ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
2

MARDI
2 JUILLET
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.996 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.996

39 ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ

ԵՒ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՌԷԿԸՆԻ ՀԵՏ ՊԻՏԻ ՏՕՆԵՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—×—

Ռէկըն շնորհաւորութիւններու կ'արժանանայ իր վճռական դիրքին համար, քանի կիրակի օրուան յաջող վախճանը մոռցընել տուաւ, թէ Նախագահին Շիքակօ արտասանած քիչ մը «աւելի-պակաս» խօսքերն էին, որ Շաբաթ օր ձախողեցնել պիտի տային ամէն բան: Արդարեւ, Իլլինոյզի մայրաքաղաքին մէջ է, որ Ռէկըն, Ուրբաթ օր շատ խիստ ոճով ելոյթ մը կ'ունենար, դատապարտելու համար միջազգային ահաբեկչութիւնը, որու առաջքը եթէ չառնուի, պիտի տարածուի [illegible] նման: Աւելին՝ Ռէկըն «բարբարոս» որակած էր անոնք որոնք զօրավիգ են ահաբեկիչներուն, կը քաջալերեն կամ կ'օգտուին անոնցմէ: Յետոյ կար սպառնալիք մը՝ «Ահաբեկիչները եւ անոնք որոնք նեցուկ են, հաշիւ պէտք է տան, եւ հաշիւ պիտի տան»: Այս նախադասութիւնը, մանաւանդ ենթադրել կու տար թէ Ամերիկա կրնայ փոխադարձել եւ Նախագահ Պէրրի յետ քայլ կ'ընէր, Շաբաթ օր, երաշխաւորութիւն պահանջելով որ Ուաշինկթըն ոչինչ կ'ընէ: Շաբաթ օր, մէկ կողմէն միւսը, յոյս եւ յուսահատութիւն իրարու կը յաջորդէին: Կիրակի վերջապէս, Դամասկոսի ճամբան կը բացուէր եւ օդանաւին 39 պատանդները Սուրիա կը փոխադրուէին: Արդէն վերջին 48 ժամերուն, Սուրիա՝ Ամալի պարագլուխին ձեռքէն խլեց «առաջին դերակատարի» հանգամանքը եւ Ռէկըն իսկ շնորհակալութիւն յայտնեց Սուրիոյ: Եւ 39 պատանդները, որոնք միւս ճամբորդներուն հետ, երբ Աթէնքէն ճամբայ կ'ելլէին, Յունիս 14-ին, դեռ համոզուած էին որ՝ բոլոր ճամբաները Հռոմ կը տանին, այլեւս պէտք է գիտնան թէ այսօ՛ր, բոլոր ճամբաները Դամասկոսէն կ'անցնին: Ամերիկեան օդանաւ մը զիրենք կը փոխադրէր Ֆրանքֆուրթի (արեւմտեան Գերմանիա) ամերիկեան զինուորական կայանը, ուր ընդունուելէ ետք փոխ-նախագահ Պուշի կողմէ, Չորեքշաբթի օր պիտի մեկնէին դէպի Միացեալ-Նահանգներ: Իսկ Հինգշաբթի, Ուաշինկթընի մէջ, Ռէկընի հետ պիտի կարենային տօնել իրենց ազատագրումը, ճիշդ այն օրը, երբ ամբողջ Ամերիկան կը տօնէ Ինտիփէնտընս Տէյը (Անկախութիւն, Յուլիս 4): Ակամայ հերոս, ասոնք թերեւս ժամանակ ունեցան տարբեր տեսակէտ ունենալու միջին-արեւելեան հարցերու նկատմամբ, ապրելէ ետք նոր օրերու ոդիսականը: Այս ամբողջը նաեւ միլիոնաւոր տոլար արժած է հեռատեսիլի 3-4 կայաններու, որոնք արտակարգ միջոցներ ի գործ դրած են, օրը օրին ժողովուրդին ցոյց տալու համար ամէն ինչ, գերյօժար մասնակցութեամբ բանտապաններուն: Այն աստիճանի, որ կարելի է հարց տալ՝ ահաբեկչութիւնը կը սնանի, եթէ չըլլային մետիաները...:

Պատանդ կը մնան 4 Ֆրանսացի, որոնց առաջին երկուքին (դիւանագէտ) մասին լուր չի խօսուիր, մինչ միւս երկուքը՝ Սէօռա եւ Քօֆման մաս կը կազմեն վերոյիշեալ ընդհանուր սակարկութեան եւ առայժմ վար կը դրուին իբրեւ «երաշխաւորագին» Իսրայէլի 735 բանտարկեալներուն փոխարէն: Կ'ակնկալուի որ 2-3 օրէն այս հարցն ալ կարգադրուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՆ տեղ քայլ կ'ընէ եւ եթէ ամէն մարդ կը ջանայ գոհ երեւալ, Տիկին Թաչըր չի ծածկեր իր դժգոհութիւնը եւ անգլիացի լրագրողներուն կը պատճառաբանէ իր մօտեցումը, ըսելով «Չեմ հանդուրժեր մարդոց որոնք մեծատեսիլ ծրագիրներ կը շարժեն եւ շատախօս են»: Առայժմ, Միլանոյի վեհաժողովին արդիւնքը միջկառավարական ժողովի որոշումն է, որ կրնայ նաեւ բարեփոխել Հռոմի սահմանադրութիւնը: Գերմանիա Ֆրանսա համամիտ են Էօրէքա ծրագրին շուրջ, ինչ որ դրական բան մըն է:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Սոսիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան փոխ-քարտուղարը՝ Նէլ Կիւրման: Զինուորական իշխանութիւնները քննութիւն բացած էին Պոլիս տեղի ունեցած «Հանրաժողով ազատութեան համար» (Յունիս 19) հաւաքոյթէն ետք, որ 40 հազար հոգի համախմբած էր:

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ
ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՄԵԼԻՆԷ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ԴԷՄ

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԿԸ ՎԿԱՅԷ

—×—

Երեքշաբթի իրիկուն է, որ Անթէն 2 կը ներկայացնէ խնդրոյ առարկայ ֆիլմը: Նախքան ցուցադրումը համայնավար կուսակցութիւնը արտօնութիւն ձեռք ձգեց յայտարարութիւն մը ընելու, ծերակուտականի մը բերնով: Ցուցադրութենէն ետք, մտքերու փոխանակութիւն, որու հանդէպ վերապահ են հրեայ դիմադրականներ, այն պատճառաբանութեամբ թէ պէտք եղածին չափ՝ ներկայ չեն: Այս հակազդեցութիւնը արդէն, աւելի եւս կը շեշտէ բանավէճին բուն նիւթը եւ կը բացայայտէ թէ՝ բանն ինչումն է...:

Մինչ այդ, շարաթավերջը նորութիւններ բերաւ, որոնց գլխաւորն էր մահուան սպառնալիքը, որ եղած է, երկու անգամ, հեռաձայնով, Մելինէ Մանուշեանի: «Ֆրանս Սուար» եւ «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ» իրենց «առաջինը» կը յատկացնէին Շաբաթ եւ Կիրակի: Քանի մը օրէ, Մելինէ Մանուշեան ոստիկանութեան պաշտպանութեան ներքեւ կ'ապրի: Ինք է որ կը պատմէ թէ հաւասարակշռուած մարդու մը ձայնն է, զոր լսած է, ան ըսած է իրեն՝ «Մելինէ', Յուլիս 14-էն առաջ պիտի սպաննուիս»: Հարցուցեր է. - «Ինչո՞ւ», ու խօսակիցը պատասխաներ է՝ «Շատ լաւ գիտես ինչո՛ւ»:

«Ժուռնալ տիւ Տիմանշ» Ազնաւուրեններու վկայութիւնը կը բերէ: Անոնք լաւ ճանչցած են Մանուշեանը, վասնզի կը շեշտէ Շառլ Ազնաւուր. - «Երբեք չեմ վախցած խոստովանելու թէ ձախ միջավայրի մը մէջ ապրած ենք: Շարքային չէինք այլ՝ համակիր: Այն ատեն համայնավարութիւնը մեզի համար՝ վաղուան յոյսն էր»:

«Ֆիկառօ - Մակազին»ի մէջ ալ, Անրի Ամուրու իր տեսակէտը կը պարզէ, տեսնելէ ետք՝ «Հանգստեան կոչուած ահաբեկիչները»: Կը կրկնէ այն բացատրութիւնը որ կը տրուի լուսաբանելու համար համայնավար ընդդիմութիւնը այս ֆիլմին նկատմամբ: Կուսակցութիւնը չէր ուզեր որ օտարահնչիւն անուններով յիշուին համայնավար դիմադրականները:

× Տիկին Սիմոնն Վէյլ յայտարարեց այս հարցին առընչութեամբ (Կիրակի, Միտի - Փրէս), «Թղթածրար մըն է զոր բանալու քաջութիւնն պէտք է ունենանք:

× «Մաթէն», Երկուշաբթի կը շարունակէր իր Թղթածրարին ներկայացումը:

× Նոյն օրուան (Յուլիս 1) իտալական Ճիորնալէ օրաթերթը երկար կը գրէր այս մասին, «Հայ - հրեայ» դարձնելով Մանուշեան (հաւանաբար աղբիւրը՝ Էքոնոմիքն է):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՐԳ - 85» ՓԱՌԱՏՕՆԸ

—×—

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է երգի փառատօն մը՝ «Հայրենասիրական երգ - 85» անուան տակ: Երեք օր արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու, ուսանողական լսարաններու եւ համերգի սրահներու մէջ հանդէս եկած են երաժիշտներ, երգիչներ, նուագախումբեր: Եզրափակիչ հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Ծիծեռնակաբերդի մարզական - համերգային մեծ սրահին մէջ: Բացումը կատարելով Գ. Մուրադեան նշած է, թէ Երեւանցիները ջերմօրէն ընդունած են հանրածանօթ արուեստագէտները, դառնալով երաժշտական իսկական փառատօնի մը ականատես վկաները:

Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Եդուարդ Միրզոյեան յայտարարելով փառատօնի մրցումին արդիւնքները, նշած է թէ դատական կազմը գնահատելով մասնակցողներու վարպետութիւնը՝ բոլորն ալ յաղթական հռչակած է:

Շնորհակալութեան խօսք արտասանած են մասնակցող խումբերու ղեկավարները:

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՁԽԱՂԱԼ, ԵԹԷ...

—×—

Կարի Գասպարով բնաւ գոհ չէ եւ Մոսկուայի մէջ, յայտարարած է եուկոսլաւ Թանեուկ գործակալութեան, որ կը հրաժարի մասնակցելէ նոր հանդիպումին (Սեպտեմբեր 2, Մոսկուա) համաշխարհային տիտղոսին համար, եթէ եուկոսլաւ՝ Կլիկորիչն ըլլայ իրաւարարը: Գասպարովի համար միջազգային դաշնակցութեան նախագահին՝ Քամփոմանէսի որոշումը, կրկին Կլիկորիչը իրաւարար նշանակելու, երբ ան չի գտնուիր իր տրուած ցանկին վրայ, «աննախընթաց դէպք մըն է, որ կոպիտ խախտումն է նախընթաց կանոններուն»: Գասպարով դեռ կը շեշտէ. - «Եթէ Կլիկորիչ գլխաւոր իրաւարարն է, վճռապէս կը յայտարարեմ, որ կը հրաժարիմ խաղալէ: Դէմ եմ նաեւ, դատակազմին մէջ, նշանակումին այն բոլոր անձերուն որոնք զօրավիգ եղան Քամփոմանէսի հակամարզական որոշումին՝ խաղը ընդհատելու»:

×

Ճատրակի Միջազգային Դաշնակցութիւնը (ՖԻՏԷ), Յունիս 27-ին, Լիւսէրնի մէջ հրատարակած է 1985-ի լաւագոյն խաղացողներու ցանկը (այր թէ կին): Գլուխն է՝ Գարպով 2720 կէտով, իրեն անմիջապէս կը յաջորդէ Կարի Գասպարով՝ 2700 կէտով, 6-րդ տեղը կը գրաւէ Ռաֆայէլ Վահանեան 2625 կէտով:

×

Պելկրատ տեղի ունեցած Կասպարով - Անտերսոն հանդիպումը վերջ գտած է ճատրակի հայ վարպետի յաղթանակով՝ 4 - 2 արդիւնքով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒՆԻՍ - 18 - 24)

ՀԱՅ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱԿՆԱՐԿ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայի «Մոսկովսկի Ռապոչի» հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Հուրէ տարիներու հերոսները» գիրքը, ուր տեղ գտած ակնարկներէն երկուքը նուիրուած են մառեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի եւ ծովակալ Յովհաննէս Իսակովի, ցոյց տալով անոնց նպաստը Բ. Աշխարհամարտի տարեգրութեան մէջ:

×

ԱՐՇԱԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՃԱՏՐԱԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐՈՒ

Յուլիս 1-ին Զուիցերիա սկսած ճատրակի աշխարհի ախոյենութեան միջազգային մրցաշարքին կը մասնակցի Ռաֆայէլ Վահանեան: Հայաստան կը ներկայացուի նաեւ կրտսերայթէկով մը եւս, յանձին Արշակ Պետրոսեանի, որ Խորհրդային Միութեան ճատրակի դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած է խորհրդային վարպետներու վկայ - խորհրդական: Երեւանցի կրտսերայթէկը պիտի օգնէ միջ - խմբակային մրցաշարքէն հանդէս եկող խորհրդային երեք ներկայացուցիչներուն՝ Ռ. Վահանեանի, Լ. Պոլուգայեւսկիի եւ Ա. Սոկոլովի: Արշակ Պետրոսեան մարզիչի հարուստ փորձառութիւն ունի: Աւելի քան տասը տարի առաջ Տիգրան Պետրոսեան իր օգնականի դերը վստահած է տակաւին պատանի Արշակ Պետրոսեանի: Վերջին տարիները ան կը մարզէր լվովցի ծանօթ կրտսերայթէկ Օլէգ Ռոմանիշինը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ՇԱԽՏԵՈՐ» - «ԱՐԱՐԱՏ» ՀԱՒԱՍԱՐ

Յունիս 30-ի խաղերու արդիւնքներն են.-

Կայրաթ - Չերնոմորեց	2 - 1
Տորպեդօ - Դնեպր	0 - 3
Դինամօ Կ. - Տորպեդօ Ք.	1 - 0
Մետալիստ - Դինամօ Թ.	1 - 0
Դինամօ Մ. - Նեֆթչի	0 - 1
Շախտեօր - ԱՐԱՐԱՏ	0 - 0
Դինամօ - Մն. - Զէնիթ	0 - 0
Ժալգիրիս - Սպարտակ	1 - 1

Երթի վերջին այս խաղերէն ետք դասաւորման ընդհանուր պատկերը հետեւեալն է.-

Դինամօ Կիեւ 27 կէտ, Դնեպր 25, Սպարտակ 22, Տորպեդօ Մ. եւ Դինամօ Մինսկ 21-ական, Դինամօ Թ. 19, Ֆակէլ եւ Կայրաթ 17-ական, Զէնիթ, Մետալիստ, Նեֆթչի եւ Շախտեօր 15-ական, Չերնոմորեց եւ Ժալգիրիս 14-ական, Դինամօ Մ. Տորպեդօ Ք. եւ ԱՐԱՐԱՏ 13-ական եւ ԲՄԱ Ռոստով 10 կէտ:

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ, ՄԵՐ ԹԱՏՐՈՆԸ

ԽՕՍՔ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐԻՍ ԽՕՍՔԻ ՄԱՍԻՆ ԿԱՄ ԾՈՒՌ ՆՍՏԵՆՔ, ՇԻՏԱԿ ԽՕՍԵՆՔ

ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Պատահում է, գլխուածով ականջ ես անում մարդկանց առօրեայ խօսք ու զրոյցը եւ թւում է Երեւանցիները մաքերնին դրել են ծուռ ու ծռտիկ - հաշմանդամ բառերից ստեղծել մի «նոր» լեզու: Այս դէպքում նկատի ունեմ մեր երիտասարդութեանն ընդհանրապէս, բայց յատուկ ու առանձնակի մտահոգութիւնս այնուամենայնիւ իրենց կեանքը բեմին նուիրաբերելու պատրաստուող իմ գործընկերներն են: Սրանց մէջ շատ է ակնառու մի խումբ, որն իրեն հաշւի չառալով, նոյնիսկ միմիանց հետ մրցութեան մէջ մտած, կարծես մի տեսակ ցուցական յոխորտանքով իջել են այնքան, որ սովորոյթ են դարձրել թատրոնում խօսել այսպէս կոչուած քուչի լեզուով: Հին մի ասացուածք կայ՝ հանդի խօսքը ներս չեն բերի: Մինչդեռ բոլորս էլ ամէն բոպէ լսում ենք՝ արա էսի, արա էնի, էտի, գալըմ եմ, էտի եմ, էս եան, էն եան: Շատ օրինակների հարկ չկայ: Բացատրելու մտադրքստ այս կերպը ոչ միայն խօսք է ու արտաքին ձեւ, այլեւ ըստ էութեան փոխադարձ յարգանքից զուրկ մարդկանց յարաբերութիւն՝ անպարկեշտ ու լկտի: Սա այն է, ինչից սկսւում է թատերական էթիկան, որն ինչպէս ասում եւ ուսուցանում էր Կ. Ստանիսլաւսկին, նոյնքան կարեւոր է, որքան էսթետիկան: Քնձռոտ բառապաշարով բաւարարուած ու դոհունակ այս «մտաւորական - դերասանները», որքան էլ ցաւալի լինի, ստեղծում են թատրոնում իրենց յարմար, իրենց վայել մթնոլորտը, միշտ պատրաստ «հանաքը դանակ անել», միտքն ու դատողականութիւնը փոխարինել անսանձ, մութ կրքերով, որ կեղտաջրի նման լցւում է թատրոնի ծակուծուկը եւ ի վերջոյ հասում բեմ: Թումանեանի ասած՝ սրանք «ծառայում են ոչ թէ ճաշակին, այլ փէշակին»: Ցաւալին նաեւ այն է, որ նման անպատկառութեան կողքին միւսները նսեմանում, տեղի են տալիս, ամաչում են բարեկիրթ երեւալուց, մարդավայել խօսելուց: Բայց մարդը ճանաչւում է եւ խօսքով, ու նրա ասած - չասած խօսքով է ստեղծւում պահը, ժամը, օրուայ տրամադրութիւնը, օրուայ կենսագրութիւնը: Մանաւանդ թատրոնում ձեւն ու պահուածքը շատ է կարեւոր՝ եւ ընդհանրապէս ի հարկէ, չա՛տ է կարեւոր՝ առանց պայմանական պահուածքի մարդկային նորմալ փոխ - յարաբերութիւններ չեն լինում: Ասածս ոչ նորութիւն է, ոչ էլ յայտնութիւն: Մայրենի լեզուով լաւ չենք խօսում: Երեւի պատճառները շատ են: Ումի՞ց թաքցնենք եւ ինչո՞ւ: Իսկ եթէ թաքցնենք, ի՞նչ կը շահենք: Թատերական երիտասարդութիւնը բեմից դուրս խօսում է այնպէս, որ եթէ մի պահ մոռանաս թատրոնի պատերը, դժուար կըռահես թէ գտնւում ես արուեստագէտների միջավայրում: Նրանց զրոյց ու պահուածքից արդէն կարելի է որոշել թատրոնում իշխող գեղագիտական ըմբռնումների, գաւառնանքի (եթէ այդպիսին կայ), ճաշակի եւ առհասարակ տիրող մթնոլորտի մակարդակը: Այս ամէնը անպատիժ չի մնում: Բեմն իր կանոններով, իր ուրոյն պահանջներով դաժան է ու անզիջում: Վաղ թէ ուշ գալիս է տուրեւառի այն պահը, երբ տուածիդ չափ ստանում ես, բերածիդ չափով՝ տանում: «Ի՞նչ մտածես՝ էն գտանես»: Ոչ աւել, ոչ պակաս:

Ի հարկէ, դժուար է աղէտի հասնող այս վիճակի համար մեղադրել միմիայն դերասաններին: Հարկ է յիշել միահեծան թատերապետերին, նրանց ցոյց տուած անձնական օրինակը, այսօրուայ, եւ յատկապէս վաղուայ համար պատասխանատուութեան նրանց զգացումը, մտահոգութեան, նուիրուածութեան չափը Հայոց թատերական գործին: Այսօր, չգիտես ինչպէ՞ս, ո՞ւմ թողտուութեամբ (կամ գուցէ չահագրգռուածութեամբ) թատրոնների խաղացանկ են մտնում ողբալի հայերէնով թարգմանուած պիեսներ, դրբանով իսկ ապակողմնորոշում, մոլորեցնում դերասաններին, որոնք, անկախ իրենցից, սխալներ է, որ սերտում են: Թերեւս յանդիմանութեան են արժանի եւ մեր դրամատուրգները. մասների վրայ կարելի է հաշուել հայեցի մտաւորականի այն կերպարները, որ վերջին ժամանակներս բեմ են բարձրացել: Բայց չէ որ դերն էլ, իր հերթին յղկում, կրթում է դերասանին, ու եթէ նկատել էք մեր բեմերում անհամեմատ յաջողւում են պակասաւոր, թերարժէք մարդկանց կերպարները: Մտածելու, մտահոգուելու եւս մի հանգամանք...:

Մեր թատրոններում եւ, ոչ միայն թատրոնում, յայտնուել են մարդիկ, որոնք խօսում են զարհուրանք պատճառող «աչքարսանդալ»ով: Հայաստանում ապրելով, նման մարդիկ ոչ հայերէն գիտեն մի կարգին, ոչ էլ օրինաւոր ռուսերէն, որ մարդ լսի ու սիրտը փառաւորուի: Եթէ հիմքը մայրենին չէ, իսկ այլ հիմք չի լինում, ուրիշ լեզու ինչպէ՞ս կը սովորես. նոյնն է, տէ՝ քայլել սկսես ուրիշի ոտքերով: «Աւանսցենէն լուսաւորի, պըրոժեկտորն ուղղի, պոդտեքստը գտի, այսօր պրագոն է, արչենիէ չկայ, գեներալնի փորձ...»: Հարիւրաւոր այսպիսի արտայայտութիւններ կարելի է լսել թատրոններում:

Դէ գնա ու կռահի, թէ սա ինչերէ՞ն է: Անոսկոր լեզու՝ ոնց ասես պտտում են եւ դեռ իրենց էլ համարում «վերին արտի ցորեն»:

Ցայտնի բան է՝ այսօր բոլորս պէտք է տիրապետենք նաեւ ռուսերէնին: Եւ հարկ է առանձնայատուկ շեշտել՝ իսկապէ՛ս տիրապետել: Այլապէս, ուրիշներից եա կ'ընկնենք, առաջընթացից դուրս կը մընանք: Առանց ռուսերէնի՝ լիարժէքութիւն չկայ ոչ մի ասպարէզում, եւ, բացի այդ, չէ որ դեռ մեր պապերն են ասել՝ որքան լեզու գիտես, այնքան անգամ մարդ ես: Այսուհանդերձ, ոչ մէկին իրաւունք չի տրուած աղաւաղելու ոչ «սուրբ տաճար մայրիկի» չքնաղ հայերէնը, ոչ էլ Ռուսաց փառահեղ լեզուն, որ վաղուց արդէն հարազատ է Հայերիս համար:

Համարձակուես շուռ գալ ու հարցնել.. Այ ընկեր - ընկերուհի, յարգելիս, բարոյական ի՞նչ իրաւունքով կամ ո՛ր օրէնքի, ո՛ր յօդուածով ես այլանդակում երկու հրաշալի լեզու: Չէ՞ որ ամէն մէկը մի - մի գանձ է: Ռուսերէն ես ուզում խօսել՝ խնդրեմ, էլ հայերէնին ինչո՞ւ ես քացի տալիս, բա մեղք չէ՞, առանց այն էլ իր երկար ճանապարհին բզկտուած ու չարչարուած, բայց այսօր, փառք Աստուծոյ, պետական մեր լեզուն: Եւ սրանք են, որ ստեղծում են լեզուական մի խառնափնթորութիւն, որն իր ժամանակին Պարոյր Սեւակն անուանել է «քեւասաս - մոսկովեան» լեզու:

Հիմա շատ է ընդունուած «մեղաւորների» շարանը սկսել հայերէնի ուսուցիչներից, եղած - չեղած մեղքերը կապել նրանց վզին: Դէ ինչ, մէկ էլ ասենք: Ասենք, որ ժամանակին նրանք ի զօրու չեն եղել երեխայի հոգու մէջ ակնածալից յարգանք սերմանել հանդէպ մայրենին, որ չեն կարողացել նրա առջեւ բացել Հայոց խօսքի սքանչելի աշխարհը, որ խընդիրը ոչ միայն ճիշդ գիրն է, այլեւ գըրածն արտաբերելիս իմաստաւորած չանելը, թէ չէ դպրոցականը անգիր արած ասում է՝ «Ես իմ անոյշ Հայաստանի արեւահամ բառն եմ սիրում...», բայց ոչ ՀԱՄ կայ մէջը, ոչ էլ՝ ՍԷՐ:

Մտածելու շատ բան կայ ու նաեւ ելք, չէ որ կեանքի գրեթէ բոլոր պարագաներում, ինչպէս շախմատում, միջոցների տարբերակները գործնականում անսահմանն են: Մտածող լինի...»:

Մանկավարժները՝ մանկավարժներ, բայց խիղճն էլ՝ խիղճ: Ինչո՞ւ ենք մոռանում, որ մինչեւ դպրոց յաճախելը լեզուն սովորում ենք տանը, յիշենք նաեւ՝ մեր լեզուն անուանում ենք մայրենի, ասել է թէ՝ հարազատ մօր լեզուն: Եւ պարզապէս զարմանալի է՝ այսքան մայրապաշտ ժողովուրդ ու այս տխճան անփոյթ, անուշադիր, անյարգալից վերաբերմունք մայրիկի լեզուի նկատմամբ...:

Մայրենի լեզուն պահպանելու առաջին գործուն օգնականները պէտք է լինենք մենք՝ դերասաններս, սակայն ինչպէ՞ս եւ ինչո՞վ, մեր կրթուածութեան ո՞ր աստիճանով, լեզուական մշակոյթի ո՞ր մակարդակով: Մանաւանդ հիմա, երբ դերասաններս մի պատկառազդու ջոկատ ենք կազմում, եթէ ոչ բանակ, եւ այն էլ մեծ մասս կոչումնաւոր, իսկ մնացեալը՝ կրքոտ յաւակնողներ: Հարկ կա՞յ յիշեցընելու որ մեզ դիտում ու լսում են հարիւրաւոր, իսկ կինոֆիլմերով ու հեռուստատեսութեամբ՝ հազարաւոր մարդիկ, այդ թւում նաեւ ողջ աշակերտութիւնը: Ու եթէ կ'ուզէք, մայրենի լեզուի նկատմամբ ունեցած հայ թատրոնի պատասխանատուութիւնը միշտ եղել է ու կայ իբրեւ պատմական պատասխանատուութիւն: Երեւանցի ասածդ այսօր աշխարհի չորս ծագերից ներգաղթած, վերջապէս ի մի եկած մարդիկ են, իւրաքանչիւրն իր հետ բերած օտար տեղի ազդեցութիւն, կենցաղ, սովորոյթ ու ի հարկէ՝ խօսք, խօսելու ուրոյն եղանակ: Ակամայ շաղախում ենք, եփւում այն յոյսով, որ զըտուենք, մաքրուենք ուրիշի թեփուկներից, ընդունենք մեր բնական, պատմական տեսքը: Նաեւ չպէտք է մոռանանք, որ դրսում երեք միլիոնից աւելի Սփիւռք ունենք, որ աչքները մեզ վրայ գցած են ապրում, Հայրենիքով են շնչում, արդէն մեզնից են սովորում եւ մեզ ընդօրինակում, զաւակներին ուսումնառութեան են ուղարկում այստեղ, հայացնելու են ուղարկում, քանի որ նրանց յոյսն ու գոյատեւման պայմանը մենք ենք, մեր թէ՛ տնտեսական եւ թէ՛ հոգեւոր նուաճումներով: Ուրեմն չա՛տ է կարեւոր մեր հըրամցրածը՝ երաժշտութիւնից մինչեւ խօսքի տեսակը: Սա նոյնպէս պարտք է, հարազատին չկորցնելու պարտք: Արուեստագէտներս խորապէս պէտք է գիտակցենք այս իրողութիւնը եւ հաշւի առնենք մեզ հասարակութեան կեանքում դրուած մեր տեղի ու դիրքի նշանակութեան մասին: Թատրոնը ոչ միայն դըպրոց է հոգեւոր ու բարոյական, այլեւ դպրոց է մայրենի լեզուի՝ նրա ողջ ծաւալով, խորութեամբ, գրական խօսքի անաղարտութեամբ, բարբառների հիւթեղութեամբ, պոէտիկայով: Թատրոնը վայրն է խօսքախրախճանքի:

(Մնացեալը յաջորդով)

«Սովետական արուեստ»

ՄԱԿ 40 ՏԱՐԵԿԱՆ

Պետութիւններու միջեւ պատերազմներէ խուսափելու ցնորական փափաքէն ծնած այս կազմակերպութիւնը որ կը տօնէ իր 40-րդ տարեդարձը, չէ հասած նպատակներուն ու օրէ օր կը բազմապատկուին իր ձախողութիւնները:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը հիմնուած է 1945 Յունիս 26-ին Սան - Ֆրանսիսքօ, ուր ստորագրուած է ուխտը. կեդրոնը կը գտնուի Նիւ - Եորք:

Այսօր, 40-րդ տարեդարձի այս շրջանին նշանակալից դէպք մը կը նկատուի կազմակերպութեան ամէնէն երեւելի դէմքերէն մէկուն՝ Խորհ. Միութեան Արտաքին նախարար Ա. Գրոմիկոյի այս տօնակատարութենէն բացակայիլը: Մինչդեռ ներկաներուն մէջ են ութսունամեայ, հանգստեան կոչուածներ: Մռայլ քառասնամեակ մը, կազմակերպութեան մը համար որուն հիմնադիրները թիրախ ըրած էին համաշխարհային խաղաղութիւնը. մռայլ՝ քանի որ Միջին - Արեւելք կռուակներու մէջ է, Խորհ. Միութիւն կը շարունակէ իր արշաւանքը Ասիոյ, Ափրիկէի եւ հարաւային - Ամերիկայի մէջ, քանի որ մարդկային իրաւունքները կ'ոտնակոխուին ամէնուրեք եւ քանի որ Սախարով մը լուռ ու մունջ կը մահանայ լքումի եւ անտարբերութեան մատնըւած:

Այսուհանդերձ գեղեցիկ էր նախագահ Ռուզվէլթի գաղափարը որ Եալթայի խորհրդաժողովին աղօթքին մարդ, շահ ու հպարտութիւն զոհեց որպէսզի Սթալին ընդունէր իրեն հետ հիմնադիրը դառնալ ՄԱԿ-ի:

Ուխտը որ ստորագրուեցաւ Յունիս 26-ին, Սան - Ֆրանսիսքօ, կը նկատուի կերպով մը ՄԱԿ-ի Սահմանադրութիւնը. կը բաղկանայ 111 յօդուածներէ, որոնք շատ աննշան փոփոխութիւններ միայն կրած են քառասուն տարուան ընթացքին:

Բնագրին հեղինակները իրենց բովանդակ հանճարը ի գործ դրած են խուսափելու համար ամէն տեսակի գաղափարական յղումներէ, այնքան որ «ժողովրդավարութիւն» բառը չէ գործածուած ուխտին մէջ: Անկասկած մեկնելով այն համոզումէն որ մարդ պէտք չէ ջնջել, եւ որ նաեւ բառը բոլորովին տարբեր տարողութիւն կ'ունենայ երբ կ'արտասանուի Խորհ. Միութեան հայրենակիցի մը կամ Փարակուէյցիի մը կողմէ:

Այսուհանդերձ, այս 111 յօդուածին մէջ կարելի է գտնել սկզբունքի հաստատումներ որոնք արծարծուած են ամէնէն անորոշ, պղտոր քաղաքական փիլիսոփայութեան, որոնք կը միտին համախմբել մեծամասնութիւնները: Այս կարգէն են հետեւեալները. - «Յարգանք մարդուն հիմնական իրաւունքներուն, մարդ արարածին արժէքին ու արժանիքին, իրաւունքներուն հաւասարութեան եւայլն»: «Արդարութեան պահպանումը», ամենայն ազատութեան մը մէջ կեանքի լաւագոյն պայմաններ», «ժողովուրդներու իր ճակատագիրը տնօրինելու իրաւունքը», «գերիշխան հաւասարութեան սկզբունքը» եւայլն:

Ուխտը յատկապէս կը սահմանէր համաշխարհային կոչումի տէր կազմակերպութիւն մը, որ գործնական կերպով վերածուեցաւ «համաշխարհային գեր - խորհրդարան»ի մը, իր քաղաքական կուսակցութիւններով (շրջանային խմբերով) եւ ժողովրդավար բացարձակ կանոնի մը կիրարկութեամբ. ամէն երկիր՝ մէկ քուէ: Ինչ որ կատարեալ անհեթեթութիւն մըն է տրուած ըլլալով որ 159 երկիրներու 20%-ը ունին ոչ իսկ միլիոն մը բնակիչ, իսկ 50%-ը հինգ միլիոնէն նուազ. (մինչդեռ Չինաստան, որուն բնակչութեան թիւը մէկ միլիառ է, ունի հաւասարապէս մէկ քուէի իրաւունք):

ՄԱԿ-ի ամէնէն կարեւոր մասնաճիւղն է Ապահովութեան Խորհուրդը որուն պարտականութիւնն է միջազգային խաղաղութեան պահպանումը: Սկիզբէն այս կարեւոր առաքելութիւնը յանձնուած էր ինը անդամներու, յետոյ, 1965-էն սկըսեալ Ապահովութեան Խորհուրդը ընդարձակուեցաւ, ունեցաւ 15 անդամներ, որոնք հաւասար դիրքեր չունին. անոնցմէ հինգը՝ (Միացեալ - Նահանգներ, Խորհ. Միութիւն, Չինաստան, Ֆրանսա, Անգլիա) մնայուն անդամներ են, որոնք ունին վէթոյի իրաւունք, մինչդեռ միւսները կ'ընտրուին երկու տարուան համար:

Տեսականօրէն Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումները պարտաւորիչ են ու ան գտնենք կիրարկել տալու համար ունի պատժական թիւ 7 յօդուածը: Սակայն Խորհուրդը կը խուսափի անոր յաճախակի կիրարկութենէն:

ՄԱԿ-ի այլ հիմնական մէկ մասն է Ազգաժողովը, որ կը գումարուի սովորական եւ արտակարգ նիստերով: Ազգաժողովին իրաւասութիւններն ալ համաշխարհային ըլլալով հանդերձ սահմանափակ առանձնաշնորհումներ միայն ունի: Սակայն Ազգաժողովը խօսքի տէր է կազմակերպութեան եւ անոր ընդհանուր քարտուղարին պիւտճէին քուէարկութեան մէջ: Ընդհ. քարտուղարը ՄԱԿ-ի ամէնէն բարձրաստիճան պաշտօնատարն է որ պաշտօնի կը կոչուի Ապահովութեան Խորհուրդին յանձնարարութեամբ:

Անոր իրաւասութիւնները բաւական անորոշ են: Կախում ունին առաւելապէս այս պաշտօնը վարող անձէն: Ան կը ղեկավարէ բազմամարդ վարչական մեքենայ մը, որ ներկայիս կը բաղկանայ նուազագոյն 15 հազար անձէ:

Առաջին ընդհանուր քարտուղարը եղած է Նորվեկիացի մը Թրիկվէ Լի (1946 - 1953), որ ճշդած է Չինաստանի Միացեալ Ազգերու մէջ ներկայացուելուն պայմանները: Բ. ընդհանուր քարտուղարը Տակ Համըրշըլտ (1953 - 1961), դարձաւ անառարկելիօրէն ամէնէն ուշագրաւը. ան որ գիտցաւ ինքզինքը պարտադրել միջազգային շատ դժուարին կացութիւններու մէջ. Ֆրանքօ-բրիտանական ցամաքահանումը Եգիպտոս (1956), խորհրդային ներխուժումը Հունգարիա եւ յատկապէս Քոնկոյի պատերազմը, որուն ընթացքին ինքն ալ մահացաւ օդանաւի արկածով մը:

Իր եռանդն ու հեղինակութիւնը զինքը Խորհրդային Միութեան «աչքին փուշ»ը դարձուցին: Իր յաջորդները ընտրուեցան իրենց խոհեմութեան ու պահպանողական

կեցուածքին պատճառաւ, չըսելու համար իրենց թուլամտութեան: Այսպէս է պարագան Ու - Թանի (1961 - 1972), Քուրթ Վալտհայմի (1972 - 1981) եւ փերուցի տը Քուէլարի (ընտրուած 1981-էն):

ՄԱԿ-ի գլխաւոր գործը եղած է ապագաղութացումը: Անոր շնորհիւ 1960-էն սկսեալ Ազգաժողովին մաս կազմած են 25-ի չափ ափրիկեան երկիրներ, յեղաշրջելով ընթացքը որով մինչ այդ տեղի կ՚ունենային վճարանութիւնները: Անոնք վերջ տուած են ամերիկեան գերիշխանութեան: Այնուհետեւ Միացեալ - Ազգերը պիտի ապրէին երրորդ աշխարհի երկիրներով, եւ Ազգաժողովին բեմը յաճախ թատր պիտի հանդիսանար սանձարձակ յարձակումներու, ջղագրգռութիւններու, որոնց մէջ կազմակերպութիւնը ոչ մէկ դրական քայլ կ՚արձանագրէր: Բախում - ները հարթելու անկարողութիւնը մեծապէս յառաջ կուգար անոր վարկի կորուստէն:

ՄԱԿ-ը կը հաւաքուի Բաբելոնեան աշտարակի մը մէջ, ուր բոլոր ամբողջատիրութիւնները կը գոյակցին խաթարումին, ամբոխավարութեան ու լրտեսութեան հետ: Իր անդամներուն հարիւրէն աւելին բռնակալներ են, եւ յիսունէն աւելին պատերազմի մէջ, կամ ցեղասպանութիւն կատարած:

Կասկած չկայ որ Պ. Տը Քուէլար կ՚ուզէ քառասուներորդ տարեդարձի այս առիթէն օգտուելով բարելաւել կազմակերպութեան ներկայ անբաւարարութիւնները: Տօնակատարութիւնները՝ որոնք տեղի կ՚ունենան ամբողջ չորս օր Սան - Ֆրանսիսքոյի մէջ, գլխաւոր նպատակն ունին վերակենդանացնելու 1945-ի գեղեցիկ յոյսերը, երբ ստորագրող դիւանագէտները կը յուսային որ նոր Ազգաժողովը պիտի կարենար ընդմիշտ վանել պատերազմի ուրուականը:

×

ՄԱԿ-էն կախում ունին զանազան կազմակերպութիւններ: Ուխտը կը նախատեսէ որ տնտեսական եւ ընկերային Խորհուրդը բաղկացած ըլլայ 18 անդամներէ, ընտրուած Ազգաժողովին կողմէ, երեք տարուան համար եւ վեց հոգի, ամէն տարի: Իրականին մէջ, հինգ մնայուն անդամները միշտ կը վերընտրուին:

Խնամատար մարմինը պաշտօն ունի Ազգաժողովին կամ Ապահովութեան Խորհուրդին հետ միասնաբար, միջազգային հսկողութեան տակ առնել հողատարութեան ներքեւ գտնուող հողամասերը:

Արդարութեան միջազգային ատեանը, որու կեդրոնը Լա Հէ կը գտնուի: Միայն յիսնեակ մը Պետութիւններ կը ճանչնան անոր իրաւասութիւնը: Կան նաեւ աւելի մասնագիտական հիմնարկներ, ինչպէս Իւնէսքօ (գիտութիւն, մշակոյթ) Դրամական միջազգային հիմնարկը, Սնունդի եւ գիւղատնտեսութեան հիմնարկը:

Թ. Ա. Թ.

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎՐԺ.Ի ՄԷՋ

—×—

Հակառակ ամրան եղանակին թախծոտ, անձրեւոտ օդին ծնողքներու, համակիր - ներու, նախկին սաներու բազմութիւն մը եկած է տեղ գրաւելու վարժարանին ճաշարահին մէջ պատրաստուած սեղաններուն շուրջ: Տեսուչ վարդապետ՝ Հ. Վարդան Քէչիշեանի աղօթքով կը սկսի ճաշը: Արեւելեան համանուագներ, գինին ու մթերիմ, տաք մթնոլորտը շուտով մոռցնել կուտան անհաճոյ օդը, խոնաւութիւնը, անձրեւը: Ծնողած Միութեան տիկինները - կը սպասարկեն հիւրերուն: Ճաշը կը տեւէ մինչեւ ժամը երեք, սեղանները թօթափած են այլեւս իրենց հրապոյրը ու հիւրերը անհամբեր են հանդիսասրահ անցնելու: Քիչ մը երկար կը տեւէ թէեւ այս անցքը, նոր ժամանողներ կան, բազմութիւնը ցրուած է պարտէզներու մէջ, ուրախ հանդիպումներ, բարձրաձայն խնդուքներ. ի վերջոյ ժամը 16-ի շուրջ լեցուած է սրահը: Հանդիսութիւնը կը սկսի վարժարանի երգչախումբին երգած Մարսէյէզով, դպրոցի քայլերգով ու այլ հայկական երգերով: Երկրորդականի բաժինէն Արթիւր Պէրպէրեան կ՚արտասանէ Ռ. Պետրոսեանէ «Զարկիր Լաօ»ն: Այնքան տպաւորիչ է իր արտասանութիւնը որ պահ մը կը դադրի սրահին խաժամուժը եւ խանդավառ ծափեր կը թնդան:

Երգչախումբէն ետք բեմը կը գրաւեն մանկապարտէզի մանուկները. գեղեցիկ տարազներով կը պարեն երեք պար, որմէ ետք տեղի կ՚ունենայ մանկապարտէզը աւարտողներու վկայականներու բաշխումը:

Յայտագիրը կը շարունակուի աշակերտներուն - մեծ ու փոքր - նուագով, արտասանութիւններով, տրամախօսութիւններով. կ՚արտասանեն հայերէն, ֆրան - սերէն, անգլերէն եւ իտալերէն: Այս բոլորին մէջ յատկապէս ուշադրութիւն կը գրաւեն Արմէն Մնացականեան ու Արմէն Պետրոսեան որոնք արհեստավարժ դաշնակահարներու կատարելութեամբ կը նուագեն Շօփէն ու Զայքովսքի: Մեղք որ մասխարոյր պատգամախօսութիւններէ անդին շատ բան չեն սիրեր լսել մեր ականջները ու երկու աղոց նուագը կ՚երթայ կորսուիլ մանուկներու ճիչերուն, մեծերու չազակրատութիւններու անվերջանալի աղմուկին մէջ: Այնքան որ կուգայ պահ մը երբ բեմէն հարկ կը տեսնուի ազդարարել «կը խնդրուի քիչ մը լուռ մնալ»...:

Աշակերտական բաժինէն ետք բեմ կը բարձրանայ տեսուչ վարդապետը ու կ՚ըսէ. «Հունձքի ժամն է, տարուան մը աշխատանքէ ետք այսօր ստացած չենք թէեւ մեր ամէն ակնկալածը, սակայն յուսալքուած չենք, հաւատքը ունինք կերտելու լուսաւոր վաղորդայններ»: Յետոյ Հ. Վար-

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Մայիս 28-ին, 112 նորագիրներ իրենց երդումը կատարելով անցած են Հ. Յ. Դ. շարքերը: Արարողութեան բացումը կատարած է Երուանդ Մոնոֆարեան: Նորագիրներուն կնքահայրը՝ տոքթ. Բարգէն Փափազեան, խօսքը ուղղելով երիտասարդներուն՝ ի մէջ այլոց ըսած է. «Այսօր, մեզ շրջապատող պայմանները Սերոբներու, Գէորգ Չաւուշներու, Արամներու ամէնօրեայ պայքարի պայմանները չեն: Այսօր, մենք մեր հայրենի հողերէն վտարուած ժողովուրդ ենք, հետեւաբար սփիւռքեան պայմաններուն մէջ ինքնաբերաբար չի կրնար կերտուիլ յեղափոխականի ձեր նկարագիրը, որ կրնաք պահել միայն մինչեւ մահ ձեր երդումին անաղարտ պահպանումով»:

×

ՍՈՖԻԱՅԻ «Երեւան» կազմակերպութեան կեդրոնական վարչութեան կողքին կազմուած է յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնն է հաւաքել Պուլկարահայոց պատմութեան վերաբերեալ դիւանային նիւթեր, գիրքեր եւ մամուլի մէջ լոյս տեսած յօդուածներ: Յանձնախումբի ժողովին նշուած է, թէ Պուլկարահայոց պատմութեան ուսումնասիրութիւնը քաղաքական եւ գիտական կարեւոր նշանակութիւն ունի: Տարբեր ժամանակներ, Պուլկարահայեր կերտած են մշակոյթի յուշարձաններ, մարդկան, մշակութային, բարեգործական եւ հայրենակցական միութիւններ, եկեղեցիներ ու վարժարաններ, հրատարակած են օրաթերթեր եւ պարբերականներ, ունեցած են հազուագիւտ արհեստներու տաղանդաւոր վարպետներ:

Յանձնախումբը որոշած է ընդունիլ, մշակել ու պահպանել անձնական դիւան - ներ, գիրքեր ու պարբերականներ, նիւթեր հաւաքել Մակեդոնեան - Օդրինեան կամաւորական շարքերուն մէջ հայկական զօրագունդի մասին, զօրավար Անդրանիկի մասին, ինչպէս նաեւ հաւաքել պահպանուած իրեր եւ մասնակիցներու լուսանկարներ: Գրի առնել Մեծ Եղեռնէն վերապրողներու յուշեր:

×

ԹԱՒՐԻԶԻ Հայ Ակումբին մէջ, Յունիս 8-ին, նշուած է Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեանի առաջնորդութեան 25-ամեակը: Արմանտ խօսած է Արտակ Արք.ի գործունէութեան մասին: Կարդացուած են Վազգէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներու կոնդակները: Խօսք առած են Թեհրանի եւ Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդներու ատենապետները եւ Բագրատ Ա. քհնյ. Մելքոնեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Արտակ Արք.:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 25-ին, տեղի ունեցած է բացումը մանկապատանեկան ցուցահանդէսի մը, կազմակերպութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանին: Նիւթը եղած է՝ «Հայ ժողովուրդի ջարդը եւ յարութիւնը»: Մասնակցած են ազգային բոլոր վարժարաններու եւ Նշան Փալանճեան ճեմարանի աշակերտները: Խօսք առնելով թեմին առաջնորդը՝ Արամ Եպիսկոպոս Քէշիշեան, ի մէջ այլոց ըսած է. - «Հայկական ցեղասպանութեան եօթանասունամեակի նշումի հանդիսութիւններուն մէջ, մանուկներու այս ցուցահանդէսը իւրայատուկ տեղ մը ունի: Մանուկները մեզի ու աշխարհին հետ գոյներով ու գիծերով կը խօսին, այլ խօսքով իրենց սիրով, իրենց ողջ էութեամբ: Անկեղծութիւն, պարզութիւն, տառապանք, ցասում կայ հոն, բայց նաեւ հաւատք, կամք ու տեսիլք: Անոնք այս նկարներով կ՚ըսեն մեզի ու աշխարհին՝ Թշնամին սպաննեց մեր նախահայրերը, բայց չի կրնար սպաննել մեզ»: Ցուցահանդէսը փակուած է Յունիս 9-ին:

×

ՊԼՈՎԴԻՒ, Յունիս 9-ին, տեղի ունեցած է «Երեւան» կազմակերպութեան «Էրեբունի» ճագի համոյթին տարեկան հանդէսը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Յայտագիրը բաղկացած է պուլկար, հայկական, ռուսական եւ այլ երգերէ:

գան ծանրացաւ օտար կամ ազգային վարժարանի մը ընտրութեան վրայ:

Հուսկ կատարուեցաւ յաջող աշակերտներու մրցանակաբաշխութիւնը. հայերէնի, ֆրանսերէնի, ընդհանուր գիտելիքներու մէջ յաջողագոյն ուսանողներ բեմ հրաւիրուեցան ու ստացան իրենց նուէրները, դպրոցին տեսչութեան ու ծնողաց միութեան կողմէ տրամադրուած:

Մրցանակաբաշխութենէն ետք կ՚երեւի նկատի առնելով ներկայ բազմութեան անհամբերութիւնը, որ սկսած է սրահ բերել քոլայի տուփեր, բեյցայի չերտեր, կը յայտարարուի թէ կէս ժամուան դադար մը ետք պիտի կիրարկուի գեղարուեստական յայտագիր մը, սիրող խումբերու մասնակցութեամբ:

Նկատելով որ վերջացած է «դպրոցական» հանդէսը, կը բաժնուինք սրահէն, տիրող իրարանցումէն քիչ մը յոգնած, ու շատ մըն ալ զարմացած այն լաւատեսութեան որ տակաւին կը յայտնեն վարժարանի պատասխանատուները տղաքը «կրթել»ու յոյսով, տեսնելէ ետք անոնց մեծերուն յետմիջօրէի մը ընթացքը...:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՂԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԱՆԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքի բազմութիւնը խումբերով դիմում էր դէպի պատժարանը: Նրանք ըշտապում էին հանդիսատես լինելու մի սոսկալի գործողութեան: Զարմանալի հետաքրքրութիւն ունի ամբոխը. նրան միօրինակ զուարճութիւն է պատճառում թէ՛ քաղցր երաժշտութեան ներդաշնակութիւնը, եւ թէ՛ դատապարտեալի դառն հառաչանքները, դահճի դանահարութեան ներքոյ:

Ամէն ինչ պատրաստ էր սոսկալի հանդէսը սկսելու համար:

Իմ ընկերների բաւական քաջութեամբ տարան իրանց փորձութիւնը, կարծես թէ նրանց համար շատ սովորական լինէր այդ: Ես մինչեւ յիսուներորդ զարկը անցայ առանց մի ձայն հանելու, առանց իմ դէմքն անգամ այլայլելու: Մի այսպիսի արհամարհական վարմունք իմ կողմից, վիրաւորեց դահիճների անձնասիրութիւնը, դրդեց նրանց բարկութիւնը: Նոյն րոպէում նրանց անգութ երեսները, կարծես, ասում լինէին ինձ. «մենք ծեծում ենք, որ ցաւեցնենք քեզ, երբ դու ցաւ չես զգում. դրանով վիրաւորում ես մեր կատաղութիւնը»:

Բազմութիւնը վայրենի ոգեւորութեամբ նայում էր: Յանկարծ նրանց ուշադրութիւնը դարձաւ մի այլ առարկայի վրայ: Ամբոխի միջից լսելի էր լինում մի ցաւալի հառաչանք. «Մարդիկ ինչո՞ւ էք կանգնած ... մի՞թէ դուք Աստուած չունէք ... սպաննո՛ւմ են ... սպաննում են ... ազատեցէ՛ք ... աղաչում եմ ... ազատեցէ՛ք ... Մուրադ, սիրելիս...ա՞խ, սպաննում են ... մարդի՛կ, դուք չէ՞ք տեսնում ... դուք չէք լսում ... սպաննում են ... ազատեցէ՛ք...: Ինչո՞ւ են սպաննում ... նա աւազակ չէ ... նա բարի մարդ է ... նա ինձ սիրում է ... նա իմ կեանքը ազատեց ... Մարդիկ, ինչո՞ւ չէք լսում...: Ա՛խ, Աստուած ... չեն լըսում ... ամէնքը խլացել են...:

Այն սարսափելի րոպէում, երբ մին միւսի ետեւից յաջորդաբար շառաչում էին մտրակների զարկերը և արեան կաթիլները դուրս էին ցայտում իմ մերկ մարմնից-այդ մահուան տագնապի րոպէում իմ ականջներին հասնում էր դժբախտ աղջկայ ձայնը...: Այդ ողբալի ձայնը այնքան մխիթարական էր, որ ես՝ այլեւս չէի զգում հարուածների սաստկութիւնը: Ես երջանիկ էի, որ այս աշխարհում գոնէ կար մէկը, որ սիրում էր դատապարտեալին, որ գիտէր, թէ նա անմեղ է...:

Բայց ամբոխը ծաղրեց նրան: Ամէն կողմից լսելի էր լինում. «դա այն խելագար աղջիկն է»...:

×

Թէ ի՞նչով վերջացաւ իմ փորձութիւնը, թէ ի՞նչ դրութեան մէջ ինձ յետ բերեցին պատժարանից, - ես չեմ յիշում, միայն այսքանը գիտեմ, երբ առաջին անգամ աչքերս բաց արի, ինձ քաղաքի հիւանդանոցի մէջ գտայ: Իմ մահճակալի մօտ. կանգնած էր մի բաւական մաքուր հագնուած, ակնոցաւոր երիտասարդ, որի խելացի դէմքի իւրաքանչիւր գծերից արտափայլում էր բարութիւն եւ ազնըւութիւն: Նա ժամացոյցը ձեռին բռնած, հաշւում էր իմ երակի զարկը:

- Այժմ յոյս կայ...: Ծգնաժամը անցած պէտք է համարել ... ասաց նա ինքն իրան մի առանձին բաւականութեամբ:

Երիտասարդը բժիշկ էր. նա մի քանի պատուէրներ տուեց իւր օգնականին եւ հեռացաւ:

Մի քանի շաբաթից յետոյ բժիշկը գըտաւ ինձ աւելի առողջ: Մտրակների հարուածներից գիշատուած մարմնիս վէրքերը այնքան բարւոքուել էին, որ ես կարողանում էի առանց շատ զգալու մի կողմից միւսի վրայ շուռ գալ: Իսկ ջերմը դեռ չէր անցել: Իմ երեւակայութիւնը թէեւ արթուն էր, բայց գտնըւում էր դեռ գրգռուած դրութեան մէջ:

Գեղեցի՛կ բան է ուղեղի այդ դրութիւնը: Կեանքի բոլոր լաւ եւ վատ տպաւորութիւնները, որոնք նրա ծալքերի վրայ մնացել էին անջնջելի, բայց որոնք բոլորովին ջնջուած, անհետացած էին համարւում, յանկարծ կենդանանում են, կերպարանագործւում են եւ երեւան հանում վաղեմի մոռացուած պատկերները...:

Ես ինձ տեսնում էի իմ հայրենիքում, այն հասակում, երբ դեռ պատանի էի, մի անմեղ եւ բախտաւոր պատանի, որի օրերը անցնում էին անհոգ զուարճութեամբ: Բախտաւոր էի նրա համար, որ դեռ միամիտ էի, դեռ չէի հասկանում աշխարհի չարն ու բարին: Մայրս խրատում էր ինձ, ցոյց էր տալիս կեանքի աւելի ուղիղ ճանապարհը: Բարեսի՛րտ մայր, եւ այս րոպէիս տեսնում եմ քո միշտ արտասուքով լի աչքերը, քո միշտ լալահառաչ վիճակը, քո միշտ տխուր դէմքը, որ երբեք չէր ժպտում: Աղքատութիւնից սպաննուած, ամուսնից զըրկըւած, ընտանիքի հոգսերի տակ ճնշըւած, այն դժբախտ կինը դարձեալ չէր մոռանում իւր զաւակների օրինաւոր դաստիարակութիւնը:

(Շար. 131)

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Գործունեան
Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Գործունեան
Տէր եւ Տիկին Մայք Գադանճեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Արա Ալահվերտեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Գործունեան
Պ. Հայկ (Թիէրի) Գործունեան
Այրի Տիկին Էլիզ Զրբաշեան
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրբաշեան եւ զաւակները,
Գործունեան ընտանիքներ (Երեւան),
Տէր եւ Տիկին Շարլ Կուրտիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան եւ զաւակները,
Եագուպեան, Ճէպիկիւզէլեան, Մուրատեան ընտանիքները (Արժանթին),
Տէր եւ Տիկին Հ. Մոմճեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Լիլիկ Սապունճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ագգին Սապունճեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Օֆիկ Սապունճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Հ. Սապունճեան եւ զաւակները,
Հիւսիսեան ընտանիք (Արժանթին),
ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականներն ու բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, հանիին, տալոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ
ՄԱՅՐԱՆՈՒՇ ԳՈՐԾՈՒՆԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Զրբաշեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Յունիս 28, ժամը 19·30-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին, 15 ռիւ Ժան-Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պաթինեոլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

ՈՐ ԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ԸՆԴՈՒՆԻԼ:

Ողբացեալին փափաքին համաձայն՝ ո՛չ ծաղիկ, ո՛չ ծաղկեպսակ, այլ նուիրատուութիւն՝ հայկական կազմակերպութիւններուն:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Գործունեան եւ Զրբաշեան ընտանիքներուն եւ ողբացեալին բոլոր պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Այտա, Ամելի եւ Սիլվիա իրենց հօր՝ Թովմաս Զրբաշեանի յիշատակին համար, ինչպէս նաեւ՝ Արծրունի Զրբաշեանի յիշատակին ե. պ.եան նուիրած են 1000, Տիկին Էլիզ Զրբաշեան 500, Պօղուքեան 50, Եազըճեան 50, Արմէն Տէր-Զաքարեան 200, Եղիազարեան 200, Օր. Համբարձումեան 200, Այրի Տիկին Պարսումեան 100, Լուսարարեան 50: Տէօքմէճեան ընտանիք 100 Համազգային դպրոցին, 50 Եկեղեցւոյ դպրոցին:

Մէրէմէթճեանի հոգեհանգստեան առթիւ. - Իշճի ընտանիք 70 եկեղեցւոյ դըպրոցին, Նշան Կիւզէլ 200 ե. պ., Արթօ Գարակէօզեան 200 ե. պ.:

Շալճեանի մկրտութեան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Շալճեան 500 ե. պ., Միքայէլ Եավէրի հոգեհանգստեան առթիւ.- Տիկին Միշէլ Եավէր 500 ե. պ., 500 Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին:

Անտոնեանի թաղման առթիւ. - Տիկին Դաւիթեան 100 ե. պ., Օր. Համբարձումեան 100 ե. պ., Տիկին Գույումճեան Տիգրանուհի 50 Թիվոլիի դպրոցին:

Տիւքրօ Սահակեանի պսակին առթիւ. - Տէմիրճեան 200 ե. պ., Տէր եւ Տիկին Սահակեան 500 ե. պ.:

Պօղոսեանի թաղման առթիւ. - Տիկին Սեդա Թորոսեան 100 ե. պ., Աղաւնի Օհանեան 100 ե. պ., Տէր եւ Տիկին Մարթին Ամանդեան 100 ե. պ., Միւզիքեան 200 ե. պ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Խասեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.- Պ. Նշան Քիւրանեան իր կնոջ՝ Իսկուհի Քիւրանեանի եւ զարմիկին՝ Յակոբ Քիւրանեանի յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Հեղնար Բալոյեանի մահուան առթիւ Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը փոխան ծաղիկի՝ 300 Ֆ. նուիրած է Մշակոյթի տան:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Յուլիս 7, Կիրակի օր, Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին տեղւոյս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:

Կը հրաւիրուի մեր հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու սոյն պաշտամունքին, ինչպէս նաեւ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ տարեկան մեծ դաշտահանդէսին:

ԾԱՆՕԹ. - Ժամը 12·30-ին տեղւոյս սրահին մէջ զետեղուած նուիրատուներու անուանացանկի քարի շինութեան բացումը տեղի պիտի ունենայ հոգեւոր հովիւին կողմէ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ, Պուա-Քոլոմպ, Արժանթէօյի մասնաճիւղը դաշտահանդէս մը կազմակերպած է՝ Կիրակի, Յուլիս 7:

CORMEILLES EN PARISIS
(Rte. Stratégique Dle. 122
RALLY - Parc)

դէպի Սաննուա ճամբան առնել եւ ձախ դառնալ Մոնթինեյի:

Կը մասնակցի՝ ՄԱՐԹԻՆ ԵՈՐԿԱՆՑ

Անձրեւոտ օդի պարագային մեծ սրահ ապահովուած է: Հայկ. համեղ ճաշեր, խորոված, հայկական մթնոլորտ:

Մուտք՝ 5 Ֆ. մեծերուն, 2 Ֆ. 50 փոքրերուն:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985-1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985-1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի-Կարկան, Մոնֆէրմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռոմէնվիլ, Կանըրի, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվար տիւ Նօռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: Հեռաձայն.- 381 - 01 - 72:

ԿՈՉ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը որոշած է Օգոստոս ամսուն տասնեակ մը լիբանանահայ երախաներ բերել տալ Պէլֆոնթէնի կայանը:

Այս երախաներու կեցութեան եւ յարակից այլ ծախքերը վարչութիւնս պիտի հոգայ: Իսկ օդանաւով երթեւեկը կը կարօտի քանի մը տասնեակ հազար ֆրանքի: Որպէսզի այս չքաւոր երախաները մէկ ամիս հեռու ըլլան ռումբերու որոտումէն եւ աշխարհի ուրիշ երախաներու պէս խաղաղ ամիս մը անցընեն, կոչ կ'ըլլայ մեր հայրենակիցներու առատաձեռնութեան որպէսզի կարենանք վճարել օդանաւի տոմսերը: Կանխաւ շնորհակալութիւն: Նուէրները ուղարկել՝

CROIX BLEUE
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յուլիս 6-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

տարեկան մեծ դաշտահանդէս

ՇԱՐՎԻԷՕԻ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՅՈՒԼԻՍ 7, ԿԻՐԱԿԻ
ԺԱՄԸ 12·30-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 22

1.- Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր:
2.- Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:
3.- Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց:
4.- Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:
5.- Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:
Մասնակցութեամբ՝
Սայաթ Նովա նուագախումբի
Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5-6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (բնակարանի եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ կայանի արձանագրութիւնները ՕԳՈՍՏՈՍ ամսուան համար 6-էն 14 տարեկան կայանի եւ 14-էն 16-ուկէս տարեկան պատանեկան ճամբարի համար:

Դիմել.- Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ առաւօտները ժամը 9·30-էն 14, եւ Հինգշաբթի՝ ժամը 15-էն 20:

17, Rue Bleue — 75009 Paris
Հեռ.- 824 - 46 - 57 եւ 574 - 34 - 78

եւ մասնաճիւղերու պատասխանատուներուն:

ԼԻՈՆ

Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները Օգոստոս ամսուան համար 6-էն՝ 14 տարեկան կայանի եւ 14-էն՝ 16-ուկէս տարեկան պատանեկան ճամբարի համար:

Դիմել. - Լիոնի Կապոյտ Խաչի սոսամէն Հինգշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 4-էն մինչեւ 5, Լիոնի Ազգային Տան սրահը:

40, rue d'Arménie — LYON 3e

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

— L'UNION CULTURELLE DES ARMENIENS DE FRANCE —
vous propose plusieurs voyages en

Arménie
TRANSTOURS

— 25, rue d'Argenteuil - 75001 PARIS — Tél: 261-58-28 —

LIC. 132

PARIS

DU 10 AOUT AU 25 AOUT
16 jours dont 3 à Leningrad
et 12 à Erevan

10 Août Paris/Leningrad
11 Août Leningrad
12 Août Leningrad
13 Août Leningrad/Erevan
13 au 24 Août Erevan
24 Août Erevan/Moscou
25 Août Moscou/Paris
7700 F.

DU 07 SEPT. AU 21 SEPT.
15 jours
dont 4 à Kiev et 11 à Erevan

07 Septembre Paris/Kiev
08 Septembre Kiev
09 Septembre Kiev/Erevan
09 au 20 Septembre Erevan
20 Septembre Erevan/Kiev
21 Septembre Kiev/Paris
6500 F.

DU 5 OCT. AU 20 OCT.
16 jours dont 14 à Erevan

05 Octobre Paris/Moscou
06 Octobre Moscou/Erevan
07 au 19 Octobre Erevan
19 Octobre Erevan/Moscou
20 Octobre Moscou/Paris
6000 F.

MARSEILLE

DU 17 AOUT AU 30 AOUT
14 jours dont 12 à Erevan

17 Août Marseille/Moscou
18 Août Moscou/Erevan
18 au 29 Août Erevan
29 Août Erevan/Moscou
30 Août Moscou/Marseille
7100 F.

DU 07 SEPT. AU 20 SEPT.
14 jours dont 12 à Erevan

07 Sept. Marseille/Moscou
08 Sept. Moscou/Erevan
09 au 19 Sept. Erevan
19 Sept. Erevan/Moscou
20 Sept. Moscou/Marseille
7100 F.

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Զ. Ալեքսանեանի
11, rue du Bassin - 13012 Marseille — Tél:(91) 93-04-90 ou (42) 83-31-55

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
3

MERCREDI
3 JUILLET
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60-ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.997 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.997

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԱՆԴՐԷՅ ԳՐՈՄԻԿՕ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐՆ Է ՇԵՒԱՐԴՆԱՁԷ

Երեքշաբթի առտուան անակնկալն էր, Մոսկուայէն հասած լուրը, որ կը հաղորդէր Անդրէյ Գրոմիկոյի ընտրութիւնը, որպէս նախագահ Գերագոյն Խորհուրդի Պրեզիտիումին, այլ խօսքով՝ Նախագահ Խորհ. Միութեան: Արտաքին Նախարարի իր աթոռն ալ կը յանձնուի էտուար Շեւարդնաձէի, Ա. քարտուղար Վրաստանի, որ Երկուշաբթի օր ալ մուտք գործած էր Փոլիթպիւրօ, ուրկէ հեռացուած էր Գրիգորի Ռոմանով: Այս վերջինը կը հեռացուէր նաեւ Կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղարութենէն: Այլ խօսքով Կորպաչով իր մարդիկը կը տեղաւորէր, որպէս կարելի է հեռու դրկելով իր հակառակորդներն ու մրցակիցները:

Սկիզբը, հաւանական կը նկատուէր որ ինք լսկ անցնի Պետութեան գլուխը, բայց կրեմլինագէտները անկարելի չէին նկատեր անակնկալ մը, որ պատահեցաւ: Ծանօթ է, որ Անդրէյ Գրոմիկօ, 76 տարեկան, խորհրդային Արտաքին Նախարարութեան գլուխն է 1957-էն ի վեր, եւ որ մրցանիշ մըն է խորհրդային ղեկավարի մը համար: Նախքան այդ պաշտօնին գլուխն անցնիլը, Գրոմիկօ դեսպան եղած էր Քուպա, ՄԱԿ, Մեծն-Բրիտանիա:

Արտաքին նոր նախարարն է, ուրեմն, էտուար Շեւարդնաձէ, ծնած 1928-ին, Վրաստան: Սկիզբէն պատասխանատու պաշտօններ վարած է իր երկրին մէջ: Յաջորդաբար եղած է Կեդր. Կոմիտէի Մցխեթի Շրջ. Կոմիտէի (1961), Թիֆլիզի Պերվոմայսկի Շրջ. Կոմիտէի (1963) առաջին քարտուղար, Պահպանութեան նախարարի Ա. տեղակալ (1965), Ներքին նախարար (1968): 1972 Սեպտեմբերին, Ա. քարտուղար է Վրաստանի Կեդր. Կոմիտէի, 1976-էն՝ անդամ Խորհ. Միութեան Կեդր. Կոմիտէի:

Ինչ կը վերաբերի Ռոմանովի հեռացման, տրուած առողջական պատճառները ոչ ոք լուրջի չեն առնուիր: «Մոնտ»ի թղթակիցը կ'ըսէ նոյնիսկ, թէ ճիշդ է որ Մայիս 10-էն ի վեր հրապարակի վրայ չէր, բայց կ'ըսուէր թէ «Ապաքինման կեդրոն» մըն է, այն կեդրոններէն, ուր մինչեւ առտու կը պահեն այն գինովները որոնց փողոցը ժողված են: Շնորհազրկումը աւելի բացայայտ եղած էր, Յունիս 11-ին, երբ չէր մասնակցեր տնտեսութեան արդիականացման նուիրուած ժողովի մը, ինք որ պատասխանատուութիւններ ունէր ճարտարարուեստի եւ զինումի ճիւղերուն մէջ:

×

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՄԲԵՐ ՄԱՏՐԻՏ ԵՒ ՀՌՈՄ

ՌԵԿԸՆ Կ'ՈՒԶԷ «ՊԱՏԺԵԼ» ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ

Նախագահ Ռեկըն յայտարարեց թէ պէտք է այլեւս չօգտագործել Պէյրութի օդակայանը: Ամերիկեան ընկերութիւնները պէտք չէ Պէյրութ երթան, որովհետեւ այդ օդակայանն է, Ռեկընի համար, ահաբեկչութեան բոլոր չարիքներուն կեդրոնն ու աղբիւրը: Միացեալ-Նահանգներու Նախագահը յոյս ունի որ իրեն կը հետեւին նաեւ արեւմտեան Պետութիւնները:

Ռեկըն կ'ուզէ վճռական ըլլալ, բայց իր այս որոշումը լաւ ընդունելութիւն չէ գտած ամերիկացի այն եօթը բնտանիքներուն մօտ, որոնք պատանդ ունին Պէյրութի ծայրայեղներուն ձեռքը եւ կը վախնան որ նման ընթացք մը լաւ հետեւանքներ չունենայ: Խոմէյնիի համար, սակայն, Ռեկըն մուրացկանի վարմունք ցոյց տուած է Պօլինկի հարցին մէջ:

Ահաբեկչութիւնը կը շարունակուի, հակառակ այս բոլորին եւ Երկուշաբթի Մատրիտ ապա Հռոմ ռումբեր պայթած են: Առաջին ոճրափորձը կատարուած է Մատրիտ, Պրիթիշ էռուէզի եւ Թիտըպըլեռուէյի գրասենեակներուն առջեւ: Մէկ մեռեալ եւ 24 վիրաւոր կար: Նոյն օրը, Հռոմի Ֆիումիչինոյի Լէոնարտօ տա Վինչի օդակայանին մէջ է որ ճամպրուկ մը պայթած է եւ 15 ճամպրուկակիրներ վիրաւորուած են: Ռումբը կը գտնուէր պայուսակի մը մէջ, որ Նիւ-Տէլհի մեկնող օդանաւը պէտք է դրուէր: Երեքշաբթի, ոչ ոք տէր եղած էր:

× Իսրայէլ 300 շիի ազատ պիտի արձակէր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՐԶՐՈՒՄԻ զինուորական մէկ դատարանը մահուան դատապարտած է ժողովրդական ազատագրութեան ճակատի երկու անդամներ, որոնք մարդասպանութեան ամբաստանութեան տակ էին:

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ հարցին կապակցութեամբ, «Իւմանիթէ» Երեքշաբթի օր բացառիկ թիւ մը հանած է, նուիրուած դիմադրութեան: Խմբագրականին մէջ, Ռոլան Լըռուա, չեշտելով թէ «Մանուշեան հարց» չկայ, կը մեղադրէ իշխանութիւնը եւ Հանրապետութեան Նախագահը որ բազմաթիւ գործողութիւններ կը կազմակերպեն վարկաբեկելու համար «այն միակ կուսակցութիւնը, որ կը պայքարի տագնապին եւ գործազրկութեան դէմ»: Ամէն պարագայի մէջ, համայնավար կուսակցութիւնը կրնայ հազար անգամ զղջալ, որ արգիլք եղաւ Մոսքոյի ֆիլմին առաջին ներկայացման, Կիրակի իրիկուն մը, 3-րդ կայանէն: Քիչեր պիտի նայէին եւ հարցը փակուած էր, ոչ թէ՝ բացուած...: «Լիպերասիոն» ալ թղթածրար մը հրատարակած է այս առթիւ:

ԱՂՃԱ, հիմա ալ յայտարարած է թէ 4-րդ Թուրք մըն ալ կար Պապին դէմ մահափորձին օրը: Ըստ երեւոյթին որոշած է զուարճանալ կամ ... զուարճացնել թէեւ զուարճանալիք ալ բան չկայ:

ՋՈՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ

ԹԱՂՈՒՄԸ

Յունիս 24-ին, Երեւանի հասարակութիւնը յարգանքի վերջին տուրքը ընծայած է Հայաստանի Արտաքին Նախարար՝ Ջոն Կիրակոսեանի, որ իր մահկանացուն կնքած էր Յունիս 20-ին՝ Մոսկուայի մէջ («տե՛ս «Յառաջ» Յունիս 22/23-ի թիւ):

Ողբացեալ նախարարին դագաղը դըրուած է «Ա. Խաչատրեան» մեծ դահլիճը: Ծաղկեպսակներ ղրած են Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ատեանին, խորհրդային հանրապետութիւններու արտաքին նախարարութիւնները եւ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ: Պատուոյ պահակ կեցած են Կարէն Դեմիրճեան, Բարկէն Սարկիսով, Ֆադէյ Սարգսեան եւ կուսակցական եւ պետական ղեկավար այլ դէմքեր:

Սուգի մեղեդիներու հնչիւններուն ներքեւ դագաղը առաջնորդուած է Երեւանի գերեզմանատունը, ուր դամբանականներ խօսուած են:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԽԱՉԻԿ ՊԱՊԻԿԵԱՆ ԱՅՆՔԱՆ ԱԼ ՅՈՌԵՏԵՍ ՉԷ

Մէթր Խաչիկ Պապիկեան, երեսփոխան եւ նախկին նախարար, հարցազրոյց մը տուած է Պէյրութի անգլիագիր շաբաթաթերթին՝ «Մընտէյ-Մորնինկ», ուր կը յայտարարէ. - «Տագնապը կրնայ կարգադրուիլ ի մօտոյ»: Այս լաւատեսութիւնը հետեւանք է մէթր Պապիկեանի այն տեսակէտին թէ տասը տարուան պատերազմէ ետք, ամէն կողմ հասկցաւ թէ չի կրնար միւսը մէջտեղէն վերցնել եւ որքան ալ ջանք թափուի, կ'ըսէ Պապիկեան, լիբանանեան տագնապը անջատել շրջանին տագնապէն, կարելի չէ, անոնք իրարու կապուած են: «Զինուած Պաղեստինցիներու ներկայութիւնը Լիբանան, կը զուգադիպէր պատերազմի սկզբնաւորութեան եւ կը յուսամ որ Պաղեստինցիներու զէնքերուն յանձնումը պիտի զուգադիպի պատերազմի վերջաւորութեան հետ, կ'ըսէ նաեւ մէթր Պապիկեան, որ հետեւեալ պատասխանը տուած է Լիբանանի ապագային վերաբերեալ հարցումին. - «Երբ ընկերացայ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին, քանի մը ամիս առաջ, արեւմըտեան-Գերմանիա, պատիւն ունեցայ հանդիպելու նախագահ Վայշէքերի, որ, ինչպէս ուրիշ մտաւորականներ հարց տուաւ թէ կը խորհէի որ Լիբանանը կ'ապրի՞, հակիրճ կերպով սա պատասխանեցի. - Ներկայ սահմաններով Լիբանանը ծնաւ 1920-ին եւ այն ատեն, գտնուեցան մարդիկ, որոնք կը մերժէին եղածը, զոր արուեստական կը գտնէին: Աւելի ուշ, 1943ին, Լիբանանի անկախութեամբ, բոլոր Լիբանանցիները համաձայն գտնուեցան Պետութեան մը հաստատման, պայմանաւ որ երկու տուեալներու վրայ հիմնուած ըլլայ՝ հողատարութեան մերժումը եւ արաբական աշխարհի հետ միութեան մերժումը...: Եւ ոչ ոք գիտէր թէ ի՞նչ արդիւնք պիտի տայ ընտրըւած ձեւը, եւ ի՞նչպէս քրիստոնեայ եւ մահմետական միասին պիտի ապրին, եւ աւելցուցի գերման նախագահին, սակայն՝ մինչեւ որ պատահեցաւ 1975-ի հրաշքը: Բայց, ըսաւ նախագահը, 1975-ը պատերազմի տարին չէ՞: Անշուշտ, պատասխանեցի, պատերազմը սկսաւ 1975-ին եւ անկէ ի վեր, Լիբանանցիք, բոլոր Լիբանանցիք ցոյց տուին թէ խորապէս կապուած են իրենց հողին, թէ պիտի չընդունին Ֆրանսայի, Արեւմուտքի կամ որեւէ Պետութեան պաշտպանութիւնը: Լիբանանեան հայրենասիրութիւնը եւ ազգայնականութիւնը այս պատերազմին էութիւնն են: Այս իմաստով, համոզուած եմ որ, 10 տարուան պատերազմէ ետք, Լիբանան գոյութիւն կ'ունենայ ընդմիշտ»:

Երեսփոխանը կ'ընդունի որ շատ զէնք կայ բնակչութեան ձեռքը, բայց հարկ է երեւոյթներէն անդին տեսնել եւ հետաքըրքրուիլ հարցին էութեամբ: Ճիշդ է, կ'ըսէ, որ բազմաթիւ խմբակներ զէնք կը ստանան դուրսէն, ինչպէս նաեւ բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւն: Ինչո՞ւ: Ինչո՞ւ Լիբանանցիք արտասահմանի վրայ կը հաշուեն, փոխանակ իրենց հայրենակիցներուն վրայ հաշուելու, որովհետեւ կը վախնան, կ'ըսէ Խաչիկ Պապիկեան, ամէն մէկը միւսէն կը վախնայ: Վերջապէս, կ'եզրակացնէ. - «Միջազգային թէ տեղական դետնի վրայ դէպի վըճռական հանգրուան մը կ'ուղղուինք, Լիբանանի սահմանները եւ դերը կրնան խնդրոյ առարկայ ըլլալ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ՝ ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ԽԱՉԵԱԼԸ

«...Երէկ հարաւային Լիբանանի մէջ ուժանակով յուղթի ինքնաշարժ մը առաջնորդուեցաւ խրայէլեան ինքնաշարժային զօրագունդի մը վրայ»:

«...Պ. Ֆ. դիտել տուաւ որ երկրէն ներս քաղաքական ներկայ վերադասաւորումները՝ քաղաքական լարուածութիւն եւ անսպասելի փոփոխութիւններ պիտի յառաջացնէ ընտրական մարդէն ներս, որ անպայման պիտի վնասէ երկրի ապագայ ընտրական հարթ մթնոլորտ մը ունենալու կարելիութիւնները»:

«..Ընդհ. քարտուղար Ս. Բ. դիտել տուաւ որ «Բասօք»ի որոշումով կ'արդարանան այս շարժման պայքարները ու դայն հպարտ կը դարձնեն»:

«Օ... ծառայում է հայ դատի լուծման ուղղութեամբ տարուող պայքարին, ուստի եւ ունի զուտ հայկական արեւելում եւ առաջնորդւում է ոչ արեւելեան, ոչ արեւմտեան ուղիով»:

«Բեմական մատուցումը տեղի պիտի ունենայ ... օրը»:

Եւ խորագիր մը որպէս վերջաբան. «Էկոնոմիկայի ինտէնսիվացման կուրսով»:

Չէ՛, նախակրթարանի անճարակ աշակերտի մը շարադրութեան նախափորձերէն հատուածներ չեն ասոնք, այլ հայ լեզուին սպասարկութեան վսեմ առաքելութեան նուիրուած Հայ Մամուլէն բստ բախտի առնուած հատուածներ:

«Ո՞վ իրաւունք ունի լեզուին հետ խաղալու» հարց կուտայ Սօս Սարգսեան իր սրտցաւ յօդուածին մէջ. այո՛, ո՛վ իրաւունք ունի: Սակայն այս մարզին մէջ ալ բազմաթիւ են անոնք որոնք կը մեկնին «իրաւունքը չի տրուիր, այլ կ'առնուի» սկզբունքէն, իրաւունքը՝ այլանդակելու, խեղճացնելու լեզուն որ երբեք չէ ու չէ «քամուն բերածը»: Քամիները միայն տարած են մեզմէ:

Սպասելով այս խաչեալին ալ հրաշք յարութեան, Աստուած պահէ բոլորս այլանդակութիւններով յուռթի հայերէնի մը արեւելումէն, ողջմտութեան ինտէնսիվացման կուրսով: ԱՐՓԻ

×

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՐԳԻՍԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախկին նախագահին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Պէյրութ, Շաբաթ օր, մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ ի ներկայութեան բազմաթիւ անձնաւորութեանց, որոնց կարգին յիշենք՝ Գարեգին Բ. եւ Յովհաննէս-Պետրոս ԺԸ. Կաթողիկոսները, Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան եւ Անդրէաս Եպիսկ. Պետօղլեան առաջնորդները, մէթր Խաչիկ Պապիկեան եւ Սուրէն Խանամիրեան եւայլն, եւայլն.: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հազմիէի Մար Թաքլա Եկեղեցին, Խըրէյշ պատրիարքին նախագահութեամբ:

× Երկուշաբթի օր, սաստիկ կռիւներ դէմ դիմաց հանած են տիւրզիները եւ շիիները արեւմտեան-Պէյրութ:

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ, ՄԵՐ ԹԱՏՐՈՆԸ

ԽՕՍՔ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐԻՍ ԽՕՍՔԻ ՄԱՍԻՆ ԿԱՄ ԾՈՒՌ ՆՍՏԵՆՔ, ՇԻՏԱԿ ԽՕՍԵՆՔ

ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եթէ ոտք ես դրել թատրոն, կարող ես եւ ամենաշնորհալին չլինել, բայց «կուլտուրական լինել պարտաւոր ես»: Երիտասարդ իմ տարիքում, չնայած Գուրգէն Ջանիբեկեանի եւ Գեղամ Յարութիւնեանի միջնորդութիւններին, Արմէն Գուլակեանը կտրականապէս մերժեց ինձ ընդունել, ասելով՝ Սունդուկեանի թատրոնին անկիրթ դերասաններ պէտք չեն, թող գնայ բարձրագոյն կրթութիւն ստանայ: Սա թատերապետի քաղաքականութիւն էր, պետական մտածելակերպ:

Մակարդակով միջինն է մեծ պոռթկումների երաշխիքը. լեռնաշարն է գագաթ ծնում: Թատրոն մտնողներից բոլորը չէ, որ ճիշդ հասցէով են եկել՝ վաղ թէ ուշ երեւում է ում ինչ լինելը, բայց մեր օրերում թատրոն ընդունուելն ու թատրոնին պատկանելը նոյն բանն է. պրծում չկայ: Ուրեմն հարկաւոր է գոնէ ընդհանուր կուլտուրայով, բանիմացութեամբ արդարացնել այդ պակասը:

Գաւառականութիւնն ունի աչք զարնող մի հիմնական յատկանիշ՝ եոլա տանելու սովորոյթը: Շնորհքովի համարւում ունեցող երիտասարդներ կան, որոնց հետ ինչ-ինչ յոյսեր ենք կապում ու անչափ ներողամիտ ենք նրանց պակասութիւնների հանդէպ. ոչինչ, որ աղէտ է, որ անդաստիարակ է, ոչինչ, եոլա տանենք: Ու այդպէս «եոլա տանելով» ըստիպուած ենք լինում սանտիմետր առ սանտիմետր իջեցնել նրա թռիչքաձողը:

Մտաբերելով մեծերին՝ Փափազեանից մինչեւ Հրաչեայ ու Վաղարշեան, հիմա միտք ես անում՝ այս ինչպէս եղաւ, որ որոշ արուեստագէտների համար գրագիտութիւնն ու կրթուածութիւնը դարձաւ երկրորդ - երրորդական գործ: Մինչեւ անգամ թերութիւն: Ուրեմն, ինչո՞վ ենք տարբերւում նրանցից, որոնք հույր ու հույրանց են ասում, Ցուլն, ու թուլնար, երշիկին՝ կալբաս, իսկ մեզ՝ դեռասան: Ասենք, շատ էլ օրինական է, եթէ հայ մտաւորականը չի ջանում խնամել երեսը պարզ անող իր գործերը, ապա ուրիշ մէկը, որ անմիջականօրէն լեզուի հետ գործ չունի, ումի՞ց իմանայ ու սովորի, եւ ինչո՞ւ չասի դեռասան:

Սովորութիւնը դառնում է էութիւն, եւ դրա հետեւանքով արդէն անգիր սերտած «կիրթ» բառերը օտարոտի եւ արհեստական են հնչում դերասանի շուրթերից: Դրան գումարւում է եւ ձայնը, որ ակամայ կենցաղայնանում է: Դա եւ հասկանալի է, եւ շատ բնական, որովհետեւ մարդու կոկորդը, շուրթերը սովոր չեն նման խօսքերին, վարժուած չեն նրման հնչերանգներին, շեշտադրումներին: Վերջապէս, ամէն մարդ ունի ապրելակերպի, վարքագծի ներքին մի ծրագրայնութիւն, որ բոլէապէս փոխելն անհնարին է: Յամենայն դէպս, եթէ բեմում հրաշք է կատարուելու, ուրեմն այդ հրաշքի սկիզբը պէտք է որ շատ վաղուց դրուած լինի:

Ասում են՝ տխմարութիւնը կարելի է բարեյաջող թաքցնել լռելով, լռակեցութեամբ. դա մեզ համար չի ասուած, մեր գործը խօսելն է: Ուզենք - չուզենք, ոնց էլ պահենք ու թաքցնենք մեզ, վերջը ջրի երես ենք դուրս գալու: Դերասանի գործը բեմում չի սկսւում՝ լուսաբացից լուսաբաց հոգու աշխատանք է. այդպէս է, մեր բնօրանն է, ո՞ւմ բողոքենք: պարզապէս պարտադրուած է մեզ անընդհատ մեր լսողութիւնը սրած՝ որոնել, պրպտել, գտնելու համար խօսքի իմաստը, կերպարայնութիւնը, հմայքը: Խօսքի հմայքը... : Ու եթէ մենք ինքներս չենք ճաշակում, չենք ըմբոշխնում մեր արտասանած խօսքը, ապա ուրեմն էլ ո՞ւմ կը վարակենք, ինչպէ՞ս կը գերենք լսողին: Մինչդեռ շնորհքից զրկուած բառեր է, որ լսում ենք բեմից, հեռուստատեսային էկրանից՝ մա - ծի - մա - ծ - իկա, կոլեկ - ծ - իվ -, յուի - ծ - եան, ար - ծ - իստ, գեղեցիկ Դ - իւթանքի փոխարէն՝ Զ - իւթանք, ընկերի տեղը՝ ըն - Գ - եր: Սպակա՞ն է բեմական խօսք առարկան չորս տարի ուսումնասիրած, պրոֆէսիոնալ դերասանի վկայագիր ստացած երիտասարդին բացատրել, թէ չի կարելի, երաժշտութիւն ենթադրելով ասել երա - Շ - տութիւն, թէ՝ հարկաւոր է հետեւել առոգանութեանը եւ յստակ արտաբերել՝ հետաքրքիր է եւ ոչ թէ՝ հետա - Ք - իր, թէ որ պիս ին ու որ պէս պին տարբեր իմաստներ ունեն, կամ թէ որքան յաճախ լսում է՝ ի - ս, իսկի փոխարէն եւ կամ՝ ի - չու բան - ըն ի՞նչ եղաւ: Տառեր է որ կուլ են գնում, անիմաստ սղւում, բառն այլակերպւում: Խօսքը դառնում է ոչ յստակ, թոյլ, թափթփուած, փնթի ու եթէ ուշադիր լսէք՝ աւելորդ աղմուկներով լի:

Մէկ էլ տեսար դերասանը բեմում բացագանչեց՝ գ-թ-ա, գթա...: Ախր ինչպէս, ինչո՞ւ քեզ ԳԹԱՑ քեզնից առաւել կիրթ հանդիսատեսը, որ մի կերպ գլխի է ընկնում, որ ուզում ես ասել՝ ԳՏԱՑ: Ոչ մի կթութիւն եւ ոչ մի ներում, որովհետեւ դրա կողքին՝ շնորհակալ - ց - ին ես ասում, սեւս - սին ես ասում, որովհետեւ այսպիսի օրինակներն անթիւ են եւ պատահական վրիպումներ չեն, այլ ոմանց համար էութիւն ու մակարդակ: Այս խեղճ ԳՏԱ-ն մի երկրորդ փորձութեան էլ է ենթարկւում, ասում են՝ ՔԹա, ՔԹիր, ՔԹնել ... մնում է պոզահարելու պէս, միանգամից ՔԹԱհարենք, այս բազմաչարչար Գտան:

Տարիներ առաջ փորձի ժամանակ վարկաբեկելու փոխարէն սխալմամբ ասացի վար-ք-աբեկել: Վարկն է բեկւում, վարկը, - ուղղեց Վարդան Աճէմեան ու չհանգստացաւ, մինչեւ արմատապէս չպարզաբանեց վարքի ու վարկի իմաստները: Անկաշկանդ մթնոլորտում ընթացող նրա փորձերին փորփրում էինք ոչ միայն հոգեբանութիւն, այլեւ կարողանում էր տրամադրել մեզ (ինքն էլ հետները) քուջուջ անել, փնտռել, գտնել անհրաժեշտ խօսքը, դարձուածքը: Բայց թէ «քուջուջ» անելու համար հողէ պէտք է ունենալ, բառապաշարի պահեստ:

Աճէմեանի հետ կապուած օրինակս բերեցի նաեւ այն պատճառով որպէսզի երիտասարդ ռէժիսորները գիտակցեն իրենցից ակնկալուելիք գիտելիքների չափը: Ռէժիսորութիւնը ուսուցչութիւն է ամէն իմաստով: Իսկ դերասանները հարցասէր մարդիկ են...:

Առիթից օգտուելով, ինձ յուզող երկու հարցի մասին էլ:

Բոլորս համատարած, գրեթէ առանց բացառութեան, արտասանում ենք՝ ՑԻՒՆ վերջաւորութիւնը՝ պետուՑԻՒՆ, ընկերուՑԻՒՆ եւայլն: Առնուազն անհասկանալի է, թէ ինչու է Թ-ն դառնում Ց-ը: Էլ չեմ խօսում այն մասին, որ աշակերտներից շատերը, մանկավարժների օրինակով երեւի, ասում են յու-ՑՑ-երորդ, ու-ՑՑ-երորդ: Թւում է ճիշդ կը լինի եւ անհամեմատ աւելի բարեհնչիւն, եթէ պայմանաւորուենք ու Թ-ն դնենք իրեն տեղը եւ արտասանենք հնարաւորին չափ յստակ, այսինքն առանց Ց-ին խառնելու, նրանից զատ ու կոշտ որովհետեւ չկայ, չունինք փափուկ ու քաղցր - մեղցր Թ-ը: Չէ որ առանց այն էլ «ցոյախեղդ է լինում լեզուն» նայե-ցէքով, նստե-ցէքով, լսե-ցէքով եւայլն:

Այնուհետեւ: Դերասաններ կան, որ կիրթ լեզուով խօսելու մարմաջ ունեն: Սա էլ մէկ ուրիշ ծայրայեղութիւն, ապակողմնորոշում, մի խօսքով՝ գլխացաւանք: Սրանք մի տեսակ զուգում - զարդարում են, մի տեսակ կլորացնում են տառերը եւ ... էժան օծանելիքի հոտ է փչում դրանց խօսքից, էժա՛ն դիմափոշու: Լ-ը տառը, օրինակ, այնպէս են արտաբերում, որ հասարակ լոբին անգամ չես ճանաչում դառնում է ինչ որ Լլոբի, կարծես լեզուի տակ իսկապէս հէնց մի բուռ լոբի էլ կայ, այն էլ խոշոր տեսակից: Յաճախ էլ, անհասկանալի ու անտեղի, Լ-ից առաջ դնում են շշաձեւ է-ն ու հանգիստ խղճով ասում՝ անց-էլ, գնաց-էլ, պառկ-էլ, յարձակու-էլ ... էլ չխօսենք այն մասին, թէ ինչպէս են փարւում մեր ակնաղբիւրի պէս զուլալ ձայնաւորների հետ: Ա-ն սարքում են ինչ որ ԷԸ, Օ-ը, կիսով չափ՝ Օ, մնացածով ու-ից սկսած մինչեւ ինչ ուզես:

Հայոց «արեւահամ բառ»ը, եթէ իրօք սիրում էք, գեղեցկացնել պէտք չէ, նա դրա կարիքը չունի:

Իսկ դերասանը պարտաւոր է ունենալ լեզուի զգացողութիւն, լեզուի «շկոլա»: Խօսքս նաեւ մեր բազմահարուստ բարբառների, Սունդուկեանի, Պարոնեանի լեզուներին տիրապետելու մասին է: Տեղին է այստեղ յիշել, թէ ինչպիսի ակնածութեամբ են վերաբերւում, օրինակ, Փոքր թատրոնում Օստրովսկու լեզուին:

Վերջերս լոյս տեսան Մայա Աւագեանի «Խոհեր մայրենի լեզուի մասին» եւ Լեւոն Հախվերդեանի «Զրոյցներ լեզուի մասին» երկու հրաշալի գրքոյկները: Ուզում եմ սխալուած լինել, չհաւատալ, որ երիտասարդ իմ գործընկերները չեն կարդացել, չեն ուսումնասիրել այնքան ուսանելի, իրենց նշանակութեամբ դերասանի համար պարզապէս գին չունեցող այդ աշխատութիւնները: Ի հարկէ, շատ ցանկալի կը լինէր, եթէ դրանք դառնային մեր երիտասարդութեան ինչպէս ասում են, սեղանի գրքոյկները:

«Նախնիներից ստացուած մեծագոյն գանձը մեր լեզուն է»: Այսպէս է ասել մեծն բանաստեղծ Պարոյր Սեւակը:

Այո, քամու բերած չէ Հայոց լեզուն, ուրեմն եւ չդառնայ քամու բերան տուած դարման...: Թանկ գնահատենք մեր ըստացածը եւ սրբութեամբ փոխանցենք մեզնից յետոյ եկողներին:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«Ազգ» կը նշանակէ պատմականօրէն յառաջացած հաւաքական միութիւն մը, որ կը բնորոշուի լեզուի, հողի, մշակոյթի եւ կրօնքի ընդհանրութեամբ եւ նոյնութեամբ: Ազգը կազմող մարդիկ իրարու կապուած են արենակցական, ազգականական կապերով, սերունդն են նախահայրերու: Ազգ ըսելով երբեք պէտք չէ հասկնանք ցեղ, որովհետեւ ազգային միութիւնը ցեղային միութիւն չէ. ազգը պետութիւն չէ:

«Ազգ»ը, հետեւաբար, միութիւնն է այն մարդոց, որոնց ծագումը պատմական է, հող ունին, (հայրենիք), նոյն լեզուն կը խօսին, մշակոյթ ունին եւ նոյն կրօնքին կը պատկանին:

Իսկ ««ազգային» կը նշանակէ ազգին յատուկ, այն ինչ որ կը պատկանի ազգին եւ ազգով կը բնորոշուի:

«Դաստիարակել» կը նշանակէ կրթել, որոշ ուղղութիւն տալ մտքերու եւ զգացումներու: Կը նշանակէ որոշ հմտութիւններ՝ վարք ու բարքի կանոններ եւ գիտելիքներ սորվեցնել:

Հետեւաբար երբ պիտի քննենք մեր նիւթը (ազգային դաստիարակութիւն) նկատի պիտի ունենանք այդ դաստիարակութիւնը որպէս ազգին յատուկ, ազգին պատկանող երեւոյթ եւ կեցուածք:

Սորվեցնել: Որոշ ուղղութիւն տալ:

Ահաւասիկ կենսական հարցը: Արձանագործը քարը կ'առնէ, կը ձեւաւորէ եւ իր ստեղծագործութիւնը կը դնէ անոր մէջ, ուղղութիւն մը կուտայ այդ անձեւ իրին եւ յանկարծ մէջտեղ կուգայ արուեստագէտին յղացքը, ըմբռնումը, որպէս «շնչաւոր» եւ «խօսուն» գաղափար: Մանուկին ինչ որ սորվեցնենք, այդ կը սորվի. մանուկը ինչ որ տեսնէ, այդ պիտի փորձէ ըլլալ եւ կ'ըլլայ:

Հետեւաբար երբ դաստիարակութեան հարցը կը ծագի ազգային գետնի վրայ, նկատի պէտք է առնենք հետեւեալ քանի մը երեւոյթները. -

ա.- Մարդը կամ հաւաքականութիւնը կրթել, անոնց փոխանցելով ազգային ոգի եւ նկարագիր:

բ.- Անոնց որոշ ազգային ուղղութիւն տալ, զանոնք դնել իրենց սեփական ժողովուրդի ճանապարհին վրայ, որ դէպի իրենց ձգտումներուն նպատակը կ'առաջնորդէ:

գ.- Սորվեցնել անոնց, ինչ որ մեր ժողովուրդի նկարագրին յատուկ է. այսինքն՝ ազգային է, եւ այդ յատկութիւններուն մէջ թրծել եւ զօրացնել անոնց կամքը եւ կորովը:

դ.- Կեանքի օրինակ դառնալ: Այսպէս. մանուկը առաջին իսկ օրէն պիտի փորձէ տիպար մը ունենալ եւ յետագային նմանիլ անոր. եթէ մեր կեանքով ապրինք որպէս առողջ հայ, մեր դաստիարակութեան յանձնուած մանուկները, պատանիները այդ ձեւով կը մեծնան, որովհետեւ մանուկին եւ պատանիին համար գերագոյն ճշմարտութիւնը, գիտութիւնը, ուղիղ կեցուածքը, ճիշդը, չափակ՝ իր մեծն է, իր առաջնորդն է. նոյնն է պարագան եւ օրինակը հաւաքականութիւններու:

Այս հիմնական եւ կենսական յատկութիւնները տեսնելէ ետք կ'անցնինք այն հիմնական տուեալներուն, որոնք ազգային դաստիարակութեան նիւթը կը կազմեն:

Ի՞նչ պիտի սորվեցնենք, լաւ Հայեր ունենալու համար. ի՞նչ ուղղութիւն պիտի տանք անոնց, որպէսզի դէպի Հայութիւն քալեն. ի՞նչ շունչ պիտի տանք անոնց, որպէսզի հայ ապրին. վերջին հաշուով շունչ եւ կեանք տալը կրթութեան հիմնաքարն է:

×

Մարդը ներդաշնակօրէն միութիւնն է մարմնին, միտքին եւ հոգիին:

Եթէ կրցար մարդուն մարմինը, միտքը եւ հոգին առողջ պահել, կ'ունենաս առողջ մարդը՝ մարմնապէս, մտապէս եւ հոգեպէս:

Նոյնն է պարագան հաւաքականութեան: Հաւաքականութիւնն ալ վերջին հաշուով անհատ է, որ մէկ անձի պէս մէկ մարմին ունի. ինչպէս օրինակ, պատերազմի ժամանակ միասնաբար իրենք զիրենք, որպէս ամբողջութիւն կը պաշտպանեն եւ կը յարձակին. որեւէ հարցի մը դիմաց տարբեր կարծիք ունենալով հանդերձ նոյն ձեւով կը մտածեն եւ նոյն ձեւով կը զգան, որպէս անհատ:

Եթէ կրցար մարդուն մարմինը, միտքը եւ հոգին լաւագոյնս կրթել, անոնց լաւ ուղղութիւն տալ, կ'ունենաս լաւագոյն մարդը:

Արդ, վերադառնալով հայ անհատի դաստիարակութեան, առաւել կեդրոնացում, լուրջ եւ բծախնդիր աշխատանք կը պահանջուի դաստիարակներէն, որովհետեւ մարդէն աւելի Հայը պիտի կերտեն եւ ստեղծեն Հայուն մէջ: Լաւ Հայը ունենալու համար պէտք է.

ա.- Հայ մարմինը առողջ պահել,
բ.- Հայ միտքը առողջ պահել,
գ.- Հայ հոգին առողջ պահել:

Այս երեք տուեալներն ալ ազգային դաստիարակութեան մէջ մեծ դեր ունին եւ իրարմով ամբողջ են եւ արժէւոր:

Ա. Մարմնին մաս կազմող տուեալները.

Մեր պատմական բնաշխարհին (Հայաստանի) դիրքին, կլիմային եւ մակերեւոյթին հետեւանքով, մեր ժողովուրդը դարերու ընթացքին իւրայատուկ կերպարանք եւ մարմնի ձեւ մը ստացած է. կարճահասակէն քիչ մը բարձր, արծուեքիթ, սեւ, նշաձեւ աչքեր, թուխ, շարժունակ կամ աշխատունակ:

Մեր սնունդի տեսակը որոշ հոգեխառնութիւն մը արթնցուցած է մեր մէջ. կծու համեմները՝ որոշ ջղայնութիւն. աղի քանակութիւնը՝ ֆիզիքական զօրութիւն եւ արթնութիւն, եւայլն:

Բնութեան պաղը եւ տաքը, մեր լեռնարնակ կամ դաշտարնակ ըլլալը, խիստ ձմեռը եւ տաք ամառը մեր մէջ արթնցուցած են խստակեցութիւն, տոկունութիւն եւ պայքարելու ոգի:

Բնազդական մարդը մղում եւ ձգտում ունի ապրելու եւ ապրեցնելու իր ընտանիքին անդամները: Հեշտ եւ դիւրին երկիրներու մէջ, ուր ժողովուրդը դիւրին կը ճարէ իր ապրուստը, չի նմանիր այն ժողովուրդին, որ ենթակայ է յաճախ բնութեան վերիվայր խաղերուն եւ անոր զօրութեան պատճառած վախերուն եւ վտանգներուն: Մեր ժողովուրդը կ'ապրի դաժան կեանք մը. օրինակի համար, ձմեռը, երբ խստօրէն կը ձիւնէ, կը փակուին ճամբաները եւ կը կտրուի ամէն յարաբերութիւն, Հայը ելք մը կը գտնէր ապրելու (ահաւասիկ Հայուն հնարամտութիւնը եւ ճարպիկ ոգին). պիտի պայքարի բնութեան ուժերուն եւ զօրութիւններուն դէմ (հով, փոթորիկ, ձիւն, մրրիկ, անձրեւ) եւ պիտի պաշտպանէ ինքզինք բնութեան այս տարերային ուժերուն դէմ (ահաւասիկ Հայուն մէջ կը զարգանայ եւ կը զօրանայ պայքարելու ոգին՝ յարատեւելու եւ անմահ մնալու

...համար)․ ամէն տեսակի նեղութեան ենթարկուելով, խստաշունչ ձմեռուան մէջ, Հայը պէտք է որ ապրէր․ Հետեւաբար իր մարմինը պիտի վարժեցնէր թէ պաղին եւ թէ տաքին՝ ապրելու եւ աշխատելու համար (անհատական տոկունութիւնը Հայուն):

Բ․․ Մտքին մաս կազմող տուեալները․-

Միեւնոյն ատեն ընդոծին տաղանդով օժտուած ժողովուրդ մը եղած ենք, մեր պատմութեան սկիզբէն ի վեր: Մենք ենք ունեցած առաջին անգամ այբուբենի, գարեջուր եւ գինի պատրաստելու գաղտնիքը՝ վերագրուած ազատութեան առաջին ձրգտումները (Հայկ եւ Բէլ) ունեցած ենք պատուհաններ, բանահիւսութիւն, իմաստասիրական եւ կրօնական առողջ գաղափարներ, բազմաստուածեան եւ հեթանոսական: Քարը հրաշքի վերածած ենք: Քարէն մշակոյթ, երգ, բանահիւսութիւն եւ արուեստ ենք ստեղծած․ քարէն ոգի, կամարակիր եւ կեցուածք ենք վերբերած:

Քրիստոնէութիւնը, որպէս պետական կրօնք, առաջին անգամ մենք ենք ընդունած, գայն տիեզերական առաջին ճշմարիտ կրօնը դաւանելով․ բայց, միեւնոյն ատեն, մեր խրայատկութիւնը ներդրած անոր մէջ, շրջապատի ազդեցութիւններէն պահպանուելու եւ մեր ինքնուրոյնութիւնը պահպանելու համար: Առէք եւ քննեցէք Դ․ դարու սկիզբը (301), երբ հսկայ Սասանեան Պարսկաստան մը կրակապաշտ հեթանոս էր․ միւս կողմէ Հռոմ կապալտ հեթանոս կայսրութիւն մըն էր: Անոնց դիմաց բուռ մը Հայաստան կը դառնայ քրիստոնեայ ինքզինք աւելի ապահով պահելու համար: Պատմութիւնը եւ մեր գոյութիւնը վկայ:

Տակաւին հայ առողջ մտքին ստեղծագործ արդիւնքն են մեր ժողովուրդի արհեստները, առեւտուրը, երկրագործութիւնը, ճարտարարուեստը եւ խաղաղ վաճառականութիւնը:

Գ․․ Հոգիին մաս կազմող տուեալները․-

Ազգայինը ասոնցմով, այսինքն յիշեալ երկուքին ողեղինացմամբ, նուիրականացումով, պաշտամունքով եւ գայն իրրեւ արժէքաբանութիւն՝ իւրաքանչիւր անհատի հաւատամք եւ դաւանանք համարելով կը կազմուի եւ կը պտղաւորուի հոգին:

Առողջ է եւ հարուստ ժողովուրդի մը հոգին, երբ ան լեցուն է իր նահապետական աւանդութիւններով, երբ զարդարուած է արժէքներու հարստութեամբ եւ մաքուր են իր զգացումները համակող իրենց նմանները: Առողջ է հոգին, երբ այս արժէքները կեանք են եւ իրական ապրում:

Հայ անհատը հայութիւնը պէտք է ապրի իր հոգիին մէջ․ հայ անհատը նոյնիսկ Հայաստանէն դուրս իր մէջ պէտք է Հայաստանը ապրի եւ այն ատեն է որ ան չի մեռնիր: Հոգին գանձարանն է մեր հարստութեանց, ամէնէն ամուր գանձարանը, ուր ոչինչ կը կորսուի:

Մեզի համար չկայ աւելի գեղեցիկ եւ մեծ հարստութիւն քան մեր հայրենիքը, մեր ժողովուրդը, մեր աւանդութիւնները եւ մեր հայրենի արժէքները: Մեր մըտահոգութեան առարկան ասոնք պիտի ըլլան, ասոնց մասին պէտք է մտածենք յաճախ, այս իրականութիւնները մտահոգութիւն փորձենք դարձնել ամէն Հայու եւ գուրգուրանք անոնց առողջ պահպանումին համար:

Եզրակացութիւն

Հետեւաբար, ազգային դաստիարակութիւնը պէտք է ձգտի առողջ մարմին, առողջ միտք եւ առողջ հոգի ստեղծել Հայուն մէջ՝ հայ ժողովուրդի առողջ գոյատեւումին համար:

- Պահպանել մեր լեզուն, որ օտարացումին մէջ սկսած է վտանգի ենթարկըւիլ․ հայ մը այսօր երբ խօսի կը նկատենք որ մէկ երրորդը անգլերէն եւ կամ ֆրանսերէն, մէկ երրորդը՝ արաբերէն կամ թրքերէն և մէկ երրորդը միայն հայերէն, հայերէն լեզուն մէկ երրորդ կամ երկու երրորդ չէ, այլ ամբողջ է՝ երեք երրորդ:

Ազգային դաստիարակութեամբ պիտի ձգտինք իւրաքանչիւր Հայու պարտադրել, որ հայ մեծնայ, որ հայեցի առողջ նկարագիր եւ կեցուածք ունենայ:

- Պահպանել Հայաստանը․ եթէ պահեցինք հայ լեզուն, կը պահենք եւ կը փըրկենք հայ մարդը․ եթէ պահեցինք ու պահպանեցինք հայ լեզուն եւ հայ մարդը՝ պահած կ'ըլլանք Հայաստանը:

Ազգային դաստիարակութեամբ պիտի ձգտինք իւրաքանչիւր հայու պարտադրել՝ սիրել իր մայր հողը, իր հայրենիքը՝ Հայաստանը, իր մտասեւեռումը ուղղէ անոր, ա՛ն դառնայ մտահոգութեան գլխաւոր եւ գերագոյն առարկան, պարտադրել իւրաքանչիւր Հայու, որ ունենայ ուր որ ալ գտնուի, վերադարձի ճամբայ մը դէպի իր Հայրենի բնաշխարհը, ունենայ տուն դարձի ճամբայ մը․․․

ԱՐՇԱՒԻՐ ՎՐԴ․ ԳԱՓՈՒՃԵԱՆ

«ՄԱՐԶԻԿ», (Պէյրութ)

ՄԵՐ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Ամէն մէկ հանդէս որ տեղի կ'ունենայ, որքան ուրախալի է, նոյնքան եւ ցաւալի երեւոյթ մըն է, մեր ներկայ անորոշ իրականութեան մէջ․․․:

Ուրախալի պարագան՝ եթէ մեր ազգային կենսունակութեան նշանն է, տըխրալի կը գտնենք զանոնք նոյն ատեն, որովհետեւ, վնասաբեր են միաժամանակ անոնք, թէ՛ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս ․․․ Ահաւասիկ փաստացի ապացոյցը՝ մեր թերթերուն մէջ յայտարարուած հանդիսութեանց՝ այս իսկ ամիսնութեամբ․ -

1) Յունիս 6, Եան'ց ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ, Պ․ Ժագ Գալճեանի, պատւոյ ընկէոնի շքանշանի տուուչութիւնը՝ Պ․ Ժօզէֆ Ֆրանչեսքիի ձեռամբ․․․

2) Յունիս 7, ընթրիք՝ Մշակոյթի Տան մէջ․․․

3) Յունիս 7, նոյն օրը, հայկական բացառիկ սինեմա՝ «Գօսմոս» շարժանկարի սրահին մէջ․․․

4) Յունիս 8, Դպրոցասէրի պարահանդէսը՝ Անկէնի մէջ․․․

5) Յունիս 9, հանդէս մը, Ալֆորվիլի մէջ․․․

6) Յունիս 9, Իսիի եկեղեցւոյ օծման տարեդարձը․․․

7) Յունիս 9, նոյն օրը, Իսիի Միօրեայ դպրոցի՝ տարեվերջի հանդէսը․․․

8) Յունիս 9, Ազգատախնամի դաշտահանդէսը, Մոնմորանսիի մէջ․․․

9) Յունիս 23, Իսիի Կապոյտ Խաչի, տարեվերջի հանդէսը․․․

10) Յունիս 23, տարեկան Մեծ դաշտահանդէս՝ Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան վարժարանին մէջ․․․

11) Յունիս 23, նոյն օրը, Մրցանակաբաշխութիւն՝ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը․․․

Ինչպէս, ուշադիր ընթերցողը նկատեց, օրական մէկ հանդէս, եւ նոյնիսկ օրուան մը մէջ՝ երեք հանդիսութիւններ, Փարիզի հայութեան ուղղուած․․․:

Մէկ խօսքով, մէկը միւսէն անտեղեակ նախաձեռնութիւններ եւ զիրար խաչաձեւող եւոյթներ․․․:

Արդարեւ, ի՞նչ կը բաղձան մեր բազմերանդ - միութիւնները, եթէ ոչ իրենց գոյատեւման նիւթական թէ բարոյական լուծման՝ մեր ժողովուրդին․․․

Միթէ, կարելիութիւնը չկա՞յ, աւելի ներդաշնակ լուծում մը գտնէին, մեր կազմակերպութիւնները, որպէսզի, լիովին վարձատրուէին, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս․․․:

Որովհետեւ, միշտ ու մշտապէս, նոյն սրտցաւ հայորդիներն են, որոնք կը փութան յիշեալ հանդիսավայրերը․․․: Ինչ որ կը պահանջէ մեր գաղութին ու ազգին ընդհանուր շահը, այս առընչութեամբ․․․:

Ուրեմն, ըլլանք աւելի լուրջ ու շրջահայեաց, մանաւանդ ներկայ տագնապալի օրերուն, ինչպէս յարատեւ կ'ազդարարեն մեր օրաթերթերն ու պարբերաթերթերը, այս առթիւ:

Եթէ չհասկցաք, պանիրով փաթթեցէք այս էջը, ինչպէս կ'ըսէր հանգուցեալ Շաւարշ Նարդունին․․․:

Բ․ Հ․

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Մայիս 26-ին, իր մահկանացուն կնքած է լիբանահայ գաղութի ծանօթ բժիշկներէն Բարգէն Մկըրտիչեան, որուն անունը կապուած կը մընայ մանաւանդ Ազունիէի Ազգ․ Բուժարանին հետ, որուն բժշկապետը եղած է աւելի քան քսան տարի: Ծնած էր 1911-ին՝ Մարաշ․ Նախակրթութիւնը ստացած է տեղւոյն կեդրոնական վարժարանը: Մարաշի աղէտին ընտանեօք գաղթած է Լիբանան եւ յաճախած Ս․ Նշան վարժարան: 1936-ին որպէս բժիշկ վկայուած է Ամերիկեան համալսարանէն եւ պաշտօնավարած զանազան հիւանդանոցներու մէջ: Իբրեւ բժշկապետ Ազգ․ Բուժարանի, ան փրկած է հարիւրաւոր Թոքախտաւորներ եւ կուրծքի այլ հիւանդութիւններէ տառապողներ: Եղած է ատենապետ Հայ Աւետարանական քոլէժի հոգաբարձութեան, անդամ՝ Հայկազեան քոլէժի հոգաբարձութեան, ինչպէս նաեւ ատենապետ Մերձաւոր - Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան Կրթական Խորհուրդին, մինչեւ 1976: Պարգեւատրուած էր Մայրիներու կարգի Ասպետի եւ Լիբանանեան Արժանեաց շքանշաններով: Հեղինակն էր բժըշկագիտական ուսումնասիրութիւններու, յատկապէս Թոքի խլիրդի մասին:

×

ԱԻՍՏՐԱԼԻՈՅ կառավարութեան հրաւէրով, Մայիսի կէսին Սիտնի գացած է խորհրդային պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Հայաստանի նախագահ Բարգէն Սարկիսովի: Մայիս 16-ին, Գամպերայի մէջ ի պատիւ պատուիրակութեան կազմակերպուած է ընդունելութիւն մը, որուն հրաւիրուած է նաեւ թեմին առաջնորդը՝ Աղան Եպիսկ․ Պալիօզեան: Մայիս 18-ին, Հայաստանի նախագահին իսկ փափաքով հանդիպում մը տեղի ունեցած է Սիտնիի Ազգ․ Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ, գաղութին զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Բարգէն Սարկիսով խօսած է Հայրենիքի նուաճումներուն մասին:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս․ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 15-ին, «Մարի Մանուկեան» սրահին մէջ: Արտասանութիւն, երգ, պար եւ օփերէթ կազմած են յայտագիրը: Խօսք առնելով խնամակալութեան ատենապետուհին՝ Տիկին Էլտա Աքքիպրիթեան, գնահատած է դպրոցին համար բոլոր աշխատողները: Փակման իր խօսքին մէջ առաջնորդը՝ Վազգէն Եպիսկ․ Քէշիշեան, շեշտած է հայ դպրոցին դերը՝ Հայապահպանման մէջ:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԱՆՁԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Յետոյ տեսնում էի ինձ վարպետիս գործնոցում: Դատարկամոլ պատանին սովորում է աշխատանքի: Աշխատանքը, երեսի քրտինքը օր ըստ օրէ աւելի կազդուրում են իմ ջղերը, աւելի բորբոքում են իմ եռանդը: Սիրտս ուրախ է, խիղճս հանգիստ է, որովհետեւ ես կարողանում եմ իմ արդար վաստակով օգնել ոչ միայն ինձ, այլ եւ այն անձինքներին, որոնք իմ օգնութեանը կարօտ էին: Մայրըս, քոյրերս ապրում են իմ ձեռքի արդիւնքով:

Այնտեղ, այն գարբնոցի մուխի եւ սեւ փոշու մէջ ծագում է ինձ երանութեան առաւօտը ․․․ իւր բոլոր վարդակարմիր գեղեցկութեամբ երեւան է գալիս սիրոյ արեգակը ․․․ Նա սփռում է իմ հոգու մէջ լոյս եւ ջերմութիւն․․․: Մի նազելի օրիորդ հպեցնում է իմ սրտին իւր կախարդական մատը, եւ իսկոյն նրա մէջ բոցավառվում են սիրոյ սրբազան կայծերը․․․:

Յանկարծ երջանկութեան արեգակը ընկըում է խաւարել ․․․ չար դեւը բարեպաշտ մարդու կերպարանքով մօտենում է ինձ, խելքից հանում է, մոլորեցնում է ․․․ ես չինում եմ աղէտալի բանալին ․․․ այդ բանալին բաց է անում իմ առջեւ կորստեան ճանապարհը․․․: Վարպետիս գարբնոցում կատարւում է սարսափելի բարբարոսութիւնը ․․․ ես փախըստական եմ լինում․․․:

Մի խումբ գլխից ձեռք վեր առած պատանիներ, թաքնուած անտառի անյայտութեան մէջ, ընդունում են իրանց գաղտնի ընկերութեան մէջ: Այստեղ, մարդկային բնակութիւնից հեռու, ծառերի եւ թուփերի ամայութեան մէջ, ես առաջին անգամ սկսում եմ ճանաչել եւ սիրել հրաշալի բնութիւնը: Առաջին անգամ հրապուրում է ինձ սոխակի քաղցրիկ ձայնը, առաջին անգամ ծաղիկները գրաւում են ինձ իրանց անմեղ ողջախոհական գեղեցկութեամբ: Իմ մանկահասակ ընկերների ուրախ եւ մշտազուարթ հասարակութիւնը: Նրանց անկեղծ բարեկամութիւնը, նրանց անձնանուէր մտերմութիւնը, առժամանակ հանգստացնում են սրտիս ցաւերը, առժամանակ մոռանալ են տալիս ինձ այն սարսափելի դժբախտութիւնը որին ենթարկուած էի ես, եւ իմ պատճառով շատերը․․․: Սիրելի ընկերներ, ո՞րտեղ էք այժմ դուք, երանի՛ թէ, բաժանուած չլինէի ձեզանից, երանի՞ թէ, միշտ ձեր հասարակութեան մէջ մնայի: Դուք այնքան բարի էիք եւ ազնիւ, ես ցաւում եմ, որ կորցրի ձեզ, որ զրկուեցայ ձեզանից․․․:

Մօրս վիճակը, վարպետիս թշուառութիւնը, ազգականներիս հալածանքը, որոնք բոլորը չարչարւում էին տեղային զանազան օրինազանցութիւնների պատճառով, բաժանեցին ինձ իմ մանկահասակ ընկերների հասարակութիւնից: Ես վերադարձայ դէպի իմ հայրենական օջախը, օգնելու նրանց, որոնք իմ պատճառով հալածանքի էին ենթարկուած․․․:

Այդ ժամանակ կրկին դուրս է գալիս իմ առջեւ չար դեւը բարեպաշտ մարդու կերպարանքով, առաջարկում է ինձ իւր հովանաւորութեան ձեռքը: Ես կրկին խաբւում եմ ․․․ կրկին մոլորութեան մէջ եմ ընկնում․․․:

Նա համոզում է ինձ: Թէ հայրենիքի համար ես մի խորթ որդի էի դարձել, թէ պէտք է թողուլ հայրենիքը եւ օտար երկիրներում բախտ որոնել: Նա խոստանում է եւ առաջնորդել ինձ․․․:

Մայրս, տխուր հանդամանքներից ընտիրուած, յանձնում է ինձ ննդաւոր Մենտօրի ձեռքը: Ես թողնում եմ իմ հայրենի երկիրը, որը այնքան լաւ եւ վատ յիշատակներով կապուած էր իմ սրտի եւ հոգու հետ: Ձեռք եմ առնում պանդըխտութեան գաւազանը: Այդ տխուր, ցաւալի զգացմունքներով լի անջատման րոպէում, որպէս մխիթարիչ հրեշտակ, յայտնըւում է իմ սիրոյ առարկան - Սառան: Նա իւր կուսական համբոյրներով կնքում է մեր ուխտը, խոստանում է մինչեւ իմ վերադարձը սիրել եւ սպասել ինձ․․․:

Աղքատութիւնը մղում է ինձ հեռու եւ հեռու, դէպի անծանօթ երկիրներ: Ինձ, բոլորովին անփորձ եւ միամիտ պատանիիս, առաջնորդում է մի հոյակապ մարդ, մի վիթխարի չարագործ, եփւած եւ թրծուած կեանքի քուրայի ամէն փորձութիւնների մէջ: Իմ բնական ձիրքերով հարուստ ընդունակութիւնը խիստ պտղաբեր հող է գտնում իմ առաջնորդի ձեռքում: Շուտով նրա ցանքը ընծայում է առատ եւ արդիւնաւոր հունձք, մի հունձք, որողուած բազմաթիւ զոհերի արիւնով եւ արտասուքով․․․: Բոլորովին անմեղ եւ բարեսիրտ պատանին, դա՛ռն հանգամանքների շնորհիւ, վերջապէս դառնում է մի սարսափելի եղեռնագործ․․․:

(Շար․ 132)

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Գործունեան
Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Գործունեան
Տէր եւ Տիկին Մայք Գազանճեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Արա Ալահվերտեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Գործունեան
Պ. Հայկ (Թիէրի) Գործունեան
Այրի Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան եւ զաւակները,
Գործունեան ընտանիքներ (Երեւան),
Տէր եւ Տիկին Շարլ Կուրտիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան եւ զաւակները,
Եաղուպեան, Ճէպիկիւզէլեան, Մուրատեան ընտանիքները (Արժանթէյ),
Տէր եւ Տիկին Հ. Մոմճեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Լիլիկ Սապունճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ազգէն Սապունճեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Օֆիկ Սապունճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Հ. Սապունճեան եւ զաւակները,
Հիւսիսեան ընտանիք (Արժանթէյ),
ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականներն ու բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, հանիին, տալոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ
ՄԱՅՐԱՆՈՒՇ ԳՈՐԾՈՒՆԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Ջրբաշեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Յունիս 28, ժամը 19·30-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, 15 ռիւ Ժան - Կուժօն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

ՈՐ ԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ԸՆԴՈՒՆԻԼ:

Ողբացեալին փափաքին համաձայն՝ ո՛չ ծաղիկ, ո՛չ ծաղկեպսակ, այլ նուիրատուութիւն՝ հայկական կազմակերպութիւններուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ պայծառութեան առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Փիրիեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ցերատեան Ալֆոնս 100, Տիկին Տատիկեան Իսկուհի 100: Գաշքէմանեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Թումայեան Էլմաս 200, Գրիգոր եւ Պետրոս Փիրիեան 100, Ասլիքեան, Յովհաննէսեան եւ Շէլէլէքեան ընտանիքներ 150, Տէլիպոյաճեան ընտանիք 100: Սարաֆեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ֆրէնքեան 50 Ֆ.: Իշեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պեքճեան 200, Յարութիւն Ասլանօղլու 200, Կարապետ Սարգիսեան 100 Ֆ.: Սերաքեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Սերաքեան 100 Ֆ.: Փալանճեանի հոգեհանգիստին առթիւ. - Տիկին Սանտըգեան եւ զաւակները 100, 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Իշեանի հոգեհանգիստին առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Մագսուտ Իշճի 100 Ֆ., 100 Ֆ. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին: Վարժապետեանի հոգեհանգիստին առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Ժագ Վարժապետեան 500: Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութեան տարեդարձին առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապաեան 500, Պ. Խունկիանոս Աւետեան 100, Մկրտիչ Շէլէֆեան 200 Ֆ.: Իւղագինի փոխարէն. - Այրի Տիկին Զաքար - եան 100: Օտապաշեանի թաղման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Յովհաննէսեան 100, Մի Ոմն՝ 100, Օր. Զափիքեան 100: Վարժապետեանի թաղման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ղազերեան 200 Սէն - Ռաֆայէլի Հայկական Ծերանոցին, Տէր եւ Տիկին Կարբիէլ Նետիլեան 500 Ֆ., Երուանդ Թաշճեան ընտանիք 100 Ֆ.:

×

Իսի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Տէր եւ Տիկին Ռուբէն եւ Լուիզ Գարիկեանէ 500 Ֆ. փոխան ծաղկի՝ Տիկին Մարիամ Պզտիկեանի մահուան առիթով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վարդան Խրիմեան եւ իր ընտանեկան պարագաները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Կիրակի, Յուլիս 7-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 295 ռիւ Պուալօ

ՎԱՐԴԱՆ ԽՐԻՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Կարապետ եւ Անահիտ Խրիմեանի, քոյր Էմիլի Խրիմեանի եւ Խրիմեան, Քեչէճեան ու Բարակեան ընտանիքներու ննջեցեալներու յիշատակին:

Այս առթիւ Տիկին Վ. Խրիմեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Պ. Տիգրան Խանթէմուրեան զաւակներն ու թոռները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԻՍԿՈՒՀԻ ԽԱՆԹԷՄՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով, Կիրակի, Յուլիս 7-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, ինչպէս նաեւ Խանթէմուրեան, Զօպանեան, Նալպանտեան, Բրիկեան ընտանիքներու հին եւ նոր ննջեցեալներուն համար:

Այս առթիւ, Պ. Տիգրան Խանթէմուրեան 300 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի, Պէյրութէն մանուկներու ճամբու ծախքին ի նպաստ (ստանալ «Յառաջ»)էն:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Յուլիս 7, եկեղեցւոյս մէջ կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ ի յիշատակ եկեղեցւոյ բարերար՝ Վարուժան Պողաճեանի մօր՝

ԱՂԱՒՆԻ ՊՈՂԱՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Գիւրտեան)

մահուան 6-րդ տարելիցին առթիւ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ. Ժամերգութեան՝ 9:
Պատարագ՝ 10:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Յուլիս 7, Կիրակի օր, Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին տեղւոյս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:

ԾԱՆՕԹ. - Ժամը 12·30-ին տեղւոյս սրահին մէջ զետեղուած նուիրատուներու անուանացանկի քարի շինութեան բացումը տեղի պիտի ունենայ Հոգեւոր Հովիւին կողմէ:

×

տարեկան
մեծ դաշտահանդէս

ՅՈՒԼԻՍ 7, ԿԻՐԱԿԻ
ԺԱՄԸ 12·30-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 22

1.- Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր:
2.- Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:
3.- Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց:
4.- Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:
5.- Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Մասնակցութեամբ՝
Սայաթ Նովա նուագախումբի
Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳ. Ն. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԿՈՉ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը որոշած է Օգոստոս ամսուն տասնեակ մը լիբանահայ երախաներ բերել տալ Պէլֆոնթէնի կայանը:

Այս երախաներու կեցութեան եւ յարակից այլ ծախքերը վարչութիւնս պիտի հոգայ: Իսկ օդանաւով երթեւեկը կը կարօտի քանի մը տասնեակ հազար ֆրանքի: Որպէսզի այս չքաւոր երախաները մէկ ամիս հեռու ըլլան ռումբերու որոտումէն եւ աշխարհի ուրիշ երախաներու պէս խաղաղ ամիս մը անցընեն, կոչ կ'ըլլայ մեր հայրենակիցներու առատաձեռնութեան որպէսզի կարենանք վճարել օդանաւի տոմսերը: Կանխաւ շնորհակալութիւն: Նուէրները ուղարկել՝

CROIX BLEUE
17, rue Bleue — 75009 Paris

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ, Պուա - Քոլոմպ, Արժանթէօյի մասնաճիւղը դաշտահանդէս մը կազմակերպած է՝ Կիրակի, Յուլիս 7:

CORMEILLES EN PARISIS
(Rte. Stratégique Dle. 122
RALLY - Parc)

դէպի Սանուա ճամբան առնել եւ ձախ դառնալ Մոնթինեյի:

Կը մասնակցի՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ

Անպատմ օդի պարագային մեծ սրահ ապահովուած է: Հայկ. համեղ ճաշեր, խորոված, հայկական մթնոլորտ:

Մուտք՝ 5 Ֆ. մեծերուն, 2 Ֆ. 50 փոքրերուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յուլիս 6-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

CENTRE DE VACANCES
de la
CROIX ROUGE ARMÉNIENNE

Le Centre de Vacances sera ouvert pour nos compatriotes de tous âges
AUX MOIS D'AOUT ET DE SEPTEMBRE

Se rendre sur place par ses propres moyens.

Itineraire :
— *par le rail : Par Turbotrain - Gare Saint Lazare - Bayeux.*
— *Par la route: Autoroute de l'OUEST Direction ROUEN, sortie CHAUFFOUR EVREUX, LISIEUX, sortie CAEN Direction CHERBOURG - BAYEUX, PORT-en-BESSIN, SAINTE-HONORINE-des-PERTES (Les Divettes).*
à côté du Camping de la Hague

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ
ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐՂԱՆՑԻ
ՆՈՐ ՔԱՍԷԹԸ

HAY DISC
ANNONCE LA SORTIE
DE LA NOUVELLE CASSETTE DE
MARTEN YORGANTZ
Production : PE - KO International
En vente chez tous les disquaires
Distribution exclusive :
HAY DISC
31, rue Lamartine — 75009 PARIS
Tél. : 878 - 22 - 79 — Mo. Cadet

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՊԵԼՖՕՆԹԷՆԻ կայանի արձանագրութիւնները ՕԳՈՍՏՈՍ ամսուան համար 6-էն 14 տարեկան կայանի եւ 14-էն 16-ուկէս տարեկան պատանեկան ճամբարի համար:

Դիմել.- Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ առաւօտները ժամը 9·30-էն 14, եւ Հինգշաբթի՝ ժամը 15-էն 20:

17, Rue Bleue — 75009 Paris
Հեռ.- 824 - 46 - 57 եւ 574 - 34 - 78

եւ մասնաճիւղերու պատասխանատուներուն:

ԼԻՈՆ

Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները Օգոստոս ամսուան համար 6-էն՝ 14 տարեկան կայանի եւ 14-էն՝ 16-ուկէս տարեկան պատանեկան ճամբարի համար:

Դիմել. - Լիոնի Կապոյտ Խաչի մօտ ամէն Հինգշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 4-էն մինչեւ 5, Լիոնի Ազգային Տան սրահը:

40, rue d'Arménie — LYON 3e

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մոնֆէռմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռօմէնվիլ, Կանըլի, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվարտ տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: Հեռաձայն.- 381 - 01 - 72:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, բացառաբար Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
4
JEUDI
4 JUILLET
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.998

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.998

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ANTENNE 2

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ
ԿԱՄ
L'ARLÉSIENNE . . .

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՆՊԱՐՏ

«ՍԱԼՈՆԱԿԱՆ» ՄՏՔԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵՆԷ ՄԸ ԵՏՔ

—×—

Աղմուկ, բանավէճ, փոխադարձ մեղադրանքներ, լսի - լսաւներ, հաշուեյարդարներ, աւելի քան ամիս մըն է: Արդարեւ, աւելի քան ամիս մըն է, ոչ հեռատեսիլ, ոչ ձայնասփիւռ, ոչ որեւէ թերթ կարելի էր բանալ առանց իյնալու Մանուշեան «Թղթածրարի մը» վրայ, Եւ ի վերջոյ, Երեքշաբթի իրիկուն, այդքան անձկութեամբ սպասուած Երեքշաբթին, կարելի է խոստովանիլ թէ լեռը մուկ մը ծնաւ: Եւ, պարզ է, որ եթէ այդքան աղմուկ հանած չըլլար Համայնավար կուսակցութիւնը, այս ֆիլմը կրնար բնաւ ալ ուշադրութիւն չգրաւել, քանի այդքան ալ «տակն ու վրայ» ընող բան մը չէ, հակառակ Միշէլ Փոլաքի սրտած հաւաստիքներուն: Մէկուկէս ժամ տեւող եւ «Հանգստեան կոչուած աճպարարներ» մկրտուած այս ֆիլմը ընդհանուր ձեւով փառերգ մըն է հրէական դիմադրութեան, արդէն հարկ է ժամ մը սպասել, որպէսզի արտասանուի Միսաք Մանուշեանի անունը, հակառակ անոր որ խումբը իր անունով ծանօթ է: Նախքան ցուցադրութիւնը համայնավար կուսակցութեան փաստաբանը (Լեռէժման փաստաբան է) «նախաբան ազդարարութիւն» մը արտասանեց, պարզելու համար կուսակցութեան տեսակէտը այս վարկաբեկիչ եւ անուանարկիչ ֆիլմին նկատմամբ: Ցաւօք, ֆիլմը ներկայացուեցաւ արդէն վերջացած էր, երբ Արման Ծամօ չանդրադառնալով, եկաւ ըսելու կէն ժեռամի որ Շապան - Տէլմաս ուշ մնայ եւ արդէն Պորտոյի քաղաքապետը հարկ եղածին չափ յապաղումով ժամանեց ուշադրութիւն (չ)գրաւելու համար: Մտքերու փոխանակութեան համար, հաւաքուած էին կարգ մը դէմքեր, որոնց կարգին Մանուշեան խումբէն՝ Արսէն Չաքրեան: Ներկաները սալոնական խօսակցութիւններ ունեցան, աւելի՝ մենախօսութիւններ, քան՝ իսկական մտքերու փոխանակութիւն մը: Ֆիլմին եւ անոր պատասխաններուն բուն մղձաւանջն էր եւ, որ է որ առաւելաբար կը չեշտէր Տիկին Քամինէքի, ցոյց տալ որ Հրեա - ներ միայն ոչխարներու պէս սպանդանոց չեն առաջնորդուած, այլ՝ կռուած են, փորձել փաստել նաեւ թէ Համայնավար կուսակցութիւնը չէ ուզած որ օտարագաղթներու այս անունները տարածուին, ծանօթացուին: Այսօր, անոնք մաս կը կազմեն «մոռցուած դիմադրութեան» մը: Կայ նաեւ ամբաստանութիւն մը՝ համայնավար ղեկավարութիւնը երեւի կրնայ՝ ձգած է թէ ուղղակի յանձնած է Մանուշեան խումբը: Հոս է որ Համայնավար կուսակցութիւնը իրար կ'անցնի եւ պէտք է ընդունիլ թէ անընական ալ չէ, մանաւանդ դերը այնքան հաճելի բան մը չէ: Ֆիլմին մէջ, հազիւ 10 վայրկեան կը ծեծուի այս հարցը, եւ պէտք է պարկեշտ ըլլալ եւ ըսել թէ մասնաւոր փաստ ալ չկայ: Հիմ կը ծառայէ Միսաք Մանուշեանին նամակին մէկ պարբերութիւնը, ուր կ'ըսէ թէ կը ներէ բոլորին, բայց ոչ՝ անոնց որոնք զիրենք ծախած են: Այս պարբերութիւնը յարատեւօրէն հանուած է համայնավար պատմագիրքերուն մէջ (Թիլյոն եւայլն): Ինչո՞ւ: Լէռոժման չի պատասխաներ, բայց լսա իրեն Մանուշեան Վիշէի կ'ակնարկէ: Խորքին մէջ, միակ գլխաւոր հարցը, որ կը խանգարէ համայնավար կուսակցութիւնը գերման - խորհրդային դաշինքն է եւ մինչեւ 1941 Յունիս 22, ոչ մէկ համայնավարի խիղճը կրնար հանդիստ ըլլալ:

Ընդհանուր ձեւով, բոլոր ներկաները ջանացին փառքը երգել դիմադրութեան, ընդհանրապէս, առանց խտրականութեան: Ոչ ոք կ'ուզէր համայնավարնեբուն սիրտը կոտրել, ընդհակառակն եւ Շապան - Տէլմաս յաջողեցաւ միջին ձամբայ մը գտնել եւ մարդու հետ գէշ չըլլալու մտավախութեամբ, պատւ լուծումը՝ «պատերազմի ատեն է, ամէն տեսակ բան կը պատահի: Ղեկավարութիւն մը կրնայ այս կամ այն հրահանգը տալ, գիտնալով թէ կը վտանգէ ենթակաները, ատիկա չի նշանակեր թէ գիտակցաբար իր մարդիկը զոհած է»: Եւ ի վերջոյ ամէն ինչ «անոյշի կապուեցաւ» եւ կէս գիշերէն վերջ գրուեցաւ յայտագրին: Զորեքշաբթի առտու, Մելինէ Մանուշեան կը յայտարարէր թէ դժգոհ էր, վասնզի հարցը չէր լուսաբանուած, պէտք է քրքրել դիւանները եւ ճշմարտութիւնը պարզել, կը չեշտէր, պատասխանելով եղած հարցումին:

Իսկ եթէ խորագրին մէջ Մանուշեան կամ Առլէզիէնը գրենք, պատճառն այն է, որ նման Տօտէի գործին, շատ ու շատ կրկնուեցաւ Մանուշեանի անունը, բայց այս գործին մէջ, շատ չերեւցաւ ան, վասնզի բուն հաշիւները այլ տեղ էին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, մանաւանդ արեւմտեան կողմը, կացութիւնը շատ ծանր էր շաբթու սկիզբը եւ վտանգաւոր, ինչպէս հաստատեցին նաեւ Կիպրոս ժամանած բարեկամներ, Երեքշաբթի օր, հեռաձայնով: Բախումները շարունակուած են ամբողջ գիշերը: Միւս կողմէ, քրիստոնեայ եւ մահմետական բախումներ ալ եղած են կանաչ գիծին վրայ, ատրճանակով թէ ձեռնառումբերով: Ըստ ոստիկանութեան, վիրաւորներ կան:

ԻՍՐԱՅԷԼԷՆ Լիբանան սկսած էին հասնիլ (Չորեքշաբթի) յաջորդական հանբակառքեր, որոնք կը փոխադրէին 300 բանտարկեալ շիիները: Ուաշինկթընի մէջ ալ, ուր ամերիկացի 30 պատանդներ ժամանեցին եւ ընդունուեցան Ռեկընի կողմէ իսկ, պահանջ կը դրուի գտնելու եւ պատժելու առեւանգումին հեղինակները: Եթէ Լիբանան չդատէ օդահէններ, մենք կը բռնենք եւ կը դատենք, կ'ըսէ Ռեկըն, յիշելով որ Ամերիկացի մը սպաննուած էր, առաջին օրն իսկ:

ՍԻՆՐԴԻ ԵՒ ՄԱՐՏԻՆԻ շրջանը կրկին ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Քիւրտերու եւ Թրքական բանակի միջեւ: Չորս քիւրտ եւ մէկ զինուոր մեռած է, բայց ուրիշ երեք Քիւրտեր ալ սպաննուած են Պիթլիսի հարաւը:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, երկու համագումարներ տեղի ունեցած են, մէկը՝ Սոսիալ - Դեմոկրատ (Միլլիյէթճի Տէմոքրասի) կուսակցութեան, որ միակ ընդդիմադիր խմբակցութիւնն է Խորհրդարանին, միւսը՝ Ռէֆահ (Բարգաւաճո՞ւմ) կուսակցութեան, որ չէ ներկայացուած Ազգ. Ժողովին մէջ: Այս մէկը աւանդամոլ եւ նոյնիսկ՝ կրօնամոլ, ժառանգորդն է Էրպաքանի Միլլի Սելամէթին: Կարգապահ եւ գործունեայ, համագումարը կը համախմբէր 767 պատգամաւոր, որոնց մէջ՝ ոչ մէկ կին: Բայց, չուրջ տասը հազար հոգի եկած է, որպէս հանդիսատես ալ, մինչեւ իսկ Գերմանիայէն, ոմանք hաճի եղած: Ինչ որ յատկանշական եղած է, այն է որ հակառակ փոքրամասնութիւն ըլլալուն, իսլամական այս շարժումը հարկ է նկատի առնել: Անոնք գլխաւորաբար դատապարտած են այն «աճաւոր համեմատութիւնները» որոնց հասած են անաստուածութիւնը, պոռնկութիւնը, ղեղծաբարութիւնը, ալքոլամոլութիւնը, թմրեցուցիչի գործածութիւնը եւայլն, եւայլն: Գալով օրինաւոր կուսակցութեան, ընդհ. քարտուղարը (ձախ թեւ) կիրքան վերընտրուած է, մինչ Էճէվիթի շուքը, կ'ըսեն դէտերը, աւելի քան երբեք ներկայ էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒՆԻՍ 28 - ՅՈՒԼԻՍ 1)

ԲԵՄԱԴԻՐ ԷՐԱԶՄ ՄԵԼԻՔ - ՔԱՐԱՄԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է բեմադիր Էրազմ Մելիք - Քարամեան, 74 տարեկանին: Շրջանաւարտ Խարկովի պետական թատերական ուսումնարանէն եւ Մոսկուայի Լունաչարսկի թատերական հիմնարկէն, Էրազմ Մելիք - Քարամեան պաշտօնավարած է Մոսկուայի եւ Նովոսիբիրսկի թատրոններուն մէջ որպէս բեմադիր, դերասան եւ գրական բաժնի վարիչ: 1936-ին փոխադրուած է Երեւան եւ մտած «Հայֆիլմ» արուեստանոցը, դառնալով Համօ Բեկնազարեանի օգնականը: Յիշնամեայ իր վաստակէն ծանօթ են՝ «Ուրուականները հեռանում են լեռներից», «Ամպրոպի արահետով», «Անձամբ ճանաչում եմ», «Արտակարգ յանձնաբարութիւն», «Լուսաբացից մէկ ժամ առաջ» շարժանկարները:

×

ԳՐԻԳՈՐ ՄԵԼԻՔ - ԱՒԱԳԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԱԾ Է ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՄԸ ՆԿԱՐԱՀԱՆՈՒՄԻՆ

Բեմադիր Գրիգոր Մելիք - Աւագեան ձեռնարկած է Ստեփան Զորեանի «Խընձորի այգին» նորավէպի նկարահանումին: Ժապաւէնը կը դառնայ ներբող մը այն հողին, որ պատմուածքի հերոս Մարտին Ապօր նման մարդիկ կը ծնի, նշած է բեմադիրը: Գրիգոր Մելիք - Աւագեան հեղինակն է «Եօթ երգ Հայաստանի մասին», «Մի՛ զօղանջիր զանգ, մի՛ զօղանջիր», «Բարեւ Արտեմ» եւ կարգ մը այլ շարժանկարներու:

×

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ 4-ՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ, Սեպտեմբեր 11 - 18, տեղի կ'ունենայ հայ արուեստին նուիրուած միջազգային 4-րդ համախմբումը, որուն կը մասնակցին Միացեալ - Նահանգներէն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Արեւմտեան եւ Արեւելեան Գերմանիայէն, Իտալիայէն, Եուկոսլաւիայէն, Պելժիքայէն, Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն, Լեհաստանէն, Հունգարիայէն եւ Խորհրդային Միութեան զանազան շրջաններէն մասնագէտներ: Գիտական ժողովին քննութեան կ'առնուին հայկական հնադարեան մշակոյթի, միջնադարեան երաժշտութեան ու թատրոնի, Հայաստանի կիրառական արուեստի, ճարտարապետութեան ու նկարչութեան հարցերը:

ՕԹԱՈՒԱՅԻ ԹՐՔ. ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ ԳՐԱՒՈՂ ԵՐԵՔ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊՐԻԼ 14-ԻՆ

Յունիս 25-ին Օթաուայի մէջ տեղի ունեցաւ Մարտ 12-ին, Թրքական դեսպանատունը գրաւող երեք հայ երիտասարդներուն նախադատական ունկնդրութիւնը: Նահանգային դատաւորը Ապրիլ 14-ի թուականը որոշեց դատավարութեան համար: Հայ Յեղափոխական Բանակի երեք հայ մարտիկները՝ Գէորգ Մարաշլեան, Ռաֆֆի Թիթիզեան եւ Յովհ. Նուպարեան չներկայացան այս ունկնդրութեան: Կը գտնուին Օթաուայի բանտը:

×

ՀՐԱՉԵԱՅ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՌՆԻ ՀՐԱՁԳՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Պեռն (Զուիցերիա) տեղի ունեցած հրաձգութեան միջազգային մրցումներուն փայլուն արդիւնքներ ձեռք ձգած է Խորհրդային Միութեան խումբէն հանդէս եկող երեւանցի Հրաչեայ Պետիկեան: Ան պառկած, ոտքի եւ ծնրադիր դիրքով յաջողած է 1182 կէտ արձանագրել:

×

ՌՈԲԵՐ ԷՄՄԻԵԱՆ ԴԱՐՁԵԱԼ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՈՍՏՈՒՄԻ ՄԷՋ

Էրֆուրթ (Արեւելեան - Գերմանիա) տեղի ունեցած մարմնամարզութեան աւանդական մրցաշարքին լենինականցի Ռոբեր Էմմիեան ոստումի մէջ յաղթական հանդիսացած է՝ 8,24 մեթր ցատքելով: Ի դէպ, Սոչի տեղի ունեցած համամիութենական մրցաշարքին 8,07 մեթր, իսկ Ջնամենսկի եղբայրներու յիշատակի մրցումներուն 8,30 մեթր ցատքելով Ռոբեր Էմմիեան ցոյց տուած էր, որ կը գտնուի մարզական լաւ վիճակի մէջ:

×

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի «Խուդոժեստվեննայա Լիտերատուրա» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Վահան Տէրեանի բանաստեղծութիւններէն նոր հաւաքածոյ մը, ուր տեղ գտած են տարբեր տարիներ ռուսերէն հրատարակուած բանաստեղծին լաւագոյն գործերը՝ Վ. Բրիւսովի, Ա. Ախմատովայի, Մ. Շերվինսկիի, Վ. Զվեագինցեւայի, Մ. Պետրովիխի եւ այլոց թարգմանութեամբ: Հատորը կազմած է Ա. Մակինցեան, որ գրած է նաեւ ընդարձակ ծանօթագրութիւնները:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

«Երկիր Նայիրի» շարքի ստեղծմանը Տէրեանը ձեռնամուխ է լինում 1913 թուականին: Առաջին բանաստեղծութիւնը՝ «Մի՞թէ վերջին պոէտն եմ ես» սկզբնատողով, գրականագիտութեան մէջ տարբեր մեկնաբանումներ է ստացել: Ոմանք Տէրեանի հարցադրումը հասկանում եւ մեկնաբանում են որպէս հայկական արեւմտեան իրականութեան արձագանգ եւ դրան հետեւող յուսահատութեան ճիչ, միւսները՝ այդ թւում եւ ինքը՝ Տէրեանը, այն դիտում են որպէս ժողովրդի պատմա - մշակութային զարգացման արդի հեռանկարների հանդէպ կասկածի արտայայտութիւն: «Դա այն հարցն է, - գրում է Տէրեանը, - որ ծագում է թէ բացուող, ծագող, թէ մեռնող սերունդների մէջ հաւասարապէս: Արդեօք սա մի մշակութային պատմաշրջանի՞ վերջն է, թէ մի ամբողջ մշակոյթի»:

Հետեւելով Տէրեանի հայեացքների զարգացմանը («Հայ գրականութեան գալիք օրը», «Հոգեւոր Հայաստան» եւայլն) կարելի է պնդել, որ տէրեանական եւ բանաստեղծին համաձայնող գրագէտների մեկնաբանութիւնը, երեւի, աւելի մօտ է խնդութեանը, քան միւսներինը: Բայց այսպէս մտածել եւ առաջ տանել խնդիրը՝ նշանակում է բանաստեղծութեան գեղարուեստական բովանդակութիւնը թողած մեկնաբանել բանաստեղծի հայեացքներն ու մտորումները, որ արտայայտուել են ոչ թէ բանաստեղծութեան մէջ, այլ նրա հրապարակախօսական ելոյթներում:

«Մի՞թէ վերջին պոէտն եմ ես» բանաստեղծութիւնը իր գեղարուեստական իրականութեամբ ամենեւին չի առնչւում մշակութային պատմաշրջանների վերաբերեալ Տէրեանի զարգացրած գաղափարների հետ: Այն, ըստ էութեան, ներքին ամբողջ զգացումային տարածքով, ապրումի ու խոհի ուղղուածութեամբ, յարումներով վեր է հանում ողբերգական ու ճակատագրական հարցի՝ Նայիրի երկրի գոյութեան, աշխարհում լինելու չլինելու՝ ազգի զաւակի մէջ յարուցած ամբողջ մարդկային վախը, յուսահատութիւնը եւ տագնապը:

Մի՞թէ վերջին պոէտն եմ ես,
Վերջին երգիչն իմ երկրի,
Մա՞հն է արդեօք թէ նի՞նջը քեզ
Պատել, պայծա՛ռ Նայիրի:

Վտարանդի, երկրում աղօտ,
Լուսե՛ղ, քեզ եմ երազում
Եւ հնչում է որպէս աղօթք,
Արքայական քո լեզուն:

Հնչում է միշտ խոր ու պայծառ
Եւ խոցում է, եւ այրում
Արդեօք բոցէ վարդե՞րդ են վառ,
Թէ՞ վէրքերն իմ հրահրուն:

Անով ահա կանչում եմ քեզ՝
Ցոլա՛, ցնորք Նայիրի, -
Մի՞թէ վերջին պոէտն եմ ես,
Վերջին երգիչն իմ երկրի...:

Սա նոր բանաստեղծութիւն է, հայրենիքի կերպարի նոր ճանաչում, որ լի է ազնիւ ու անմնացորդ ինքնայրումի զգայութիւններով, անմեկնելի գեղեցկութեամբ այն ամէնի, որ շրջանակում է մահուա՞ն, թէ՞ նինջի գիրկն ընկած «պայծառ Նայիրի»ի լուսեղ կերպարանքը:

Բանաստեղծութիւնը հրատարակուել է առաջին անգամ 1915 թուականին, «Մշակ»ում, շարքի ուրիշ երկու այլ ոտանաւորների («Այնպէս անխինդ են եւ նման լացին...», «Ինչպէ՞ս չսիրեմ, երկիր իմ կիզուած...») հետ՝ «Երկիր Նայիրի» խորագրի տակ: Շարքի համար Տէրեանը այսպիսի ծանօթութիւն է գրել. «Նայիրի» պէտք է հասկանալ ոչ թէ պատմական, այլ խորհրդական իմաստով»:

Տէրեանագէտները հայանցիկ անդրադարձել են բանաստեղծի այս յանձնարարականին: Ի՞նչ է նշանակում «խորհրդական» իմաստով հասկացուած «Նայիրի»ն: Արդեօք խօսքը վերաբերում էր հոգեւոր Հայաստանի՞ն եւ դրա հետ կապուած այն սեփական գաղափարին, որ իր յօդուածներում զարգացումն էր Տէրեանը՝ Նայիրի երկրի փրկութեան նոր ուղիներ որոնելով: «Քննեցէք ձեր սիրտը, - գրում էր նա, - եւ նայեցէք, թէ կա՞յ արդեօք այնտեղ հաւատ, որով պիտի կենդանանայ մեր այդ հոգեւոր Հայաստանը, եթէ չկայ, ապա զուր են ձեր ջանքերը նիւթական Հայաստանի համար»: Եւ ապա. «Բայց նախ պէտք է ներքին կամք, ներքին հաւատ, անխախտ գիտակցութիւն՝ առանց այդ աւելորդ է եւ արտաքին արգելքների դէմ կռուելը, աւելորդ է այդ պատնէշները ջնջելը, քանի որ՝ երբ ընկնեն այդ պատնէշները, յանկարծ պիտի տեսնէք դուք, որ զուր էին ձեր ջանքերը, ձեր զոհաբերումները, ձեր կռիւը՝ այդ բոլորը դուք արել էք մի անկենդան դիակի համար»:

Այո՛, շատ հնարաւոր է, որ այդ գաղափարական իմաստով հասկացուած Նայիրին հէնց նոյն հոգեւոր Հայաստանի մասին նրա պատկերացումն էր՝ հայութեան մշակութական ինքնայայտնաբերման ջանքերին վերագրած պատմական առաքելութեան գաղափարը: Մութ ու մռայլ, հեռու որեւէ հաւատից, թէ Տաճկահայաստանի ազատագրումը որեւէ կերպ կարող է լուծել «խորհրդական Նայիրի»ի խնդիրը, Տէրեանը ներքին խոր համոզումով «նիւթական Հայաստան»ի համար մղուող պայքարում թափած արիւնը, զոհաբերումները զուր էր համարում: Նա տեսնում էր միայն ապարդիւն ջանք եւ «անկենդան դիակ»ի համար կատարուած անարդիւնք ողջակիզումի տեսարան:

Հնարաւոր է նաեւ որ «խորհրդական Նայիրի»ն հէնց այն էր, ինչ որպէս երազ ու մշուշ, որպէս դարաւոր բաղձանք եւ տեսիլք պատմութեան դաժան ու խաւարամած ճանապարհներին ուղեկցել էր հայրենիքը մաս առ մաս կորցրած հայութիւնը:

1914 թուականի Դեկտեմբերին Պետերբուրգից Նուարդ Թումանեանին գրած նամակում Տէրեանը այսպիսի խոստովանութիւն է արել. «Վերջ ի վերջոյ ես բռնկւում եմ գալ այն եզրակացութեան, որ մեր հայրենիքի ցաւը մեզ այնպէս է մաշում, ջլատում, կեղեքում, որ մենք դառնում ենք անընդունակ ուրիշ բան անելու կամ հասկանալու, դա մի հիւանդագին սէր է, դա մի անյաղթելի մոլութիւն է, - դրա պրիզմակի միջով է մեր առջեւ բացւում աշխարհը - այդ չափով ենք մտնում մենք ամէն ինչի եւ գուցէ դրա համար անզօր ենք դառնում ու մեռնում ենք վաղ...: Այդպէս ենք մենք բոլորս-կոտրուած, գետնահար խոտի նման, ընկած, պարտուած, անյոյս ու անհաւատ»:

Թերեւս «խորհրդական Նայիրի»ն այստեղ է, այս խոստովանութեան մէջ. դա այն ցաւն է, որ հետապնդում է Հային, դա այն հիւանդագին սէրն է, մոլութիւնը, որից պրծում եւ ազատում չկայ, դա պարտուած հայրենիքի յարուցած տառապանքն է, անզօրութեան անել գիտակցութիւնը ... եւ ներքին ընդվզում այս ամէնի դէմ:

Տէրեանը ձեւակերպում է մաքեր, որոնք որպէս աշխարհավերաբերմունք եւ տրամադրութիւն անցնում են «Երկիր Նայիրի» շարքին: «Դուք երեւակայել չէք կարող, - շարունակում է բանաստեղծը, - թէ ինչպէս է անցնում իմ կեանքը, ոչ թէ անցնում է, այլ այրւում մի ներքին դառն կրակով, եւ ես անզօր եմ այդ կրակի դէմ եւ անօգնական: Եւ ես երբեմն մտածում եմ, որ դա ունի իր խորին եւ վսեմ իմաստը: Չէ՞ որ այդպէս իմ հոգու նման այրւում է եւ իմ երկիրը, «իմ Նայիրի»ն - գուցէ դրա համար է այրւում եւ իմ հոգին, որովհետեւ իմ հոգու մէջ «Նայիրեան չքնաղ հոգին» է այրւում: Եւ ես սկսում եմ զգալ ինձ կոչուած մէկը նրանցից, որոնց վիճակուել է «Նայիրեան» հոգու բարձր տառապանքը կրել իրանց հոգու մէջ»:

«Խորհրդական Նայիրի»ն թերեւս հէնց այն է նաեւ, որին հաւատում էր Տէրեանը, այն, ինչի համար մարդիկ ելեր էին զոհելու իրենց կեանքը փանատիկ մի նուիրումով ու զոհաբերութեան պատրաստակամութեամբ, այն գեղեցիկ եւ երազ հայրենիքը, որի շուրջ այնքան մրափեր, սրտեր, հոգիներ էին թափառում, այն կոնկրետ գործը, որ արւում էր այդ հայրենիքի փրկութեան համար: Նա առաջին անգամ եւ Չարենցից առաջ («Երկիր Նայիրի» վէպը) բերում է պարտուած հայրենիքի գեղարուեստական կերպարը: «Խորհրդական Նայիրի»ն պարտուած հայրենիքի խորհրդանիշն է, նրա հնօրեայ ճակատագրի եւ նորօրեայ բախտի նշանը:

Մեծ, ուժեղ, հզօր հայրենիքի պատկերացում չունի Տէրեանը, ինչպէս այն ունէր, ասպազայի համար, Յովհաննէս Թումանեանը:

«Եօթնապատիկ խաչուած Տիրամօր» վրսեմ ու անօգնական կերպարանք է առնում Տէրեանի հայրենիքը: «Երկիր Նայիրի» շարքը ներծծուած է մեղմ, բարի, անյիշաչար, վրէժխնդրութիւնից ու վրէժից հեռու, իր խաչը համբերութեամբ ու եղբայրական խոնարհութեամբ տանող, անբասիր ու անպարտ, անմեղ մի ժողովրդի արեան քնքուշ հոտով:

Յետագայում դասաւորելով շարքի բանաստեղծութիւնները, Տէրեանը ընտրում է դրանցից տասներեքը եւ դրանք միաւորում մաքի ու տրամադրութեան մի ամբողջական ու գունեղ հիւսուածքի մէջ:

Առաջին բանաստեղծութիւնը՝ «Որպէս Լաէրտի որդին, որպէս» ... Թարգմանում է զուտ տէրեանական հայրենակարօտութեան, վերադարձի զգայութիւնները՝ հայրենի հողի հետ կապուած վերապրումները: Օտար եւ անխնդում՝ որպէս մի նոր Ոդիսեւս, անցնելով ծովեր ու ցամաքներ, ահա նորից վերադառնում է բանաստեղծը հայրենի տուն: Անցած ճանապարհների, երկիրների, թափառումների մէջ որքա՜ն կախարդանք ու անդիմադրելի կանչեր, հոգեւոր ի՜նչ ըմբռնելի երաժշտութիւն, սիրոյ ի՜նչ ծփանքներ, մարդկային ի՜նչ խարդախանք ու ցաւ: Այդ ամէնին դիմացել է արթուն վշտի մէջ ապրող բանաստեղծը՝ անկոտրում հաւատարմութեամբ հայրենի սրբութիւնների՝ «ազնիւ ու հին քարերի», «ահով նիրհող խրճիթների» անջնջելի պատկերները հոգու եւ սրտի մէջ:

Ցուրտ հեռուներում, անլոյսի
Կրկէսների մէջ, սրտով մոլոր
Երազում էի քո սիրելի
Եւ մեղմ երգերը, որպէս օրօր:

Ու կարօտակէզ ահա կրկին
Վերադառնում եմ, որ առյաւէտ
Ունկնդիր լինեմ քո հին երգին
Եւ լամ, լամ անոյշ քո երգի հետ...:

Զունի բանաստեղծը այլ նպատակ ու ձգտում, քան միանալ հայրենի մեծ ցաւին, համզգալ ու լալ վիշտն ու տառապանքը անտէր ու անբախտ իր ժողովրդի:

ԿԱՐԼԷՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՒ ԽՈԶԵՐԸ

ԿԱՄ՝

ՀԱԿԱԽՈԶ ՕՐԷՆՔԸ

Պաղեստինեան հարցին, Լիբանանի կնճռոտ հանգոյցին եւ ուրիշներու կարգին, Իսրայէլի Քնէսէթը (Խորհրդարան) որպէս մեծատասներորդ պատուհաս պարտ է պայքար մղել նաեւ ... խոզերու դէմ:

Խոզը՝ այդ «պիղծ» անասունը որուն միսը ճաշակել «մեղանչում» նկատուած է մովսիսական օրէնքով, հրեայ Պետութեան հիմնումէն ի վեր երբեք այսօրուան չափ յարգ չէր վայելած աւետեաց երկրին մէջ:

Տրուած թուանշաններու համաձայն երկրին քանի մը տասնեակ խոզաբուծարանները հրապարակ կը քշեն 3500 թօն խոզի միս. մինչ մասնագէտներու համաձայն սիրողները տարեկան 3-էն 6 քիլօ խոզի միս կը սպառեն եւ մէկ միլիոնէն պակաս չէ թիւը այն Հրեաներուն որոնք այսպէսով արժանի կ՚ըլլան եբրայեցի մարգարէներու նզովքին:

Իսրայէլի Ակուտա կուսակցութեան ծայրայեղօրէն ուղղափառ համակիրներուն համար այս սրբապղծութեան վերջ տալու ժամը հասած է: Ապահովելէ ետք վարչապետ Փէրէսի համակամութիւնը, երեսփոխան Շափիրա առաջին նիստի մը ընթացքին իսկ Խորհրդարանին ընդունիլ տուած է «խոզի օրէնք»ին մէջ փոփոխութիւն մը որ ըստ իրեն կը միտի վերջ տալու այն «գայթակղութեան» որ ծագած է Իսրայէլի մէջ, այդ պիղծ կենդանիին միսին ազատ վաճառքէն: Տակաւին անհրաժեշտ է որ հարցը ծեծուի երկու այլ նիստերու ընթացքին ալ, սակայն վերջնական վաւերացումին համար ոչ մէկ կասկած կը մնայ:

Կրօնական կուսակցութիւններու պայքարը խոզին դէմ երէկ ծայր առած չէ: Յիսունական թուականներուն առաջին օրէնք մը քուէարկուած է Խորհրդարանին կողմէ, արգիլելու համար խոզի բուծանումը, այն հողերուն «վրայ» որոնք կը պատկանէին հրեայ ազգային հիմնարկին:

Գալիլիոյ մէջ քիպուց մը գտած է ինքնատիպ լուծում մը. ան իր խոզաբուծարանը հիմնած է կրադիւսէ յատակի մը վրայ, իր կողմէ իսկ կառուցուած, ցիցերու վրայ: Խոզերը այսպէսով բուծանուելով նուիրական հողէն «վեր», օրէնքը յարգուած կ՚ըլլար: Հնարքը ծիծաղ պատճառած էր եւ ուղղափառ Հրեաները հարցը կրկին ձեռք առած էին 1962-ին: Խոզաբուծութիւնը արգիլուեցաւ հրէական շրջանին մէջ: Անկէ ետք կը տեսնուի խոզերու գաղթ մը դէպի Գալիլիա եւ Նազարէթի շրջակայքի արաբական գիւղերը:

Պարտադիր այս «աքսոր»ին հետեւանք խոզը կը վերադառնայ երշիկի, ապուխտի ձեւին տակ: Առաջարկուած առաջին փոփոխութիւն մը կը լիազօրէ թաղապետութիւնները իրենց կարելիութիւններու սահմանին մէջ հետապնդումի ձեռնարկելու այն ճաշարաններուն ու մսավաճառներուն դէմ, որոնք օր ցերեկով իրենց ճաշացուցակին կամ ցուցափեղկերուն մէջ տեղ կուտան «անմաքուր» այդ միսին: Բացի հազուագիւտ թաղապետներէ բոլորը աչք կը գոցէին կատարուածին:

Երկրին մէջ ինքնաբերաբար լուծեան խակական դաւ մը նիւթուեցաւ: Ճաշարանին մէջ խոզի միս ունենալու համար բաւական էր «գերմանական միս» ապսպրել: Իրենց պատմութեան ընթացքին բազմաթիւ անգամներ Հրեաները նախընտրած են հրաժարիլ իրենց կեանքէն, քան թէ ոտնակոխել այս արգելքը որ կուգար անյիշատակ ժամանակներէ:

Վերջապէս խոզը վարկաբեկողները կը յիշեցնեն թէ կինճը որ զարմիկն է խոզին, զինանշանն էր հռոմէացի զօրաբաժիններու որոնք Ք. Ե. 70 թուականին հրդեհած են Երուսաղէմի տաճարը:

Բոլոր այս պատճառաբանութիւնները կը թուի թէ տեղի տալ տուած են վարչապետ Փէրէսի, որ ըսած է. «Հարցը միայն արգելքի մը մասին չէ, այլ նիւթի մը, որ կը վերաբերի ամբողջ հրեայ ժողովուրդին»:

Գալիլիոյ Միզրա քիպուցներուն համար օրէնքին քուէարկումը աղէտ մըն է: Իրենց սննդանիւթի ճարտարարուեստը տարեկան 7 միլիոն տոլարի խոզի միս կ՚արտադրէ: Լահաւի քիպուցը՝ Իսրայէլի հիւսիսակողմը, որ առաջին տեղը կը գրաւէ հրապարակին վրայ, խոզի հարուստ բուծարաններու տէր է քանի մը տարիէ ի վեր: Խուսափելու համար օրէնքէն, անոնք իրենց բուծարանները մկրտած են «գիտական հիմնարկ», մասնագիտացած խոզի ուսումնասիրութեան մէջ: Հետապնդումի ենթարկուած մինչեւ Գերագոյն Ատեանին առջեւ, Լահաւի քիպուցը շահած է իր դատը ու կը շարունակէ հրապարակ քշել արգիլեալ միսը:

Թ. Ա. Թ.

Երիտասարդ եւ բարեկազմ մնալու գաղտնիքը

Հին Յունաստանի եւ Հռոմի մէջ զարգացած էր մարմնակրթութեան եւ մարզական խաղերու միջոցով մարմնի գեղեցկութիւնը պահպանելու մշակոյթը: Ներկայիս մեր մօտ ալ մեծ տեղ կը տրուի մարզանքի եւ մարմնակրթութեան զարգացման ու տարածման: Սակայն, մարդ միշտ չէ որ պարբերաբար մարզուելու հնարաւորութիւն կ'ունենայ: Այժմ այդ կարելիութիւնը ստեղծուած է. օգնութեան հասած է ձայներիզը: Տան մէջ ամէն մարդ կրնայ իր մարմինը մարզել երաժշտութեան հնչիւններու տակ: Երաժշտութիւնը ինքնին կը թելադրէ շարժումներու կշռոյթը, կը բարձրացնէ տրամադրութիւնը եւ մարզուելու ընթացքը կը դարձնէ թեթեւ ու հաճելի:

Երաժշտութեան ընկերակցութեամբ շարժումներու կատարումը կը կոչուի կշռոյթաւոր մարմնամարզութիւն: Ան, իբրեւ կանոն, դրական զգալի տեղաշարժեր կը յառաջացնէ երիտասարդ եւ տարեց անձերու մօտ: Իրանք կը դառնայ բարեկազմ, աւելորդ ճարպային կուտակումները կը վերնան, մկանները կ'ամրանան, շարժումները կը դառնան գեղեցիկ, ճկուն եւ կը փոխուին քալուածքն ու կեցուածքը: Նիւթափոխանակութիւնը, բոլոր համակարգերու (սրտանօթային, շնչառական, ջղային) գործունէութիւնը կը խթանուին, ողնաշարի տարբեր հատուածներու ադակալման երեւոյթները կը վերնան, կրաւորական շարժումներու եւ նստակեաց կեանքի հետեւանքով յառաջացող հիւանդութիւնները կը կանխուին:

Պէտք է տունը որոշ ժամու մը բանալ ձայներիզը եւ երաժշտութեան կշռոյթին տակ կատարել շարժումներ: Անոնց շնորհիւ օրկանիզմի՝ թթուածինով յագեցումը կը մեծնայ, որմէ կախում ունի մարդու կենսունակութեան աստիճանը: Ամերիկացի գիտնականներ Լ. Միլն եւ Մ. Միլն հրապարակ հանած են ռիթմիք երաժշտութեան՝ օրկանիզմի վրայ ազդելու վերաբերեալ հետաքրքրական վարկած մը. սաղմ մը՝ արգանդին մէջ, եւ երախան՝ կուրծքով կերակրելու ժամանակ, կը լսեն մօր սրտի զարկերը: Այդ կշռոյթը սաղմի ու երախայի կողմէ անգիտակցօրէն ընկալուելով, կ'ազդէ անոնց տրամադրութեան վրայ: Երբ նորածինին ձայներիզի միջոցով կը հաղորդեն մօր սրտի զարկերուն հնչիւնները, երախան կը դադրի լալէ ու կը հանդարտանայ, բայց կը բաւէ մարել ձայներիզը, որպէսզի արթննայ ու դառնայ անհանգիստ:

Սրտի ռիթմով կը կողմնորոշուին նաեւ երաժիշտները, երբ կը գրեն փառերգներ: Փառերգներ գրելու ատեն կ'ընտրեն սրտի կշռոյթէն աւելի դանդաղ ռիթմ, որ կը …պատէ երկար քալելու ժամանակ ուշ …գնելուն: Տօնական փառերգ գրելու ատեն երաժշտութեան կշռոյթը կը համա-

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Գլօտ Շամփայն սրահին մէջ, Յունիս 8-ին, տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի Նիւ - Եորքի «Անդրանիկ» պարախումբի եւ «Հայաստան» երգչախումբի երեկոյթը: Մեծ մասամբ ամերիկածին հայ երիտասարդներէ բաղկացած համոյթը իր մեկնաբանութիւններով մեծ տպաւորութիւն ձգած է ներկաներուն վրայ: Պարուսոյցն է Բէնսի Սապահկիւլեան, երգչախումբին ղեկավարը՝ Նորայր Տէմիրճեան:

պատասխանեցնեն սրտի ռիթմին՝ մօտաւորապէս 70 - 80 զարկ՝ մէկ վայրկեանի մէջ:

Այերոպիքը կամ ռիթմիք մարմնամարզութիւնը ֆիզիքական մշակոյթի աւելի յուզական ձեւն է: Երաժշտութեան տակ պարելը պէտք է զուգորդել ցատքելով, թռիչքներով ու իրանի թեքման տարբերով:

Հարկ է նշել, որ ամէն մարդ չի կրնար զբաղիլ ռիթմիք մարմնամարզութեամբ: Անիկա վնասակար է երիկամունքներու քրոնիկ, վարակիչ հիւանդութիւններու ժամանակ, հիփէրթոնիք հիւանդութեան արտայայտուած շրջանին, սրտի յաճախակի տագնապներու պարագային: Խիստ օգտակար է ողնաշարի զանազան հատուածներու ադակալման, արթրոզներու, ճարպակալման եւ տարբեր օրկանական համակարգերու հիւանդութիւններու ժամանակ, երբ անհրաժեշտ կը նկատուի բարձրացնել հիւանդի օրկանիզմի ընդհանուր դիմադրողականութիւնը:

Անոնք որոնք կ'ուզեն զբաղիլ ռիթմիք մարմնամարզութեամբ, նախապէս պէտք է բժշկական քննութեան ենթարկուին: Մանաւանդ անոնք, որոնք 40 - 60 տարիքի մէջ կը գտնուին: Ռիթմիք մարմնամարզութեամբ զբաղող իւրաքանչիւր անձ պէտք է գիտնայ զարկերակի՝ իր տարիքին ու սեռին համապատասխանող առաւելագոյն յաճախականութեան սահմանը: Այդ կարելի է որոշել 220-էն հանելով տարիքը. զարկերակի յաճախականութիւնը պէտք չէ անցնի ստացուած տարբերութիւնը: Եթէ տարիքը 50 է (220 - 50= 170), ուրեմն զարկերակի յաճախականութեան առաւելագոյն սահմանը 170 զարկն է, սակայն ֆիզիքական լարումէն ետք զարկերու թիւը պէտք չէ անցնի անոր 70 - 75 տոկոսը:

Անհրաժեշտ է պահպանել կանոն մը եւս, այն է՝ որ վարժութիւններու յաճախականութիւնը շաբթուան ընթացքին պէտք է ըլլայ երեքէն ոչ պակաս, իսկ իւրաքանչիւր վարժութիւն պէտք է տեւէ 40 վայրկեան:

ԼԱՈՒՐԱ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 30-ին, նշուած է Վահէ - Վահեանի գրական գործունէութեան յիսնամեակը: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Երուանդ Ազատեան: Յոբելեարին կենսագրականը տուած են Անդրանիկ Ջելեպեան (հայերէն) եւ Անիթա Ասլանեան (անգլերէն): Բանախօսած է Փրոֆ. Սամուէլ Անթոսեան: Խօսք առած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի Նախագահ Ալեք Մանուկեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են վարժարանին աշկերտները: Հուսկ՝ խօսք առնելով յոբելեարը, ըսած է. «Ես շատ համեստ գործաւոր մըն եմ հայ մշակոյթին եւ պիտի ուզէի որ մեծարանքի այս արտայայտութիւնները երթային հայ մշակոյթին ու բոլոր այն գործիչներուն, որոնք այստեղ չեն այսօր, սակայն, արժանի մեծարանքի»: Ապա ակնարկելէ ետք իր կատարած թարգմանութիւններուն, Վահէ - Վահեան եզրակացուցած է. «մենք պիտի չմեռնինք որպէս ազգ, որովհետեւ հայերէն լեզուով դեռ կատարելիքներ ունինք: Մեր տեսիլքն ու երազը պէտք է ըլլայ - մէկ ժողովուրդ մէկ հողի վրայ»:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ օծման 15-րդ տարեդարձը նշուած է Յունիս 9-ին: Պատարագած եւ քարոզած է Քանատայի էջմիածնական թեմի առաջնորդ Վազգէն Եպիսկ. Քէշիշեան: Յաւարտ արարողութեանց, «Մարի Մանուկեան» սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը: Սեղանը վարած է Արթօ Պասմաճեան: Խօսք առած են Բարթող Ա. քհնյ. Խրքաճեան եւ Առաջնորդը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» շէնքի «Արզումանեան» սրահին մէջ, Յունիս 15-ին տօնուած է Հ. Օ. Մ.ի 75-ամեակը: Խօսք առած են յանուն Շրջ. Վարչութեան Պայծառ Արսլանեան, յանուն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի՝ Պետրոս Հաճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս Եպիսկ. Բունիաթեան:

×

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, Յունիս 18-ին, իր մահկանացուն կնքած է Հայ Կ. Խաչի վաստակաւոր անդամուհիներէն Տիկին Ալիս Սաչա Մարգարեան: Յիսուն տարի ծառայած է Միութեան շարքերուն մէջ: Ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր դամբանական մը խօսած է Առաջնորդը:

ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ՝ Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐՈՒՆ

Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը՝ գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր պատուելու իր անդամուհիները:

Ուրեմն՝ Յունիս 23 Թուականի Կիրակին, յետ - միջօրէին Փարիզի Հ.Բ.Ը.Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահը հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր ի պատիւ կեսարացի կամ ոչ հայ կանանց, որոնք տարիներէ ի վեր այս միութեան ծոցին մէջ օգտակար դեր մը խաղացած էին:

Միութեան ընդհանուր քարտուղար՝ Յակոբ Վէզիրեան հաւաքոյթը բացուած յայտարարելով՝ խորհրդային Հայաստանէն՝ սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի կոմիտէի, Ամերիկայէն, Գորտուպայէն, Եգիպտոսէն, Աղէքսանդրիա եւ Մարսէյլ եւայլն եկած նամակները կարդալով ներկաները տեղեակ պահեց, վերջին վեցամեայ գործունէութեան շուրջ: Եւ նամանաւանդ կանանց բաժնի օգտակարութիւնը շեշտեց:

Այս նիւթերու մասին, իրենց ելոյթներով գնահատանքի եւ համակրանքի խօսքեր ըրին հայրենակիցներ՝ Կարպիս Սարաֆեան, Միսաք Կիւլպէնկեան, Արամ Խաչատուրեան, Պօղոս Կառավարեան, Վահրամ Մատիլեան (փոխ - նախագահ) եւայլն.:

Շամփանեայով եւ կարկանդակներով հիւրասիրուեցան ներկաները մասնաւորապէս տիկիններ՝ Ֆիմի Պարթեւեան, Նուրիճա Սարաֆեան, Հռիփսիմէ Վէզիրեան, Ֆլօր Եաղուպեան, Սիւզան եւ Էմմա Ճրճրեան. օրիորդներ՝ Ալիս Խաչատուրեան (բանաստեղծուհի), եւլն., պատուի արժանացան յարգանքի յիշատակումներով:

Հաւաքոյթը տեւեց չորս ժամ զանազան եւ համեմուած պատմութիւններով որոնք կուգային հին եւ նոր Կեսարիայէն: Հին Կեսարիոյ յիշատակին եւ Նոր Կեսարիոյ բարգաւաճման բաժակներ բարձրացնելով ... ոտքի «Մաղկիր ազատ իմ հայրենիք» խմբերգով վերջացաւ այս հայրենասիրական հաւաքոյթը:

Այս հաւաքոյթին կարեւոր նուիրատուութիւն մը եղաւ նոր Կեսարիոյ թանգարանին համար Օրիորդ Ռեժինա Հազարեանի կողմէ՝ հին Կեսարիայէն բերուած, շուրջ դար մը հնութիւն ունեցող Շալ մը: Հազար ապրին կեսարացի կիները: Իրենց հայրենասիրութեամբ լաւագոյն տեղ գրաւող կիները:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԱՆԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Եւ ես տեսնում էի ինձ, որպէս մի քարաժայռ, դուրս կտրուած ահագին լեռան բարձրութիւնից, գլորւում է, գլորւում է դէպի ցած, դէպի անդունդը ...: Յանկարծ մթին անյայտութիւնից երեւան են գալիս երկու ձեռքեր, աշխատում են կանգնեցնել գլորման արագ եւ ուժգին ընթացքը ... բայց ի զուր, ես արդէն հասած էի մինչեւ անդունդի յատակը ...:

Այդ հօր փրկարար ձեռքն էր, որ աշխատում էր ազատել ընկած որդուն ... այդ Նէնէի կախարդական ձեռքն էր, որ աշխատում էր սովեցնել նրան սրել բարին եւ գեղեցիկը ...:

Իմ կորստեան խորին անդունդի մէջ յայտնըւում է մխիթարական ոգին, - մի անարգուած եւ հալածուած ցեղի անմեղ դուստրը: Սիրոյ հրեղէն կայծակը փայլատակում է իմ սրտի խաւարի մէջ, եւ կարծես, երկնային կրակով զտւում, մաքրըւում են իմ վատ կրքերը ամէն ախտերից: Ես սկսում եմ դարձեալ սիրել ... սիրել այն ժամանակ, երբ իմ ճակատի վրայ դրած էր աքսորականի սեւ կընիքը:

Ո՞վ սէր, ո՛վ դու երկնային զօրութիւն, որ ծաւալում ես թշուառականի հոգում կեանք եւ խաղաղութիւն, որ ամրացնում ես նրա կամքը եւ լեցնում ես նրա սիրտը պայծառ յոյսերով, - եւ այնուհետեւ բանտի խաւարը, երկաթի կապանքների ծանրութիւնը այլ եւս զգալի չէ լինում նըրան ...

Աշխարհից կտրուած, որպէս մի անպէտք մարմին ձգուած եմ այդ գերեզմանի մէջ: Ինձ չէ տաքացնում արեւը իւր ջերմութիւնով. ինձ համար փակուած է արտաքին կեանքը: Բայց մի արարած, անմարմին ուրուականի պէս, հետեւում է ինձ ... եւ այս րոպէիս նա կանգնած է իմ առջեւ իւր գեղեցիկ, արտասուալի աչքերով ...: Ա՜խ, ո՛րքան մխիթարական է այդ արտասուքը ... նա թափւում է մի թշուառականի համար, որին ամէնքը ատում են ...:

«Նէնէ՛, նազելի Նէնէ՛, հեռացի՛ր, մի մօտենար ինձ ... իմ շունչը կարող է թունաւորել քեզ ... մի՛ մօտենար ինձ ... ես չեմ կարող գրկել քեզ ... իմ ձեռքերը արիւնոտ են ...: Անմե՛ղ երեխայ, ի՞նչ է ստիպում քեզ կապուել մի թշուառականի հետ, որ արժան չէ ոչ քո սէրին եւ ոչ քո արտասուքին ...: Գնա, հեռացի՛ր թո՛ղ տուր ինձ ... մեր բոլոր կապերը կտրուեցան այն րոպէից, երբ կարդացին իմ դատապարտութեան վճիռը» ...:

«Գնա ով դու բնութեան ազատ դուստր, բայց աշխարհում լայն է քո ասպարէզը ... գնա՛, թափառէ՛ր երկրէ երկիր, գուշակէ՛ր մարդիկների բախտը, ցոյց տուր նրանց չարն ու բարին, նրանք դուցէ հաց կը տան քեզ» ...:

Մինչեւ ես այդ զառանցութիւնների մէջ էի, մի ձեռք դիպաւ ճակատիս: Աչքերս բաց արի, տեսայ մահճակալիս մօտ կանգնած էր ակնոցաւոր երիտասարդը: Ես ճանաչեցի, դա բժիշկն էր ակնոցաւոր երիտասարդը: Ես ճանաչեցի, դա բժիշկն էր: Երեւում էր, նա երկար լսում էր իմ բացականչութիւնները:

- Ի՞նչ եղաւ նա ... հարցրի ես, դեռ ոչ բոլորովին սթափուելով իմ խռովութիւնից:

- Ո՞վ, հարցրեց երիտասարդը ժպտալով:

- Նա ... այն աղջիկը ... Նէնէն ... որ հիմա այստեղ էր ...:

- Հա՛, իմանում եմ ... պատասխանեց նա խորհրդաւոր ձայնով. - Նա գնաց. խոստացաւ, որ շուտով կը վերադառնայ ...:

- Այո՛, նա կը վերադառնայ, նա ինձ չի թողնի ... կրկնեցի ես ուրախանալով:

Երիտասարդ բժիշկը, որ մինչեւ այժմ ոտքի վրայ էր, նստեց իմ մահճակալի մօտ և կարեկցաբար նայում էր իմ վրայ: Երբ նկատեց, որ ես փոքր ինչ հանդստացայ, հարցրեց:

- Ո՞վ է այն աղջիկը:

Ես պատմեցի, թէ նա որբ ցիգանուհի է, պատմեցի, թէ ինչպէս ընկած էր նա չարագործների ձեռքը, որոնք վճռել էին սպաննել նրան, պատմեցի թէ որպէս ինձ հանդիպեց նա անտառում, որպէս ազատեցի նրա կեանքը եւ այնուհետեւ կապւեցաւ ինձ հետ:

(Շար. 133)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Անահիտ Փափազեան զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան եւ զաւակները,
կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի,, Յուլիս 7, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց՝

ԳԵՂԱՆ ՇԻՆԻՔՃԵԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
ԵՒ
ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

յիշատակին:
Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Տէրտէրեան իր թոռնիկին մկրտութեան առթիւ (կնքահայրութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թէնէքէճեանի) 300 Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի կայանի լիբանահայ երախաներու ճամբու ծախքին ի նպաստ, եւ 100-ական Ֆ. Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու կայաններուն (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Յուլիս 7, եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ ի յիշատակ եկեղեցւոյ բարերար՝ Վարուժան Պողաճեանի մօր՝

ԱՂԱՒՆԻ ՊՈՂԱՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Գիւրտեան)

մահուան 6-րդ տարելիցին առթիւ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ. Ժամերգութեան՝ 9:
Պատարագ՝ 10:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեանի եւ իրենց եղբօր՝ մահուան առթիւ:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Յուլիս 7, Կիրակի օր, Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին տեղւոյս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:

ԾԱՆՕԹ. - Ժամը 12.30-ին տեղւոյս սրահին մէջ զետեղուած նուիրատուներու անուանացանկի քարի շինութեան բացումը տեղի պիտի ունենայ հոգեւոր հովիւին կողմէ:

×

տարեկան
մեծ դաշտահանդէս

ՅՈՒԼԻՍ 7, ԿԻՐԱԿԻ
ԺԱՄԸ 12.30-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 22

1.- Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր:
2.- Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:
3.- Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց:
4.- Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:
5.- Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Մասնակցութեամբ՝
Սայաթ Նովա Նուագախումբի

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿՈՉ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը որոշած է Օգոստոս ամսուն տասնեակ մը լիբանահայ երախաներ բերել տալ Պէլֆոնթէնի կայանը:

Այս երախաներու կեցութեան եւ յարակից այլ ծախքերը վարչութիւնս պիտի հոգայ: Իսկ օդանաւով երթեւեկը կը կարօտի քանի մը տասնեակ հազար ֆրանքի: Որպէսզի այս չքաւոր երախաները մէկ ամիս հեռու ըլլան ռումբերու որոտումէն եւ աշխարհի ուրիշ երախաներու պէս խաղաղ ամիս մը անցընեն, կոչ կ'ընենք մեր հայրենակիցներու առատաձեռնութեան որպէսզի կարենանք վճարել օդանաւի տոմսերը: Կանխաւ շնորհակալութիւն: Նուէրները ուղարկել՝
CROIX BLEUE
17, rue Bleue — 75009 Paris

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ, Պուա - Քոլոմպ, Արժանթէօյի մասնաճիւղը դաշտահանդէս մը կազմակերպած է՝ Կիրակի, Յուլիս 7:

CORMEILLES EN PARISIS
(Rte. Stratégique Dle. 122
RALLY - Parc)

դէպի Սանուա ճամբան առնել եւ ձախ դառնալ Մոնթինեյի:
Կը մասնակցի՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ
Անսպառ օդի պարպայրին մեծ սրահ ապահովուած է: Հայկ. համեղ ճաշեր, խորոված, հայկական մթնոլորտ:
Մուտք՝ 5 Ֆ. մեծերուն, 2 Ֆ. 50 փոքրերուն:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յուլիս 6-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:
Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ կայանի արձանագրութիւնները ՕԳՈՍՏՈՍ ամսուան համար 6-էն 14 տարեկան կայանի եւ 14-էն 16-ուկէս տարեկան պատանեկան ճամբարի համար:
Դիմել.- Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ առաւօտները ժամը 9.30-էն 14, եւ Հինգշաբթի՝ ժամը 15-էն 20:

17, Rue Bleue — 75009 Paris
Հեռ.- 824 - 46 - 57 եւ 574 - 34 - 78
եւ մասնաճիւղերու պատասխանատուներուն:

ԼԻՈՆ

Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները Օգոստոս ամսուան համար 6-էն՝ 14 տարեկան կայանի եւ 14-էն՝ 16-ուկէս տարեկան պատանեկան ճամբարի համար:
Դիմել. - Լիոնի Կապոյտ Խաչի մօտ ամէն Հինգշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 4-էն մինչեւ 5, Լիոնի Ազգային Տան սրահը:
40, rue d'Arménie — LYON 3e

ԵՐՐՈՐԴ
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համաձայն մամուլի միջոցաւ եղած յայտարարութիւններուն, Գ. Համահայկական Համագումարը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 7-էն մինչեւ 13, Սեւրի Սօֆիթէլ պանդոկին մէջ:

Այս կապակցութեամբ Համագումարի Գործադիր Մարմինը յարգոյ հասարակութեան ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ կէտերը. -

1.- 1983-ին Լօզանի մէջ կայացած 2. Համագումարի մասնակցողները իրաւունք են, առանց լիազօրութեան, իրենց մասնակցութիւնը բերելու 3-րդ Համագումարի աշխատանքներուն:

2.- Լօզանի 2. Համագումարին ընդունուած պայմաններուն համաձայն, լիազօրութիւն ունեցող անձեր իրաւունք ունին Գ. Համագումարի աշխատանքներուն որպէս ներկայացուցիչ իրենց մասնակցութիւնը բերելու: Յանձնախմբային աշխատանքները տեղի պիտի ունենան, ամէն օր ժամը 10-էն մինչեւ՝ 12.30 եւ ժամը 15-էն մինչեւ՝ 18: Մուտքի տոմսակ ստանալու համար լիազօրագիր իրաւասու անդամ եւ լիազօր ներկայացուցիչ, հրաւիրուած է սահմանուած գումարը վճարելու: Արձանագրութիւնները կը սկսին Կիրակի, Յուլիս 7, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Սօֆիթէլի մեր գրասենեակին մէջ:

3.- Լիազօրութիւն չունեցող հայրենակիցներ, որոնք կը փափաքին հիւրաբար Համագումարի աշխատանքներուն հետեւիլ, կրնան, ի բաց առեալ յանձնախմբային նիստերուն, ընդհանուր աշխատանքներուն որպէս ունկնդիր մասնակցիլ:

Որպէս ունկնդիր մասնակցիլ փափաքողներուն՝ փոխան փոքրիկ գումարի՝ մուտքի մասնաւոր տոմսեր պիտի տրուին:
Միօրեայ մասնակցութեան համար սահմանուած է 50 Ֆ.:
Ամբողջ Համագումարի մասնակցութեան համար սահմանուած է 250 Ֆ.:
Ընդհանուր ժողովներու մասնակցութեան համար որոշուած է առաւօտուն ժամը 10-էն մինչեւ՝ 12.30: Փոխարէնեան պարագային ճշգրիտ ժամերը պիտի յայտարարուին Սօֆիթէլի մուտքին:

4.- Հայ եւ օտար մամուլի ներկայացուցիչներ հրաւիրուած են, ի բաց առեալ յանձնախմբային նիստերէն, Համագումարի աշխատանքներուն հետեւելու: Մամուլի ներկայացուցիչներուն պիտի յանձնուի մուտքի լիազօրութեան տոմս:

5.- Կիրակի, Յուլիս 7-ին, ժամը 19-էն մինչեւ՝ 21, Համագումարի Գործադիր Մարմինը ընդունելութեան եւ ծանօթացումի կը հրաւիրէ բոլոր անոնք, որոնք վերեւ յիշուած պայմաններուն համաձայն Համագումարին մասնակցելու մուտքի իրաւունք պիտի ստանան:

6.- Չորեքշաբթի, Յուլիս 10-ին, ժամը 18.30ին, Համագումարի Գործադիր Մարմինը Փարիզի հայ գաղութը կը հրաւիրէ Սեւրի դաշնագրի 65-րդ տարեդարձի ոգեկոչումին առիթով, իր մասնակցութիւնը բերելու:
Մուտքը ազատ է:

7.- Փարիզի հայ գաղութը հրաւիրուած է նաեւ Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 18.30-ին տեղի ունենալիք դասախօսութիւններուն:
Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ խաեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին:

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)
accueil par Monsieur Berdj
TOUS LES SOIRS
AMBIANCE GRECQUE ET ARMENIENNE AVEC ORCHESTRE
GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...
Réservation : 321 - 89 - 60
Parking assuré
Fermé le Lundi

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Meubles **Ghazarian**
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

«Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն»

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
5

VENDREDI
5 JUILLET
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.999 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.999

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԺԳՈՀ Է՝ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ, ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ ԵՒ... ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ

—×—

Այս միջոցին, Թուրքիա շատ դժգոհ է, ոչ միայն իր «աւանդական» թշնամիէն՝ Յունաստանէն, այլեւ իր «աւանդական բարեկամէն՝ Միացեալ - Նահանգներէն, հակառակ Պաշտպանութեան նախարարին օգնականին այցելութեան եւ յայտնած խո՛ր գոհունակութեան, Կարսի մէջ, ի տես՝ սահմանագլուխին օրինակելի վիճակին, որ «վստահութիւն» ներշնչեր է Ամերիկացիին: Բայց այնքա՞ն «բարեացակամ» Թուրքիան, շատ մը այլ խաղերու ետին է եղեր: Ստորեւ գլխուն եկած խաղերուն մանրամասնութիւնները.-

×

ԱՆԳԱՐԱ. - Թուրքեւամերիկեան Պաշտպանողական գործակցութեան բանակցութիւնները սկսան Անգարայի մէջ, ուր կարգ մը թեքնիք հարցեր շուտով կարգադրուեցան, իսկ գլխաւոր նիւթերու քննարկումը աչնան յետաձգուեցաւ: Ամերիկայի Պաշտպանութեան Նախարարի օգնականը Րիչըրտ Փերլը ծանրաբեռնուած յայտագիր մը ունեցաւ, քանի որ Թուրքիա բազմաթիւ պահանջներ ունէր, որոնցմէ ոմանք անմիջական լուծման կը կարօտէին: Այսպէս, Անգարա ամերիկացի պաշտօնատարին հաղորդեց, որ Թուրքիա հինգ տարուան համար հաւաքական օժանդակութեան երաշխիք կ'ուզէ, ինչպէս նաեւ ջնջումը կարգ մը վարկերու տոկոսներուն, իսկ միւս կողմէ յաւելումը երբեւ նուէր տրուած օժանդակութեանց գումարներուն: Այս հարցերուն մասին կարելի չեղաւ որոշ կարգադրութիւն մը ընել, քանի որ Րիչըրտ Փերլը յայտնեց, որ նման պարագաներ կը գլեն յանցնին իրաւասութեան սահմանները իր եւ Սպիտակ Տան իշխանութեանց:

Մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին Փերլը խօսեցաւ իր շփումներուն մասին եւ ի միջի այլոց ըսաւ, որ Թուրքիոյ եւ Միացեալ - Նահանգներու միջեւ յարաբերութիւնները կը շարունակուին որպէս երկու բարեկամ եւ դաշնակից Պետութիւններու, իսկ այն հարցերը, որոնք գոյութիւն ունին անոնց միջեւ, բոլորն ալ բարեկամեցողութեամբ լուծելի խնդիրներ են:

Րիչըրտ Փերլը ապա յայտնեց, որ Թուրքիա Ամերիկայի ամէնէն հաւատարիմ եւ վստահելի դաշնակիցներէն մին է: Ամերիկայի Պաշտպանութեան Նախարարի օգնականը ըսաւ նաեւ, որ հակառակ իր կարգ մը անմիջական կարիքներուն՝ Թուրք բանակը այսօր ալ պատկառելի ուժ մըն է:

Փերլը այցելեց նաեւ Կարս եւ ըսաւ, որ սահմանագլուխը օրինակելի դրութիւն մը կայ, որ վստահութիւն կը ներշնչէ բոլորին:

×

Հակառակ իր բովանդակ բարեացակամութեան եւ խաղաղասիրութեան, Թուրքիա դժբախտաբար միշտ կ'ենթարկուի այլազան խաղերուն եւ ռազմավարութեանց իր մօտաւոր ու հեռաւոր դաշնակիցներուն, որոնք առիթ կը սպասեն կարծէք զինքը հարուածելու եւ սա կամ նա ձեւով վնասի ենթարկելու համար:

Արդարեւ, Յունաստան, որ մասնաւորաբար վարչապետ Փափանտրէուի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր ոչ - բարեկամական ընթացքի մը մէջ է Թուրքիոյ հանդէպ, հիմա կը հետապնդէ գլխաւոր երկու նպատակ՝ թէ Թուրքիան դժուար կացութեան մատնելու եւ թէ ստեղծուած այս կացութենէն առաւելագոյն չափով նպաստաւորուելու համար: Այսպէս, որպէսզի Թուրքիոյ դէմ նոր շարժում մը ստեղծուի եւ ամերիկեան հետաքրքրութիւնն ու պաշտպանութիւնը տկարանան այս երկրին հանդէպ, որդեգրուած նոր քաղաքականութեամբ մը կը ջանայ իր բարեկամութիւնը սերտացնել Ուաշինկթընի հետ եւ ոչ միայն Թուրքիան հեռացնել անկէ, այլեւ՝ զայն դիրքաւորել Թուրքիոյ դէմ:

Երկրորդ խաղը զոր կը սարքէ Փափանտրէու՝ այն է, որ երբեւ թէ ինքը պատրաստ է երկխօսութեան Թուրքիոյ հետ, բայց Անգարան է որ միշտ կը խուսափի անկէ: Այսպէսով կ'ուզէ միջազգային քաղաքականութեան մէջ շփոթ մը ստեղծել՝ ինքզինք ցոյց տալով խաղաղասէր, իսկ Թուրքիան՝ խնդրայարոյց եւ անհաշտ՝ ստեղծուած տագնապին ամբողջ պատասխանատուութիւնը բեռցնելով Թուրքիոյ վրայ:

Անգարայի անհանդստութիւն ու դառնութիւն պատճառող երկրորդ դաշնակիցն է Գերմանիա, որ հակառակ իր բազմապիսի փայլուն խոստումներուն եւ այլազան յանձնառութեանց, միշտ դժուարութիւն կը յարուցանէ եւ նոր-նոր պահանջներ կը ներկայացնէ անոր: Այսպէս, որպէսզի Թուրքիոյ ի նպաստ իր քուէն տայ Եւրոպական Համարակաց Շուկային մէջ, կը պահանջէ որ Անգարա հրաժարի պնդելէ որ Թուրք գործաւորները ազատ շրջագայութեան իրաւունք ունենան եւրոպական երկիրներու մէջ: Պոն, այս պայմանին կը կապէ նոյնիսկ Թուրք բանուորներուն շահած կարգ մը իրաւունքներուն ճանաչումը եւ գերմանական դրամագլուխի ապահովումը Թուրքիոյ համար:

Գալով Միացեալ - Նահանգներու, ինչպէս ծանօթ է, քանի մը օր առաջ Անգարա եկած էր Պաշտպանութեան Նախարարի օգնական Րիչըրտ Փերլը, որ կարգ մը կարեւոր շփումներ ունեցած էր՝ մասնաւորաբար պաշտպանութեան գործակցութեան կապակցութեամբ: Ան եւս զարմանալի ընթացք մը ունեցաւ Անգարայի մէջ ու մինչ իրենց պայմանները կ'ուզէր պարտադրել Թուրք իշխանութեանց, փոխադարձ պայմանները կը ջանար անտեսել՝ այն պատճառաբանութեամբ, թէ ինք տեղեակ չէր այդ բոլորէն մինչ Արտաքին Նախարար Վահիտ Հալէֆօղլու կը յիշեցնէ, թէ ամէն ինչ առենին մանրամասնօրէն տեղեկագրուած էր Ուաշինկթընի:

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ

ՆՈՐ ՊԻՏԻ ՍԿՍԻ...

Մինչ ամիսէն աւելի է, որ «շարունակել»ի նիւթ առած էր «Մանուշեան հարցը» եւ Երեքշաբթիէն, կը կարծուէր նոյնիսկ թէ «վերջ» պիտի գրուի, Չորեքշաբթիէն արդէն կը պարզուէր թէ ամէն ինչ ծայրէն կը սկսի: Այս անգամ կուտար Մոսքօ («Լը Մոնտ»), որ հրաւիրուած չէր իր ֆիլմին ներկայացման յաջորդող մտքերու փոխանակութեան, բայց գոհունակութիւն յայտնելով հանդերձ, որ ֆիլմը ներկայացուած էր, կ'ըսէր. - «Հիմա կը սկսի Մանուշեան հարցը»:

Հինգշաբթի օր, «Քոթիտիէն» (որու առաջին էջը հրատարակուած նկար մը կը ներկայացնէր Արսէն Չաքրեան և Մոսքօ), իր երկրորդ էջին վրայ ալ կրկին կը քըրքրէր թղթածրարը, որովհետեւ, կ'ըսէր իր խորագրով՝ «Մանուշեան՝ ճշմարտութիւնը դարանը մնաց»: Հոն, զանազան անձնաւորութիւններ կ'արտայայտուին: Մելինէ Մնուշեանի համար՝ «Լեռը մուկ մը ծնաւ», Ֆիլիփ Կանիէ - Ռեմոն, որ ֆիլմին մէջ ալ շատ ծանր մեղադրանքներ ունի Համայնավար կուսակցութեան դէմ, աւելի բուռն իսկ է: «Ողորմելի վիճաբանութիւն մըն էր» կ'ըսէ, որ, ըստ իրեն, արեւմտեան ուրիշ որեւէ երկրի մէջ չէր կրնար տեղի ունենալ:

Ֆիլիփ Ռոպրիէօ (պատմաբան, որ «Համայնավար կուսակցութեան պատմութեան» 4-րդ հատորին մէջ, առաջին անգամ կը հրապարակէր «Ռոժէի» մը մատնութեան հարցը, Փետրուար, 1984) կ'առարկէ որ բուն հարցումները չեղան: Համայնավար կուսակցութիւնը անուանարկութեան դատ մը բացած էր Մոսքօյի դէմ եւ դատավարութեան մը մէջ ամբաստանող եւ պաշտպանող կ'ըլլայ, արդ, Երեքշաբթի իրիկուն, մէկ ձայն լսուեցաւ միայն:

Մէկը կայ, սակայն, որ կը յայտարարէ. - «Շատ երջանիկ եմ, ամէն ինչ շատ լաւ անցաւ» եւայլն, եւայլն.: Արման ժամոնն է, հեռատեսիլի խնդրոյ առարկայ յայտագրին պատասխանատուն:

× «Լիպերասիոն» ալ (Յուլիս 4) էջ մը կը նուիրէ: Զանազան անձերու կարծիքներու արձագանգներէն զատ, կայ նաեւ խմբագրական մը Սերժ Ժիւլիէն, որ բառերը չի ծամծմեր ձաղկելու համար վիճաբանութիւնը եւ առաւելաբար կը ծանրանայ Հրեաներու եւ օտարականներու դիմադրական պայքարին վրայ: Ինչ որ «կը խանգարէ», ըստ իրեն, թէ՛ ֆոքարտիէ համայնավարը, թէ ազգայնականը, թէ հին արմատի տէր Ֆրանսացին, այն է որ Փարիզի զինեալ դիմադրութիւնը, 1943-ին, Հրեաներէ, Սպանացիներէ եւ Հայերէ բաղկացած խումբեր ըլլան, շըրջապատուած համայնավար Միջազգայնականի արհեստաւոր յեղափոխականներէ, Կոմինդեռնէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՊԻՀ ՊԷՐՐԻ, Ամալի ղեկավար եւ Լիբանանի Արդարութեան նախարար, յայտարարեց թէ Միացեալ - Նահանգները տէր չմնացին իրենց յանձնառութեանց, քանի որ վճռած են միջոցներ ձեռք առնել Պէյրութի օդակայանին դէմ: Պէրրի աւելցուց որ կառավարութեան պիտի առաջարկէ, որ Միացեալ - Նահանգներու դէմ բողոք ներկայացնէ Լա Հէյի միջազգային ատեանին առջեւ, յայտնելով թէ Սուրիոյ նախագահն է որ ամերիկեան յանձնառութեանց հաւաստիքը տուած է: Պուշ կը հերքէ թէ Ուաշինկթըն որեւէ յանձնառութիւն առած ըլլայ: Ներկայիս կը սպասուի որ Իսրայէլ 435 միւս շիիներն ալ ազատ արձակէ: Զորս Ֆրանսացիներուն մասին, ոչ մէկ նորութիւն կար Հինգշաբթի առտու:

ԿՈՐԲԱՉՈՎ Փարիզ պիտի գայ, պաշտօնական այցելութեան, Հոկտեմբերին 2-էն 5: Ֆրանսա, գոհունակութեամբ կը յայտնէ, այս առթիւ, որ Կորպաչով նախքան Ռեկընի հետ տեսնուիլը, կը տեսնըուի, ուրեմն, Միթերանի հետ: Այս այցելութիւնը կոչուած է, նաեւ, բարելաւելու երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, որոնք շատ ջերմ չէին վերջին տարիներուն, Աֆղանիստանի եւ Լեհաստանի պատճառաւ:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ Խորհրդարանը, ինչպէս կը սպասուէր, կը լուծուի Յուլիս 12-ին: Երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Հոկտեմբեր 6-ին:

ԹԵՀՐԱՆ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ԴԷՄՔ ՌՈՒԲԷՆ ՆԱՐԻՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Յունիս 29-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Յունիս 27-ին իր մահկանացուն կնքած է յեղափոխական եւ կրթական դէմք մը՝ Ռուբէն Նարինեան: Ծնած էր 1890-ին՝ Շուշի: Աւարտած է Շուշիի թեմական միջնակարգ վարժարանը եւ ապա յաճախած ռեալական վարժարան, ուրկէ շրջանաւարտ եղած է հասնելով գնդապետի աստիճանի: Այնուհետեւ Ռուբէն Նարինեան մասնակցած է հայ ժողովուրդի ճակատագրական հերոսամարտներուն, իսկ Հայաստանի անկախ հանրապետութեան հիմնադրութենէն ետք նուիրուած է հայրենիքի բարգաւաճման գործին:

Դէպքերը կը յաջորդեն իրարու. կը մասնակցի 1921-ի Փետրուարեան ապստամբութեան, Զանգեզուրի դիմադրութեան եւ վերջապէս կ'անցնի Իրան՝ Թաւրիզ: 1928-ին փոխադրուելով Ռաշտ, 27 տարի վարած է տեղւոյն Մ. Ա. Յովդանանեան դպրոցի տեսչութիւնը, մասնակցելով նոյն ատեն ազգային - հանրային կեանքին:

Ռուբէն Նարինեան ապա անցած է Թեհրան եւ իբրեւ տեսուչ կամ ուսուցիչ պաշտօնավարած «Դանայի», «Արամ - Արովեան», «Սահակեան» եւ «Քուչեչ» դպրոցներու մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒՆԻՍ 28 - ՅՈՒԼԻՍ 1)

ՃԱՏՐԱԿԻ ՀԱՅ ԵՐԿՈՒ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐ ՄԱՐԶԱՆՔԻ ՎԱՐՊԵՏԻ ԿՈՉՈՒՄԻՆ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ

Համամիութենական մարզական կոմիտէի Խորհ. Միութեան մարզանքի վարպետի կոչում շնորհած է երեւանցի երկու երիտասարդներու՝ Աշոտ Անաստասեանի եւ Արտաշէս Մինասեանի, որոնք, ըստ կանոնի, երկուական անգամ լրացուցած են ճատրակի վարպետի նորմը: 21-ամեայ Ա. Անաստասեան ներկայիս Հայաստանի ամէնէն զօրաւոր ճատրակ խաղացողներէն է. երկու անգամ Հայաստանի ախոյեան, ան կը կրէ Անդրկովկասի ամէնէն զօրաւորի կոչումը: 18-ամեայ Արտաշէս Մինասեան մօտ ատենէն կը գլխաւորէ Հայաստանի խումբը Համամիութենական պատանեկան խաղերուն: Հայաստան ներկայիս ճատրակի գծով ունի երեք միջազգային կրոսմայսթէր, չորս միջազգային վարպետ եւ 14 մարզանքի վարպետ:

×

ՉԵԽ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Չեխ խումբ մը գրողներ հիւր եղած են Հայաստանի: Անոնք այցելած են Էջմիածին, Սեւան եւ տեսարժան այլ վայրեր, ինչպէս նաեւ հանդիպում ունեցած հայ գրողներու հետ: Հայաստանի Գրողներու Միութեան Վարչութեան քարտուղար Ս. Ցարութիւնեան խօսած է Միութեան գործունէութեան մասին:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

(Բ. եւ վերջ)

Ռազմի երգերը արդէն վաղուց կորցրել են իրենց ներդաշնակութիւնը: Նա տեսնում է անուժ եւ անօգնական իր երկրի քրքրուած սիրտը: Հայրենի երկրի երգերը հիմա նորից հնչում են բեկ - բեկ, անխինդ ու արտասուաթոր: Նորից բանաստեղծի հոգում մեղմօրէն ծաւալւում են մելամաղձիկ ելեւէջները՝ միալար ներդաշնակութեամբ ու կարօտով: Ո՞վ կարող է հասկանալ տխրութեան այդ անծայր պոէզիան...:

Գիտէ, որ «բեկուած, աւերուած, հըրկէզ» մեր հողու այդ կանչերի մէջ օտարները ոչինչ չեն տեսնելու եւ հասկանալու. -

Մեզ չի՛ հասկանայ օտարերկրացին,
Մեզ չի՛ հասկանայ սառն
օտարուհին...:

Այդպէս է, եւ այդ համազումի մէջ որքա՜ն ճշմարտութիւն կայ, որքա՜ն ապրուած վերաբերմունք այն ամէնի հանդէպ, որ կատարւում էր չուրջը: Միայնակ ու աւեր, բախտի քմահաճոյքին մատնուած հայրենի հող...:

Տեսնում եմ ահա գիւղերը մեր
խեղճ,
Եւ թուխ դէմքերն այն տխրութեան
սովոր,
Իմ ժողովուրդը՝ անել վշտի մէջ,
Երկիրն իմ անբախտ ու աղետաւոր:

«Անբախտ ու աղետաւոր» բառերը ցաւագնօրէն կսկծալի են... Տէրեանը չի ընտրում կոշտ ու ժեռ որեւէ արտայայտութիւն, ամէն ինչ համապատասխանում է այն մինոր տրամադրութեանը, որ մեղեդային զարմանալի քնքշութեամբ հոսում է բանաստեղծութիւնից բանաստեղծութիւն: Հայրենիքի քնարական կերպարը ելնում է այդ տրամադրութիւնների միջից՝ որպէս չօշափելի խակութիւն, որպէս խորշակի բերանն ընկած քնքուշ մի ծաղիկ:

«Անզօր ու անարգուած» հայրենիքը նըրան պատկերանում է զոհի կերպարանքով: Եւ բանաստեղծը գիտէ, որ այն խակապէս զոհ է՝ ընկած խուժուժ ազգերի անցած արիւնոտ ճանապարհին: Տէրեանը հեռացնում է հայրենիքի կերպարը գովուած, ներբողուած, հզօր Հայաստանի աւանդական կերպարից: Նրա միտքը զգացումների միջից բարձրացընում է գրեթէ անճանաչելի, բայց ստոյգ հայրենիքի իրական կերպարանքը: Եւ այստեղ նա յայտնագործում է այն գեղեցկութիւնները, որ մինչ այդ անյայտ էին մեր հայրենասիրութեանը, այն սաւեռագծերն ու գոյները, որոնք հակադրըւած էին Տիգրանների, Վարդանների ազատաբաղձ ու մարտնչող հայրենիքին:

Օ, հայրենիք, դառն ու անոյշ:
Զըլացայ խնդուն փառքիդ
Անցեալ ու հին փայլով երբեք.
Սիրեցի քեզ, անքէն հոգիդ
Եւ երգերդ մեղմ ու **բեկ - բեկ**,
Խեղճութիւնդ խաւար ու լուռ,
Աղօթքներդ դառն ու ցաւոտ,
Զանգակներիդ զարկը տխուր
Եւ խուղերիդ լոյսերն աղօտ...:

«Հայրենիքի երգը, - գրել է Տէրեանը 1914 թուականին, - հնչել է մեզանում աւաւել կամ պակաս ուժեղ, Եղիշէից ու Խորենացուց սկսած մինչեւ մեր օրերը»: Այդ երգը ըստ էութեան «միշտ նոյնն է մնացել», միշտ մղելով մարդկանց «դէպի հերոսական մարտիրոսութիւն»: Անկախ Հայաստանի եւ ազգային անկախութեան գաղափարը «մի ցաւատանջ իղձ է դարձել» եւ իրենով դրոշմել մեր հայրենասիրութեան բովանդակութիւնն ու ձեւը: Այդ երգը լի է հոգեւոր էներգիայի անսպառելի լարումով: Բայց չէ՞ որ սա ռոմանտիզմ է, - ասում էր Տէրեանը:

Գիտենալով, թէ իրականում ինչպէս են ընթանում գործերը հայրենիքում, ինչպէս է խոշտանգւում այն, ինչպէս են «Արեւմուտքի սակարաններում վաճառքի հանուել մեր պատիւը, - ունեցուածքը, եւ հէնց ժողովուրդը», հասկանալով, որ այդ ամէնը միջազգային իմպերիալիզմի խարդաւանքների ու գազանային բնազդների, քաղաքակրթուած վայրենիների նիւթական շահերի բախման ուղղակի հետեւանքն է, Տէրեանը խակութիւնն էր բացում իր ընթերցողի առաջ, դէն էր նետում ազգային ռոմանտիկական աղմկարարութիւնը, պաթոսը եւ կարճամտութիւնը ու նետւում տրտում եւ իմաստուն հայրենիքի մայրական գիրկը:

Մշուշի միջից՝ որպէս գիւթական տեսիլ, բացւում է երկիր Նայիրին...

Ո՞ր երկրի սրտում թախիծ կայ
այնքան,
Եւ այնքա՛ն ներում - ո՞ր երկրի
սրտում...

Հարցնում էր բանաստեղծը եւ, ասես, հէնց դրանով որոշում իր տառապած երկրի մշտահմայ գեղեցկութիւնը: Իսկ հապա աղօթքն ու զոհաբերո՞ւմը...: Ո՞ր երկրում արդեօք, եղերքի ի՞նչ հեռուներում կարելի է լսել դարձնել աստծուն առաքուած աղօթքի վեհ ու պարզ խօսքերը, տեսնել խնդալին զոհաբերման անկեղծութիւնն ու հաւատը: Տէրեանը բընութագրում - կերպաւորում է հայրենիքը՝ նրա հոգեկան գեղեցկութիւնների առաւելութիւններն ընդգծելով:

Որտե՞ղ է հոգին այնպէս վիրաւոր,
Եւ անպարտ երկիրն այնպէս
արիւնոտ...:

Քնքշօրէն մաքուր, անչար, համակերպուածութեան անծայր տրտմութեան միջից ելնում է երկիր Նայիրին: Նրա կերպարը հնազանդ ու վսեմ մարտիրոսի դծեր է առնում...: Տէրեանը ճանաչում է նրան, գիտէ անյիշելի ժամանակներից. արեան հարկի եւ հոգու խլիրտի իւրաքանչիւր պահի այն իր հետ է, իր ամբողջութեան հետ, եւ որպէս «մաքուր ցօրեն», արդար հաց, գոյութեան խորհուրդ ուղեկցում է բանաստեղծին վըրշտերի ու տառապանքի մշտարթուն հոլովոյթում ...

Ինչպէ՞ս չսիրեմ, երկիր իմ
կիզուած,
Պարզուած վերստին սրերին
սուրսայր.
Ինչպէ՞ս չսիրեմ, - հեզութեամբ
լցուած
Դու եօթնապատիկ խոցուած
Տիրամայր:

«Երկիր Նայիրի» շարքը, ինչպէս յայտնի է, Տէրեանը բացում է Լերմոնտովէն բնաբանով մը: Այո՛, տարօրինակ եւ միանգամայն այլաբնոյթ սէր էր Տէրեանի սէրը հայրենիքի հանդէպ եւ ինչպէս ճիշդ գիտել է գրականագէտ Ս. Սարինեանը, ելնում էր «աւանդական հայրենասիրութեանը հակադրուելու միտումից»: Տէրեանը հեռացաւ բոլորից, հեռացաւ՝ մօտենալով ճշմարտութեանը, այն հայրենիքին, որ անպարտ ու արիւնոտ տառապում էր «ցաւ ու վշտերի մի ծովի ընդդէմ»: Այս հայրենիքը հոգեւորն է, անչարը, անպարտը, անարատը, խոնարհը, անարգուածը, անբախտը, աղետաւորը: Հայրենիքը Տէրեանը բնութագրում է հոգեւոր դիմագծի մէջ եւ հոգեւոր գծերի օգնութեամբ: «Եօթնապատիկ խոցուած Տիրամօր» պատկերը նա գտնում է, երեւի, հէնց դրա շնորհիւ: Այսինքն, նա ոգեղէնում է հայրենիքը, տեսնում նրա հոգեւոր առաւելութիւնները, որ նրան մերձեցնում - նոյնացնում են քրիստոնէական մեծ խորհրդանիշի՝ Տիրամօր, մաքուր, անաղարտ, վսեմ, անմեղ կերպարի հետ: Խաչելութեան գաղափարը որքան էր սազում այն ժամանակուայ մեր ժողովուրդին եւ հայրենիքին: Անմեղ ու արդար, աշխարհի ու մարդկութեան համար կամաւոր զոհ՝ խաչուած այդ երկիրը կանգնել է գերուած՝ արքայի նման աչքն ապագայի հաւատի եւ յոյսի կրակներին յառած:

«Երկիր Նայիրի» շարքը զուտ տէրեանական շարք է ոճի իմաստով: Այստեղ նոյն Տէրեանն է՝ նուրբ, գերզգայուն, երաժըշտական խօսքի նոյն հմայիչ անցումները, նոյն տպաւորական քնքշութիւնները, խորհրդապաշտական զգացումների նոյն ասողամերձ թափառումները, նոյն ցաւած հոգին եւ անմխիթար սէրը: Այն ամէնը, ինչ ունէր Տէրեանը որպէս բանաստեղծ իր մարդկային խորքերում՝ մեղմամեղմ հնչականութեամբ հոսում - լցւում է հայրեներգութեան բոլոր անկիւնները. Նրա ապրումը ծայրայեղօրէն ճշգրիտ է եւ քնքուշ, իսկ գոյները՝ թեթեւ աշնանայինից մինչեւ սեւ ու մութ կիսատոների անորսալի խաղով - քը: Մասնաւորապէս, այս երեւոյթը գիտելի է շարքի երկրորդ թեմայի՝ մայրական ձօներգութեան անվերջօրէն տըրտում ծաւալումներում: Անզօր ու անարգուած, արնաներկ հայրենիքը նրա մըտածումներում ներհիւսւում է հայրենի տան ու մօր կերպարի հետ:

Այստեղ է լացել իմ մայրը
Մրմունքն իր եւ իր օրօրը,
Այստեղ այնպէս անծայր է
Թախիծը եւ այնպէս խոր է:

Մեր տունը համր ու դատարկ է,
Մեր տունը որբ ու աւեր է
Բարակ զանգակի զարկը
Լալիս է երկրիս ցաւերը...:

Տէրեանը մտովի գտնում է եա - դարձի ճամբան ու վերապրում հին, վաղուց անցած կարօտների ու երազների մշտահըմայ տրտմութիւնը, մայրական անոյշ գրկի գորովագութ գրաւոր:

Կարծես թէ դարձել եմ ես տուն,
Բոլորն առաջուանն է կրկին...

Եւ բանաստեղծին թւում է, թէ այն ամէնը, ինչ լցւում է Նայիրական հոգում թախիծը, հին տրտունջը, երկունքի ցաւերը, անհուն տխրութեան մէջ հնչող զանգակի լալագին ձայնը, մօր հետ կապւածութեան խոր կարօտը, անհաս ու անըմբռնելի են օտարներին...: Սկսւում է Նայիրեան շարքի երրորդ թեման, որ իրականացնում է կապի մի Ֆոնկցիա՝ առընչուած երկիր Նայիրիի տխուր ճակատագրի մեկնաբանութեան հետ:

Քեզ կը մնայ միշտ օտար
Նայիրական իմ հոգին...:

Սրանք նրա միջավայրից եկող ապրումներ են...: Մարդիկ քայլում ու անցնում են մեզ հետ, մարդիկ նայում ու չեն տեսնում, լսում ու չեն հասկանում...: Տէրեանը կասկածում է, տագնապում մի հին երկրի եւ մի հին ժողովրդի իսկական զաւակի տխրութեամբ:

Անհաղորդ աշխարհի առաջ երկիր Նայիրին «քնած է քնքուշ թագուհու նման»:

Մի՞թէ ես պիտի երգեմ քեզ օրօր
Եւ արքայական դնեմ գերեզման...:

Չի կարելի չտեսնել, որ այս տողերը նոյնական են (տրամադրութեան եւ մըտածումի հետագծի իմաստով) «Մի՞թէ վերջին պոէտն եմ ես» յուսահատական հարցման հետ: Պ. Մակինցեանը այս երգը ծանօթագրելիս նշել է. «Գրուած է Պետերբուրգում, 1913 - 16 թուականներին»: Ոչ մի կասկած չի կարող լինել, որ երկու բանաստեղծութիւններն էլ առնում են իրենց մէջ Նայիրի երկրի ողբերգութեան ստոյգ ցաւի զգացողութիւնները: Նոյնքան էլ համոզուած ենք, որ դրանք նոյն հոգեւոր խռովքի եւ յուսահատութեան, հայրենիքը կորցնելու մըտածումներից ծնուած տագնապի արդիւնք են:

Անզօր հայրենիքի ճակատագիրը Տէրեանի մէջ յարուցում է ոչ միայն կասկած ու վախ, այլեւ հաւատ ու խնդում: Նա գիտէ, որ օտարներից չհասկացուած ու չըմբռնուած հնամենի ժողովրդի պատմական բախտը եղել է «դառն ու անխընդում», բայց գիտէ, հաւատում է նաեւ նրա յարութեանը, երկունքին: Եւ այս հայեացքն անցնում է երկիր Նայիրի շարքով մինչեւ «Մի՛ խառնէք մեզ ձեր վայրի, արջի ցեղերին» սքանչելի բանաստեղծութիւնը :

Եգիպտական բուրգերը փոշի կը
դառնան,
Արեւի պէս, երկի՛ր իմ, կը վառուես
վառման:

Որպէս Փիւնիկ կրակից կ'ելնես,
կ'ելնես նոր
Գեղեցկութեամբ ու փառքով վառ ու
լուսաւոր:

Արիացի՛ր, սի՛րտ իմ, ե՛լ հաւատով
տոկուն
Կանգնի՛ր հպարտ որպէս, լոյս լեռն
է մեր կանգուն:

«Ինչպէ՞ս չսիրեմ, երկիր իմ կիզուած» բանաստեղծութեան աւարտը համերաշխում է այս տրամադրութեանը եւ հաւատին:

Ժամ է, ե՛լ նորից, իմ ծիրանավառ,
Զրահաւորուի՛ր խանդով խնդագին,
Վառի՛ր երկունքի գիշերում խաւար
Հրով մկրտուած նայիրեան հոգին...:

Կ՞այ արդեօք հակասութիւն կասկածի եւ հաւատի այս բանաստեղծական դրսեւորումների, Նայիրի երկիրը արքայաբար գերեզման դնող վերջին պոէտի եւ լոյս լեռան պէս կանգուն մնացող բանաստեղծական հպարտութեան եւ հաւատի մէջ: Պատասխանը միայն հոգու խըռովքի ու ծայրայեղօրէն լարուած նեարդների ըմբռնման այն հրաւէրն է, որ կարդում են իրենք՝ այս բանաստեղծութիւնները :

Ուխտաւոր անդուլ, դարերի ժառանգ
Մի հէք Նայիրցի՝ գնում եմ
անկանգ.

Թող գուժկան գիշերն ահասաստ
դաւէ.

Որքան մութը սեւ՝ այնքան ես
յամառ

Երկնի՛ր, իմ երկիր, հաւատով
անմար,

Սուրբ է քո ուղին եւ պսակդ՝
վեհ ...

Տէրեանը մեծ ուխտաւոր էր, հայրենի երկրի ապագայի հանդէպ հաւատի խորաններով լի, որ ամէն անգամ հոսում էին նրա հոգուց՝ տառապած, անխինդ, անյիշաչար, մեծ հոգուց՝ որպէս նեյարդերժի հետ քայլող իր ժողովրդի ներքուժի ըմբռնման զգայութիւն եւ համոզում:

ԿԱՐԼԷՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԽՈՐԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

«ԱՐԱՐԱՏ» ԳՏԱԾ Է ՀԱՄԵՐԱՇԽ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ

«Յառաջ»ի Յունիս 12-ի թիւին մէջ լոյս տեսած մեր յօդուածով («Արարատ» անկումի մէջ») կ'անդրադառնայինք հայրենի խումբի կազմին մէջ գոյութիւն ունեցող հարցերուն եւ դժուարութիւններուն, յիշելով նաեւ «Արարատ»էն խըմբապետ Խորէն Յովհաննիսեանի եւ Ա. Սահակեանի արտաքսումը: «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» թերթի Յունիս 8-ի թիւին մէջ լոյս տեսած իր յօդուածով Ս. Կարապետեան, կուտայ մանրամասնութիւններ յատկապէս Խորէն Յովհաննիսեանի արտաքսումին տուն տուող պատճառներուն մասին:

«Անկում...» խորագրին տակ յօդուածագիրը նախ կ'անդրադառնայ Խորէն Յովհաննիսեանի առաքինութիւններուն՝ աշխատասիրութեան, նուիրումին եւ մարզական տաղանդին, որոնք հայ մարզիկը առաջնորդեցին մինչեւ Խորհրդային Միութեան խումբ: Ապա կը նշէ, թէ Խորէն Յովհաննիսեան որքան կը բարձրանար փառքի աստիճաններէն, այնքան ինքզինք հեռու կը դնէր իր հարազատ խումբի խաղացողներէն եւ մեծ յաջողութիւնները իր մէջ ծնունդ տուած են «աստղային հիւանդութիւն» կոչուած չարիքին, որ ինչպէս ծանօթ է, շատ մը մեծ մարզիկներ շեղած է մարզական ուղիէ:

Խօսելով Խորէն Յովհաննիսեանի քմայքներուն մասին Ս. Կարապետեան կը գրէ. «Խորէն Յովհաննիսեանին սկսեցին յաճախակի տեսնել ատոմեքենայի ղեկի մօտ, փողոցներում զբօսնելիս, քան Զորավարժարանում՝ «Արարատ»ի բազայում,

...կեկտիւի հետ: Պարապմունքներից էլ նա երբեմն բացակայում էր, իսկ եթէ մարզւում էր, ապա ի միջի այլոց, առանց ոգեւորութեան: Իրեն բոլորից վեր ...գասելը, ...եասիրութիւնն ու մեծամտու-թիւնն է բնորոշում այս փաստը. երբ թիմի տղաները մարզումների մեկնելու համար, ըստ սովորութեան, հաւաքւում էին Լենին հրապարակում, նա՝ որպէս ...օրէնք, այստեղ էր յայտնւում իր շքեղ ...աւտոմեքենայով: Խորէն Յովհաննիսեանը ...արժանապատուութիւնից ցածր էր համա-...րում խաղընկերների հետ միկտեղ նոյն ...աւտոբուսով գնալ պարապմունքի»:

Մեծամտութեան փաստերու մասնաւո-...րամէն եաք յօդուածագիրը կ'անդրադառ-...նայ նաեւ Խորէն Յովհաննիսեանի յաճա-...խակի միջամտութիւններուն՝ մարզիչնե-...րու գործերուն, պահանջելով որ այս ...կամ այն մարզիկը դուրս դրուի խումբէն. ...պահանջներ՝ որոնք երբեմն գործադըր-...ուած են: Պարզուած է, որ վերջին չորս ...տարիներուն՝ Խ. Յովհաննիսեանի անձ-...նական չահերէն բխող արարքներու պատ-...ճառաւ «Արարատ»էն հեռացած են երեք ...մարզիչներ եւ խումբ մը մարզիկներ:

...Արձանագրուած այլ անկարգութիւն-...ներու եւ քմայքներու շարքին կ'արժէ ...յիշերել յօդուածագրին հետեւեալ տո-...ղերը, ուր կը յիշուի «արտառոց դէպք» ...մը. «Մինսկից, հերթական պարտութիւ-...նը կրելուց յետոյ, տուն վերադառնալիս, ...թիմում տեղի ունեցաւ նոր արտառոց ...դէպք: Ստացուեց այնպէս, որ Երեւան ...թռչող ինքնաթիռը հարկադրուած վայ-...րէջք կատարեց Թիֆլիսում: Որոշ ընդ-...միջումից յետոյ, երբ տղաները պատ-...րաստւում էին նորից ինքնաթիռ նստել, ...պարզուեց որ թիմի աւագը անյայտացել ...է: Բայց զուր էր անհանգստացնում կո-...լեկտիւը: Այդ ժամանակ Խորէն Յովհան-...նիսեանը արդէն գտնւում էր տանը: Թիֆ-...լիսից նա, բոլորից ծածուկ, մէկ այլ ...ինքնաթիռով աւելի շուտ էր ժամանել ...Երեւան: Այստեղ, օդանաւակայանում Ա-...րարատցիների կոլեկտիւին սպասող աւ-...տոբուսի վարորդին էլ նա հարկադրել ...էր իրեն տուն տանել: Իսկ որ յոգնած ...խաղընկերները հարկադրուած կը լինեն ...Երեւանի օդանաւակայանում սպասել ...աւտոբուսի, դա նրան բնաւ էլ չէր յու-...զում»:

...Ահա այս բոլորը կուտակուելով պատ-...ճառ դարձած են վարպետ մարզիկի ար-...տաքսումին՝ «Արարատ»էն: Այս իրո-...ղութեան ունեցած անդրադարձը նշելէ ...ետք խումբի միւս խաղացողներուն վը-...րայ, յօդուածագիրը լաւատեսութեամբ ...կը գրէ «Արարատ»ի ներկայ կացութեան ...մասին. «Յոյս է ներշնչում կոլեկտիւում ...ներկայումս տիրող համերաշխ, առողջ, ...ստեղծագործ մթնոլորտը, բոլոր ֆուտ-...բոլիստների՝ գլխաւոր առաջադրանքը ...կատարելու պատասխանատուութիւնն ու ...կենակցութիւնը»:

...Կը յուսանք, թէ «Արարատ» գտնելով ...խումբէն ներս համերաշխ մթնոլորտը, ...պարձի խաղերուն կը բարելաւէ իր դիրքը ...դասաւորման մէջ ու կը փրկուի դասա-...կարգ իջնելու վտանգէն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԶԳԸ ՉԷ ՄԵՌԱԾ ԵՒ ԱՆՀՆԱՐ Է ՈՐ ՄԵՌՆԻ

—×—

Այս խորագրով լոյս տեսած են Թէոդիկի 1916 - 1920-ի տարեցոյցին մէջ տեղ գրուած բանտի եւ աքսորի տարիներու յուշագրութիւնները, վկայութիւնները որպէս վերապրողի մը, մեր մտաւորա-կաններու հոյլէն: Հատորը՝ 175 էջ, հրատարակուած է Անթիլիաս, Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան տպարանէն, Ներածական խօսքովը Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի:

Ան իր այս ներածական էջերուն մէջ նախ կը ներկայացնէ Թէոդիկի գրական վաստակը. յատկապէս իր տարեցոյցները զորս հրատարակեց 1907 - 1929: «Բառին բովանդակ իմաստով՝ հանք մըն է այդ շարքը, ուր Հայոց արդի պատմութեան վրայ լոյս սփռող բազմաթիւ վաւերա-գրեր, հայ գրականութեան զարգացումը բարացուցող անհամար էջեր, օտար գրականութեանց հայ կեանքի մէջ ճառագայթումի անթիւ բաժիններ, անհաշուելի լուսանկարներ, կրօնական - բարոյական, գրական - գեղարուեստական, իմաստասիրական, գիտական, բըժըշկական կենսագրական, ազգագրական, լեզուաբանական, տոմարային բիւր ծանօթութիւններ, արուեստներու աշխարհին մէջ լայն հորիզոններ կը բացուին հայ ընթերցողին աչքերուն դիմաց, ամէն անգամ յայտնաբերելով նորութիւն մը եւ ստեղծելով հոգեկան վայելք մը, գոհացնելով կենդանի հետաքրքրութիւն մը եւ խորհիլ տալով հայութեան մասին հիացումի եւ նախանձախնդրութեան միախառն զգացումներով». ահա թէ ինչպէս կը բնութագրէ Թէոդիկի հսկայական աշխատանքը, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս:

Անցնելով Թէոդիկի էջերուն, հատորին սկիզբը տրուած են այս միացեալ թիւին (1916 - 1920) առաջին էջերը զորս հեղինակը խորագրած է «Ցետադարձ ակնարկ - փոխան յառաջաբանի». յետադարձ այս ակնարկով կը յիշէ 1914-ին սկսած աշխարհացունց դէպքերը, այդ մեծ իրարանցումին մէջ Իթթիհատի ընթացքը, Հայերու հազար դժուարութիւնները:

Յետոյ կը տրուի իր իսկ պատմութիւնը. «բանտի եւ Աքսորի տարիներ» ընդհանուր խորագրով: Հետապնդում, ձերբակալութիւն, խօփուշի կեանքը, բախտակիցներ, տեղափոխութիւններ ու հուսկ՝ փախուստը:

Երկրորդ մասին մէջ միշտ Թէոդիկի գրիչէն տեղ գրուած են «Այլ Վկայութիւններ». այս ընդհանուր խորագրին մէջ ան կուտայ աքսորի կեանքէն զանազան դրուագներ, վաւերագրական տեղեկութիւններ, բանաստեղծութեան էջ մը, ընդհանուրը տասնեւեօթը ենթախորագիրներով:

Բովանդակութեան մաս կը կազմեն նաեւ լուսանկարները որոնք զետեղուած են 1916 - 20 Թուականի տարեցոյցին էջերուն մէջ: Գրութիւնները վերարտադրուած են կատարեալ հարազատութեամբ, ուղղագրական եւ խմբագրական տեսակէտէ: Վերջաւորութեան զետեղուած են երկու համառօտ բառարաններ. մէկը բնագրերու մէջ գործածուող թրքերէն, իսկ միւսը՝ օտար բառերու: Կողքի նկարը գործն է Փօլ Կիրակոսեանի:

Ա. Թ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ «Յառաջդիմասէր»ի «Ս. Լէյլէկեան» սրահին մէջ, Մայիս 30-ին, տօնուած է Հայաստանի անկախութեան 67-րդ տարեդարձը: Յայտագիրը վարած է տոքթ. Գարլօ Կարապետեան: Բանախօսած է էդ. Յովհաննիսեան (Մինիխէն): Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՊԻՔՖԱՅԱՅԻ Դպրեվանքի նորակառոյց շէնքի սրահին մէջ, Յունիս 19-ին, տեղի ունեցած է Դպրեվանքի ամավերջի հանդէսը, նախագահութեամբ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի: Գեղարուեստական յայտագիրը բաղկացած է շարականներու եւ երգերու մեկնաբանութենէ, սանուց երգչախումբին կողմէ: Տեսուչը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, կարդացած է տեղեկագիրը, ներկայացնելով Դպրեվանքի հոգեւոր, ուսումնական, ներքին եւ կարգապահական կեանքի պատկերը: Ընթացիկ ուսումնական տարեշրջանին Դպրեվանքը ունեցած է 61 սաներ. իրբեւ հունձք՝ աբեղայ մը եւ երեք սարկաւագներ: Ուսուցչական կազմը բաղկացած է 12 եկեղեցականներէ եւ 9 աշխարհականներէ: Ութ ամսուան դասաբանային կեանքին առնթեր կազմակերպուած են 34 ձեռնարկներ՝ դասախօսութիւն, հրապարակային հանդիսութիւն, հաւաքական աշխատանք եւայլն: Վկայականներու բաշխումէն ետք խօսք առնելով Գարեգին Բ. գնահատած է տեսչութեան եւ ուսուցչական կազմին տարած աշխատանքները եւ Դպրեվանքի նոր տեսուչ նշանակած է Արշաւիր վրդ. Գափուճեանը, որ ութ տարի է կը վարէր փոխ - տեսուչի պաշտօնը, փոխարինելու համար Տաթեւ Արք.ը, որ առաջնորդ ընտրուած է Հիւսիսային - Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմին: Հանդէսի աւարտին ներկաները դիտած են ժառանգաւորաց բաժնի սաներու նկարչական գործերը:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ Նուպարեան ազգային վարժարանի բակին մէջ, Յունիս 2-ին, տեղի ունեցած է վարժարանի աշակերտական աւանդական մարզահանդէսը: Բացումը կատարած է Նշան Վարդեան, վարժարանին տնօրէնը: Տողանցքին նըւագով ընկերացած է ոստիկանական փողերախումբը: Դադարին, ներկաները դիտած են աշակերտուհիներու ձեռային աշխատանքներու ցուցահանդէսը «Պըլըքտանեան» սրահին մէջ: Հանդէսի երկրորդ բաժնին կատարուած է մրցանակաբաշխութիւն եւ փակման խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան:

×

ԿԵՍԱՐԻՈՅ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 23-ին: Ուխտաւորներ գացած են Պոլիսէն, Սվազէն, Պողազլեանէն եւ Թալասէն: Պատարագած եւ քարոզած է Շահան Եպիսկ. Սվաճեան: Յաւարտ արարողութեանց, եկեղեցւոյ բակը տրուած է ճաշ մը, որուն մասնակցած են նաեւ տեղւոյն քաղաքապետը, ապահովութեան տնօրէնը եւ այլ պաշտօնատարներ: Ներկայիս Կեսարիա կ'ապրին 4 հայ ընտանիքներ (15 հոգի), Թալաս՝ մէկ (3 հոգի) ընտանիք: Առիթէն օգտուելով, կատարուած է նաեւ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդի ընտրութիւնը:

ՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ ՊԱՇՈՅԻՆ

Անկէնի միօրեայ դպրոցէն երկու աշակերտ՝ Լիզա Գըրքեաշարեան եւ Վիգէն Նաճարեան պաշոյին ներկայացուցած են նաեւ հայերէն եւ բարձրագոյն նիշեր ստացած:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԴԱՆԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երիտասարդ բժիշկը հետաքրքրութեամբ լսում էր: Ես նկատեցի նրա դէմքի վրայ եւ ցաւակցութեան նշաններ: Մխիթարուեցայ, տեսնելով, որ աշխարհում կան մարդիկ, որոնց մէջ չեն մեռած ազնիւ զգացմունքները, որոնք կարող են խղճալ անբախտութեան վրայ:

Բժիշկը, այդ մարմնաւոր խոստովանահայրը, միակ մարդն է, որ նայում է դատապարտեալի վրայ, որպէս մարդու վրայ: Նա միակ մարդն է, որի հետ կարելի է անկեղծ կերպով խօսել: Այդ պատճառով ես պատմեցի նրան բոլորը, ինչ որ ծանրացած էր իմ սրտի վրայ, ինչ որ տանջում էր ինձ: Պատմեցի այն երազը, որ մի քանի րոպէ առաջ պատկերանում էր ինձ, եւ ներկայացնում էր իմ կեանքի ճիշդ նկարագիրը, իւր բոլոր պայծառ եւ մռայլ գոյներով: Պատմեցի թէ ո՛րպէս անդիմադրելի, փոքր առ փոքր շեղուելով ուղիղ ճանապարհից, անմեղութիւնից վերջապէս ընկայ անբարոյականութեան մէջ: Նա գլուխը խոնարհեցրած լըսում էր: Յետոյ իմ խօսքը կտրեց, ասելով.

- Այդ բոլորը ես գիտեմ...:
- Ո՞րտեղից գիտէք:
- Նայեցէք իմ վրայ, ծանօթ է ձեզ իմ դէմքը:
- Կարծես մի տեղ տեսած լինեմ ձեզ:
- Քննիչի մօտ: Ես այն օրը ներկայ էի, երբ դատարանում ձեզանից հարցափորձ էին անում: Դուք խոստովանուեցաք ձեր բոլոր յանցանքները: Դուք նկարագրեցիք ձեր կեանքի պատմութիւնը սկսեալ ձեր մանկութիւնից մինչ եւ ձեր կալանաւորութեան րոպէն: Այդ պատմութիւնը սաստիկ հետաքրքրեց ինձ, որովհետեւ նրա մէջ գտնում էի այն բոլոր պատճառները, որոնք ստիպում են մարդուն հակառակ իւր կամքի յանցաւոր լինել:

Բժշկի կարեկցութիւնը ոչ միայն շատ մխիթարական էր ինձ համար, այլ նա առիթ տուեց իմ վստահութեանը դէպի այդ ազնիւ երիտասարդը, ես հարցրի.

- Ուղիղ ասացէք, պարոն բժշկապետ, ինչու, նա խոստացաւ, որ շուտով կը վերադառնայ:
- Ո՞վ: - Հա ... դուք, երեւի, դարձեալ այն աղջկայ մասին էք հարցնում, մտաբերեց նա ընդհատուած խօսակցութիւնը Նէնէի մասին:
- Այո՛, այն աղջկայ մասին:
- Դուք ձեր երազների մէջ էք տեսել նրան, նա այստեղ չէ եղել:

Ես հասկացայ, որ գրգռուած երեւակայութիւնը խաբել էր ինձ: Նայեցայ չուրջս. կրկին նկարուեցան տխուր պատկերները իմ պատժական կեանքի եւ բանտային հիւանդանոցի մռայլոտ կամարները յիշեցրին ինձ իմ դրութիւնը...:

- Ուրեմն ես բոլորովին զրկուած եմ նրանից ... էլ չե՞մ տեսնի նրան...:
- Զրկուած չէք լինի ... յոյս ունեցէք, որ մի ժամանակ կը տեսնէք նրան ... պատասխանեց երիտասարդը խորհրդաւոր ձայնով:

«Մի ժամանակ» ... արդեօք երկա՞ր պիտի տեւէր այդ ժամանակը, մտածեցի ես:

. Միանգամ նրան թոյլ տուեն մտնելու բանտը, ինձ մօտ, ասեցի ես:

-Գիտեմ, այդ ես խնդրեցի բանտապետից, որ թոյլ տան:

Նէնէն ինձ ասել էր, որ մի ակնոցաւոր երիտասարդ միջնորդեց նրա համար եւ թոյլտուութիւն ստացաւ բանտը մտնելու: Ո՞վ կը մտածէր, որ այդ բարեսիրտ երիտասարդը լինէր նա:

Նրա բարեսրտութիւնը մի այնպիսի համակրութիւն ազդեց իմ մէջ, մինչ ես վստահացայ ասել նրան.

- Ես գիտեմ, պարոն բժշկապետ, որ յաւիտեան զրկուած եմ նրանից: Բայց դուք այնքան բարի էք եւ ազնիւ, որ կը գթաք մի որբ, անտէր, անօգնական աղջկայ վրայ, որը այս աշխարհում ոչ մի խնամատար չունի. Ամէն տեղ հալածում են նրան, ամէն մարդ խելագար է համարում նրան, եւ ոչ ոք չէ խղճում անբախտին...:

- Նա խելագար չէ, ընդմիջեց բժիշկը:
- Աղաչում եմ, խղճացէք նրա վրայ, ընդունեցէք ձեր պաշտպանութեան ներքոյ, նա շատ լաւ աղջիկ է:
- Ես առանց ձեր խնդրելու եւս այդ պիտի անեմ, պատասխանեց երիտասարդը եւ վեր կացաւ:

Ես պատրաստում էի բռնել նրա ձեռքը, յայտնել իմ անչափ, անսահման շընորհակալութիւնը, բայց նա ուշադրութիւն չդարձրեց եւ շտապով հեռացաւ.

(Շար. 134)

ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

VACANCES ARMENIENNES AU CAMP DE LA

FRA NOR SEROUND

Du 2 au 17 Août

à PALLEVILLE (près de Toulouse)

Jeunes de 15 à 22 ans, pour partager votre dynamisme, vos idées, vos loisirs, votre enthousiasme, votre créativité ,votre arménité

Inscriptions et renseignements :

17, rue Bleue — 75009 PARIS

P R I X : 2350. Frs

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աւտոյեան իրենց ամուսնութեան յիսնամեակին առթիւ կ'ընեն հետեւեալ նուէրները՝ 500-ական Ֆ. Վասպուրականի Հայրենասիրական Միութեան եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, 300 Ֆ. «Յառաջ»ին, 200 Ֆ. Սէն - Ժէրոմի Կապոյտ Խաչին :

Նոյն առթիւ Պ. Մկրտիչ Յարութիւնեան (Պոսթընէն) 50 տոլար կը նուիրէ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Թագուհի Եաղճեան եւ զաւակները իրենց հօր՝ Ստեփան Եաղճեանի մահուան Գ. տարելիցին եւ Եաղճեան ու Պագրըճեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին կը նուիրեն 150 Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, 150 ֆրանք Ռատիօ - Ազգ-ին, 100 Ֆ. Փարիզի Ս. Յով. - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (ստանալ («Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին :

ԿՈՉ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը որոշած է Օգոստոս ամսուն տասնեակ մը լիբանանահայ երախաներ բերել տալ Պէլֆոնթէնի կայանը :

Այս երախաներու կեցութեան եւ յարակից այլ ծախքերը վարչութիւնս պիտի հոգայ : Իսկ օդանաւով երթեւեկը կը կարօտի քանի մը տասնեակ հազար ֆրանքի : Որպէսզի այս չքաւոր երախաները մէկ ամիս հեռու ըլլան ռումբերու որոտումէն եւ աշխարհի ուրիշ երախաներու պէս խաղաղ ամիս մը անցընեն, կոչ կ'ըլլայ մեր հայրենակիցներու առատաձեռնութեան որպէսզի կարենանք վճարել օդանաւի տոմսերը : Կանխաւ շնորհակալութիւն : Նուէրները ուղարկել՝

CROIX BLEUE

17, rue Bleue — 75009 Paris

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ, Պուա - Քոլոմպ, Արժանթէօյի մասնաճիւղը դաշտահանդէս մը կազմակերպած է՝ Կիրակի, Յուլիս 7 :

CORMEILLES EN PARISIS

(Rte. Stratégique Dle. 122

RALLY - Parc)

դէպի Սանուա ճամբան առնել եւ ձախ դառնալ Մոնթինեյի :

Կը մասնակցի՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ

Անվճար օդի պարագային մեծ սրահ ապահովուած է : Հայկ. համեղ ճաշեր, խորոված, հայկական մթնոլորտ :

Մուտք՝ 5 Ֆ. մեծերուն, 2 Ֆ. 50 փոքրերուն :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են : Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները :

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մոնֆէռմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռոմէնվիլ, Կանըրի, Փարիզ 20-րդ :

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը :

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվարտ տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17 : Հեռաձայն. - 381 - 01 - 72 :

ՇԱՐՎԻԼԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Յուլիս 7, Կիրակի օր, Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին տեղւոյս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի :

ԾԱՆՕԹ. - Ժամը 12.30-ին տեղւոյս սրահին մէջ զետեղուած նուիրատուներու անուանացանկի քարի չինութեան բացումը տեղի պիտի ունենայ հոգեւոր հովիւին կողմէ :

×

տարեկան մեծ դաշտահանդէս

ՅՈՒԼԻՍ 7, ԿԻՐԱԿԻ

ԺԱՄԸ 12.30-էՆ ՄԻՆՉԵՒ 22

1.- Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր :

2.- Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով :

3.- Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց :

4.- Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ :

5.- Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Մասնակցութեամբ՝

Սայաթ Նովա նուագախումբի

Մուտքը ազատ է :

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար : Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat

26, rue Troyon — 92310 Sèvres

Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան :

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յուլիս 6-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը : Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ :

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS

du 03 août au 17 août	**6 800 F**
du 18 août au 31 août	**6 890 F**
du 06 septembre au 19 septembre	**6 770 F**
du 20 septembre au 03 octobre	**6 710 F**
du 04 octobre au 18 octobre	**5 760 F**
du 27 décembre au 07 janvier 86	**5 390 F**

Départ MARSEILLE/MARSEILLE

du 10 août au 23 août
du 17 août au 06 septembre
du 07 septembre au 20 septembre
du 14 septembre au 27 septembre
du 05 octobre au 18 octobre
du 02 novembre au 15 novembre
du 23 novembre au 06 décembre
du 28 décembre au 10 janvier 86

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

CIRCUITS

du 06 juillet au 19 juillet :
Moscou - Erévan - Tbilissi - Sotchi - Moscou.

du 10 août au 23 août :
Moscou - Erévan - Tbilissi - Leningrad.

Nos prix comprennent :

— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE — Intourist — AEROFLOT — APS

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ Գ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Սօփիթէլ Պանդոկ (Porte de Sèvres)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 7

ժամը 15.00 - 18.00 - Ներկայացուցիչներու արձանագրութիւն եւ լիազօրութեան տոմսերու յանձնում :

ժամը 19.30 - 21.30 - Ներկայացուցիչներու ընդունելութիւն եւ ծանօթացում :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒԼԻՍ 8

ժամը 10.00 - Գ. Համահայկական Համագումարի բացման խօսք Վեր. Ճ. Գասնուզեանէ :

ժամը 11.00 - Գ. Համահայկական Համագումարի Դիւանի եւ յանձնախումբերու ընտրութիւն :

ժամը 15.00 - 18.00 - Յանձնախմբային աշխատանք :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒԼԻՍ 9

ժամը 10.00 - 12.30 - Յանձնախմբային աշխատանքներու զեկոյց եւ քննարկում :

ժամը 15.00 - 18.00 - Յանձնախմբային աշխատանք :

ժամը 18.30 - 19.30 - Զեկուցում-Պ. Ժիրայր Քոչարեան (Պերլին) «Հայ-Քրտական յարաբերութիւններ»
(Ունկնդիրներուն համար մուտքը ազատ է)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒԼԻՍ 10

ժամը 10.00 - 12.30 - Յանձնախմբային աշխատանքներու զեկոյց եւ քննարկում :

ժամը 15.00 - 18.00 - Յանձնախմբային աշխատանք :

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒԼԻՍ 11

ժամը 10.00 - 12.30 - Յանձնախմբային աշխատանքներու զեկոյց եւ քննարկում :

ժամը 15.00 - 18.00 - Յանձնախմբային աշխատանք :

ժամը 18.30 - 20.00 - Զեկուցում - Սերժ Աֆանասեան «Սարդարապատի Ոգին եւ Սփիւռքահայութիւնը» :
(Ունկնդիրներուն համար մուտքը ազատ է)

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒԼԻՍ 12

ժամը 10.30 - 12.00 - Մամուլի Ասուլիս :

ժամը 15.00 - 18.00 - Յանձնախմբային աշխատանք եւ որոշումներ :

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒԼԻՍ 13

ժամը 9.00 - 12.30 - Ընտրութիւններ եւ փակման խօսք :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
6

SAMEDI
6 JUILLET
1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.000

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 16.000

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՆԷԱՅԻ մէջ, Հինգշաբթի ...ն Ուրբաթ ...ռանալիք գիշերը պետական հարուած ...ը ձախողած է եւ Լուսաւորութեան ...նախարարը, օգտուելով Պետութեան ղե...կավարին բացակայութենէն, իշխա...նութիւնը ձեռք առնել փորձած է: ...կ Թուլի որ Սեքու Թուրէի յաջորդին ...կիրարկելիք բարեփոխումներու դանդա...ղութիւնն է, որ պատճառ եղած է այս ...զետական հարուածին: Նախկին Ֆրանսա...կան գաղթավայր, Կինէա անկախ է ...1958-էն ի վեր, առանց որեւէ կապի Ֆր...անսայի հետ եւ Սեքու Թուրէ ալ ամե...նակալ տէրը: Իր մահէն ետք է, որ չա...փաւորներ իշխանութեան գլուխ եկան, ...երկիրը դէպի ժողովրդավարութիւն ա...ռաջնորդելու համար: Դէպերու կարծի...քով, երկու գնդապետները մրցակից էին ...եւ պատահածը աւելի իրարու ձեռքէ ա...ռնել խլելու հարց էր քան՝ գաղափարա...կան տարակարծութիւն:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Նախագահը պաշտօնապէս ...ց Միացեալ - Նահանգներու մօտ, ...Պէյրութի օդակայանին դէմ տրուած ...որոշումին առթիւ եւ սպառնաց ...ՄԱԿ-ին ներկայացնել այս հար..., որ համապատասխան չի նկատեր ...միջազգային օրէնքին: Նախագահէն ..., Լիբանանցի բոլոր ղեկավարները ...յայտնած են: Շամունի համար՝ տկար...ի դէմ վրէժ մըն է, Միտլ - Իսթ - Էր ...ընկերութեան նախագահը առաջին գոհը կը նը...կատէ իր ընկերութիւնը, Քարամէ՝ ոչ ...կ արդարացում կը գտնէ եւլն, եւլն.: ...ը առմնչութեամբ, յիշենք սակայն թէ ... քան տարի մըն է, որ ամերիկեան ...ընկերութիւններու ոչ մէկ օդանաւ կ'իջ...նէ Պէյրութի օդակայանը, այսինքն՝ ...ամերիկեան որոշումին վնասը կը վերա...բերի Միտլ Իսթի, որու օդանաւները ...ալ պիտի չկարենան Ամերիկա եր...թալ: Լիբանանեան ընկերութիւնը, որ ...արդէն նիւթական նեղ կացութեան մէջ է, ...մինչեւ սնանկութիւն երթալ:

ՊԷՅՐՈՒԹ հասաւ յատուկ պաշտօնով ...պական պատուիրակութիւն մը, զոր ...կը գլխաւորէ կարդինալ Էջէկարայ (նախ...կին Արքեպիսկոպոսը Մարսէյլի): Տես...ակցելէ ետք Նախագահ Ճեմայէլի եւ Խը...րիստոնեայ պատրիարքին հետ, պատուիրակու...թիւնը Ճէզզին պիտի անցնի:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Եւրոպայի բաժակի հան...դիպումները յայտնի եղան, Յուլիս 4-ին, ... քաշուած վիճակով: Պորտօ ...ժիրոնտէնները պիտի մրցին Ֆէնէր...պահչէի հետ (երթ՝ Սեպտեմբեր 18 Պոր..., դարձ Հոկտեմբեր 2՝ Պոլիս): Այս ...վիճակը կը վերաբերի ախոյեան ա...ռաջնորդներուն, Բաժակներու բաժակի ...մրցումներու կարգին, Մոնաքօ դէմ առ ...դէմ կ'ելլէ Ռումանիոյ Ունիվերսի...թաթէ Քրայովայի, իսկ ԻՒԷՖԱ-ի բաժա...կին՝ Նանթ կը մրցի իսլանտական Վա...լի հետ, Օսէռ՝ Միլանոյի ԱՍ-ին եւ ...Լիլ՝ Եուկոսլաւիոյ Հաճուք Սփլիթին:

ԱՒ ԱՂՃԱ խոստովանած է Հինգշաբթի ...դատարանի նիստին, թէ բաւական սուտ խօ...սած է իր բերած վկայութեան ընթացքին ...նախկարներու մասին: Աղճայի նկատմամբ, ...տարբեր տեսակէտներ կան: Ըստ ո...մանց, իր յայտարարութեանց յաճախա...կի փոփոխութիւնները կը հաստատեն թէ ...իր անպատասխանատուութիւնը հիւան...դութիւն է: Ուրիշներ, ընդհակառակն, ...կը խորհին որ ամբողջը դիտումնաւոր ...կերպով կ'ընէ, այդպէս երեւալու հա...մար որպէսզի չփոթութիւն ստեղծէ:

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ մասին, այս անգամ ...«Լիւմանիթէ»ի նախկին խմբագրապետն է՝ ...Անտրիէօ որ կ'արտայայտուի, իր ...կարծիքը յայտնելու համար, համայ...նավար կուսակցութեան դէմ եղած «զըր...պարտութեանց» առթիւ: Շատ զայրացած ...է նաեւ կարդալով Ս. Ժիւլիի խմբագրա...կանը, Լիպէի մէջ, հեռատեսիլի յայ...տագրին վաղորդայնին:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ 39 ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԷՆ մէկը

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԶԻՆԵԱԼ ՄԻՋԱԴԷՊ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Չորեքշաբթի, Յունիս 19-ի երեկոյեան, անկարգապահ զինեալ տարրեր, աննշան հարցի մը հետեւանքով, պատճառ դար - ձան որ Ն. Փալանճեան Ճեմարանի շըր-ջափակին մէջ եւ անոր շուրջ մօտաւո - րապէս 20 վայրկեան հրացանաձգութիւն տեղի ունենայ:

Արդարեւ, Ն. Փ. Ճեմարանին կից գըտ-նուող բաց դաշտին մէջ տեղի ունեցող ֆութպոլի խաղի մը ընթացքին, գնդակը ինկած է դպրոցին բակը: Զինեալ մը ներկայացած է Ճեմարան, փնտռելու հա-մար գնդակը, զոր Ճեմարանի պահակնե-րէն մէկը արդէն փոխանցած էր մարզիկ-ներուն՝ Ճեմարանի ետեւի պատին վրա-յէն: Զինեալը կ'ունենայ կոշտ վերաբեր-մունք եւ Ճեմարանի բակին մէջ կը կրակէ սպառնալով. Ճեմարանի պահակ տղաքը կը հակադարձեն: Խնդրայարոյց զինեալի բարեկամները, ամբոխային արամադ-րութիւններով կը սկսին կրակել Ճեմա-րանին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ակումբին ուղ-ղութեամբ: Ճեմարանի պահակ տղաքը կը դիմադրեն յարձակումին. հրացանաձը-գութեան միջոցին, թեթեւօրէն վիրաւոր-ուած է անցորդ մը:

Միջադէպը վերջ գտաւ «Ամալ» կու-սակցութեան զինեալներու միջամտու - թեամբ:

Աշխատանք կը տարուի, նմանօրինակ դէպքերու կրկնութիւնը կանխարգիլելու համար:

«Ազդակ», Յունիս 21

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ
—
«ՇԱԽՏԵՈՐ» - «ԱՐԱՐԱՏ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 48-րդ ախոյենութեան եր-թի մրցաշարքի իր վերջին հանդիպումը «Արարատ» կ'ունենար Յունիս 30-ին, Դոնեցկի մէջ (Ուկրանիա), տեղւոյն «Շախտեոր»ի հետ: Ծանօթ է, որ «Շախտ-եոր» միշտ ալ վտանգաւոր մրցակից մը եղած է «Արարատ»ի: Տասնեակ տարի-ներէ ի վեր Երեւանցիները ոչ մէկ անգամ կրցած են յաղթել «Շախտեոր»ի, իր դաշ-տին վրայ, եւ միայն երեք խաղ կրցած են հաւասար արդիւնքով աւարտել:

Նախ քան այս հանդիպումը «Շախտ - եոր» 14 կէտով կը գտնուէր դասաւոր - ման 11-րդ դիրքի վրայ, իսկ «Արարատ» 12 կէտով կը գրաւէր 15-րդ տեղը, վը-տանգաւոր գօտիի մը մէջ: Այս պայման-ներու տակ երկու խումբերն ալ դաշտ իջած են անպայման յաղթանակի տեն - չով: Առաջին կիսախաղին Երեւանցի-ները խափանելով Ուկրանացիներու գը-րոհները, հակայարձակումներով յաջո-ղած են վտանգաւոր պահեր ստեղծել «Շախտեոր»ի բերդապահին համար, որ սքանչելի խաղարկութեամբ մը կրցած է անառիկ պահել իր բերդը: Երկրորդ կի-սախաղին թէեւ կողմերը շարունակած են իրենց բուռն պայքարը, սակայն շնոր - հիւ յետսապահներու եւ բերդապահնե-րու՝ բերդերը մնացած են անառիկ եւ խաղը վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (0 - 0):

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յա-ռաջ»ի Յուլիս 2-ի թիւով:

հարցազրոյց մը տուած է Սան Ֆրանսիս-քօ Էկզիմայըրի եւ յայտարարած՝ «այն-պէս ըսինք որ եղբայր ենք, չխոստովա - նելու համար որ միասեռական ենք, ըն-կերոջս հետ, որովհետեւ եթէ շիիները գիտնային որ զոյգ մը կը կազմէինք, կըր-նային մեզ սպաննել»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

—

«ԿՈՏԱՅՔ»Ի ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԵՐԹԸ

«Յառաջ»ի Յունիս 20-ի թիւին մէջ ըս-տորագրած մեր յօդուածով («Կոտայք» կը փայլի) կ'անդրադառնայինք Աբովեա - նի «Կոտայք»ի արձանագրած յաջողու - թիւններուն, խորհրդային ախոյենու - թեան Ա. դասակարգի իր ենթախումբին մէջ, ուրկէ հանդէս կուգան 11 խումբեր:

«Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» թեր-թի նոր ստացուած թիւերէն կ'իմա-նանք, թէ Աբովեանցիները կը շարունա-կեն իրենց երթը՝ յաղթանակէ յաղթա-նակ: Այս երեւոյթը ուրախութիւն կը պատճառէ մարզասէրներուն, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք «Արարատ»ի ան-նախանձելի պատկերը՝ բարձրագոյն լի-կայի ախոյենութեան դասաւորման մէջ:

Արդ, «Կոտայք» Յունիս 17-ին, իր դաշտին վրայ, 0-ի դէմ 3 կէտով յաղթե-լէ ետք Ստաւրոպոլի «Դինամօ»ի, Յունիս 20-ին, դարձեալ իր դաշտին վրայ, ընդու-նած է Օրջոնիկիձէի «Սպարտակ»ը, որ մինչ այդ կը գտնուէր ենթախումբի դա-սաւորման առաջին վեցեակէն դուրս (7-րդ դիրքի վրայ), իսկ «Կոտայք» 5-րդ դիրքի վրայ:

Աբովեանի մէջ տեղի ունեցած հան-դիպումին ներկայ եղած են 7 հազար մար-զասէրներ: «Կոտայք» դաշտ իջած է ան-պայման յաղթանակ մը ապահովելու նը-պատակով, որպէսզի առաւել եւս ամրա-պնդելով իր դիրքը առաջին վեցեակին մէջ, իրաւունք ունենայ շարունակելու պայքարը յաջորդ հանգրուանին, որ կըր-նայ բանալ դէպի բարձրագոյն լիկա ա-ռաջնորդող դուռը: Ծանօթ է, որ համա-ձայն նոր օրէնքի, խորհրդային ախոյե - նութեան կը մասնակցին բարձրագոյն, Ա. եւ Բ. դասակարգի խումբերը: Ա. դա-սակարգէն հանդէս եկող 22 խումբերը բաժնուած են երկու ենթախումբերու, ո-րոնց մէջ առաջին վեց տեղերը գրաւած խումբերը կազմելով Ա. գօտի, կը շա - րունակեն պայքարը 1 - 12-րդ տեղերու համար: Նկատի առած այն՝ որ 1986-ին, բարձրագոյն լիկայէն հանդէս պիտի գան միայն 16 խումբեր (ցայժմ 18 խումբեր կը մասնակցէին), հետեւաբար ընթացիկ մրցաշարքին 15-րդ եւ 16-րդ տեղերը գը-րաւող բարձրագոյն լիկայի խումբերը՝ Ա. դասակարգի յաղթական երկու խում-բերու հետ կը կազմեն անցքի ենթախումբ մը եւ չորսէն երկու յաղթականները կ'ան-ցընեն բարձրագոյն լիկա, իսկ բարձրա - գոյն լիկայի 17-րդ եւ 18-րդ հանդիսացող խումբերը արդէն կ'իջնեն Ա. դասակարգ: Այս իմաստով ալ ուրախալի է «Կոտայք»ի յառաջխաղացքը, քանի ան կրնայ փոխա-րինել «Արարատ»ը, եթէ այս վերջինը դարձի մրցաշարքին չկարենայ ինքզինք գտնելով բարձրանալ դասաւորման մէջ վտանգաւոր իր դիրքէն:

Վերադառնալով «Կոտայք» - «Սպար-տակ» հանդիպումին, պէտք է ըսել որ խաղը սկսած է Աբովեանցիներու բուռն յարձակումներով, սակայն դիւրին չէ ե-ղած ճեղքել մրցակիցներուն պաշտպա - նութեան գիծը: Վտանգաւոր առաջին պահը ստեղծած են հիւրերը: Այսպէս, 28-րդ վայրկեանին, Զօրլայեւ դէմ առ դէմ գտնուած է «Կոտայք»ի բերդապահ Անտոնեանի հետ, որ կրցած է փրկել իր բերդը ստոյգ կոլէ: Այնուհետեւ Աբով-եանցիները տիրապետած են խաղին եւ քանի մը անգամ ալ սպառնացած են հիւ-րերու բերդին, ի վերջոյ 59-րդ վայր-կեանին յաջողելով նշանակել յաղթա-նակի միակ կոլը, շնորհիւ Վերանեանի:

Այս խաղէն ետք «Կոտայք» 18 կէտով կը բարձրանար իր ենթախումբի դասա - ւորման 3-րդ տեղը: Առաջին տեղը կը գրաւէին «Դաուգավա» եւ ԲՄԱ Կարպատ-ներ 22-ական կէտերով: «Կոլոս», «Դի - նամօ» Պաթում եւ «Դինամօ» Ստաւրոպոլ 17-ական կէտերով կը գրաւէին 4 - 6-րդ տեղերը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ ՈՒՆԻ՞Ք

Հայաստանէն ծանօթ արուեստագէտ մը կը գտնուի Սփիւռքի հայաշատ մէկ կեդ-րոնը: Զանազան հանդիպումներու կար-գին կը ծանօթանայ նաեւ այդ գաղութէն հայ երգչուհիի մը: Զրոյցի մը ընթաց-քին այս վերջինս կը խօսի իր համերգ-ներուն, շրջապտոյտներուն մասին, ու կը հետաքրքրուի հայաստանցի արուեստա-գէտին գործունէութեամբ: Ան ալ այս մասին կուտայ բացատրութիւններ, որոնց կարգին կը յիշէ նաեւ Հայաստանի հեռա-տեսիլին համար պատրաստուած ժապա - ւէններու իր մասնակցութիւնը: Հոս՝ երգչուհին զարմանքով կը հարցնէ.- «հե-ռատեսի՞լ ... Հայաստան հեռատեսիլ ունի՞ք»:

Չենք գիտեր թէ ի՛նչ պատասխան տը-ւած է հայրենիքէն ժամանած սրամիտ արուեստագէտը այս հարցումին. կամ թէ տուա՞ծ է արդեօք: Կարեւոր ալ չէ: Հետաքրքրական է սակայն գիտնալ այս երգչուհիին երեւակայած 1985-ի Հա-յաստանը: Արդեօ՞ք ան ներարժակ եղե - բամայրն է թառած «ի վերայ փլատա-կաց», թէ սփիւռքահայ երգչուհին կը կարծէ որ Հայաստան թալանուած, ա-պատակուած այն երկիրն է միշտ, ուր Քիւրտեր լեռնէն իջնելով աղջիկ կ'առե-ւանգեն ու Հայուհիներ անոնց սարսափէն կը շարունակեն ծպտուիլ որպէս այր...:

Միամտութի՞ւն թէ արհամարհանք:

Ի՞նչ կ'ըսես «երկիր դրախտավայր»:

ԱՐՓԻ

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (96) թիւը, վեց էջ, ամ-բողջութեամբ նուիրուած Ռուբէն Սեւա-կի, նահատակ բանաստեղծին ծննդեան հարիւրամեակին ի յիշատակ:

Թիւը, զոր կազմած է Տիգրան Հաճեան, կը բովանդակէ անտիպ քերթուածներ՝ Սեւակէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԻՐ ԱԶԳԻ ԱՆՈՒՆԸ ՓԱՌՔՈՎ ՊՍԱԿԵՑ»

Մեր բզկտուած ազգի ծոցէն ելաւ ամբողջ բոյլ մը արուեստագէտներու, որ յաջողեցաւ մրցիլ եւրոպական մեծագոյն ազգերու արուեստագէտներու հետ, եւ իր, ինչպէս եւ իր ազգի անունը փառքով պսակեց:

Փարիզի պէս տիեզերական կեդրոնի մը մէջ, ոչ մէկ փոքր ժողովուրդ (մանաւանդ Արեւելքէն) ունի այսօր այսքան փայլուն գեղարուեստական տաղանդներու հոյլ մը, ինչքան հայ ժողովուրդը:

Է. Շահին առաջին նշանը տուողներէն մին եղաւ մեր ցեղին ծոցէն բխող արուեստագիտական հզօր վերընձիւղման մը երեւոյթին:

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

×

Նրա տաղանդը բարձր գնահատեցին իր ժամանակի հեղինակաւոր արուեստաբաններ, Գիեման, Ժանէն, Կապրիէլ Մուրէն, Կիւսթաւ Սուլիէն, Հանրի Պերալտին, Կիւսթաւ Քանը եւ այլոք:

Իսկ Անաթոլ Ֆրանսը եւ Օգթաւ Միրպոն խորապէս ըմբռնելով Շահինի ինքնատիպ ոճը, յանձնարարեցին նրան պատկերազարդելու իրենց ստեղծագործութիւններից «Կատակերգական պատմութիւն» եւ «Նախասենեակ» երկերը:

Շահինը նկարազարդեց նաեւ Կապրիէլ Մուրէի «Փարիզի տօնավաճառի մարդիկ», Մորիս Պարէսի «Վենետիկի մահը», Կիւսթաւ Ֆլոպէրի «Նոյեմբեր» եւ ուրիշ հեղինակների ստեղծագործութիւններ:

Ահա Կապրիէլ Մուրէի ջերմ գնահատանքի խօսքերից մի հատուած, որով բնութագրուեց նկարիչի աշխատանքը:

«Բարձր դասի արուեստագէտ, որն իր չափ նուրբ զգայնութեամբ, պատկերելու ճշգրտութեամբ, իր տեխնիկայով շահել է բոլոր նկարիչների եւ քննադատների յարգանքն անխտիր»:

Էտկար Շահինի նկարչական բարձր կարողութիւնները տեսան եւ իր հայրենակիցները: 1911-ին Դանիէլ Վարուժանը իր նամակներից մէկում գրում էր.

«Պատկերներէն ամէնէն յաջողը Էտկար Շահինինն է, բախտ մըն է Էտ. Շահինէն քանի մը գիծ հրատարակելը»:

Իսկ Փարիզի հայ իրականութեան մէջ նկարչին առաջին ոգեւորողների եւ գնահատողների մէջ առանձնացաւ գրականութեան եւ արուեստի բազմավաստակ մշակ Արշակ Չօպանեանը:

Էտկար Շահինը կէս դար շարունակ մընաց Չօպանեանի անկեղծ ու անդաւաճան բարեկամը: Չօպանեանի արխիւում են պահւում նկարչի 168 նամակ - վկայագրերը «անչափ նուրբ եւ մեծ բարեկամութեան», որ «շաղախուած է երիտասարդութեան տարիներու մէջ»:

1895 թուականի աշնանը Փարիզի Սէն-Միշէլ պուլվարում երիտասարդ նկարչին ներկայացրին Չօպանեանին, որը յետոյ գրեց. «Առաջի վայրկեանէն այդ անկախ ու թափանցող մտքով, տենդոտ, կենդանի ու տարօրինապէս ինքնուրոյն տեսողութեամբ օժտուած տղան գիս գրաւեց: Քիչ մարդ տեսեր եմ այնքան քիչ բան վարդապետօրէն սորված, այնքան քիչ բան սիստեմականաբար «ուսումնասիրած», այնքան քիչ իմաստականօրէն «գրականագէտ» եւ այնքան ամէն բան իր պարզ ու սուր եւ բացարձակապէս անձնական դիտողութեամբն ըմբռնող եւ մեկնող, որքան Շահինը»:

Իսկ Շահինը Չօպանեանի դերը իր կեանքում բնութագրել է գեղեցիկ ընծայականով՝ գրուած բարեկամին նուիրած նկարներից մէկի վրայ:

«Արշակ Չօպանեանին ... բանաստեղծին ... պայքարողին եւ իմ միակ բարեկամիս, որ գիս խրախուսեց իմ ճամբուս մէջ»:

Յիրաւի, Չօպանեանը նկարչի ստեղծագործական առաջին քայլերից դարձաւ նրա հիմնական խորհրդատուն ու ոգեւորողը, երկրպագուն եւ հոգեւոր սատարը: Իսկ Շահինը կապուեց նրան եղբայրական անմիջական զգացումով: Շահինի բոլոր նամակները սկսւում էին «Սիրելի Արշակս, պաշուր Արշակս» բառերով: Նամակներում նա պատմում էր իր վրձինների, խոհերի մասին, փոխադարձաբար հետաքրքրուելով իր բարեկամի գործերով:

1898-ին Շահինը գրում էր.

«... Ինչ կը բանեմ կոր, քար կը կոտրի: Թէ որ կ՚ապրիմ՝ յուսով չէ, այլ պզտիկ յիշատակներով: Միտքս այնպէս դրած էի, որ 15 օր մօրս հետ անցընեմ հոս եւ վերջը վերադառնամ, չեղաւ ու չպիտի ըլլայ:

Դուն ի՞նչ կ՚ընես կոր, գործերդ ի՞նչպէս են, «Անահիտը» մեծ ընդունելութիւն պիտի ունենայ, ես կը բաղձամ ու ապահով եմ, բայց աշխարհը, նամանաւանդ Հայոց աշխարհը այնչափ զարմանալի է, որ ամէն բանի կը սպասես...:

Ինծի գրէ, խեղճ մէկը պիտի մխիթարած ըլլաս:

Մայրս բարեւներ կը ղրկէ եւ ինծի կը միանայ յաջողութիւն մաղթելով «Անահիտ»ին:

Այդ օրերին Չօպանեանի «Անահիտ»ը դեռ նոր էր ստեղծւում եւ նոր պիտի ընկլէր իր հայրենանուէր աշխատանքը:

Իսկ Շահինի ծանր տրամադրութիւնը հետեւանք էր ճակատագրի դաժան հարուածի: Նա կորցրել էր իր սիրած աղջըկան, որի հետ նշանուած էր: Այդ վիշտը տարիներ շարունակ մաշեց նկարչի զգայուն հոգին: Միակ մխիթարութիւնը նա դտաւ աշխատանքում. «Տխուր կեանքիս ամենատխուր օրերը կ՚անցընեմ կոր: Բայց Աստուած պիտի օգնէ եւ առողջութիւնս պիտի գտնեմ եւ աշխատիմ»:

1914-ին ամռանը Փարիզում էր Կոմիտասը: Չօպանեանը նրան ծանօթացնում է Շահինի հետ: Միասին վայելում են «շատ աղուոր գիշերներ», եւ նկարիչը երկչոտութեամբ խնդրում է Վարպետին՝ «իր ձայնովը, զմայլելի երգով մը պզտիկ աղօթք մը ընել իր նոր կեանքի եւ աշխատութեանց համար»:

Շահինի նամակները պատմում են նաեւ ուրիշ հետաքրքիր հանդիպումների մասին:

Վենետիկում աշխատելիս նա ծանօթանում է Ղեւոնդ Ալիշանի, իսկ տարիներ անց Փարիզում՝ Սուրէնեանցի եւ Սարեանի հետ:

1926 թուականին երբ Շահինը Փարիզում ստանձնեց «Անի» հայ արուեստագէտների ընկերութեան աշխատանքները, յաճախ էր դիմում Չօպանեանին, խնդրելով հոգեւոր եւ նիւթական օգնութիւն ընկերութեան աշխատանքների համար:

Չօպանեանը երբեք անպատասխան չթողեց իր բարեկամին: Այդ են վկայում երախտագիտութեամբ գրուած նամակները:

«Հազար շնորհակալութիւն մեր Անիին համար բոլոր ըրածներուդ...»:

Երկու մեծ արուեստագէտների բազմամեայ բարեկամութիւնը ամբողջացրին Չօպանեանի «Անահիտ» հանդէսում հրատարակած բազում յօդուածները Շահին նկարչի մասին:

Անցան տարիներ ... Էտկար Շահինի փարիզեան կերպարների պատկերասրահը համալրուեց նորանոր հրաշալիքներով՝ բոլորը կենդանի, շնչեղ, դունագեղ, անգամ սեւ ու ճերմակի մէջ:

Ահա «Մուրացիկ կինը», «Զամբիւղներով վաճառողուհիներ»ն ու «Բամբասող կանայք», «Հիւանդն» ու «Գործադուրկը», «Ձորձահաւաք»ն ու «Ժիկոլէտ»ը, «Մուրացկան»ն ու «Տատիկը»: Նրանք բոլորն ասես մի փողոցի բնակիչներ են, եւ այդ փողոցը կոչւում է Փարիզի յատակ: Ցաւի ու տառապանքի, կարիքի ու թշուառութեան այդ փողոցի փառահեղ տիրուհին էր «Լուիզ Ֆրանս»ը: Նախկինում ճանաչուած դերասանուհի, իսկ այժմ ցաւն ու անարգանքը օղու բաժակի մէջ խեղդող, կեանքի տեղմը իր ափերով կչռող այդ կինը ուժեղ է եւ յաւերժական, ինչպէս կեանքն ու ցաւը:

Շահինի ստեղծած այս կերպարը դարձաւ նրա արուեստի իսկական գլուխ գործոցը:

Ֆրանսահայ նկարիչն ստեղծեց նաեւ օ-ֆորտների վենետիկեան, հայկական շարքեր, ինչպէս նաեւ՝ դիմանկարների հրաշալի մի հաւաքածու:

Արշակ Չօպանեանի արխիւում պահւում են հայկական թեմաներով նկարչի արած ճեպանկարներից երեքը, ինչպէս եւ նուրբ գծանկարով արուած Չօպանեանի դիմանկարը: Հայկական շարքից յատկապէս մի աշխատանք ունի խոր ենթատեքստ: Մեր առջեւ կանգնած են հայկական ջարդերից մազապուրծ երկու կին՝ ցնցոտիների մէջ կծկուած, ցաւից աղաւաղուած դէմքերով: Երկրորդ պլանում կանգնած կինը մանկանը ամուր սեղմել է կրծքին՝ որպէս վերջին շառաւիղ իր արեան, իսկ առջեւում՝ թեւաթափ, աշխարհում ամէն բան կորցրած մայրն է՝ աչքերի մէջ կորուստների անդարման դառնութիւնը:

Ցաւ եւ պատմութիւն դարձող այդ տարիներին Չօպանեանը միշտ ուշադրութեան կեդրոնում պահեց բարեկամին՝ ուրախանալով նրա յաջողութիւններով: 1929-ին երբ Փարիզում հրատարակուեց Չօպանեանի «Դէմքեր» ժողովածուն, հեղինակը հայ անուանի մտաւորականներին նուիրուած յօդուածների կողքին առանձնացրեց Էտկար Շահինի արուեստը մեկնաբանող մի գեղեցիկ բաժին: Նկարիչն արձագանգեց նրան նամակով:

«Ի՜նչ զմայլելի գիրք մըն է, որ ինծի ուղարկեր ես, ի՜նչ յիշատակներ ... Ադամեանի լուսանկարը տեսնելով չես կրնար երեւակայել որչափ յուզուեցայ: Պատանի՝ ես ալ կ՚ուզէի դերասան ըլլալ եւ իր առջեւը թատրոնը խաղացած եմ եւ գիս համբուրած է:

... Հազա՛ր շնորհակալութիւն, որ ինծի ալ տեղ ես տուեր Ադամեանի եւ ուրիշ տաղանդաւոր մեծ մարդոց քով»:

Շահինին նուիրուած յօդուածը դարձաւ նրա արուեստի գնահատանքի մեծ ապացոյցը: «Խեղճերը, ընկածները, թշուառութեան եւ մոլորութեան մէջ փըտած, խարխուլ, ուրուականային ու սըրտաճմլիկ մարդկութիւն մը ու մանաւանդ «Փարիզի փողոցի խեղճերը» իրենց թուականի ու միջավայրի որոշ անհատականութեամբ, ահաւասիկ «աշխարհը», զոր Շահին տեսաւ ու հասկըցաւ՝ Փարիզ հասնելուն պէս եւ որուն որոշեց թարգմանն ըլլալ»:

Յիրաւի, Շահինի օ-փորտներու գծանկարները դարձան Փարիզի մութ անկիւնների բազմախորհուրդ ընթերցումները: Իսկ Փարիզը՝ լոյսերի ու գոյների, կարօտների ու յոյզերի, յուշերի այդ յաւերժական օրրանը, ալեկոծում էր նաեւ Չօպանեանին. «կը յիշեմ այն բոլոր սիրուն իրիկնադէմերը ուր Շահինի հետ կը դեգերէի, երբեմն Փարիզի հին, նեղ փողոցներուն մէջէն կամ արտաքին պուլվարէն ի վար, կամ գետափին երկայնքը, մայրամուտին անգին ժամուն. Շահին զմայլանքով կը խօսէր ինծի այդ միշտ նրբօրէն ու մսկոտօրէն ոսկեզօծ, ու միշտ յեղյեղուկ, ու միշտ գորշ, թափանցիկ ու սարսռացնող ստուերներով մեղմացած «Փարիզի արեւ»ին վրայ, կը բաղձար անոր դեռ չհասկցուած, դեռ չնշմարուած տարօրինապէս ինքնատիպ ու սիրուն հրապոյրն արտայայտելու հասնիլ օր մը իր նկարներուն մէջ»:

Իրականացաւ նկարչի բաղձանքը, քանի որ նրա հրաշալի փորագրութիւններն ու գծանկարները դարձան համաշխարհային արուեստի անբաժանելի մասը՝ կրելով իրական կեանքի չխամրող իմաստը:

Չօպանեանի արխիւում պահուող Էտկար Շահինի նամակներն ու փոքրաթիւ գծանկարները մասունքուած յիշողութիւններ են երկու հայ արուեստագէտների մեծ բարեկամութեան:

ՄԵԼԱՆԻԱ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՓԷՌ ԼԱ ՇԷԶ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՀԱՅՐԸ

×

Աւելի քան միլիոն մը մեռեալներ կը հանգչին Փէռ Լա Շէզի 44 հեքթար տարածութեան տակ, 12 հազար ծառերու շուքին: Շրջագայութեան այս վայրը սիրելի է Փարիզցիներու եւ զբօսաշրջիկներու որոնք ամէն տարի աւելի քան ութ հարիւր հազար հոգի, կուգան այցելելու Շոփէնի, Պալզաքի, Միւսէի, Փրուսթի, Կոլէթի, Փիաֆի դամբանները: Գերեզմանատունը որ «Փարիզի ամէնէն գեղեցիկը» կոչուած է Սթէնտալի կողմէ, բացուած է 1804-ին. ճարտարապետ Պրոնիար զայն ձեւաւորած է յիսուսեաններու նախկին կալուածին վրայ. անոնցմէ ամէնէն ծանօթն է Լուի ԺԴ.ի խոստովանահայրը: Սկզբնական շրջանին մեծ հըմայք մը չէ առթած այս մահատանը, մինչեւ որ վարչութիւնը գաղափարը ունեցած է հոն փոխադրելու հռչակաւոր մեռեալներու մարմինը, առաւել կամ նուազ հարազատ. ինչպէս՝ Էլոիզ եւ Աբելարի, Մոլիէռի եւ Լա Ֆոնթէնի մարմինները: Այնուհետեւ նորոյթի կարգ անցած է ու Փէռ Լա Շէզ ԺԹ. դարուն բեմ հանդիսացած է յայտնի եւ երբեմն ալ աղմկալի թաղումներու: 1962-ին հրովարտակով մը գերեզմանատան «ռոմանթիկ» կոչուած մասը, իսկ վերջերս նախարարական որոշումով մը 1900-էն առաջ կառուցուած դամբարանները պատմական յուշարձաններու կարգին դասուած են:

Այս գերեզմանատան մէջ թաղուած ծանօթ Հայերէն յիշենք՝ զօրավար Անդրանիկ, Գրիգոր Օտեան, Աւետիս Ահարոնեան, Ա. Խատիսեան, Ռուբէն, Շաւարշ Միսաքեան, Շ. Շահնուր. կայ նաեւ հայ կրօնաւորներու դամբարանը, եւ Յուշարձան մը Ֆրանսայի համար մեռած հայ կամաւորներու եւ զինուորներու:

×

Քանի՞ հոգի կը ճանչնայ հայր Լա Շէզը: Փարիզի մեծ գերեզմանատուներէն մէկուն անունն է այս. ան կը տարածուի մայրաքաղաքին արեւելքին, այն վիլլաներուն շուրջը որոնք կառուցուած են Լուի ԺԴ.ի կողմէ:

Տարօրինակ եղած է ճակատագիրը այս կղերականին. ան մտիկ ըրած է ամէնէն հզօր թագաւորներէն մէկուն խոստովանութիւնները մէկ երրորդ դար, եղած է ականատես մը, թագաւորութեան ամէնէն փառահեղ անցքերուն, սակայն նոյն ատեն նաեւ Եկեղեցիին ու Ֆրանսայի վըրդովում պատճառած գլխաւոր պատահարներուն, ինչպէս՝ պայքար պապականութեան եւ Ժանսէնիսթներու դէմ, Նանթի հրովարտակին հարցը, Ֆէնըլոնի եւ վերջին խորհրդապաշտներուն սպանութիւնը եւայլն.:

Ի՞նչ եղած է արդեօք այս իրարանցումին մէջ խոստովանահօր բաժինը. պիտի չգիտցուի անկասկած, քանի որ այնքան բացարձակ գաղտնապահութեան վրայ հիմնուած է խոստովանահայր - խոստովանողի յարաբերութիւնը: Այսուհանդերձ հայր Լա Շէզ հազարումէկ տեսակ յարձակումի ենթարկուած է. դատապարտած են զինքը, հեղնած, ծաղրած: Զինքը երբեմն ամբաստանած են թագաւորին խիղճը բացարձակ կերպով ազդեցութեան տակ առնելու, երբեմն ալ անոր վրայ ոչ մէկ ազդեցութիւն ունեցած ըլլալու յանցանքով:

Մինչդեռ թագաւորին հետ իր յարաբերութիւններուն մասնայատուկ բնոյթը կ՚արգիլէր յիսուսեան վարդապետին պաշտպանել զինքը ամբաստանողներուն:

Ան ծնած էր Էքսի դղեակը Ռոանի եւ Մոնպրիզոնի միջեւ, 1624-ին. երկրորդն էր ընտանիքին 12 զաւակներուն: Յիսուսեան միաբանութեան անդամակցելու իր հանդիսաւոր ուխտը ընելէ առաջ աստուածաբանութիւն ուսանած էր: Յետոյ դարձաւ իր աշակերտած վարժարանին՝ Լիոնի Ս. Երրորդութիւն քոլէժին տեսուչը:

Ֆրանսայի մէջ աւանդութիւն էր ԺԶ. դարուն վերջերէն ի վեր, որ յիսուսեան վարդապետ մը ըլլայ թագաւորին խոստովանահայրը: Պարագան նոյնը եղաւ նաեւ Լուի ԺԴ.ին համար: Ան 1675 Փետրուար 6-էն սկսեալ խոստովանահայր կ՚ունենայ հայր Լա Շէզը: Դիւրին չէ այս վերջինին գործը. ան իր պաշտօնին բե-

...ռամով մօտիկ չիւում կ'ունենայ քաղա-քական կարեւոր դէպքերուն հետ: Երբ կը ծագի Ռէկալի խնդիրը (*) հայր Լա Շէզի համար դժուար կ'ըլլայ հաւ-կըսնել պապական կառավարութեան, թէ երբ հարցը կը վերաբերի իր իշխանու-թեան իրաւունքին, չի կրնար շատ ազդե-ցութիւն բանեցնել Թագաւորին վրայ, կը փախայ նաեւ Թղթակիցին «ականջին» թէ ինչ որ ալ ըսեն Հռոմի մէջ, հոս բան պիտի չփոխէ, որովհետեւ Թագաւորը լիովին համոզուած է իր դատին արդա-րութեան: Լա Շէզ կը յաջողի հանդար-տացնել կիրքերը եւ արգելք ըլլալ խզու-մի մը, Լուի ԺԴ.ի եւ Պապին միջեւ:

Սակայն ան նոյնքան հաշտարար կեց-ուածք չունենար Լուի ԺԴ.ի եւ ուիկին որ Մենթէնոնի յարաբերութեան հանդէպ: Իր պաշտօնավարութեան սկիզբը հրջա-նին ուիկինը նոյնիսկ հեռացուած էր ար-քունիքէն. թէ այս եղած էր իր ազդեցու-թեամբը, հաւանական է, սակայն գրա-ւոր ոչ մէկ վկայութիւն կայ այս մասին: Սակայն Թագաւորը վերահաստատած էր իր յարաբերութիւնը, ինչ որ պատճառ եղած էր որ յիսուսեան կրօնաւորը «դի-ւանագիտական հիւանդութիւններ» պատ-ճառելով բացակայի Վէրսայլէն Զատ-կուան շրջանին ու չստիպուի մերժել ար-ձակում տալ իր արքունի խոստովանո-ղին: Այս ընթացքը կը շարունակուի մին-չեւ 1680 թուականը երբ Թագաւորը կը վերադառնայ Մառի - Թէրէզ Թագու-հիին:

Անէքթոտ մը լաւագոյնս ցոյց կուտայ թէ Լուի ԺԴ. ինչ աստիճանի կապուած է իր խոստովանահօր. աստուածաբանա-կան - քաղաքական փշոտ հարցի մը մա-սին վէճի մը ընթացքին Լա Շէզ իր խո-նարհութեամբ կը ջղայնացնէ Ռէնոի ե-պիսկոպոսը, որ կը գոչէ.
- Էշ մըն էք դուք, կենդանի մը:

Եւ որովհետեւ վէճը տեղի կ'ունենար հրապարակաւ, Լուի ԺԴ. եպիսկոպոսէն կ'ուզէ որ ներողութիւն խնդրէ իր խոս-տովանահօրմէն, սպառնալով Վէրսայ-լէն աքսորել զինքը. եպիսկոպոսը կը մերժէ գործադրել հրամանը, սա-կայն այն աստիճան ակամայ որ Թագա-ւորը որոշ միջոց մը զինքը կը հեռացնէ իր արքունիքէն:

Լա Շէզ առիթը չի փախցներ օգտուելու Թագաւորին իրեն հանդէպ ունեցած փա-փաքէն. կը յաջողի ուրքէ ազատ կա-ցուցանել յիսուսեաններու ղեկավարու-թեան տակ գտնուող բազմաթիւ վարժա-րաններ: Սակայն ոչինչ կրնայ ապահո-վել ուղղակի քաղաքական մարզին մէջ: Ան գիւրաւ կ'ապահովէ Թոյլտուութիւնը բազմաթիւ ճեմարաններու յիսուսեան-ներու յանձնուելին:

Սակայն ամէնէն կարեւոր ազդեցու-թեան միջոցը իրեն համար կ'ըլլայ Կրօ-նական Խորհուրդին իր մասնակցութիւ-նը, հոն՝ ուր եպիսկոպոսներ ու արքե-պիսկոպոսներ պաշտօնի կը կոչուին:
Լա Շէզի մասին Սէն - Սիմոն կը գրէ. Վաւ նկարագրի մը տէր էր, անաչառ, ուղղամիտ, ողջամիտ, քաղցր ու չափա-ւոր, սաստիկ թշնամի էր մատնութեան, բռնի արարքներու եւ պոռթկումի», իսկ Վոլթէր կ'ըսէ. «կրօնական վէճերը մա-րեցան մինչեւ Լա Շէզի մահը. քաղցրա-բարոյ մէկը, որուն հետ միշտ բաց էին համաձայնութեան ուղիները»:

Լա Շէզ բարեացակամութեամբ կը վե-րաբերի նոյնիսկ Պասթէյի բանտարկ-եալներուն հանդէպ. տեղեկանալով որ ծանրակշիռ գեղծումներ կը կատարուին, ան եօթը ամսուան քննութիւններէ ետք արդիւնքը կը յանձնէ Թագաւորին ուշադ-րութեան: Ան տակաւին թիկունք կը կանգնի հալածուած բողոքականներու, քալվինիսթներու:

Մինչեւ իր կեանքին վերջաւորութիւնը ան տիպար կը հանդիսանայ լայնախո-հութեան: Երբ սուգն ու վիշտը կը ճնշեն Թագաւորին ծերութեան օրերուն, ան կը մտածէ արգիլել կատակերգութիւն-ները. սակայն իր խոստովանահայրը ետ կը կեցնէ զայն, ըսելով. «եթէ արգիլուի երիտասարդներու այս ժամանցը, անոնք հաճոյքը պիտի փնտռեն աւելի վտանգա-ւոր մոլութիւններու մէջ»:

1704-ին ութսուն տարեկան է Լա Շէզ եւ կ'ուզէ քաշուիլ. սակայն հակառակ իր տկարութեան Թագաւորը չարտօներ, այնքան կապուած է անոր:

Հակառակ իր սրունքին թարախոտ վէր-քին Լա Շէզ Վէրսայլ կուգայ տակա-ւին 1709 Յունուարի 9-ին: Յաջորդ Ուր-բաթ օրը սակայն չի կրնար կառք բարձ-րանալ, իսկ քանի մը օր ետք կը մեռնի Յունուար 30-ին:

Երբ Լուի ԺԴ.ի պաշտօնալէս կը հա-ղորդուի իր խոստովանահօր՝ Լա Շէզի մահը, ան չի կրնար զսպել իր լացը. կ'ը-սէ թէ զայն միշտ նկատած է որպէս մեծ բարերար մը: Ոչ ոք կրնայ իրեն չափ ա-ռողջ դատում մը ունենալ այն անձին մասին, զոր լաւ կը ճանչնայ երեսուն եւ-չորս տարուան փոխյարաբերութիւններու ընդմէջէն:

Թ. Ա. Թ.

(*) Ռէկալ - արքունի առանձնաշնոր-հում մը, որ Ֆրանսայի թագաւորին ի-րաւունք կուտայ գանձելու թափուր թե-մերու եկամուտները: 1682-ին Լուի ԺԴ. օրէնքը ի զօրու կը դարձնէ նաեւ հարա-ւային թեմերուն համար, ինչ որ տեղի կուտայ բախումներու, պապական իշխա-նութեան հետ:

«ՅԱՌԱՋ»ի
TELEXի թիւն է
HARATCH 280 868 F

սուրիահայ նամականի

ՀԱԼԷՊԻ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՀԱԼԷՊ. - («Յառաջ»). - Հովանաւո-րութեամբ Հալէպի կրթ. տնօրէն Մու-համմէտ Ալի Տապպաղի, Ազգ. Քարէն Եփփէ ճեմարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիս 22, երեկոյեան, հաստատութեան շրջափակին մէջ, աւե-լի քան 3500 ծնողքներու եւ բարեկամնե-րու ներկայութեամբ: Օրուան նա-խագահ՝ Թեմակալ առաջնորդը կը ներ-կայացնէր ծէփրէի Հայոց առաջնորդա-կան փոխանորդ՝ Նորայր վարդապետ Ա-շըգեան: Ներկայ էին նաեւ քաղաքիս հայ աւետարանական համայնքի պետ՝ Վեր. Պարգեւ Աբարգեան, ազգային իշ-խանութեան ներկայացուցիչներ, կըր-թական, բարեսիրական, մարզական եւ մշակութային միութեանց ներկայացու-ցիչներ:

Հանդէսը սկսաւ սուրիական փառեր-գով, որմէ ետք ճեմարանի պետական տնօրէնը կարդաց անցնող տարեշրջանի արաբերէն տեղեկագիրը: Ապա, տարբեր կարգերու ուսանողները մէկտեղող վար-ժարանի երգչախումբը մեկնաբանեց հա-յերէն եւ արաբերէն փունջ մը երգեր, ղեկավարութեամբ Ժիրայր Րէիսեանի: Օրուան գեղարուեստական յայտագիրը (դաշնակ, ջութակ, արտասանութիւն) կատարեցին շրջանաւարտ կարգերէն ու-սանող-ուսանողուհիներ: Հաստատութեան տնօրէն՝ Պ. Անդրանիկ Խաչատուրեան, ամ-փոփ գիծերու մէջ ներկայացուց ազգա-յին ճեմարանի նիւթական - բարոյական գործունէութեան միամեայ տեղեկագի-րը, ապա իր խօսքը ուղղելով շրջանա-ւարտներուն, յորդորեց հաւատարիմ մը-նալ մեր հայրերու կտակին, նուիրա-գործելու համար հայութեան հաւաքա-կան երազներն ու տենչերը: Տեղեկագրի ընթերցման աւարտին, կարդացուեցաւ Բերիոյ Թեմի առաջնորդ՝ Սուրէն Արքե-պիսկոպոսի Քանատայէն ուղարկած հե-ռագիրը, ուր ան, իր շնորհաւորութիւն-ները փոխանցելով վկայեալներուն, բարի երթ կը մաղթէր անոնց:

Յայտագրի երկրորդ բաժնով, գեղար-ուեստական յայտագրին աւարտին, 119 շրջանաւարտ - շրջանաւարտուհիներու ա-նունով ուղերձներով հանդէս եկան Նու-շիկ Աւագեան (արաբերէն) եւ Լեւոն Շա-ռոյեան (հայերէն):

Հանդիսութեան աւարտին, վկայակա-նաց բաշխումը կատարեց Նորայր վար-դապետ Աշըգեան, ապա իր հուսկ բան-քին մէջ շնորհաւորեց շրջանաւարտնե-րը, գնահատելով տեսչութեան, ուսուց-չական կազմի եւ ծնողքներու նուիրումը, շեշտը դրաւ հայեցի դաստիարակութեան անփոխարինելիութեան վրայ: Հանդէսը վերջացաւ հայր Սուրբին «Պահպանիչ»ով:

Լ. ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԱՆԿԷՆԻ «Ն Ա Ր Ե Կ» ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՀԱՆԴԷՍԸ

Հայկական միօրեայ վարժարանները, ամավերջի հանդէսներով ծնողքներու եւ կրթական հասարակութեան որոշ գա-ղափար մը կուտան տարուան մը ըն-թացքին թափուած ճիգերուն եւ մանա-ւանդ ձեռք ձգուած արդիւնքներուն մա-սին: Ահա այս քննութիւնն է որ յաջո-ղութեամբ տուաւ Յունիս 30-ին Անկէնի միօրեայ վարժարանը որ այսօր այլեւս իր անունը ունի՝ «Նարեկ»:

Հակառակ կիզիչ տաքին, տեղւոյն պե-տական վարժարանին հանդիսասրահը փութացած էր բազմութիւն մը, տեսնե-լու համար փոքրիկներուն ձեռք ձգած ար-դիւնքները: Փարիզի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Եպիսկ. Նագդաշեանը կը ներկայա-ցընէր Ղեւոնդ քահանայ Սոմունճեան:

Ներկաներուն բաժնուելէ ետք երկլեզու յայտագիրներ, հանդէսը սկսաւ աշա-կերտուհիի մը՝ Գարմէն Պիլէզիկճեանի բացման խօսքով, ու երգուած «Հայր Մեր»ով: Հետեւեցան աշակերտական զա-նազան արտասանութիւններ, ոմանք համապատասխան տարազներով, ոմանք կենդանի պատկերի վերածուած:

Ուսուցչուհի Տիկին Ս. Մոմճեանի կազմած ուսանողական երգչախումբը երգեց հայկական երգեր:

Միջնարարին ունկնդրեցինք «Զեփիւռ» երկեակը, հայրենասիրական երգերով: Իսկ հանդիսութեան երկրորդ մասին մէջ տեղ տրուած էր մեծերու կողմէ պատ-րաստուած ներկայացումի մը՝ «Դղումի Վաճառականը»: Ժիրայր Թէլեան, Վի-գէն Նաճարեան, Միրիամ Վազգէնեան, Վազգէն Մելտոնեան յաջող դերակա-տարութեամբ տուին այս զաւեշտը:

Հանդէսին փակման խօսքը արտասա-նեց Տիկին Ս. Մոմճեան: Թէեւ ան իր դասաժամերէն դուրս, երկար ժամանակ տրամադրած էր այս հանդէսին պատ-րաստութեան, տալով սորվեցնելով ար-տասանութիւններ, երգեր, իրենց դերե-րը, սակայն կ'ուզէր որ այդքանով չբա-ւականանան, միշտ կարդան, գրեն ու խօսին հայերէն:

«Նարեկ» վարժարանին մէջ դասերը տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, մինչեւ ժամը 17: Այս տարի դպրոցը ու-նեցած է քսան աշակերտ: Երկու աշա-կերտ պաքալօրէայի հայերէնի քննու-թեան ներկայացած են ու յաջողած:

Հանդէսին աւարտին աշակերտները ըս-տացան հայերէն գիրքեր. Ղեւոնդ քա-հանայի գոհունակութեան խօսքերէն ու «Պահպանիչ»էն ետք տեղի ունեցաւ հիւ-րասիրութիւն մը:

Տ. ՊԱԼԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԱՔՍՈՐ

Անցան մի քանի ամիսներ եւս: Մենք բոլորովին առողջ էինք, առողջ այն չա-փով, որ կարող էինք դիմանալ ճանա-պարհի ծանրութեանը եւ ուղեւորուել դէ-պի հեռաւոր Սիբիր:

Առաւօտ էր: Մի խումբ դատապարտ-եալների հետ, շրջապատուած զինուոր-ներով, մեզ դուրս էին տանում քաղա-քից:

Այդ տխուր տեսարանը շատ նման էր դագաղների յուղարկաւորութեանը դէպի գերեզմանների լռութիւնը: Ծնողների, քոյրերի, եղբայրների լացը, նրանց հա-ռաչանքը միախառնըւում էր իրանց կոր-ցըրած բարեկամների շղթաների հնչիւն-ների հետ:

Այո, տխո՛ւր տեսարան էր եւ աւելի տխուր քան թէ մահը: Այդ դէպքում մարդը կենդանի է մեռնում, եւ դեռ կենդանի կտրւում են նրա յարաբերու-թիւնները աշխարհի եւ բարեկամների հետ: Բայց նրա զգացմունքները դեռ մե-ռած չեն նրա վրայ ազդում են շրջապա-տող երեւոյթները: Իսկ դագաղի մէջ դրած մարմինը աւելի բախտաւոր է. նա չէ զգում, չէ հասկանում, թէ ինչ է կոր-ցընում: Մի փոս եւ սառ հողը պար-գեւում են նրան յաւիտենական խաղա-ղութիւն:

Աքսո՛ր, ի՛նչ սոսկալի միտք է բովան-դակում իւր մէջ այդ բառը: Հազարաւոր մղոններ չափել շղթայակապ ոտներով, պատերազմել դառնաշունչ մրրիկների դէմ, որոնք հսկայ եղեւինները խլում են արմատից, պատերազմել ցրտի հետ, որի սաստկութիւնից ահագին ժայռերը ճաք-ճըքւում են, պատառ պատառ են լինում, մաշուել, ուժաթափ լինել հանքերում տաժանական աշխատութիւններով, - այդ բոլորը այնպիսի տանջանքներ են, որոնց մարդ, միայն դատապարտուած մարդը կարող է դիմանալ:

Բայց մի բան, որին չէ դիմանում նա, որի առջեւ փշրւում են նրա բոլոր զօ-րութիւնները, - դա է սիրած աղջկայ ար-տասուքը...:

Ահա՛ դարձեալ յայտնուեցաւ նա...: Մազերը խառնուած, լի՛ կատաղի վրդով-մունքով, որպէս մի խելագար հրեշտակ յայտնուեցաւ նա...: Ա՛խ, ո՛րքան սար-սափելի է նրա զայրացած դէմքը...:

Նա աշխատում է մօտենալ ինձ ... զին-ւորները հեռացնում են ... նա դարձեալ առաջ է նետւում ... նա չէ վախենում սուիններից...: Ահա բռնեցին նրան ... նա կրկին դուրս պրծաւ նրանց ձեռքից ... վազում է դէպի ինձ ... արգելում են...: Ահա նա խլեց զինուորներից մէ-կի հրացանը ... մուխը բարձրացաւ ... հրացանը գոռաց...: Բայց զարկեցին նրան ... նա ընկաւ ... էլ չէ վեր կե-նում...:

«Դա այն ցնորուած աղջիկն է» լսելի եղաւ ամէն կողմից:

Իմ աչքերի առջեւ մթնեց, ես այլեւս ոչինչ տեսնել չկարողացայ, միայն լըս-ւում էի հրացանների կոթերի հարուա-ծը. որով քշում էին ինձ դէպի իմ դա-տապարտութեան օթեւանը...:

ՆՐԱՆ ԳՐԵՑԻՆ ՄԵՌԱԾՆԵՐԻ ԹՈՒՈՒՄ

Աքսորականների խումբը, որոնց հետ ես ուղեւորուեցայ բաղկացած էր տասն - եւ երեք հոգուց, նրանց մէջ էին եւ իմ ընկերները:

Մինչեւ առաջին իջեւանը հասնելը ես մինչ այն աստիճան խռովութեան մէջ էի, որ ամենեւին չնկատեցի, թէ մեր ըն-կերներից մէկը պակաս էր, այն եւս մեր գլխաւորը - Քաւոր Պետրոսը:

Մենք հասանք իջեւանը, երբ դեռ նոր էր մտնում արեւը: Այդ մի արքունի շինուածք էր փօստայի կայարանի մօտ, մարդկային բնակութիւնից հեռու, ա-ռանձնացած անապատի մէջ: Այնտեղից դուրս եկաւ մի սառը աստիճանաւոր եւ ընդունեց մեզ: Մենք այժմ մարդ լի-նելուց դարձել էինք իրեր, նշանակուած նոմերներով: Նայեցին մեր նոմերներին, ստուգեցին թուերը, եւ ապա ածեցին մի նեղ նկուղի մէջ:

Գիշերը մեզ բաժանեցին մի մի կտոր սեւ հաց եւ խմելու ջուր տուեցին: Ըն-կերներս սկսեցին ընթրիք անել, բայց ես ոչինչ ուտել չկարողացայ: Դա այն տխուր եւ ծանր գիշերներից մէկն էր, երբ ամէն յոյս կորած էր, երբ ամէն ինչ վերջացած էր եւ մեզ, ամէն մէկիս, յայտնի էր իւր թշուառ վիճակը:

(Շար. 135)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԼԷՅՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ .- Տիկին Սիմա Հապապեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ, նոյն նպատակին՝ Տիկին Զարդարեան 200 Ֆ. կը նուիրէ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ .-Լօժէն Զօրլուեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան կը նուիրեն 100-ական Ֆ. Սէնթ - Մարկըրիթի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ, Զօրլուեան ընտանիքը կը նուիրէ 200 Ֆ. Սէն-Ռաֆայէլի ծերանոցին։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տիկին Թասումեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Պալըգճեանի (Մոնմանեըի)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Սիրանոյշ Տէր - Պարսամեանի մահուան առթիւ, օրիորդներ՝ Լիսա եւ Աստրիտ Տէր-Պարսամեան 500 Ֆ- եւ Տէր եւ Տիկին Նատիրեան 100 Ֆ., Մշակոյթի Տան ամառավերջի հանդէսի ընթացքին եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Տէր եւ Տիկին Ծատուրեան 1000 Ֆ., Պ. Յովհաննէս Պառաւեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Բապուճեան 200 Ֆ., Տիկին Ալիսիա Մոսկոֆեան 250 Ֆ.։

×

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է դպրոցին համար. -

Ընտանիքներ՝ Պենկեան ընտանիք 200, Յովսէփեան 100, Սրապեան 100, Գրիգոր 200, Մուրատեան 100, Արթինեան 50, Տատալեան 50 եւ Փափազեան 100 Ֆ.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր։

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Լսաեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ
ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին։

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին։

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, բացառաբար Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

U. G. de KHARPOUT
Section de ST. ANTOINE

à FABREGOULES, près de Septèmes,

le DIMANCHE 14 JUILLET

avec l'Orchestre EREBOUNI
Musique et danses arméniennes

ԿՈՉ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը որոշած է Օգոստոս ամսուն տասնեակ մը լիբանահայ երախաներ բերել տալ Պէլֆոնթէնի կայանը։

Այս երախաներու կեցութեան եւ յարակից այլ ծախքերը Վարչութիւնս պիտի հոգայ։ Իսկ օգնանաւով երթեւեկը կը կարօտի քանի մը տասնեակ հազար ֆրանքի։ Որպէսզի այս չքաւոր երախաները մէկ ամիս հեռու ըլլան ռումբերու որոտումէն եւ աշխարհի ուրիշ երախաներու պէս խաղաղ ամիս մը անցընեն, կոչ կ'ըլլայ մեր հայրենակիցներու առատաձեռնութեան որպէսզի կարենանք վճարել օգնանաւի տոմսերը։ Կանխաւ շնորհակալութիւն։ Նուէրները ուղարկել՝
CROIX BLEUE
17, rue Bleue — 75009 Paris

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Հինգշաբթի, Օգոստոս 1-էն մինչեւ Սեպտեմբեր 2, Երկուշաբթի։

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄՆՈՅ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները։

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մօնֆէռմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռօմէնվիլ, Կանեըի, Փարիզ 20-րդ։

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը։

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվարտ տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17։ Հեռաձայն.- 381 - 01 - 72։

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար։ Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան։

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու։

ԿՈՉ

ՀԱԼԷՊԻ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
50-ԱՄԵԱԿԸ 1986-ԻՆ

Գալ տարի, 1986-ին, Հալէպի Մխիթարեան վարժարանի 50-ամեակն է։

Այս առթիւ, կազմուած է նախկին սաներէ յանձնախումբ մը, շքեղօրէն տօնախմբելու համար սոյն 50-ամեակը եւ «Բացառիկ» թերթ մը հրատարակելու։

Արդ, ներկայ տողերով կոչ կ'ուղղենք, ի սփիւռս աշխարհի ցրուած վարժարանիս նախկին սաներուն, որ մասնակցին վարժարանիս 50-ամեակին նուիրուելիք «Բացառիկ»ին, մեր հասցէին ղրկելով.

1.- Դպրոցական կեանքէն յուշեր եւ տպաւորութիւններ։

2.- Լուսանկարներ խմբական կամ առանձին նկարուած, որոնք պիտի վերադարձուին իրենց տէրերուն։

3.- Ընեն սրտաբուխ նուէրներ։

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Հայ բոլոր թերթերէն կը խնդրուի արտատպել սոյն Կոչը։
Collège Mekhitariste
B. P. 591
Alep - Syrie

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ։

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

OPTIMA Tours

ARMENIE
-- 1985 --

— Du 3 au 17 Aout 6.780 F
— Du 17 au 31 Aout 6.780 F
— Du 31 Aout au 14 Septembre 6.780 F
— Du 14 au 28 Septembre 6.780 F
(tous ces voyages avec aller et retour par KIEV).
— Du 17 au 31 Aout 7.050 F
(2 nuits à MOSCOU dont une à aller et une au retour).

VOYAGE SPECIAL
Sous la conduite de Réverand Père A. KESSEGIAN
du 17 au 31 Août à 6. 780 Frs.
KIEV / EREVAN / TBILISSI / KIEV

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — ıa chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
7
DIMANCHE
7 JUILLET
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 96

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.001 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 16.001

ՆԻՒԹԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ

Կան գրողներ, որոնց խօսքը շրջանի մը մէջ կը սահմանափակուի, կը բիւրեղանայ ու կը քարանայ, մաս կազմելով անցեալին: Կան գրողներ ալ, որոնց խօսքը պատգամ մըն է մշտնջենական, պատգամ՝ որուն արձագանգները կ'երկարաձգուին ժամանակներու ընդմէջէն, դառնալով առօրեայ ապրող իրականութիւն եւ դէպի ապագայ ձգտող ուղի:

Անցեալապաշտութեան եւ մեռելապաշտութեան վարժեցուած մեր ժողովուրդը երբեմն կը գիտակցի այս ճշմարտութեան, գոնէ տարեդարձերու առիթով: Այսպէս է որ ուրեմն, իր ծննդեան հարիւրամեակին առիթով Ռուբէն Սեւակի անձն ու բանաստեղծութիւնը այժմէականութեան նիւթ կը դառնան ներկայիս, եւ ըլլա՛յ Հայրենիքի ու ըլլայ Սփիւռքի մէջ, բազմաթիւ կենսագրական ու ուսումնասիրական յօդուածներ կուգան վեր առնել վաղամեռիկ բանաստեղծին բացառիկ արժէքը:

Մ...

Մարմինդ մերկ
Մեհեան մ'է մեղկ.
Մուշկաբուրուած,
Մետաքս մանուած
Մահին մը մեղկ...:

Մարմինդ մերկ
Մատռուտ մ'է մեղկ
Մըշտըրնչական
Մեղքի մատեան
Մոխրապատեան...:

Մահով մաշուած
Մանգաղ մ'ես մերկ,
Մանգաղ մ'որուն
Մատաղներն ենք
Մենք մոլորուն...:

Մեղքի մակոյկ
Մընես մանրո՛ւկ,
Մըրկավա՛ր
Մակուկավար
Մ'եմ ես մանուկ...:

(*քեռայրենական տետրակէն*)

Լօզան

Մանօթ.
Արդեօ՞ք այն Մ...ն է, որուն ուղղած են Ջիթունիի կողմէ հրատարակուած նամակները:

Տ. Հ.

ՃՇՄԱՐԻՏ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Ռ. Սեւակի բանաստեղծութեան մասին արտայայտուող հին ու նոր գրագէտները անխուսափելիօրէն կ'ենթարկուին զուր փորձութեանը, դասաւորելու համար զայն որոշ տեղ մը դարասկիզբի արեւմտահայ բանաստեղծութեան անդաստանին մէջ, տեղ մը որ սահմանափակօրէն յատկացուած է Վարուժանի, Սիամանթոյի եւ Մեծարենցի պերճ քերթողութեան: Եւ ինչպէս սովորութիւն է, կը փնտռեն բաղդատական եզրեր, նպատակ ունենալով որոնել ու գտնել անպայման բա՛ն մը մէկուն՝ ճոխ բառացանկէն, միւսին՝ մըրըրկաշունչ ոգիէն եւ երրորդին ալ՝ երաժշտական ներդաշնակութենէն, կարծես թէ հայ բանաստեղծ մը պարտաւոր ըլլար անպայմա՛ն նմանիլ, մէկուն կամ միւսին:

Սեւակի քերթողութիւնը ինքնատիպ ու եզական երեւոյթ մըն է իր շրջանին համար եւ կը բնորոշուի մասնաւորաբար իր անմիջական պարզութեամբ ու անկեղծութեամբ, զերծ ամէն տեսակ բառական, ոճային ու երաժշտական պաճուճանքէ: Այս գետնին վրայ նմանութիւնը հնարաւոր է միայն Վահան Թէքէեանի քերթողութեան հետ, եթէ նմանութիւն մը պէտք է, անպայման, գոնէ ձեւի տեսակէտով:

Բանաստեղծութիւնը գեղեցիկ բառերու ներդաշնակ համադրութիւնը չէ, ո՛չ ալ չափաւոր ու յանգաւոր խօսք: Կրկնելով սովորական դարձած սահմանումը, կարելի է ըսել թէ բանաստեղծութիւնը գեղարուեստական յուզման բովէն անցած մտածումն է պարզապէս: Որքան խոր ու ընդարձակ ըլլայ այդ յուզումը, ու որքան պարզ ըլլան իր արտայայտութեան միջոցները, այնքան ազդու, հաղորդական ու տեւական կ'ըլլայ բանաստեղծական ստեղծագործութեան զործած տպաւորութիւնը եւ յառաջ բերած փոխադարձ յուզումը:

Մտածում եւ յուզում տրուած է ամէն մարդու: Բայց միայն բանաստեղծն է որ տէր *է յուզեալ մտածումներու: Աստուածային պարգեւ մըն է այդ, ձիրք մը՝ տըրուած միայն բանաստեղծներուն:*

Որեւէ պատահար, բնական երեւոյթ կամ բնութեան տեսարան, իրական արուեստագէտին մօտ կ'արթնցնեն համապատասխան մտածում մը, որ միանալով յուզման, կը վերածուի անմիջական բանաստեղծութեան, մինչ սովորական մարդոց մտքին մէջ ան կը դառնայ գիտութիւն կամ ծանօթութիւն միայն:

Հարազատ բանաստեղծութիւնը կը բըխի ուրեմն ուղղակի բանաստեղծին հոգիէն, առանց արուեստական բռնազբօսիկ ճիգի: Իրեն համար կեանքը բանաստեղծութիւն է համակ, քանի որ ինք ունի ձիրքը իրերու ամենահասարակ երեւոյթին եւս տեսնելու անոնց բանաստեղծական խորքը, զոր կ'արտայայտէ բոպէապէս, անմիջական պարզ բառերով: Պարզութիւն մը որ աննշմար կ'անցնի, շնորհիւ խորքի ու ձեւի ներդաշնակութեան, աննշմար դարձնելով նոյնիսկ բանաստեղծական մտածումին բաղկացուցիչ տարրերը, բառերը:

Հոս է արդէն գաղտնիքը ճշմարիտ բանաստեղծութեան:

«Արուեստագէտ գրողը մեզի կը մոռցնէ թէ բառեր կը գործածէ, *կ'ըսէ Պերկսոն* («*Le Materialisme Actuel*» - *H. BERGSON : L'âme et le corps*): Ներդաշնակութիւնը, զոր ան կը փնտռէ, համաձայնութիւն մըն է մտքին ու խօսքին երթեւեկին միջեւ, այնքան կատարեալ համաձայնութիւն մը որ, նախադասութեան մը միջոցաւ փոխադրուած իր մտածումին ալիքները կը հաղորդուին մեզի, եւ ա՛լ բառերը զատ զատ առնըւած՝ որեւէ կարեւորութիւն չեն ներկայացներ: Ալ միա՛յն շարժուն իմաստը կայ, որ կ'անցնի բառերուն ընդմէջէն, միա՛յն երկու մտքեր, որոնք կը թուին թրթռալ ուղղակի, առանց միջնորդի եւ համաձայն: Բառերուն կշռոյթը ուրեմն ուրիշ նպատակ չունի, եթէ ո՛չ յառաջ բերել մտածումի կշռոյթը»:

Այս վերլուծումը որքա՜ն կը պատշաճի Սեւակի: Բանաստեղծը 12 *Փետրուար* 1907-*ին գրած իր նամակին մէջ կ'ըսէ պարզօրէն.*

«Հակառակ այս բոլորին, կ'ըսեմ, *դըժբախտաբա՛ր*, բանաստեղծը բանաստեղծ կը մնայ միշտ... Ու չես զարմանար երբ մանկայտերու զանգուածին մէջէն, երբ գիտութեան թոհուբոհին մէջէն, ու հացի կռուին մէջէն՝ ժամանակ գտնեմ հոգիս գինովցնելու քանի մը, քանի մը ումպ... տողերու մէջ: Մարդեր կան որոնց համար գիրը քրտինք է. անոնք կը գրեն ճակատնին պսպղեցնելով ու գրիչնին կըրտեցնելով. ու որքա՜ն յամա՜ռ են յանգերը, ու որքա՜ն անտանելի ոտանաւորին կշռութիւնը...: Ինծի համար գիրը երգել է. բոլոր մխիթարութիւնս սա երկաթի փոքրիկ գրչիս մէջն է. ու մենաւոր ապաստանիս մէջ՝ ձմրան գիշերներ՝ ինծմէ երջանիկ մարդ չէ՛ կարելի երեւակայել՝ ոտանաւորի մը աւարտումէն վերջ»:

Եւ իրապէս Սեւակի բանաստեղծութիւնը երգի պէս ինքնաբուխ է ու արագահոս: Սեւակ կը գրէ այնպէս ինչպէս որ կը մտածէ ու կը զգայ: Շատ մը քերթըւածներու ձեռագրին տակ իր իսկ ձեռքով գրած է արդէն «10 վայրկեանէն գրուած» *կամ* «կէս ժամէն գրուած», *արագութիւն, որ երբեմն պատճառ կը դառնայ լեզուական զարտուղութիւններու ալ:*

Մնաց որ տարաբախտ քերթողը նախ իբր ուսանող եւ վերջն ալ իբր բժիշկ ու ընտանիքի հայր կլանուած ըլլալով այլեւայլ զբաղումներով, ժամանակ չէ գտած տրբագրելու եւ բիւրեղացնելու իր ձեռագրերը, որոնցմէ շատեր կը մնան սեւագրութեան ձեւի տակ:

Դիտելի է նաեւ որ, վկայականը ստանալէ վերջ երբ Սեւակ կը սկսի աշխատիլ իբր բժիշկ, այլեւս շատ քիչ կը պարապի գրականութեամբ, եւ բանաստեղծութիւն չի գրեր գրեթէ, աւելի շատ տալով արձակներ, «*Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր*» *շարքէն: Ժամանա՞կ չի գտներ, թէ ո՛չ կեանքի բանաստեղծութիւնը կը փոխարինէ ապրուած կեանքով, եւ սիրոյ բանաստեղծութիւնն ալ՝ ապրուած սիրով:*

Պատրաստեց՝

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ԵՐԲ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆ ՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՅՆԱՆԱՆ

Սեւակի բանաստեղծութիւնը լաւ հասկնալու համար պէտք է հետեւաբար մօտէն ուսումնասիրել իր կեանքը, հոն ուրոնելու համար տուեալները իր բանաստեղծական խառնուածքին: Որովհետեւ Սեւակի պարագային ստեղծագործութիւն եւ հեղինակ իրարու հետ կը միաձուլուին ամբողջովին, ի տարբերութիւն շատ մը այլ բանաստեղծներէ, որոնց գործին ու անձին միջեւ անջրպետը մեծ է:

«Մարդ թող ուզածին չափ ընդարձակէ իր գիտութիւնը, թող ուզածին չափ ու կրցածին չափ առարկայական երեւայ ջանայ, ի վերջոյ իր սեփական կենսագրութեան է որ կը յանգի» *ըսած է Նիցշէ: Այս բացատրութիւնը բոլորովին կը յարմարի Սեւակի, որուն մօտ գրականութիւն ու կենսագրութիւն կը նոյնանան ամբողջովին, իբր հասարակ յայտարար ունենալով, անկեղծութիւնը:*

«Ես աւելի իրապաշտ եմ» *կ'ըսէ Սեւակ Մ.ի գրած մէկ նամակին մէջ* (12.2.1907) *ինքզինքը հակադրելով Մեհրուժան Պարսամեանի*, «ամէն բանէ առաջ իրականութիւնը զիս կը գրաւէ - ամէն իրականութենէ վեր մէ՛կ իրականութիւն կը ճանչնամ ես, *ապրուա'ծ, զգացուա'ծ կեանքը*, եւ ո՛չ թէ երեւակայուած կեանքը»:

Անկեղծութեան պահանջը իր մօտ ուժգին է, եւ ըստ իրեն՝ պէ՛տք է դառնայ ապագայ հայ գրականութեան հիմը: Այդ իմաստով ջատագովական մը կը գտնենք, 7.10.1907-ին գրած մէկ նամակին մէջ, ուր կ'ողբայ պոլսահայ գրականութեան խղճալի crise-ը:

«Պէտք է զօրաւոր ցնցում մը առաջ բերել, նոր գրականութիւն մը, նոր արուեստ մը, նոր ոսկեդար մը ծնելու համար... պէտք է որ նոր ուժեր հրապարակ նետուին արուեստին սիրովը վառուած, աշխատա'ծ, զարգացա'ծ. պէտք է որ արուեստին անունովը հրապարակ նետուած կեղծուպատիր զգացումները դադրեցուին ի սպառ. պէտք է որ արուեստին դրօշմը *անկեղծութի՛ւնը* ըլլայ միայն (գրել միա՛յն ինչ որ կը զգայ մարդ, եւ գրել ամէն ի՛նչ որ կը զգայ... առանց կեղծ ամօթխածութեան քօղին). պէ՛տք է որ իրենց ուժին գիտակցութիւնը ունեցող գրիչներ (նոր ու թարմ գրիչներ) սկսին վերածնընդեան ա՛յս մեծ գործը: Որովհետեւ՝ առանց այս վերածնընդեան՝ մեր պոլսահայ գրականութիւնը է՛ եւ պիտի մնայ «ճպռուի մը անիմաստ երգը»՝ քու երջանիկ բացատրութեանդ համեմատ»:

Արդարեւ, ամէն ինչ անկեղծ է Սեւակի քերթողութեան մէջ: Երբ Սեւակ կը խօսի սիրոյ մասին, իր սեփական զգացումներն ու ապրումներն է որ կ'երգէ, փոխանակ ստեղծելու մտացածին պատկերներ: Երբ կը խօսի մահուան մասին, զոր կը նշմարէ քիչ մը ամէն տեղ, քանի որ մահուան հրեշտակը իր գրութիւններուն մէջ ներկայ է առ հասարակ, մահուան երեւոյթին հետ ամէն օր դէմ յանդիման գտնուող բժիշկի իր փորձառութիւններէն է որ կ'առաջնորդուի: Եւ երբ, 1909-էն սկսեալ կը լծուի նաեւ ազգային ցաւերը երգելու, ներշնչման իր աղբիւրը ո՛չ մեր ազգային պատմութիւնն է եւ ո՛չ ալ յեղափոխական բոցը, այլ՝ պարզապէս Ատանայի ջարդը որ իբր այժմէական իրականութիւն կը սարսռացնէ իր հոգին: Եւ վերջապէս, երբ կ'ընդվզի ընկերային անարդարութիւններու դէմ, կը մեկնի իր անմիջական շրջապատէն եւ իր իսկ անձին դառն փորձառութենէն:

Իր սիրային քնարերգութիւնը զուսպ է եւ կը մնայ մարդկային առօրեայ իրականութեան սահմաններուն մէջ: Անկեղծութեան գիծը թոյլ չի տար իրեն տարուիլ հայրենասիրական անհակակշռելի պոռթկումներէ, որոնք պոռոտախօսութեան դուռը կը հասցնեն իր գրչեղբայրներէն ոմանք: Իր արտայայտութիւնները չափաւոր են եւ զերծ ամպրոպային չանթահարիչ փայլատակումներէ, որոնց գինովութեանը ենթարկուած գրողներ գրչի մէկ հարուածով հողմացրիւ կ'ընէին կայսրութիւն մը, տապալելով Կարմիր Սուլթանը որ սարսափահար կծկտի Եըլտըզի իր գահուն տակ...

Այսուհանդերձ, Սեւակ ըմբոստ գրող մըն է, բայց իր ըմբոստութիւնը չի հասնիր յեղափոխականի ծայրայեղութեան: Մեծցած ըլլալով ընտանեկան եւ դպրոցական պահպանողական շրջանակի մը մէջ *(Պարտիզակի Ամերիկեան Գոլէճը և Սկիւտարի Պէրպէրեան վարժարանը պահպանողական օճախներ էին) երբ յանկարծ կը փոխադրուի Լոզանի ազատամիտ ուսանողութեան գիրկը, իր մէջ կ'արթննայ շուտով ընդվզումը հանդէպ բոլոր այն անիրաւութիւններուն եւ կաշկանդումներուն, զորս տեսած ու ապրած է Թուրքիոյ մէջ, թերեւս առանց իսկ անդրադառնալու, ինչ որ պարագան է ի ծնէ ազատութենէ զրկուածներուն: Ուստի բնական է որ, ամէն յառաջդիմասէր երիտասարդի պէս ըմբոստանայ իր նախորդներուն դէմ, ընդվզի նախապաշարումներու, յետադիմութեան ու բռնութեան դէմ: Եւ սակայն, իր ըմբոստութիւնը կը մնայ չափաւորութեան սահմաններուն մէջ ընդհանրապէս:*

Այս տեսակէտով օգտակար պիտի ըլլար փորձել վերակազմել ճշգրիտ ու մանրամասն կենսագրութիւնը եղերաբախտ քերթողին, նկատելով որ իր մասին գրուած կենսագրութիւնները որքա՛ն հակիրճ, նոյնքան ալ անճիշդ են, իբր հետեւանք դրչէ գրիչ փոխանցուած անփոյթ սխալներու, որոնցմէ զերծ չէ նոյնիսկ Հայկական Համայնագիտարանը (հատոր Ը., էջ 312 - 313) ուր երկու ամբողջ սխալ յառաջացուած է իրեն:

Սեւակի կենսագիրները հիմնուած ըլլալ կը թուին աւելի իրենց երեւակայութեան վրայ, փոխանակ օգտուելու ժամանակակիցներու, բարեկամներու եւ ընտանեկան պարագաներու վկայութենէն: Եւ արդէն դժուար չէր, քանի որ երկար տարիներ ողջ էին Սեւակի կինը, քոյրերն ու եղբայրները, եւ դեռ ողջ են տղան ու աղջիկը:

Հոս պարտք կը զգամ շնորհակալութիւն յայտնելու իր եղբօրորդիին, Պ. Յովհաննէս Չիլինկիրեանի, որ բարի եղաւ ինծի տրամադրելու իրեն ծանօթ բոլոր տեղեկութիւնները, հնարաւոր դարձնելով ներկայ աշխատասիրութիւնը:

Ռ. ՍԵՒԱԿԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ա) Դպրոցական շրջան.-

Ռուբէն Չիլինկիրեան ծնաւ 1885 Փետրուար 28-ին (հին տոմարով Փետրուար 15) Սիլիվրի, որ Պոլսէն 60 քմ. հեռու գիւղաքաղաք մըն է, Մարմարա ծովուն հիւսիսային ափին վրայ: Հայրն էր Յովհաննէս Չիլինկիրեան, նիւթականով բարեկեցիկ անձ մը, արհեստով փականագործ, ինչպէս մականունէն ալ կը հասկցուի, ապա՝ երկաթեղէնի վաճառական: Մօրը անունն էր Արմաւենի Գրաբեան: Ունէր 2 քոյր եւ 3 եղբայր, ինք ըլլալով երրորդը շարքին: Վեց եղբայր - քոյրերէն միայն Ռուբէնն է որ համալսարանական կրթութիւն ստացաւ: Կրտսեր եղբայրը՝ Հայկ, թէեւ Պոլիս համալսարան յաճախեց իրաւաբանութիւն ուսանելու համար, բայց պաղատութեան հետեւանքով հիւանդացաւ ու մեռաւ երիտասարդ տարիքին, Ռուբէնի Պոլիս վերադարձէն առաջ: Միւս եղբայր - քոյրերը մեռած են յառաջացած տարիքի մէջ, բնական մահով, նկատելով որ Սիլիվրի գտնուելով Պոլսոյ վարչական սահմաններուն մէջ, 1915-ին զերծ մնացած է աքսորէ ու ջարդէ:

Ռուբէնի մանկութեան եւ պատանեկութեան շրջանէն ոչինչ գիտենք, բացի անկէ որ Սիլիվրիի Աւքսենդեան նախակրթարանը աւարտելէ վերջ, 1899-ին երբ 14 տարեկան էր կը ղրկուի Պարտիզակի Ամերիկեան Գոլէճը, ուր կը մնայ երկու տարի, գիշերօթիկ: Չենք գիտեր թէ ի՛նչ պատճառաւ Ռուբէն այդ գոլէճը ղրկուած է եւ ի՛նչ պատճառաւ ալ լրացնելէ իսկ առաջ, Սկիւտարի Պէրպէրեան վարժարանը փոխադրուած է 1901-ին, նոյնպէս գիշերօթիկ, զոր աւարտած է 1905-ին, լաւագոյն նիշերով, հանդիսանալով միշտ դասարանին առաջինը (Նամակ Ե. Արմէնի 2.10.1907):

Պահուած է խմբանկարը եւ անուանացանկը 1905-ի շրջանաւարտներուն: 16 երիտասարդներ են, 8-ը Պոլսէն, 8-ը գաւառէն: Մէջտեղը նստողներէն է Ռուբէն: Դասընկերներէն միցի ծանօթ միակ անունն է Գեղամ Գալֆաեան, ապագայ տնօրէնը՝ Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի:

Ռուբէն դասարանին լաւագոյն գրողն է եւ իբր այդ իրեն վստահուած է աւարտաճառին պատրաստութիւնը: Ունի նաեւ նկարչական ձիրքեր: Իրմէ մնացած են երկու դիմանկարներ սեւ մատիտով գծուած, իբր ընդօրինակութիւն Պէթհովէնի եւ Վիքթոր Հիւկոյի նկարներուն:

Ռուբէն 20 տարեկանը բոլորած է արդէն երբ կ'աւարտէ Պէրպէրեան վարժարանը: Ատիկա սովորական բան մըն էր այդ շրջանին Պէրպէրեանէ ու Կեդրոնականէ շրջանաւարտներուն համար, քանի որ այդ վարժարանները լիսէէ աւելի ուսում մը կուտային, համալսարանի պատրաստող դասարաններու համարժէք:

Ռէթէոս Պէրպէրեան Ռուբէնի հանդէպ ցոյց կուտայ մասնաւոր հոգածութիւն եւ հայրական գուրգուրանք: Կապը որ կը հաստատուի Ռուբէնի եւ Պէրպէրեանի զաւակներուն միջեւ, կը մնայ տեւական եւ անքակտ:

Բ) Ուսանողական շրջան. Լոզան.-

Ռէթէոս Պէրպէրեան, որուն յատուկ ուշադրութեան առարկայ դարձած է Ռուբէն, կը յանձնարարէ որ բժշկութիւն ուսանելու համար Լոզան երթայ: Հայրը թէեւ փոքր ինչ կը դժկամակի, վախնալով որ տղուն բարոյականը կրնայ խաթարուիլ Եւրոպայի մէջ, բայց ի վերջոյ կը հաւանի, եւ 1905-ի աշնան Ռուբէն կը մեկնի Լոզան, ուր կը սկսի յաճախել տեղւոյն բժշկական փաքիւլթէն: Լոզան իբր Ֆրանսախօս քաղաք, աւելի մօտ էր քան Փարիզ եւ բարքերու տեսակէտէն ալ՝ աւելի խստակեաց: (Տե՛ս Նամակ Պ. Մ.-ին, 9.3.1906):

Մինչեւ 1907 ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ եւ հայրը սիրայօժար կը հոգայ ուսման ծախքերը: Ռուբէն լուրջ ուսանող մըն է, եւ ըստ իր իսկ վկայութեան, ջանադիր կը դառնայ «երկու տարի յաջորդաբար առաջինը հանդիսանալու համար ամէն ազգի բոլոր ուսանողներուն մէջէն» *(Նամակ Ենովք Արմէնի, 2.10.1907):*

Բայց 1907-ին կացութիւնը կը կնճռոտի, երբ Ռուբէն կը սիրահարի գերման պարմանուհիի մը, որ նմանապէս Լոզան եկած է գեղարուեստ ուսանելու: Հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Ալպեաններու ըստորոտը, զուիցերական Շամբեռի գիւղին մէջ, որ յետոյ կը դառնայ սիրահարներուն ուխտավայրը, և ուր շատ մը քերթուածներ գրի կ'առնէ Սեւակ, աւելի վերջ:

Սէրը ուժգին է եւ փոխադարձ: Ռուբէն 22 տարեկան է իսկ Եաննի՝ 17: Եաննի փաղաքշական ձեւն է Եոհաննայի, *թէեւ աղջկան բուն անունն է Հէլէն, Մարիա, Աննա եւ մականունն ալ՝ Արէլ, ինչպէս կը կարդանք իրենց ամուսնական վկայագիրին մէջ: Չենք գիտեր թէ ինչո՞ւ համար սկիզբէն* Եաննի *անունով ճանչցուած է ընտանեկան շրջանակի մէջ, բայց որոշ է թէ ցմահ պահած է այդ անունը, դայն կցելով Սեւակի:*

Մեծ ու ճակատագրական սիրով բռնկած, երկու երիտասարդները կ'որոշեն ամուսնանալ: Ռուբէն մտադրութիւնը կը տեղեկացնէ իր ծնողքին, որոնք վրդովուած, կ'ընդդիմանան, ըսելով թէ զինքը բժիշկ ըլլալու համար ղրկած են Լոզան, եւ ո՛չ թէ ամուսնանալու, ան ալ օտարազգի աղջկան մը հետ: Ռուբէն կը մնայ անդրդուելի: Ի պատասխան, հայրը կը դադրեցնէ դրամական առաքումները, յուսալով այդ ձեւով տարհամոզել տղան: Ռուբէն այդ մասին բնաւ չի խօսիր իր նամակներուն մէջ, ընդհակառակն՝ կ'ըսէ թէ հայրը այլեւս ի վիճակի չէ իրեն դրամ ղրկելու:

Միեւնոյն ընդդիմութիւնը աղջկան ծնողքին կողմէ, որոնք կը բնակին Գերմանիոյ Էրֆուրդ քաղաքը, Վայմարի մօտ: Պարոն Արէլ ունեւոր գոհարավաճառ մըն է եւ կը սերի գերմանական հին ընտանիքէ մը: Թխահեր արեւելքցի սիրահարին երեւումը կը մտահոգէ զինքը: Անմիջապէս տուն կը կանչէ աղջիկը, որ Լոզան ազգականի մը քով կը բնակէր:

Ռուբէն, Փետր. 4, 1908-ին ֆրանսերէն երկար նամակ մը կը գրէ Տէր եւ Տիկին Արէլի, պաշտօնապէս ձեռքը խնդրելու համար Եաննիին: Կը բացատրէ թէ մաքուր եւ վսեմ սիրով մըն է որ կը սիրէ իրենց աղջիկը, թէ կրնան իրեն վստահիլ իբր ապագայ փեսայ կամ զաւակ, թէ պատրաստ է իր կեանքը նուիրելու Եաննիի երջանկութեան, բայց թէ տակաւին հազիւ 22 տարեկան ըլլալով (արդեօ՞ք կ'ուզէ տարի մը նուազ ծեր երեւիլ) դեռ երկու տարի պիտի ուսանի, ուստի կը խնդրէ որ ներկայիս արտօնեն միայն նշանուիլ եւ ամուսնութիւնը կնքուի, երբ ինք բժիշկի վկայական ստանայ:

Որոշ վարանումներէ վերջ Տէր եւ Տիկին Արէլ կը հաւանին, պայման դնելով որ ամուսնութիւնը տեղի ունենայ այն ատեն միայն երբ Ռուբէն իբր բժիշկ վկայուի: Այսուհանդերձ չեն թոյլատրեր որ աղջիկը Լոզան վերադառնայ: Անդիմադրելի բաժանում, ուրկէ ծայր կուտայ անվերջանալի շարք մը բոցակէզ նամակներու, զորս սիրահար բանաստեղծ մը միայն կրնայ գրել, եւ որոնց մեծ մասը փրկուած է բարեբախտաբար:

Եւ սակայն, Ռուբէնի համար կը սկսի նիւթական դժուարութիւններու շարչարալից շրջան մը, որուն մանրամասնութիւնները կը գտնենք Մ.ի գրած նամակներուն մէջ: Ճարահատ, կը դիմէ Օրմանեան Պատրիարքի, աղերսագիր նամակներով օգնութիւն հայցելով, որպէսզի շարունակէ ուսումը լքել, վերջանալու մօտ: Պատրիարքին կարգադրութեամբ կը կատարուին պատահական փոքր յատկացումներ, որոնք անբաւարար են անշուշտ:

Ռուբէն կը փորձէ օգտուիլ Ջուլհեան կտակի կրթաթոշակէն: Իր թեկնածութիւնը գրեթէ կ'ընդունուի, շնորհիւ նպաստաւոր միջամտութիւններու, բայց վերջին պահուն իր մտերիմ ընկերներէն Օննիկ Պէրպէրեան իր մասին կը շարախօսէ Պատրիարքին մօտ, ձախողեցնելով գործը:

Ռուբէնի նամակներուն մէջ կը գտնենք անէծք, նախատինք եւ նզովք այդ ընկերոջ հասցէին, որ կրնայ եղած ըլլալ Ռէթէոս Պէրպէրեանի տղան, կամ համանուն ընկեր մը, եւ կամ նոյնինքն այն անձը որ 1910-ին Ռուբէնի ամուսնութեան կնքահայր կ'ըլլայ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, ինչ որ կը նշանակէ թէ կա՛մ ուրիշ Օննիկ մըն էր դաւաճանողը, եւ կամ՝ երկու ընկերները հաշտուեցան յետոյ:

Ռուբէն 1906-էն սկսեալ քերթուածներ կը հրատարակէ արեւմտահայ շատ մը թերթերու եւ հանդէսներու մէջ, ինչպէս՝ Լոյս, Մասիս, Արեւելեան Մամուլ, Սուրհանդակ, Ազատամարտ, Ազդակ, Շանթ, Գեղունի եւ Բազմավէպ *(Վենետիկ),* Արագած *(Նիւ-Եորք) եւայլն, չահելով բանաստեղծի համբաւ:*

1907-ի վերջերէն սկսեալ կը ստորագրէ Սեւակ գրչանունով, որ իր հեղինակութիւնն է եւ որմէ չի բաժնուիր մինչեւ մահ:

1909-ի ամառնային արձակուրդը կ'անցընէ մեծ մասամբ իր ծննդավայրը՝ Սիլիվրի, ուր գրի կ'առնէ շատ մը բանաստեղծութիւններ: Այդ առթիւ շփումներ կ'ունենայ նաեւ Պոլսոյ գրական շրջանակներուն հետ, ատեն մը Պոլիս ալ մնալով:

Գ) Ամուսնութիւն.-

Սեւակ ի վերջոյ ապահովելով երկու ծնողքներուն ալ հաւանութիւնը, բժշկական վարժարանը աւարտելէ տարի մը առաջ կը յաջողի ամուսնանալ Եաննիի հետ, 1910-ին: Քաղաքական ամուսնութիւնը կը կնքուի Յուլիսի 16-ին, Լոզանի քաղաքապետարանը, հաւանաբար ի ներկայութեան աղջկան ծնողքին, որուն կը յաջորդէ կրօնական հարսանիքը, կատարուած յաջորդ օր՝ Յուլիս 17-ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցին, ձեռամբ առաջնորդ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի եւ ի ներկայութեան միայն կնքահօր՝ Օննիկ Պէրպէրեանի:

Փարիզի եկեղեցիէն տրուած ֆրանսերէն վկայագիրը կը կրէ Յուլիս 4 թուականը, ինչ որ կը նշանակէ թէ Փարիզաբնակ Հայերը հին տոմարով կը գործէին այդ շրջանին: Տարակոյս չկայ թէ Յուլիս 17 է այդ, քանի որ Սեւակ «Փոխան Հարսանիքի» պատմուածքին մէջ կը պատմէ թէ քաղաքական պսակէն վերջ մեկնեցան Փարիզ.- «Հայ եկեղեցիին մէջ փնտռելու համար ա՛յն, ինչ որ կը պակսէր Լոզանի քաղաքատան»: *Կը ճշդէ նաեւ թէ* «Հայաստանցի տէրտէր մը, կարծես Անիի քանդակներէն փրցուած» *ամուսնացուց զիրենք, մինչ ամուսնական վկայագրին մէջ Քիպարեան Արք. կը հաստատէ թէ..* «leur mariage a été célébré par moi - même, le 4 juillet 1910». *ո՞րն է ճիշդ...:*

Միշտ նոյն պատմուածքին վերջաւորութեան, Սեւակ հետեւեալ ձեւով կը բացատրէ իրենց անշուք հարսանիքը..

«Փոխանակ հարիւրաւոր հրաւիրեալներու՝ որոնք վա՛ղն իսկ պիտի քննադատեն մեր հարսանիքին խեղճութիւնը, լաւ

ՄԵՂՔԻ ԿԻՆԸ

Եւ երազիս երկինքներէն
Եւ իմ կապոյտ մենութենէս
Վա՜ր, վա՜ր իջայ խոնարհօրէն,
Սարսափա՜ծ իմ տրտմութենէս...:

Սիրոյս վարդերն հովին տալով,
Թերթերն յոյսիս փերթոտելէն,
Մոռնցա՜յ, իջա՜յ, լալով
Մէջ գահոյքիս եօթն ոտներէն...:

Քառսներէն իջայ տղմուտ,
Խորվիրապիդ մէջ հասայ քեզ,
Դուն հո՛ն էիր Մեղքին պէս մութ
Ու Գեհենին պէս բոցակէզ...:

Ու չը գիտցա՛ր երբ վրաս կ'իշխէր
Վիշապ մարմինը՛դ գետնամած՝
Որ դժոխքիդ մէջ այդ գիշեր
Աստուա՛ծ մըն էր ապաստանա՛ծ...:

(քնարզչկան տետրակէն)

...ցն է ուրախացնել որբուհի մը՝ որ ամ-
...նը կեանքով պիտի օրհնէ ձեզ:
Ու որե՛ւէ թերթ ուրախ պիտի ըլլայ
...յտարարելու արար աշխարհի թէ՝
«Նորապսակ ամոլ Ք. այսքան ոսկի
կը նուիրէ աղջկանց որբանոցի մը,
փոխան հարսանիքի»

Դ) Սեւակ բժիշկ․․

1911-ին Սեւակ վերջապէս կը ստանայ ...ւ՚ն ցանկալի վկայականը, երբ ա-...տական թէզ ներկայացնելով ուսում-...սիրութիւն մը հետեւեալ նիւթին շուրջ Contribution à l'étude des tratomes ...raux» (Ողնայարի յետսամասի ուռեր), ...թէզ, զոր կը ձօնէ «իր սիրելի ծնողքին, ...ւ Տիկին Ֆ. Արէլի, ի Էրֆուրդ»:

Անկէ վերջ Սեւակ երեք տարի չարու-...կարար կ'աշխատի Լոզանի հիւանդա-...նոցներէն մէկուն մէջ, մինչեւ Թուրքիա ...վերադարձը:

Լոզանի կեանքին մասին շատ մը հե-...քրքրական մանրամասնութիւններ կու ...յ Մ.ի ուղղեալ նամակներուն մէջ: Իր ...պաղան բոլորովին տարբեր եղած է ...ն հայ մտաւորականներէն, որոնք եւ-...պական ոստանները գեգերած են տարի-...րով, իբր զանազան համալսարաններու ...պատ ունկնդիր»: Առանց եկամուտի, ...անց հաստատ կրթաթոշակի Եւրոպայի ...էջ ուսանելով մասնագիտական վկայա-...ն մը ձեռք բերել կը կարօտէր յարա-...ւ ու տքնաջան աշխատանքի եւ ամուր ...մքի: (Նոյնքան դժուար եղած է Դ. ...րուժանի ուսանողական կեանքն ալ, ...ւարութիւններ, որոնց կը տեղեկա-...նք կարդալով իր «Նամականի»ն) (Ե-...ւան 1965 - աշխատասիրութեամբ Գո-...ր Աղնաւորեանի):

Լոզան բնակութեան ընթացքին Սեւակ ...ման մէջ գտնուած է միշտ տեղւոյն ...ժնեւի հայ ուսանողութեան հետ: ...ն, ճանչցած է Սիամանթօն, այդ հան-...պումը նիւթ դարձնելով պատմուածքի ...՝ «Ջմեռնելու համար»: Բայց որոշ չէ ...է կրցա՞ծ է յարաբերութիւններ մշակել ...րոպացի գրագէտներու եւ մտաւորա-...ններու հետ ալ:

Նպաստաւոր կարծիք մը չէ կազմած ...ր ճանչցած հայ ուսանողներուն մասին, ...րոնց համար կը գրէ Ենովք Արմէնին. ...ամակ՝ 2. 4. 1906):

«Թիւով գրեթէ երեսուն հոգի են ա-...նք, գրեթէ ամէնքն ալ Ռուսաստանէն: ...մանալի է իրենց լեզուն, ում-երով, ...երով լեցուն լեզու մը: Մեծամասնու-...թեամբ ուսանող են: Գրպանին մէջ շատ ...էչ անգամ միայն դրամ ունին անոնք, ...յց միշտ բաւական խելք ունին իրենց ...ւնկին մէջ՝ առանց մէկ սուի մը ամիս-...ր ամբողջ ապրելու համար՝ հոս ու հոն ...փառական: Ընդհանրապէս սիրուն ...քեր են բոլորն ալ, սեւ աչեր, սեւ ...գեր, սեւ մօրուք մը ծնօտին վրայ. ա-...ն իրենց գլխաւոր յատկանիշները: Ո-...նք համալսարան կը յաճախեն, ուրիշ-...ր առանձին իրենց զբաղումը ունին, ...անք պիպլիօթէքներու մէջ կ'անցընեն ...րենց օրը, ուրիշներ, - օ՛հ այդ երջա-...կ ուրիշները, - անոնք կը պտըտին, ան-...ակին խորքը, կը պտըտին անոնք միշտ, կը պտըտին սիրուն հեղվետուհինե-րու հետ...»:

Իր դասընկերներուն մեծ մասը աղջիկներ են, որոնց մէջ «քանի մը հատ ալ հայ աղջիկներ կան (ռուսահայ) որոնք սակայն՝ խօսքը մէջերնիս՝ չափազանց ծոյլ են քիչ մը, եւ հազիւ երկու շաբաթը անգամ մը դասարան ոտք կը կոխեն»: (Նամակ՝ Մ.ին, 22. 5. 1906):

Լոզանէն է որ կը գրէ շարքը այն պատմուածքներուն, որոնք 1913 - 1914-ին լոյս կը տեսնեն Պոլիս, «Ազատամարտ»ի մէջ, «Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր» ընդհանուր խորագրին տակ, շարք որուն բնկերը դրած է «Արեւելեան Մամուլ»ի (1907), «Սուրհանդակ»ի (1908) եւ «Ազդակ»ի (1909) ղրկած թղթակցութիւններով: Այդ գրութիւնները, որոնց մէջ արձակագիր Սեւակը լայնօրէն կ'օգտուի բժիշկ Չիլինկիրեանի փորձառութիւններէն, պոլսահայութեան մօտ փայլուն համբաւ մը կը ստեղծեն իրեն համար, եւ երբ 1914-ին կ'որոշէ Թուրքիա վերադառնալ վերջնականապէս, կը նախընտրէ իբր բժիշկ հաստատուիլ Պոլիս, ուր ճանչցուած է արդէն, քան թէ Թէքիրտաղ քաղաքը՝ (Սիլիվրիի մօտ) ուր կը կանչեն իր ծնողքը, վստահեցնելով որ քաղաքին ծեր բժիշկին տեղը գրաւելով նիւթական բարօրութեան պիտի հասնի շուտով: Այս մասին կը կարդանք իր ընտանեկան նամականիին մէջ:

Ե) Պոլիս վերադարձ․․

1914 Յունիսին Սեւակ կը վերադառնայ ուրեմն Պոլիս, միասին բերելով կինը եւ 2 տարու մանչուկ մը՝ Լեւոնը: (Աղջիկը՝ Շամիրամ, աշխարհ կուգայ Պոլիս հասնելէ քանի մը ամիս վերջ): Իր դարմանատունն ու բնակութիւնը կը հաստատէ Բանկալթի, Նալպանտ փողոց, Մավռոմաթի ափարթըմանը:

Ըստ Մեհրուժան Պարսամեանի վկայութեան, Տիկին Չիլինկիրեան շատ գէշ կը տպաւորուի Պոլսոյ քարափը ոտք դնելով, ու կ'ըսէ ամուսնոյն.

«Ռուբէն, դառնանք այս չոգենաւով, ես շատ չհաւնեցայ այս երկրին... սոսկում եկաւ վրաս, չե՞ս տեսներ, ո՛չ մէկուն դէմքը կը ժպտի»:

Անշուշտ թէ Սեւակ նկատի չ'առներ կնոջ նախազգացումը: Ինքն ալ ենթարկուած է Մեծ Եղեռնը նախորդող լաւատեսութեան, որուն առաջին զոհերը մտաւորականները եղան, այսինքն՝ ամէնէն խելացիները:

Սեւակ շուտով կը դառնայ պոլսահայ գրական շրջանակներու զարդը, պերճ բանախօսութիւններով, հաճելի սաւլոններով ու փնտռուած գրութիւններով, եւ նոյնիսկ ուսուցչութեան կը կանչուի Կեդրոնական վարժարան, իբր դասատու կենսաբանութեան:

Եւ սակայն Տիկին Չիլինկիրեանի մտավախութիւնները կ'իրականանան դժբախտաբար: Պոլիս դառնալէ 2 ամիս վերջ առաջին աշխարհամարտը կը սկսի եւ Նոյեմբերին ալ Իթթիհատի վարիչները Թուրքիան կը նետեն պատերազմի բեմ: Սեւակ բանակ կը կանչուի իբր բժիշկ-սպայ, պահելով սակայն յարաբերական ազատութիւն մը, քանի որ կը շարունակէ սաւլոններու մասնակցիլ զինուորական համազգեստով, եւ պահել՝ Կեդրոնականի դասերն ալ: Այս մասին վկայութիւններ շատ կան:

Կը հասնի Ապրիլ 24-ի (հին տոմարով Ապրիլ 11) չարաչուք օրը: Սեւակի անունը դեռ չկայ կասկածելիներու ցանկին մէջ ու ինք առժամաբար փերծ կը մնայ աքսորէ: Բայց մտահոգ է, եւ ինքզինքը քիչ մը յանցապարտ կը զգայ: Զիթունի կը վկայէ թէ («Հայրենիք» Ամսագիր, Յունուար 24, 1928) երբ ամիս մը վերջ իրարու կը հանդիպին, Պոլիս, Պահչէ-Գափուի անկիւնը, Սեւակ իրեն կ'ըսէ.

- Զիթունիս, ամօթ չէ՞ մեզի որ հոս ենք:

Զ) Աքսոր եւ սպանութիւն․․

Սպասումը երկար չի տեւեր սակայն, քանի որ Մայիսի վերջերը Սեւակ կը ձերբակալուի եւ կը ղրկուի Չանղըրը, միանալու միւսներուն:

Տիկին Չիլինկիրեանի մայրը կուգայ Գերմանիայէն, օգնելու աղջկան, որպէսզի Սեւակը ազատեն աքսորի արհաւիրքէն: Երկուքն ալ անվերջ կը դիմեն Գերմանիոյ դեսպան Վանկենհայմի եւ Թուրք ոստիկանապետ Պետրիի, որոնք սուտ խոստումներով կ'օրօրեն զիրենք: Մահավճիռը տրուած էր շատոնց եւ անդառնալիօրէն:

Այս կէտը յստակօրէն կը հաստատուի Պոլսոյ գերման դեսպանատան խորհրդական Պառոն Ֆոն Նոյրաթի կողմէ Գերմանիոյ վարչապետութեան յղեալ Հոկտեմբեր 5, 1915 թուակիր պաշտօնագրէն, որուն մէջ կը բացատրուի թէ «տոքթ. Չիլինկիրեան կը պատկանէր այն մտաւորականներուն, որոնց ազդեցութիւնը, ժողովրդային զանգուածներուն վրայ, վախցուելիք էր» (den Dr. Tschilingürian für einen jener «Intellektuellen» hielten, denen Einfluss auf die Massen sie fürchteten). Եւ թէ ան Չանղըրըէն Այաշ փոխադրութեան ճամբուն վրայ աւազակներու կողմէ սպաննուած է, 4 ուրիշ աքսորականներու հետ:

Տոքթ. Լէփսիուս, իր «Deutschland und Armenien» գրքին մէջ հրատարակելով այս փաստաթուղթը, չես գիտեր ինչու ջնջած է այն մասը, ուր կ'ըսուի թէ Տիկին Չիլինկիրեան թրքահպատակութիւն ընդունած ըլլալով, գերման դեսպանատունը չի կրնար իրմով զբաղուիլ: (Փաստաթուղթին ամբողջական պատճէնը կը պարտինք փրոֆ. Վահագն Տատրեանի, որ զայն երեւան հանեց Պոննի արխիւներուն մէջ):

(Հոս փակագիծ մը կ'արժէ ճշդել թէ հայ մտաւորականներու սպանդը «բացատրող» այս նամակին մէջ Ֆոն Նոյրաթ որեւէ կարեկցութեան կամ գութի արտայայտութիւն ցոյց չի տար հարիւր հազարաւոր Հայերուն հանդէպ, որոնք արդէն բնաջնջուած էին, երբ իր այդ նամակը կը գրէր Հոկտեմբերին, եւ որոնց մասին ամէն տեղեկութիւն ունէր ինք: Ուստի, զարմանալի կը թուի տոքթ. Իվ Թեռնոնի այն հաստատումը թէ (տե՛ս «Յառաջ», 10. 5. 1985) «Von Neurath... avait été un adversaire résolu de la politique d'extermination des Jeunes Turcs»:

(Մնաց որ տարբեր վերաբերում մը չէր կրնար ակնկալուիլ Պառոն Ֆոն Նոյրաթէ, որ յետոյ դարձաւ գլխաւոր գործակիցներէն մէկը Հիթլէրի, վարելով Գերմանիոյ արտաքին գործոց նախարարութիւնը՝ 1932-էն 1938, եւ ստանձնելով Պոհեմիոյ - Մորաւիոյ մարզպանութիւնը՝ 1939-էն 1941: Պատերազմի ոճրագործները դատող Նիւրեմպերկի դատարանը զինքը դատապարտեց 15 տարի բերդարգելութեան, իբր պատասխանատու՝ Չեխոսլովաքիոյ Լիտիչէ գիւղին բնակչութեան ջարդին, որու ընթացքին սպաննուեցան 14 տարեկանէ վեր բոլոր այրերը, կիներն ու մանուկները արգելափակման կեդրոնները փոխադրուեցան եւ գիւղն ալ հիմնայատակ քանդուեցաւ, այն կասկածին վրայ թէ Հէյտրիխը սպաննող չեխ հայրենասէրները կրնային հոն ապաստան գտած ըլլալ:

(Այս երկար փակագիծը անհրաժեշտ դարձաւ տոքթ. Թեռնոնի ներհուն յօդուածին պատճառաւ, որուն մէջ բժշկական բծախնդրութեամբ վերլուծուած են Հայերու եւ Հրեաներու ցեղասպանութեան մեթոտներն ու պարագաները, երկու ցեղասպանութիւններ որոնք իրարու յաջորդեցին, եւ որոնց միջեւ որեւէ կապ չի տեսներ տոքթ. Թեռնոն, անտեսելով այն իրողութիւնը, թէ առաջին ցեղասպանութեան ներկայ էին երկրորդին հեղինակներն ալ, զոհերն ալ):

Չենք մանրամասներ Սեւակի Չանղըրըի օրերը եւ խժդուժ սպանութեան պարագաները, որոնց մասին գրած են Բիւզանդ Քէչեան, Միքայէլ Շամտանճեան, Պալաքեան Սրբազան եւ ուրիշներ: Կայ մանաւանդ կառապան Հասանի ականատեսի վկայութիւնը, որ սահմռկեցուցիչ է:

Կ'արժէ յիշել սակայն այն պարագան, թէ Սեւակ կ'արտօնուի Չանղըրըի մէջ փոքր ինչ գործել իբր բժիշկ, եւ իբր այդ կը դարմանէ ու կ'առողջացնէ աղջիկը չէթէնի, արապաճը Իսմայիլի, որ աքսորականին կ'առաջարկէ իսլամանալով ամուսնանալ իր աղջկան հետ (որ մինչ այդ սիրահարած է թխադեղ բժիշկին) եւ այդպէսով փրկուիլ սպասող անխուսափելի վախճանէն: Հակառակ ընկերներուն պնդումին, որպէսզի առ երեւոյթ ընդունի առաջարկը, Սեւակ խրոխտաբար կը մերժէ ուրանալ կրօնքն ու ազգութիւնը, եւ նոյնիսկ առժամաբար դաւաճանել կնոջն ու զաւակներուն, ըսելով թէ մտաւորականները պարտին օրինակ դառնալ հասարակ ժողովուրդին:

Օգոստոս 26-ին (13), Ռուբէն Սեւակ, Դանիէլ Վարուժան եւ 3 ուրիշ Հայեր ձիու կառքով ճամբայ կը հանուին դէպի Այաշ, եւ ճամբան, նախօրօք պատրաստուած ծրագրի մը համաձայն, մարդասպան չէթէներու ձեռքով կը խողխողուին ամենախժդուժ պայմաններու տակ, մերկացուելով եւ դանդաղօրէն անդամահատուելով: Սպանութենէն օր մը վերջ Պոլսէն հեռագրով հրաման կուգայ ազատ ձգել Սեւակը, իսկ Ֆոն Նոյրաթ իր վերոյիշեալ տեղեկագրին մէջ կը ճշդէ թէ ոճրագործներու խումբէն 12 հոգի ձերբակալուած են:

Այս բոլորը մաս կը կազմեն անշուշտ նախապատրաստուած դասական բեմադրութեան, քանի որ ոճիրին յղացման պահուն պատրաստուած է նաեւ զայն ծածկելու միջոցը, միջոց որ մինչեւ այսօր անշեղօրէն կ'օգտագործուի:

Է) Սեւակի մահէն վերջ․․

Ամուսնոյն մահուան լուրը առնելէ վերջ, Տիկին Չիլինկիրեան մօրը եւ զաւակներուն հետ կը մեկնի Էրֆուրդ: Հոն, հայրն ու մայրը կը ջանան իրեն հասկցնել թէ այլեւս պէտք է մոռնայ ամուսինն ու Հայերը, եւ թէ տղաքը պէտք է մեծնան իբր Գերմանացի, քանի որ այլեւս գոյութիւն չունի «բաբա Ռուբէն»ը:

Այդ չէ սակայն մտադրութիւնը Տիկին Չիլինկիրեանի, որ Պոլիս, դեսպան Վանկենհայմի երեսին պոռացած է թէ իր տղան պիտի մեծցնէ այնպիսի ոգիով մը որ օր մը հօրը վրէժը լուծէ Գերմանացիներէն, որովհետեւ ինք լիովին համոզուած է Գերմանացւոց մեղսակցութեան՝ հայկական ջարդերու մէջ:

Ուստի, Տիկին Չիլինկիրեան, խուսափելու համար ծնողքին ճնշումէն, կ'առնէ զաւակները ու կը փախչի Լոզան, իր ազգականին մօտ, ուր կը մնայ մինչեւ պատերազմի վերջաւորութեան:

Կ'ուզէ զաւակները մեծցնել իբր Հայ: Առ այդ նամակ մը կը գրէ Հայկական Պատուիրակութեան Նախագահ Աւետիս Ահարոնեանի, խնդրելով որ տղան՝ Լեւոնը հայկական վարժարան մը տեղաւորէ: Թղթածրարին մէջ ունինք պատասխանը Ա. Ահարոնեանի, որ Փարիզէն, Հոկտեմբեր 27, 1919 թուակիր նամակով մը ցաւ կը յայտնէ թէ կարելի չէ տիկնոջ խնդրանքին գոհացում տալ, տղուն փոքր տարիքին պատճառաւ:

Անկէ վերջ, Տիկին Սեւակ երկու զաւակները Պոլիս կը ղրկէ ծանօթի մը միջոցաւ, Մարսէյլէն մեկնող շոգենաւով մը, իսկ ինքն ալ Հայաստանի Հանրապետութեան Լոզանի դիւանագիտական ներկայացուցիչէն հայկական անցագիր մը ձեռք ձգելով, կ'երթայ Փարիզ:

Պզտիկները 3 տարի կ'ապրին Սիլիվրի, իրենց մեծ ծնողքին մօտ: 1922-ին, հայր Չիլինկիրեանի մահէն վերջ, ընտանիքը Պոլիս կը փոխադրուի, Սիլիվրիի հայ բնակչութեան սպառնացող վտանգէն փախչելով: Այդ շրջանին է որ Տիկին Սեւակ Պոլիս գալով, տղաքը կը տանի Փարիզ, ուր կը բնակի երկար ատեն, եւ ուր ազնուահոգի Հայու մը՝ ադամանդավաճառ Պրն. Համբարձումեանի հոգածութեան շնորհիւ կը յաջողի հայեցի կրթութիւն տալ տղուն:

Կը յարգէ երդումը զոր ըրած էր ամուսնոյն սպանութեան լուրը առած օրը: Այլեւս երբեք գերմաներէն չի խօսիր, եւ գերմաներէն բառ մը չի սորվեցներ զաւակներուն: Իր նախատեսութիւնը կ'իրականանայ, երբ Բ. Համաշխարհային Պատերազմին Լեւոն իբր Ֆրանսական բանակի զինուոր կ'երթայ կռուիլ Գերմանացւոց դէմ:

Տիկին Սեւակը ճանչցայ 1958-ին Նիսի մէջ, աղջկանը՝ Շամիրամի ընկերակցութեամբ: Ինքն ալ բանաստեղծութիւններ կը գրէր Yane Sévac անունով, եւ ինծի նուիրեց տպագրեալ երկու հատորներ՝ «Divines Amours» (Paris, Editions Debresse, 1940) եւ «Poèmes Parisiens» (Editions de la Revue Moderne 1957): Իր խօսակցութեան յաւիտենական նիւթն էր թխադեղ Ռուբէնը, որուն սէրը պահած էր անշէջ:

Աւելի վերջ բանաստեղծութեան երկու հատորներ եւս հրատարակեց, «Echos d'Arcanes» և «Au Pied de la Dent du Midi», երկուքն ալ Editions de la Revue Moderneի կողմէ, 1961-ին եւ 1966-ին: Վերջին հատորին ենթախորագիրն է՝ «Ի յիշատակ մահուընէ աւելի ուժեղ Սիրոյ մը», ինչ որ ակնարկութիւն մըն է Սեւակի սիրոյն, քանի որ զիրար ճանչցած ու սիրած էին, ճիշդ այդ լերան՝ La Dent du Midiի ստորոտը գտնուող Շամբեռի գիւղին մէջ: Ստիկա եղաւ իր կարապի երգը, քանի որ յաջորդ տարի մեռաւ Նիսի մէջ, Դեկտեմբեր 28, 1967-ին եւ ըստ իր կտակին, յուղարկաւորութիւնը կատար-

ունցաւ Հայկական ծեսով, Նիսի Հայ եկեղեցիին մէջ:

Ներկայիս Լեւոն կ'ապրի Լիոն, իսկ Շամիրամ՝ Նիս:

Սեւակի մայրը մինչեւ 1934 մնալէ վերջ Պոլիս կ'ապրէր տղուն քով, կը մեկնի Սելանիկ, Հայկանոյշ աղջկան մօտ: Պոլիս վերադառնալու ատեն շոգենաւին մէջ կը մահանայ, ու կը թաղուի Սելանիկի մէջ:

Ը) Քանի մը ճշդումներ...

Կարելի է ամբողջ գիրք մը լեցնել այն բոլոր սխալ տեղեկութիւններով, որոնցմով խճողուած են Ռուբէն Սեւակի կենսագրականները, եւ որոնք գրչէ գրիչ փոխանցուելով նուիրականացած են այլեւս, մուտք գործելով նոյնիսկ Համայնագիտարանէն ներս:

Կ'արժէ մատնանշել մէկ քանին, առ ի հետաքրքրութիւն.

× «Սեւակ իր ապագայ կինը ճանչցաւ Գերմանիոյ մէջ» (Արմէն Սեւան)

× «Զուիցերիոյ մէջ է որ կը ճանչնայ Հէլէն վան Պրաամ անունով մանկամարդուհին, որ պիտի դառնայ յետոյ իր կեանքի ընկերը» (Հայ Գրագէտներու Բաբեկամներ):

× Այս «Հէլէն վան Պրաամ» անունը կրկին կ'երեւի Հրանդ Բալուեանի գրչին տակ «Զուարթնոց»ի մէջ, ուր կ'ըսուի նաեւ թէ Ռուբէն 20 տարեկան էր եւ Հէլէն՝ 17, երբ գիրար ճանչցան եւ տարի մը վերջ Փարիզ ամուսնացան: Մինչդեռ ամուսնութեան վկայագրէն ալ կը հասկցուի թէ երբ 1910-ին ամուսնացան, Ռուբէն 25 տարեկան էր, իսկ օրիորդ Աբէլ՝ 20: Ռուբէն 20 տարեկանին, այսինքն՝ 1905-ին, տակաւին Պէրպէրեանի դպրասեղաններուն վրայ էր:

× Իսկ ուրիշ հեղինակ մը գրած է թէ երկու երիտասարդները գիրար տեսան եւ սիրահարեցան Ռուբէնի բժշկական վկայական առած օրը, հանդիսութեան ընթացքին, 1911-ին: Մինչդեռ այդ թուականին տարիէ մը ի վեր ամուսնացած էին արդէն:

× «Սեւակ ծնած է Պոլսոյ արուարձաններից մէկում» ու 1914-ին Լօզանէն Պոլիս վերադարձած է «ամբողջովին զբաղուելու համար գրականութեամբ» (Եղիշէ Պետրոսեան): (Կը մոռնայ թէ Սեւակ բժիշկ էր):

× «1907ին Սեւակի հայրը մահացած ըլլալով (1922-ին մահացաւ) կամ նիւթապէս ի վիճակի չըլլալով, չէր կրնար այլեւս օգնել ուսանող տղուն» (Վ. Կիրակոսեան):

× «Սեւակ զոհ գնաց եղեռնին, խելագարութեան մատնելով դեռատի կնոջը» (Արփիկ Մինասեան) (ստորագծումը՝ Տ. Հ.-ի):

× «1915 թուականի ահաւոր եղեռնի օրերին դէպի Միջագետքի անապատները քշուող հայ տարագրութեան այն քարաւանը, որի մէջ էին Կոմիտասը, Վարուժանը, Զարդարեանը, Սեւակը եւ այլ մտաւորականներ՝ կանգ էր առել Չանղըրիում» (Վաղարշակ Նորենց), «Նա ծնուել է Կ. Պոլսում» (Նոյն):

Քանի՞ սխալ մէկ նախադասութեան մէջ:

○ Ապրիլ 24-ին ձերբակալուած մտաւորականներուն մէջ չկար Սեւակը:

○ Այդ մտաւորականները Չանղըրը փոխադրուեցան շոգեկառքով, եւ ո՛չ թէ քարաւանով: Աւելի ճիշդ, մինչեւ Անգարա շոգեկառքով, հոնկէ ալ Չանղըրը՝ ձիաքարշ կառքով:

○ Ռուբէն Զարդարեան Չանղըրըի խումբին մէջ չէր:

Վ. Նորենց միակը չէ որ Չանղըրըն կը զետեղէ Միջագետքի ճամբուն վրայ, մինչդեռ այդ քաղաքը կը գտնուի Անգարայէ 100 քմ. դէպի հիւսիս, դէպի Սեւ Ծով: Դեռ վերջերս Իտալիոյ մէջ, Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած հանդիսութեան մը ընթացքին ալ հեղինակաւոր անձնաւորութիւն մը, խօսելով բանաստեղծին մահուան պարագաներուն մասին, ըսեր էր «հոգի մը սփռուած Միջագետքի անապատներուն մէջ»:

Վարուժանի հոգին ի՞նչ գործ ունէր Միջագետքի մէջ :

× Շատեր կարծած են թէ Սեւակ եւ Կոմիտաս վարդապետ միաժամանակ Չանղըրը գտնուեցան: Օրինակ, Պերճ Զէյթունցեանի «Մեծ Լռութիւնը» թատերգութեան մէջ Կոմիտասէ առաջ Սեւակ կ'երեւի Չանղըրըի բանտին մէջ: Մինչդեռ իրողութիւնը այն է որ Կոմիտաս Պոլիս վերադարձած է Մայիս 2-ին (հին տոմարով) մինչ Սեւակ Չանղըրը հասած է Մայիսի վերջերը միայն:

Սխալին աղբիւրը շատ հաւանաբար Բիւզանդ Քէչեանի յուշերուն մէջ պատմական անցեալի գործածութիւնն է, ան որ բացայայտօրէն շփոթութեան դուռ կը բանայ: Այդ յուշերը՝ «Դժոխքին Նախադուռը» վերնագրին տակ, յաճախ հրատարակուած են եւ վերջերս ալ վերհրատարակուեցան «Աշխարհ»ի մէջ:

Այսպէս Բ. Քէչեան կը պատմէ թէ, աղատ արձակուած 8 անձերու առաջին խումբը, որուն մէջ ինք եւ Կոմիտասն ալ կային, վերադարձի ճամբուն վրայ Ապրիլ 29-ի Զորեքշաբթի օրը Գալճճիք կը գտնուէին, եւ հետեւեալ օրը Ս. Համբարձման տօնը վայելեցին Ընկիւրիւի եկեղեցիին մէջ: Իրենց ազատ արձակման հրամանը հասած էր Ապրիլ 11-ի (24) չարաշուք օրէն 15 օր վերջ: Եւ սակայն իր յիշատակներուն մէջ տեղ մը խօսելով Սեւակի մասին կը գրէ.

«Գեղեցկադէմ երիտասարդ մ'էր Սեւակ, եւ թրքուհին անոր սիրահարեցաւ: Հայրը հասկցուց բժիշկին թէ իր ազգակիցները ջնջելու հրաման կայ, բայց եթէ իսլամութիւնը ընդունի եւ կարգուի այն աղջկան հետ որուն կեանքը ազատած էր, ինք ալ կը խոստանար իր փեսան փրկել վաղահաս աղէտէն: Սեւակ խորհուրդ հարցուց ընկերներուն: Ամէնքն ալ, Յունիս ամսուան գոյժերէն զգացուած, զինք խրատեցին առժամապէս համակերպելու...»:

Որոշ է թէ Բ. Քէչեան կը խօսի դէպքի մը մասին, որ Յունիս ամիսէն վերջ պատահած է, երբ ինք Չանղըրը չէ այլեւս, քանի որ Մայիս 2-ին Պոլիս վերադարձած է: Ուրեմն կը պատմէ իրը պատմութիւն (առանց ճշդելու սակայն թէ ուրիշներէ լսած է) ինչպէս պիտի ըսէր օրինակի համար. «Երբ Նաբոլէոն Էլպա կղզի աքսորուեցաւ»: Պատմական անցեալի գործածութիւնն է պարզապէս, որ այն տպաւորութիւնը կը գործէ թէ Բ. Քէչեան իբր ականատես կը խօսի Սեւակի մասին:

× «1915ին վերադարձել է Կ. Պոլիս, ձերբակալուել է եւ աքսորի ճանապարհին նահատակուել այն խմբի հետ, որի մէջ էին նաեւ Վարուժանը, Սիամանթօն եւ ուրիշներ» (Հայկական Համայնագիտարան):

Սեւակ կատարելապէս յիմար պէտք է եղած ըլլար, 1915-ին, այսինքն՝ պատերազմի ընթացքին Պոլիս վերադառնալու եւ ձերբակալուելու համար: Իրականութեան մէջ 1914-ի Յունիսին է որ Պոլիս վերադարձաւ, պատերազմէն երկու ամիս առաջ:

Գալով Սիամանթոյի, որոշ է թէ ան Չանղըրը չէ գտնուած, այլ աքսորուած է՝ Այաշ: Շատեր Սիամանթոյի անունը կցած են Սեւակի եւ Վարուժանի խումբին: Աղբիւրը կը կարծեմ գտնել Միքայէլ Շամտանճեանի հետեւեալ տողերուն սխալ մեկնաբանութեան մէջ.

«Մեկնումի գիշերը, (կ'ակնարկէ Սեւակի, Վարուժանի եւ 3 միւս Հայերուն Չանղըրըէ դէպի Այաշ մեկնումին) մեր տան մէջ, բաղդատաբար ոչ - մռայլ անցաւ: Երկուքս ալ (ինք եւ Սեւակը) այն իրիկուն, օգտուելով մեր խոհարարուհիին կարողութիւններէն, Այաշի մեր ընկերներուն համար քաղցրաւենիք պատրաստելու զբաղեցանք: Մասնաւորաբար Սիամանթօ բարեկամիս պատուոյ կտորներ սահմանեցի, մտէն ծանօթ ըլլալով ինծի, ամենազգի քաղցրութիւններու համար իր հոգիին անպատում տկարութիւնը»:

Կ'երեւի թէ, մեր բանասէրները Սիամանթոյի անունը հայճեպով կարդալով, կարծած են թէ ան ալ այդ խումբին մէջ կը գտնուէր:

Թ) Ասպետական արիութիւն...

Շամտանճեան ինչո՞ւ համար կը ծանրանայ սակայն խրոխտ բանաստեղծին «հոգիին անպատում տկարութեան» վրայ: Բացատրութիւնը կարելի է գտնել այն նամակին մէջ զոր «Զա'րկ Կովկաս»ի հեղինակը գրած է Այաշէն 1915 Մայիսին, մօրմէն խնդրելով միջամտութիւնը պոլսահայ երեսփոխան Պետրոս էֆ. Հալաճեանի («Արեւմտահայ Գրողների Նամականի» Երեւան, 1972):

Մահուան առջեւ տկարութիւնը մարդկային է եւ հասկնալի իսկ հակառակը՝ հերոսական եւ զմայլելի: Սեւակի մասին իր բաղդակից ընկերները կը վկայեն թէ բնաւ չենթարկուեցաւ այդ տկարութեան, եւ ինչպէս Շամտանճեան կ'ըսէ, «ամբողջ երկու օր աշխատեցաւ համոզելու համար տկար հոգիները, որ մահը մահմետականացումէ աւելի աղէկ է, եւ զատ զատ երդում ընել տուաւ ամէն անոնց, որոնց հոգիի ուժին վրայ կասկած ունէր, թէ հաւատարիմ պիտի մնան իրենց լոյս - հաւատքին»:

Ցոն Նոյրաթ չէր սխալած: Տոքթ. Չիլինկիրեան վտանգաւոր էր, քանի որ իրապէ՛ս Հայ էր:

Հերոսական բան մը կայ այս բոլորին մէջ, որ Գուրգէն Մխիթարեանի բառերով («Քառորդ Դար Գրականութիւն», Գահիրէ, 1946) «սրտառուչ, խորունկ վէպ մը կրնար դառնալ, եթէ մէկը սիրտ ունենար արիւնի մէջ խեղդուած բանաստեղծին կեանքը գրական օգտագործումի մը առարկայ դարձնել...» պայմանաւ որ այդ վէպը տար հարազատ պատկերը «երիտասարդ բանաստեղծին վեհ ու հզօր կեցուածքին» եւ ո՛չ թէ զայն ծաղրանկարի վերածէր, ինչպէս որ ձախողած վերջին փորձերը ցոյց տուին դժբախտաբար:

Զկարծուի սակայն թէ Սեւակ մոլեռանդ կուրութեամբ մը մահը կը նախընտրէ կեանքէն: Եթէ մահուան հրեշտակին ներկայութիւնը շատ անգամ նշմարելի է իր գրութիւններուն մէջ, այդ չի նշանակեր թէ Սեւակ եղերերգակ բանաստեղծ մըն է, եւ խառնուածքով՝ յոռետես: Ընդհակառակն, եղած է զուարթ եւ կենսուրախ:

Եթէ յաճախ կը խօսի մահուան մասին, զայն հակադրելու համար է կեանքին, գիտակցելու համար կեանքի իրական արժէքին: Արդարեւ, առանց խաւարին լոյսը ի՞նչ պիտի արժէր եւ առանց մահուան կեանքը պիտի արժէ՞ր ապրիլ: Իբր բժիշկ մօտէն կը ճանչնայ կեանքի զանազան փուլերը եւ գիտէ թէ մահը մաս կը կազմէ անոր, իբր անխուսափելի վերջակէտ: Ու երբ կը յանձնարարէ փութկոտութեամբ «Սիրէ՛, սիրէ՛, պիտի մեռնի՛ս...» («Սիրէ», անտիպ), կ'ուզէ ըսել թէ մահուընէ առաջ ապրէ՛, կեանքդ լեցնելով սիրով:

Սեւակ կը ճանչնայ մահը եւ բոլոր քաջերուն պէս երկիւղ չունի անկէ: Այդ պատճառաւ ալ, երբ ժամը կը հնչէ, արիաբար կը քալէ դէպի հոն, ասպետական քաջութեամբ: Հին օրերու ասպետներուն պէս, որոնք իրենց կեանքը կը նուիրէին ճշմարտութեան եւ արդարութեան պաշտպանութեան, կը քալէ գլուխը վեր, քանի որ ասպետները «կ'ապրին մեռնելով, կը մեռնին անմահ» («Թրուպատուրները» Ռ. Սեւակ) զի գիտեն թէ «մահ իմացեալ անմահութիւն է»:

Հայրենի բանաստեղծ Վահագն Դաւթեան այս իմաստով շահեկան ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց վերջերս «Գրական Թերթ»ի Ապրիլ 12, 1985ի թիւին մէջ, «Ասպետի Երգ» խորագրով:

Ռ. ՍԵՒԱԿԻ ՁԵՌԱԳՐԵՐՈՒՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Հայ գրողներու ձեռագրերը՝ ընդհանրապէս, եւ նահատակ գրողներու թղթածրարները՝ մասնաւորաբար, առարկայ չեն դարձած լուրջ հետաքրքրութեան, եւ յաճախ ցրուած՝ չորս հովերուն, երբ չեն կրցած ամփոփուիլ Երեւանի Եղիշէ Չարենցի անուան Գրականութեան Թանգարանին հոգածու դարակներուն մէջ:

Իբր օրինակ կ'արժէ պատմել ոդիսականը Ռ. Սեւակի ձեռագրերուն, որոնք մեծ մասամբ փրկուած են բարեբախտաբար:

Սեւակի մահէն վերջ երբ կինը կը մեկնի Պոլսէն, բանաստեղծին երէց եղբայրը, որ արդէն Պոլիս կը բնակէր, կը պարպէ Սեւակի Բանկալթիի տունը, իր բնակարանը փոխադրելով գոյքերն ու թուղթերը:

Սեւակի մէկ քեռաղջիկը 1922-ին այդ ձեռագրերուն վրայէն տետրակի մը մէջ կ'ընդօրինակէ 54 քերթուածներ, մեծ մասամբ անտիպ: Այդ տետրակը, որ մեր տրամադրութեան տակ է, իր որոշ օգտակարութիւնը ունի կարգ մը քերթուածներու տարբերակները բաղդատելու տեսակէտէ: Հոն կը գտնենք 20-ի մօտ քերթուածներ, որոնց բուն ձեռագրերը անյայտ կը մնան:

Աւելի վերջ, Սեւակի երէց եղբօր տղան, հօրմէն զաղտնի կը սկսի օգտագործել ձեռագրերը, զանոնք իբր իր սեփական հեղինակութիւնը ցոյց տալով Մխիթարեան վարժարանի իր դասընկերներուն, մինչեւ որ ուսուցիչները կ'անդրադառնան եւ կ'արգիլեն այդ չահագործումը: Բայց տղան աւելի հեռու կը տանի գործը, Սեւակի ձեռագրերէն կարեւոր մաս մը վաճառելով Թորոս Ազատեանի:

Բանասէր-բանաստեղծ Թ. Ազատեան գրավաճառի խանութ մը ունէր Ղալաթիա, ուր կը ծախէր տուներէ և դպրոցական ու այլ ազգային գրադարաններէ ձեռք բերուած հին գրքեր: Այդ գրադարաններուն գիրքերը հոգաբարձուներու, թաղականներու կամ ուսուցիչներու միջեւ բաժնուած էին «պատեհ առիթով» և կամ հաւանական խուզարկութեանց երկիւղը պատրուակելով, բայց ի վերջոյ իբր վաճառքի նիւթ փոխադրուեցան հայ գրավաճառներու խանութը, որովհետեւ անվնաս գիրքեր էին իրականութեան մէջ:

Կը կարծուի թէ Սեւակի ազգականներուն կողմէ Թ. Ազատեանի յանձնուած են տպագրեալ կամ ձեռագիր այլ թուղթեր ալ, որպէսզի ան իր հետ Երեւան տանի եւ Գրականութեան Թանգարանին յանձնէ զանոնք:

Աւելի հաւանական է որ, Թ. Ազատեանի մահէն վերջ իր անձնական արխիւին հետ Գրականութեան Թանգարանին յանձնուած ըլլան Սեւակի ձեռագրերը, որոնք հոն կը պահուին մինչեւ հիմա, իբր Թ. Ազատեանի Ֆոնտին մաս կազմող սեփականութիւն:

Դարձեալ Գրականութեան Թանգարանի Ենովք Արմէնի Ֆոնտին մէջ կը գտնուին Սեւակէ նամակներ, ուղղեալ՝ Ե. Արմէնի (հրատարակուած՝ «Արեւմտահայ Գրողների Նամականի»ի մէջ) ինչպէս նաեւ ձեռագրերը շարք մը քերթուածներու, որոնք հրատարակուած են Ե. Արմէնի խմբագրութեամբ լոյս տեսած «Մասիս»ի մէջ: Կան նաեւ քանի մը անտիպներ զորս Ե. Արմէն չէ հրատարակած, կամ յարմար չտեսնելով, եւ կամ գրաքննութենէ անցնել չյաջողելով:

1945-ին, Սեւակի միւս եղբօրորդին, Յովհաննէս Չիլինկիրեան, հօրեղբօր տունը երթալով կը հաւաքէ եւ ապահով տեղ կը փոխադրէ ինչ որ կը գտնէ Սեւակէն, այսինքն՝

- Ընտանեկան նամակներ, փոխանակուած Ռուբէնի եւ իր հարազատներուն միջեւ (հայր, մայր, եղբայր, եւայլն):
- Սեւակէ նկարներ, ինչպէս նաեւ իր կողմէ ընդօրինակուած Պէթհովէնի եւ Վիքթոր Հիւկոյի դիմանկարները,
- Պէրպէրեան վարժարանի վկայականը,
- Հարիւրաւոր քարթ - փոսթալներ, ղրկուած Սեւակէն Եաննիին, եւ Սեւակի կողմէ ստացուած՝ զանազան ընկերներէ, գրագէտներէ, եւայլն,
- Դպրոցական դասատետրեր, նօթագրութիւններ, եւայլն:

Աւելի վերջ ձեռք կը ձգէ նաեւ Սեւակի կողմէ Եաննիին գրուած սիրային նամակներու ամբողջ ծրար մը:

Այս վերջին նամակներուն լուսապատճէնները առնելով Երեւանի Գրականութեան Թանգարան կը ղրկուին Վահրամ Մալեանի ձեռքով: Առոնցմէ ոմանք աւելի վերջ կը հրատարակուին Ա. Ծառուկեանի «Նայիրի»ին մէջ, առանց որ կարելի ըլլայ հասկնալ թէ ի՛նչ ճամբով հասած են հոն:

Սեւակէն կարգ մը ձեռագրեր մնացած

ՃԻՇԴ ՍԷՐԸ

Ճի՛շդ սէրն ա՛ն է որ չես ըսեր
Բարեկամիդ ու թշնամուդ,
Կը մարես քու յետին լոյսեր
Ու կ'ամփոփուիս սրտիդ մէջ մութ:

Ճի՛շդ սէրն ա՛ն է որ չես ըսեր
Վիճիտ կերպով դուն քու հոգուդ՝
Չես գիտեր դեռ ի՞նչ է քու Սէր
Երջանկութի՞ւն թէ վիշտ անզուլ:

Ճի՛շդ սէրն ա՛ն է զոր չես ըսեր
Հոգեհատոր քու սիրելուդ,
Կու լա՛ս լացդ մարդ չի լսեր
Համոզուած ես չի սիրուելուդ:

Ճի՛շդ սէրն ա՛յն է, ա՛խ մի ըսեր
Շիրիմիդ մէջ զայն Աստուծուդ
Հոն կը լացնեն քեզ հին յոյսեր՝
Ու կը հաւտաս դեռ սիրելուդ...:

Լոզան

...էն նաեւ իր այրին մօտ: «Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ»ու կողմէ Փարիզ հրատարակուած հատորին յառաջաբանին մէջ կ'ըսուի թէ «Ընկերակցութիւնը դիմեց Տիկին Սեւակին եւ ստացաւ բոլոր ձեռագրերը (ստորագծումը՝ Տ. Հ.) որոնց մէջ գտաւ բաւական թիւով արձակներ, Բժիշկին Գիրքէն փրցուած էջեր»ու շարքէն, ինչպէս նաեւ քերթուածներ»: Իսկ յառաջաբանին մէջ ալ ըսուած է «Մեր տրամադրութեան տակ ունինք նաեւ հետեւեալ անտիպ քերթուածները», որուն կը յաջորդէ ցանկը 35 բանաստեղծութիւններու, որոնց մեծ մասին արտագրումը կը գտնենք Սեւակի քեռաղջկան տետրակին մէջ: Այդ ձեռագրերը յետոյ փոխադրուած են Երեւանի Գրականութեան Թանգարանը:

Գրականութեան Թանգարանին յանձնուած է նաեւ Սեւակի իւղաներկ դիմանկարը, գործ՝ իր մտերիմ ընկերներէն Լեւոն Ագնաւուրեանի:

Պատճառներ ունինք ենթադրելու որ Տիկին Սեւակի մօտ մնացած այլ նամակներ ալ Գրականութեան Թանգարան ղրկուած ըլլան նիսահայ ազգային գործիչ Արամ Սաւոյի (Սմաճեան) ձեռքով:

Անդին, Պէյրութի մէջ տպարանատէր Վաչէ Սեթեան եւս ի ձեռին ունեցած է Սեւակէ կարգ մը ձեռագրեր, աղբիւրը անծանօթ, որոնցմէ մէկ քանին հրատարակուած են Կարօ Գէորգեանի «Ամէնուն Տարեգիրքը»ին 1961, 1962 եւ 1963ի թիւերուն մէջ: Ասոնցմէ երեք պատմուածքներ առաջին անգամ ըլլալով հոն է որ լոյս տեսած են. «Մեռելին նշանտուքը», «Մարենիկը», «Տոքթէօր Քօզմօզ»: Կը կարծուի թէ այդ բոլորը փճացած են Պէյրութի ռմբակոծումներուն ընթացքին:

Բ. Սեւակէն նամակներ ունէր իր քով անկասկած, ամենամտերիմ բարեկամը՝ Հրանդ Նազարեանց, որ յետագային հայ գրականութենէ ու հայութենէ քաշուելով հաստատուեցաւ Իտալիոյ Պառի քաղաքը, ու նուիրուեցաւ իտալական գրականութեան: Իր մահէն վերջ միլանաբնակ բանաստեղծ Արամայիս Սրապեան ընկերոջ մը հետ Պառի երթալով, Նազարեանցի կնոջմէն առնելով Միլանո փոխադրեց գրադարանին հայերէն թուղթերն ու ձեռագրերը, որոնք ներկայիս կը մնան Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերուն մօտ: Փորձեցինք հասկնալ թէ այդ թղթածրարին մէջ գոյութիւն ունի՞ն Սեւակէն մնացած նամակներ եւ ձեռագրեր, բայց մեր դիմումները մնացին ապարդիւն:

Կը տեսնուի սակայն թէ, Սեւակի արխիւը մեծ մասամբ կեդրոնացած է Երեւանի Գրականութեան Թանգարանը, եւ կորուստէ փրկուած: Հոն կը պահուի նաեւ հաւաքածոյ մը լրագրական կտրոններու, զորս Սեւակ իր ձեռքով դասաւորած ըլլալ կը թուի, իր քերթուածներուն առաջին տպագրութիւնները ունենալու համար: Ասոնցմէ շատերու վրայ իր ձեռքով սրբագրութիւններ ալ կատարած է, հաւանաբար ապագայ տպագրութեան մը համար:

Արդէն իսկ, Սեւակի շատ մը ձեռագրերը ծանրաբեռնուած են սրբագրութիւններով եւ նօթերով: Օրինակի համար, «Աստուծոյ Լացը» քերթուածին ձեռագրերին վրայ իբր առաջին խորագիր կը կարդանք «1896» ձօնուած՝ Համիտի: Յետոյ տուած է երկրորդ խորագիր մը, զոր ջնջած է, ի վերջոյ վերածելու համար «Աստուծոյ Լացը»ին: Առանց այս մանրամասնութեան, դժուար է կռահել թէ Սեւակ Կարմիր Սուլթանին խժդժութիւններուն կ'ակնարկէ:

Մ.Ի ՈՒՂՂԵԱԼ ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Սեւակի ձեռքով գրուած 14 նամակներու եւ 6 քերթուածներու ծրար մը ունեցած է այլ ճակատագիր, անցնելով Տիգրան Չիթունիի ձեռքը:

Չիթունի կը պատմէ թէ («Հայրենիք Ամսագիր», 24. 1. 1928) 1915-ին առաստաղէ առաստաղ թաքստոց փոխելով, [illegible]պատանի Գատըգիւղ, ազգականի մը տան մանսարտը, եւ հոն դիզուած փոշեծածկ գիրքերու եւ ձեռագրերու մէջէն կը գտնէ Սեւակի ձեռագիր 14 նամակները ու 6 քերթուածները, զորս գրպանը կը պահէ «մոռացութեան փոշիներէն հանելով ապահով տեղ ղրկելը սեպուհ պարտք մը սեպելով»:

Չիթունի 1928-ին «Հայրենիք Ամսագիր»ի մէջ կը հրատարակէ այդ նամակները, զանոնք ընդօրինակելով իր ձեռքով, ջնջելով անունը այն անձին որուն ուղղուած են նամակները, եւ անոր տեղ դնելով Մ..., Մ. Պ.... կամ Պ. Մ.... ըսկզբնատառերը: Ամէնէն հետաքրքրականը այն է որ Չիթունի հրատարակութեան բոլոր իրաւունքները կը վերապահէ իրեն, երբ անդին ողջ են Սեւակի օրինաւոր ժառանգորդները:

Չիթունի կը մոռնայ սակայն ապահով տեղ ղրկելու սեպուհ պարտքը եւ իր մօտ կը պահէ ձեռագրերը, որոնք ի վերջոյ կ'անցնին Փարիզաբնակ գրասէր ազգայինի մը ձեռքը, որ բարի եղաւ մեզի տրամադրելու անոնց լուսապատճէնները:

Երեւանի Գրականութեան Թանգարանէն ալ ստացանք Չիթունիի ընդօրինակութիւններուն լուսապատճէնները, եւ բաղդատելով տեսանք որ Չիթունի իր կողմէ կատարած է այլ եւ այլ սրբագրութիւններ եւ մանաւանդ փոխած՝ բնագրին

կէտադրութիւնն ու նոր տողի անցնելու դրութիւնը:

Դժուար չէ հասկնալ թէ ո՞վ է այդ խորհրդաւոր Մ...ն, զոր Սեւակ կը կոչէ երբեմն «Հոգի՛ս»: Քանի մը նամակի վերջաւորութեան կը յանձնարարէ «բարեւներս յարգելի ծնողացդ եւ եղբայրներուդ» եւ կ'աւելցնէ «Programme չեմ ղրկեր, որովհետեւ Շահանին «Le Livret de l'Etudiant» անուն գիրք մը ղրկած են, մէջը ամէն բան գրուած է. եթէ կ'ուզես, ա'ռ Շահանէն եւ կարդա'»: Ուրիշ յետ գրութեան մը մէջ (Մարտ 26, 1907) կը յիշեցնէ. «Եւ մի' մոռնար որ այս նամակը գրողը թերեւս ա'յն անձն է որ ամէնէ'ն աւելի սիրեց քեզ»:

Այսուհանդերձ, բոլոր նամակները նոյն անձին չեն ուղղուած:

Այդ նամակներուն մէջ Սեւակ առ հասարակ կը խօսի իր ուսանողական կեանքին մանրամասնութիւններուն, ճամբորդութիւններուն, նիւթական դժուարութիւններուն եւ այլ մտերիմ հարցերու շուրջ: Կ'արժէ արտագրել կարծիքները զորս յայտնած է ժամանակակից գրողներուն մասին.

Մեհրուժան Պարսամեանի մասին կ'ըսէ (Նամակ 12. 2. 1907).

«Անիկա յաւէտ պիտի մնայ բանաստեղծը, «անո՛ր զոր պիտի սիրէ», անիկա յաւէտ պիտի ըլլայ երեւակայող ու օդային բանաստեղծը»:

Իսկ Միսաք Մեծարենցի մասին կը գրէ նոյն տեղը, ապահովաբար չարաչուք ազդեցութեանը տակ Ենովք Արմէնի, որուն հետ շատ մտերիմ է այդ շրջանին. «Այս տղան սիրած եմ իր մէկ քանի զգայուն եւ խո՛ր տողերուն համար. աւա՜ղ որ շուտ կամծ եղաւ. անուն շինելու տենչը աւրեց զինքը. ամէ՛ն թերթի մէջ ու ամէ՛ն շաբաթ գրելու, իր ստորագրութիւնը երեւցնելու կի'րքն է որ գէշ ազդեց իր գրչին. ու իր վերջին գիրքը sur commande et à la hate գրականութեան մը բոլոր ախտանիշները ունի դժբախտաբար: Որքա՛ն պիտի ուզէի ճանչցած ըլլալ զինքը ու ըսել իրեն որ քի՛չ գրէ, մանաւանդ բանաստեղծութիւնը quantitéին մէջ չէ՛, qualitéին մէջն է որ կը փնտռուի. չէ՞ մի որ Առվէր իր մէկ sonnetով անմահացաւ»:

Անդթօրէն կ'արտայայտուի Մխիթարի իր ընկերներէն Ստեփան Բարքլեանի մասին, որ յետոյ Պոլսահայոց ծանօթ դաշնակի ուսուցիչը դարձաւ. «Աշխատի՛լ, աշխատի՛լ ու դեռ Բաքէլեանը այնպէս կը հաւատայ որ մարդ տունը նստիլ սուրճ խմելով՝ musicien կ'ըլլայ, եւ թէ հանճարը հանճա՛ր ըլլալու համար ամէն բանէ առաջ ծոյլ ըլլալու է...» (Նոյն նամակին մէջ): Ուրիշ նամակի մը մէջ ալ (25. 12. 1907) կ'ըսէ հեգնանքով. «Եղբայրդ կ'աշխատի՞ musiqueին. ե՞րբ հոս գալու միտք ունի. Բաքէլեանը միշտ մանտօլինի դասե՞ր կուտայ, խե՛ղճը»:

Ուրիշ նամակի մը մէջ (7. 10. 1907) ամբողջ պոլսահայ գրականութեան հաշուեյարդարն է որ կ'ընէ, գրելով.

«...Սրամիտ ոճով մը, որուն համար կը շնորհաւորեմ քեզ, կը գծես մեր պոլսահայ գրականութեան caricatureը: Իրաւ որ խղճալիք crise մը կ'անցընենք կոր: Պէրպէրեան մեռա՛ւ, Եղիա հիւանդ է, Զօհրապ լռեց, Սիպիլ պառաւցաւ. հրապարակը ... Պարսամեան եւ ընկերութեան մնաց (խե՜ղճ հրապարակ) (այդ շրջանին Սիպիլ 44 տարեկան է: Տ. Հ.):

ՍԵՒԱԿ ԾԱԾԿԱՆՈՒՆԻՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

1907-էն սկսեալ Ռուբէն Չիլինկիրեան իր գրութիւնները կը ստորագրէ «Ռուբէն Սեւակ»: Իրմէ առաջ ո՛չ ոք գործածած է «Սեւակ» բառը, իբր անուն կամ ծածկանուն:

Ի՞նչ կը նշանակէ Սեւակ: Կ'ըսուի թէ Ռուբէն ըլլալով թխադէմ ու սեւաչուի, այդ անունը շինած է ակնարկելով իր սեւ աչքերուն: Բայց պէտք է ըսէր «Սեւակն» եւ ո՛չ թէ «Սեւակ» քանի որ աչքի իմաստ ունեցող արմատ բառը «ակն» է, որմէ ակնոց, ակնաբոյժ, եւայլն: Թերեւս ալ «ակ»ը իբր փաղաքշական մասնիկ գործածած է, նմանողութեամբ գետակ, վտակ, ծովակ, կապուտակ բառերուն, արտայայտելու համար «սեւուկ» իմաստը:

Գրչանուն մը, գինքը ստեղծողին գեղարուեստական սեփականութիւնն է (propriété artistique) եւ ըստ օրինի միայն իր կողմէ կրնայ գործածուիլ: Ընտանեկան անունի պէս հօրմէն զաւկին ալ չի փոխանցուիր, քանի որ տաղանդը ժառանգական չէ: Այսուհանդերձ մեր մօտ այս կանոնը չէ յարգուած, եւ այսօր 4 ականաւոր անձեր կը գտնենք Հայկական Համայնագիտարանին մէջ, Սեւակ անունով, չորսերէն վերջինը ըլլալով Ռուբէնը, որ զոհ գացած է հայերէն այրուբենի կարգին, կարծես արդարացնելու համար Աւետարանական ճշմարտութիւնը որ կ'ըսէ «առաջինք եղեն յետինք»:

Համայնագիտարանին մէջ առնուած առաջին Սեւակն է Գուրգէնը (բուն անունը Գրիգորեան) ծնած՝ 1904-ին Թիֆլիս, մեռած՝ 1981-ին Երեւան: Ծանօթ է իբր լեզուաբան եւ բանասէր: Յայտնի չէ թէ ե՞րբ եւ ինչո՞ւ որդեգրած է Սեւակ գրչանունը:

Երկրորդն է Փրոֆ. Մանասէ Սեւակ, ծնած՝ 1897-ին Սիս (Կիլիկիա) եւ մեռած՝ 1967-ին Ֆիլատելֆիա: Ճանչցուած է իբր ատամնաբոյժ(?) - մանրէաբան: Սեւակ գրչանունը իր պարագային փոքր ինչ կը բացատրուի այն իրողութեամբ որ բուն մականունը եղած է Գարակէօզեան, որ թարգմանի՝ սեւ աչք:

Երրորդ Սեւակն է հայրենի մեծ բանաստեղծ Պարոյրը, բուն անունը՝ Ղազարեան, ծնած՝ 1924-ին Զանգակի(?) գիւղը (այժմ Սովետաշէն), մեռած՝ 1971-ին՝ արկածահար: Հասկնալու համար թէ ի՞նչ պարագաներու տակ բանաստեղծ Պարոյր Ղազարեան որդեգրած է Սեւակ գրչանունը, դիմեցինք Գիտութիւններու Ակադեմիայի կից Արուեստի Ինստիտուտի տնօրէն Ռուբէն Զարեանի, որմէ ստացանք հետեւեալ բացատրութիւնը.

«Երբ նա ներկայացաւ ինձ, ես «Սովետական Գրականութիւն» ամսագրի խմբագիրն էի: Մեծ տպաւորութիւն թողին նրա բանաստեղծութիւնները, որոշեցի հրապարակել, ասպարէզ տալով մի շնորհալի երիտասարդի, հաւատացած, որ լաւ ապագայ է սպասում իրեն: Ղազարեանը խիստ տարածուած ազգանուն համարելով, մտածում էի գրական մի յարմար անուն գտնել նրա համար:

«Այդ օրերին Աւետիք Իսահակեանը իր զրոյցներից մէկի ժամանակ արեց Ռուբէն Սեւակի ողբերգական պատմութիւնը: Ես այդ ամբողջ գիշեր նրա պատմածի տպաւորութեան տակ էի: Կիսատ մնացած կեանք: Եւ մտածեցի, թէ լաւ կը լինի, եթէ Պարոյրին կոչեմ Սեւակ, որպէսզի ողբերգականօրէն կեանքից հեռացած մի Սեւակին շարունակի մի ուրիշ Սեւակ»:

Այդ կը պատահի, երբ Պարոյր 18 տարեկան էր: Հարց կը ծագի թէ այդ օրերուն տեղեա՞կ էր թէ Սեւակ անունով հայ մեծ բանաստեղծ մը եղած է իրմէ առաջ, եւ կամ երբ յետագային տեղեկացաւ, ինչո՞ւ համար չխորհեցաւ ինքնայատուկ սեփական գրչանուն մը որդեգրել, լքելով Սեւակը:

Հետեւանքը եղաւ այն, որ թէեւ հայ քերթողութիւնը երկրորդ մեծ Սեւակ մը շահեցաւ, բայց այս երկուութիւնը յառաջ բերաւ որոշ շփոթութիւն, եւ այսօր երբ կը խօսուի բանաստեղծ Սեւակի մասին, հարկ կ'ըլլայ ճշդել թէ ո՛ր մէկն է, Ռուբէ՞նը թէ Պարոյրը:

Եթէ Պարոյր մնացած ըլլար երկրորդական արժէքով քերթողի մը սահմանին

վրայ, չփոթութիւնը չէր կրնար վնասակար դառնալ: Բայց Պարոյր իր արտակարգ տաղանդին փայլով դարձաւ Հայաստանի ամէնէն սիրուած ու ամէնէն ժողովրդական քերթողը, ինչ որ մտածել կուտայ թէ առանց Սեւակ անունին ալ հասած պիտի ըլլար այդ համբաւին, եւ հետեւաբար, ամենեւին կարօտ չէր ուրիշի մը գրչանունը օգտագործելու:

Մաղթենք որ նման չփոթութիւններ չկրկնուին ուրիշներու պարագային ալ, եւ օր մը չունենանք ուրիշ Վարուժաններ, Մեծարենցներ, Սիամանթօներ, Րաֆֆիներ կամ Զարենցներ:

Ռ. ՍԵՒԱԿԻ ԳՐԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ռ. Սեւակի գրական ժառանգութիւնը հաւաքելու նպատակաւ Նիս մէջ մեր կազմած յանձնախումբը, բարեբախտութիւնը ունեցաւ մեծապէս օգտուելու գործակցութենէն հայրենի գրագէտ - բանասէր Ալեքսանդր Թոփչեանի, որ Երեւանի մէջ մէկուկէս տարիէ ի վեր եռանդագին լծուած է Ռ. Սեւակի գործերուն ուսումնասիրութեան:

Շնորհիւ իր ջանադրութեան եւ Սփիւռքահայութեան Հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահութեան բարեհաճ կարգադրութեան, Երեւանի Գրականութեան Թանգարանէն ստացանք, Պարոն Արտաւազդ Պէրպէրեանի ձեռամբ, Ռ. Սեւակի արխիւին բոլոր լուսապատճէնները, որոնց համար հոս հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլորին:

Այդ ամէնը համադրելով, ցուցակագրելով ու բաղդատելով յանձնախումբիս մօտ գտնուող աղբիւրներուն հետ, կըրցանք յանգիլ հետեւեալ եզրակացութիւններուն.

Սեւակի գրական ժառանգութիւնը (մեզի ծանօթ) կը բաղկանայ 210-ի մօտ քերթուածներէ եւ 33 արձակ գրութիւններէ: Քերթուածներէն շուրջ 110-ը տպագրուած են գիրքերու մէջ, 20-ը ցրուած՝ թերթերու եւ հանդէսներու մէջ, իսկ մնացեալները՝ անտիպ: Այս վերջիններէն 17 քերթուածներ վերջերս մաս առ մաս հրատարակուեցան Ալեքսանդր Թոփչեանի կողմէ, «Սովետական Հայաստան», «Հայրենիքի Ձայն», «Գարուն» եւ «Գրական Թերթ» պարբերականներուն մէջ:

Իսկ արձակ գրութիւնները բոլորն ալ հրատարակուած են գրքերու, թերթերու եւ տարեգիրքերու մէջ, պատմուածքներու ձեւով, առ հասարակ «Բժիշկին Գիրքէն Փրցուած էջեր» ընդհանուր խորագրին տակ: Իբր արձակ, ձեռագիր վիճակի մէջ կը մնան միայն իր նամակները, որոնցմէ մաս մը հրատարակուած են Զիթունիի արտագրութեամբ եւ մաս մըն ալ՝ «Արեւմտահայ Գրողների Նամականի»ին մէջ:

Ալեքսանդր Թոփչեան վերջերս սկսաւ հրատարակել Սեւակի կողմէ Եանիի գրըւած սիրային նամակներէն ոմանք, ֆրանսերէնէ արեւմտահայերէնի թարգմանուած՝ Աբրահամ Ալիքեանի կողմէ:

«Գարուն» ամսագրին մէջ (1985 - թ. 54) այդ նամակներէն մէկ քանին հրատարակելով, Ալ. Թոփչեան կը գրէ թէ անոնք «անաղարտ սիրոյ, բացառիկ նըւիրումի, երկու բարձրագոյն էակների մտերմութեան պատմութիւնն է, որն իր ամբողջութեան մէջ ներկայացնում է գեղարուեստական, ճանաչողական, փաստագրական եւ յատկապէս դաստիարակչական կարեւոր նշանակութիւն: Այդ նամակները կարելի է դնել Չայկովսկու եւ Ֆոն Մեկկի, Տուրգենեւի եւ Սովինայի, Շոուի եւ Քեմբպելի եւ նման այլ նամակագրութիւնների կողքին»:

Ալ. Թոփչեան ծրագրած է ամբողջ հատոր մը յատկացնել այդ նամակներուն, միշտ Աբրահամ Ալիքեանի թարգմանութեամբ:

Ուրախառիթ պարագայ մըն է հաստատել թէ Աբ. Ալիքեան այդ ֆրանսերէն նամակները կը վերածէ արեւմտահայերէնի, այսինքն՝ Սեւակի հարազատ լեզուին: Մինչդեռ ուրիշ առիթներով (օրինակ՝ «Արեւմտահայ Գրողների Նամականի», 1972, Երեւան) տեսած էինք որ արեւմըտահայ գրողներու օտարլեզու նամակները կը թարգմանուէին ուղղակի արեւելահայերէնի, ստեղծելով անհարազատ տպաւորութիւն:

Ի պատիւ Աբ. Ալիքեանի պէտք է ըսել նաեւ թէ թարգմանութիւնները կատարուած է մեծ բծախնդրութեամբ եւ ճշգրըտութեամբ, ինչ որ կարելի է հաստատել ֆրանսերէն բնագրին հետ բաղդատելով: Այս գետնին մէջ Սեւակի հայերէն ձեռագիրներուն ընթերցումը նուազ ցանկալի արդիւնք տուած է, հաւանաբար այն պատճառով որ իր հայերէն գիրը դժուար ընթեռնլի է, մինչ ֆրանսերէնը գրած է յստակ ու մաքուր գիրով: Մնաց որ շատ դիւրին է հայերէնի թարգմանել հայ գրողի մը կողմէ ֆրանսերէնով գրի առնուած գրութիւնները, որովհետեւ առ հասարակ ոճաբանական տեսակէտով հայերէնէն շատ չեն հեռանար անոնք, եւ կը մնան հայերէն լեզուի (մանաւանդ՝ արեւմտահայերէնի) արտայայտչական ճշգրտութեան ծիրին մէջ, ճշգրտութիւն՝ որուն դրուատիքը ըրած են միշտ եւրոպացի հայագէտները:

Սեւակ իր կենդանութեան կրցաւ հրատարակել միայն «Կարմիր Գիրքը» (1910) որ կը պարունակէ Ատանայի ջարդին տըպաւորութեան տակ գրուած երկու ընդարձակ քերթուածներ՝ «Ջարդի խենթը» եւ «Թրքուհին» ինչպէս նաեւ «Մարդերգութիւն» խորագրին տակ ամփոփուած պոէմ մը, որուն մէջ կը խորհրդածէ Ծընունդեան, Կեանքի ու Մահուան երեւոյթներուն մասին: Մտադրած էր պատրաստել նաեւ «Սիրոյ Գիրքը», «Քաոսը» եւ «Վերջին Հայերը», բայց չկրցաւ իրագործել այդ ծրագիրը:

Իր մահէն վերջ, առաջին անգամ 1925-ին Սելանիկի մէջ հատոր մը յատկացուեցաւ իրեն «Բժիշկին Գիրքէն Փրցուած էջեր» անունով, ուր գետեղուած են 15 պատմուածքներ:

1944-ին, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Տպարանէն լոյս կը տեսնէ քերթուածներու հաւաքածոյ մը Ռ. Սեւակէ, որ կը պարունակէ 85 բանաստեղծութիւններ, «Կարմիր Գիրքը», «Սիրոյ Գիրքը» եւ «Ցրիւ Քերթուածներ» բաժանումներով:

1946-ին Փարիզ «Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ» մատենաշարէն կը հրատարակուի հատոր մը «Բժիշկին Գիրքէն Փրցուած էջեր եւ Քերթուածներ» անունով, ուր կը գտնենք 20 պատմուածքներ եւ 48 բանաստեղծութիւններ:

Իսկ 1955-ին ալ Երեւանի մէջ, Եղիշէ Պետրոսեանի աշխատասիրութեամբ լոյս կը տեսնէ «Ռուբէն Սեւակ - Երկեր» հաւաքածոն, որ կը պարունակէ ընդամէնը 12 պատմուածքներ եւ 75 քերթուածներ: Սեւակի գրականութեան յատկացուած ամէնէն ծաւալուն գործն է այս, բայց ո՛չ զերծ թերիներէ: Կարգ մը բառեր սըխալ կարդացուած են, որոշչապէս: Այսպէս, «Վրէժին Սերմնացանը» վերածուած է «Վերջին Սերմնացանը»ի: Իսկ «Պոռնիկը» քերթուածին վերնագիրը փոխարինուած է եռաստղով մը, յանուն ամօթխածութեան...:

Սեւակի գործերուն կը հանդիպինք ըլլա՛յ Հայաստանի, ըլլա՛յ Սփիւռքի քիչ մը բոլոր դպրոցական դասագիրքերուն եւ գրականութեան պատմութեան հաւաքածոներուն մէջ: Յ. Թումանեանի, Ղ. Աղաեանի եւ Վ. Փափազեանի խմբագրութեամբ 1912-ին Թիֆլիսի մէջ հրատարակուած «Հայ Գրողներ»ու Բ. հատորին մէջ իրմէ կը գտնենք 6 քերթուած, իսկ Թըրքահայ Ուսուցչաց Միութեան կողմէ 1971-ին Պոլիս հրատարակուած «Հաւաքածոյ Արեւմտահայ Գրողներու» հատորին մէջ՝ 9 քերթուած:

Զարմանալի է որ Վարուժանի եւ Սիրունիի խմբագրութեամբ 1914-ին Պոլիս հրատարակուած «Նաւասարդ» տարեգիրքին մէջ Սեւակի անունը կը բացակայի, ինչպէս նաեւ՝ Ռուբէն Զարդարեանի կողմէ 1911-ին հրատարակուած «Մեղրագետ» ժողովածուին մէջ:

Սեւակի քերթուածները յաճախ արժանացած են թարգմանութիւններու, որոնց լաւագոյնները կը պարտինք Ասատուր Նաւարեանի (ֆրանսերէն): «Սովետական Գրող» հրատարակչութեան կողմէ 1983-ին Լենինկրատի մէջ ռուսերէն լեզուով եւ 25 հազար տպաքանակով հրատարակուած «Նոր ժամանակների Հայ Բանաստեղծներ» հատորին մէջ 50 էջ յատկացուած է Սեւակի քերթուածներուն թարգմանութեան եւ 6 էջ ալ՝ ուսումնասիրութեան: Թարգմանիչներն են՝ Օլեգ Շեստինսկի, Ալլա Տէր-Յակոբեան, Ա. Գատով եւ Թ. Կուրատեան: Այդ հաւաքածոյին մէջ առնուած բանաստեղծներն են, ծննդեան թուականի կարգով՝ Ղ. Ալիշան, Մ. Պէշիկթաշլեան, Պ. Դուրեան, Սիպիլ, Ռ. Որբերեան, Վ. Թէքէեան, Սիամանթօ, Դ. Վարուժան, Ռ. Սեւակ, Մ. Մեծարենց եւ Մատթէոս Զարիֆեան:

Սեւակ իր կարգին տաղաչափեալ թարգմանութիւններ ըրած է, եւրոպական գրականութենէն հայացնելով հետեւեալ քերթուածները.

Լըգոնդ տը Լիլէն՝ «Ցերեկ», Փոլ Վէռլէնէն «Զգացական խօսակցութիւն», Ալպէռ Սամէնէն «Ձերմակ Գիշեր», «Երաժըշտութիւն» եւ «Ամառուան ժամեր», Մոռիս Դոլուպէռէ «Երեք Ծաղիկներ», Անթոնէն Պրէօնէ «Քերթողը», Հանրի Պերսոնէ «Սկեպտիկութիւն» եւ Հայնրիխ Հայնէէ «Դժբախտ մոգ մըն եմ», «Թէեւ այնքան արագ», «Արարչագործութիւն», «Աբեղաները», «Կը խնդրէի», «Անթափանցելին» եւ «Աւազուտին վրայ»:

ՍԻՐԷ՛

Այգո՛ւն, այգո՛ւն առուին լացող
Ցանկերգն, ու ծառ ու ծիլ ու ցող
Ու արտոյտն ալ վեր խոյացող
«Սիրէ՛ կ'ըսեն, պիտի մեռնիս...»:

Տարիներէ իվեր ահա
Քնարս ձեռքիս տակ կը դողայ
Յաւերժ նո՛յն վանկը «խեղճ տղայ
«Սիրէ՛, սիրէ՛, պիտի մեռնիս...»

Զեփիւռ, թիթեռ, սիւք ու թռչուն
Ու ալեակները կարկաչուն
Կ'ըսեն «կեանքի միակ ինչուն
«Սէրն է, սիրէ՛, պիտի մեռնիս...»:

Ձեռքս աչերուս կ'անցնեմ արագ.
Ա՛խ, սիրե՛ր եմ, սիրտըս փլատակ
Մոխիր մ'է տաք... ու շա՛տ յստակ
Ձայն մ'ինձ կ'ըսէ «պիտի մեռնիս...»:

(քեռաղջկան տետրակէն)

Ռ. ՍԵՒԱԿԻ ԸՆԾԱՅՈՒԱԾ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ռ. Սեւակի կենդանութեան, իր մասին ուսումնասիրական յօդուածներ գրած են Ռուբէն Զարդարեան, Հրանդ Նազարեանց, Մեհրուժան Պարսամեան եւ Թէոդիկ: Կրկին, Մեհրուժան Պարսամեանի գրչին կը պարտինք ներբողական մը «Մեր ազգային վերջին Մարտիրոսները» խորագիրով, հրատարակուած 1918-ին, «Շանթ»ի մէջ:

Սեւակի կեանքին ու գրականութեան մասին առաջին ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը գրի առած է Արմէն Սեւան, «Հայրենիք Ամսագիր»ի 1930, Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբերի թիւերուն մէջ: Հոն յայտնուած կարծիքներն են որ քիչ շատ հիմ ծառայած են ապագայ այլ աշխատութիւններու:

Ուսումնասիրութիւն մը կը գտնենք Երուսաղէմեան 1944-ի հրատարակութեան յառաջաբանին մէջ, առնուած՝ Յակոբ Օշականի «Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան» ձեռագիրէն: Ռ. Սեւակի գրականութեան վերլուծման յատկացուած այդ բաժնին մէջ Հաքթեճքի ախոյեանը ամբողջ հայ բանաստեղծութեան հաշուեյարդարն է որ կ'ընէ ըստ սովորութեան, Սեւակի վերագրելով արժանիքներ զորս ի յառաջագունէ կը ջնջէ իբր ձախողանք, եւայլն, եւայլն: Միակ յստակ գաղափարը, զոր կը գտնենք գաղափարներու թոհուբոհին մէջ, այն է թէ քերթողը «ապրեցաւ իր մահը երիտասարդ, թարմ, արի ու արու, ինչպէս երգեր էր անոր խորհուրդը ոստոստուն, տրտում, զուարթ, համակ շաղ ու թարմութիւն»: Այսքանը ինքնին պիտի բաւէր:

Աւելի ընդարձակ ուսումնասիրութիւններ կը գտնենք Գուրգէն Մխիթարեանի «Քառորդ Դար Գրականութիւն»ին մէջ (Գահիրէ, 1946), ինչպէս նաեւ Եղիշէ Պետրոսեանի աշխատասիրութեամբ 1955-ին Երեւանի մէջ հրատարակուած «Երկեր»ուն մէջ:

Անկէ վերջ, Երեւանի մէջ է որ յաջորդաբար լոյս ընծայուած են երեք կարեւոր մենագրութիւններ, նուիրուած՝ Ռ. Սեւակի կեանքին ու գրականութեան, հեղինակութեամբ՝ Գ. Հախուեանի (1959), Եդուարդ Ջրբաշեանի (1965) եւ Վլատիմիր Կիրակոսեանի (1972), ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Սփիւռքէ աւելի Հայրենիքի մէջ է որ հետաքրքրուած են Ռ. Սեւակի ստեղծագործութեամբ:

Կ'արժէ յիշատակել նաեւ այն երկու ուսումնասիրական յօդուածները որոնք հրատարակուած են 1965-ին Երեւանի մէջ, Ռ. Սեւակի ծննդեան 80-րդ եւ մահուան 50-րդ տարեդարձերուն առթիւ, ստորագրութեամբ՝ Վաղարշակ Նորենցի եւ Արփիկ Մինասեանի:

Առաջին անգամ Գեղամ Սեւան փորձած է վէպի մը նիւթ դարձնել Ռ. Սեւակը, քերթողին կեանքին ու մահուան վերաբերեալ կարգ մը պատահարները ներկայացնելով բոլորովին վիպական ձեւով մը, պատմուածքի մը մէջ որ կը կրէ «Բանաստեղծին Գողգոթան» խորագիրը, եւ որ մաս կը կազմէ «Հայոց Թաղը» հատորին (Երեւան, 1967):

Այլապէս հետաքրքրական է Պերճ Զէյթունցեանի կողմէ գրի առնուած «Մեծ Լռութիւնը» թատերգութիւնը, որուն գլխաւոր հերոսներն են Դանիէլ Վարուժան ու Ռուբէն Սեւակ, եւ որու մասին թեր ու դէմ շատ բան ըսուեցաւ: Այդ թատերգութեան մէջ երկու պոլսահայ գրողները կը խօսին երբեմն արեւմտահայերէն, երբեմն ալ՝ արեւելահայերէն, ինչ որ թերեւս նորօրինակ փորձ մըն է լեզուական միութեան... Հարց է թէ բեմի վրայ ի՛նչ տպաւորութիւն կը ձգէ այդ բանը:

Ռ. Սեւակի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ վերջերս յօդուածներ լոյս տեսան ստորագրութեամբ Վլատիմիր Կիրակոսեանի եւ Ալեքսանդր Թոփչեանի՝ («Սով. Հայաստան»), Վահագն Դաւթեանի՝ («Գրական Թերթ»), Վազգէն Գաբրիէլեանի՝ («Հայրենիքի Ձայն»), Յովհաննէս Զիլինկիրեանի՝ («Արարատ»), Պէպօ Սիմոնեանի՝ («Արարատ») եւ Պ. Հ.-ի («Կամք»), եւայլն:

Ներկայիս Երեւանի մէջ կը տպագրուի Ռ. Սեւակի գործերէն հատընտիր մը, ցարդ հրատարակուածներէն աւելի ճոխ եւ աւելի ճշգրիտ, աշխատասիրութեամբ՝ Ալեքսանդր Թոփչեանի, եւ ընդարձակ ներածականով մը, խմբագրուած՝ հեղինակին եղբօր՝ Ստեփան Թոփչեանէ:

Ալեքսանդր Թոփչեան, որ մասնագիտացած է այլեւս Ռ. Սեւակի գրականութեան ուսումնասիրութեան մարզին մէջ, ծրագրած է մօտ ատենէն լոյս ընծայել նաեւ լայն մենագրութիւն մը, նուիրուած՝ Ռ. Սեւակի կեանքին ու գործին քննարկման:

Կ'ակնկալենք որ օր մը, ի վերջոյ կարելի ըլլայ հատորի մը մէջ ամփոփել Ռուբէն Սեւակի ամբողջական գործերը, ի մի հաւաքելով իր տպագրեալ երկերը, ձեռագիրներն ու նամակները, պայմանաւ որ այդ բոլորը լուրջ քննութեան մը բովէն անցուին, որպէսզի ի վերջոյ սրբագրուին բոլոր այն սխալները որոնք սպրդած են այլեւայլ հրատարակութեանց մէջ:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
9

MARDI
9 JUILLET
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.002 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 16.002

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՅԼԵՒՍ ՓԻՐԷՆԵԱՆՆԵՐ ՉԸԼԼԱՆ

ԱՅՍ Է ԽՈՒԱՆ - ԳԱՐԼՈՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

—×—

Երեք օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը, որ կոչուած է վերջնապէս վերջ տալ, եթէ կարելի է, այն պաղ յարաբերութեանց, որոնք կը խորհրդանշէին Սպանիոյ եւ Ֆրանսայի երկարամեայ կապերը: Առաւելապէս Սպանացիք են, որոնք ոչ միայն չեն սիրեր Ֆրանսացիները, այլեւ ծանօթ են իրենց Ֆրանսատեացութեամբ, Նափոլէոնէն սկսած եւ ... պատմութեան մը հա... Ինչպէս ըսուած է պատկերալից ո..., պէտք է, որ կարելի ըլլայ կրկնել ... փիրէնեաններ չկան: Թագաւորը, ... Սպանիոյ, քաջ մէկն է, ... իր հեղինակութիւնը պարտադ..., նախ՝ տեւելով, ապա փրկելով դ... ժողովրդավարութիւնը, 1981 ... 23-ին, երբ գնդ. Թեխերօ զին... գլուխն անցած Քոր... (Խորհրդարան) խուժեց, փորձելով ... ձեռք առնել:

Ֆրանքոյի շուքը եղաւ վեց տարի եւ ... տագնապ մը ապրեցաւ, քա... գահաժառանգը՝ իր հայրը, Թե... իրեն մերժել Ֆրանքոյի առաջար... իրեն յաջորդելու: Խուան - Գարլոս, ... 31 տարեկան էր այն ատեն, (1969) կը ... հօրը. - «Երկուքս ալ կ'ու... ծառայել միապետութեան: Օրինա... գահաժառանգն եմ: Ես, ընդունեցայ ... օրինաւորութիւնս առնել Ֆրանքոյէն: ... պատմութեան պարտադրանք..., եթէ չյաջողիմ հաստատել սահ... միապետութիւն մը, պուն...»: Ապա, վեց տարի, «աշկերտն» ... մնաց..., միշտ վեց քայլ ետե... քալելով, ինչ որ չնպաստեց իր ..., ընդհակառակն: Ժամանա - ... միայն իրեն նպաստեց, համբերու - ... տոկաց ու ցոյց տուաւ թէ նկա... տէր անձ մըն է, քանի բաւական ... խառնուածք անհրաժեշտ էր, ... դէպի ժողովրդավարութիւն ... առաջնորդելու համար երկիր մը, որ 38 ... է ֆրանքիզմ կը «վայելէր»:

×

Երեք օրուան ընթացքին, Միթերան եւ Խուան - Գարլոս պիտի ջանան սիրալիր ... համաձայնութիւն մը հաստատել եւ մոռ... ... տալ կնճռոտ հարցերը՝ ձկնորսա - ..., պայք, ահաբեկչութիւն եւայլն:

—

ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

«... մը» սառուցրեցին, կ'ըսէ ... - Նոէլ Լինըման, նոր - ռոգքարտիէն ... կարկառուն դէմքը, Ժոսփէն - ... համաձայնութեան առթիւ: Տը... կոմիտէի անդամներն ալ շատ գոհ ... ժողովէն, այն խոր համոզումն ու-նենալով որ հարցը նիւթէն առաջ կար-գադրուած էր: Ուրիշ ռոգքարտիէն մը կ'ըսէ. - «Ողբալի, յաջորդ անգամ, մեր տեղէն շարժելու պէտք չունինք, թող հեռաձայնով կարդայ մեզի բանաձեւը»:

Արդարեւ, ընդհանուր տպաւորութիւնն է, որ ամէն ինչ կարգադրուած է առանց մտքերու փոխանակութեան: Բանաձեւը քուէարկուած է միաձայնութեամբ, պակաս՝ քուէարկութեան 5 մերժում: Հաստատել եւ, թէ կուսակցութիւնը ամբողջութեամբ համակամ է կառավարութեան եւ կը գնահատէ անոր ձեռք առած կարգ մը միջոցները, կը նկատէ թէ քաղաքական ուժերու տեսակէտէն, աջը՝ ընտրական դետնի վրայ, նպաստաւոր դիրքի մէջ է: Ունի սակայն կարգ մը հակասութիւններ: Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութիւնը զայն նեղմիտ գիծի մը վրայ կը պահէ: Բայց կարեւորը բանաձեւին սա պարբերութիւններն են. - «Ընկերվարական կուսակցութիւնը, իր առաջին քարտուղարը, ամենայն անկախութեամբ եւ կառավարութեան ու նախարարապետին կողքին, զօրաւոր ընտրապայքար մը պիտի տանին, որպէսզի ոգեւորեն եւ համախմբեն: ... Այժմէն կուսակցութիւնը հեռեւեալ որոշումները կը հաղորդէ. - Ընտրապայքարը ճամբայ պիտի ելլէ մեծ հանրաժողովով մը, միասնաբար տրուած Ա. քարտուղարին եւ նախարարապետին կողմէ: Հաւաքոյթներ տեղի կ'ունենան բոլոր նահանգներուն մէջ: Իր ընտրապայքարին կազմակերպութեան համար, կուսակցութիւնը որոշած է.- Նախարարապետին կողքին հաստատել քաղաքական խորհուրդ մը: Հաստատել նաեւ ընտրապայքարի ղեկավարութիւն մը:

Համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ ցանկերու շուրջ, 170 աթոռի հիման վրայ.. -

Միթերականները՝	81,
Մօրուական՝	28 - 29,
Ռոքարտական՝	27 - 28,
ՍԵՌԵՍ	18 - 19,
Նոր - ռոքարտական՝	1 - 2:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԼԵՆՔ այն Թուրքը, որ, ըստ Աղճայի, 9 միլիոն փրանք վճարած էր իրեն, երբ Պապին մահափորձը «պատրաստած էր» Պոլիս ժամանած է եւ ձերբակալուած օդակայանն իսկ, հարցաքննութեան համար: Ինք միշտ ուրացած էր որեւէ կապ Աղճայի հետ: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Հալէֆօղլու յայտարարած է թէ Անգարա նախօրօք լուր չունէր թէ Չելենք արտաքսուած է Պուլկարիայէն եւ Թուրքիա կը վերադառնայ: Չելենք, որ զէնքի եւ թմրեցուցիչի առուծախով կը զբաղէր, 5 տարի առաջ փախած էր իր երկրէն եւ 3 տարի է հսկողութեան տակ առնուած էր Սոֆիայի մէջ: Պուլկարական իշխանութիւններու համաձայն, Չելենք «կամովին» հեռացած է Սոֆիայէն, մինչ Թրքական աղբիւրներու կարծիքն այն է, որ այս վերադարձը կապ ունի Հռոմի դատավարութեան հետ, բոլորովին պղտորելու համար «պուլկարական հետքը»:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ վախճանած է պատուելի Վիսէրթ Հուֆթ, 84 տարեկանին, որ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի առաջին քարտուղարը եղած է: Ծնած 1901-ին, «Լը Մոնտ» կը գրէ իր մասին.- «Կը պատկանէր Հոլանտա հաստատուած Հայկ. աւանդութեամբ ընտանիքի մը»:

ԿԻՒՐՄԱՆ, Թրքական Սոսիալ - դեմոկրատ (Սոտէփ) կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին կցորդը, որ ձերբակալուած է Պոլսոյ հանրաժողովին կապակցութեամբ (40 հազար հոգի փողոց իջած, ժողովրդավարութեան վերահաստատումը պահանջած էին, «Յառաջ», Յուլիս 2) ազատ արձակուած է, 6 օրուան բանտարկութենէ ետք:

ԹՈՒՐՔԻԱ համաձայնագիր մը կնքած է քանատական էթոմիք էնըրճի օֆ Քանատա լիմիթըտի հետ հիւլէական կեդրոնի մը շինութեան համար: 960 միլիոն տոլար պիտի արժէ:

ՓՈՒԷՆԹԸ Ա. ՓԻԹԸ-ի մէջ (Կուատըլուփ) հարցաքննիչ դատաւորը՝ Ռոպէր Զալեան, անգամ մը եւս մահափորձէ մը ազատած է: 18 տարեկան երիտասարդ մը ձերբակալուած է, որ խոստովանած կ'ըլլայ որ 50 հազար ֆրանք ստացած է, պայմանագրութիւն մը կատարելու համար: Գումարը տուած կ'ըլլան Տոմինիքէն եկած գաղթականներ: Անցեալ գարնան, դատաւոր Զալեան բանտարկել տուած կ'ըլլայ նախկին ընդհ. խորհրդական մը եւ բազմաթիւ գործատէրեր հարկային զեղծարարութեան եւ հանրային ինչքերու չահագործման համար:

ՊՈՊԻՆԵԸԻ-ի դատարանը 18-ամիսէն (յետաձգումով) 3 տարուան բանտարկութեան դատապարտեց Սանսոնէթի ընտանիքին 3 անդամներ, որոնք մեղադրուած էին ապաստան տուած ըլլալու յանցանքով, Փիէր Կիւլիւմեանի, որ իր ռումբով իսկ սպաննուած էր փավիյոնին մէջ, ուր կը բնակէր: Տանտիրոջ տղան է՝ Շառլ - Անթուան Սանսոնէթի, որ ամէնէն ծանր պատիժին դատապարտուած է - 3 տարի - (մէկ տարի աւելի, քան ամբաստանութեան յանձնարարածը): Խաչատուր Կիւլիւմեանն ալ, զոհին եղբայրը 30 ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է: Վերաքննութեան պիտի դիմեն:

ԿԻՆՇԱՅԻ ձախողած պետական հարուածին հեղինակը՝ Թոարէ ձերբակալուած է եւ Նախագահ Լանսանա Քոնթէ յայտարարեց թէ պիտի դատուի եւ գնդակահարուի: 18 մեռեալ եւ 129 վիրաւոր է այդ պետական հարուածին զինուորուած հաշուեկշիռը:

ՈՒԻՄՊԸԼՏՈՆԻ թենիսի մրցաշրջանին յաղթականը եղաւ 17-ամեայ Գերմանացի մը՝ Բորիս Պէքէր, որ դեռ վերջերս անծանօթ մըն էր:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ ՄԻՆՍԿԻ «ԴԻՆԱՄՕ»ԻՆ

Խորհրդային 48-րդ ախոյենութեան դարձի առաջին իր հանդիպումին, Յուլիս 5-ին, «Արարատ» իր դաշտին վրայ 0-ի դէմ 1 կէտով յաղթեց Մինսկի «Դինամօ»ին: Այս յաղթանակով «Արարատ» 17-րդ դիրքէն կը բարձրանայ և կը գրաւէ 15-րդ տեղը:

Նոյն օրուան միւս խաղերու արդիւնքներն են. -

Դինամօ Կ. - Դնեպր	0 - 0
Մետալիստ - Չերնոմորեց	2 - 1
Դինամօ Մ. - Դինամօ Թ.	1 - 0
Շախտեոր - Տորպեդօ Ք.	1 - 1
Ժալգիրիս - Նեֆթչի	2 - 1
Սպարտակ - ԲՄԱ Ռոստով	1 - 0
Ֆակէլ - Զէնիթ	0 - 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը գլխաւորէր Կիեւի Դինամօն 28 կէտով, որուն կը հետեւէին Դնեպր 26, Սպարտակ 24, Տորպեդօ Մ. եւ Մինսկի Դինամօ 21-ական, Դինամօ Թ. 19, Ֆակէլ 18, Կայրաթ եւ Մետալիստ 17-ական, Զէնիթ, Շախտեոր եւ Ժալգիրիս 16-ական, Նեֆթչի, Դինամօ Մ. եւ ԱՐԱՐԱՏ 15-ական, Չերնոմորեց եւ Տորպեդօ Ք. 14-ական եւ ԲՄԱ Ռոստով 10-կէտով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 2 - 4)

ՀԱՅ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Եակուտսկ տեղի ունեցած ազատ ոճի ըմբշամարտի խորհրդային ախոյենութեան մրցաշարքին Հայաստանի ներկայացուցիչներէն Գ. Բաղդասարեան (Երեւանէն) երկրորդ հանդիսացած է, արժանանալով արծաթէ մետալի: Կիրովականցի Ս. Եղշաթեան շահած է պրոնզէ մետալ մը:

×

«ԳՈՐԱՆԻ» ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ջաւէն Թագակչեան, որպէս Հայաստանի ակադեմիայի արուեստի հիմնարկի ժողովրդական երաժշտութեան բաժնի աշխատակից, շուրջ 20 տարի է կը զբաղի Վասպուրականի, Տարօնի, Էրզրումի, Տիգրանակերտի, Բիւթանիոյ Հայոց հոգին իրենց մէջ խտացուցած ժողովրդական երգերու եւ պարեղանակներու հաւաքումով եւ ուսումնասիրութեամբ: Չորս տարի առաջ Հայաստանի Լուսաւորութեան Նախարարութեան գեղարդիտական դաստիարակչութեան կեդրոնի ղեկավարութիւնը առիթ ընծայած է Ջաւէն Թագակչեանի հարուստ հաւաքածոն մարմնաւորելու բեմի վրայ: Այսպէս հիմնուած է «Գորանի» ազգագրական երգի ու պարի մանկական համոյթը, որ կարճ ժամանակուան մէջ դարձած է փառատօներու դափնեկիր: Վերջերս «Գորանի» համոյթը հանդէս եկած է Թիֆլիսի Շահումեան թատրոնին մէջ, ուր մեկնաբանած է Սասունցիներու կրակոտ պարերը, Մուսալեռցիներու մեղմանուշ «Շորոր»ն ու «Բարիկենդան» կատակ-պարերգը, Մշոյ տարբերակով «Անդրանիկ» եւ «Կռունկ» երգերը:

×

ԵՐԱԺԻՇՏ ԱՐԱՄ ՍԱԹՈՒՆՑ «ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՐՏԻՍՏ»Ի ԿՈՉՈՒՄԻՆ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ

Հայաստանի «Ժողովրդական արտիստ»ի կոչում շնորհուած է երաժիշտ Արամ Սաթունցի: 62-ամեայ երաժիշտին վաստակը բազմաբեղուն է: Գրած է երաժշտական կատակերգութիւն, սոնաթներ, քանթաթներ, դաշնակի փրէլիւտներ, շարժանկարներու եւ թատերական բեմադրութիւններու երաժշտութիւն, ինչպէս նաեւ երգեր ու ռոմանսներ:

×

ՄԿՐՏԻՉ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ «ԿԱՒԷ ՍԱՓՈՐ» ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Մկրտիչ Մկրտչեանի «Կաւէ Սափոր» գիրքը, ուր տեղ գտած է Պարոյր Սեւակի կերպարը մարմնաւորող «Լուսամօր ձայնը» պոէմը: Հատորը արժէքաւոր է նաեւ այն իմաստով որ կը պարունակէ «Արծիւ Մարիամ» պոէմը, որ երախտագիտութեան ձօն մըն է հայ ազատագրական շարժումներու, հայդուկային կռիւներու կին մասնակցողներու յիշատակին: Ընդարձակ այս գործը կը ցոլացնէ մեր ժողովուրդի մօտիկ անցեալի ողբերգական ու հերոսական դրուագները, աւարտելով Սարդարապատի ճակատամարտի, Արծիւ Մարիամի անոր մասնակցութեան նկարագրութեամբ:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ՏԻՊԱՐՆԵՐ

ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆԸ

Պահպանողականը կա՛մ հարուստ վաճառական մըն է, կա՛մ հարուստ վաճառական ըլլալու կ'աշխատի եւ կամ իր ապրուստը հարուստ վաճառականի մը քմահաճոյքէն կախուած է: Այս վերջին խմբակցութիւնը որ ամէնէն բազմաթիւն է, իր մէջ կը պարունակէ, բացի փոքր առեւտրական-ներէ, պաշտպանութեամբ իրենց գործին կառչած վարժապետներ ու դպրոցի տնօրէններ, նպաստի կարօտ թերթերու խմբագիրներ, ազգային պաշտօններով ապրող անձեր, հարուստ յաճախորդներու հետ գործ ունեցող բժիշկներ ու փաստաբաններ եւ վերջապէս կրօնաւորներ:

Պահպանողականը իրեն յատուկ վարդապետութիւն, սկզբունք, ուղղութիւն չունի. բնազդաբար կը գործէ:

Իրեն կանոն ընտրած է հակառակիլ այն ամէն արարքներուն կամ գաղափարներուն որոնք ազատականներուն կամ յեղափոխականներուն կողմէ կը կատարուին կամ կ'արտայայտուին:

Եւ սակայն մէկ քանի հիմնական սկզբունքներ ունի որոնք նախորդ պահպանողականներէ իրեն ժառանգութիւն մնացած են:

Ասոնց գլխաւորն է. «Հայ ազգը իր Եկեղեցիին շնորհիւ պահպանուած է մինչեւ այսօր»:

Կը կարծէ՞ք որ պատմութեան փիլիսոփայութեան խորին ուսումնասիրութիւններով հասած է այս եզրակացութեան: Բնա՛ւ երբեք:

Քլիշէ մըն է այս որ իբրեւ պահպանողականութեան թանկագին գոհար մը իր խելապատակին մէկ անկիւնը խնամով պահած է:

Եթէ այս վարկածին փաստերն ու ապացոյցները ուզէք, պահպանողականը՝ անյողդողդ՝ կը պատասխանէ.

- Էֆէնտիմ, աս աստանկ է, Հայ ազգը իր Եկեղեցիին շնորհիւ պահպանուած է մինչեւ այսօր:

Ասիկա համոզում մը չէ իրեն համար, այլ հաւատք մը, հետեւաբար ապացոյցի պէտք չունի:

Զուարճալին այն է որ այս բանաձեւին հակառակն ալ. այսինքն՝ «Հայ ազգը իր Եկեղեցիին շնորհիւ կործանած է՝» նոյնքան եւ աւելի ճշմարիտ է դուցէ եւ աւելի դիւրաւ ապացուցանելի, բայց դժբախտաբար յեղափոխական կամ ազատական վարկած մըն է ու չի կրնար մտնել պահպանողականի մը գանկին մէջ:

Հայ եկեղեցիէն եաքը՝ պահպանողականը պինդ փարած է իր հաւատքին գործի մարդու, շահաւէտ վաճառականի տրամաբանութեամբ, որ հետեւեալն է:

- Ես կը հաւատամ՝ որովհետեւ հաւատալովս բան մը չեմ կորսնցներ, բայց թերեւս կը շահիմ: Հանդերձեալ կեանքը կա՛մ գոյութիւն ունի կամ չունի: Եթէ չունի՝ ի՞նչ կը կորսնցնեմ հաւատալովս, իսկ եթէ ունի՝ այն ատեն կը շահիմ:

Այսպէս ուրեմն հաւատքը պահպանողականին համար վիճակահանութեան տոմսակ մըն է որ ձրիաբար իրեն նուէր տրուած է: Եթէ չշահի դրպանէն բան մը չի կորսնցներ, իսկ եթէ շահի՝ կը շահի: Ուստի խնամով կը պահէ տոմսակը:

Պահպանողականը տեսակ մը ազնուապետական յատկութիւններ ունի որոնք աս բանաձեւին մէջ կ'ամփոփուին. «Մենք ուրիշ՝ ժողովուրդը ուրիշ»:

Այսպէս, պահպանողականը կը պահանջէ որ ժողովուրդը «բարոյական» ունենայ, մեծերուն հանդէպ պատկառանք ունենայ, ազգային իշխանութիւնը յարգէ: Եւ երբ դիտել տաս թէ ինք այդ գեղեցիկ յատկութիւնները գործնականապէս ցոյց չի տար իր վրայ, կը պատասխանէ.

- Մենք ուրիշ՝ ժողովուրդը ուրիշ... եթէ ժողովուրդը բարոյական չունենայ, մեծերու հանդէպ պատկառանք չունենայ, ազգային իշխանութիւնը չյարգէ, ի՞նչպէս կրնանք հետը գլուխ ելլել...

Ազգային գործերու մէջ պահպանողականը թաղական է, կալուածոց հոգաբարձու է, կտակաց հոգաբարձու է, ո՛չ թէ օգտակար բան մը ընելու համար, այլ որպէս զի «անօթիները ազգին եկամուտներուն չտիրանան ու զանոնք կոկորդնին չանցունեն»: Անօթին իրեն համար ոչ-պահպանողական է:

Յաճախ կը պատահի սակայն որ ինք կուշտ ըլլալով եւ նոյնիսկ այդ պատճառաւ, լաւագոյն եւ համեղագոյն պատառներուն ձեռք կը զարնէ եւ զանոնք կուլ կուտայ:

Եւ եթէ բողոքի ձայներ բարձրանան. - «Ժողովուրդը ի՞նչ իրաւունք ունի խառնուելու, կը գոչէ, քանի փարա տուած է, ի՞նչ կտակ ըրած է, ի՞նչ կալուած շինած է... տարօրինակ բան, ազգը մեր վրայ վստահութիւն ունի, ժողովուրդը չի կրնար գիտողութիւն ընել...:

Այսպէս ազգ եւ ժողովուրդ տարբեր բաներ են իրեն համար եւ իրարմէ կը զանազանուին աս ձեւով որ Ազգը պահպանողական է՝ իսկ ժողովուրդը ազատական:

Ազգային ժողովին մէջ պահպանողականը քիչ կը խօսի եւ բնաւ չի համոզուիր: Վիճաբանութեան տրուած որեւէ խնդրի վրայ նախապէս կարծիք մը չունի, բայց քուէարկութեան ժամանակ երբեք չի վարանիր: Գիտէ որ ազատականներուն հակառակ պիտի քուէարկէ:

Ժողովին մէջ պահպանողականը ժխտական զօրութիւն մըն է միայն:

Պահպանողականը համոզուած է որ եթէ ինք գոյութիւն չունենայ, Հայաստանեայց Եկեղեցին, հաւատքը, բարոյականը, պապենական սովորութիւնները, բարքերը, հայ կնոջ բնածին պարկեշտութիւնը, ազգային կալուածները, հերեսան ու ձուածեղը, Բիւզանդիոնը, վանքերը, Երուսաղէմը, վերջապէս ամէն բան կը կործանին, կը չքանան, կը փճանան: Ասոր համար կը հաւատայ որ ինք ազգասէր է ու միակ ազգասէրը, բո՛ւն ազգասէրը:

Պահպանողականին զաւակը ընդհանրապէս ազատական է մինչեւ իր հօրը մահը. անկէ եաքը, անոր ստացուածքին հետ՝ կը ժառանգէ նաեւ պահպանողականութիւնը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՋՎԱԽՆԱԼ ԽԵՆԹՈՒԹԵՆԷ

—×—

Կը մտածեմ խենթերու մասին եւ հարց կուտամ ես ինծի թէ աշխարհի վիճակը ի՞նչ կ'ըլլար, եթէ երկրագունդի վրայ չգտնուէր մէկ հատ իսկ խենթ:

Բարեբախտաբար աշխարհ լեցուն է խենթերով: Խօսքը յիմարանոցները լեցնող խենթերուն մասին չէ: Այո, յիմարանոցներն ալ լեցուն են, բայց ես աս պահուն կը մտածեմ երկրագունդը լեցնող խենթերուն մասին, որոնք յիմարանոցցու չեն եւ ազատ կը շրջագային ամէն կողմ, նոյնիսկ արժանանալով պատիւի ու յարգանքի: Անոնք պատիւի ու յարգանքի կ'արժանանան, որովհետեւ հեղինակներն են քաղաքակրթութեան կամ արուեստի պատմութեան ամէնէն ուշագրաւ իրագործումներուն: Ուզենք չուզենք պիտի ընդունինք որ, անկարելի է ամբողջ մարդկութիւնը ցնցող, ամբողջ մարդկութիւնը յուզող իրագործումի մը հեղինակ ըլլալ, առանց արեան մէջ ունենալու պուտ մը գոնէ խենթութիւն: Ամբողջովին հաւասարակշռուած մարդը, իր բոլոր շարժումներուն մէջ չափուած ձեւուած մարդը գործ չունի այն աշխարհին մէջ, ուր երփներանգ տեսիլներ ու խոյանքներ կը սպասեն մարդուն: Մինչդեռ մեծ իրագործումները այդ երփներանգ տեսիլներուն ու խոյանքներուն եւին կը դանուին:

×

Ժապաւէնի մը մէջ կամ վէպի մը մէջ էր. աղջիկ մը, քանի մը այրերու հետ իյնալ ելլելէ եաք, վերջապէս գտած ըլլալ կը կարծէր իր փնտռած մարդը: Լուրջ, սակաւախօս, ուժեղ եւ ջլուտ տղայ մըն էր ան, որուն սակայն սրտին խորը աճաւոր առեղծութիւն մը կար իր բնտանիքին պատահած դժբախտութեան մը հետեւանքով: Ամբողջ երազն էր լուծել այդ դժբախտութեան վրէժը գտնելով չարագործները որոնք միշտ կը յաջողէին խոյս տալ ոստիկանութեան ձեռքէն: Երբ կը հասնի վայրկեանը, ան յանկարծ ուրիշ մարդ մը կը դառնայ: Ոչ մէկ ուժ կրնար այլեւս գլուխը կեցնել կրակին ու դժոխքին առջեւ:

- Դուն խենթ ես, կը պոռար աղջիկը սարսափահար:

Տղան չէր պատասխաներ:

- Բախտ չունիմ, կը պոռար դարձեալ աղջիկը, ինչո՞ւ է որ միշտ խենթեր կ'ելլեն դիմացս:

- Որովհետեւ, կը պատասխանէր տղան, թերեւս միայն խենթեր մնացած են աշխարհի վրայ:

×

Կասկած չկայ որ միայն խենթեր մնացած չեն աշխարհի վրայ, որքան ալ երբեմն այն տպաւորութեան յանձնուինք թէ աշխարհի գործերը սկսած են դառնալ անհասկնալի ու սկսած են ծփալ անբնականութեան ջուրերուն վրայ: Բայց նորէն ալ խենթերը մեծամասնութիւն չեն կազմեր երկրագունդին վրայ եւ ընկերութիւնն ալ, դարերու խորերէն եկած իր սովորութեան անձնատուր, կը շարունակէ ըստ երեւոյթին ամէնէն խոր յարգանքը ցուցաբերել այն մարդուն, որ հաւասարակշռուած ապրելակերպի ներկայացուցիչն է: Բայց առանց չափազանցութեան պիտի ըսեմ որ փառք պէտք է տանք նախախնամութեան, որ երկրագունդը լեցնող բոլոր մարդիկը հաւասարակշռուած մարդու այդ դասակարգին չեն պատկանիր: Աշխարհ որքան անհանդուրժելի ու անպտուղ կը դառնար, կեանքն ալ անշահ ու ձանձրացուցիչ կ'ըլլար, եթէ աշխարհի բոլոր բնակիչները անխտիր, չափի ու կշիռի, հաշիւի ու խելքի մարդ ըլլային եւ իրենց ապրումներուն մէջ տեղ չտային երազին ու անիրականին, պուտ մը տխմարութեան եւ առատ անհեռատեսութեան, չհաւատային անտրամաբանութեան եւ խրտչէին սխալէն:

Եթէ ամբողջ աշխարհի վրայ հսկող ոստիկան մը ըլլայ եւ դարակիս մէջ պահէի երկրագունդի բոլոր բնակիչներուն մէկ-մէկ թղթածրարը, ինծի համար մարդոց ամէնէն կասկածելիներն ու վըտանգաւորները պիտի ըլլային, ոչ թէ խենթերը, այլ այն միւսները որոնք պուտ մ'իսկ խենթութիւն չունին: Վախցէք անոնցմէ, որովհետեւ անոնք չեն որ կը լուսաւորեն աշխարհը, անոնք չեն որ կը սարքեն մարդը մարդ դարձնող, աշխարհը տեղէն խաղցնող մեծ շարժումները, անոնք չեն որ մարդը կը հասցնեն մարդկայնութեան մինչեւ ամէնէն բարձր ոլորտներն ու խոյանքները: Անոնք ուրիշներուն վառած ջահի մը լոյսին ու ջերմութեան մէջ նստած, կեանքին կը նային որպէս իրենց սեփական սկզբնակէտն ու վերջակէտը: Մարդկութեան կամ քաղաքակրթութեան պատմութիւնը խենթերուն իրագործումն է եւ այդ քաղաքակրթութիւնը այնքան աւելի արագ պիտի զարգանայ, որքան աւելի մեծ թիւով մարդոց պիտի սորվեցնէ չվախնալ խենթութենէ:

Ռ. Հ.

Հ. Մ. Ը. Մ. - ԱՐԾԻՒԻ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). - Այս վերջին տասնամեակին Մարսէյլի Հայ գաղութը հարստացաւ մի քանի սեփական շէնքերով, կեդրոններով եւ ակումբներով, թէ անոնք կոչուին Հայ Մշակոյթի Տուն, Մշակութային Կեդրոն կամ պարզապէս կեդրոնատեղի: Այս արշաւին մէջ, եթէ կարելի է ըսել, Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւը եւս երկու տարի առաջ ձեռնարկեց իր կեդրոնատեղիի գնումին: Այս մասին անդրադարձանք «Յառաջ»ի Յունիս 22-23-ի թիւին մէջ:

Եւ, Յունիս 24-ին տեղի ունեցաւ, Միութեան անդամներու եւ բարեկամներու նըկատելի բազմութեան մը ներկայութեանը, հանդիսաւոր բացումը:

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւի երիտասարդ նախագահը՝ Արման Պալէեան հակիրճ խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն եւ շեշտեց այս օրուան կարեւորութիւնը Միութեան կեանքին եւ գործունէութեան մէջ:

Վարուժան Պօղաճեան, որպէս կնքահայր, կտրեց խորհրդանշական ժապաւէնը, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւի գոյներով, ծափահարութիւններու տակ, եւ անձնաւորութիւններ ու ժողովուրդը մուտք գործեցին կեդրոնատեղիէն ներս:

Կարպիս Յարութիւնեանի ղեկավարութեամբ տեղի ունեցաւ պաշտօնական բաժին մը, որուն ընթացքին խօսք տրուեցաւ կարգ մը անձնաւորութիւններու:

Վարուժան Պօղաճեան երկար կեանք մաղթեց Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւին եւ փափաք յայտնեց որ ան ընդլայնէ իր գործունէութեան դաշտը կազմելով նաեւ աթլէթիզմի եւ սկաուտական ճիւղեր: Յիշենք որ Վարուժան Պօղաճեան եղած է 1926-ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին սկաուտներէն, Մարսէյլ:

Մարսէյլի 3-րդ թաղամասի քաղաքապետը՝ Միշէլ Քուլոն ընդգծեց իր կապերը Հայերուն հետ, քանի տասնեակ տարիներէ ի վեր կ'ապրի եւ կը գործէ Սէն-Պարնապէի հայաբնակ արուարձանը: Օրինակելի ձեռնարկ մըն է ըստ քանի Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւը իր միջոցներով եւ Հայերու օգնութեամբ կարողցաւ սեփականատէրը դառնալ իր կեդրոնատեղիին: Յայտնեց իր համակրութիւնը եւ պատրաստակամութիւնը բերելու համար իր գլխաւորած թաղամասին նպաստը:

Մարսէլ Նիվիէռ՝ Ֆութպոլի Մեթիւեանէ լիկի նախագահը ջերմ խօսքերով շնորհաւորեց Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւը որ տասնեակ տարիներէ ի վեր, բոլոր մարզադաշտերուն վրայ իր զանազան խումբերով պատիւ կը բերէ մեր շրջանի Ֆութպոլին: Մարսէլ Նիվիէռ վերյիշեց Հայերու կայքը այս ափերը 1925-1930-ական թուականներուն, 1915-ի մղձաւանջէն դուրս ելած, եւ շեշտեց հայուն զօրաւոր կամքը միշտ բարձրանալու, յառաջդիմելու: Դրուատեց հայ մարզիկին արժանիքները: Գոհունակութիւն յայտնեց այս կեդրոնատեղիի բացման համար որ պիտի հրաւիրէ երիտասարդութիւնը խմբուելու առողջ մթնոլորտի մը մէջ:

Րաֆֆի Նազարեան, որպէս միութեան պատուոյ նախագահ, քաջալերական խօսքեր արտասանեց պատասխանատուներու կատարած աշխատանքին համար եւ վերյիշեց վաստակը անոնց որոնք տասնամեակներու ընթացքին տուած են իրենց լաւագոյնը այս միութեան յարատեւութեան եւ բարգաւաճման համար:

Հուսկ, խօսք տրուեցաւ՝ Կարօ Յովսէփեանի, որ հայերէնով եւ ֆրանսերէնով նախ բացատրեց կեդրոնատեղիի մը կարեւորութիւնը, որպէս ազգային միութեան մը հիմնական նպատակներու իրագործման: Հայ մարզական ակումբի մը համար, ըստ Կարօ Յովսէփեանի, կեդրոնատեղի մը ամէն բանէ առաջ միջավայր մը եւ մթնոլորտ մըն է: Միջավայր մը՝ հաւաքական կեանք ստեղծելու, կապը զօրացնելու զանազան տարբերու միջեւ: Մթնոլորտ մը՝ հոգեկան, եղբայրաբարոյական սնունդ տալու, եղբայրական շունչ գտնելու, եւ մանաւանդ հայկականութիւն եւ ազգային հպարտութիւն ներշնչելու: Կարօ Յովսէփեան ըսաւ թէ գնումը կեդրոնատեղիին եւ բացումը, առաջին հանգրուանն է, գուցէ ամէնէն դիւրինը կամ նուազ դժուարը, երկրորդը եւ տեւականը շէնքէն ներս

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր յարակից բոլոր մարմիններով, յարգանքով եւ երախտապարտութեամբ նշեց կազմակերպութեան ցկեանս նախագահ Ալեք Մանուկեանի երեսնամեայ նախագահութեան բեղուն գործունէութիւնը, Յունիս 30, Կիրակի, Մարսէյլի մօտակայ Լա Սիօթա քաղաքի ծովահայեաց ու բացօթեայ շքեղ հիւրանոցի մը մէջ: Ազգային քայլերգին անուշ հմայքը, հակառակ տարեկան արձակուրդի շրջան ըլլալուն, ...ած բազմութիւն մը հաւաքած էր, որ կը պատկանէր Մարսէյլի հայ գաղութի ...խաւերուն:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ատենապետ տոքթ. Ռոպէր Սիսակեան իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց թէ, որքան ալ կը փափաքէինք մեր մէջ ունենալ նոյն ինքն նախագահ Ալեք Մանուկեանը, սակայն արդիւնք պատճառներով այդ վայելքը պիտի չկրնանք ունենալ այսօր: Սակայն, ինչպէս գրած է, իր մտածումներն ու ապրումները կը մընան այս պահուս մեզի հետ, մեզմէ անբաժան:

Տոքթ. Ռոպէր Սիսակեան, իրեն վայել ...ութեամբ, ի միջի այլոց ըսաւ թէ, ...ր ներկայ օրերու ազգային մեծագոյն դէմքերէն մէկն է Ալեք Մանուկեան, որ հիմնական դիմագիծ տալով Հ. Բ. Ը. Միութեան սրբազան առաքելութեան, կը քալէ մեր ժողովուրդին հետ, մեր ժողովուրդին հոգեկան եւ մշակութային արժէքներու զարգացման եւ պահպանման համար:

Ծով սեղաններու շուրջ բոլորուած մեր բարեկամները, ուրախ տրամադրութիւններու տակ վայելեցին գեղարուեստական բարձրորակ պահեր: Տպաւորիչ էին ըմբոստ նուագի շեշտերուն տակ կատարուած մենապարերն ու խմբապարերը: Հայկական ժողովրդական պարերն ալ, խրախուսուած կենդանի քաղցրութեամբ պարուրեցին մեզ:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս հանդիսութիւնը յաջողութեամբ պսակուեցաւ, որուն իրականացման համար այնքան նուիրեալ աշխատանքներ թափեցին Տիկին Էլիզ Զօրաշեանի ատենապետութեան ներքեւ գործող Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի տիկինները, որոնցմէ քանի մը անուններ յիշատակելը հաճելի պարտականութիւն մըն է մեզի համար: Այսպէս Տիկիններ՝ Անի Սիսակեան, Սեդա Կուրտիկեան, Լիւսի Գույումճեան, Լիւսի Գարաճեան, եւ՝ շարունակելի:

Հանդիսութեան յուզիչ պահերէն մէկն էր Տիկին Անի Սիսակեանի շնորհուած մետալի յանձնումը: Յարգելի Տիկնոջ Հ. Բ. Ը. Միութեան մեծ ընտանիքէն ներս կատարած երկար տարիներու անձնուէր ծառայութիւններուն բարոյական վարձատրութիւնն էր: Տիկինը, խորապէս յուզուած իր շնորհակալութիւններուն յայտնելով իրեն ընծայուած պատիւին համար, չեշտեց այն պարագան, թէ ինքը պարզապէս իր համեստ բաժին - մասնակցութիւնը բերած է հայ կեանքին, եւ իր փափաքն է, որ երիտասարդները հետեւին իր եւ իր ընկերուհիներու օրինակին, հայ ժողովուրդին ծառայելու ազնիւ ցանկութեամբ: Թող ներուի մեզի յիշելու հոս, որ Անի Սիսակեան աղջիկն է բարեհամբաւ Արամ Թէքէեանի, որ երկար տարիներ եղած է նախագահը Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի, ինչպէս նաեւ նախագահը՝ Մայր եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան: Իր հօրեղբայրն է՝ ուրիշ սիրելի անուն մը՝ - Տիրան Թէքէեան, հրամանատար - որ եղած է Մուսա Տաղի հերոսական գուպկոնները փրկողներէն մէկը:

Իրենց կարգին, Բարեգործականի Երիտասարդ - երիտասարդուհիները վիճակահանութեան տոմսեր հրամցուցին սեղանակիցներուն, որոնք լիառատ կերպով մասնակցեցան:

Արդարեւ, նախագահ Ալեք Մանուկեանի երեսնամեայ բեղուն գործունէութեան նուիրուած մեծարանքի այս հանդիսութիւնը իր բարձրորակ կազմակերպութեամբ եւ մանաւանդ՝ չեշտուած հայկականութեամբ, յիշատակելի պիտի մնայ: Մեր շնորհաւորութիւնները եւ կազմակերպողներուն եւ նաեւ հանդիսականներուն:

ԼՐԱՏՈՒ

...ենք սաեղծելն է դիմագիծ մը տալն է: ...սոր համար անհրաժեշտ է նաեւ ...ակի գործածելը դարձնել կեդրոնա...եղին: Իր խօսքի աւարտին Կարօ Յով...եան յայտարարեց՝ «մեր գաղութը ...60 տարիէ ի վեր ճայլ առ ճայլ, ...հեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ին եւ ապա Հ. Մ. Մ. Արծիւի գործունէութեան եւ ...անքին, այս առիթով եւս պէտք է թի...ամք ըլլայ որպէսզի ան շարունակէ ...ր երբ ալ աւելի ամուր եւ հաստատ ...յլերով ու հայ մարզիկը միշտ բարձր ...պահէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի «սեւ եւ դեղին» ...ը ի շահ հայ երիտասարդութեան ...հայ ժողովուրդին»:

...ցումի հանդիսութիւնը շարունակ...եցաւ ընդունելութեամբ մը, ուր երի...սարդ թէ երէց, նոր թէ նախկին հա...կով վերար վերադտան:

Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, որ ...յն օրը եւ նոյն ժամուն կը մասնակցէր ...րսէյլի նոր Արքեպիսկոպոսին գահա...ութեան, թէեւ քիչ մը ուշացումով, սա...յն ներկայ եղաւ եւ իր ազօթքներով ...րհնեց Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւի կեդրո...եղին մաղթելով կամք եւ կարողու...ւն ու նորանոր նուաճումներ, մար...ական թէ հայկական կեանքէն ներս:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ԱՆՏԻՊ ԳՈՐԾԵՐԷՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Մուտք» խորհրդանշական խորագրով հաւաքածոյ մը, ուր տեղ գտած են Պարոյր Սեւակի՝ 1941 - 42 թուականներու անտիպ բանաստեղծութիւններն ու պոէմները, նաեւ յուշեր՝ իրեն վերաբերեալ: Գիրքը վկայութիւն մըն է բանաստեղծին որոնումներու եւ գիւտերու, անոր գրական նախասիրութիւններու եւ ապագայ մեծ ուղիին մասին: Համալսարանական ուսումնառութեան առաջին տարիներէն Պարոյր Սեւակ մեծ հետաքրքրութիւն ցուցաբերած է դէպի արեւմտահայ եւ Սփիւռքի հայ քերթողութիւնը, լրջօրէն ուսումնասիրելով եւ գնահատելով զայն: Իր աւարտաճառն ալ նուիրուած է Դանիէլ Վարուժանի: Իր նամակներէն մէկուն մէջ Պարոյր Սեւակ կը գրէ. «...Պէշիկթաշլեանը: Այսօր իսկ նրան սեղանի վրայ կարելի է ունենալ: Նրա այնպիսի ոտանաւորները, ինչպէս «Գարուն», «Եղբայր եմք մենք», «Գնացէք, իմ տաղք», «Մահ քաջորդւոյն», «Թաղումն քաջորդւոյն» եւայլն, իրենց գեղարուեստական արժանիքներով, իրենց աւարտուածութեամբ կարելի կը լինի փնտռել այնպիսի բանաստեղծների մօտ, որպիսիք են Տէրեանը, Չարենցը»: Պարոյր Սեւակ շատ բարձր կը դասէ արեւմտահայ այլ բանաստեղծ մը եւս. «Ահա Սիամանթօն: Նա մի տեսակ խորտակեալ հսկայ է, ահռելիութեան մէջ թերեւս միակը ... ամբողջապէս համոզուած «Հոգեվարքի եւ յոյսի ջահեր» գիրքը կարող էր ունենալ բացարձակապէս միջազգային գեղագիտական արժէք: ... Ժամանակի եւ տարածութեան հասկացողութիւնը բացասաբար չի անդրադառնում Սիամանթօյի այդ գրքի վրայ»:

«Մուտք» հաւաքածոյի 14, 15, 16 ստեղծները նուիրուած են Պետրոս Դուրեանի՝ «Պ. Դուրեանին», «Կրկին անգամ Դուրեանին», «Երրորդ անգամ Դուրեանին» ձօներով: Հատորը կազմած եւ ծանօթագրած է Յովհաննէս Ղազարեան, որ մտերիմ ընկերը եղած է Պարոյր Սեւակի:

×

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՈՒԿՐԱՆԵՐԷՆ

Ուկրանիոյ «Դնիպրօ» հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Ճանապարհ պոտի միջով» հաւաքածոն, ուր տեղ գտած են Բ. Աշխարհամարտին մասնակցած ռուս, ուկրանացի, բելոռուս եւ հայ գրողներէ գործեր: Գիրքին մէջ առնըւած է Մկրտիչ Սարգսեանի «Սերժան Կրօն» վիպակը, զոր ուկրաներէն թարգմանած է բանաստեղծուհի Լիւդմիլա Զագորժնայա: Նոյն հրատարակչականն է, որ լոյս ընծայած է Դերենիկ Դեմիրճեանի «Վարդանանք» վէպի Ա. հատորը: 1986-ին կը հրատարակուի նաեւ Բ. հատորը:

×

ՓՐՈՖ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

Թիֆլիսի «Մերանի» հրատարակչականը լոյս ընծայած է փրոֆ. Արտաշէս Մըխիթարեանի նոր գիրքը՝ «Ժամանակակից սովետահայ արձակագիրները» խորագրով, ուր կը ներկայացուին ծանօթ վեց դէմքեր՝ Հրանտ Մաթեւոսեան, Մուշեղ Գալշոյեան, Վարդգէս Պետրոսեան, Աղասի Այվազեան, Պերճ Զէյթունցեան եւ Զորայր Խալափեան: Փրոֆ. Մխիթարեան կ'ապրի Թիֆլիս, ուր տասնամեակներէ ի վեր նուիրուած է մանկավարժական աշխատանքի, որպէս Պուշկին մանկավարժական հիմնարկի հայ գրականութեան դասախօս եւ ամպիոնի վարիչ: Հեղինակն է կարգ մը գիրքերու եւ ուսումնասիրութիւններու, որոնք կը վերաբերին հայ եւ վրացի գրական կապերուն եւ խորհրդահայ գրականութեան:

×

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀ» ՊԱՏԿԵՐԱԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի «Սովետսկի Խուդոժնիկ» հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Հայաստանի պետական պատկերասրահ» պատկերագիրքը, զոր կազմած է Բորիս Զուրաբեան: Հեղինակը բնութագրած է թանգարանի կազմաւորման կարեւոր հանգրուանները եւ հետաքրքրական կըտաւները: Հայկական գեղանկարչական մշակոյթի սեռերը ներկայացուած են Յովնաթանեան տոհմի, Վարդգէս Սուրէնեանցի, Գէորգ Բաշինջաղեանի, Մարտիրոս Սարեանի, Գէորգի Եակուլովի, Ալեքսանդր Բաժբէուկ - Մելիքեանի, Երուանդ Քոչարի, Յովհաննէս Այվազովսկիի գործերով: Պատկերագիրքին մէջ տեղ գտած են հայկական, ռուսական եւ եւրոպական նկարչութեան լաւագոյն նըմոյշներ:

×

Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ԵՒ Ն. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ

Մոսկուայի «Իսկուստվօ» («Արուեստ») հրատարակչականէն լոյս տեսած է Արծրուն Գրիգորեանի եւ Նոնա Ստեփանեանի «Երեւան, Գառնի, Գեղարդ, Էջմիածին, Աշտարակ» գիրքը, ուր լայն բաժին մը յատկացուած է Երեւանի, անոր հազարամեակներու պատմութեան, հարուստ ճարտարապետութեան, անցեալին ու ներկային, գեղատեսիլ վայրերուն:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՆՐԱՆ ԳՐԵՑԻՆ ՄԵՌԱԾՆԵՐԻ ԹՈՒՈՒՄ

Նստում գատապարտեալներից ոմանք սկսեցին ննջել, ոմանք տարածուեցան յերկ յատակի վրայ, փորձում էին քնել, ոմանք դեռ նստած խորին ինքնամոռացութեան մէջ մտածում էին: Նկուղի մէջ տիրում էր գերեզմանական լռութիւն: Միայն ելղային ճրագը ճրճրթալով մի տասնձին չարագուշակ ձայն էր արձակում եւ իր շուրջը տարածում էր աղօտ լուսաւորութիւն: Սենեակի օդը տոգորւած բորբոսային խոնաւութեամբ, անկարելի էր շնչել: Ծրագն անգամ դըժուարանում էր վառուել նրա մէջ: Դրսում անցուդարձ էր անում պահապան զինուորը եւ մենք լսում էինք նրա քայլերի ձայնը:

Իմ ընկերները այժմ հաշտուել էին ինձ հետ: Նրանց կասկածը թէ՛ իմ եւ թէ՛ Նէնէի վերաբերութեամբ բոլորովին փարատուած էր: Որովհետեւ քննութիւններ ժամանակ գործերից երեւաց, որ ո՛չ ես եւ ո՛չ Նէնէն չէինք մատնել նրանց, որպէս կարծում էին, այլ մատնել էր մի հրէայ, որ նրանց փորագրիչն էր: Հրէան նոյնպէս դատապարտութեան ենթարկըւեցաւ:

Բայց ինձ զբաղեցրել էր այն միտքը, թէ ո՞րտեղ մնաց քաւոր Պետրոսը, ո՞ւր կորաւ այդ սատանան: Այդ միջոցին մօտեցաւ ինձ ընկերներիցս մէկը, որը հասակակից էր ինձ հետ: Այդ երիտասարդը յայտնի էր մեր մէջ իր դիւրեկան եւ ուրախ բնաւորութեամբ: Նա նստեց ինձ մօտ:

- Ո՞ւր մնաց քաւոր Պետրոսը, հարցրի նրանից:

- Նրան գրեցին մեռածների թւում ... պատասխանեց նա:

- Ի՞նչպէս:

- Այնպէս:

- Ես ոչինչ չեմ հասկանում:

Երիտասարդը սկսեց ծիծաղել իմ միամտութեան վրայ. - Գանահարութիւնից յետոյ, պատմեց նա, քաւոր Պետրոսը, ինչպէս մեզանից ամէն մէկը, բանտի հիւանդանոցը տարուեցաւ: Այնտեղ նա դիտմամբ սկսեց երկարաձգել իր հիւանդութիւնը, մինչեւ առիթ ունեցաւ ծանօթանալու բանտապահի հետ: Շուտով կարողացաւ նա չօշափել այդ մարդու թոյլ կողմերը, եւ մանաւանդ մի դէպք հեշտացրեց նրան օգուտ քաղել նրա թոյլ կողմերից: Բանտապահը ծախսել էր արքունի փողեր եւ այդ պատճառով ոչ միայն դատի պիտի ենթարկուէր, այլ կը կորցնէր եւ իւր պաշտօնը, եթէ մի տեղից փողի պակասը չլրացնէր: Քաւոր Պետրոսը հասկանում է նրա անել դրութիւնը եւ մի օր ասում է նրան. - «Պարոն բանտապահ, ես ցանկանում եմ մի փոքրիկ ծառայութիւն անել ձեզ»: - Ի՞նչ ծառայութիւն, հարցնում է բանտապահը: - «Դուք, կարծեմ, փողի դժուարութեան մէջ էք, ես կարող եմ օգնել ձեզ»:

Այս տեսակ սիրախօսութիւններ կալանաւորների եւ բանտապահի մէջ այնքան սովորական են, որ վերջինս ոչ միայն չէ վիրաւորւում, այլ շատ հետաքրքըրւում է, թէ քաւոր Պետրոսը որքանով կարող է օգնել իրեն: - Ո՞րքան է ձեզ հարկաւոր, հարցնում է քաւոր Պետրոսը: - «Երկու հազար րուբլ, պատասխանում է բանտապահը, Քաւոր Պետրոսը խոստանում է վճարել նրան այդ գումարը:

- Ինչո՞վ կարող եմ երախտամատոյց լինել ձեր այդ օգնութեան համար, հարցնում է բանտապահը:

- Ինձ ազատելով բանտից, պատասխանում է քաւոր Պետրոսը:

- Ձեզ համար վճռուած է ցմահ աքսոր:

- Այդ ես գիտեմ:

- Ձեզ կը պահանջեն ինձանից:

- Այդ էլ գիտեմ:

- Ի՞նչ կարող եմ պատասխանել:

- Ձեր պատասխանը ես մտածել եմ, մի շատ հասարակ բան է:

- Ո՞րպէս:

- Ինձ կը գրէք մեռածների ցուցակի մէջ, կ'ասէք՝ հիւանդանոցում մեռաւ, տարան թաղեցին:

- Դրա համար զանազան պաշտօնական ձեւեր են պահանջւում:

- Մատեանների մէջ հեշտ է շինել այդ ձեւերը: Միթէ սակա՞ւ մարդիկ անհետանում են հիւանդանոցներում, եւ նըրանց մասին բնաւ հարցուփորձ չէ լինում: «Մեռա՛ւ» ... եւ դրանով վերջանում է ամէն բան:

(Շար. 136)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Դանիա Պայընտրեան, Պ. Էրիք Պայընտրեան, Օր. Էլէն Պայընտրեան, Պ. Մեսրոպ Պայընտրեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կուգան իրենց խորին շնորհակալութիւնները յայտնել Շրջանիս Գերապաս Մարմին՝ Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան, Փօն - տը - Շէրիի Հայ Ազգային Միութեան, Տէսինի Եկեղեցւոյ վարչութեան, եւ ի մասնաւորի Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Շրջանիս Առաջնորդ՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի, Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան ցկեանս պատուոյ նախագահ՝ Պ. Ճիւղրայէլ Պահատուրեանի, նախագահ Պ. Սեպուհ Սարեանի, Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան նախագահ՝ Պ. Ռիչար Ղազարեանի եւ պաշտօնակիցներուն, Լիոնի Ս. Յակոբ, Փօն - տը - Շէրիի Ս. Նշան եւ Տէսինի Ս. Աստուածածին Եկեղեցիներու քահանայից եւ դպրաց դասերուն, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց՝ որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, ծաղկեպսակով եւ այլ կարգի յարգանքի արտայայտութիւններով իրենց համակրանքն ու ցաւակցութիւններն յայտնեցին՝

ԱՐԱ ՊԱՅԸՆՏՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 1985, Յունիս 29-ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը Տէսինի եւ Վիէնի իր մասնաճիւղերով ցաւակցութիւն կը յայտնէ՝ Տէր եւ Տիկին Սուրէն Գործունեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Գործունեանի եւ զաւակներուն, Այրի Տիկին Էլիզ Չըբաշեանի եւ զաւակներուն (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Չըբաշեանի եւ զաւակներուն, Սապոնճեան ընտանիքներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի մօր, մեծ-մօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՅՐԱՆՈՒՇ ԳՈՐԾՈՒՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Չըբաշեան)

մահուան առթիւ (Փարիզ):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Խասեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, բացառաբար Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր:

×

Ս. Մեսրոպ կրթարանի ճաշը՝ Նոյեմբեր 16-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց քեռայրին Գրիգոր Ֆաքիրեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Ս. Թիրեաքեան եւ զաւակը՝ Տոքթ. Սեպա Թիրեաքեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. - 1000 Ֆ. Կապոյտ Խաչին, 1000 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (սատանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Մաննիկ Փիլոյեանի մահուան առթիւ Տիկին Հայկուհի Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան կը նուիրեն 100-ական Ֆ. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ին: Նոյն առիթով Ֆեռնան Համբարձումեան կը նուիրէ 200 Ֆ. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան դիւանը կը հաղորդէ որ Սալ Փլէյէլի առջեւ 1984, Նոյեմբեր 25-ին ոճրափորձին, այժ թեւէն ծանրօրէն վիրաւորուած ընկեր՝ Մերոն Աստուրեան, օրերս՝ Պուսիքո հիւանդանոց երկրորդ գործողութենէ մը վերջ, դարմանումը կը շարունակէ բուժարանի մը մէջ:

Կը յուսանք թէ մեր նուիրեալ անդամը շնորհիւ շռայլուող խնամքներուն կը վերադառնէ թեւին բնականոն գործածութիւնը:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱԽԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Հինգշաբթի, Օգոստոս 1-էն մինչեւ Սեպտեմբեր 2, Երկուշաբթի:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄՆՈՅ

OPERA DE MARSEILLE
Hommage à
ARNO BABADJANIAN
CONCERT
Samedi 28 Septembre à 21h
ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE
Direction : Henri GALLOIS
Solistes : Jean Ter-Merguerian (violon)
Anne-Marie GHIRARDELLI (piano)
Hélène CESARO (piano)
et la participation exceptionnelle de
Pierre BARBIZET
Ce concert est organisé par la
FONDATION
ARAM KHATCHATOURIAN
Renseignements: Tél: (91) 71 - 27 - 15

CENTRE DE VACANCES
de la
CROIX ROUGE ARMÉNIENNE

Le Centre de Vacances sera ouvert pour nos compatriotes de tous âges AUX MOIS D'AOUT ET DE SEPTEMBRE

Se rendre sur place par ses propres moyens.

Itineraire :
— par le rail : Par Turbotrain - Gare Saint Lazare - Bayeux.
— Par la route: Autoroute de l'OUEST Direction ROUEN, sortie CHAUFFOUR EVREUX, LISIEUX, sortie CAEN Direction CHERBOURG - BAYEUX, PORT-en-BESSIN, SAINTE-HONORINE-des-PERTES (Les Divettes).
à côté du Camping de la Hague

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր անդամները ներկայ գտնուելու 72-րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի 1985 Շաբաթ, Հոկտեմբեր 26, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, 585 Սետլ Րիվըր Րոտ, Սետլ Պրուք, Ն. Ճ., ԱՄՆ.:

Ներկայս 72-րդ Ընդհանուր Ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է: Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան յարգոյ իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թուականին եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 26, իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհանուր Տնօրէնին կամ ղանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, N J 07662, U. S. A.

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1984 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի:

2.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1984 տարեշրջանի ընդհանուր հաշուետուութեան:

3.- Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:

4.- Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:

5.- Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:

6.- Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Պ. ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ	Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ատենադպիր	Ատենապետ

1985, Մայիս 15
Սետլ Պրուք, Ն. Ճ.

ԾԱՆՕԹ. - Կը խնդրուի իրաւասու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր Ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրաւասու անդամներ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մօնֆէռմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռօմէնվիլ, Կանեըի, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: Հեռաձայն.- 381 - 01 - 72:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթօշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

U. G. de KHARPOUT
Section de ST. ANTOINE

à FABREGOULES, près de Septèmes,

le DIMANCHE 14 JUILLET

avec l'Orchestre EREBOUNI
Musique et danses arméniennes

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց քաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ԿՈՉ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը որոշած է Օգոստոս ամսուն տասնեակ մը լիբանանահայ երախաներ բերել տալ Պէլֆոնթէնի կայանը:

Այս երախաներու կեցութեան եւ յարակից այլ ծախքերը վարչութիւնս պիտի հոգայ: Իսկ օգնելով երթեւեկը կը կարօտի քանի մը տասնեակ հազար ֆրանքի: Որպէսզի այս չքաւոր երախաները մէկ ամիս հեռու ըլլան ռումբերու որոտումէն եւ աշխարհի ուրիշ երախաներու պէս խաղաղ ամիս մը անցընեն, կոչ կ'ըլլայ մեր հայրենակիցներու առատաձեռնութեան որպէսզի կարենանք վճարել օգնական տոմսերը: Կանխաւ շնորհակալութիւն: Նուէրները ուղարկել՝

CROIX BLEUE
17, rue Bleue — 75009 Paris

FONDATION
ARAM KHATCHATOURIAN
attribue
une bourse d'étude annuelle
pour l'année 1985
MONTANT : 20000 F

Conditions de candidature :
○ Etre inscrit dans un Conservatoire National de Région ou une Ecole Nationale de Musique.
○ Etre du niveau préparatoire supérieur.
○ La Fondation tiendra compte de la situation matérielle et sociale du candidat.
○ Date limite de dépôt des dossiers : 31 Octobre 1985

Pièces à fournir :
○ Certificat de récompense.
○ Fiche d'Etat Civil.
○ 2 Photos d'Identité.
○ Certificat d'Imposition fiscale, personnelle et parentale.

Selon les types de candidature, le jury se réserve le droit de répartir entre les candidats le montant de la bourse.

Les dossiers doivent être adressés à :
FONDATION
ARAM KHATCHATOURIAN :
Conservatoire National de Région
2, Place Carli - 13001 Marseille

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
10

MERCREDI
10 JUILLET
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆ ր ա ն ս ա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60-րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.003 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 16.003

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԸ ՀԱՎՐ - ՓԱՐԻԶ ճեպընթացը ծանր …րկած մը ունեցաւ, Երկուշաբթի օր, …անատար կառքի հետ բախումի հետե…անքով: Այս արկածին բուն պատճառ…ները կարելի չէր եղած դեռ լուսաբանել Երեքշաբթի օր, հակասական վկայու…թիւններ թոյլ չէին տար որ յստակ գա…ափար մը կազմուի: Ինչ որ ծանօթ է, …ն է, որ բեռնատար կառք մը, որ հա…ած է երկաթուղիի անցքի մը, ուրկէ ի…աւոնք չունէր անցնելու (3 թոնէն աւե…) փորձած է եա երթալ, բայց ուշ էր: …պընթացը որ ժամական 130 քիլոմեթր …ագութեամբ կը սուրար բախած է …առքին եւ գծէն ելած Լուվիէի մօտ: …մեռեալ եւ 67 վիրաւորներ կան, որոնց …մը ծանր վիճակի մէջ: Նախարարա…ետ Ֆապիուս այցելած է վիրաւորնե…ուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ երեք հարիւր քիլոմեթր …ռու, Մորպիհոյ Վէլէհրատ գիւղին մէջ …, որ տեղի ունեցած են Ս. Մեթոտի եւ …րոր՝ Կիւրեղի 1100-րդ տարեդարձը: …յս երկու սուրբերը առաքեալներն են …լաւ ժողովուրդներու եւ Կիւրեղի կը վե…րագրուի նաեւ այբուբենի հնարքը (կիւ…րիլեան), բայց իշխանութիւնները չու…զին որ հանդիսութիւնները կրօնական …ոյթ առնեն: Վատիկանի «Արտաքին …ախարար»՝ Գերպ. Քազարոլիէ զատ ար…ին, ոչ մէկ կրօնաւոր արտօնութիւն ըս…ացաւ Չեխոսլովաքիա երթալու (ի չարս …ոնց՝ կարդինալ Լիւսթիժէ): Աւելի …ն 150 հազար հոգի մասնակցած են հա…նդիսութիւններին եւ ոչ ոք մտիկ ըրած է Մը…ոլթի նախարարին ճառը:

ՔՐԻՍԹԻՆ ՎԻԼԷՄԷՆ բանտն է եւ կը …րունակէ ծոմ մնալ, թէեւ 6 ամսու … է, նոյն չարժումին դիմած է ամու…ը, որ բանտն է Լառոշի սպանութեան …մար: Ծանօթ է ըսեն խկ քիչ է այս …երգական պատմութեան համար, որ …ուոր նիւթը դարձած է մեռնողներուն …նները ի վեր: Փոքրիկ մանչուկի մը …պանութիւնը խորհրդաւոր պայման - …երու մէջ, ընտանիքի մը անդամներուն …տելութիւնը եւ անվերջանալի արձա - …նքները թերթերուն, հեռատեսիլին, …ռեփիւզին անախորժէն անդին մըթ…ոլորտ մը ստեղծած են եւ այնքան ալ …արամաբանական չէ, երբ ոմանք մե…ւանները պատասխանատուութիւնն ալ …ր տեսնեն, այս տխուր «թերթօն»ին ե…ւէնները մէջ: Հակառակ անոր որ …ական փաստ չկայ Կրեկորիի մօրը …րաբերեալ, կասկածները բաւականա…ն են հարցաքննիչ դատաւորին հա…ր, որպէսզի մերժէ Քրիսթին Վիլըմէ…ի առժամեայ ազատ արձակումը:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ է կրկին, որ կը …ռուի Լիբանանի տագնապին լուծու…ը: Պէյրութ, Տրիպոլիս կռիւները կը շա…րունակուին եւ անցքը փակ էր արեւմտ…եան եւ արեւելեան գօտիներու միջեւ: Դա…մասկոս հաւաքուած են մահմետական զա…նազան հոսանքներու պարագլուխները, …րպէսզի նախագահ Ասատի հովանա…ւորութեամբ հաշտարար լուծումի մը …անգին:

ՀՌՈՄԻ ոճրային ատեանը որոշած է …րել Անգարայի, որպէսզի իրեն յանձնը… Չելիքը, այն Թուրքը, որ ըստ Աղճա…ի կազմակերպիչն է Պապին մահափոր - …ին: Այս առընչութեամբ, Աղճա ալ քէն …ած է եւ մերժած դատական նիստին …երկայանալ: Այս ձեւով կը բողոքէ Չե-

լենքի Թուրքիա վերադարձին դէմ: Իրեն համար «պուլկարան նոր դաւ մըն է»:

ՀՈՃԱԹՕԼԷՍԼԱՄ ԽՈՅԷՆԻՀԱ, նախկին պատասխանատու Թեհրանի ամերիկացի պատանդներուն, ընդհանուր դատախազ նշանակուեցաւ: Նախապէս հաւանական յաջորդը կը նկատուէր Հանրապետութեան Նախագահին՝ Խամենէիի, որու պաշտօնավարութեան շրջանը կը լրանայ Օգոստոսին: Այս նշանակումը աւելի կարեւորութիւն կ'ընծայէ Խամենէիի, որ վերընտրուի:

ՀԻԹԼԷՐԻ կեղծ յուշերուն դատավարութիւնը 94 օր տեւեց և դատաւորները իրենց եզրակացութեան մէջ, համաձայնեցին Շթէռն պարբերաթերթին խմբագրութեան անհաւատալի միամտութիւնը: Հայտման, թերթին թղթակիցը ամէնէն ծանր պատիժը կրեց, չորս տարի եւ ութ ամիս բանտարկութիւն, բայց ազատ կը ձգուի մինչեւ վերաքննիչ ատեանի վճիռը:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ՊԱՏՈՒԵԼԻ ՎԻՍԷՐ'Թ ՀՈՒՖԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը ցաւակցական հետեւեալ հեռագիրը ղրկած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի ընդհ. քարտուղար՝ տոքթ. Էմիլիօ Քասթրոյի.-

×

Խորապէս ազդուած ենք ի լուր վախճանման Վիսէր'թ Հուֆթի, պատուակալ նախագահ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին: Դարուս էքիւմէնիք շարժումը չի կրնար ըմբռնուիլ առանց իր նուիրումին, հաւատարմութեան եւ յարատեւութեան, վասնզի Խորհուրդին հիմնադիր հայրերէն էր: Միշտ հիացում ունեցած ենք իր խոր հասկացողութեան եւ համակրութեան համար, Արեւելքի եկեղեցիներուն հանդէպ: Խորապէս կը գնահատենք իր սէրը Հայաստանեայց եկեղեցւոյ նկատմամբ:

Անկեղծ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնենք իր ընտանիքին: Կ'աղօթենք առ Աստուած որպէսզի իր յիշատակը ներշնչման եւ վերանորոգման աղբիւր մը ըլլայ էքիւմէնիք շարժումին համար:

Աղօթարար
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Կաթողիկոս
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

×

Այս առընչութեամբ, երբ յայտնեցինք Գարեգին Բ.ի, «Լը Մոնտ»ի այն տողը, ուր կը յիշուէր թէ ողբացեալը կը պատկանէր. - «Հայկական աւանդութեամբ ընտանիքի մը», Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը մեզի տուաւ սա պատասխանը.-

«Հայկ. աւանդութիւն ունեցող ընտանիքի մը պատկանիլը անծանօթ է մեզի: «Մոնտ»ի այդ լուրը քիչ մը կը զարմացնէ մեզ: Երեսուն տարուան մեր մտերիմ բարեկամութեան ընթացքին, երբեք նման կէտ մը չէ մատնանշած, բայց կը սիրէր հայ ժողովուրդը եւ կը հիանար անոր բերած քրիստոնէական վկայութեան:

ՀԱՆԳԻՍՏ
Հ. ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՋԱՆԹԱՅԵԱՆԻ

Ցաւով իմացանք, որ անխուսափելին պատահած էր եւ Երկուշաբթի առաւօտ, Յուլիս 8-ին, վախճանած էր Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան վաստակաւոր մշակներէն՝ Հայր Յակոբ վրդ. Ջանթայեան: Անխուսափելի՝ վասնզի քանի մը տարի էր արդէն, որ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի նախկին տեսուչը կը տառապէր թոքերու բորբոքումէ եւ մերթ ընդ մերթ հիւանդանոց կը փոխադրուէր: Վերջերս վիճակը աւելի ծանրացած էր:

Հայր Յակոբ ծնած էր Անգարա, 1912, Դեկտեմբեր 10-ին: Զարդերէն ազատած, անցնելէ ետք Կադըգէօյի վարժարանէն, Ս. Ղազար մտած է 1922-ին եւ Միաբանութեան անդամակցած 1931-ին: Համալսարանական ուսումը կատարած է Հռոմ, 1931-էն 1937 (աստուածաբանութիւն, իմաստասիրութիւն, իրաւագիտութիւն): Քահանայ ձեռնադրուած է, Ս. Ղազար, 1936 Հոկտեմբեր 18-ին: Հ. Յակոբ, առաւելաբար դաստիարակչական աշխատանք տարած է, նախ վաճէը՝ 1938-էն 1948, ապա ուսումնապետ եղած է Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը 1947-էն 1949 եւ 1958-էն 1959, նախքան նոյն վարժարանին տեսչութիւնը վարելը՝ 1967-էն 1970 եղած է վարժարանին Մեծաւորը 1964-էն 1967:

1952-էն 1960 խմբագիրն էր «Մխիթարեան ընտանիք»ին (Հայ ընտանիք), ընդհանուր առաջնորդ՝ 1961-էն 1964, 1970-էն 1976՝ տեսուչ Պուէնոս - Այրէսի Մխիթարեան վարժարանին: Այդ թուականէն ետք ,վանքն էր, ուր դրադարանապետի պաշտօն վարած է, միաժամանակ պատրաստելով Նոր Սեւան դասագիրքերու շարքը (1-էն 7-րդ): Ցիշենք թէ իր թարգմանութեամբ, լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ, անցեալ տարի «Տոն Քամիյոյի փոքրիկ աշխարհը», որպէս թերթօն:

Հայր Յակոբ Ջանթայեանի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր, Ս. Ղազար, Յուլիս 9-ին, Երեքշաբթի, կէսօրէ ետք:

×

Հայր Յակոբ եւս կ'երթայ միանալու իր եղբայրակիցներուն, Ս. Ղազարի այդ փոքրիկ գերեզմանատունը, հոն՝ «Ուր միաբան վաստակեցին, հանգչին եւ անդ»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԳՐԱՔՆՆԵԼ ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ԽՈՐՀ. ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ...

ՀՈՆ ԱԼ ՊԷՏՔ ՉԷ ԱԿՆԱՐԿՈՒԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

—×—

Յուլիս 8-ի, «Միլլիյէթ»ն է որ կ'արձագանգէ այս թարմ լուրին: Խորհ. հեռատեսիլը - ի'նչ յանդգնութիւն - համարձակեր է ժապաւէն մը ներկայացնել, որու նիւթ ծառայած են «Հայկ. պնդումները», այլ խօսքով՝ ցեղասպանութիւնը: Հայկ. պնդում թրքական տարազն ըլլալով մեր ցեղասպանութեան: Ուրեմն Թուրքերը դիմում կատարեր են որ գոնէ 2-րդ մասը չներկայացուի, բայց գոհացում չեն ստացեր: Այս անգամ՝ բողոքագիր ներկայացուեր է...:

×

Խորհրդային հեռատեսիլը իր յայտագիրներուն մէջ տեղ տուած է երկու մասով հակաթուրք ժապաւէնի մը, որուն նիւթ ծառայած էին հայկական պնդումները:

Յայտագիրը կը կոչուէր «Հայ ընտանիքի մը պատմութիւնը». ցոյց կուտար Օսմանեան զինուորներու «չինծու յարձակումները»: Առաջին մասին ցուցադրութենէն ետք որ ներկայացուած էր որպէս «վաւերագրական» ժապաւէն ու սփռուած ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ, Մոսկուայի Թրքական դեսպանատունը դիմելով Խորհ. Արտաքին Նախարարութեան, փափաքած է որ ժապաւէնին երկրորդ մասը յայտագրէն ջնջուի: Սակայն հակառակ այս դիմումին, խորհ. հեռատեսիլը տուած է երկրորդ մասն ալ: Ասկէ ետք Անգարան պաշտօնապէս բողոք ներկայացուցած է Խորհրդային դեսպանատան մօտ:

Ցատկապէս շրջանի մը մէջ, ուր Թուրքիոյ եւ Խորհ. Միութեան միջեւ զարգացում կ'արձանագրեն տնտեսական եւ մշակութային փոխ - յարաբերութիւնները մեծ յուզում պատճառած է նման յայտագրի մը սփռումը: Ասկէ զատ անըմբռնելի մնացած է իրենց կեցուածքը, երբ Խորհրդային Միութիւնը մեծ վերապահութեամբ կը շարժի թէ՛ Կիպրոսի, եւ թէ Պուլկարիոյ Թուրքերուն հարցին նկատմամբ ու մամուլին մէջ ոչ մէկ ակնարկութիւն կայ այս հարցերուն մասին: Շրջանի մը մէջ, ուր Թուրք եւ խորհրդային պատասխանատու անձնաւորութիւններ գոհունակութիւն կը յայտնեն երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն սերտացման ի տես, մեծ հակասութիւն մը ստեղծած է վերոյիշեալ յայտագրին սփռումը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 2 - 4)

ԱԼԲԵՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ «ՕՐԻՆԱԿԱՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ» ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆՈՒՄԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ Է

«Մոսֆիլմ»ի պատուէրով «Օրինական ամուսնութիւն» ժապաւէնի նկարահանման աշխատանքները վերջ գտած են: Բեմադիրն է Ալբեր Մկրտչեան: Շարժանկարին գործողութիւնները տեղի կ'ունենան 1941 - 1942 թուականներուն: Դերեր ստանձնած են նաեւ ծանօթ հայ դերասաններ:

×

ԷԼՎԻՐԱ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Թիֆլիսի երաժշտանոցին մէջ տեղի ունեցած է Երեւանի Օփերայի մեներգչուհի Էլվիրա Ուզունեանի երգահանդէսը: Երգչուհին, որ Թիֆլիսի երաժշտանոցի շրջանաւարտներէն է, յաճախ հանդէս կուգայ հոն: Այս անգամ ան մեկնաբանած է Մոցարթէն, Պէթհովէնէն, հայ եւ վրացի երգահաններէն գործեր:

ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

Հոկտեմբերին, 2-էն 21, Մարսէյլի «Շամպր տը քոմերս է տ'էնտիւսդրի»ի, Միւզէ տը լա Մարինի չքեղ եւ պատմական սրահին մէջ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը պիտի ներկայացնէ ցուցահանդէս մը՝ «ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ»։

Գիրքը՝ վկան ժամանակներուն, ամէնէն խօսուն արտայայտութիւնն է ժողովուրդի մը քաղաքակրթութեան չափանիշին։ Գիրքին միջոցաւ է որ համաշխարհային հանճարներու ցոլքերը կը ճառագայթեն երկրէ երկիր։

Թէոդիկ իր «Տիպ ու տառ» հատորին մէջ կ'ըսէ «ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԵՏԱՆԻՆ Է ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՄՏԱԾՄԱՆ»։

Տպագրութեան գիւտէն հազիւ վաթսուն տարի ետք, եւ շատ մը ազգերէ առաջ, հայ ազգը զարգացումի միշտ ատակ, թէպէտ մայր հայրենիքէն դուրս, Վենետիկի մէջ, վէմը դրաւ հայ տպագրութեան, Յակոբ Մեղապարտով, հրատարակելով հայերէն առաջին տպագիր մատեանը՝ Ուրբաթագիրք 1512 թուականին։ Յակոբ Մեղապարտով սկսած այս գործը շարունակուեցաւ այլ քաղաքներու եւ երկիրներու մէջ ուր ստեղծուեցան հայկական տպարաններ՝ Կ. Պոլիս 1567-ին (տպագրիչ՝ Աբգար Դպիր), Լվով 1616-ին (տպագրիչ՝ Յովհաննէս Քարմատանենց), Նոր Ջուղայ՝ 1638 թուականին (տպագրապետ՝ Խաչատուր Կեսարացի), Ամսթերտամ՝ 1660 թուականին (տպագրիչներ՝ Յովհաննէս Ծարեցի եւ Ոսկան Երեւանցի), Մարսէյլ՝ 1672-ին (տպագրապետ՝ Ոսկան Երեւանցի) եւ այլուր։ Հայկական հողի վրայ առաջին տպարանը ստեղծուեցաւ Էջմիածին 1771-ին Սիմոն Երեւանցի Կաթողիկոսի ջանքերով, իսկ առաջին գիրքը լոյս տեսաւ 1772-ին։

Դարերու ընթացքին այս եւ այլ վայրերու մէջ հաստատուած հայկական բոլոր տպարանները իրենց ծաւալած բազմակողմանի գործունէութեամբ անգնահատելի աւանդ մը բերին հայ մշակոյթի զարգացման մէջ եւ նպաստեցին հայ ժողովուրդի գոյատեւման մեծ պայքարին։

Արդ, ցուցահանդէսը, որուն ծրագիրը պատրաստած է փրոֆ. Ժան Փիէռ Մահէ, պիտի ունենայ գիտական բնոյթ։

Փարիզի Ազգային Մատենադարանը եւ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը յատկապէս պիտի տրամադրեն հնագոյն գիրքեր։

Փարիզի Ազգային Մատենադարանը, ի մէջ այլոց, Մարսէյլ պիտի տեղափոխէ հետեւեալ նմոյշները՝

«Աղթարք եւ Աստղաբաշխութիւն» տպուած Վենետիկ 1512-ին, «Գիրք աշխարհայց» Մարսէյլի տպարանէն 1683-ին, «Գիրք պատմութեան Վասն պղնձէ քաղաքին եւ պատմութիւն Խիկարայ եւ Փահլուլ թագաւորին» Կ. Պոլիս (1708), «Համառօտութիւն ճարտասանական արուեստի» Մարսէյլ (1674) եւայլն...։ Նոյնպէս Փարիզի Ազգային Մատենադարանէն պիտի գան ձեռագիրներ՝ «Յակոբ Բ. Կաթողիկոսի գունազեղուած նամակը» (1671), «Օրինագիրք Լվովի Հայերուն, հայկական տառ եւ թաթարական լեզու» (1568), «Գիրք Հայոց տոմարի» 17-րդ դար Անանիա Շիրակացի, «Աստղախօսութեան եւ կախարդութեան խառնուրդ» 17-րդ դար։ Իսկ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը տասնեակ հատորներով պիտի մասնակցի, ինչպէս՝ «Տոմար Գրիգորեան» տպուած Հռոմ 1584-ին, «Միաբանութիւն Հայոց Ս. Եկեղեցւոյն» Ամսթերտամ 1684, «Յիսուս Որդի» Վենետիկ 1660, Աստուածաշունչ (երկու հատորով) Ամսթերտամ 1666, «Գիրք ժամերգութեան» Մարսէյլ 1673, «Գիրք Սրբոյն Մաշտոցի վարդապետի» Մարսէյլ 1676, եւայլն...։

Ուստի, վեհեցիկ ծաղկեփունջ մը հայ տպագրութեան դարերէն, սկզբնաւորութենէն մինչեւ մեր օրերը։ Եւ դեռ անշուշտ գրերու գիւտէն առաջ՝ ուրարտական արձանագրութիւնները, Արամէական արձանագրութիւնները, հայկական հին նշանագրերը, իսկ գրերու գիւտէն յետոյ՝ իսկական այբուբէնը եւ հայկական ձեռագիր գիրքը, ամենահին նմոյշները հայկական գրչութեան, եւայլն...։ Եւ դեռ անշուշտ հայկական մամուլը Մատրասէն, 1794-էն մեր օրերը։

Այս առթիւ պիտի տպուի պատկերազարդ գիրք մը (քաթալոկ), որուն նախաբանը գրեց, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, նոյնպէս Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Կասթոն Տըֆէռ ունի իր էջը, եւ իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն հայ դպրութեան մասնագէտներ եւ սպասարկուներ՝ փրոֆ. Սալվինի, փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտի, փրոֆ. Կ. Ուլուհոճեան, փրոֆ. Ժան Փիէռ Մահէ, Հայր Լեւոն Զէքիեան, Ռէմոն Գէորգեան, Կարօ Յովսէփեան, Գրիգոր Պըլտեան։

Այլ մանրամասնութիւններ կու տանք յաջորդին։

Մասնագիտական այս աշխատանքը Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը տարիէ մը ի վեր կը տանի հաւատքով եւ խանդավառութեամբ։ Աշխատանք մը որ կը կարօտի յատուկ եւ կարեւոր պիւտճէի մը եւ որուն համար կը դիմէ Հայուն ազգային գիտակցութեան եւ զոհողութեան ոգիին։ Վստահ ենք որ բոլոր անոնք որոնք կը գիտակցին հայ գիրին ու գիրքին կարեւորութեան պիտի բերեն իրենց նիւթական օժանդակութիւնը որպէսզի ձեռնարկը լաւագոյն կերպով յաջողի։ Ձեռնարկ մը որ անկասկած պիտի ըլլայ հայ գրին, հայ դպրութեան ու հայ մշակոյթին յաղթանակի տօնակատարութիւնը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՆԵՐՈՆ, ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ

Ներոնի գահակալութեան տասներորդ տարին՝ 64-ի Յուլիս 18 - 19-ի գիշերը Հռոմի ժողովուրդը արթնցաւ ու իր քաղաքը գտաւ բոցերու մէջ։ Հրդեհը շուտով տարածուեցաւ կայսրութեան մայրաքաղաքին 14 շրջաններէն տասնին մէջ. շարունակուեցաւ ամբողջ եօթը գիշեր ու վեց օր, հրոյ - ճարակ դարձնելով քաղաքին 12 - 20%-ը։ Այս ամենամեծ աղէտն էր զոր Հռոմ ճանչցաւ իր հիմնուած օրէն մինչեւ այդ թուականը։ Նոյնիսկ գաղիացի արշաւողներու պատճառած հրդեհը Ք. Ա. 390-ին, չէր հասած նման համեմատութիւններու։ Տակիտոս կը գրէ թէ անմիջապէս ամբաստանող հարցում մը սկսաւ շրջիլ բերնէ բերան, թէ «հրդեհը տրուած հրամանի մը հետեւանք էր»։

Ամառնային այս շրջանին Ներոն ապաստանած է ծովեզերեայ Անթիում քաղաքը, որ Հռոմէն շուրջ վաթսուն մղոն դէպի հարաւ կը գտնուի։ Անմիջապէս որ լուրը կը հասնի իրեն, կայսրը կը փութայ մայրաքաղաք։ Հոն՝ կը գրէ Սուետոն «հմայուած բոցերու տեսարանին գեղեցկութենէն, ան քնարերգակ բանաստեղծի պատմուճանը հագած, կ'երգէ Տրովադայի գրաւումը»։

Արդեօ՞ք այս նկարագրութենէն ծագում առած աւանդավէպն է որ անցնելով բերնէ բերան, դարերու ընթացքին հիմը կազմած է «գիտումնաւոր հրդեհի» ամբաստանութեան։

Եթէ Տակիտոս ծայր աստիճան նրբավարութեամբ կը շարժի, սակայն Սուետոն հականերոնեան խանդավառ պատմաբանը, յայտնապէս կ'ամբաստանէ զայն, ըսելով. «Ներոն հրդեհեց Հռոմը»։ Շատ քիչ ընդունելութիւն գտած է այս տեսակէտը սակայն արդի հետազօտողներու մօտ, բազմաթիւ պատճառներով։

Ներոն այդ շրջանին 27 տարեկան է գրեթէ. սպաննել տուած է իր մայրն ու առաջին կինը։ Իր մարդիկը կը շրջին անդադար, Իտալիոյ իր պալատները ողողելու համար յունական եւ արեւելեան քաղաքներու գեղարուեստի գործերով։ Սակայն հրդեհը որ կ'աւերէ աշխարհի ամենամեծ քաղաքը, կը փճացնէ արուեստի գանձերու իր հաւաքածոները։

Ներոն այնքան բարոյազուրկ ու ապականած մէկը, այդ վտանգը աչք առած պիտի ըլլա՞ր ու ստանձնած պատասխանատուութիւնը այնքան հարստութիւն վտանգի ենթարկելու, տաճարներ, ամփիթատրոններ, սրբավայրեր։

Խոհեմաբար Տակիտոս հարցումը առկախ կը թողու. «աղէտը դիպուածի՞ն արդիւնքն էր, թէ իշխանին վայրագութեան։ Զենք գիտեր»։

Հրդեհները միշտ պատուհաս մը եղած են Հռոմի համար. կրակը մղձաւանջն է Հռոմէացիներուն. նեղ փողոցները, բազմաթիւ բնակարանները բնակուած երեք, չորս կամ հինգ յարկանոց շէնքերը դիւրին որս մը կազմեն բոցերուն։

Ամառուան սկիզբէն ի վեր սաստիկ երաշտ մը կը տիրէ ու Հռոմ շնչահեղձ է Յուլիսի տօթէն։ Շաբաթներէ ի վեր կաթիլ մը անձրեւ չէ ինկած, աղբիւրները լռած են իսկ Տիբերիս դեղնորակ կը հոսի։

Աւելէ անդին բոլորը համաձայն են հաստատել փչող գիշերային հովի մը մասին երբ հրդեհը կը ծագի։

Հռոմէացի ժողովուրդը - զոհերու թիւին մասին ոչ մէկ տուեալ - վրէժ կ'աղաղակէ։

Հանրութիւնը յանցաւորներն ու զոհեր կը պահանջէ։ Թերեւս այն պատճառով որ Ներոն քնարը ձեռքը երբ կ'երգէր բոցավառ Հռոմի դժբախտութիւնը, զարմանք պատճառած է ու կարելի չէ եղած լռեցնել շշուկներ, որոնց կայսրը կը նկատէին աղէտին հեղինակը։

Իր կարգին Ներոն եւս կը սկսի ամբաստանել։

Ո՞վ կրնար պատճառ ունենալ Հռոմը հրկիզելու. անշուշտ ո՛չ Հռոմէացիները։ Այլ անոնք որոնք «քաղաքին թշնամիները» անուանուած էին, այսինքն օտարականները։ Եւ անոնց մէջ յատկապէս Հրեաները, որոնք ամէնէն մեծ թիւը կը ներկայացնէին։

Հրեաները որոնք շնորհիւ Յուլիոս Կեսարի մինչեւ այն ատեն ապահով դիրք մը ունէին, այդ շրջաններուն արտաքսումի հրովարտակներու ենթակայ դարձան, որոնք սակայն յետաձգուեցան յաջորդաբար, հաւանօրէն Հռոմի առեւտրական շրջանակներուն եւ Հրեաներու գործառնութեանց կապերուն պատճառաւ։ 64 թուականին հրեայ գաղութին մեծ մէկ մասը հաստատուած էր Տիբերիսի աջակողմեան ափը. քաղաքին ճիշդ այն շրջանը, որ զերծ մնացած էր պատուհասէն։

Հրեաներու ամբաստանեալներն ալ ուրիշ համայնքի մը անդամներն էին. քրիստոնեաները։ Անոնք մօտ քսան տարիէ ի վեր բնակութիւն հաստատած էին մայրաքաղաքին մէջ։ Սակայն ինչո՞ւ քրիստոնեաները։

Քրիստոսի մահէն ետք կայսրութեան հրեայ բնակչութեան առիթ չէր պակսեր ամբաստանութիւնները խտացնելու։ Չէ՞ որ անոնք նոր աղանդի մը ծագումով որ շեղում մըն էր հրէութենէն, խռովութիւն կը սերմանէին ընտրեալ ժողովուրդին մէջ։

Երեսունհինգ տարուան ընթացքին հրեայ գաղութին իշխանութիւնները չէին դադրած հակազդեցութիւն ցոյց տալէ Քրիստոսի առաքեալներուն կողմէ տարածուած նոր գաղափարներուն հանդէպ։

Երուսաղէմի մէջ արդէն քրիստոնեաներու կազմակերպուած հալածանքը, առաքելական նոր կրօնքին արժած էր իր առաջին մարտիրոսները, «Վկաներ»ը, ըստ Քրիստոսի հաւատքին բառամթերքին։

Հռոմի մէջ հրեայ - քրիստոնեայ հակամարտութիւնը հիմնուած էր Կղօդիոսի 49-ին արձակած մէկ վճիռին. ան որոշած էր արտաքսել այս երկու հակոտնեայ գաղութները։ Մինչեւ այդ թուականը Հռոմէացիները քրիստոնէութիւնը աւելի կը նկատէին խմորում մը, մէկը այն բազմաթիւ շեղումներէն, որոնք կ'ենթանային Իսրայէլի ժողովուրդին կրօնքին հետ համընթաց։

Մինչդեռ 49-ի արիւնալի բախումները Արեւելքի մէջ, պէտք է լուսաբանած ըլլան գիրենք, եւ անոնք սկսած էին զանազանել նոր աղանդն ու Հրեաներու իւրայատուկ կրօնքը։

Ա. դարուն Քրիստոնեաները Հռոմի մէջ կ'ապրէին մեկուսացած, փակ շրջանակի մը մէջ, ու ինչ որ ծանօթ էր իրենց թաքուն ծէսերուն մասին, կ'աւելցնէր այս կրօնքին խորհուրդը։

Եթէ անոնք չէին կիրարկեր թլփատութեան սովորութիւնը, ունէին սակայն մկրտութեան տարօրինակ ծէսը ու այդ հասարակաց «Նուիրական ընթրիք» կոչուածը, որու ընթացքին յանուն Յիսուս-Քրիստոսի կ'ըսէին թէ կը հաղորդուին իրենց Աստուծոյն մարմնով ու արիւնով։

Գետնադամբաններուն մէջ կը հաւաքուէին անոնք խուսափելու համար իրենց թշնամիներուն չարամտութենէն եւ կ'ըսուէր թէ իրենց կրօնքին նորադարձները կը լռեցնէին սպաննուած մանուկներու տաք արեան մէջ։ Ու մինչ այդ խորհրդաւոր ընթրիքը նոյնացուած էր ոճրային արարողութեան մը հետ, ինչ որ կ'արդարացնէր յիսուն տարի ետք Սուետոնի գրածները. «Քրիստոնեաները՝ նոր ու վտանգաւոր աւելորդապաշտութեան մը յարած մարդիկ»։

Վտանգաւոր նաեւ անով որ այս նոր վարդապետութեան ջատագովները եթէ չէին բողոքեր կայսրին իշխանութեան դէմ, վճռապէս կը մերժէին անոր աստուածութիւնը։ Եւ եթէ ընդհանուր գթասրտութեան, ներողամտութեան, մերձաւորներու հանդէպ սիրոյ գաղափարները հեղինակը կը պատճառէին Ա. դարուն Հռոմէացիներու մեծամասնութեան, նոյնը չէր պարագան մարդ արարածին հաւասարութեան, ծառաներու իրենց տիրոջ հաւասար ըլլալու գաղափարին առթիւ. սոսնք յեղաշրջումի առաջնորդող ընկերային դրդապատճառներ էին ուղղակի։

Սակայն այնպէս կը թուի թէ Հռոմի քաղաքական եւ մտաւորական շրջանակները կ'անտեսէին այս վտանգը, հեգնելով նոր կրօնքը որ «ուղղուած էր միայն գերիներու»։

Ամէն բան կը փոխուի, կամ կը սկսի փոխուիլ Հռոմի հրդեհին, երբ իշխանութիւնը պատասխանատուները կը փնտռէ այն աղէտին որ աւերեց քաղաքը։

Հռոմի Հրեաներուն եւ կայսերական իշխանութեան միջեւ յարաբերութիւնները հին են. Հրեաները կը վայելեն բացառիկ թոյլտուութիւններ ու ոչ արհամարհելի ազատութիւններ։

Հրեայ գաղութին ներկայացուցիչները գիտցած են առանձնաշնորհեալ կապեր հաստատել իշխանութեան հետ, այնքան որ հրեայ պատմարան Փլավիոս Յովսէփ եւ նոյնինքն Տակիտոս կը հաստատեն այն վճռական դերը զոր խաղցած են հրեայ գաղութէն որոշ դէմքեր, իշխանութեան շրջանակներուն մօտ։

Այս ազդեցութիւնը իր ամենայայտնի անդրադարձը կ'ունենայ 64-ի Յուլիսի հրդեհին պատասխանատուներուն - կամ այդպէս նկատուածներու - կիրարկուած ճնշումներուն մէջ։

Կարգ մը հեղինակներ առանց ապացոյցի թէեւ, կ'ըսեն թէ կայսրուհին ընդունելով հրեայ անձնաւորութիւններ, անոնց խօստացած է իր գործօն հովանաւորութիւնը հրեայ կրօնքին։ Կայ այլ վարկած մըն ալ, նուազ անհիմն, որուն համաձայն կայսրուհին գաղտնօրէն ընդունած է քրիստոնէութիւնը։

Ժամանակակից ու 64-ի պատահարներուն ականատես վկան՝ Կղեմէս Հռոմէացին, Պետրոսի յաջորդներէն երրորդը, Կորնթոսի եկեղեցիին կը գրէ. «քրիստոնեաներու դժբախտութիւնները կու գան Հրեաներու նախանձէն»։

Քրիստոնեայ հեղինակներու մեծ մասը այն եզրակացութեան կը յանգի թէ եթէ «Հռոմի Պետութիւնը շատ ալ չի մտահոգուիր Հրեաներու կրօնքին գաղափարական ներքին պառակտումներով, Հրեաները սակայն այս առիթով հիանալի համաձայնութիւն մը կ'իրականացնեն, Հռոմէացի ժողովուրդին բնական հակասեմիթ զգացումները շեղելու համար դէպի քրիստոնեաները»։

Նկատի ունենալով Հռոմի քրիստոնեայ գաղութին դէմ ռազմական իշխանութիւններու ինքնապաշտպանողական կեցուածքը, ինչպէս նաեւ այն դերը զոր խաղցած է հրեայ նուիրապետութիւնը կայսերական շրջանակներու մօտ կաթողիկէ պատմաբան մը կը գրէ թէ կարելի չէ ինքզինքը «կասկածելի չնկատել»։

Այս «ահռելի կասկածը», կ'ըսէ հեղինակը, վերածուեցաւ գրեթէ պատմական իրողութեան մը»։ Այն իրողութեան որ հիմնական հակասութեամբ մը դէմ - յանդիման կը բերէ ուղղափառ Հրեաները ու քրիստոնեաները, պատճառ դառնալով բախումի կացութեան մը, որ պիտի խաղաղէր միմիայն խտտրումի այս աղանդը մէջտեղէն վերցնելով։

Պատեհութիւնը կը ներկայանայ 64 տարիին Օգոստոսին։

Հռոմի Հրեաները երկրաշարժ քրիստոնեայ եկեղեցիին դէմ կը վարուին ճիշդ այնպէս, ինչպէս տասնըհինգ դար յետոյ կաթողիկէները կ'ընեն, հանդիպելով Եւրոպայի բողոքականներուն։ Եւ անոնք կը շարժին այնպէս, ինչպէս պէտք է ձերբազատելու համար ամբաստանութիւններէ, ուր իրենք զիրենք անմեղ կը նկատեն։ «Ազդեցութիւնը՝ զոր կը բանեցնէին կայսերական շրջանակին մէջ հրէութեան հետեւորդները, կը քաջալերէր ճնշումը» կը գրէ խօժէն Զիգէ։

Իսկ «օրինաւոր» ամբաստանութիւնը

կոպայ Պալատինէն։ Ներոն, կ՚ըսէ Տա-
կիտոս, որոշեց տուաւ յանցապարտ-
ները։

Հոս է որ, քրիստոնէութեան փարումի
տաքին հրջաններուն, բանտերն ու տան-
ջանքի վայրերը լեցնելու համար իշխա-
նութեան ներկայացուցիչը կը գտնէ նաեւ
նոյնինքն զոհերու գործակցութիւնը։
Ցաճախ քրիստոնեաները կը ձգեն որ զի-
րենք ձերբակալեն, առանց ընդդիմութեան
գրեթէ երջանիկ, այսպէսով առիթը ունե-
նալով իրենց հաւատքին համար նահա-
տակուելու։

Անոնցմէ ոմանք, նոյնիսկ խոստովա-
նութիւններով կը դիւրացնէին հարցա-
քննիչներուն եւ դահիճներուն դերը, ի-
րենք զիրենք ներկայացնելով որպէս հըր-
դեհին ջատագով։

Արդի պատմաբանները, ընդհանուր-
առմամբ համաձայն են այն կէտին շուրջ
թէ քրիստոնէութեան առաջին հալա-
ծանքները տեղի ունեցած են մինչեւ Նե-
րոնի գահակալութեան վերջաւորութիւ-
նը։

Եթէ ուզուի թիւով մը գնահատել Ա-
ւարտին Հռոմի քրիստոնեայ բնակչու-
թիւնը, 2-3 հազարի չափ են անոնք ու 64
տարիին ամրան սկսած Ներոնեան բը-
ռնաճնշումը կրնայ անոնց մէկ վե-
ցերորդը սպաննած ըլլալ, այսինքն մօ-
տաւորապէս չորս կամ հինգ հարիւր հո-
գի։ Այս թիւը որքան ալ մեծ թուի, ան-
համեմատելի կը մնայ յետագայ դարե-
րուն կիրարկուած քրիստոնեաներու ջար-
դերուն հետ, որոնք Դոմիտիանոսի եւ
Դիոկղետիանոսի ժամանակ երկու-ե-
րեք հարիւր հազար զոհեր պատճառե-
ցին։

Կրկէսներու եւ կայսերական պարտէզ-
ներուն մէջ քրիստոնեաները կը սպաննը-
ուէին ընդհանրապէս խաչամահ, գըլ-
խատումով՝ եթէ Հռոմի քաղաքացիներ
էին, վայրի գազաններու ճարակ դառ-
նալով կամ մերկ խուժանին ամբարիշտ
աչքերներուն առարկայ, սպաննուելէ ա-
ռաջ։ Եւ Ներոն իր մրցումի կառքին վը-
րայ կը խառնուէր ժողովուրդին ու դա-
տապարտեալներուն...։

Բազմաթիւ հեղինակներ կասկած կը
յայտնեն Տակիտոսի այն բնագրին մա-
սին ուր քրիստոնեաները կը ներկայացնէ
«Ներոնի ջահեր»ու վերածուած, որոնք
կը լուսաւորէին կայսրին գիշերային տօ-
նակատարութիւնները։

Քրիստոնէական աւանդութիւնը կ՚ըսէ
թէ 64-ի ամրան այս հալածանքներուն զո-
հերէն մէկը եղաւ նաեւ Ծերունի Պետրոս
առաքեալը, մօտաւորապէս եօթանասուն-
եւ հինգ տարեկան։

Կը պատմուի թէ եղբայրներուն ձերբա-
կալութիւններէն ու սպանդէն յուսահա-
տած, ան նախ խոյս կուտայ Հռոմէն,
աքսորը անցնելու փորձի մը հետա-
մուտ, երբ յանկարծակի կերպով կը
տեսնէ յաւիտենական քաղաքը, հոն
կարգին նահատակուելու համար։ Նախ
բանտ նետուած, յետոյ այլ դատապարտ-
եալներու հետ առաջնորդուած Վատի-
կանի բլուրը, խաչուած է գլխիվայր,
Ներոնի կրկէսին մէջ։

Իսկ միւս առաքեալը Պօղոս, որ Հռո-
մէացիի իր հանգամանքին չնորհիւ զերծ
մնացած էր անցեալին, իր նախկին հա-
ւատքի ընկերներուն զայրոյթէն, չի
կրնար սակայն խուսափիլ նման վախճան
մը ունենալէ։

Օրէնքին համաձայն, կը դատապարտը-
ւի գլխատումի. մահուան թուականը
պէտք է Ներոնի գահակալութեան վեր-
ջին տարին ըլլայ, 66 եւ 67-ի միջեւ, երբ
երաժշտասէր կայսրը Յունաստան կը
գտնուէր։

Խորհրդանշական պատումներ կ՚ըսեն
թէ աւանդանքի ենթարկուած երկու ա-
ռաքեալներուն մարմինները թաղուեցան
ծառերու տակ, մայրիի մը չուքին՝ որ
կը հակի գալիլիացի Պետրոսին գամ-
բանին վրայ ու կը խառնուի բեւեկնիի
մը մշտադալար ճիւղերուն, որոնց տակ
կը հանգչի կիլիկեցի Պօղոսը։

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հիմնուելով 1984 Յունիս ամսուան Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահութեան ներքեւ գումարուած բարձրաստիճան եկեղեցականներու եւ Ֆրանսայի բոլոր Հայց. Առաքելական Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու ժողովին, որու ընթացքին Վեհափառ Հայրապետի թելադրութիւններուն՝ թէ Փարիզի, Լիոնի եւ Մարսէյլի հայկական գաղութները կազմակերպուին իբրեւ վիճակներ իրենց գլուխն ունենալով տեղւոյն եպիսկոպոսները, Մարսէյլի գաղութին մէջ գործող Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներու լիազօր ներկայացուցիչներէն եւ հոգեւոր հովիւներէն կազմուած ընդհանուր ժողով մը տարաւ որոշ աշխատանք, վերոյիշեալ թելադրութիւններուն համապատասխան։ Նոյն թելադրութիւնները տրուած էին նաեւ Վեհափառ Հայրապետի 1984 Յուլիս 5 թուակիր եւ 1271 համար սրբատառ կոնդակով։

Կազմուած յանձնախումբ մը Գերչ. Տ. Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի նախագահութեան ներքեւ կազմեց Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Առաքելական Եկեղեցիներու վերին իշխանութեան կանոնագիր մը։ Սոյն կանոնագիրը իր վերջին ձեւը ստացաւ 1985 Յունիս 26-ին գումարուած ընդհանուր ժողովին մէջ, ի ներկայութեան բոլոր հոգեւոր հովիւ եւ լիազօր ներկայացուցիչներուն։ Պատրաստուած եւ ընդունուած կանոնագրի տրամադրութիւններուն համաձայն կատարուեցաւ ընտրութիւնը վերին իշխանութեան 15 անդամներէ բաղկացած վարչական խորհուրդին հետեւեալ ձեւով.

Գերչ. Տ. Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան (Նախագահ)

Պ. Պ.

1.- Արշամ Պապայեան (Ատենապետ)
2.- Ալեքսանտր Պապյեան (Փոխ-ատենապետ)
3.- Յակոբ Վարժապետեան (Ատենադպիր)
4.- Պերճ Կարապետեան (Փոխ-ատենադպիր)
5.- Վարուժան Պողաճեան (Գանձապահ)
6.- Արթաքին Յակոբեան (Փոխ-գանձապահ)
7.- Ֆէրնան Ժամկոչեան (Խորհրդական)
8.- Նուպար Գալուստեան (Խորհրդական)
9.- Վահան Յակոբեան (Խորհրդական)
10.- Կարօ Յովսէփեան (Խորհրդական)
11.- Րաֆֆի Քահեաօղլու (Խորհրդական)
12.- Հարուն Թաշան (Խորհրդական)
13.- Գեր. Տ. Տարօն Ծ. վրդ. Ճէրէճեան (Խորհրդական)
14.- Հոգչ. Տ. Գարեգին վրդ. Պեքճեան (Խորհրդական)
15.- Արժ. Տ. Շահան քհնյ. Տէտէեան (Խորհրդական)

Ապա ընդհանուր ժողովի օրակարգին համաձայն կատարուեցաւ Առաջնորդական ընտրութիւնը Հարաւային Ֆրանսայի վիճակին, որուն իբրեւ Առաջնորդ ընտրըուեցաւ Գերչ. Տ. Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան։

Գերաշնորհ Սրբազան Հօր ընտրութիւնն ու կանոնագրի մէկ օրինակը ընդհանուր ժողովի Դիւանին ստորագրութեամբ յըղուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա.ին առ ի վաւերացում։

Ի Դիմաց Հարաւային Ֆրանսայի
Հայց. Առաքելական Եկեղեցիներու
Վերին Իշխանութեան Դիւանին

Ատենապետ
ՄԻՀՐԱՆ ՓՕՅԱՃԵԱՆ

Ատենադպիր
ՅԱԿՈԲ ԽՍՔԻՃԵԱՆ

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Մարդ մը բժիշկին գնաց։ Կռնակը եւ կողերը սաստիկ կը ցաւէին։ Զինք քննելէ ետք, բժիշկը արձակեց իր վճիռը. «Միայն տասներկու ժամ ունիս ապրելիք»։

- Տասներկո՞ւ ժամ, կատա՞կ կ՚ընես։

- Ոչ, ըսաւ բժիշկը, երբեք այսքան լուրջ չեմ եղած։

Մարդը տուն վազեց եւ կնոջ յայտնեց իրողութիւնը։ Անկողին մտան եւ հրաշալի ժամեր անցուցին։ Կէս գիշերին քուն մտան։ Առտուան երեքին մարդը արթնցաւ։ Տակաւին երեք ժամ ունէր ապրելիք, միմիայն։ Ուզեց որ կինն ալ արթննայ եւ չարունակեն խնճոյքը։

Կինը ինքն իր վրայ թաւալեցաւ ու ապա ջղայնացաւ.

- Անշուշտ քու հոգդ չէ, քեզի համար դիւրին է, ես եմ որ առտուն ստիպուած եմ արթննալ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸ կղզիի (Պոլիս) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 22-ին, ոգեկոչուած է Ս. Խաչ Դպրեվանքի հիմնադիր Գարեգին Արք. Խաչատուրեան։ Պատարագած է Արամ աբեղայ Աթէշեան։ Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք վեր առնելով Գիւտ Նշխարաց տօնին իմաստը եւ ապա ոգեկոչելով Գարեգին Արք. Խաչատուրեանը, որուն աւանդը՝ Ս. Խաչ Դըպրեվանքը, թէեւ այսօր իր սկզբնական հանգամանքը կորսնցուցած է, այսուհանդերձ կը գոյատեւէ իբրեւ կրթական օճախ, որ Հայութեան կուտայ արժէքաւոր տարրեր։ Յաւարտ արարողութեանց, եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը։

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Շերաթըն» պանդոկին մէջ, Յունիս 15-ին, տեղի ունեցած է հայկական տարազներու ցուցադրութիւն մը, ճաշ-պարահանդէսի մը ընթացքին, զոր կազմակերպած է Հ.Օ.Մ.ի Ֆրեզնոյի «Սոֆիա» մասնաճիւղը։ Ներկայ եղած են շուրջ 450 հոգի։ Հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Մըրլեան։ Խօսք առնելով Անոյշ Շամլեան անդրադարձած է Հ.Օ.Մ.ի 75-ամեայ դերին հայ կեանքի մէջ եւ յայտնած, թէ 1986 Փետրուարէն Ապրիլ, տարազները պիտի ցուցադրուին Ֆրեզնոյի Թաղապետական Թանգարանին մէջ։ Տօղանցած են 45 տարազակիրներ, ներկայացնելով 3000-ամեայ ժառանգութիւնը հայ ժողովուրդին։

×

ԹԱՇՏԻ (Պարսկաստան) հայ համայնքը, Յունիս 21-ին, նշած է Թեհրանի առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեանի գործունէութեան 25-ամեակը։ Հոգաբարձութեան անդամ Սուրիկ Ծատուրեան ներկայացուցած է Արտակ Արք.ի կեանքն ու գործը, իսկ Արտուշ Յովհաննիսեան անդրադարձած է Առաջնորդին վարչական եւ շինարարական գործերուն։ Կարդացուած են Վազգէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներուն կոնդակները։ Գեղարուեստական բաժնին արտասանուած են Արտակ Արք.էն բանաստեղծութիւններ։ Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Առաջնորդը։

×

ԼՈՆՏՈՆԻ «Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ, Յունիս 26-ին, Եղեռնի եօթանասունամեակի համագաղութային մարմինը ընդունելութիւն մը տուած է ի պատիւ Ժեռար Շալեանի։ Ներկայ եղած են աւելի քան հարիւր հոգի, որոնց մէջ՝ պատմաբան Քրիստոֆըր Ուոլքէր եւ անգլիացի հիւրեր։ Ժերար Շալեան խօսած է ժողովուրդներու մնայուն դատարանի եւ հըրատարակուած «Լռութեան ոճիրը» հատորին մասին։

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՆՐԱՆ ԳՐԵՑԻՆ ՄԵՌԱԾՆԵՐԻ ԹՈՒՈՒՄ

- Այսու ամենայնիւ, մի գլխակ պէտք է գտնել ձեր տեղը։

- Հիւանդանոցի մառանի մէջ անտէր գլխակներ խօ շատ կան, ընտրեցէք նրանց մէկը։

Երիտասարդի պատմութիւնը խիստ հետաքրքրական էր ինձ համար։ Իրաւ, մարդը կորչում էին այդ հիմնարկութեան մէջ։ Մեռածների գլխակները չէին արժանանում մինչեւ անգամ թաղման. նրանց կորատում էին, այլանդակում էին եւ ձգում էին մեծ գետի մէջ, որ հոսում էր հիւանդանոցի մօտով։ Բանտը եւ հիւանդանոցը միեւնոյն շինուածքի մէջ էին։

- Դատաստանական վերանորոգութիւններից առաջ սարսափելի զեղծումներ էին կատարւում բանտերում, եւ շատ զարմանալի չէր. այդ քաւոր Պետրոսի նըման մի մարդ կարողացել էր այդ խորամանկութեամբ դուրս պրծնել բանտից։ Իմ երիտասարդ ընկերը պատմեց ինձ մի ուրիշ դէպք, որ ոչ սակաւ հետաքըրքրական էր։

- Տեսնո՞ւմ ես այդ մարդուն, ասաց նա, որ կծկուած կոլորուած, նիրհում է այն անկիւնում, - այդ ողորմելին նոյնպէս զեղծումների մի անմեղ զոհ է։

Ես նայեցայ դէպի այն կողմը, տեսայ, մի նիհար մարդ, գունաթափ դէմքով, խորին թմրութեան մէջ նստած էր անկիւնում։ Գիշերուայ տխրութիւնը փարատելու համար, ես մեծ յօժարութեամբ սկսեցի լսել երիտասարդի տեղեկութիւնները այդ թշուառ աքսորականի մասին։ Նա գիտէր բաւական ճշդութեամբ նկարել մարդկանց պատկերը։

- Այդ ողորմելի արարածը, ասաց նա, - որին կոչում են Սիդոր Սիդորիչ, որի հետ ես խիստ մօտ ծանօթացայ, այն տեսակներից է, որոնք ոչ միայն զրկուած են մարդկային ընդունակութիւններից, այլ կեանքի տխուր պայմանները խլել են նրանից եւ այն սակաւ ընդունակութիւնները, որ ստացել են բնութիւնից։ Դա մի առենական տեղի ստոր ծառայող է եղել, գրագրի պաշտօն է կատարել։ Ցարատեւ կեանքը դրասեղանի մօտ բոլորովին թմրացրել է դրան, իսկ աբաղի անչափ գործածութիւնը լրացրել է պակասը։ Նրան արտաքսել են ծառայութիւնից եւ չձանձրանալու համար ըսկըսել է աւելի անձնատուր լինել արաղին։ Բայց Սիդոր Սիդորիչը խիստ խաղաղ եւ հանդիստ արբեցող է եղել։ Գինետնից դուրս գալուց յետոյ փողոցներում շրջելու եւ մարդկանց անհանգըստացնելու սովորութիւն չէ ունեցել Սիդոր Սիդորիչը։ Նա ուղիղ կը դիմէր դէպի իւր տունը, եւ ամբողջ օրը կը ներկայացնէր մէկը այն անշարժ կարասիներից, որ վառարանի մօտ անպակաս են լինում։ Նա կը նստէր այնտեղ, կա՛մ կը նիրհէր, կա՛մ կը յօրանջէր, մոռանալով իրան մի առանձին անհոգ, անվրդով ապրուստ մէջ։ Կինը նրան յանդիմանում է, հայհոյում է, բայց Սիդոր Սիդորիչը ոչինչ չէ պատասխանում, միայն յիմար կերպով ժպտում է, գլուխը քարշ է գցում եւ խուլ կերպով մրմնջում է մի քանի անորոշ խօսքեր։ Կինը այն ժամանակ միայն կարող էր նրան դուրս գցել, երբ պէտք էր սենեակը մաքրել եւ փոքր ինչ կարգի բերել։ Այդ միջոցին Սիդոր Սիդորիչը կը նստէր դրան մօտ, արեւի ճառագայթներով կը տաքանար։ Իսկ երբ սենեակը մաքրեցին, նա դարձեալ վառարանի մօտ էր։

- Բայց լինում էին րոպէներ, երբ Սիդոր Սիդորիչը դառնում էր ե՛ւ ժիր ե՛ւ աշխոյժ։ Դա այն ժամանակ էր լինում, երբ նա կինը ընդունում էր մի յարգելի հիւր։ Յարգելի հիւրը նրա նախկին մեծաւորն էր։ Երբ այդ մարդը յայտնըւում էր, այն օրը Սիդոր Սիդորիչի համար տօն էր։ Նա խիստ եռանդով հեռանում էր իւր նուիրական անկիւնից, երբ նրան փող էին տալիս, ուղարկում էին փողոցը, որ ուտելիքներ եւ խմելիքներ գնէ։ Ո՛րքան ուրախ էր լինում նա։ Դեռ ճանապարհին, դեռ ըմպելիքները տուն չհասցրած, Սիդոր Սիդորիչը իւր կոկորդը ըստ կարգին փափկացնում էր։ Սեղանը պատրաստուեցաւ։ Տիկինը յարգելի հիւրի հետ ուտում են, խմում են, զըւարճանում են։ Սիդոր Սիդորիչը խիստ եռանդում պատւում է սեղանի շուրջը, աշխատում է ամէն տեսակ սպասաւորութիւն ցոյց տալ։ Նա մեծ բաւականութեամբ խմում է յարգելի հիւրի կենացը, երբ բաժակը նրա ձեռքն է հասնում։ Կերուխումը տեւում է երկար։ Բայց Սիդոր Սիդորիչը մինչեւ ընթրիքի վերջը սպասելու համբերութիւն չունի։ Նա օրօրւում է, գլուխը լաւ դրութեան մէջ չէ, կինը նրա ձեռքից բռնելով նստեցընում է հնոցի մօտ, այնտեղ սկսում է մըրափել։ Տիկինը չարունակում է յարգելի հիւրի հետ ժամանակ անցկացնել։

(Շար. 137)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մայրանոյշ Գործունեանի մահուան առթիւ, Պ. Զուլալ Գազանճեան 250 Ֆ. կը նուիրէ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մայրանոյշ Գործունեանի մահուան առթիւ, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գասպարեանէ, իր անձեռնմխելի հիմնադրամին ի նպաստ:

×

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Եկեղեցւոյ տօնի առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Ոմն՝ 10.000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժաք Փանոսեան 2500, Տիկին Սիրանոյշ Սարատարեան - Ժամկոչեան 1500, Պ. Հրաչեայ Ջուլհակեան 1000, Պ. Զիլինկիրեան, Պ. Յարութիւն Էքպէրեան, Իսիի, Առնուվիլի եւ Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնները՝ 500-ական, Պ. Վահրամ Ասլանեան 400, Օր. Անիկ Էքպէրեան, Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 300, Պ. Շարլ Ջաթալեան 250, Տէր եւ Տիկին Նշան Հայթայեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թորանեան, Օր. Մարբուհի Գիրգորեան, Տիկին Աղաւնի Պարոնեան, Պ. Մանուկեան, Պ. Յարութիւն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Զամարեան 200-ական, Տիկին Ըշըլեան, Տէր եւ Տիկին Մարկոսեան, Պ. Արմենակ Պետեան, Պ. Կարապետ Կարապետեան, Պ. Յովհաննէս Տէր-Գալուստեան, Պ. Մարտիրոս Օհանեան, Պ. Պալթայեան 100ական:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, բացառաբար Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Խսաեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ
ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

×

Ս. Մեսրոպ կրթարանի ճաշը՝ Նոյեմբեր 16-ին:

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝
ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Յուլիս 14, Վարդավառ է: Տօն պայծառակերպութեան Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թափօր լերինն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Յուլիս 15, յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

—— U. G. de KHARPOUT ——
—— Section de ST. ANTOINE ——

à FABREGOULES, près de Septèmes,

le DIMANCHE 14 JUILLET

avec l'Orchestre E R E B O U N I
Musique et danses arméniennes

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդներու առիթով Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Գրասենեակն ու Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը փակ կը մնան ամբողջ Օգոստոս ամիսը:

ԿՈՉ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը որոշած է Օգոստոս ամսուն տասնեակ մը լիբանահայ երախաներ բերել տալ Պէլֆոնթէնի կայանը:

Այս երախաներու կեցութեան եւ յարակից այլ ծախքերը վարչութիւնս պիտի հոգայ: Իսկ օդանաւով երթեւեկը կը կարօտի քանի մը տասնեակ հազար ֆրանքի: Որպէսզի այս չքաւոր երախաները մէկ ամիս հեռու ըլլան ռումբերու որոտումէն եւ աշխարհի ուրիշ երախաներու պէս խաղաղ ամիս մը անցընեն, կոչ կ'ըլլայ մեր հայրենակիցներու առատաձեռնութեան որպէսզի կարենանք վճարել օդանաւի տոմսերը: Կանխաւ շնորհակալութիւն: Նուէրները ուղարկել՝
CROIX BLEUE
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

ՆՈՐ ՔԱՍԷԹԸ

HAY DISC

ANNONCE LA SORTIE
DE LA NOUVELLE CASSETTE DE

MARTEN YORGANTZ

Production : PE - KO International

En vente chez tous les disquaires

Distribution exclusive :

HAY DISC

31, rue Lamartine — 75009 PARIS
Tél. : 878 - 22 - 79 — Mo. Cadet

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մօնֆէրմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռօմէնվիլ, Կանեըի, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվարտ տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: Հեռաձայն.- 381 - 01 - 72 :

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ կայանի արձանագրութիւնները ՕԳՈՍՏՈՍ ամսուան համար 6-էն 14 տարեկան կայանի եւ 14-էն 16-ուկէս տարեկան պատանեկան ճամբարի համար:

Դիմել.- Կապոյտ Խաչի գրասենեակը Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ առաւօտները ժամը 9.30-էն 14, եւ Հինգշաբթի՝ ժամը 15-էն 20 :

17, Rue Bleue — 75009 Paris
Հեռ.- 824 - 46 - 57 եւ 574 - 34 - 78

եւ մասնաճիւղերու պատասխանատուներուն:

ԼԻՈՆ

Պէլֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները Օգոստոս ամսուան համար 6-էն՝ 14 տարեկան կայանի եւ 14-էն՝ 16-ուկէս տարեկան պատանեկան ճամբարի համար:

Դիմել. - Լիոնի Կապոյտ Խաչի մօտ ամէն Հինգշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 4-էն մինչեւ 5, Լիոնի Ազգային Տան սրահը:

40, rue d'Arménie — LYON 3e

—— L'UNION CULTURELLE DES ARMENIENS DE FRANCE ——

vous propose plusieurs voyages en

Arménie

TRANSTOURS

—— 25, rue d'Argenteuil - 75001 PARIS — Tél: 261-58-28 ——

LIC. 132

PARIS

DU 10 AOUT AU 25 AOUT
16 jours dont 3 à Leningrad
et 12 à Erevan

10 Août	Paris/Leningrad
11 Août	Leningrad
12 Août	Leningrad
13 Août	Leningrad/Erevan
13 au 24 Août	Erevan
24 Août	Erevan/Moscou
25 Août	Moscou/Paris
	7700 F.

DU 07 SEPT. AU 21 SEPT.
15 jours
dont 4 à Kiev et 11 à Erevan

07 Septembre	Paris/Kiev
08 Septembre	Kiev
09 Septembre	Kiev/Erevan
09 au 20 Septembre	Erevan
20 Septembre	Erevan/Kiev
21 Septembre	Kiev/Paris
	6500 F.

DU 5 OCT. AU 20 OCT.
16 jours dont 14 à Erevan

05 Octobre	Paris/Moscou
06 Octobre	Moscou/Erevan
07 au 19 Octobre	Erevan
19 Octobre	Erevan/Moscou
20 Octobre	Moscou/Paris
	6000 F.

MARSEILLE

DU 17 AOUT AU 30 AOUT
14 jours dont 12 à Erevan

17 Août	Marseille/Moscou
18 Août	Moscou/Erevan
18 au 29 Août	Erevan
29 Août	Erevan/Moscou
30 Août	Moscou/Marseille
	7100 F.

DU 07 SEPT. AU 20 SEPT.
14 jours dont 12 à Erevan

07 Sept.	Marseille/Moscou
08 Sept.	Moscou/Erevan
09 au 19 Sept.	Erevan
19 Sept.	Erevan/Moscou
20 Sept.	Moscou/Marseille
	7100 F.

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Զ. Ալեքսանեանի
11, rue du Bassin - 13012 Marseille — Tél:(91) 93-04-90 ou (42) 83-31-55

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
11

JEUDI
11 JUILLET
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.004 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 16.004

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 5 - 8)

ԳՐԻԳՈՐ ՍԻՒՆԻԻ ԽՄԲԵՐԳՆԵՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչութեան ...լոյս ընծայուած է Գրիգոր Սիւնիի «Խմբերգները», ուր տեղ գրաւած են նմոյշներ ինքնուրոյն յօրինումներէ, ինչպէս նաեւ ժողովրդական 18 երգերու մշակումներ: Երաժիշտ, խմբավար եւ մանկավարժ Գրիգոր Սիւնի (1876 - 1939) այն երախտաւորներէն է, որոնք հայկական ժողովրդական երգերու շատ մը նմոյշներ կորուստէ փրկած են: Հաւատարիմ մնալով իր մեծ նախորդներուն՝ Կարա Մուրզայի, Եկմալեանի, Կոմիտասի ժողովրդական երգերու մշակման լաւագոյն աւանդութիւններուն, ան ստեղծած է գեղարուեստական արժէքաւոր խմբերգներ: Գրիգոր Սիւնի ծնած է Գանձակի (Ներկայիս՝ Կիրովաբադ) Գետաբեկ գիւղը: Երաժշտական նախակրթութիւնը ստացած է հօրմէն՝ Յովհաննէս Վարանդեանէն, որ իր շրջանին մէջ ծանօթ աշուղ եղած է: 1883-ին ընդունուած է Շուշիի ...քաղաքի թեմական դպրոցը, ուր առաջին անգամ ծանօթացած է ձայնագրութեան:

Գրիգոր Սիւնի 1891-ին ընդունուած է Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը եւ սկսած լրջօրէն զբաղիլ երաժշտութեան տեսութեամբ. հոս է, որ ծանօթացած է Կոմիտասի: Բարձրագոյն երաժշտական մասնագիտական կրթութիւն ստանալու նպատակով 1895-ին մեկնած է Պետերբուրգ եւ մտած երաժշտական դպրոց, ...1898-ին ընդունուած է Երաժշտանոց, ...Ռիմսկի - Կորսակովի դասարանը: Գրիգոր Սիւնի գրած է «Արեգնազան» ...գործողութեամբ օփերան՝ ըստ Ա. ...եանի նոյնանուն հէքեաթի, «Անլի Եարամ» եւ «Մոցիկուլ» օփերանները, ...կարգ մը գործեր, «Արեւելեան», «Լորիկ» եւ «Քայլերգ» սէնֆո - ...պատկերները, ինչպէս նաեւ մշա...է հոգեւոր երգեր: 1921-ին անցած է ...Պոլիս, իսկ 1923-ին՝ Միացեալ - Նահանգներ, ուր հաստատուած է վերջնապէս: Հոն հիմնած է Երգչախումբեր եւ ...կազմակերպած միջազգային բազմաթիւ ...ներու, արժանանալով մրցանակ...ներու:

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄՈՅԹԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՎԻԼՆԻՒՍԻ ՄԷՋ

Վիլնիւսի մէջ նուագահանդէսներ ...է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի ժողովրդական նուագարաններու համոյթը: Ցայտագիրը կազմուած է ժողովրդական եւ գուսանական մեղեդիներէ, ինչպէս նաեւ Կոմիտասի, Խաչատուր Աւետիսեանի, Եդուարդ Բաղդասարեանի, ...Սարեանի գործերէ, որոնցմէ ...մը հասը արժանացած է առաջին ...ընդունելութեան:

×

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԽԱՄԱՃԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱՏՐՈՆԸ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ՄԷՋ

Լենինականի խամաճիկներու Թատրոնը ...փոխադրուած է նոր շէնքի մէջ: Դէպքը ...զուգադիպած է Հայաստանի մանկական առաջին Թատրոնի հիմնադրութեան յիսնամեակին: Քաղաքին Աբովեան փողոցին մէջ է, որ կը գտնուին մանկական պատկերասրահը եւ խամաճիկներու նորաբաց Թատրոնը: Քաղաքի գլխաւոր ճարտարապետ Սաչուր Քալաշեան պատրաստած է նախագիծը, իսկ Սասուն Գրիգորեան՝ ծաւալուն ցուցափեղկերու յարդարանքները: Խամաճիկներու Թատրոնի եւ «Աբագիլ» մանկական թէյարանի ցուցափեղկերը գրաւիչ են: Ջանոնք ձեւաւորած է Շիրակի գեղագիտական կեդրոնի տնօրէն Սուսաննա Մկրտչեան: Թատրոնի ցուցափեղկերու հեղինակն է նկարիչ Եդուարդ Եղիազարեան: Վերջերս խամաճիկներու Թատրոնը ներկայացուցած է «Թող միշտ լինի արեւը» Թատերախաղը:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

—

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԷՋԷԿԱՌԱՅԻ ՀԵՏ

—×—

Ինչպէս գրեցինք, քանի մը օր առաջ Պէյրութ ժամանած էր, պապական պատուիրակութեան մը գլուխը՝ կարդինալ Ռոժէ Էջէկառայ, յատուկ պաշտօնով մը, ի մասնաւորի ճգնաժամի քրիստոնեաներուն վերաբերեալ: Այս այցելութեան առիթով, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի դիւանէն, թելեքսով ստացանք հետեւեալ հաղորդագրութիւնը, զոր կուտանք թարգմանաբար. -

«Այսօր, Երեքշաբթի, Յուլիս 9, քրիստոնեայ համայնքներու հոգեւոր պետերու ժողովի մը շրջագծին մէջ, Պէյրէթ, Լիբանանի Մարոնի պատրիարքութեան կեդրոնատեղին, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը եւ կարդինալ Ռոժէ Էջէկարայ, Մարսէյլի նախկին Արքեպիսկոպոս, ներկայիս նախագահ Հռոմի Քօռ - Ունում (*) մարդասիրական աշխատանքներու համակարգումի մեծ կազմակերպութեան եւ Յովհ. Պօղոս Բ. Պապի յատուկ պատուիրակ, որ Լիբանան կ'այցելէ քանի մը օր է հանդիպում ունեցան եւ՝ մտքերու փոխանակութիւն Լիբանանի եւ հայ ժողովուրդի մասին ընդհանրապէս եւ ֆրանսահայ գաղութին, մասնաւորաբար՝ Մարսէյլի: Կարդինալ Էջէկարայ իր խոր համակրանքը, բարեացակամութիւնն ու հիացումը արտայայտեց Հայց. Եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդին նկատմամբ: Գարեգին Բ. իր ջերմ շնորհակալութիւնը յայտնեց կարդինալին եւ անոր ընդմէջէն՝ Յովհ. Պօղոս Բ. Պապին Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ համակամութեան համար բոլոր Լիբանանցիներուն հետ, այս դժուար եւ վճռական օրերուն: Խորապէս գնահատեց այն բարեացակամութիւնն ու հոգածութիւնը զոր Ֆրանսայի Կաթողիկէ Եկեղեցին եւ ֆրանսացի ժողովուրդը ցոյց կուտան Լիբանանի եւ Հայերուն հանդէպ:

Կարդինալ - պատրիարք Խըրէյշ, Մարոնի եկեղեցւոյ հոգեւոր պետը ճաշ մը տուաւ ի պատիւ ֆրանսացի բարձրաշնորհ Առաջնորդին եւ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց լիբանանցի ժողովուրդին տուած իր այնքան բարեբաստիկ այցելութեան համար:

Դիւան
ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

() «COR UNUM» : organisme central de l'Eglise chargé de coordonner les activités d'assistance.*

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒՍ 19 ՄԵՌԵԱԼ

—×—

Իսրայելեան ուժերու հսկողութեան տակ գտնուող շրջանի մը մէջ է, որ երկու ինքնաշարժ թակարդ - կառքեր պայթեցան առջի օր: 19 մեռեալ կայ եւ իսրայէլացի երկու զինուորներ վիրաւորուած են:

Անդին, Դամասկոսի մէջ, 16 ժամ խօսակցութիւններէ ետք է որ հրապարակուած գեկոյց մը կը ճշդէ հիմնական սկզբունքները ազգ. համերաշխութիւնը իրագործելու համար:

- Հաստատել ժողովրդավար եւական վարչակարգ մը եւ նոր սահմանադրութիւն մը պատրաստել, որ վերջակէտ մը դնէ յարանուանական դրութեան:

- Իրաւունքներու եւ պարտականութեանց ամբողջական հաւասարութիւն Լիբանանցիներու միջեւ:

- Շարունակել դիմադրութիւնը իսրայէլեան գրաւման դէմ եւ զօրավիգ կենալ ազգ. դիմադրութեան:

- Բանակի վերակազմակերպում, որպէսզի կարենայ իր ազգային դերը խաղալ իսրայէլացի թշնամիին դէմ:

- Մերժում լիբանանեան կամ պաղեստինեան որեւէ ձեւի ինքնապաշտպանութեան միջոցներու:

Այս ծրագրին պատրաստութեան չեն մասնակցած քրիստոնեաները: Կը նախատեսուի նաեւ ամրապնդումը Պէյրութի օդակայանի ապահովութեան, հեռացնելով նախ բոլոր քաղաքազօրքերը:

× Շիի Ամալ շարժումի կողմէ դիմում մը եղած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան մօտ եւ տեսակ մը սակարկութիւն առաջարկուած է: Ֆրանսա պէտք է ճնշում բանեցնէ Ուաշինկթընի վրայ, որպէսզի չգործադրէ պօյքոթի որոշումը, Պէյրութի օդակայանին դէմ, որպէսզի Նապիհ Պէրրի ալ դժուարութիւն չունենայ ֆրանսացի պատանդներու ազատ արձակումը յաջողցնելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈԼԱՐԸ շարունակեց իր անկումը եւ 9 Ֆ.ի իջած էր Փարիզի մէջ: Կը կարծուի որ պատճառներէն մէկն է ամերիկեան դրամատուներու չահաբաժիններու սակին նուազումը:

ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿԻ մեծ - դքսուհին՝ Շարլոթ, մեռած է 89 տարեկանին: Նախատեսուած չէր որ Շարլոթ դքսութեան գլուխն անցնի 23 տարեկանին, քանի որ, սկզբունքով արու ժառանգորդ մը պէտք է յաջորդէր Կիյոմի: Բայց հայր էր ... վեց աղջկան եւ երիցագոյնը նշանակած էր իրեն յաջորդելու համար: Այս վերջինը, սակայն, եօթը տարի ետք հրաժարած էր Շարլոթի ձգելով աթոռը: Շարլոթ կինն էր իշխան Ֆելիքս տը Պուրպոն - Փարմի, ֆրանսացի թագաւորներու շառաւիղէն եւ մայր հինգ զաւակներու, որու առաջինն է՝ մեծ - դուքս Ժան ներկայ պահակալը:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԳԵՐՔԱՐԻՒՂԱՆԱՒ ՄԸ «Բ. Վաթան» վարձու տրուած Իրանի կողմէ, Իրաքեան յարձակման ենթարկուած է եւ լքուած: Նաւաստիներն ու անձնակազմ ձգած - գացած են, երբ քարիւղն ալ վազել սկսած է: 300 հազար թոն զուտ քարիւղ բեռցուած էր իրանեան Խարկ կղզին:

ԻՏԱԼԻՈՅ Ծերակոյտին նախագահ ընտրուեցաւ քաղաքական հին եւ ծանօթ դէմք մը՝ Ամինթոռէ Ֆանֆանի, 77 տարեկան, դեմօ - քրիստիանի նախկին նախարարապետ: Կը յաջորդէ Ֆրանչեսքօ Քոսիկայի, որ Հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ:

ԱՆԳԱՐԱ ժամանած է արեւմտեան - Գերմանիոյ վարչապետը՝ Հելմութ Քոհլ, որ երեք օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ: Զինուորական պետական հարուածէն ի վեր (1980 Սեպտեմբեր 12) առաջին արեւմտեան ղեկավարն է, որ Թուրքիա կ'երթայ»: Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթն է.- Թուրք բանուորներու ազատ երթեւեկը Հասարակաց Շուկայի երկիրներուն մէջ, 1986-էն սկսեալ, (նախատեսուած 1963-ի համաձայնութեամբ): Արեւմտեան - Գերմանիա, որ մեծ թիւ մը ունի թուրք բանուորի, կը փափաքի որ Անգարա հրաժարի իր այդ իրաւունքէն, աշխատանքի կացութեան պատճառաւ, իր երկրին մէջ: Թուրքերը, ընդունելու համար, փոխարէն «բաներ մը» կ'ուզեն՝ օրինակ զինուորական օժանդակութեան համար 200 միլիոն մարք, սովորական օժանդակութեան համար՝ 400 միլիոն մարք, եւլն, եւլն.:

ԱՂՃԱ եւ Չելեպի դէմ առ դէմ հանուած են, Երեքշաբթի օրուան դատական նիստին, բայց դատաւորները չեն կրցած դրական արդիւնքի մը յանգիլ: Արդարեւ, Աղճա ըսած էր որ Չելեպի օգնած է իրեն մահափորձին համար եւ կրկնած է ըսածը Չելեպիի առջեւ: Այս վերջինը ընդունած է որ Աղճային հանդիպած է, բայց հանդիպումները բոլորովին պատահական եղած են:

ԿԱՐՕՏՈՎ

Փոքրիկ վառած մոմեր մեր ձեռքին, աղօթեցինք հոգւոյդ հանգստութեան համար: Կիրակի էր: Հայոց եկեղեցին հետզհետէ կը լեցուէր, մանաւանդ այն ժամուն, երբ պատարագը կը հասնի իր աւարտին եւ քահանան անուններ կը կարդայ: Շարան - շարան անուններ ու տարելիցներու թիւեր: Շարքին գլուխը արտասանեց քու անունդ, աւելցնելով մահուան տարելիցին առթիւ:

Տարի մըն է, ուրեմն, սիրելի Աւէտն, որ բացակայ ես: Մահը, ուրիշ բան չէ արդէն, եթէ ոչ՝ բացակայութիւն: Անտանելի, անհանդուրժելի բացակայութիւն մը: Ոչ տրամաբանութիւնը, ոչ մխիթարական խօսքերը, ոչ իսկ ժամանակը, որու բուժիչ դերին մասին այնքան հաւաստիքներ կը տրուին, կրնան բան մը փոխել: Ձոր իրականութիւն մը կայ: Մեր կեանքը շարունակուեցաւ: Կը շարունակուի, մինչեւ որ, օր մը, մենք ալ բացակայինք ուրիշներու կեանքէն: Դա՞ն խորհրդածութիւններ: Թերեւս: Աւելի ճիշդ լափլիսեան ճշմարտութիւններ Տէքարթի երկրին մէջ: Ի՞նչպէս համակերպիլ:

Երբ օրը իր վախճանին կը մօտենար, յանկարծ, դուռը «քերելէ» ետք խմբագրատունէն ներս կը մտնէիր, ու բաժակ ի ձեռին, համով - համով կը շաղակրատէինք, «մտքերու փոխանակութիւն» կ'ունենայինք, ընկերական ջերմ մթնոլորտին մէջ մեր մտերմութեան, ուր խումբը անպակաս էր: Օրերն ու ժամերը կ'անցնէին: Անցան, շատ արագ: Ու յուլիսեան առաւօտ մը, մեկնեցար՝ «Մընաս բարով, ոչ ոքի»: Մենք մնացինք, քիչ մը աւելի առանձին: Ու օրերն ու ժամերը շարունակեցին անցնիլ: Բայց մնաց՝ կարօտը: Այնքան անոյշ է սա բառը: Անթարգմանելի:

Կարօտով, Աւէ՛ն
ԱՐՓԻԿ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՅՈՒՆԻՍԻ ԹԻՒԵՐ

Երեւան եւս, աշխարհի գրեթէ բոլոր մեծ կամ փոքր քաղաքներուն նման փոխադրամիջոցներուն հարցը, որ սուր, կ'աւելնայ: Որովհետեւ, ինչպէս այլուր, ինչպէս կ'անուանեն հոն, ուղեւորատրանսպորտային երթեւեկութիւնը կը ծաւալի անշուշտ· ինքնաշարժ, հանրակառք, վարձակառք: Հսկողութեան առաւել միջոցներ ի գործ կը դրուին արկածները կանխելու համար: Կառքի արկածներուն տոկոսը, փոքր կամ մեծ համեմատութիւններով՝ վիրաւորներ եւ մեռածներ, դժբախտաբար, 0,8 տոկոսի յաւելում կ'արձանագրեն անցեալ տարի՝ նախանցեալ տարուան բաղդատմամբ:

Ի պատասխան բողոքողներու, մտահոգութիւն յայտնողներու, ահազանգ հնչեցնողներու, Սով· Հայաստան օրաթերթի խմբագրութիւնը խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ պետաւտոտեսչութեան, ուղեւորատրանսպորտի ձեռնարկութիւններու, զանազան հիմնարկութիւններու պատասխանատուներ, վարորդներ: Կը մտադրէ չարունակել միտքերու փոխանակութիւնը:

Կը մտանոնչենք կէտեր· -

- Գլխաւոր մեղաւորները, համաձայն պատասխանատու ոստիկանապետի մը, վարորդները կը մնան: Անցեալ տարի, արկածներուն, պատահարներուն 86,3 տոկոսը կը վերագրուի անոնց: Կէսէն աւելին անձնական ինքնաշարժի տէրեր են: Մանրամասնութիւններ՝ 33 տոկոսը սահմանուած արագութեան չափը անցնելու հետեւանքով, 21,8 տոկոսը՝ վազանցի, այսինքն՝ տուղլէ, կանոնները խախտելու պատճառով, ինչպէս նաեւ հանդիպակաց երթեւեկութեան գօտին, -գիծը, - չյարգելուն համար: 10,9-ն ալ խման վիճակով ղեկին գլուխը անցնելուն հետեւանքով:

Խմբագրութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ կարգապահութեան կիրարկումին ուժեղացումը, քանի մեր Հանրապետութիւնում ցածր է երթեւեկութեան կուլտուրան: Այս ուղղութեամբ իբրեւ յարմար միջոց կ'առաջարկէ ձայն - պատկերասփիւռի, մամուլի լայն աջակցութիւնը: Կ'ըսէ, թէ պէտք է գործնական պայքար մղել պետական փոխադրամիջոցները աշխատանքի սահմանուած ժամերէն դուրս օգտագործողներուն դէմ:

- Վարձակառքի, - թաքսի, - վարորդ մը գտնել կուտայ, թէ ինքնաշարժ վարելը քաղաքին մէջ շատ դժուար կը դառնայ: Երթեւեկութեան նշանները շատ - շատ կը մնան, նաեւ կառքեր կեցնելու պարտադիր կայաններն ու շրջադարձերը: Վարձակառքերու կենալու տեղերը քիչ կը մնան եւ իրարմէ շատ հեռու: Ասոնց պատճառով կը հարկադրուին վարձակառքերը կեցնել որեւէ տեղ՝ յաճախ բանուկ պողոտաներու վրայ կամ արգիլուած կէտեր: Այս բոլորը ազդում են նեարդերի, - ջիղերու, - վրայ, առաջացնում գերյոգնածութիւն:

Պատասխանատուն կ'աւելցնէ, թէ այս խրդութիւնները, բնականաբար, արդարացումներ չեն կրնար նկատուիլ, յատկապէս երբ նկատի կ'ունենանք, թէ մեզանից շատերը սահմանուած կանոնները աւելի յաճախ խախտում են շտապելու, աշխատանքը մի քանի րոպէ շուտ վերջացնելու նպատակով:

×

Լեռնային գօտիներու ընկերային - տնտեսական զարգացումին նուիրուած Անդրկովկասեան Համագումարին առիթով, Երեւան, աշխարհագրական Գիտութիւններու դոկտոր, Փրոֆ. Գ. (Գրիգոր) Ասատրեան, որ ի դէպ հեղինակը կը մնայ «Հայկական ՍՍՀ Բնակչութիւնը» տնտեսական - աշխարհագրական լուրջ ուսումնասիրութեան, գիտել կուտայ թէ այս ուղղութեամբ նկատելի աշխատանքներ կը կատարուին տուեալ շրջաններուն մէջ: Ասոնց շնորհիւ բնակչութեան բարեկեցութիւնը կարեւոր աստիճաններու կը հասնի: Միաժամանակ՝ աշխատող ձեռքեր գործ կ'ապահովեն: Մասնաւորաբար, - պակասում է գիւղական բնակչութեան հոսքը (դէպի) քաղաքները:

Այսուհանդերձ, կը խոստովանի, թէ լեռնային եւ նախալեռնային շրջաններու շատ սովխոզներ եւ կոլտնտեսութիւններ դեռ կ'աշխատին վնասով: Առանձին գօտիներու անհամաչափ զարգացումը՝ տնտեսական եւ այլ մարզերու մէջ, պատճառ կը դառնայ միգրացիոն պրոցեսների ուժեղացման, բազմաթիւ փոքր գիւղերի վերացման···: (Ս· Հ· 1985, Յունիս 9):

Ասիկա մտահոգութիւն յառաջցնող խնդիր կը մնայ: Եւ շատեր կ'արտայայտուին այս ուղղութեամբ: Մանաւանդ, երբ կ'ըսեն եւ գիտենք, թէ գիւղերէ հեռացող հայ գիւղացիին փոխարէն ընդհանրապէս Ազերիներ կը հաստատուին, այսինքն՝ Ատրպէջանցի Թուրք - մահմետականներ: (Կ'աւելցնենք, ըստ մեր տեղեկութեանց՝ նաեւ Ատրպէջանէն, յատկապէս՝ Զանգեզուր, Իջեւան···):

Ասիկա մտահոգութիւն պատճառող երեւոյթ կը դառնայ: Հարցը մեզի համար կենսական ըլլալով, կ'ուզենք գիտել տալ, թէ նոյն փրոֆէսէօրը Ս· Հ··ի անցեալ տարուան Մարտ 21-ի թիւին մէջ կ'ըսէր, թէ 1959-էն 1979-ի միջեւ, գիւղական բնակավայրերու թիւը կ'արձանագրէ 276-ի նուազում: (1959-ի մարդահամարին ժամանակ՝ 1·192, յաջորդին՝ 1979-ին, 916):

Ասոր ի պատասխան, Մ· Ադոնց եւ Ս· Կարապետեան, առաջինը Պետպլանի էկոնոմիկայի ու Պլանաւորման Գիտահետազօտական Ինստիտուտի դիրեկտոր, երկրորդը, նոյն Հիմնարկութեան դեմոգրաֆիայի սեկտորի վարիչ, կարգ մը ճշդումներ կը կատարեն նոյն օրաթերթին Մարտ 25-ի թիւին մէջ:

Կ'ընդունին ըսուածը, սակայն կ'աւելցնեն, թէ առիկա հազիւ բացասական երեւոյթ պէտք է ընդունիլ: Ինչո՞ւ:

Տուեալ ժամանակաշրջանին 16 գիւղեր կը դառնան քաղաքային բնակավայրեր, 35 գիւղ կը մացուի համանուն սահմաններուն մէջ եւ մօտ 10 գիւղ ալ կը միաձուլուի: Կ'աւելցնեն նաեւ, թէ իրերայաջորդ մարդահամարներու ժամանակ գիւղերը որոշելու տարբեր եղանակներ, մեթոտներ կը կիրարկուին: Այդպիսիներու թիւը, - տուեալներու յիշատակութեամբ շուրջ 100-ի կը հասցնեն:

Մնացեալներուն համար կ'ըսեն, - Այսպիսով, բնակչութիւնից գիւղերի զրկուելն ու վերանալը շօշափել է անբարենպաստ փիզիկա - աշխարհագրական պայմաններում գտնուող շուրջ 120 գիւղերի, որոնք տեղաւորուած են եղել մեծ բարձրութիւնների վրայ, յաճախ փլուզում - ների գօտիներում, տնտեսական առումով անյարմար, իսկ տրանսպորտային առումով անմատչելի վայրերում:

Ցամենայն դէպս, պատկան իշխանութիւնները, Հայաստան, տարիներէ ի վեր մեծ ջանք կը թափեն, որպէսզի բնակչութեանէն, - մասնաւորապէս երիտասարդներ, դատարկուող գիւղերը վերադարձնում արձանագրեն· յատկապէս երիտասարդ, աշխատունակ տարրերու վերադարձով:

Դրական արդիւնքներ կ'ապահովուին: Աւելին՝ ժամանակը ցոյց կուտայ:

Ժ· ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՄԱԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ ՄԸ Ի ՆՊԱՍՏ «MEDECINS SANS FRONTIERES»Ի

—×—

ՄԱՐՍԷՅԼ· - («Յառաջ»)· - Կիրակի, Յունիս 30-ին, Սալ Վալիէի մէջ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ, միջազգային գեղարուեստական փառատօն մը, ի նպաստ «Մէտըսէն սան ֆռոնթիէռ» միութեան:

Համակամութեան արարք մը, կոչ մը որուն պատասխանեցին հարիւրաւոր անձեր եւ տասնեակ մը գեղարուեստական խումբեր:

Իւրաքանչիւր գեղարուեստական խումբ, նուագով եւ պարով, բերաւ իրեն հետ աշխարհի եղանակներ եւ գոյներ, ազգային կամ դասական տարազներով հարդարուած:

Այսպէս առանց անցագրի, առանց «ֆռոնթիէռ»ի ճամբորդեցինք կեդրոնական Ամերիկայէն լատինական Ամերիկա ծանօթանալով Անթիլի առօրեայ կեանքի տեսարաններուն եւ հարաւային Ամերիկայի ու յատկապէս արժանթինեան ֆոլքլորին: Ապա խարխափ նետեցինք յունական ջուրերուն մէջ եւ անցանք շրջանէ - շրջան, Թրակիայէն Մակեդոնիա եւ զանազան կղզիներէ, ի վերջոյ վերադառնալով Ակրոպոլիսի ոտքերը, Լա Փլաքա, լսելու եւ պարելու համար ուանդական Սիրթաքին: Սպանական ֆոլքլորը եւ իր պարերը «Խոթա - մույնեռա» վերապրեցուցին սեւթ ժողովուրդին մշակոյթն ու աւանդութիւնները: Ապա, Փրովանսի երգի եւ պարի խումբը, հիմնուած 1931-ին եւ արժանացած բազմաթիւ մրցանակներու, իր թիփիք տարազներով եւ նուագարաններով բերաւ շրջանի մը բարքերուն եւ մշակոյթին գեղեցիկ պատկերը: Ներկայ եղան ցիկանները, աշխարհացրիւ ժողովուրդ մը, որուն հաղորդակցութեան մենաշնորհեալ եղանակը կը մնայ իր երաժշտութիւնը եւ պարը ծանօթացնելու համար իր պատմութիւնն ու մշակոյթը: Մերթ յուզիչ եւ ողբագին կ'երգէին կարօտը, բացակայութիւնը, մերթ դանդաղ եւ վսեմ կ'ոգեկոչէին սէրը եւ երբեմն ալ արագ կշռոյթով պարի երգեր, որոնք կը յատկանշէին ցիկան ցեղին կենսունակութիւնը: Գեղարուեստական այս ճամբորդութեան վերջին կայքը եղաւ Հայաստան աշխարհը: Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Անի» պարախումբը, հիմնուած 1977-ին, գեղեցիկ ելոյթ մը ունեցաւ, հակառակ նորեկ տարրերու ներկայութեան: Պարարուեստի ինքնատիպ փրնտրտուք մը, ջանասիրութիւն, լրջութիւն, միատարրութիւն, բծախնդրութիւն կը յատկանշէին այս խումբը, որ առանց անտեղի յաւակնութիւններու կը շարունակէ իր ընթացքը: «Անի» պարախումբը ներկայացուց «Էնզելի»ն հին պար մը, Հեթանոսական շրջանէն մնացած, «Քոչարի»ն նոր պարարուեստով մը, «Վարդը» աղջիկներու պար որ կուգայ Սեւանի շրջանէն, «Հովիւներու» եւ «Ձիաւորներու» պարը: Հայ երգը եւս ներկայ էր: Պօղոս Տէօէեան «Տրլէ Եաման»ով եւ «Հայրենիքի Կենաց»ով առաւել ջերմութիւն եւ խանդավառութիւն բերաւ: Իրեն ընկերացան ձեռնադաշնակ եւ թմբուկով Սահակ եւ Մեսրոպ Գարալէքեան եղբայրները:

Գեղարուեստական այս փառատօնը վարեց, ձեռնհասութեամբ՝ Միշէլ Վարդանեան:

Ցայտագիրը երկար էր, հետեւաբար քիչ մը հոգնեցուցիչ: Սակայն արժանիքը ունէր, մասնակցողներու նկատելի թիւ մը ապահովել, ինչ որ կը նպաստէր եւ կ'իմաստաւորէր ձեռնարկի նպատակը:

Դադարին, «Մէտըսէն սան ֆռոնթիէռ»ի տեղական ներկայացուցիչը շնորհակալութիւն յայտնեց Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, որպէս կազմակերպիչ, եւ մասնակցող խումբերուն, պարզեց միութեան նպատակը եւ յայտնեց իր գոհունակութիւնը ի տես համակամութեան այս շղթային:

Այս ձեռնարկը ապահովեց տասնհինգ հազար Ֆրանքի գումար մը, զոր Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, յատուկ հանդիսութեան մը ընթացքին պիտի յանձնէ «Մէտըսէն սան ֆռոնթիէռ» միութեան, որուն նպատակն է՝ բնական աղէտներու եւ պատերազմներու զոհ, գեղի եւ խնամքի պակասէն տառապող ժողովուրդներուն բերել բժշկական օգնութիւն առանց կրօնքի, գաղափարի, ցեղի խտրութեամբ (տես՝ «Յառաջ», Յունիս 21 թիւ):

Ուստի բացառիկ ձեռնարկ մը, մարդասիրական ազնիւ նպատակի մը համար: Տարբեր արմատներ, ծագումներ ունեցող մարդիկ, տարբեր գոյներու եւ լեզուներու մարդիկ պարի, երգի եւ երաժշտութեան ընդմէջէն գտան տիեզերական լեզու մը եւ բերին յոյսի պատգամ մը, նոյնիսկ եթէ այդ ըլլայ միայն փոքր ճառագայթ մը, նշոյլ մը որ դառնայ ժպիտ եւ լուսաւորէ մանուկի մը դիմագիծը:

Շնորհաւորելի են բոլոր մասնակցողները իրենց սիրայօժար ներկայութեան համար եւ կազմակերպիչ յանձնախումբը որ վարեց եւ իր նպատակին հասցուց այս գեղեցիկ ձեռնարկը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Մետաղէ գրչածայրերը եւ ինքնահոս գրիչները

—×—

1738, Նոյեմբեր 24-ին Վոլթէր որ այդ շրջանին ապաստանած է Սիրէ, Շաթլէի մարքիզուհիին մօտ, կը գրէր իր վաղեմի բարեկամին՝ Թիրիոյի· «Եթէ դրամ ունիք ինծի ոսկիէ գրիչներ ղրկեցէք, այլեւս ձանձրացած եմ ձեզի սագի փետուրով գրելէ»: Այս տողերէն յայտնի կ'ըլլայ թէ յարգի մետաղներէ շինուած գրիչներ Փարիզի մէջ կը ծախուէին Լուի ԺԵ·ի օրով: Աւելի հին վաւերագիր մը, հոլանտացի երկու ուղեւորներու օրագրութիւնը, որոնք Փարիզ կ'այցելէին, կը յայտնէ թէ մայրաքաղաքին հնարամիտ արհեստաւոր մը արդէն հնարած է «առանց ծայրի» գրիչ մը, զոր ուղեւորները հետեւեալ ձեւով կը նկարագրեն. ցուցինք տեսնել մարդ մը որ հրաշալի գլուխ մը լրած էր ամէնէն յարմար կերպով գրելու համար: Ան արծաթէ գրիչներ կը շինէ, ուր կը դնէ մելանը որ չի չորնար, եւ զոր առանց նորոգելու, կարելի է տրցակ մը թուղթ գրել: Եթէ իր գաղտնիքը յաջողութիւն գտնէ, կարճ ժամանակի մէջ կը հարստանայ, որովհետեւ չկայ մէկը որ չուզէ անկէ հատ մը ունենալ: Մենք իրեն քանի մը հատ ապսպրեցինք անոնցմէ»:

Այդ «առանց վախճանի» գրիչը որուն մելանը չի չորնար բնաւ եւ որով կարելի է տրցակ մը թուղթ, այսինքն՝ շուրջ 10-12 էջ լեցնել, նախահայրն է այսօրուան մեր ինքնահոսներուն: 1705-ին արդէն կը շինէին անոնցմէ: Լայպնից նոյն տարին կը շեշտէ նոյնիսկ թէ այս գրիչները «շատ տարօրինակ են ու արտակարգ կերպով գործածական»: 1802-ին Լոնտոնէն Գրիչը եկաւ ընկերանալու ոսկիէ գրիչին 1820 թուականի շուրջ ճէյմս Փէրի, Լոնտոն, շինեց պողպատէ գրիչը, որուն երկար ատեն Անգլիա պիտի ըլլար համաշխարհային գլխաւոր հայթայթիչը: Գալով Ուաթըրմանի, ոչինչ հնարած է, այլ 1884-ին հիմնած է ընդունարանով գրիչներու առաջին ճարտարարուեստը:

Գալով մշտահոս գրիչներուն որոնք մեզի այնքան նոր կը թուին, հնարուած է Միացեալ - Նահանգներու մէջ 1888-ին, Ճոն Լոուտի կողմէ: Սակայն առեւտրական ալրանք դարձած են միայն Բ· աշխարհամարտի տարիներուն: 1945-ի մեքենաները լաւ չէին գրեր, որովհետեւ լուծուած չէր մելանի հարցը: 1949-ին է որ հունգարացի Նախկին տպարան մը, Միացեալ - Նահանգներու մէջ մելանի նոր բաղադրութիւն մը կը հնարէ, (ապիլ) ինչ որ առիթը կուտայ զարգացնելու մշտահոս գրիչներու ամերիկեան ճարտարարուեստը, որ կ'ողողէ նաեւ եւրոպական շուկան:

Թ· Ա· Թ·

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, երեկոյեան Յունիս 22-ին, Եկեղեցւոյ կից Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ:

Հանդէսին նախագահեց Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան: Աւենագլիր Պ. Յակոբ Վարժապետեանի հակիրճ բացման խօսքէն յետոյ գործադրուեցաւ մէկ ու կէս ժամ տեւող ճոխ յայտագիր մը, բաղկացած խմբական թէ առանձին արտասանութիւններէ, զուարճալի թատերախաղութիւններէ, պարերէ, նուագէ եւ խմբերգներէ, իրենց ուսուցչուհիներուն, Տիկիններ՝ Ալիս Խոճէրի, Անի Յովսէփեանի, Նաթիս Գոճայաչեանի եւ Հերմինէ Պօղոսեանի հսկողութեամբ մեր փոքրիկները ներկայ հասարակութիւնը յուզեցին եւ զուարճացուցին: Մանկական երգչախումբը, իր գիլ ձայներով ներդաշնակ երգեց ղեկավարութեամբ Պ. Խաչիկ Եղիազեանի:

Դպրոցի այս առաջին տարուան արդիւնքները ամփոփեց Գարեգին վրդ. Զէքճեան, ծնողքները յորդորելով իրենց զաւակները աւելի մեծ թիւով առաջնորդել դպրոց, յառաջիկայ ուսումնական տարուան վերամուտին. շեշտեց թէ վարչութիւնը ջանք պիտի չխնայէ որպէսզի աւելի արդիւնաւէտ դառնայ Մայր Եկեղեցւոյ դպրոցը յառաջիկային: Շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ ուսուցչական կազմին իր անձնուէր աշխատանքի համար եւ Տիկնանց Միութեան, գլխաւորութեամբ՝ Տիկին Պապայեանի՝ որ ամբողջ տարին անձամբ պատրաստեց աշակերտութեան կէս օրուան ճաշը, Գարեգին վրդ. խրախուսիչ աշակերտներուն յանձնեց գրքոյկներ եւ իրենց վիճակացոյցը:

Հուսկ, ուրեմն՝ Յակոբ Եպիսկ. իր խօսքին մէջ շեշտեց հայ լեզուին, գիրին, դպրոցին եւ ընտանեկան դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը, մեր մանուկներու հայեցի դէմքը եւ հայ հոգին ապահովելու գործին մէջ:

Տիկնանց Միութեան պատրաստած հիւրասիրութեամբ աւարտեցաւ այս շատ տպաւորիչ դպրոցական հանդէսը:

ՀԵՐՄԻՆԷ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՄ ՏՈՂԵՐՍ
Քերթուածներ
Հեղինակ՝ ԻՐՄԱ ԱՃԷՄԵԱՆ
Իսթանպուլ, 1985

ՎԱՐՍԱՅԱՐԴԱՐԻՆ ՄՕՏ

Վարսայարդարին մօտ կիներ խռնուած են: Բոլորն ալ եկած են գեղեցկանալու: Բայց վարսայարդարը ո՞ր մէկուն տենչանքը իրականացնէ, ո՞ր մէկուն ճաշակը գոհացնէ: Ինչպէ՞ս գեղեցկացնէ սա տգեղ կինը, որ կ՚ուզէ մրցիլ երիտասարդ ու գեղեցիկ աղջիկներու հետ, որոնց խրախճանքներին մէջ իր ամուսինը խաբելու պատրաստ դաւադիր մը կը տեսնէ:

- Ռի՛թա, մազս այնպէս մը ըրէ, այնպիսի ձեւով մը սանրէ, որ ոչ ոք կարենայ մօտէն ընդօրինակել...:

×

Եկած են տարեց կիներ: Անոնք եւս կ՚ուզեն գեղեցկանալ: Դիւրին է փոխակերպելու այս հրաշքը. ներկը վկայ: Կարելի չէ միայն փտահիլ երիտասարդացնող չիճուկներու եւ վիթամինները: Վարսայարդարներն ալ գիտեն կին մը երիտասարդացնելու գաղտնիքը: Անոնց մատներուն կախարդանքին շատեր կը հաւատան:

... Եկած է նաեւ Իսկուհին, մազերը թաց: Թրջուած հաւու երեւոյթ ունի: Ոսկեղոյն ծամեր ունէր: Քանի մը օր առաջ տեսած էի զինք՝ իր սքանչելի գըլուխով: Կարծես ոսկեպսակ մը դրած էր գլխուն: Այսօր սա փետրաթափ երեւոյթով գութ կը շարժէ:

- Մազերդ այսքան քի՞չ են Իսկուհի:

- Շատ քիչ. երբ յարդարեմ, կ՚ուռին եւ խիտ կ՚երեւին: Սակայն քիչ են: (Կը սկսի շօշափել մազերը, կարծես հաստատելու համար, թէ իրօք, քիչ են մազերը, շատ թեթեւ): Յոգնած են մազերս, - կ՚ըսէ ան:

- Յոգնա՞ծ...

Կը մտածեմ մազերու յոգնած վիճակին մասին: Մարդիկ երբ շատ աշխատին, կը յոգնին: Իսկ ծամերու յոգնածութեան մասին նոր կը տեղեկանայի:

- Այո, յոգնած են: Գիտե՞ս, 14 տարիէ ի վեր կը ներկեմ:

- Այդքան կանո՞ւխ սկսար ներկելու:

- 18 տարեկանէս ի վեր կը ներկեմ: Քանի մը տարիէ ի վեր տեճափած ալ կ՚ընեմ:

- Ինչո՞ւ այդքան կանուխ տարիքէդ ըսկըսած ես ներկելու:

- Մոտա է, ներկէ, ըսին ... ոսկիի պէս մազերուս մեղք եղաւ...

Ես ալ մեղքցայ Իսկուհիին, որ 14 տարիէ ի վեր մոռցած է իր մազերուն իսկական գոյնը, ի՛ր իսկութիւնը: Ի՜նչ տըխուր է 18 տարեկանին կորսնցնել սեփական գոյնը, զայն յաւէտ կորսնցնելու համար: Փոխարէնը՝ որդեգրելու համար օտար գոյն մը: Ա՛յս ալ գլխու որբութիւն է, բոլ ու մօտեցայ ուրիշ կնոջ մը:

×

Թագուհիին ծամերը սպիտակած են: Այսքան շո՞ւտ սպիտակած են Թագուհիին ծամերը: Մե՛ղք ... կ՚ըսեմ մտովի, կ՚ափսոսամ ու ափսոսանքս կը յայտնեմ իրեն:

- Որքան շուտ սպիտակած են մազերդ, Թագուհի: Սեւ - սեւ մազեր ունէիր:

- Անհոգ եղիր, տակաւին սեւ - սեւ են, ներկեցի:

- Ճերմա՞կ ներկեցիր:

- Այո՛, ճերմակ, սպիտակ - ճեփ - ճերմակ:

- Սպիտա՞կ ներկեցիր ... բայց...բայց ծերացած ես կարծես: Ինչո՞ւ աճապարած ես, օր մը պիտի ծերանաս ու մազերդ սպիտակին: Սեւ մազերովդ որքա՜ն թարմ ու երիտասարդ տեսք ունէիր:

- Ի՜նչ կ՚ըսես. բայց շատեր ալ ըսին, որ ... ինչ գիտնամ, ըսին, որ ճերմակ գոյնը վայելեր է դէմքիս, գոյնիս, «ազնուականացուցած է զիս», ըսին բարեկամուհիներ: Անոնց կարծիքն ալ կարեւոր է, այնպէս չէ՞:

- Ճիշդ է, ուրիշներուն կարծիքն ալ կարեւոր է: Վերջապէս ընկերութեան մէջ կ՚ապրինք եւ այլանդակ պէտք չէ երեւինք: Բայց վստա՞հ ես անոնց անկեղծութեան: Թերեւս վրադ ծիծաղելու համար ... քեզի նախանձելու եւ քեզ բամբասելու համար ... Երեսիդ «աղուոր է» կ՚ըսեն, կռնակդ որ դառնաս կը ծաղրեն, կը բամբասեն: Անկեղծ մարդոց կարծիքը նկատի պէտք է առնես: 28 տարեկան հազիւ կաս եւ՝ սպիտակած մազեր...

- Սկիզբը շաքեն էլէր ներկեցի, յետոյ՝ խարտեաշ, հետզհետէ ճերմակի մօտեցայ: Հիմա եթէ նախկին գոյնիս ուզեմ վերադառնալ, դիւրին չէ ... սեփական գոյնս ալ մոռցայ: Գոյն փոխելը գլխու ցաւ է: Տեճափածը գլուխ կը ցաւցնէ եւ մազ կը թափէ: Դիւրին չէ մէկ օրէն միւսը փոխելը: Ժամանակի կը կարօտի: Բայց այսպէս ալ օրիժինալ կ՚երեւիմ: Բոլոր ընկերուհիներուս մազերը սեւ են, թող իմ մազերս ալ ճերմակ ըլլան, ուշադրութիւն կը գրաւեմ...

×

- Եկած եմ մազերս պարզացնելու: Զօրաւոր փեր մը ըրէ, օրիորդ Ռիթա: Գանգուր մազերէն ձանձրացայ: Սանկ, ծոծրակէս վար թող հոսին, - կ՚ըսէ Զարուհին:

- Աղուոր կ՚ըլլայ, տիկին Զարուհ, բայց այս օրերուս գանգուր մազերը նորոյթ են, վերջին նորոյթ:

- Տեղեակ չէի, ինչ լա՛ւ ... ուրեմն, աղուոր փերմանանթ մը ըրէ, մանր տեսակէն ...

×

Վարսայարդարին մօտ խռնուած են ամէն տարիքի կիներ: Ոմանք եկած են երախաներով: Եկած են յղի կիներ, ամուսնալուծուած կիներ, հարսնցուներ, դեռատի աղջիկներ, գեղեցիկ կիներ, տըգեղ կիներ, ուսեալ կիներ, անուս կիներ, բոլորն ալ միեւնոյն մտահոգութեամբ. փոխուի՛լ, փոխուի՛լ ... փոխուիլ գոյնով, գիծով, ձեւով, տեսքով: Օրուան միակ հրամայականը փոխուիլ է, փախուստ տալ իրականութենէ եւ ուրիշ մորթի մը մէջ մտնել: Որքան ճշմարիտ է Յակոբ Պարոնեան, երբ կը հաստատէ, թէ «կիներուն համար ամէն օր բարեկենդան է»:

Եթէ կանայք իրենց բնական վիճակին վերադառնան, պարզանան, սեփական գոյնին հետ հաշտուին, բան մը պիտի փոխուի՞ մեր շուրջը: Անկասկած որ պիտի փոխուի. գոնէ կրնայինք սեւին սեւ ըսել ու ճերմակին՝ ճերմակ:

Ա՛խ այս կիները, որքան կեղծիք կը պարտցնեն իրենց հետ...

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«Ազդակ»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Յունիս 23-ին, վախճանած է Իսահակ Ծ. վրդ. Ղազարեան: Ծնած էր 1918-ին՝ Կրասնոտար: Կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է 1941-ին: Անդամ էր Երուսաղէմի Միաբանութեան: Տարիներ ծառայած է որպէս հովիւ Միացեալ - Նահանգներու մէջ: Եղած է առաջնորդ Յունաստանի Հայոց, առաջնորդական փոխանորդ Աղեքսանդրիոյ եւ հովիւ Միլանոյի Հայոց: Հրատարակած է՝ «Միտքիկ Տուիղ» (քերթուածներ, 1955), «Դէմքեր՝ որոնց հետ դէմ առ դէմ եկայ» (1980), «Վահան Թէքէեան (մենագրութիւն, 1984), «Շեշտ եւ իմաստ» (1984) հատորները: Թարգմանած է Պղատոնի «Փետրոն»ը (1951): Ունի անտիպ գործեր:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մէջ, Հ. Յ. Դ. Լիբանահայ Երիտասարդաց Միութեան «Հայաստան» մասնաճիւղը հրապարակային հաւաքոյթով մը նշած է «Երիտասարդական Օր»ը: Մասնակցած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի Անթիլիասի սկաուտները, փողերախումբը, Հ. Յ. Դ. «Աղբալեան» եւ «Գարեգին Նժդեհ» Պատանեկան Միութիւնները: Բացումը կատարած է Շանթ Աւետիսեան: Առաջին բանախօսը՝ Շահան Գանտահարեան, անդրադարձած է ԺԹ. դարէն սկսեալ հայ երիտասարդութեան ունեցած դերին, հասնելով մինչեւ սփիւռքեան մեր օրերը: Երկրորդ բանախօսը՝ Յակոբ Բագրատունի, խօսած է դաշնակցական երիտասարդութեան մասին եւ հաստատած, որ «Թուրքիա կը մնայ մեր թշնամին. անկէ դուրս թշնամի փնտռելը կը վնասէ Հայ Դատին», աւելցնելով որ «Թշնամիի ճշդումը հիմնական նշանակութիւն ստացաւ վերջին տասնամեակին հայ երիտասարդութեան մղած ազատագրական պայքարին մէջ»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՐԱՖՖԻ
ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՆՐԱՆ ԳՐԵՑԻՆ ՄԵՌԱԾՆԵՐԻ ԹՈՒՈՒՄ

- Սիդօր Սիդօրիչը թէեւ ապրում էր ողորմութիւնով, նրա կօշիկների տակ, եւ մոռացած իւր բոլոր արժանաւորութիւնները, բայց մի բանով միշտ պարծենում էր նա, որ ինքը ազր է, իսկ նա կին: Այդ ինքնաճանաչութիւնը աւելի յայտնըւում էր նրա մէջ այն ժամանակ, երբ կինը շարժում էր նրա բարկութիւնը: Եւ այդ պատահում էր խիստ յաճախ, երբ Սիդօր Սիդօրիչը տանից մի բան էր գողանում եւ տանում էր գինետունը: Կինը սկսում էր նախատել, հայհոյել նրան: Իսկ Սիդօր Սիդօրիչը յիշելով, որ ինքը ազր է, խլում էր պատահած առարկան եւ զարկում էր կնոջ գլխին: Երբեմն դրաման վերջանում էր արիւնով: Այսպիսի դէպքերից մէկն էր, որ առիթ տուեց Սիդօր Սիդօրիչին բանտի մէջ ընկնել: Կինը ուրախ էր, որ ազատուեցաւ իւր անախորժ բեռնից, իսկ Սիդօր Սիդօրիչը շատ չտխրեց, որ նրան մի այլ տան մէջ փոխադրեցին:

- Այստեղ նա բոլորովին մոռացուեցաւ, թէ՛ ինքը իւր համար, եւ թէ՛ իւր ընտանիքի համար: Նա մոռացել էր մինչեւ անգամ, թէ ո՛րքան ժամանակով բանտարկել էին իրան: Հիմա նրան աքսոր են ուղարկում. դարձեալ չգիտէ, թէ ի՞նչու համար են ուղարկում. եւ զարմանալին այն է, որ հետաքրքրութիւն եւս չունի գիտենալու: Հրամայում են, նա խոնարհւում է: Խոնարհուելու ընդունակութիւնը սաստիկ զարգացած է նրա մէջ: Նա երբեմն յանդուգն է միայն դէպի իւր կինը: Բայց հլու է դէպի մի օտար մարդ:

Իմ երիտասարդ ընկերոջ նկարագրութիւնը Սիդօր Սիդօրիչի մասին այն աստիճան գրաւեց իմ ցաւակցութիւնը դէպի այդ թշուառը, որ ես հարցրի նրանից:

- Ուրեմն դու որեւիցէ զեղծում ես գտնում այդ մարդու դատապարտութեան գործում:

- Այո՛, նոյնպիսի մի զեղծում, եւ նոյն մարդով ձեռքով կատարուած, որ քաւոր Պետրոսի անունը արձանագրեց մեռածների ցուցակի մէջ: - Սիդօր Սիդօրիչը աքսորւում է մի ուրիշ յանցաւորի փոխարէն, որին վաղուց բաց են թողել:

- Իսկ եթէ մի օր նրա կինը կը մտածէ որոնե՞լ իւր ամուսնուն:

- Այն ժամանակ նրան էլ կը գրեն բանտում մեռածների ցուցակում:

Դատաստանական վերանորոգութիւններից առաջ այս տեսակ զեղծումներ շատ էին պատահում, եւ ես զարմանում էի, թէ ի՞նչու քաւոր Պետրոսը մտածեց միայն իւր ազատութեան համար, իսկ իւր ընկերների մասին հոգս չտարաւ:

- Նա իրան ազատեց, որ աւելի դիւրութիւններ ունենայ մեր մասին հոգ տանելուն, պատասխանեց երիտասարդը: - Նա կը գայ մեր ետեւից եւ մինչեւ մեզ չազատէ, չի հանգստանայ:

Երիտասարդը չծածկեց ինձանից, յայտնեց այն ամբողջ ծրագիրը, որ խաչագողները կազմել էին իրանց մէջ, թէ ի՞նչ միջոցներով պէտք է փախչեն կէս ճանապարհից, ապա հարցրեց:

- Կը միանա՞ս մեզ հետ:

- Ո՛չ, պատասխանեցի ես:

Նա սկսեց զարմացած նայել իմ երեսին:

- Ուրեմն դու քեզ կորցնե՞լ ես ուզում:

- Աւելի լաւ է մաշուել հանքերում, քան թէ կրկին միանալ ձեզ հետ:

- Շատ կը փոշմանես...ասաց նա և վըշտացած հեռացաւ ինձանից:

Մենք բոլոր ժամանակ խօսում էինք հայերէն, այն եւս խաչագողի բարբառով, եւ կասկած չունէինք, որ կը հասկանան մեզ:

Գիշերից բաւական անցել էր, յոգնած դատապարտեալները բոլորը խորին քնի մէջ էին: Բայց քունը, տխուր սրտի միակ մխիթարութիւնը, ինձ մօտ չէր գալիս: Դարձեալ ինձ երեւում էր Նէնէն, ինձանից չէր հեռանում անբախտ աղջկայ սգաւոր պատկերը...:

×

ՓԱԽՈՒՍՏ

Սիբի՛ր...:

Սարսափելի ճանապարհորդութիւն է հարիւրաւոր մղոններ անցնել չըթմյակալ տներով: Որքան հեռանում ես դէպի հիւսիս. ազգաբնակութիւնները հետզհետէ նօսրանում են, եւ այնուհետեւ դատարկ ու ձիւնապատ անապատներին վերջ ու սահման չկայ: Խիստ հազիւ են պատահում փոքրիկ քաղաքներ, որոնք աւելի նման են մեծ գիւղերի:

(Շար. 138)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մայրանոյշ Գործունեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան փոխան ծաղիկի 800 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին՝ լիբանահայ մանուկներու Պէլֆոնթէն փոխադրութեան ճամբու ծախքի ի նպաստ (տանիլ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Տէր եւ Տիկին Մարգարեան Արարատ 200 Ֆ., Սուրճ «Անի» (էտմոն Զօրաբաբէլեան) 500, Տիկին Գալայճեան Ալիս 200, իսկ Պ. Կարապետեան Յովհաննէսէ 500 Ֆ. (Մալաքօֆ) փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Իշխանեան Էլմաստի (Հուիս) մահուան առթիւ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.- Պ. Ռուբէն Մանուկեանէ իր տարաբախտ զաւկի յիշատակին 300 Ֆ., Պ. Հայկազ Պէզազեանի մահուան առթիւ (Փարիզ) Տիկին Քնարիկ Պէզազեանէ 250 Ֆ.:

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է.- Տէր եւ Տիկին Զարեհ Նաթոսեանէ 500 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, բացառաբար Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Խասեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

×

Ս. Մեսրոպ Վարժարանի ճաշը՝ Նոյեմբեր 16-ին:

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մօնֆէռմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռօմէնվիլ, Կանեըի, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: Հեռաձայն.- 381 - 01 - 72:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Յուլիս 14, Վարդավառ է: Տօն պայծառակերպութեան Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թափօր լերինն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Յուլիս 15, յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Վարդավառ: Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

U. G. de KHARPOUT
Section de ST. ANTOINE
à FABREGOULES, près de Septèmes,
le DIMANCHE 14 JUILLET
avec l'Orchestre **E R E B O U N I**
Musique et danses arméniennes

ԿՈՉ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը որոշած է Օգոստոս ամսուն տասնեակ մը լիբանահայ երախաներ բերել տալ Պէլֆոնթէնի կայանը:

Այս երախաներու կեցութեան եւ յարակից այլ ծախքերը վարչութիւնս պիտի հոգայ: Իսկ օգնելով երթեւեկը կը կարօտի քանի մը տասնեակ հազար ֆրանքի: Որպէսզի այս չքաւոր երախաները մէկ ամիս հեռու ըլլան ռումբերու որոտումէն եւ աշխարհի ուրիշ երախաներու պէս խաղաղ ամիս մը անցընեն, կոչ կ'ըլլայ մեր հայրենակիցներու առատաձեռնութեան որպէսզի կարենանք վճարել օգնելու տոմսերը: Կանխաւ շնորհակալութիւն: Նուէրները ուղարկել՝
CROIX BLEUE
17, rue Bleue — 75009 Paris

FETE POPULAIRE ARMENIENNE

VARTAVAR

Dans un domaine privé, à une trentaine de kilomètres de Paris,
dans la forêt de Moussy-le-Vieux
DIMANCHE 14 JUILLET

M U S I Q U E
C H A N S O N S
D A N S E S A R M E N I E N N E S

TRAJET : Porte de la Chapelle prendre l'autoroute du nord, puis direction Soissons. Sortir à Dammartin. A environ un kilomètre de Moussy-le-Vieux, l'itinéraire sera fléché. Pour les personnes sans moyen de locomotion, un service de ramassage est prévu au métro Porte de la Chapelle à 10 heures.

K H O R O V A D Z et V I N A V O L O N T E

○ Frais de participation : 70 Frs.
Gratuit pour les enfants de moins de 10 ans.

LES BILLETS SONT EN VENTE :
- **Cordonnerie Manoukian**, 54 rue d'Erévan, Issy-les-Moulineaux
- **Epicerie Sérafian**, 31 avenue Rodin, Meudon
- **Télé Condorcet**, 175 avenue Jean Jaurès, Clamart
- **Cordonnerie Raffi**, 30 rue Carnot, Chaville
- **CRDA**, 36 rue de Trévise, 75009 Paris
- **Restaurant l'Etoile grecque**, 21 rue Saint Jacques, 75005 Paris

COMITE SARDARABAD DU MOUVEMENT NATIONAL ARMENIEN

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)
accueil par Monsieur Berdj
TOUS LES SOIRS
AMBIANCE GRECQUE ET ARMENIENNE AVEC ORCHESTRE
GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...
Réservation : 321 - 89 - 60
Parking assuré — Fermé le Lundi

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳ. Ն. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթօշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
12
VENDREDI
12 JUILLET
1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.005 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 16.005

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ՝

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Կրընոպլի մօտ, յայտարարեց ակնարկելով ձախին ձախողութեան մը 1986-ին, որ՝ համակեցութիւն քաղաքական շփոթութիւն չի ներկայացներ: Կը հասկնայ որ, նման կացութեան մը մէջ, ընկերվարականները ընդդիմութեան մէջ անցնին, ինք կը մնայ: Գալով այն վարկածին, որ 88-ին ալ լաւագոյն թեկնածուն ինքն է, ըստ Ժոսփէնի առջի օրուան յայտարարութեան, Միթերան չէ ուզած միտքը յայտնել, թէեւ՝ «Ժոսփէն լաւ ըրած կ'ըլլար կարծիքս առնելով» ըսելով եւ աւելցնելով. - 1988-ին, 71 տարեկան կ'ըլլամ եւ պէտք է նկատի առնել ժամանակի մաշումը, քաղաքականութեան մաշումը:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ մէկ զինուորական դատարանը մահուան դատապարտած է տասը Քիւրտեր: Ուրիշ երկու Քիւրտեր ալ կը դատուին ներկայիս, մինչ ձերբակալութիւնները կը բազմանան:

ԹԱՍ, խորհրդային մամուլի գործակալութիւնը իր 60-ամեակը տօնեց Յուլիս 10-ին: Ծնած Պետրոգրատի (այսօր՝ Լենինգրատ) հեռագրական գործակալութենէն, ԹԱՍ հիմնուած է 1925 Յուլիս 10-ին: Այս տարեդարձին նուիրուած յօդուածի մը մէջ, «Պրաւդա» կը յիշէ որ Թաս այսօր աւելի քան հազար յաճախորդ ունի 155 երկիրներու մէջ եւ 4000 բաժանորդ Խորհ. Միութեան մէջ: Կուսակցական պաշտօնաթերթը կ'աւելցնէ թէ ԹԱՍ հաւատարիմ մնացած է «այն լենինական սկզբունքներուն, որոնք ամբողջ խորհրդային մամուլին կը պատկանին: Լրատուութիւնը պէտք է ժողովուրդին ծառայէ եւ օգտակար ըլլայ ընկերութեան»:

ՏՈԼԱՐԸ կը շարունակէ իյնալ, Հինգշաբթի 8,94 Ֆ.ի հասած էր Փարիզ:

ԻՍՐԱՅԷԼ փոխ-վրէժի ձեռնարկեց, երկու Թակարդ-կառքերու ռմբահարձէն ետք, ռմբակոծելով պաղեստինեան երկու կայաններ: Միւս կողմէ, Պէյրութի քրիստոնեայ շրջանակները շատ պաղ ընդունելութիւն մը ըրած են Դամասկոս պատրաստուած ծրագրին: Շամուն ոչ մէկ օգտակարութիւն կը տեսնէ, մինչ Ֆրէնճիէ կ'ուզէ որ Սուրիա շարունակէ Լիբանանի ի նպաստ նախաձեռնութիւններ առնել, Ռեկընն ալ «Սէնթ-Նիթուշ» մը կը նկատէ: Իսրայելեան Աթլիթ արգելակայանը դռնուող շիի պարպըյուխներէն մէկը Ամալի, յայտարարած է Մաարիւ թերթին թէ ի մօտոյ, Լիբանան շիի երկիր մը պիտի ըլլայ, աւելցնելով թէ. - «Իսրայէլի մեծ սխալն եղաւ համայնք մը նախընտրել (քրիստոնեայ) ուրիշէ մը: Իսրայէլ չգիտցաւ Լիբանանի քարտէսը լաւ կարդալ»:

ՏԱՐԱԲԱԽՏ ԿՐԷԿՈՐԻՒՆ հայրն ու մայրը դադրեցուցին իրենց կամաւոր ծոմը:

ԷՌ-ՖՐԱՆՍԻ օդաչու՝ Ժան-Իվ Ալպէրթինի, մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուած է, Թեհրանի մէջ «արգիլուած բարքերու» յանցանքով: Ան ձերբակալուած էր Ապրիլ 18-ին: Ոստիկանութիւնը տունը խուզարկած էր, երբ ընդունելութիւն մը կուտար, մասնակցութեամբ պարսիկ հիւրերու: Ամբաստանութիւնը կը շեշտէ որ յանցապարտը «սեռային արգիլուած վարմունքներ» ունի եւ «մահմետականներ մղած է ցոփութեան»: Ֆրանսական դեսպանատունը միջամտած է:

ԵՐԿՈՒ ԷԳ ԿՈԿՈՐԴԻԼՈՍՆԵՐՈՒ միջեւ արիւնալի մենամարտ մը տեղի ունեցած է (հիւսիսային Իսրայէլի մէկ պահեստանոցը) նախանձի հետեւանքով: Երկու մրցակիցները երեք ու կէս եւ չորս տարեկան կռուած են արուի մը համար, այնքան վայրագութեամբ, որ մէկը մեռած է: Չի ճշդուիր թէ այս բուռն սիրոյն առարկան արցունք - անշուշտ՝ կոկորդիլոսի - թափա՞ծ է...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 5 - 8)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԴԻՆԱՄՕ» ՄԻՆՍԿ ԽԱՂԸ (*)

Յուլիս 5-ին, Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ, «Արարատ» կ'ընդունէր Մինսկի «Դինամօ»ն, ախոյեանութեան դարձի մրցաշարքին: Երկու խումբերու հանդիպումները միշտ եղած են հետաքրքրական, նկատի առած այն՝ որ կողմերը կը նախընտրեն բաց, յանպատրաստից ստեղծագործական փութպոլը: Հանդիպումը կարեւոր էր երկու կողմերուն համար: Եթէ հիւրերը կը ձգտէին իրենց դիրքը ամրապնդել դասաւորման առաջին հնգեակին մէջ, Երեւանցիները պէտք է պայքարէին դուրս ելլելու համար վտանգաւոր գօտիէն: Այլ խօսքով՝ երկու կողմերուն անհրաժեշտ էր յաղթանակ մը: Ուստի, խաղի առաջին իսկ վայրկեաններէն խումբերը ձեռնարկած են վճռական գործողութիւններու եւ կոլ նշանակելու առիթները յաջորդած են իրարու, պահ մը այն տպաւորութիւնը թողլով, որ հանդիպումը պիտի յատկանշուի կոլերու առատութեամբ: Սակայն, միայն 18-րդ վայրկեանին, Երեւանցիներն են որ յաջողած են արդիւնաւորել իրենց գործողութիւնները: Ռուբէն Քոչարեանի կատարած մէկ փոխանցումը Ռաֆայէլ Գալստեան կրցած է կոլի վերածել:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Յուլիս 9-ի թիւով:

×

ՍԻՐՈՂ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Մոսկուա տեղի ունեցած սիրող շարժարուեստագէտներու շարժանկարի փառատօնին մրցանակներով պարգեւատրըւած են նաեւ «Թռնիր» եւ «Սպասում» կարճ ժապաւէններու հեղինակները, որոնք Կիրովականի քիմիագործներու մշակոյթի պալատի «Լոռի» ժողովրդական արուեստանոցի խումբի անդամներ են: Քանի մը տարիէ ի վեր «Լոռի» արուեստանոցը կը վարէ Արտաւազդ Սիրականեան:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

1985 Յունուար 1-ի տուեալներով Հայաստանի բնակչութեան թիւը հասած է 3 միլիոն 319.600-ի, այսինքն՝ 1917-ի համեմատութեամբ աճած է 4,5 անգամ: Ասիկա բացառիկ աճ մըն է, որ կը բացատրուի ոչ միայն բնական բարձր աճով, այլեւ մեքենական շարժումով: Բնակչութեան բնական աճով Հայաստան աչքի կը զարնէ Խորհ. Միութեան մէջ. այդ աճը երկու անգամ բարձր է Խորհ. Միութեան միջինէն: Նման աճ մը մասնաւորաբար կը բացատրուի նաեւ մահերու նուազումով. այս տեսակէտէն Հայաստան խորհրդային բոլոր հանրապետութիւններէն առաջ անցած է: Ծնունդներու թիւով եւս Հայաստան աչքի կը զարնէ: Այսպէս, 1984-ի տուեալներով 1000 շունչի հաշուով ծնած է 23,4 հոգի. Հայաստանը կը գերազանցեն միայն միջին-ասիական Հանրապետութիւնները եւ Ազրբեջան:

Հայաստանի բնակչութեան թիւի արագ աճի հետեւանքով աւելցած է բնակչութեան միջին խտութիւնը՝ 1983-ին, մէկ քառակուսի քիլոմեթրի վրայ հասնելով 109 հոգիի, ետ մնալով Խորհ. Միութեան մէջ միայն Մոլտաւիայէն (119,4 հոգի): Հայաստանի ամէնէն խիտ բնակուած վայրն է Արարատեան դաշտը: Բնակչութեան կազմին մէջ տակաւին կը շարունակուի կանանց գերակշռութիւնը՝ 100 այրերու դիմաց կայ 105 կին:

Ընտանիքը հասարակութեան կարեւոր օղակն է: Անով պայմանաւորուած է բնակչութեան վերարտադրութիւնը եւ, որոշ չափով, նոր սերունդի դաստիարակութիւնը: Հայաստանի մէջ անընդհատ կ'աճի ընտանիքներու թիւը: Մինչ 1959-ին Հայաստանի մէջ ընտանիքներու թիւն էր 350 հազար, 1979-ին արդէն եղած էր 609 հազար, այսինքն՝ 20 տարուան մէջ 74,3 առ հարիւր աճում: Այս տեսակէտէն Հայաստան առաջին տեղը կը գրաւէ Խորհրդային Միութեան մէջ:

Ներկայիս Հայերը՝ Խորհ. Միութեան 100 ազգերու եւ ժողովուրդներու կազմին մէջ, իրենց թիւով կը գրաւեն 8-րդ տեղը՝ Ռուսերէ, Ուկրանացիներէ, Ուզբեկներէ, Բելոռուսերէ, Ղազախներէ, Թաթարներէ եւ Ազրբեջանցիներէ ետք: 1984-ի մարդահամարի տուեալներով, Խորհրդային Միութեան մէջ կ'ապրին 4 միլիոն 151 հազար Հայեր:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ՊԱՏՈՒԵԼԻ ՎԻՍԷՐ'Թ ՀՈՒՖԹԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

——×——

Ստորեւ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Վազգէն Ա.ի ցաւակցական հեռագիրը Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի ընդհ. քարտուղարին, պատուելի Վիսէր'թ Հուֆթի մահուան առթիւ:

«Այս պահուս, երբ տոքթ. Վիսէր'թ Հուֆթի արդար հոգին կը բարձրանայ դէպի կեանքին միւս ափը, կ'աղօթենք Ս. Էջմիածնի խորանին առջեւ, որպէսզի բարին Աստուած զայն ընդունի քաղցրութեամբ եւ արժանի դարձնէ յաւիտենական կեանքի լուսապսակին:

Հայ Առաքելական Եկեղեցին եւ մենք անձնապէս ճանչցած էինք ողբացեալը որպէս հաւատքով առլցուն քրիստոնեայ մը, որպէս նուիրեալ պատգամախօս մը աւետարանին եւ որպէս շինարար եւ կազմակերպիչ ոգին էքիւմէնիք շարժումին, 40 տարիներէ ի վեր: Աղօթք, յարգանք եւ լոյս մշտնջենի իր անմոռանալի վաստակին Քրիստոսի ծառայութեան:

Մեր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք ձեզի եւ ողբացեալին ընտանեկան սգաւոր պարագաներուն:

Հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարենք Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարին մէջ, իր հոգիին հանգստեան համար:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Ծայրագոյն Պատրիարք
Եւ
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ «ՄԱՅՐԻԿ»Ը

——×——

Թելեռամա-ի վերջին թիւին մէջ (Յուլիս 13-19, թիւ 1852), Յուլիս 17-ի հայկական յայտագրին առթիւ, հեռատեսիլի Բ. կայանէն, տեսակցութիւն մը հրատարակուած է Անրի Վէրնէօյլի (Աշոտ Մալաքեան) հետ, ուր ան կը խօսի իր մանկութեան եւ ընտանիքին մասին, այսինքն՝ հայկ. ծագումին: Ի մօտոյ, Սեպտեմբերին, Լաֆոն հրատարակչականը լոյս կ'ընծայէ անոր գիրքը՝ «Մայրիկ», ուր Աշոտ Մալաքեան կը պատմէ իր ընտանիքին Մարսէյլ ժամանումը, 1924-ին գաղթականներու նաւով մը: Կ'անդրադառնայ երեսունական թուականներու մթնոլորտին, Ֆրանսայի մէջ, ուր այնքան ալ դիւրին չէր օտար ըլլալ: «Աղտոտ օտարական, կուգաս Ֆրանսացիներուն հացը ուտելու» կ'ըսէին ինծի, կը պատմէ Մալաքեան, որ կ'աւելցնէ. -

«Հօրս երգած Ֆրանսայի լեզուն չէր, թէեւ Սէն Թէկզիւփէրի կ'ըսէր «օտարական՝, կը սիրեմ տարբերութիւնդ»:

Օտարականներու ապրած կեանքին այլ մանրամասնութիւններէն ետք, Վէրնէօյլ կը խօսի ցեղասպանութեան մասին, թըրքական ուրացման եւ հայ երիտասարդութեան հակազդեցութեան, այսինքն զինեալ ուժի գործածութեան, ճշդելու համար. - «Անշուշտ, ինքզինքս չեմ ճանչնար այդ շարժումներուն մէջ, դաստիարակութիւն մը առած եմ, որ հակահաբեկչական է, ինչ որ ալ պատահի: Բայց, կը հասկնամ զիրենք, ինչ որ կարելի է, այն կ'ըլլայ նման պարագաներու մէջ: Ես կրնամ 15 վայրկեաննոց յայտագիր մը ընել, գիրք մը գրել, հարցազրոյց մը տալ: Տղաք կան, սակայն, որոնք այդ միջոցները չունին, կ'ըսեն. - 60 տարի է որ կը դիմենք համաշխարհային խիղճին, ոչ ոք մեզ կը լսէ ... ուրեմն»:

Վերջաւորութեան, Մալաքեան կը յիշէ թէ Ռուբէն Մամուլեանի «Քրիստին Թագուհին» տեսած օրն է, որ որոշած է շարժարուեստի բեմադիր ըլլալ:

ՆՈՐ ՎԿԱՅԱԿԱՆ ՄԸ՝ ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՆ

Հազիւ կը վերջանան 1985-ի պաքալօրէայի քննութիւնները, լիսէները կը փակեն իրենց դռները եւ արձակուրդները կը սկսին, ահաւասիկ որ նոր պաքալօրէայ մը մուտք կը գործէ Ֆրանսական կառոյցէն ներս:

Արդարեւ, արդիականացնելու եւ արժեւորելու համար թեքնոլոժիք եւ արհեստագիտական ուսուցումը, Նախարարաց Խորհուրդը իր հաւանութիւնը տուաւ ընդհանուր օրէնք - ծրագրի մը պատրաստութեան, յատկապէս ստեղծելով՝ Արհեստագիտական Պաքալօրէայ մը:

Յառաջիկայ վերամուտին իսկ, դանազան Ակադեմիներուն մէջ, վաթսուն եւ - երեք հաստատութիւններ պիտի պատրաստեն այս նոր վկայականին:

Առաջին վկայականները պիտի բաշխուին 1987-ին: Վկայական մը որ պիտի ունենայ նոյն արժէքը ինչ որ ընդհանուր ուսուցման այժմեան պաքալօրէան՝ «դասական»ը, եւ թեքնիսիէնի պաքալօրէան որ այսուհետեւ պիտի կոչուի «թեքնոլոժիք»:

Արհեստագիտական Պաքալօրէայի նպատակը պիտի ըլլայ՝ պատասխանել ձեռնարկութիւններու պահանջին, որոնք կ'ուզեն ունենալ որակեալ պաշտօնեաներ: Այս ձեւով, մինչեւ 1990, կը նախատեսուի ութսուն հազար երիտասարդներու անմիջական մուտքը գործօն կեանքէն ներս:

Ազգային Կրթութեան նախարար՝ Ժան Փիէր Շըվէնըմանի նպատակն է, մինչեւ 2000 թուականը, ուսանողութեան հարիւրէն ութսունը հասցնել ու բարձրացընել պաքալօրէայի մակարդակին:

Առաջին հանգրուանի մը մէջ, Արհեստագիտական Պաքալօրէան պիտի ունենայ հինգ ճիւղ՝ ինքնաշխատ եղանակներու հաստատում, ելեքթրոնիք էնֆորմաթիք, կառավարութիւն, վաճառք - ներկայացում: Ապա, տարուէ տարի ճիւղերը պիտի բազմապատկուին:

Արհեստագիտական Պաքալօրէայի պատրաստութիւնը պիտի ըլլայ երկու տարուան վրայ: Աշակերտները, թեկնածուները պիտի ընտրուին Պէ - Ը - Բէ-ի մակարդակին: Աւելցնենք որ այս վերջինը կը պատրաստուի երկու տարուան միջոցին, երրորդ դասարանէն յետոյ: Ուստի, արհեստագիտական պաքալօրէայի պատրաստութիւնը պիտի պահանջէ նոյնքան ուսում (տարիի հաշուով) որքան այլ պաքալօրէաները: Այլ խօսքով, Արհեստագիտական Պաքալօրէան պիտի փոխարինէ Պէ - Թէ - ԷՍ-ը որ կը պատրաստէ թեքնիսիէնները եւ պիտի առաջնորդէ «մասնագիտացած» երիտասարդը ուղղակի աշխատանքի շուկային վրայ:

Խորհրդարանի օրակարգին վրայ պիտի գայ այս օրէնք - ծրագիրը աշնան նըստաշրջանին, Հոկտեմբեր մէկին:

Ուրեմն, Պաքալօրէայի պատմութեան մէջ, 1808-էն՝ ընդհանուր ուսուցման պաքալօրէայի ստեղծում եւ 1969-էն թեքնիք պաքալօրէայի ստեղծում, երրորդ թուական մը 1985՝ Արհեստագիտական Պաքալօրէայի ստեղծում:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ
ԱՐՏԱԿ Ս. ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
ՎԱՐՁԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ
Կազմեց՝ ԼԻԴԱ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ
Թեհրան, 1985

×

ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՐՁԵՐ
(Բանաստեղծութիւններ)

×

ԵՐԿՐՈՐԴ ՓՈՐՁԵՐ
(Բեմադրական երգիծաբանութիւն)
1 - Նոր Ճոնդրէֆըրը
Հեղինակ՝ ԹԱԴԷՈՍ ԻՍԿԸՆՏԷՐ ԵՍԱՅԵԱՆ
Ամման, 1985

ՌԸՆՈՒԱՐ՝ ՄՈՆՄԱՐԹՐԻ ԹԱՂԵՑԻ

Մայիս 15-ին Կրան Փալէի մէջ բացուած ցուցահանդէսին առթիւ ո՞վ կրնար լաւագոյնս ոգեկոչել Ռընուարի յիշատակը, եթէ ոչ իր տղան, շարժանկարի արուեստագէտը՝ Ժան Ռընուար: Անոր հեղինակած գիրքը մեծ տպաւորապաշտին լաւագոյն կենսագրութիւնն է: Ստորեւ հատուած մը, ուր կը պատմուի այն ատեն 36-ամեայ նկարիչին Մոնմարթրի տարիները:

×

1876-ին Ռընուար կը հաստատուի Մոնմարթր, Գորթօ փողոցին մէջ տնակ մը: «Բնութեան սեւագրութիւններ կը գծէի, ինչպէս Զոլա որ կը շրջէր Պօսի ցորենի արտերուն մէջ «Հողը» գրելէն առաջ»: Ձեմ գիտեր թէ Զոլա որ ատրիճանի հասուցած էր իր մտերմութիւնը տեղացի գեղջուկներու հետ, սակայն գիտեմ թէ հայրս, ինչպէս ամէն տեղ, բոլորովին ինքզինքը յանձնած էր այս գիւղակին, «որ տակաւին մուտք չէր գործած նկարչական կալուածէն ներս»: Բնակչութիւնը կը բաղկանար փոքր քաղքենիներէ որոնք հմայուած էին առողջ օդէն ու մատչելի վարձքերէն, մշակներ էին ու գործաւորներու ընտանիքներ: Կային արդէն գինետուներ, մասնաւորաբար «Մուլէն տը լա Կալէթ»ը ուր Շարաթ իրիկուն եւ Կիրակի պարելու կուգային Փարիզի հիւսիսային արուարձաններու միտինէթները եւ աշկերտները: Զաղացքին ներկայ շէնքերը չկային. փութով կառուցուած պարզ պահեստանոց մըն էր, որ կը շրջափակէր երկու հողմաղացներ: Հետզհետէ հսկայ ծիլերլոյզներ կը փոխարինէին Սէն - Տընիի ցորենի արտերը եւ Մոնմարթրի ջաղացքները այլեւս աղալու ոչինչ ունէին: Ան երջանիկ էր որ սրճարանը եկած էր փլուզումէ փրկելու անցեալի այս սիրուն մնացորդը: Ռընուար կը պաշտէր այս շրջանը որ դուարճանալու իր ձեւին մէջ կը ներկայացնէր Փարիզցիին «բարի զաւակ»ի կողմը: «Այս պատուութիւնը՝ երբե՛ք գեղխ ... այս լըքումը՝ երբեք գռեհիկ»:

Սկիզբը լակոտները հետաքրքրուած կը դիտէին այս պարոնը որ աճապարանքի մէջ էր միշտ, որ երկար սրունքներով կը կտրէր կ'անցնէր դէշ սալարկուած փողոցները ու կանգ կ'առնէր յանկարծ, հիացած դիտելու հնամենի պատէ մը մագլցած սարիճնայ մը, կամ երիտասարդ բանուորուհի մը որ իրբեւ թէ անտարբեր կը մնար: Յետոյ անոնցմէ առաջինը, որուն կը դիմէր իրեն կը պատասխանէր հեւեւեալ կաղապարաւոր նախադասութիւնով.

- Պարոն, ես այդ հացը չեմ ուտեր:

Շնորհալի աղջիկ մըն էր: «Պաշտելի ձեռքեր, մատներուն ծայրը քիչ մը ուռած սեղի հարուածներէ»: Խօսակցութիւն մը բանալու միտումով Ռընուար կը հարցնէ.

- Կարուհի՞ էք:

- Այո, սակայն մօրս հետ կը բնակիմ ու ամէն գիշեր տուն կ'երթամ:

Յայտնապէս Ռընուար հաճելի թուած է երիտասարդուհիին, որ կը դիտէ զայն «անմեղ» նայուածքներով: «Ի՞նչպէս հասկցնել իրեն որ միայն գինքը նկարել կը փափաքիմ, եւ ուրիշ ոչինչ»: Յետոյ ներշնչում մը կ'ունենայ.

- Ձեր մօրը ներկայացուցէք զիս:

Գտած է առանց կնամոլ մը նկատուելու իր նկարելիք կերպարները ունենալու ճարը:

Մայրը ինքզինքը պատուուած կը զգայ այս «փայլուն» երիտասարդին այցելութեամբ: Աղջիկը նկարելու համար անոր առաջարկած գինն ալ «կարագ կը քսէ հացին»: Կ'առաջարկէ միւս աղջիկն ալ որ գեղեցիկ ականջներ ունի: Լուացարարուհի է անոնց մայրը, «դժուարին սապարէզ մը որ մեծ շահ մըն ալ չապահովեր»: Աղջիկները կար կը կարեն, իսկ հայրը՝ որմնադիր մը, որ սակայն առողջական պատճառներով ապաստանած է գինետան մը անկիւնը:

Կարճ ժամանակի մէջ Մոնմարթրցիները որդեգրեցին այս անձը: Իր մոխրագոյն գծաւոր հագուստը, կապոյտ փողկապը եւ փոքր կլոր գլխարկը կը դառնան թաղին մէկ յատկանիշը. մայրերը զովքը կը հիւսեն իրենց աղջիկներուն. անոնցմէ մէկը Ռընուարը տպաւորել կարծելով կ'ըսէ.

- Օսմանեան թուրքանութեան մրցանակ մը շահած է տասը տարեկանին:

Գիտնականուհին տասնըութին հսկայ մը դարձած էր, չոր աւելի մը նման եւ շէր: Ռընուար կը խոստանայ զայն ներկայացնել իր ընկերոջը Լոթին, որ թերեւս ընկերութեան մը մէջ քարտուղարի պաշտօն մը գտնէ անոր: Կը պատահի որ կարճատես՝ Լոթ իր հոմանուհին կը դարձնէ զայն որ նման պարոն մը հըմայած ըլլալու յոխորտանքով ինքնավստահ, կ'անցնի դիրկէ դիրկ. այնքան որ Լոթ խօսելով իր մասին կ'ըսէ.

- Կատարեալ քուրջի կտոր մը:

Տարիներ ետք աղջկան մայրը կուգայ Ռընուարին դուռը բախելու: Այս վերջինս մտահոգ է քիչ մը: Սակայն կինը եկած է շնորհակալութիւն յայտնելու:

- Աղջիկս խորհրդապաշտ բանաստեղծի մը հետ է. մտաւորականներու հետ միայն գործ ունի: Երբ կը խորհիմ որ առանց ձեզի ան ընկերութիւն պիտի ընէր տակաւին տղոց հետ որոնք ուղղագրական սխալներ կ'ընեն...:

Մայրերուն շնորհիւ Ռընուար կրնայ հաւաքել իր կերպարները որոնք անհրաժեշտ էին «Մուլէն տը լա Կալէթ» պաստառին համար:

Գորթօ փողոցի իր տունը քայքայուած շէնք մըն է. սակայն այս բնաւ չի նեղեր զինքը. ունի սակայն մեծ պարտէզ մը որ կը տարածուի ետեւի կողմը, Սէն Տընիի դաշտավայրին տեսարանով: «Խորհրդաւոր ու ադնուական պարտէզ մը, ինչպէս Զոլայի դրախտը»: Այս միջավայրին մէջ է որ կը գծէ բազմաթիւ նկարներ. երբեք միակ նիւթի մը վրայ չաշխատիր:

- Պէտք է գիտնալ մէկդի դնել պաստառ մը ու ձգել որ հանգչի:

Յաճախ կը կրկնէր «պէտք է թափառիլ գիտնալ». թափառիլ ըսելով ան կը հասկնար այն դադարը որու ընթացքին խնդրի մը հիմնական մասը կը ցայտէր առաջին մակարդակի, կարեւորութիւն ստանալով: Կեանքը զոր կը դիտէ այնքան հետաքրքրութեամբ, կը նմանի իր ստեղծագործական աշխատանքին որ հետաքրքիրներու նայուածքները կը հրաւիրէ իր վրայ. ամբողջութիւն մը որ յամբարար կը յայտնուի: «Առաջուընէ տեսնելու համար պէտք է Աստուած ըլլալ: Փոքր քայլերով յառաջանալ ոչ մէկ տեղ կ'առաջնորդէ: Նոյնիսկ փոքր կտոր մը բաղկացած է անհամար մասնիկներէ»: Ռընուար կը հրճուի երբ կ'իմանայ որ կարելի է հիւլէն մասերու բաժնել: Համոզուած է նաեւ այս բաժանումէն գոյացած իւրաքանչիւր մասնիկի եւս բաժնուելու կարելիութեան:

Երբեմն իր դանդաղութիւնը կը զրգռէ զայն.

- Սկիզբը ձեւը կը նշմարեմ, որպէս մըշուշի մէջէն. գիտեմ թէ ինչ որ պիտի տեսնեմ յետագային, հոն է արդէն. սակայն այդ ժամանակով միայն կը յայտնուի:

Ուրիշ անգամներ կը մտածէ թէ այդ դանդաղութիւնը օգտակար է իրեն:

Կը բաւէ դիտել իր նկարելու կերպը, հասկնալու համար գլխարկելու եւ իր նիւթին թափանցելու իր եղանակը: Ան կը սկսի պաստառին, ճերմակ խորքին վրայ վրձինի հարուածներով. երբեմն ներկին հեղուկը այնքան յորդ է գոյնին բաղդատմամբ որ կը վազէ պաստառին վրայ. Ռընուար «հիւթ» կ'անուանէ զայն: Այս հիւթին շնորհիւ վրձինի քանի մը հարուածով կը փորձէ խորքի գոյն մը հաստատել:

Յետոյ կը զետեղէ կապոյտ կամ վարդագոյնները, դեղինը տեղ կը գրաւէ աւելի ուշ, իսկ սեւը՝ վերջաւորութեան: Երբեք անկիւններ եւ ուղիղ գիծեր չունի: Ձեռագիրն ալ բոլորակաձեւ է, կարծէք երիտասարդ կուրծքի մը շրջագիծը ըլլար: «Բնութեան մէջ ուղիղ գիծ գոյութիւն չունի»:

Իր նկարչութեան ոչ մէկ հանգրուանին պաստառը անհաւասարակշիռ վիճակ մը ունի: Վրձինի առաջին շարժումներէն իսկ ամբողջութիւն մը կը ներկայացնէ պաստառը: Թերեւս Ռընուարի համար խընդիրը նիւթէն ներս թափանցել էր առանց կորսնցնելու առաջին զարմանքին թարմութիւնը: Վերջապէս մշուշէն կը յայտնուէր կերպարը կամ տեսարանը. բոլորովին անփութօրէն գրուած կէտեր կարեւորութիւն մը կը ստանային:

Կերպարը առանց պայքարի, հեշտութեամբ չէ որ երեւան կուգար: Այն շարժումները զորս կը կատարէր Ռընուար երբ կը նկարէր, կ'ըլլային վայրկեաններ որոնք կը յիշեցնէին մենամարտ մը: Որսորդի մըն ալ կարելի էր նմանցնել զայն. իր վրձինի հարուածներուն անձկալից արագութիւնը, անմիջական երկարաձգումներ, իր սուր, թափանցող նայուածքը ինծի կը յիշեցնէր ծիծեռնակի մը գիկզակները, երբ ճանճ կ'որսար: Ռընուարի վրձինը այնքան սերտօրէն կապուած էր իր տեսողական ընկալումին, որքան ծիծեռնակին կտուցը իր աչքին: Երբ կը նկարագրեմ Ռընուարի գծերու եղանակը, չեմ կրնար չյիշել այն կերպով մը վայրագ ընթացքը զոր ունէր, եւ որ բազմաթիւ անգամներ տպաւորած էր զիս երբ փոքր էի:

Երբեմն կը պատահէր որ գոյներն ու ձեւերը յստակացած չէին ըլլար տակաւին աշխատանքի առաջին շրջանի մը աւարտին: Յաջորդ օրը միայն կը գիտնայինք թէ ինչ էր մէջտեղ ելլելիքը: Մեր կրած արպաւորութիւնը այն կ'ըլլար որ մոթիֆը կ'անյայտանար եւ պաստառը կը յայտնուէր, ծնած՝ Ռընուարի ներաշխարհէն:

Իր կեանքի վերջին շրջանին աւելի արագ կ'աշխատէր. կը դիմէր ուղղակի հիմնականին: Սակայն մինչեւ իր մահը շարունակեց «գգուել ու հարուածել իր մոթիֆը» ինչպէս կ'ընեն կնոջ մը, որ պէտքի ան ունենայ իր ամբողջ սէրը արտայայտելու հոլեվինճակը:

Առաւօտուն քանի մը հաւատարիմներու հետ հայրս «Մուլէն տը լա Կալէթ»ի հսկայ պաստառը կը փոխադրէր ու կը գծէր: Երբ իր կերպարները չէին կրնար գալ, ուրիշ բան կը գծէր: Յաճախ կը պատահէր այս:

Երբեմն գացած նստած եմ սօլ-երու փողոցին բարձունքին գտնուող ճաշարանը, ուր հայրս «Օրօրոց»ը կը գծէր: Ա՛ս տ՛ղ, գեղեցիկ պարտէզը ապակեպատ պատուհանի մը վերածուած է: Մոնմարթր շատ սուղ վճարած է անցեալ դարու վերջաւորութեան գեղարուեստական շարժումին իրենց դրոշմը դրած անձերէն ոմանք հիւրասիրած ըլլալու փառքը: Զբօսաշրջիկները որոնք նոյնիսկ չեն ճանչնար Ռընուարը կամ Թուլուզ - Լօթրէքը կը փութան այդ վայրերը: Իրենց տարազները, լուսանկարչական գործիքներուն աղմուկը թաղը բաւական անտանելի կը դարձնեն: Այսուհանդերձ իրենց աղմկարար խմբակները տակաւին չեն յաջողած վանել Անժէլներու, Ժաններու եւ Էսթէլներու ուրուականները: Կարելի է անոնց թոռնուհիներուն հանդիպիլ հոն, սանդուխներուն վրայ, քիչ մը աւելի շպարուած քան ծանօթ պաստառներու իրենց նախամայրերը, քիչ մը նուազ հաւատաւոր երիտասարդ իշխանին գալուստին: Անոնք կորսնցուցած են իրենց նախամայրերուն խօլ անփութութիւնը, անոնց որ սակայն այնքան թշուառ էին: Քիչ մը աւելի հանդարտաւէտութեան հետ արդի ժամանակները իրենց հետ բերած են վաղուան մտահոգութիւնը: Այսուհանդերձ իրենց ժպիտն ու նայուածքին չարաճճի փայլը այսօր ալ սիրտը բաբախել պիտի տար Ռընուարի մը, եթէ բախտը զայն առաջնորդէր Մոնմարթր:

Թ. Ա. Թ.

ԼԻԹՈՒԱՆԻԱ

ԵՂԵՌՆԻ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ ՎԻԼՆԻՒՍԻ ՄԷՋ

Վիլնիւսի Գիտնականներու Տունը, Ապրիլ 23-ին, նշուած է Եղեռնի Եօթանասունամեակը, յիշատակի երեկոյթով մը: Նախքան յայտագրի գործադրութիւնը կողքէններու սրահին մէջ ներկաները ունկնդրած են հայկական ժողովրդական եւ կոմիտասեան մեղեդիներ:

Արեւելագէտներու բաժանմունքի նախագահ Ռոմուալտս Նէյմոնտասի բացման խօսքէն ետք, վիլնիւսարնակ ճարտարապետ եւ սիրող նկարիչ Ռուսլան Յարութիւնեան զեկուցում մը կարդացած է՝ «Հայ կերպարուեստը հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը» նիւթին շուրջ, ներկայացնելով միջնադարեան մանրանկարչութիւնը, հին հարթաքանդակները, խաչքարերու յատկանիշները, ինչպէս նաեւ արդի հայկական կերպարուեստի կարեւոր առանձնայատկութիւնները: Զեկուցումին ընկերացած է լուսապատկերներու ցուցադրութիւնը:

Յայտագրի երկրորդ բաժնին ներկայացուած է «Հայաստան աշխարհ» գրական - երաժշտական յօրինումը: Հնչած են հայկական ժողովրդական, ազգագրական, հոգեւոր երգեր, ինչպէս նաեւ Սայաթ Նովայէն, Կոմիտասէն եւ Եկմալեանէն գործեր: Ցուցադրուած են Հայաստանի բնութիւնը, ճարտարապետական յուշարձանները, Երեւանի տեսարժան վայրերը ներկայացնող լուսապատկերներ: Բաժանմունքի անդամ, բանաստեղծուհի Մարիետա Կոնտրիմայտէն կարդացած է հայ բանաստեղծութենէն (Նարեկացի, Ֆրիկ, Քուչակ, Սայաթ - Նովա, Սիամանթօ, Թումանեան, Տէրեան, Էմին, Դաւթեան) իր կատարած թարգմանութիւնները: Արտասանուած են նաեւ Աւ. Իսահակեանէն, Յով. Շիրազէն եւ Վ. Դաւթեանէն քերթուածներ, Էդ. Մեժելայտիսի եւ Ե. Սարեվկոնասի լիթուաներէն թարգմանութեամբ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ...

—×—

Բոլորս մէկ մէկ ծաղիկ նետեցինք դագաղին վրայ, երբ գերեզմանատան աշխատաւորները սկսան հողին մէջ իջեցնել ընտիր փայտէ շինուած փառաւորլուն դագաղը: Ծաղիկները գարնուցեան փայլուն, այս սկսան ճզմուիլ փոսին մէջ նետուած հողին տակ: Չորս աշխատաւորներ իրենց բահերուն ամբողջ ուժովը հող կը լեցնէին հիմա դագաղին վրայ, մինչ քահանան ու երկու դպիրներ բառերը երգելով կը ջանային քայլ յարմարցնել բահերուն աշխատանքին: Քսան, երեսուն բարեկամներու հետ հոն այդպէս կանգնած, կը դիտէի մարդուն հող իջնելու այն պաղ արարողութիւնը, որուն հետ միտքս երբեք չէ կրցած հաշտուիլ: Յուզուած էի, բայց շատ ուշադրութեամբ կը հետեւէի գործաւորներուն, որոնք ամէն օր անծանօթներ եւ մէկը միւսէն այնքան տարբեր մարդիկ թաղելու սովորական անզգամութեան մէջ գոնէ, իրենց գործը լաւ եւ շուտ կատարելու բծախնդրութիւն մը կը մատնէին: Ու մտքիս մէջ դեռ կ'արձագանգէր այն չոր աղմուկը, զոր առաջին հողը կը հանէ դագաղին զարնուելով: Այդ աղմուկը շուտով կ'անհետանայ քանի դագաղը կը ծածկուի հողով, բայց իմ մտքիս մէջ միշտ քանի մը ժամ կ'արձագանգէ ամէն անգամ որ յուղարկաւորութեան մը կ'երթամ: Կը յիշեմ այդ առաջին դղրդիւնը եւ կ'ըսեմ թէ ատիկա մարդ կոչուած մահկանացուին տուած վերջին ձայնն է աշխարհի:

Երբ քահանան սկսաւ երգել «Ի վերինն Երուսաղէմ»ը, փոսը ամբողջովին լեցուած էր արդէն եւ աշխատաւորները կը ծեծէին ուռած փոսը, դուրս մնացած հողերուն համար նոր տեղ բանալու մըտօք: Այդ միջոցին յանկարծ դէպք մը պատահեցաւ. աշխատաւորներէն մէկը գնաց ու քովի դամբարանին կռթնցուած փոքրիկ ծառ մը բերաւ եւ անոր բացը մնացած արմատները դրաւ թարմ հողակոյտին վրայ: Միւսները շարունակեցին հող լեցնել անոր արմատներուն շուրջ եւ վայրկեան մը վերջ փոքրիկ ծառին արմատներն ալ մնացին հողին տակ:

Կրնա՞մ բացատրել թէ ինչու անսովոր յուզում մը պատճառեց այդ պատկերը ինծի: Սովորական պատկեր մը չէ՞ր ատիկա: Մէկ օր առաջ, գերեզմանափորները խնամքով հանած եւ քով դրած էին այդ ծառը, որպէսզի վերջը դարձեալ տեղը տնկէին զայն: Գերեզմանատան մը մէջ ո՞վ գիտէ շաբաթը քանի՞ անգամ կը պատահի այսպիսի դէպք մը: Բայց ցնցուեցայ: Ի՞նչ պէտք էր տեսնել այդ պատկերին մէջ. մարդուս մարմնին հանդէպ բնութեան ցոյց տուած յարգա՞նքն ու երկիւղածութիւնը, թէ ոչ կեանքին նուրբ մէկ հեղնանքը ընդդէմ մեր ճակատագրին: Ծառը ահաւասիկ քանի մը ժամ անդին կը քաշուէր, իր տեղը կը զիջէր որպէսզի տակի հողը բացուէր եւ հոն նոր զոհ մը տեղաւորուէր: Յետոյ վերստին կը գրաւէր իր տեղը եւ կը բարձրանար, կարծես թէ ոչինչ պատահած ըլլար այդ քանի մը ժամուան ընթացքին: Մտքիս մէջ ի՜նչ փոթորիկներ չէր ստեղծեր այդ պատկերը:

×

Փիչերային փարթամ զբօսավայրեր գիտենք, որոնց առջեւ համազգեստաւոր դռնապաններ կը սպասեն: Երբ կը մօտենաս այդպիսի զբօսարանի մը դրան, դռնապանը պահ մը եղերք կը քաշուի յարգանքով, «բարի եկաք» ըսելով դուռը կը բանայ: Յետոյ, երբ կը մտնես, դուռը կը գոցէ վրայէդ եւ կը սկսի նոր յաճախորդներու սպասել:

Ամէն անգամ որ կը մտնեմ այդպիսի զբօսարանէ մը ներս, գաղտնի ժպիտով մը կը նայիմ այդ դռնապանին եւ գիտեմ թէ ինչ կը խորհի ան: Ան ուրախ է որ այդ գիշեր ալ իր զբօսարանը առանց յաճախորդի չէ մնացած եւ քիչ վերջ պիտի սկսի ստանալ իր հիմա ցուցաբերած յարգանքին ձեռաձիրը:

Եւ մեր կեանքին մէջ ամէն օր, անդրադառնալով կամ առանց անդրադառնալու, ո՜վ գիտէ քանի քանի անգամ կը հանդիպինք մէկու մը, որ մեր դիմաց յարգանքով եղերք պիտի քաշուի վայրկեան մը, վերջը դարձեալ դուռ մը գոցելու համար մեր վրայ:

×

Ամէն անգամ որ յուղարկաւորութեան մը ընթացքին կը տեսնեմ ննջեցեալին ամենամօտիկ մարդոց մուտքը, սեւեր հագած, պաշտօնական տարազով, ինքնաբերաբար կը մտածեմ որ այդ մարդիկը մէկ ժամ վերջ պիտի հանեն այդ սեւ կամ պաշտօնական հագուստը: Մարդոց մէկ ժամուան համար սեւեր հագուիլը կարծես յարգանքի ընդհատում մըն է, մեռնողին հանդէպ: Երբ յուղարկաւորութիւնը պիտի վերջանայ, երբ դագաղը հող պիտի իջնէ, երբ ցաւակցութիւնները պիտի ընդունուին, երբ տան մէջ սուրճ մըն ալ պիտի հրամցուի ցաւակից բարեկամներու, եւ երբ վերջապէս ամէն մարդ պիտի մեկնի, (որովհետեւ անպայման ամէն մարդ պիտի մեկնի) այն ատեն այդ մարդիկը պիտի սկսին հանել պաշտօնական հագուստը, հանգիստ բան մը պիտի հագուին, երկար շունչ մը պիտի առնեն:

Գացողը կ'երթայ, մնացողը կը մնայ:

Բոլորս ալ մէկմէկ ծառ ենք, որ պահ մը եղերք կը քաշուինք յարգանքով, տեղ բանալու համար մեկնողին, եւ յետոյ կրկին կը գրաւենք մեր տեղը: Կրկին հողին կը կառչինք մեր արմատներով ու կրկին կանանչ կը հագնինք ամէն գարնան...:

Մինչեւ որ...

Ռ. Հ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Համազգայինի կեդրոնատեղին, Յունիս 13-ին, քննարկուած է Թենըսի Ուիլեըմսի «Ապակեայ Գառագեղը» թատերախաղը, զոր բեմադրած է Յարութիւն Գնդունի: Բացումը կատարած է Աստուր Սոլաքեան, ներկայացնելով Յարութիւն Գնդունիի բեմադրած աշխատանքները՝ 1969-էն սկսեալ: Զեկուցաբերը՝ Վահէ Էլմաճեան, ներկայացուցած է թատերախաղը, անդլերէնէ կատարուած թարգմանութիւնը, անդրադառնալով երաժշտութեան, յարդարանքին, դերակատարներուն եւ դրուատելով տարուած աշխատանքները: Խօսք առած է բեմադիրը:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Համազգայինի կազմակերպութեամբ, Յունիս 6-ին, տեղի ունեցած է հանդիպում մը երիտասարդ երեք բանաստեղծներու հետ՝ Մհեր Գարագաշեան, Հրազդան Զէյթլեան եւ Սեւակ Արծրունի, անոնց՝ միասնաբար հրատարակած գիրքի քննարկման համար: Առաջին զեկուցաբերը՝ Շուշիկ Տասնապետեան, արժեւորած է գիրքը, հիմնըւելով վերջին դարերու գրական դպրոցներու եւ հակումներու ուղղութեան վըրայ: Երկրորդ զեկուցաբերը՝ Պետիկ Հերկէլեան, շեշտը դրած է երիտասարդ բանաստեղծներու յանդգնութիւններուն, նորարարութեան վրայ: Խօսք առնելով Մհեր Գարագաշեան՝ ի մէջ այլոց ըսած է. «Ներկայի մեր գրականութիւնը կը գտնուի լճացած, գրեթէ նեխած վիճակի մը մէջ: Ոմանք կողմնակից են պարզ գրականութեան, այդ պարզութեան ներքեւ պահելով իրենց տկարութիւնը, իսկ ոմանք բարդ գործեր ստեղծելով կը կարծեն ծածկել իրենց տգիտութիւնը: Անոնք ոչինչ կը փոխանցեն: Մենք գիտակից ենք մեր ըրածին: Ոմանք մեզ նկատեցին անհաւասարակշիռ կամ հիւանդագին վիճակով մարդ: Ո՛չ մէկն ենք, ո՛չ ալ միւսը, պարզապէս կ'ուզենք ցնցել անտարբերները»: Սեւակ Արծրունի փորձած է համոզել ներկաները, թէ «նորարար այս գրականութիւնը պահանջ է մեր ներկայ կեանքին մէջ»:

×

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՈՅԻ Մշակութային սրահին մէջ, Յունիս 23-ին, ներկայացուած է Մ. Իշխանի «Մեռնիլը որքան դժուար է» թատերախաղը, բեմադրութեամբ եւ խաղարկութեամբ Գալուստ Ճանըրճեանի:

×

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ՝ Գահիրէ, Աղեքսանդրիա եւ Հելիոպոլիս, Մայիսի կէսերուն երգահանդէսներ տուած է լիբանանահայ երգչուհի Սօսի Մինասեան: Յայտագրին մաս կազմած են Էդ. Յովհաննիսեանէն, Բարսեղ Կանաչեանէն, Կոմիտասէն, հայ եւ օտար այլ երգահաններէ գործեր, որոնց մեներգանութեան դաշնակով ընկերացած է Տէյվիտ Հէյլդ:

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ նշուած է Զօրք - Մարզպանի զօրամարտին 75-ամեակը, նախագահութեամբ առաջնորդ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեանի: Ներկայ եղած են շուրջ չորս հարիւր հոգի: Բացումը կատարած է Արամ Սեփէթճեան: Խօսք առած է տոքթ. Եղիա Ադխաչերեան: Բանախօսած է Սարգիս Մինասեան, ներկայացնելով Զօրք - Մարզպանի պատմա - աշխարհագրական, ինչպէս նաեւ անոր հայ բնակչութեան կեանքին ու ղեկավարական պայքարներուն համառօտ պատկերը: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը:

×

ՆԻՒ ՃԸՐՁԻԻ Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունիս 23-ին, գումարուած է Համազգայինի արեւելեան Մ. - Նահանգներու 9-րդ Ներկայացուցչական ժողովը: Մասնակցած են 23 լիազօր պատգամաւորներ՝ Ֆիլատելֆիոյ, Նիւ - Եորքի, Նիւ - Ճըրզիի, Տիթրոյթի, Պոսթընի եւ Ուաշինկթընի մասնաճիւղերէն, նաեւ՝ հրաւիրեալներ: Բացումը կատարած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետ տոքթ. Հրանդ Մարգարեան: Սոֆի Գէորգեան կարդացած է Վարչութեան միամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը, ուրկէ պարզուած է, որ Համազգայինի տուեալ շրջանը ունի 300 գործօն եւ 317 օժանդակ անդամ. ունի երեք թատերախումբեր՝ Պոսթըն, Նիւ - Եորք եւ Ուաշինկթըն, մէկ պարախումբ՝ Պոսթըն: Վարչութիւնը ձեռնարկած է «Համազանգ» պարբերաթերթի հրատարակութեան:

×

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի Համազգայինի գրադարանի սրահին մէջ, Յունիս 7-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի Լսարանի Բ. տարեշրջանի ամավերջի հանդէսը: Բացումը կատարելով հանդիսավարը՝ Անդրանիկ Արթինեան, անդրադարձած է Լսարանի հաստատման նըպատակներուն, կարեւորութեան, արձանագրած յաջողութիւններուն եւ ուսուցչական կազմին ու աշակերտութեան ցուցաբերած նուիրաբերումին: Խօսք առած են վարչութեան ատենապետ Օննիկ Յովսէփեան, Լսարանի դասախարակ ուսուցիչներ Սոնա Յովհաննէսեան եւ Մարգար Շարապխանեան, ինչպէս նաեւ Խաժակ Ծ. Վրդ. Յակոբեան, որոնք շեշտած են Լսարանի անհրաժեշտութիւնը: Այս տարի Լսարանը տուած է 8 շրջանաւարտ:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՓԱԽՈՒՍՏ

Նրանց բնակիչները այն աստիճան սովորած են յաճախ աքսորականների խմբեր տեսնել, որ հէնց լսում են շղթաների հընչիւններ, տներից դուրս են թափւում, սառնասրտութեամբ նայում են նրանց վրայ եւ ցոյց են տալիս իրանց երեխաներին: Ոմանք տալիս են թշուառներին մի կտոր հաց, մի քանի գրօշներ:

Միշտ տխուր եւ միատեսակ է շրջապատը: Նոյն անվերջ անապատները ամէն տեղ տարածւում են քո առջեւ, նոյն մառախլապատ հորիզոնը ամէն տեղ միախառնւում է սպիտակ սաւանով պատած տափարակների հետ, նոյն ցուրտ, խոնաւ եւ մթին իջեւանները սպասում են քեզ ճանապարհների վրայ, եւ շատ տեղ հանդիպում ես պաշտօնակատարների կոպիտ, անխիղճ վարմունքին: Ամէն տեղ, կայարաններում նոյնպէս համբարքով ըստանում են ճանապարհ են դնում թշուառականների խումբը: Գնում ես, գնում ես ... անցնում օրեր, շաբաթներ, ամիսներ ... օր ըստ օրէ ուժաթափ ես լինում, նուաղում ես, թուլանում ես, բայց չգիտես, թէ ե՞րբ պէտք է տեղ հասնես...:

Երբեմն երեւում են քեզ մարդիկների երեսներ, սառն եւ անմիտ, որպէս ինքը եղանակը: Ոտքից գլուխ հագնուած մորթերի եւ մուշտակների մէջ, այդ դըռնեհիկները հազիւ որոշւում են թաւամազ արջերից, որոնք շատ անգամ ծոյլ եւ դանդաղ կերպով անցնում են պատապարտեալների խմբի մօտով, եւ մի առանձին հեգնական հայեացք ձգելով նըրանց վրայ, կարծես, ուզում են ասել՝ «մենք աւելի բախտաւոր ենք, քան թէ դուք»:

Ցուրտ է: Ամէն արարած այստեղ մըրսում է, սառչում է, քարանում է: Երկիրը զուրկ է լոյսից եւ ջերմութիւնից: Կարծես, արեւն էլ այստեղ մրսում է, կարծես նա էլ մուշտակ ունի հագած: Նրա գունաթափ դէմքը շատ չէ որոշւում նոյն գռեհիկների, նոյն արջերի երեսներից: Նրա ճառագայթները կորցնում են իրանց զօրութիւնը ընդհանուր սառնութեան մէջ:

Մեռած բնութիւնը բոլորովին ուրիշ կերպարանք է ստանում, երբ հանդիպում ես անտառների: Այստեղ երեւում է կեանք, բուսական թշուառ կեանք: Տարւայ այն եղանակում, երբ մեզ մօտ ծառերը բեռնաւորուած են զանազան տեսակ անուշ պտուղներով, երբ խաղողը մեղրի համ է ստանում մեր այգիներում, - այստեղ սառը քամին փչում է, ծառերի ճիւղերը սարսափելով տատանւում, դալկացած տերեւները խշխշալով թափւում են, եւ նրանց տխուր հառաչանքներից դու որոշում ես այս խօսքերը՝ «տե՛ս, մենք էլ աքսորուած ենք այդ երկրում»: Եւ իրաւ, բնութեան խստութիւնը մինչեւ այն աստիճան ճնշել է այդ ողորմելի արարածներին, որ նրանք ազատ կերպով աճել եւ զարգանալ կարող չեն: Որքան առաջ ես գնում, ծառերի աճելութեան ուժը պակասում է, պակասում է, եւ նրանք հետզհետէ փոքրանալով, բոլորովին մանրանում են, մինչեւ թզուկ թուփերի կերպարանք են ստանում:

Ամէն ինչ այստեղ մօտ է երկրին, ամէն ինչ թեքուած, խոնարհուած է դէպի ցած: Լեռները եւ բլուրներն անգամ չեն համարձակւում իրանց գագաթները շատ վեր բարձրացնել, կարծես նրանց վրայ եւս մի բան ճնշում է: Եւ երկրի ընդարձակ տարածութիւնը ստանում է տափակ, հարթ - հաւասար կերպարանք, - ձեւացընում է մի անսահման անապատ:

Չնայելով եղանակների խստութեանը, չնայելով մեր ուղեւորութեան սպանիչ ազդեցութեանը, իմ ընկերները դարձեալ չէին կորցնում իրանց զուարթութիւնը: Նրանք իրանց սովորութեան համեմատ հանաքներ էին անում, ծիծաղում էին եւ շատ տեղ իջեւաններում անձնատուր էին լինում արբեցութեան:

Այդ երկրում լոյսի եւ ջերմութեան պակասութիւնից մարդը միշտ ցուրտ է ըզգում եւ ցո՛ւրտ: Պէտք էր բանով տաքացնել սառած մարմինը, - եւ արաղը հանդիսանում է որպէս փրկարար դարման: Նա թմրեցնում է ուղեղը, բթացընում է զգայարանքները, եւ դու բնութեան խստութիւնը այլեւս չես զգում: Եւ այդ է պատճառը, որ ոչ մի հիմնարկութեան այնքան չես հանդիպում, որքան գինետների: Նրանց թիւը հազարապատիկ աւել է եկեղեցիների, դըպրոցների եւ այլ կրթական հիմնարկութիւնների թուից: Համարեա բոլոր իջեւաններում կարելի էր գտնել արաղ:

(Շար. 139)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. - Իսպալին. - Տէր եւ Տիկին Շնոտեան 100, Նուպար Քիրէճեան 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին: Քէլէճեանի հոգեհանգստեան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Քէլէճեան 50: Զօրեանի հոգեհանգստեան առթիւ. - Տիկին Հերմինէ Զօրեան 50, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան Գարմէն 100, Տէր եւ Տիկին Սահակ Զօրեան 500 Ֆ. եկեղեցականներու ծախքերուն, 250 Ֆ. սարկաւագներու ծախքերուն, 250 Ֆ. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին: Խազինէճեանի հոգեհանգստեան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէճեան 300 Ֆ.: Միճիճեանի թաղման առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Ջրբաշեան Աբրահամ 50, Այրի Տիկին Մարկրիթ Քիւփէլեան 50, Օր. Միքիքեան Կարապետեան 50, Տէր եւ Տիկին Արզումանեան 50 Ֆ., Տիկին Սիրանոյշ Միքիքեան 50: Գարապաշեանի ամուսնութեան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Մահտեսեան 200 Արծրունի Ջրբաշեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Տիկին Թուլլաճեան 500 Ֆ., 500 Փրանք Հ. Բ. Ը. Միութեան, Տիկին Խօքախզեան Մաալէն 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կաշապետեան 200 Ֆ., Պ. Դաւիթ Պանտիկեան 500 Ֆ., Տիկին Անահիտ Ստեփանեան 50 Ֆ. 50 Հ. Բ. Ը. Միութեան, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան 500 Ֆ., Այրի Տիկին Փիրիեան 300 Ֆ. Հ. Բ. Ը. Միութեան ամառնային ճամբարին, Տէր եւ Տրկին Ժան Մելքոնեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շարլ Կուրտիկեան 1000 Ֆ., Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան 3000 Ֆ., 1000 Ֆ. Սահակ - Մեսրոպ երգչ.ին, 1000 Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան, Պ. Վարուժան Պողաճեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թորոս Ախոյեան 500 Ֆ. Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մալեան 250 Ֆ., 250 Ֆ. Հ. Բ. Ը. Միութեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Ղազարեան 500 Ֆ., Տիկին Գոհար Քիւլպասթեան 500 Ֆ. Հ. Բ. Ը. Միութեան ամառնային ճամբարին: Կիւզէլեանի հոգեհանգստեան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Նշան Կիւզէլ 300 Ֆ., Պ. Ալպէր Ազարեան 100 Ֆ. Սէն - Ռաֆայէլի հայկական ծերանոցին, Յարութիւն Մէրճմէքճեանի 100, Պ. Վարդգէս Մալճեան 100 Ֆ. Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Սվաճեան 100 Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մանուկեան 100, Գալէնտէրեան Գարուն 150, Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան Արթօ 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ջուլֆաեան Գրիգոր 100 Ֆ., Պէրպէրեանի մկրտութեան առթիւ. - Տիկին Մանուշ Շամիրեան 100, 100 Ֆ. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Մասիս Շամիրեան 100 Ֆ.: Քէփէքեանի պսակին առթիւ. - Յարութիւն Մուխալլեան 100 Ֆ.: Տէր - Յակոբեանի պսակին առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Տէր - Յակոբեան 200 Ֆ., Օր. Համբարձումեան 100, Ֆ., 200 Ֆ. Ռատիօ - Տիալոկին: Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբը 500 Ֆ.: Մանուկեանի թաղման առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Մաթոսեան 200 Ֆ., Ժորժ Գասպարեան 200 Ֆ., Մանուկեան 2000 Ֆ.: Գրիգոր եւ Վարդան Եարտըմեան (Սիոնէյէն) 100 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մոնֆէռմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռոմէնվիլ, Կանեըի, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: Հեռաձայն. - 381 - 01 - 72:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Յուլիս 14, Վարդավառ է: Տօն պայծառակերպութեան Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թափօր լերինն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Յուլիս 15, յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Վարդավառ: Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Յուլիս 14, եկեղեցւոյս մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ Պայծառակերպութեան (Վարդավառ) տօնին առթիւ: Կը պատարագէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ առաջնորդութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Սկիզբ. ժամերգութեան ժամը՝ 8

Պատարագ՝ 10

Քարոզ՝ 11

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

U. G. de KHARPOUT
Section de ST. ANTOINE
à FABREGOULES, près de Septèmes,
le DIMANCHE 14 JUILLET
avec l'Orchestre EREBOUNI
Musique et danses arméniennes

×

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Համախարբերդցիական Միութեան, Ֆրանսայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը, կը հաղորդէ որ 44-րդ Պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Յուլիս 13, ժամը 10-էն սկսեալ, Ֆապրէկուլի մէջ, Մարսէյլի մօտ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդներու առիթով Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Գրասենեակն ու Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը փակ կը մնան ամբողջ Օգոստոս ամիսը:

×

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Հինգշաբթի, Օգոստոս 1-էն մինչեւ Սեպտեմբեր 2, Երկուշաբթի:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄՆՈՅ

FETE POPULAIRE ARMENIENNE

VARTAVAR

Dans un domaine privé, à une trentaine de kilomètres de Paris, dans la forêt de Moussy-le-Vieux
DIMANCHE 14 JUILLET

MUSIQUE
CHANSONS
DANSES ARMENIENNES

TRAJET : Porte de la Chapelle prendre l'autoroute du nord, puis direction Soissons. Sortir à Dammartin. A environ un kilomètre de Moussy-le-Vieux, l'itinéraire sera fléché. Pour les personnes sans moyen de locomotion, un service de ramassage est prévu au métro Porte de la Chapelle à 10 heures.

KHOROVADZ et VIN A VOLONTE

Frais de participation : 70 Frs.
Gratuit pour les enfants de moins de 10 ans.

LES BILLETS SONT EN VENTE :
- Cordonnerie Manoukian, 54 rue d'Erévan, Issy-les-Moulineaux
- Epicerie Sérafian, 31 avenue Rodin, Meudon
- Télé Condorcet, 175 avenue Jean Jaurès, Clamart
- Cordonnerie Raffi, 30 rue Carnot, Chaville
- CRDA, 36 rue de Trévise, 75009 Paris
- Restaurant l'Etoile grecque, 21 rue Saint Jacques, 75005 Paris

COMITE SARDARABAD DU MOUVEMENT NATIONAL ARMENIEN

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS

du 03 août au 17 août	6 800 F
du 18 août au 31 août	6 890 F
du 06 septembre au 19 septembre	6 770 F
du 20 septembre au 03 octobre	6 710 F
du 04 octobre au 18 octobre	5 760 F
du 27 décembre au 07 janvier 86	5 390 F

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Départ MARSEILLE/MARSEILLE

du 10 août au 23 août
du 17 août au 06 septembre
du 07 septembre au 20 septembre
du 14 septembre au 27 septembre
du 05 octobre au 18 octobre
du 02 novembre au 15 novembre
du 23 novembre au 06 décembre
du 28 décembre au 10 janvier 86

CIRCUITS

du 06 juillet au 19 juillet : Moscou - Erévan - Tbilissi - Sotchi - Moscou.

du 10 août au 23 août : Moscou - Erévan - Tbilissi - Leningrad.

Nos prix comprennent :

— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261-51-13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860-13-66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84-54-54
(91) 50-75-49

AIR FRANCE · Intourist · AEROFLOT · APS

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՊԱՑԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

ANTENNE 2

Չորեքշաբթի, Յուլիս 17, ժամը 22.45ին՝ պատմութիւնը կը սկսի ժամը 20-ին. - Հայկ. Հարցը:

Մարք Ֆեռօ - դէմ առ դէմ հայկական հարցին հետ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
13 - 14

SAMEDI-DIMANCHE
13 - 14 JUILLET
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PRÉMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.006 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 16.006

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

—×—

Վարդավառը։ Ինչպէս կը պատկերացնե՛ք զայն, ականջածուն։

Մեր լեզուին գունագեղ, իմաստալից բառերէն մէկը, այնքան խորախորհուրդ։ Հեթանոսական շրջանէն սկսեալ մինչեւ քրիստոնէական աշխարհ եւ միջավայր բերելու համար։ Մանաւանդ ժողովուրդ մը՝ դարերու կնիքով դրոշմուած եւ յատկապէս, սոսր հեւքոտ, եռուն կեանքին մէկ երեսը պարզելու մասօք։

Պատմութիւն Հայոց։

Բնութեան զօրութիւնը անձնաւորող աստուածներու պաշտամունք։ Խնկարկում մեհենական ծիսակատարութեամբ։ Ապա՝ նոր աստուածաւորումով փառաբանութիւն խորքին մէջ միշտ ուժին, գեղեցկութեան, արդասաւորումին հանդէպ։

Յաւերժական կեանքին նկատմամբ։

Չէ՞ որ մարդ էակը կը մնայ տեւական կերպով նոյնը։ Կը կառչի իր անցեալին, հաւատալիքներուն, երազներուն եւ ձրգտումներուն։ Կը փառաւորէ իր նախնիքներուն մեծութիւնը, փառքը, տարբեր զգեստաւորումներով, տարբեր գունաւորումներով և մտածումի տարբեր չիթերով։

Ժողովուրդն Հայոց կրնա՞ր մոռնալ, չյիշել, թէ Արածանիի աջափնեան, Տարօնի արեւմուտքը, իր հեթանոս հայրենիքին պաշտամունքի հիմնական կեդրոններէն մէկն էր եղած։ Աշտիշատ. Վահագնի փառքը հիւսող մեհեանը։ Ուրիշ մը՝ գլխցագնին տարփուհիին Աստղիկի գեղեցկութիւնը պանծացնող։ Այլ մը կը յաւերժացնէր Անահիտը՝ մայրը բոլոր առաքինութիւններուն, նորանոր ծիլերուն ակը, յաւիտենական կենդանութիւնը մայր հողին եւ անոր վրայ հաստատուն քայլեր նետող ոտքերուն, լոյսին յառող աչքերուն, ստեղծագործ ձեռքերուն ու հոգեկան ալացքներով խոյանքներ արձանագրող իր պապերուն։

Դարեր իրարու կը յաջորդեն։ Նոյնը կը մնայ Հայը իր դիմագիծով ու հողով։

Եւ միշտ նոյն հոգեկան հաղորդութիւնը՝ Ս. Կարապետի վանքին ներսն ու դուրսը։ Այս անգամ խաչակնքումներով, զուռնայով, լարախաղացներով։ Անթեւեթ, բնական, ինչպէս անցեալին, հի՛ն. հի՛ն օրերուն...։

Ժողովուրդն էր, որ դեռ երէկ, մինչեւ Սեւ Թուականը, մրջիւններու նման կը սեւցնէր վանք, լեռ, հովիտ, ձորերն ու ծործորակները։

Հոռովել՝ Ուխտավայրին շուրջը, հին [illegible]րումներով եւ մաղթանքներով մշտադալար խղճերով։

Իսկ այսօ՞ր։ Երկար տասնամեակներէ ի վեր խոպան, անջրդի, ամայի կը մնան շրջակայ տարածութիւնները։ Որովհետեւ մեր մնայուն ոսոխը, գլխատիչը աւերեց սրբազան վայրը։ Եւ անձիտեց ժողովուրդը։

Բայց Ուխտավայրը հոն կը մնայ, թէկուզ քարքարոտ։ Իսկ տէրը՝ Հայը, ցրնծագին ոտումներով իր յառաջընթացը կ՚արձանագրէ, պատմական փոքր հողաշերտի մը վրայ եւ այլուր։

Լոյսը, որ կուգայ անցեալէն, հեթանոս դարերէն մինչեւ մեր Թուականները, չի կրնար խամրիլ, թառամիլ, թօշնիլ, այնքան ատեն որ կը լուսարձակուի պինդ դնդերներու միջոցաւ։

Լոյսը, այսօր, կը ծաղկի եւ, անկասկած, իր փայլուն շողը պիտի տարածէ նաեւ մինչեւ աւերակոյտի վերածուած Ուխտավայրը։

Ամայացած վայրերը վերստին պիտի ծաղկին այս անգամ դարը պատկերացնող, բայց միշտ երէկի փառքը հիւսող նոր երգերով։

Ներկան, ապագան անցեալին կապող, զօդող նորանոր հոտովէլներով։

Այս է կամքը այն ժողովուրդին, որ իր հին օրերուն մեհեաններ կերտեց, ապա խաչքարեր հիւսեց եւ տասնամեակներէ ի վեր լոյսի կեդրոններ կը բարձրացնէ։

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՐՏՔ՝
20 ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐ

ԲԱՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ

ԵՒ
ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ՝
«ԷՕՐԷՔՍ» ԾՐԱԳՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ

—×—

Կը թուի որ տնտեսագէտ Էօզալի պատական քաղաքականութիւնը ակնկալուած արդիւնքները չէ տուած, քանի որ առաջին վեցամսեային պարզած պատկերը քաջալերական չէ։ Այս է նաեւ կարծիքը միջազգային Հիմնադրամին (ՖՄԻ) փորձագէտներուն։ Ի՞նչ ծրագրած էր Էօզալ, բարելաւելու համար կացութիւնը եւ կասեցնելու դրամահոսութիւնը. զարկ տալ արտածումներուն ի վնաս ներքին սպառումին։ Արդ, առաջին չորս ամիսներու ընթացքին, արտածումները 4,7% նուազում արձանագրած են, գիները 4,6% յաւելում կրած են Մայիսին, 43% մէկ տարուան ընթացքին եւ ամէնէն լաւատես մասնագէտները կը խորհին, որ 40% դրամահոսութիւն մը մեծ յաջողութիւն մը պէտք է նկատել, բաղդատմամբ անցեալ տարուան 52,4%-ին։ Ասկէ զատ պիտաճէն ալ հաւասարակշռուած չէ եւ բացը հազար միլիառ Թրքական ոսկիի (մէկ ոսկի = 0,02 Ֆր.) կը հասնի։ Դարմանելու համար, Պետութիւնը գանձատոմսեր հրապարակ հանած է, ինչ որ կ՚աւելցնէ ներքին պարտքը։

Արտաքին պարտքը 20 միլիառ տոլարը կ՚անցնի, որու 3,3 միլիառը պէտք է այս տարի վճարէ։ Ժողովուրդն ալ յուսախաբ է, եւ գէտերու կարծիքով, եթէ սենտիքաներու բերանը կղպուած չըլլար, ցոյցերը անխուսափելի կ՚ըլլային, յուսախաբութիւնները արտայայտելու համար։ Արդարեւ, հակառակ տիրող մթնոլորտին, Խորհրդարանը չներկայացուած կուսակցութիւն մը՝ սոցիալ - դեմոկրատ (ՍՈՏԷՓ) կրցաւ մօտ 40 հազար հոգի համախմբել։

×

ԵՒՐՈՊԱՑԷՆ ՋՆՋՆԱՑՆԵԼ
ԹՈՒՐՔԻԱՆ ...

Արեւմտեան Գերմանիոյ նախարարապետն ալ մտահոգ է եւ չուզեր որ Թուրքիոյ «սիրտը կոտրի»։ Իր կարգ մը յայտարարութիւնները, այս առընչու - թեամբ կը յիշեցնեն Տիկին Թոմ - Փաթրնոթրի մտավախութիւնները («Յառաջ», Յունիս 28)։ Արդարեւ, Հելմութ Քոհլ, որ արեւմտեան առաջին ղեկավարն է Թուրքիա այցելող, 1980-ի զինուորական պետական հարուածէն ի վեր, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յանձն առած է՝ «Ջանք թափել, ընդունիլ տալու համար իր եւրոպացի պաշտօնակիցներուն, որ Թուրքիա կարեւոր ընկերակից մըն է»։ Աւելցուցած է. - «Անհրաժեշտ է, որ եւրոպական Համայնքապետութիւնը առիթը տայ Թուրքիոյ, գլուխ հանելու ժողովրդավարացման իր ընթացքը։ Պէտք չէ որ Թուրքիա Եւրոպայէն դուրս քշուի»։ Նախորդ օրը, Էօզալ Քոհլի ի պատիւ տր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԽՕՍՔԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

ՋԱՆԳՈՒԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Ջուրը գնում է, կամուրջն է մնում,
Փա՛ռք գետի վրայ կամուրջ կապողին:
Ճանապարհից լաւ ի՛նչ կայ աշխարհում,
Հազա՛ր հազա՛ր փառք ճամբայ շինողին:

Հրճւում է հոգին լաւ խօսք լսելիս,
Լաւ խօսքդ խառնիր դու Զանգու գետին:
Փա՛ռք նրան, ով որ ճամբով անցնելիս
Յիշում է նրան շինած վարպետին:

Կամուրջի տակով թող հոսի Զանգուն,
Փա՛ռք այս կամուրջով գնացողներին:
Ճամբորդը գնում, ճամբան է մնում,
Փա՛ռք մեր աշխարհի ճանապարհներին:

Երգն էլ հիւսւում է ճանապարհի հետ,
Եւ նրա հետ էլ մնում է կանգուն:
Լաւ երգն ու ճամբան ապրում են յաւէտ,
Փա՛ռք նրան, ով նո՛ր ճամբան է երգում:

ՅԱՐԴԸ ԳՆՈՒՄ Է, ՑՈՐԵՆՆ Է ՄՆՈՒՄ

Նստած էի ես մի օր մեր շեմին,
Քեռիս ցորեն էր էրնում մեր կալում.
Սարից փչում էր աշնան զով քամին,
Քամին քշում էր ու յարդը տանում:

- Քեռի՛, - ասացի, - էդ ի՞նչ ես անում,
Մեր ամբողջ յարդը տուեցիր քամուն:
- Բան չըկայ, բալի՛կ, ի՞նչ ես վշտանում,
Յարդը գնում է, ցորենն է մնում:

Ամէն բանի մէջ եւ ամէն ժամին
Քամին էրնում է ու յարդը տանում,
Մեզ էլ էրնում է աշխարհի քամին,
Յարդը գնում է, ցորենն է մնում:

Մենք ողջ աշխարհն ենք էրնում լոյսից լոյս
Յարդն ու ցորենը տալիս ենք քամուն
Ու ես յիշում եմ խօսքերը քեռուս.
«Յարդը գնում է, ցորենն է մնում»:

Էրնում եմ ես էլ երգերս հիմի,
Իմ ամբողջ կալը բռնել եմ քամուն,
Ինչ որ չի մնայ, կը տանի քամին,
Յարդը գնում է, ցորենն է մնում:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԽԱՂԵՐՈՒՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑԸ

ԴԱՐՁԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

—×—

Խորհրդային 48-րդ ախոյենութեան դարձի մրցաշարքը սկսաւ Յուլիս 5-ին եւ վերջ կը գտնէ Նոյեմբեր 23-ին։ «Արարատ» արդէն ունեցած է երկու հանդիպումներ՝ Մինսկի «Դինամօ»ի (Յուլիս 5) եւ Վիլնիւսի «Ժալգիրիս»ի (Յուլիս 8) հետ, որոնցմէ առաջինը վերջ գտաւ «Արարատ»ի յաղթանակով (1 - 0), իսկ երկրորդը՝ պարտութեամբ (1 - 4)։

Ստորեւ՝ «Արարատ»ի յաջորդ խաղերու ժամանակացոյցը, դարձի մրցաշարքին..

ՅՈՒԼԻՍ

13 Արարատ - ԲՄԱ Ռոստով
16 Արարատ - Ֆակէլ

ՕԳՈՍՏՈՍ

21 Սպարտակ - Արարատ
25 Զէնիթ - Արարատ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

3 Արարատ - Նեֆթչի
22 Արարատ - Դինամօ Թ.
29 Արարատ - Տորպեդօ Ք.

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

7 Դնեպր - Արարատ
13 Չերնոմորեց - Արարատ
20 Արարատ - Կայրաթ
27 Արարատ - Տորպեդօ Մ.

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

3 Դինամօ - Կ. - Արարատ
10 Մետալիստ - Արարատ
19 Արարատ - Դինամօ Մ.
23 Արարատ - Շախտեոր

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Այսպէ՛ս կը կոչուի 1915-ի Վարդավառը, երբ թշնամին արիւնախանձ դժոխք մը կը սարքէր Տարօնի գլխուն, փոշիացնելով երկիրն ու ժողովուրդը:

Դէպքերով յուշեր գրուած են այդ Արհաւիրքի մասին, ականատեսներու վկայութեամբ: Մաս մը գրքի վերածուած, ուրիշներ՝ թերթերու մէջ ցիր ու ցան: Շատ մըն ալ ձեռագիր:

Եւ սակայն, կը թուի թէ դեռ ամէն բան լրիւ պատմուած չէ:

Տարիներ առաջ, այս թերթին մէջ լոյս տեսան Մ. Բախեանի եւ Լ. Տօնիկեանի յուշերը:

Դժբախտաբար միջոց չունեցանք հատորի մը վերածելու առաջինը, որ կը նկարագրէր Քանայ լերան օրհասական կռիւները: Երկրորդը փոքր հատոր մը կազմեց: Այնուհետեւ լոյս տեսած հրատարակութեանց մէջ, Տարօնի սպանդի մասին ահաւոր մանրամասնութիւններ կը պարունակեն Կոմսի յուշերը (Բ. հատոր) եւ Սասունցի Մուշեղի նկարագրութիւնը (կցուած՝ Ռուբէնի «Յիշատակներ»ու 7-րդ հատորին): Ամբողջովին մըղձաւանջ՝ Կոմսի յուշերուն այդ մասը:

Լեռ բարձրացեր են Ռուբէնի հետ, համաձայն տրուած որոշման: Դեռ հաւատացողներ կան թէ ռուսական բանակը այսօր - վաղը կը հասնի:

- «Քանի մը օր անցած էր, կիսախելագարի մը երեւոյթով, կիսամերկ ու գըրեթէ կիսամեռ՝ մեզ մօտ հասաւ Գուժկանը: Մօտեցաւ, կեցաւ դեմնին եւ անմարդկային ոռնոցով գոռաց.-
«Ի՞նչ էք նստեր. Դուրանը զմէն կոտորան, հայութիւն չմնաց...»: Քարացանք: Եւ հեկեկանքով պատմեց մանրամասնութիւնները»: (էջ՝ 365):

Հաւատարիկ լերան ամենաբարձր կէտին վրայ թառած, կը դիտեն անապատի վերածուած Տարօնը:

«Անէացած էր մեր ժողովուրդը ... Կ'այրուէին «ըմբոստ» գիւղերը, մարագներու մէջ կը հրկիզուէր ժողովուրդի «ոչ - պիտանի» մասը, որ չէր կրնար յագեցնել նուաղներու կիրքերը:

... Մեր կեցած լերան վարի լանջերուն վրայ՝ Առաքելոց վանքին դիմաց, կը վխտային մնացորդները՝ բոյները քանդուած ահաբեկ մեղուներու նման ... Սըրխալ չէր Գուժկանին բառը. քան հազարէ ոչ պակաս պէտք էր որ ըլլային»:

Մինչ քաղաքն ու դաշտը մոխիր եւ արեան բաղնիքներու կը վերածուէին, ուրիշ բիւրաւորներ ալ օրհասական կռիւներ կը մղէին շրջակայ լեռներուն եւ Սասունի մէջ: Հերոսական մարտնչում՝ որ տեւեց աւելի քան եօթը ամիս:

Մուշեղ կը պատմէ թէ Ռուբէն ամէնէն աւելի մտահոգ էր փամփուշտի պակասէն:

- «Օր մը ինծի ըսաւ որ եթէ բաւական փամփուշտ ունենանք, հնարաւոր է տարիներով կռուիլ այս լեռներուն վըրայ»:

Այս հերոսամարտին մէջ թանկագին ծառայութիւններ մատուցած են կիներն ալ:

- «Անոնք առանձին խումբերով կը շըրջէին դիրքերը, կռուողները կը խրախուսէին, ուտելիք եւ ջուր կը հասցնէին, յաճախ ալ կը մասնակցէին կռիւներուն»:

Ի՞նչ օգուտ: Մինչ զօրքն ու խուժանը արիւն կը լակէին սանձակոտոր կատաղութեամբ, վրէժխնդիր Աստուածն անգամ առած - քալած էր ռուսական բանակին հետ: Նահա՞նջ:

Եւ Տարօնը՝ փլաւ ինչպէս ամբողջ արեւմտեան Հայաստանը:

... Քանի վարդավառ ունինք - հաւատք եւ կամք - թշնամին ի զուր կը կարծէ թէ ամէն բան վերջացած է:

Իր դիմացը կանգնած է ժողովուրդ մը որ ասպարէզ կարդաց դարերուն:

Տ.

Յուլիս 12, 1953

ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Յիսուսի մանկութեան, պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան կեանքի բոլոր այն յիշատակները՝ որոնք արձանագրուած են Աւետարանի պատմութեան մէջ, ամփոփուած են, ինչպէս տեսանք, Աստուածայայտնութեան եւ յարակից տօներու խմբութեան մէջ: Անոր երկրաւոր կեանքի վերջին եօթնեակի տնօրինական դէպքերը, վերջին անգամ Երուսաղէմ մուտքը, մատնութիւնը, չարչարանքը, խաչելութիւնը, մահը, թաղումը, յարութիւնը եւ համբարձումը կը խմբուին, ինչպէս անդրադոյն պիտի տեսնենք, Յարութեան տօնի եւ նախընթաց եւ հետեւող հանդիսաւորութեանց մէջ: Այս երկու ծայրերուն միջոցը՝ այսինքն մեր Փրկչին հրապարակային կեանքի իբր երեքամեայ շրջանը գրաւող քարոզութիւններուն, գործերուն եւ հրաշքներուն յիշատակները, առանց ուրոյն եւ մասնաւոր տօներու՝ յառաջ կը բերուին ամբողջ տարւոյն ընթացքին եւ մասնաւորապէս Կիրակի եւ պահոց լուր օրերուն, եկեղեցական պաշտամունքներու միջոցին կարդացուած աւետարանական հատուածներով: Ասոնց մէջ բացառութիւն կը կազմէ միմիայն Այլակերպութիւնը, որ Պայծառակերպութիւն կոչումով կը տօնուի յատկապէս: Քրիստոսի քարոզութեանց երրորդ տարւոյ ամրան, Թաբոր լերան վըրայ տեղի ունեցած այդ տնօրինական դէպքը, զոր Յոյները եւ Լատինները կը տօնեն Օգոստոս 6-ին, մենք, աւանդութենէն Լուսաւորչի վերագրուած կարգադրութեամբ՝ ի սկզբան կը տօնէինք Հայոց տոմարի տարեգլուխին, այսինքն Նաւասարդ ամսոյ առաջին օրը, որ կը զուգադիպէր Օգոստոս 11-ին: Հաւանական է որ այս կարգադրութեան նպատակը եղած ըլլայ հակադրել հեթանոսական այն մեծ տօնին՝ որ իբրեւ ամանորի աշխարհախումբ հանդիսաւորութիւն՝ կը կատարուէր Աշտիշատի մէջ եւ անկէ ոչ շատ հեռու Իննակնեան մեհեանին շուրջը (յետոյ Մշոյ Ս. Կարապետ վանք), ուր էին հայկական հեթանոսութեան գլխաւոր սրբարանները: Յետ ժամանակաց, երբ Մովսէս Բ. Եղիվարդեցի կաթողիկոսի ձեռամբ հայ տոմարի նորոգութիւնը եղաւ 551-ին, այս տօնին կատարման ժամանակն ալ փոփոխութեան ենթարկուեցաւ. եւ, նկատելով որ Օգոստոսի մէջ սկսած էր կատարուիլ ուրիշ մեծ տօն մը, Աստուածածնի Վերափոխումը, Պայծառակերպութիւնը բաժնուեցաւ Նաւասարդի ամանորական օրէն, եւ, իբրեւ տնօրինական յիշատակ կապուելով Յարութեան տօնին, աւելի առաջ տարուելով փոխադրուեցաւ Զատիկէն 14 շաբաթ կամ Հոգեգալուստէն 7 շաբաթ ետքը հանդիպող Կիրակիին. եւ այսպէս, զատկական շրջանին մէջ մնալով, շարժական տօներուն կարգը անցաւ, Զատկի տօնին նման տեղափոխուելով 35 օրերու շարքի մը վրայ, Յունիս 28-էն մինչեւ Օգոստոս 1: Քրիստոնէական տօնը թէեւ այսպէս բաժնուեցաւ հեթանոսականէն, որ այդ միջոցին գրեթէ բոլորովին նուաղած էր արդէն, բայց շարունակեց ցարդ պահել անոր անուան - Վարդավառ - կցորդութիւնը եւ ինչ ինչ սովորութիւնները, այսինքն վարդերով կամ ծաղիկներով զարդարուելու, իրարու վրայ ջուր սրսկելու եւ աղաւնի թռցնելու գործողութիւնները, որոնք իսկապէս հայկական հին դիցապաշտ բարքերու վերջամնացութիւններ են, թէեւ քրիստոնէական բարեպաշտութիւնը սիրեց յետոյ անոնց մէջ տեսնել Աստուածաշնչական հին աւանդութեանց, այսինքն Ջրհեղեղի եւ Նոյեան աղաւնիի, եւ այլ իրողութեանց մնացորդները:

Այլակերպութեան կամ Պայծառակերպութեան կամ Վարդավառի տօնը մեր մէջ կը կատարուի երեք օրերու հանդիսաւորութեամբ, բայց նաւակատիքի նախընթաց Շաբաթ օրէն: Մեր հինգ գլխաւոր տօներուն կամ տաղաւարներուն երրորդն է ան. այս պատճառաւ երկրորդ օրը (Բշ.) է օր Մեռելոց յիշատակի:

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

«Սուրբք եւ տօնք»

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԱՂԻՄԱԿԱՆ ՋԵՌԱԳՐԵՐՈՒ
ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՆՈՐ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ
Գրեց՝ ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Իսթանպուլ, 1985

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ճիշդ 70 տարի է անցեր այն սեւ օրէն, որ Տարօնի ժողովուրդը զրկուած է իր աւանդական Վարդավառը տօնելու Սուլթան Ս. Կարապետի մէջ:

Այդ տօնը, տղայ մեր հոգիները կը խանդավառէր, երեւակայութիւնիս կը բռնկէր: Ի՞նչ է, ուխտի պիտի երթայինք Ս. Կարապետ. պիտի տեսնէինք Տարօնական զանազան պարեր, լարախաղացներու մրցումներ, ձիարշաւներ, գօտեմարտեր, եւ պիտի տեսնէինք Տուրուբերանի շըրջաններէն եկող ուխտաւորներ, իւրաքանչիւրը իր տեղական գոյնզգոյն տարազներով: Որը ոտուոր, որը ձիաւոր. այո՛, անոնք թողած իրենց առօրեայ գործերը կուգային իրենց հաւատքի տուրքը տալու այդ հինաւուրց Մուրատատուր Սուրբ Կարապետին: Ինչո՞ւ կոտորածէն այսքան տարի վերջ տակաւին հոգիս կ'այլեկոծի. կարծես երէկ եղած ըլլար այդ չարաբաստիկ օրը: Այո՛. անոնք որ ինծի պէս տեսան այդ զուլումը չեն կրնար մոռնալ մինչեւ իրենց մահը: Ուրեմն տակաւին չմեռած, դուք երիտասարդ հայրենակիցներ գոնէ մտքով ու սրտով համախմբուած, այս Վարդավառի տօնին առթիւ բարձրանանք Իննակնեան լեռը, ուր կան 9 աղբիւրներ. խմենք այս պաղ ջուրերէն, որ մեր այրած սրտերը զովանան: Անկէց մտնենք Ս. Կարապետ տաճարը, զոր մեր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը հիմնեց, ծունկի գանք, աղօթենք, պըտղունց մը խունկ վառենք մեր նահատակներու հոգւոյն համար: Իննակնեան և Սերկուայ սարերէն: Քաղենք հազարադոյն ծաղիկներ եւ զարդարենք անոնց անյայտ շիրիմները: Ա՜խ, որքան ջերմ զգացումներով կապուած եմ Ս. Կարապետին: Այս պարագաներու բերմամբ եղած է:

Մօրս կողմէ իր մօրեղբայր՝ Եղիշէ վարդապետը կար, որ հրաշալի բժշկութիւն կ'ընէր բնական բոյսերով. մեր շրջանին մէջ եթէ մէկը թունաւորուէր, անմիջապէս անոր խնամքին կը յանձնուէր: Կար նաեւ հօրեղբայրը մօրս Մամբրէ Եպիսկոպոսը, որ 95 տարեկան էր, նաեւ եղբայր Սարգիսը որ Ս. Կարապետի երկար տարիներու հացագործն էր: Իսկ հայրս պահապան Պետրոսը, երկարամեայ պահապանն էր: Այս առթիւ շաբաթը անգամ մը կ'երթայի Ս. Կարապետ. բոլորը կը տեսնէի: 1914-ին Վարդան վարդապետը որ վանքի վանահայրն էր, գնահատելով հօրս երկար տարիներու ծառայութիւնը, գիս ընդունեցաւ Ս. Կարապետի Ժառանգաւորացը որ այն ժամանակ բաւական բարձր մակարդակի վրայ էր. անկէց շըրջանաւարտներ կ'ելլէին, եւ հայ գիւղերու մէջ դպրոցներ կը բանային, կը լուսաւորէին: Բայց դժբախտաբար ընդհ. պատերազմը ծագեցաւ ու երազս չիրագործուեցաւ: Մէկ բանով Վարդան վարդապետին շատ օգտակար եղայ, Ռուբէն Տէր - Մինասեան, Կոմս, Մշօն կուգային մօրեղբօրս Տիրանին տունը որ կուսակցական գործիչ եւ կեդրոնական կոմիտէի անդամ էր: Յաճախ գիշեր - ցերեկ ժողով կ'ընէին. Վարդան վարդապետ հեռադիտակի ձեռքը կը դիտէր Մշոյ դաշտը: Եթէ ժանտարմաներ տեսնէր անմիջապէս գիս կը կանչէր, «տղայ Յարէթ, առ սա փուսուլան վազէ քու քեռի Տիրանին յուր տուր որ Ռուբէն իր խմբով Ս. Կարապետի լեռ բարձրանայ: Յարէթ կը թքում հողա. չի չորցած ալալ աճալա պատասխանը բերես»:

Իննակնեան սարէն կը տեսնուի հարթ, լայնածաւալ հովիտը, շրջապատուած բարձր լեռներով: Ժամանակին ի՜նչ անցքեր է կատարուած Տարօնի ժողովուրդին կեանքին մէջ: Պաշտելի Տարօն ի՜նչ քաղցր կը հնչէ քու անունը իմ ականջներուս մէջ: Դուն Հայաստանի հարաւային սահմանին վրայ պահակ էիր. դուն կը փշրէիր Ասորեստանի զօրութիւնը, կը խորտակէիր Արաբներուն կատաղութիւնը: Որքա՜ն ազգեր եկան ու անցան քու վրայով, որքան հիւրասէր եղար բոլորին հանդէպ:

Տարիներ արագ գետերու նման անցան
գնացին
Կարօտը երկրին, հողին ու ջրին
սիրտս մաշեցին:

ՅԱԲԷԹ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
(Սարտարցի)

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

ՊՈՒԼԱՆԸԽԻ ԳԻՒՂԵՐԷՆ

Քսան եւ երկու տարի յետոյ, մայրս, Գիւլիզարը վերստին կը դառնէր Բաղէշ: Յուզումով վերյիշեց իր առեւանգումը, Մուսա պէկի տան մէջ իր տառապանքները, դաւաճանութիւնը Պիթլիսի թուրք ամբոխին սպառնալիքները, Հայոց Ս. Կարմրակ Եկեղեցին եւ իր ազատագրումը: Մուշ երթալու համար մենք պէտք էր անցնէինք Զրխուր - Բուլանըխի դաշտէն եւ մօրս հայրենի Ղարս գիւղէն: Մուսաբէկ ազատ արձակուելով, Պոլսոյ դըրդադին եւ ցուցական դատավարութենէն վերջ, կը շարունակէր սարսափի մէջ պահել այդ շրջանի բնակչութիւնը: Այդ օրերուն դարձեալ ճամբորդներ սպանուած եւ թալանուած էր Խրներ տանող ճամբուն վրայ:

Առ ի զգուշութիւն, մայրս հեռագրեց Պոլիս, հայրիկիս, որ իր կարգին հեռագրեց Պիթլիսի վալիին եւ կառավարական պաշտօնեայ իր բարեկամ Արշակ Սաֆրաստեանին, որոնք երաշխաւորութիւն տուին մեզ ապահով հասցնել Մուշ:

Ղարս գիւղէն եկան մօրս կորիճ եղբայրներն ու հօրեղբօր տղաքը Պիթլիս, մեզ առաջնորդելու: Բոլորն ալ զինուած էին: Պիթլիսէն ճամբայ ելանք շրջապատուած ազգականներով եւ ոստիկաններով: Երբ հասանք փոնդաւոր վայրը եւ, մօտեցանք Մուսապէկի գիւղին Խըներէ, խմբապետ Մուշեղ հրամայեց մեր տղոց որ երգեն հայերէն, ինքն ալ տասնոց ատրճանակը քաշելով սկսաւ կրակել օդին մէջ: Բազմաթիւ ձիերու խրխնջոցը խառնուած մեր ուրախութեան կանչերուն եւ ատրճանակի թրխքոցներուն՝ լեցուցին դաշտն ու դուրանը:

Մեր ճամբուն վրայ կը գտնուէր, Մշոյ դաշտի չէն եւ հարուստ գիւղերէն Մուշախշէնը, պահ մը իջեւանեցանք գիւղին համբայներէն Մուշախշնայ Ռէս Գրոյի տունը հանգստանալու: Ռէս Գրօն մեր խնամին էր, Մանուշակ, Ղարսայ Միրոյի երկրորդ աղջիկը, Ռէս Գրոյի հարսն էր: Մեր խնամիները մեզ հիւրասիրեցին, գաթայով, ալնաթով, սերով ու մածնով: Մէկ մէկ անմահական թանջուր խմելէ վերջ, աճապարեցինք նստիլ մեր ձիերը, մնաք բարով ըսել Մուշախշէն գիւղին եւ Ռէս Գասպարի ընտանիքին:

Ժամ մը վերջ, մեծ ոգեւորութեամբ, յաղթական մուտք գործեցինք հայրենի Ղարս գիւղին մէջ, փառք տալով Աստուծոյ եւ հայ կարիճներուն:

Ութ օր մնացինք հայրենի գիւղին մէջ: Մայրս քսան տարուան կարօտը առաւ իր ծննդավայրէն եւ հարազատներէն: Կարծես հարսանիք կար գիւղին մէջ, մեծով պզտիկով գիւղացիք շարան - շարան այցի կուգային Ղարսա Միրոյի հին ու նահապետական տունը, տեսնելու իրենց գիւղի պարծանք պատմական Գիւլիզարը եւ իրենց կարօտը առնելու: Ձեռքէ ձեռք կը խլէին զիս, բոլորի գուրգուրանքին առարկան էի: Առաջին անգամն էր որ կը տեսնէի պաշտելի մօրս պապենական տունը եւ բազմանդամ ընտանիքը: Մայրս յուզումով ցոյց տուաւ ինծի այն սենեակը, այն սեւցած բուխերիկն ու դրան շէմքը, ուրկէ 22 տարի առաջ, արիւնոտ Աւագ - Երկուշաբթի գիշեր մը ճիւաղային ձեռքեր իր մազերէն բռնած, քաշքշելով առեւանգած էին զինք հայրենի օճախէն...:

Ութ օր, ազատ - համարձակ պըտըտեցանք գիւղին մէջ, մեր կարօտը առինք աղջիկներէն ու հարսներէն, Համբարձման խաղերէն ու տաղերէն, պաղ աղբիւրներէն, նախիրէն ու հօտէն, կալ ու կուտէն, բերէն բերուքէն:

Իններորդ օրը, հրաժեշտ առինք Ղարս գիւղէն եւ հարազատներէն, դարձեալ հայ շրջապատուած ոստիկաններով, հայ կարիճներով, անվտանգ հասանք Խասգիւղ եւ իջեւանեցանք յայտնի յեղափոխական, մեր խնամի Տէր Քերոբի, փոթորկի՝ չէն ու նահապետական տունը: Մօրս հօրեղբօրորդի Ղարսայ Միրոյի տղայ Գասպարի աղջիկները, Աղաւնին ու Աննօն, հարս բերուած էին Խասգիւղ: Աղաւնին Տէր - Քերոբի հարսն էր, Մեսրոպ Շահնազարեանի կինը, որ ազատելով Եղեռնէն, փոխադրուեցաւ Ամերիկա: Իսկ Աննօն, հարսն էր Տէր - Քերոբի մօտիկ ազգականներէն մէկուն: Խասգիւղը Մշոյ դաշտի ամենամեծ գիւղերէն մէկն էր: 1915-ի Եղեռնին չարաչար կը մարտիրոս-

ՀՆՈՑԸ

Ա.

Ծծմակայ Քիթը հռչակաւոր է իր կաքաւներով: Սեւ սարերու մէկ հրուանդանն է ան Մշոյ դաշտին մէջ:

Արեւածագին՝ երբ գոյներու եւ ճաճանչներու հրդեհ մը կը բռնկի հոն, ժայռերու երկնակարկառ ցցուածքներէն՝ հազարաւոր կաքաւներու համանուագ մը կը պայթի: Թաւ, ոլորուն ու կոկորդային ձայներ մը կը կէտկլտին վճիտ ու բուրումնաւէտ առաւօտը: Իրենց փետուրներուն պէս գունաւոր են անոնց նուէգները եւ տարօրինակօրէն տխուր ու խմացական երանգ մը կը զգաս անոնց մէջ:

Երբ մեր հեթանոսական կրօնքը տեղի տուաւ Քրիստոնէութեան, եւ տաճարները քանդուեցան, անոնց բոլոր քուրմերը, քրմուհիները եւ փոխասացները, կարծես վերածուեցան կաքաւներու եւ թռան դէպի ապառաժուտ լեռները:

Ու այսպէս, ամէն առաւօտ, անոնք՝ իրենց ժամերգութիւնը կը կատարեն մեղեդիներով, փոխասացութիւնով, ծընծղաներով ու քշոցներով: Այս բոլորը, արդարեւ, իրենց յատուկ գոյներով ու շողերով կը զգաս անոնց կոկորդներէն դուրս ցայտող թրթռուն ձայներուն մէջ, եւ կը տեսնես թէ, արեւը ի՛նչ պայծառութեամբ կը ժպտի՝ այս քնքուշ եւ եռաժշտասէր թռչուններուն ցուցադրած արեւապաշտութեան համար:

Եւ ցօղաթուրմ ու պայծառ առաւօտին մէջէն, արեւը՝ անօրինակ գգուանքներով կը խաղայ, ժայռերուն վարի խոռոչներէն դուրս ցայտող պաղ ու բիւրեղային ջուրին հետ:

Անոնց խռովքին ու սիրուրտուքներուն ընկերացած ձայներուն մէջ ալ կրնաս զգալ խմացական որոշ չափականութիւն մը, արեւաշող ու հաղաղային կարկաչին մը՝ որ յատուկ է գետնին խորութիւններէն՝ արեւին հետ համբուրուող ջուրերուն:

Հո՛ս, կրանիթեայ այս ժայռերուն խառնակոյտին մէջն է այն ծակը՝ ուրկէ կրնաս անցնիլ եւ թափառիլ Սասնոյ լեռնաշխարհին եւ Հայաստանի բոլոր երկար ու ընդարձակածաւալ քարայրներուն մէջ: Անոնք՝ մեր գետնամոյն եղած գետերուն եւ լիճերուն ցամքած կաղապարներն են՝ որոնց երազական լռութեան մէջ՝ տակաւին կը շարունակես լսել փրփրաբաշ ջրվէժներու գմբզմբոցը եւ գետերուն մոլեգնոտ վազքը:

Քալէ՛ ամէն ուղղութեամբ, հետեւէ՛ ցամքած գետերու անցքերուն, իջիր լիճերուն թաց յատակը, ու պիտի զգաս խորունկ, գերեզմանային լռութիւն մը եւ մթութիւն մը, որոնց մէջ՝ մտածումներուդ ոստումները կը դառնան լսելի, կայծարձակումները՝ տեսանելի:

Հո՛ս - հոն՝ կը հանդիպիս բերդերու, քաղաքներու եւ տաճարներու աւերակներուն, ու երկրաշարժէ յառաջ եկած ճեղքերուն մէջ կը նշմարես յուշարձաններու, կոթողներու եւ անհամար կմախքներու կոյտեր:

Ելի՛ր դէպի Սասնոյ քարայրները՝ Թանգարան գանձերու, եւ բնութեան ճարտարապետական հանճարին, Շթաքարերու եւ պտկաքարերու բոցեղէն անտառ: Գունագեղ, շողուն, հրաշէկ: Կարծես երկնային Մայր Տաճարներու խորաններ ըլլային անոնք՝ հրեղէն կերոններով, հսկայ մոմերով եւ գեղակերտ ու շողարձակ արձաններով զարդարուն:

Աղօթքի մէջ քարացած ծնրադիր հաւատացեալներ: Սեղանին վրայ արձանացած քուրմեր, եւ մեղեդիներու մշտընջենական արձագանգներ:

Բիւրեղացած պաշտամունք:

Վա՛ր իջնենք այս անառիկ բարձրութիւններէն եւ թափառինք Մշոյ դաշտին տակ: Հո՛ն կը տեսնես լիճի մը ցամաք կաղապարը: Հազարաւոր դարերէ ի վեր ցամաք: Հսկայ եւ ընդարձակածաւալ դաշտ մըն է ան, կարծես, որուն տանիքին վրայէն՝ գալարուելէն ու մոլալէն կ'անցնին Մեղրագետն ու Արածանին՝ բազմաթիւ ուրիշ գետակներու հետ, եւ որուն վրայ կը տարածուի արտերու եւ մարգագետիններու օրհնուած կանաչութիւնը եւ կաթնաբոյր գիւղերու ցանց մը:

Այս տանիքին վրայ է որ մղուած են Հայութեան մեծագոյն ճակատամարտները: Զրահներու, նիզակներու եւ սուրերու չկահիւնները տակաւին կը շարունակեն իրենց արձագանգները՝ այդ ընդերկրեայ տարածութեան մէջ:

Տարօրինակ խառնակոյտեր կը տեսնես հոն՝ տաճարներու եւ արձաններու: Հին աստուածներու չուքեր եւ քրմական աթոռներու թափօրներ կ'անցնին առջեւէդ, եւ դո՛ւն, բնազդաբար ծունկի կուգաս համբուրելու այդ թաց գետինը՝ որուն վրայէն աստուածները քալեր են, տեսնօք:

Անցի՛ր Բիւրակնեան լեռնաշղթային տակէն ու մտի՛ր Արարատեան դաշտին տակը: Միենոյն տեսարանը, միենոյն թանգարաններով, ճակատամարտներու միենոյն արձագանգներով: Աշխարհակալներու ահեղ բախումներուն հետքեր: Գանկերու բլուրներ: Խորտակուած սիւներ ու կոթողներ: Գառնուկի գլխով դամբանաքարեր: Փլած գմբէթներ ու խորաններ: Զանգերու եւ կոչնակներու կտորուանքներ, ու գերեզմանուած գիւղերու կոտրտուած գերաններ:

Ի՞նչ լաւ կը զգաս, սակայն, երբ այսօր, գլխուդ վերեւ՝ ոտնաձայներ կը լըսես: Ապրելու, կերտելու եւ ստեղծածելու եռուզեռ մը կը թրթռայ գերեզմանային այս լռութեան մէջ:

Ի՞նչ լաւ կը զգաս, երբ դարերու աւերիչ ցնցումներէն եւ ընկերային համաճարակներէն անցնելով՝ հայ ժողովուրդը կ'ապրի այսօր, որպէս ազգային անհատականութիւն մը, եւ հակառակ բոլոր կապանքներու, կը մտածէ, կ'երգէ եւ կը պարէ Հայու պէս:

Ի՞նչ լաւ կը զգաս, երբ կը տեսնես անոր անձկելի յամառութիւնը եւ անոր ադամանդեայ կարծրութիւնը:

Հայաստա՛ն, ռազմադա՛շտ աշխարհակալներու, սա՛լ անխորտակելի, փա՛ռք քեզ:

Եւ դառնանք, այժմ, մեր Ծծմակայ Քիթը, որովհետեւ հո՛ն է այն անցքը՝ որ կ'առաջնորդէ մեզ դէպի Հայաստանի հոգեկան աշխարհը: Զէ՞ որ, վերջապէս, այս ուղեւորութեան նպատակն է ծանօթանալ այդ աշխարհին հետ:

Եւ ինչպէս, երբ Ծծմակայ Քիթը վերադարձայ, ապառաժներու խառնակոյտին մէջ նշմարեցի քարայրի մը բերանը, որուն ճակատին վրայ փորագրուած էր, բեւեռագիր գիրերով, հետեւեալ տողը:

«Օձն իր պորտով, հաւքն իր թեւով՝ սակէ չէ անցած, դո՛ւն ի՞նչպէս կ'անցնիս»:

Խնդացի հէքեաթային այս խօսքին վըրայ, եւ նե՛րս մտայ: Քա՛յլ մը միայն: Կարծես, մէկէն, աշխարհէն կտրուեցայ, եւ արեւին լոյսը մարեցաւ: Անդունդի մը եզերքն էի կանգնած, քարացած: Ինծմէ քիչ մը հեռու, թանձր խաւարին մէջ, բոցէ լեզուներով գրուած հետեւեալ տողերը կարդացի.

«Ով որ թեւ չունի, եւ սաւառնելու կարողութենէ զուրկ է, կա՛նգ թող առնէ հոս: Խորխորատները բերանաբաց կը յօրանջեն, եւ անոնց խաւարը կուպրի պէս թանձր է ու կպչուն»:

«Ո՛վ որ անձնազոհութեան գինին չէ ըմպած, հեռո՛ւ թող մնայ այս ափերէն, որովհետեւ, եսասիրութիւնն ու ընչաքաղցութիւնը՝ ծանր քարերու պէս, զայն դէպի անդունդները կրնայ քաշել»:

«Ո՛վ որ յաւիտենական արեւածագերու պաշտամունքը չունի, թո՛ղ ետ դառնայ դէպի իր անծայրածիր գիշերը եւ լողայ անոր մահաստուեր ալիքներուն մէջ»:

«Ո՛վ որ Հայութեան յաւերժութեան մասին կը տարակուսի, թող չփորձէ անցնիլ այս սահմանը՝ որ կը բաժնէ մեր հայրենի հողը՝ աննիւթական Հայաստանէն»:

Ու, մէկէն, պայթեցաւ՝ կաքաւներու համանուագ մը: Զգիտցայ սակայն, թէ ո՛ւրկէ կուգար ան: Դուրսէ՞ն, ժայռերուն մէջէն, թէ առջեւս բացուող անդունդէն: Միայն կը տեսնէի որ, անոնց ձայները խաւարը կը կէտկլիտէին կայծերով, հնչեղ կայծերով: Ու անդունդը սկսաւ գնդալ կայծարձակ համանուագով մը:

Երազական թմրութեան մը հետ, անդիմադրելի վճռականութիւն մը ողողեց զիս, եւ ե՛ս, լսեցի ակամայ բացագանչութիւնս:

- Ի՞նչ կը վարանիս: Դուն վախկոտ մը չես: Բա՛ց երեւակայութեանդ թեւերը, եւ թռի՛ր: Թռի՛ր դէպի այն լուսաշխարհը՝ որ կը կոչուի աննիւթական Հայաստան:

Կը լսե՞ս Մեղրագետին ու Արածանիին մռնչիւնները գլխուդ վերեւ: Եկեղեցիներուն կոչնակներն ու վանքերուն զանգերը: Կը լսե՞ս գութաններդ ու կալերդը՝ մեր ցորենաբոյր դաշտերէն ու կալերէն: Կը լսե՞ս հարսնետուներու պարերգները եւ պատարագներու մեղեդիները: Կը լըսե՞ս գլխուդ վերեւ՝ ոտնաձայները աշխատող, եւ պայքարող եղբայրներուդ ու քոյրերուդ:

Թռի՛ր, երիվար, թռի՛ր: Օձն իր պորտով, հաւքն իր թեւով՝ այս կողմերէն չեն անցած: Դո՛ւն կրնա՛ս անցնիլ: Բա՛ց թեւերդ եւ սուրա՛ այս անդունդներուն վրայէն՝ դէպի լուսաշխարհը Հայաստանի: Հո՛ն է որ կ'ապրին մեր նախնիքները եւ անոնց աստուածները: Հո՛ն են հիմերը մեր լեռներուն: Հո՛ն են գետնին երեսէն անհետացած մեր բոլոր գետերն ու լիճերը: Հո՛ն է անսահման հնոցը՝ որ ջերմութիւն կը հայթայթէ Հայաստանի ժողովուրդին: Ջերմութիւն՝ անոր արօտավայրերուն եւ անտառներուն: Ջերմութիւն անոր վանքերուն եւ գիւղերուն: Հո՛ն, այդ անծայրածիր լուսաշխարհին մէջն է, որ ուժերու կախարդական խաղերով կ'արտադրուի սնունդ մտքի եւ երազի: Կը դարբնուի տոկունութեան ու յարատեւութեան պողպատը, եւ կը սրուի դիւցազնականութեան թուրը:

Այս ուժերն ու զէնքերը կը պատրաստուին Հայաստանի ներաշխարհին մէջ, եւ կը յանձնուին իր զաւակներուն՝ գետնին տակէն: Հողին մէջէն:

Անոնք կը յանձնուին մեզ՝ մեր գետերուն գալարումներուն մէջէն: Մեր ձորերուն ու ջրվէժներուն մռնչիւններէն: Մեր աղբիւրներուն քաղցրահնչիւն խոխոջումներէն: Մեր արեւահեր ծաղիկներուն ժպիտներէն: Մեր ոսկեվարս արտերուն ծփանքներէն: Մեր երկնամուխ լեռներուն վեհութենէն: Մեր ձիւնածածկ կատարներուն անբծութենէն:

ՍՄԲԱՏ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

...լին Խտաղիւղցիները, ինչպէս նաեւ ամբողջ Մշոյ դաշտի ժողովուրդը, ողջ - ողջ վառելով եկեղեցիներու եւ մարագներու մէջ: Աննման Տէր - Քերոբ եւս կը նահատակուի իր ժողովուրդին հետ:

Գիշեր մը մնացինք եւ հիւրասիրուեցանք մեր խնամի Տէր - Քերոբի տունը, յաջորդ առաւօտ միշտ շրջապատուած մեր կորիւններով ճամբայ ելանք դէպի Մուշ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Օթոստրատի վրայ պատահած մեծ արկածէ մը ետք, հրեայ մը մօտեցաւ ծանրօրէն վիրաւորուած պառաւ կնոջ որ արիւնլուայ վիճակի մէջ էր:

- Ոստիկանութիւնը եկա՞ւ, հարց տուաւ հրեան:

- Ոչ տակաւին, հծծեց պառաւը:

- Հիւանդատար ինքնաշարժը եկա՞ւ:

- Ոչ տակաւին, հառաչեց պառաւը:

- Ապահովագրական ընկերութիւնը եկա՞ւ, հարցուց հրեան:

- Ոչ:

- Լաւ, ըսաւ հրեան ծռելով մահամերձ կնոջ վրայ, թոյլ կուտա՞ս որ քովդ երկննամ:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՓԱԽՈՒՍՏ

Թէեւ արբեցութիւնը սաստիկ արգիլուած էր կալանաւորներին, բայց պահապանները այնքան բարի էին գտնւում, որ չէին արգելում նրանց այդ միակ մխիթարութիւնից. մանաւանդ երբ նրանց էլ հրաւիրում էին խմել իրանց հետ:

Իսկ այդ զուարճութիւնները այն աքսորականների համար էին միայն, որոնք ունէին իրանց հետ փոքր ի շատէ արծաթ: Երեւում էր. որ իմ ընկեր խաչագողները զուրկ չէին արծաթից. ամէն տեղ գըտնում էին ծխախոտ, սպիտակ հաց, ըմպելիքներ եւ արաղ: Այդ բարիքներից նրանք մասն էին հանում միւս աղքատ դատապարտեալներին, եւ այդ պատճառով խմբի մէջ խաչագողները վայելում էին մի առանձին յարգանք:

Բայց ինձ խիստ անհաճոյ էր թւում նրանց մինչեւ յանդգնութեան հասցրած անհոգութիւնը: Ես զայրանում էի, երբ նկատում էի, որ նրանք առ ոչինչ էին համարում իրանց դրութեան բոլոր զարհուրանքը: Մարդիկ, որ կորցնում էին հայրենիք եւ ընտանիք, մարդիկ, որ իրանց տների մէջ անբախտ կին եւ անտէր զաւակներ ունէին, մարդիկ, որ յաւիտեան զրկւում էին այն բոլորից, որ միշտ սիրելի էր եղել իրանց, - այդպիսի թըշուառ մարդիկ, դեռ եւս սիրտ ունէին զըւարճանալու, դեռ եւս նրանց երեսը ծիծաղում էր:

Մենք գիշերները աւելի ազատ էինք լինում միմեանց հետ խօսելու եւ խորհրդակցելու, երբ անասունների նման ածում էին մեզ մի սենեակի մէջ եւ դըռները կողպում էին: Բայց իմ ընկեր խաչագողները վաղուց արդէն սկսել էին ինձ հետ բաւական սառն կերպով վարուել, երեւում էր որ վստահութիւն չունէին դէպի ինձ եւ ամենայն ծածկամտութեամբ աշխատում էին թաքցնել ինձանից մի գաղտնիք: Ես էլ իմ կողմից ամենեւին հետաքրքիր չէի լինում խորամուխ լինել նրանց խորհուրդների մէջ:

Այդ սառնութիւնը սկսուեցաւ մեր մէջ այն օրից, երբ իմ երիտասարդ ընկերներից մէկը յայտնեց ինձ քաւոր Պետրոսի ամբողջ ծրագիրը, թէ որպէս հնարներ էր նախապատրաստել նա, որ կէս ճանապարհից փախցնէր իւր աքսորական ընկերներին: Ես այն ժամանակ մերժեցի երիտասարդի առաջարկութիւնը, վճռական կերպով պատասխանելով, թէ ամենեւին չպիտի մասնակցեմ նրանց ձեռնարկութեան մէջ, եւ աւելացրի, թէ լաւ է ինձ հանքերում մաշուել եւ համբերութեամբ սպասել իմ ճակատագրի վախճանին, քան թէ ազատութիւն գտնել քաւոր Պետրոսի ձեռքով:

Այն օրից անցել էին երկու ամբողջ ամիսներ:

Մի գիշեր նոյն երիտասարդը մօտեցաւ ինձ:

- Մուրադ, ասաց նա, - դու դարձեա՞լ միտքդ չես փոխել:

- Ի՞նչ բանի համար, հարցրի ես:

- Յիշո՞ւմ ես մեր մէջ մի քանի ամիս առաջ տեղի ունեցած խօսակցութիւնը:

- Յիշում եմ:

- Էգուց երեկոյեան պահուն պիտի կատարուի գործողութիւնը...:

- Ինչ որ ուզում էք կատարեցէք: Ես չեմ փոխել իմ միտքը, - ես ամենեւին չեմ մասնակցելու ձեր ձեռնարկութեանը...:

Նա բռնեց իմ աջը եւ աղաչաւոր դէմքով աչքերը դարձրեց դէպի իմ երեսը.

- Լսի՛ր, Մուրադ, յամառութեան ժամանակ չէ, քո կամակորութիւնը կը կորցնէ քեզ: Մտածէ, որ դու դեռ երիտասարդ ես, քո առջեւ դեռ ընդարձակ ասպարէզ կայ գործելու եւ բախտաւոր լինելու: Քաւոր Պետրոսը իւր որդու նման սիրել է քեզ, այժմ նոյնպէս սիրում է: Նա քեզանից ձեռք չի վեր առնի. նա կը գայ քո ետեւից, ուր որ տանում են քեզ, եւ մինչեւ չազատէ քեզ, չի հանգստանայ: Եթէ չես հաւատում, քեզ ցոյց կը տամ նրա նամակը:

Նա տուեց ինձ մի թղթի կտոր, որի վրայ գրուած էին մի քանի տողեր միայն. ստորագրութիւնը եւ ձեռագիրը քաւոր Պետրոսինն էր: Ահա նրա բովանդակութիւնը. «Սիրելի Մուրադ, հնազանդու՛իր ինչ որ քո ընկերները կ'առաջարկեն քեզ, - մօտ է փրկութեան ժամը»...:

(Շար. 140)

(Շար. Ա էջէն)

ւած կոչումքին տակ, բնաւ չէր խըղճայած իր հիւրը, չեշտելով՝ «Թուրքիոյ յուսախաբութիւնը ի տես իր կարգ մը զինակիցներուն բացասական դիրքին», եւ ըստ «ազգային աւանդութեան» քիչ մըն ալ սպառնալիք խառնելով, ազդարարած էր.- «Արեւմտեան միջազգային կազմակերպութիւնները թող դադրին Թուրքիան գործածելէ իրենց ներքին փոքր հաշիւներուն եւ աջի ու ձախի իրենց խեղճուկրակ բախումներուն համար եւ այլեւս չմիջամտեն մեր ներքին գործերուն։ Թուրքիա վճռած է իր տեղը պահել արեւմտեան աշխարհին մէջ։ Նպաստաւոր է, որքան՝ իրեն համար, նոյնքան ալ արեւմտեան միջազգային կազմակերպութեանց համար, որոնք պէտք է այնպէս վարուին որ Թուրքիա ՉԶՂՋԱՅ ԻՐ ԴԸՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԲԵՐԱՏԱՐ ԴԻՐՔԻՆ ՀԱՄԱՐ» (ընդգծումը մեր կողմէ)։

Բայց եւ այնպէս, թող հաստատուած է որ գլխաւոր հարցերու շուրջ, ոչ մէկ լուծում գտնուած է, ոչ երթեւեկի, ոչ գերմանական օժանդակութեան համար կարգադրութիւն եղած է։

× Հուսկ, յիշենք որ Թուրքիա պաշտօնական դիմում կատարած է Ֆրանսայի մօտ, յայտնելով թէ կը փափաքի մասնակցիլ Էօրէքա ծրագրին...։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ, նոր ղեկավարներ նշանակուած են։ Լենինգրադի նոր առաջին քարտուղարն է Եուրի Սոլովիեւ, իսկ Վրաստանի մէջ՝ Պատիաշվիլի կը յաջորդէ Շեւարտնաձէի, որ Արտաքին Նախարար դարձաւ։

ՔՈՒՎԷՅԹԻ մէջ, Հինգշաբթի իրիկուն ոճրափորձեր կատարուած են երկու սրճարանի դէմ եւ դաշերու թիւր մեծ է՝ 11 մեռեալ եւ 89 վիրաւոր։ Իշխանութիւնները անմիջապէս արգիլած են բոլոր օդանաւերու մեկնումը, որպէսզի ահաբեկիչները չկարենան խոյս տալ։

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼԻ կնոջ՝ Ալմա Մահլէրի յուշերուն մասին, գնահատական գրախօսական մը լոյս տեսած էր, Հինգշաբթի իրիկուն, «Մոնտ»ի գրական բաժնին մէջ։ Ծանօթ է, որ անդրադարձած ենք յուշերուն այն հատուածներուն, որոնք կը վերաբերէին «Մուսա տաղի 40 օրերը»ուն («Յառաջ», Յունիս 11, 19, 20)։

ԱՂՃԱ ԵՒ ԱՆՏՈՆՈՎ դէմ առ դէմ հանդիպան Հռոմի դատարանին առջեւ, բայց Պուլկարը բոլորովին ուրացաւ Թուրք ոճրագործին պնդումները, կրկնելով.- «Երբեք չեմ հանդիպած Աղճային, հետը երբեք չեմ խօսած։ Իր յայտարարութիւնները զրպարտութիւններ են, երբեք չեմ աշխատած պուլկար գաղտնի սպասարկութեանց համար»։

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ չուզեր «կենակցիլ» Միթերանի հետ։ Ի պատասխան Նախագահին այն յայտարարութեան, որ կը վերաբերէր իր եւ նոր մեծամասնութեան մը համակեցութեան (ընկերվարականներու ձախողութեան մը պարագային)։ Աւելին կը նշանակէ նաեւ թէ ընդդիմութիւնը քիչ մը չատ կը մտնայ որ Սահմանադրութիւնը Տը Կոլը պատրաստել տըւաւ։ Բայց, յատկանշական է որ թեր քըւէարկող աջը, այսօր դժգոհ է Տը Կոլի «չափին վրայ» շինուած Սահմանադրութենէ մը, մինչ դէմ քուէարկող՝ Միթերան, այլեւս շատ գոհ կը թուի...։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները։

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ.-

Անուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի-Կարկան, Մոնֆէրմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռոժէնվիլ, Կանըի, Փարիզ 20-րդ։

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը։

Դիմել տնօրէնութեան.- 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17։ Հեռաձայն.- 381 - 01 - 72։

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Յուլիս 14, Վարդավառ է։ Տօն պայծառակերպութեան Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թափօր լերին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Յուլիս 15, յիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ վասն Համօրէն Ննջեցելոց։

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Վարդավառ։ Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Յուլիս 14, եկեղեցւոյս մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ Պայծառակերպութեան (Վարդավառ) տօնին առթիւ։ Կը պատարագէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ առաջնորդութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի։

Սկիզբ. ժամերգութեան ժամը՝ 8

Պատարագ՝ 10

Քարոզ՝ 11

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

U. G. de KHARPOUT

Séction de ST. ANTOINE

à FABREGOULES, près de Septèmes,

le DIMANCHE 14 JUILLET

avec l'Orchestre E R E B O U N I

Musique et danses arméniennes

×

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Համախարբերդցիական Միութեան, Ֆրանսայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը, կը հաղորդէ որ 44-րդ Պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Յուլիս 13, ժամը 10-էն սկսեալ, Ֆապրըկուլի մէջ, Մարսէյլի մօտ։

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար։ Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք.-

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան։

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր հօր՝ Նշան Գոլոյեանի մահուան 4-րդ տարելիցին ի յիշատակ Արաքսի Գոլոյեան 100 Ֆ. կը նուիրէ ողբացեալին շատ սիրելի՝ «Յառաջ»ին։

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ.- Տիկին Նուարդ Եղխազարեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին, լիբանահայ երախաներու ճամբու ծախքին որպէս օժանդակութիւն (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը, իր մասնաճիւղերով, խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ, Այրի Տիկին Ովսաննա Ճէյրանեանի, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Կիմիշեանի ու զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Վեզիրեանի ու զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Ճէյրանեանի ու զաւակներուն, Ճէյրանեան ու Ծիրանեան ընտանիքներուն, ինչպէս նաեւ Գէորգեան, Օհանեան, Զաքարեա-Մանուկեան, Կիմիշեան ու Վեզիրեան ընտանիքներուն, եւ համայն ազգականներուն, հայրենակիցներու ու բարեկամներուն՝ Սարգիս Ճէյրանեանի մահուան առթիւ, (Յուլիս 9)։

COMMUNIQUÉ

L'ASSOCIATION AUDIOVISUELLE ARMENIENNE et le STUDIO 43 ont le plaisir de vous annoncer qu'ils organisent le deuxième Festival du Film Arménien qui aura lieu du 16 au 29 octobre 1985 dans les salles rénovées du Studio 43 :

43, rue du Faubourg Montmartre
75009 PARIS

Une vingtaine de films réalisés en Arménie Soviétique et en diaspora seront projetés au cours de ce festival.

Sont prévus au programme :
des films de Henrik MALIAN, Arthur PELECHIAN, et les films de Serge PARADJANOV.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

ANTENNE 2

Չորեքշաբթի, Յուլիս 17, ժամը 22.45ին՝ պատմութիւնը կը սկսի ժամը 20-ին. Հայկ. Հարցը։

Մարք Ֆեռօ - դէմ առ դէմ Հայկական Հարցին հետ։

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1985 --

— Du 3 au 17 Aout 6.780 F
— Du 17 au 31 Aout 6.780 F
— Du 31 Aout au 14 Septembre 6.780 F
— Du 14 au 28 Septembre 6.780 F
(tous ces voyages avec aller et retour par KIEV).
— Du 17 au 31 Aout 7.050 F
(2 nuits à MOSCOU dont une à aller et une au retour).

VOYAGE SPECIAL

Sous la conduite de Réverand Père A. KESSEGIAN
du 17 au 31 Août à 6. 780 Frs.
KIEV / EREVAN / TBILISSI / KIEV

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — ıa chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, բացառաբար Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր։

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Լսաեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին։

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց քաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ։

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
16

MARDI
16 JUILLET
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.007
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 16.007

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԱՆԻԻ ԵՒ ԱՂԹԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

ՏՈ՛ՒՔ ՁԿԱՅՍԵՐՆ ԿԱՅՍԵՐ, ԵՒ ՁԱՍՏՈՒԾՈՅՆ՝ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

ԿԱՄ
ԵՐԲ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ
ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ. -

«ՑՈՒՑԱՏԱԽՏԱԿԻՆ ՎՐԱՅ ՀԱՅ ԲԱՌԸ ՋՆՋԵԼՈՎ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆՔ ՋՆՋԱԾ ԸԼԼԱԼ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

Այսպէս բաներ ալ կը պատահին եղեր։ ...ի պատահեր է։ Թուրք ծանօթ լրագրող ...՝ Եալչըն Փէքշէն, որ կ'աշխատակցի ...րքական սակաւաթիւ որակաւոր թեր-...թերէն՝ «Ճումհուրիյէթ»ի, շրջապտոյտ ...մը կատարած է արեւելեան նահանգները ...ու երկար նկարագրականը կը կատարէ, ...երբ գրական, մերթ երգիծական (թէեւ ...ու կ'ըլլայ որ այս մէկէն հրաժարի, ...այսօրուան գրութեան վերջին հատուածը ...ցոյց կուտայ որ շատ մեծ ընդունակու-...թիւն չունի այդ մարզին մէջ...)։ Ինչ ...որ շահեկան է, սակայն, իր խորհրդա-...ծութիւններն են իր հայրենակիցներուն ...մասին իսկ, այսինքն անոնց յիմարապա-...տում կարգադրութիւններուն, խեղա-...թիւրելու համար պատմութիւնը, երբ կը ...գրեն. - «Անին հիմնուած է Խուռիներու ...կողմէ եւայլն, եւայլն»։ Բայց լաւ է, ...խօսքը տանք իրեն։ Այսօր՝ իր գրութիւնը ...կը վերաբերի Անիի։ Վաղը կուտանք Աղ-...թամարի վերաբերող մասը։

×

«Նախ, կը գրէ հեղինակը, ամէնէն ա-...ռաջ կը դիմաւորուիք երախաներու կող-...մէ։ Արեւելքի մէջ ամէնէն առաջ երա-...խաներն են որ կը հաղորդուին ձեզի հետ, ...որքան համակրելի են անոնք եւ անոնց ...հետ խօսելու լաւագոյն միջոցն է մատիտ ...մը տալ, որովհետեւ անվերջ մատիտ կը ...պահանջեն։ Օտար զբօսաշրջիկները կը ...զարմանան ու հարց կուտան թէ Թուր-...քիոյ մէջ մատիտի տագնա՞պ կայ արդ-...եօք։

Ամէն ինչ այն տպաւորութիւնը կը թո-...ղու որ Կարսը երկրաշարժի աղէտի են-...թարկուած է։ Զբօսաշրջիկներէն օձիք ...ազատելու համար տակաւ լաւ տարազ ...մըն է, երկրաշարժ կ'ըսէք ու կը փրկը-...ւիք։ Բայց անոնք իրենց ձեռքը ունին ...նաեւ Պէշօ (կարոյտ առաջնորդ) անուն ...նշանաւոր զբօսաշրջական ուղեցոյցը, ուր ...Կարսի մասին գրուած է հետեւեալը. «Կարս քաղաք մըն է որ բոլորովին չէ ...կրցած յաջողիլ մտնել քսաներորդ դարէն ...ներս»։

Հակառակ անոր որ յայտագրին մէջ ...չկար, առնուեցանք Կարսի մէջ հանդի-...պիլ նաեւ Ապահովութեան տնօրէնու-...թեան, որովհետեւ անկարելի է Անի քա-...ղաքին այցելութիւն տալ, առանց արտօ-...նութիւն առնելու։ Նախ մեր ինքնու-...թեան թուղթերէն հինգական օրինակ տը-...ւինք, յետոյ քննուեցանք ոստիկանու-...թեան ու ապա ոստիկան զօրաց կողմէ, ...եւ այդպէս ստացանք Անի քաղաքը այցե-...լելու արտօնութիւն։

Անիի մուտքին վրայ նախ տեսանք ար-...գելքներու ցուցատախտակ մը. արգիլ-...ուած էր լուսանկար քաշել, հեռադիտակով նայիլ, բացօթեայ ճաշել, որեւէ նշան ընել։

Ուրիշ ցուցատախտակի մը վրայ ալ Անիի մասին ծանօթութիւն կը տրուէր։ Սապէս գրուած էր. - «Անին հիմնուած է Միջին Ասիացի Խուռիներու կողմէ։ Քաղաքը աւելի վերջ Ուրարտացիներու քաղաքակրթութեան մայրաքաղաքը հանդիսացած է»։

Այսպէս ցուցատախտակին վրայ Հայ բառը չգործածելով, պահած կ'ըլլանք թէ Անիի աւերակները հայկական կարեւոր քաղաք մըն է, նոյնիսկ մայրաքաղաք մըն է, աւելի ճիշդը Հայոց ամենակարեւոր մայրաքաղաքն է։ Մինչդեռ օտարներուն ձեռքը անպայման կան գիրքեր, որոնց մէջ Անիի անցեալն ու պատմութեան մէջ ամենայետին մանրամասնութիւնները հրատարակուած են։ Աւելի վերջ պիտի տեսնենք որ նոյնը ըրած են Վանի՝ Աղթամարի պարագային։ Կ'երեւի թէ կը կարծուի որ ցուցատախտակներուն վրայ այս վայրերուն մասին Հայոց բառը ջնջելով կարելի է պատմութենէն ջնջել նաեւ Հայոց անցեալը։

Աւելի ըլլալով, որքան որ կը տեսնենք, այս վերաբերումը փոխանակ օգտակարութեան, վնաս ալ կը պատճառէ մեզի։ Որովհետեւ տակաւ ուրիշ ոչինչի կը ծառայէ, եթէ ոչ այն տպաւորութիւնը թողուլ որ բաներ մը պահել կը ջանանք։

Անի իսկապէս մեծ քաղաք մըն է, երկար ժամանակ կը պահանջէ պտըտիլ անոր բոլոր կողմերը։ Կէսօրին խմուած գարեջուրը արդէն սկսած է անդիմադրելի կերպով ճնշել մեր վրայ։ Նեղուած ենք, բայց շուրջբոլորը չկայ վայր մը ուր պիտի կարենանք փրկուիլ այդ ճնշումէն։ Ոտքի մնացած կառոյցները միմիայն եկեղեցիներ են եւ անյարմար կը նկատենք մեր գործը տեսնել եկեղեցիի մը աւերակին մէջ։ Զունինք նաեւ այդ գործը բացօթեայ տեսնելու համարձակութիւնը։ Որովհետեւ կը վախնանք որ կը կարծուի որ նշան մը կ'ընենք Սովետներուն։ Ճարահատ, երկու ժամ կը զսպենք զմեզ»։

×

ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ, ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ ԵՒ... «ՄԻԼԼԻՅԷԹ»

«Միլլիյէթ» (Յուլիս 12), փնտռեր ու գտեր է հայկական հարցով զբաղողներու բուն դրդապատճառները ու համապատասխան պատկեր մը կը գծէ։ Գալով՝ մեզի, ի՞նչ ըսել եթէ ոչ՝ երա՛նի քեզի, անտէր ժողովուրդ, որ այսքա՛ն տէրեր ունիս եղեր...։

×

Ինչպէս երէկ, այսօր եւս հայկական հարցը պլոքներու բախումին մէջ խաղաթուղթ մըն է։ Եթէ անջատ, անջատ քըննենք ԱՄՆ-ու եւ այս հարցով շահագրգռուած կարգ մը արեւմտեան երկիրներու եւ Խորհ. Միութեան հաւանական հեռանկարները, հետեւեալ պատկերը կ'ունենանք։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

1. - Հայկական իրաւունքներու պաշտպանութեան առաջնորդութիւնը չթողուլ արեւմտեան երկիրներու։

2. - Ցոյց տալ որ միութեան ժողովուրդներէն Հայերու իրաւունքները կը պաշտպանուին։

3. - Շարունակական կերպով խոցել Թուրքիոյ հանդիսաւը, որուն հետ ցամաքէն թէ ծովէն հասարակաց ամէնէն երկար սահմանը ունի, եւ որ զինուորական մեծ ուժ ու ռազմավարական կարեւորութիւն ներկայացնող երկիր մըն է։

4. - Իր սահմաններուն մէջ ապրող Հայաստանի Հանրապետութիւնը ժառանգորդը դարձնել հայկական հարցին, միջազգային գետնի վրայ զայն խնդրին միակ իրաւատէրն ընել ու յետագային կարելիութիւններ փնտռել պայմաններուն թոյլատրած չափով դէպի իր պատմական երազները ընդարձակելու համար Հայաստանի Հանրապետութեան սահմանները։

5. - Արեւմտեան պլոքին դէմ ընդարձակել իր ազդեցութեան գօտին ու համաշխարհային ուժի հաւասարակշռութիւնը թեքել ի նպաստ արեւելեան պլոքին։

ԱՄՆ ՈՒ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԼՈՔԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

1. - Խորհ. Միութեան չթողուլ հայկական հարցին հովանաւորութեան առաջնորդութիւնը։

2. - Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ հրահրելով հայկական ազգայնամոլութիւնը, Խորհ. Միութեան մէջ մշտական հարց մը ստեղծել։

3. - Երկար ժամանակամիջոցի մը ընթացքին հայկական հաւաքականութիւն մը կամ երկիր մը գոյացնելով Հայերու կողմէ պահանջուած հողերու վրայ, Խորհրդային Միութենէն անջատուելիք Հայերու հետ անոնց միացումը ապահովել ու այս ձեւով համաշխարհային ուժի հաւասարակշռութիւնը խախտել ի նպաստ արեւմտեան պլոքին։

4. - Պահանջուած հողերու վրայ տկար ու ամբողջովին արեւմտեան երկիրներու հակակշռին ենթակայ մանր Պետութիւն մը կազմել ու Խորհ. Միութեան դէմ իրենցմէ Թուրքիայէն շատ աւելի կախում ունեցող դաշնակից մը ունենալ։

5. - Արգելք հանդիսանալ Թուրքիոյ կարգ մը քայլերուն, որոնք փափաքելի չեն իրենց համար, ու նաեւ անոր զօրանալուն, զայն տեւական սպառնալիքի մը տակ պահելով պարտադրել իրենց ուզած քաղաքական ուղղութիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14

ՄԻԹԵՐԱՆ ՋԱՆՔ ՊԻՏԻ ՉԽՆԱՅԷ ՅԱՂԹԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

—×—

Աւանդական տողանցքը տեղի ունեցաւ Փարիզի տեղատարափ անձրեւին տակ, բայց եւ այնպէս տպաւորիչ էր եւ հակառակ փոթորկոտ մթնոլորտին, օդուժին քաջագործութիւնները, համաչափ ու կանոնաւոր, մեծ հիացումի արժանացան։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ հանդիսութիւնները քաղաքական բնոյթ առած են եւ Նախագահ Միթերան, ցերեկին, հեռատեսիլէն տուած հարցազրոյցին ընթացքին (անխուսափելի Մուրուզիի հետ) ջանաց մասամբ սրբագրել այն տպաւորութիւնը, զոր ձգած էր իր նախորդ յայտարարութիւններով, երբ ձախի պարտութիւնը գրեթէ անխուսափելի կը նկատէր եւ համակեցութեան ծրագիրը կը պատրաստէր։ Ուրեմն որոշ լաւատեսութիւն մըն է, զոր ուզեց ցոյց տալ, շեշտելով. -

«1986-ին, երկիրը իրաւունքն ունի ընտրելու իր ուզած մեծամասնութիւնը եւ Հանրապետութեան Նախագահը պարտականութիւնն ունի յարգել տալու այդ կամքը։ Կը յուսամ, ամէն ինչ պիտի ընեմ այդ նպատակաւ, որպէսզի այդ կամքը զուգադիպի երկրին շահուն հետ եւ որ՝ այս մեծամասնութեան պահպանումն է։ Ես գլխ կը դնեմ այս ճակատամարտը շահելու հողերանական եւ բարոյական գիրքին մէջ»։ Ապա, Նախագահը գովքը հիւսեց նախարարապետին. -

«Հանրապետութեան կառավարութիւն մը կայ, զոր կը ղեկավարէ Լօրան Ֆապիուս։ Ի՞նչ կը մաղթեմ, ո՛չ միայն որ Լօրան Ֆապիուս երկար ատեն կարենայ կառավարել Ֆրանսան, որովհետեւ բացառապէս կարող նախարարապետ մըն է։ Կը յուսամ նաեւ որ մինչեւ Մարտ, կըրնանք համոզել Ֆրանսացիները՝ թէ սա է ճշմարտութիւնը, չկայ կարելի ուրիշ քաղաքականութիւն վերականգնելու համար Ֆրանսան, զայն արդիականացնելու, զարկ տալու համար ստեղծագործութեան եւ զայն պատրաստելու՝ գալիք ժամանակներուն»։ Նախագահը բաւական ծանրացաւ Սահմանադրութեան վրայ, յիշելով զանազան յօդուածներ, շեշտեց թէ Հանրապետութեան Նախագահը չի կրնար չփոթուիլ ազգին որեւէ մէկ խմբակցութեան հետ, ամբողջ ազգը կը ներկայացնէ։

Ելիզէի աւանդական ընդունելութենէն ետք, ուր չորս հազար հիւրերու մէջ, ամէնէն աւելի կը յիշուի՝ Սերժ Կէնզպուր, Նախագահը գացած այցելած է ոստիկանական դպրոց մը՝ Սէն-է-Մառնի մէջ։ Այսինքն բանակէն ետք՝ մեծարանք ոստիկանութեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԵԿԸՆ, երկու յաջորդական գործողութեան ենթարկուեցաւ, բայց Կիրակի օր իսկ շատ կայտառ էր, հակառակ 74 տարիներու բեռան։ Մինչ միայն փոլիփի հարց մը կար, առաջին գործողութիւնը ցոյց տուած է որ լայնաղիքին վրայ ուռ մը ունի։ Երկրորդ գործողութեան 70 սանթիմեթր աղիք հանուած է եւ առայժմ կ'ըսուի թէ խիրդի հարց չկայ թէեւ յա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԸ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍԻՆ

Բազմիմացութիւնը սահմանափակ մարդկանց համար թերութիւն է, իսկ օժտուած, մանաւանդ՝ գերօժտուած մարդկանց համար հիմնալի միջոց է իրենց ուժերը, իրենց իմացականութիւնը դրսեւորելիս մի շարք մարզերում: Գրիգոր Զօհրապը հէնց այդ գերօժտուածներից էր, որի բազմիմացութիւնը, բացառիկ ներզօրութեամբ, արտայայտուեց գեղարուեստական գրականութեան, հրապարակախօսութեան, քննադատութեան, իրաւագիտութեան, հռետորութեան եւ հանրային - քաղաքական գործունէութեան մէջ: Եւ ամէն մարզում նա, յիրաւի, բացառիկ յաջողութեան հասաւ, արժանանալով շատ - շատերի հիացմունքին: Երուանդ Օտեանը, նկատի ունենալով Զօհրապի մեծ ներդրումը հայ մշակոյթի զարգացման գործում, մանաւանդ նրա ազգանուէր, համարձակ գործունէութիւնը, նրան համարել է «ազգային ժամանակակից փառքերէն մին»: Իսկ գրող եւ գրականութեան պատմաբան Յակոբ Օշականը գրել է, որ Զօհրապը այն մարդկանցից էր, որոնք ուժ - տաս հոգու կարողութեամբ են գործում:

Արուեստն ունի երկու թշնամի՝ տգեղարուեստ եւ կրկնողութիւն: Տգեղարուեստը՝ արուեստի նահանջն է, իսկ կրկնողութիւնը՝ միջակութեան տուրքը:

Տգեղարուեստը Զօհրապի ժամանակ դեռ տարածուած չէր, իսկ կրկնողութիւնը միշտ էլ եղել է ու կը լինի, քանի գոյութիւն կ'ունենայ միջակութիւնը: Կրկնողութեան դէմ պայքարելու համար, եւ, առհասարակ արուեստի կարեւոր դերը ընդգծելու համար, Զօհրապը շատ մեծ նշանակութիւն է տուել ինքնատպութեանը եւ նորարարութեանը: Ինքնատպութիւնը գնահատել է Զօհրապը ոչ միայն ձեւի տեսակէտից, այլեւ, եւ գըլխաւորապէս՝ բովանդակութեան: Ութսունական թուականների գրական շարժման նպատակն էր՝ պայքարել նոր գաղափարների, նոր հայեցակէտերի հաստատման համար, դէպի ժողովուրդը դառնալու եւ նրա արտայայտիչը դառնալու համար, ինչպէս եւ նոր գրելակերպի, նոր ոճի, պատկերաւորութեան նոր միջոցների եւ աշխարհաբար լեզուի զարգացման համար: Զօհրապը հաւատարիմ մնաց այդ սկզբունքներին, պայքարեց դրանց հաստատման համար՝ իր ամբողջ գործունէութեան ընթացքում:

Զօհրապը յատուկ ջանասիրութեամբ կրքոտ պայքար է մղել հնամոլութեան դէմ: «Երբ գլխուածով, - գրում է Զօհրապը՝ «Նոր լրագրութիւն» յօդուածում, կը կարդամ հին օրերէ մնացած այլէտ խմբագրապետի մը բարբաջանքը ի գիր առնուած, արդահատանքով կը լեցուի սիրտս. ոչ, հէք մարդը զինքը հրջապատող նոր միջավայրին գիտակցութիւնը չունի. գիտութեան բոցովը այրուած, մոխիր դարձած նախապաշարումներու, անհեթեթ կարծիքներու աւերակին մէջ՝ վըտիտ ու սեւցած ծխնելոյզի մը պէս կանգուն է. շատ բան կը փոխուի, կը քանդուի, կը վերաշինուի իր չորջը, ինքը մինակ կը մնայ պինդ ու ամուր կապուած վաղեմի գաղափարներուն...»:

Ինքնատիպութեան մի երեսը, ըստ էութեան, նորարարութիւնն է: Նորարարութիւնը արուեստի համար ունի զարնան նշանակութիւն: Համարելով իրեն «յառաջդիմութեան» «կուսակից», Զօհրապը, կեանքի բոլոր մարզերում, այդ թըւում եւ արուեստի մէջ, պահանջում էր հետեւել նորարարութեան: «Համալսարանական կրթութեան պակասութիւնը մեր մէջ» յօդուածում՝ Զօհրապը պահանջում է յիշել, որ «Քաղաքակրթութեան գերագոյն շահը յառաջդիմութեան մէջ է», իսկ «յառաջադիմութիւնը մարդկութեան ճակատագիրն է» («Մոտան»): Նոյն «Մոտան» յօդուածում Զօհրապն ասում է. «Ես կը փափաքիմ, որ նորասիրութիւնը չար ոգի մը չհամարուի ու չզատափետուի մեր մէջ. ամբողջ բարքերնիս կարօտ է վերաշինութեան...»: «Հասարակութիւն մը, - շարունակում է հեղինակը նոյն յօդուածում, - որ հնամոլ բարքեր ունի՝ յետադիմելու դատապարտուած կը մնայ՝ եթէ իր խորհելու, զգալու ու աշխատելու եղանակները չի նորոգէ»: Եւ նա զայրոյթով հարցնում է. «Հի՞ն պէտք է մնան ... մեր համոզումները, հի՞ն պիտի մնայ մեր գրականութիւնը...»:

Գնահատելով առաջդիմութիւնը, նորարարութիւնը, Զօհրապն այդ դերը վերագրում է թէ գիտութեան, թէ արուեստին՝ գրելով. «Գիտութիւնը ու արուեստը ամէն վայրկեան կը նորոգեն ու կը վերաշինեն այս աշխարհը»: Ցիրաւի, գիտութիւնն ու արուեստը կեանքի զարկերակներն են, եւ նրանց նուաճումները մարդկային կեանքի նուաճումներն են դառնում: Այս ըմբռնումը Զօհրապի գեղագիտական հայեացքների եւ, առհասարակ, նրա մտածողութեան հիմնակէտերից մէկն է եւ կարեւոր է նաեւ այն իմաստով, որ նա կեանքի զարգացման նպաստելու տեսակէտից՝ անջրպետ չէր տեսնում գիտութեան եւ արուեստի միջեւ:

«Նոր լրագրութիւնը» ծրագրային խմբագրականը յստակօրէն բացայայտում է Զօհրապի տեսակէտները արուեստի մի շարք հարցերի վերաբերեալ, յատկապէս արուեստի դերի ու նշանակութեան բացայայտման մասին: Անդրադառնալով նոր գրականութեան դերին, Զօհրապը գրում է. «Գրականութիւնը ... պարտի ըլլալ այն անխարդախ հայելին, որուն մէջ հասարակութեան բարքը կը ցոլանայ ... ուր անոր յարափոփոխ դէմքին ամէն կծկումները մատնանիշ կ'ըլլան ... նիւթի ու բարոյականի զուգահեռական աշխարհներուն մէջ»:

Արուեստի դերի ու նշանակութեան այս հակիրճ, բայց ընդգրկող սահմանումը վերաբերում է թէ արուեստի, թէ պատմութեան իմաստասիրութեան: Ցատկապէս արտայայտուած է պատմութեան խոր ըմբռնումը այն մասին, որ հանրութեան «յարափոփոխ» «կերպարանափոխութիւնը» տեղի է ունենում՝ «նիւթի ու բարոյականի» զուգահեռ ազդեցութեամբ: Նիւթի, այսինքն՝ տնտեսական հիմքի, եւ բարոյականի, այսինքն՝ քաղաքական, իմաստասիրական եւ այլ հայեացքների ներգործութեամբ: Պատմութեան իմաստասիրութեան այսօրինակ ըմբռնումին միանում է նաեւ արուեստի դերի ըմբռնումը: Կեանքը յարափոփոխ շարժում է, եւ արուեստը պէտք է արտացոլի այդ փոփոխութիւնը, որպէսզի նա դառնայ իրականութեան ճըշմարտացի արտացոլում:

Ամէն մի մեծն արուեստագէտ ունի իր գեղագիտական, արուեստագիտութեան հայեացքների բարձրակէտը, որով զինուած նայում է իրականութեանը եւ սահմանում է արուեստի դերը: Զօհրապի գեղագիտական հայեացքների բարձրակէտն արտայայտուած է հետեւեալ ըղբոյթի մէջ. «...Մարդոց եւ իրերուն վեբէն նայելու է միշտ: Նայիլ գիտնալու է. լա՛յն, ազա՛տ, մաքո՛ւր նայուածքով, որպէսզի ամէն ինչ ընդգրկես անոր մէջ. ոչ թէ անձուկ ու յաչաղկոտ ակնարկով մը, որով պզտիկութիւնները ու տգեղութիւնները միայն կը տեսնեն միշտ, իսկ մեծութիւններն ու տգեղութիւնները երբեք» («Էջեր ուղեւորի մը օրագրէն»):

Այս ըրոյթը քննադատական իրապաշտութեան ըմբռնումների բարձրակէտն է, յատուկ միայն բացառիկ արուեստագէտների: Այս ըրոյթի մէջ կարեւոր է երկու ըմբռնում, որոնք լրացնում են իրարու՝ արուեստագէտի լաւատեսութիւնը եւ ո՛չ միայն ժխտելու, այլեւ հաստատելու անհրաժեշտութիւնը:

Գրիգոր Զօհրապը, ինչպէս շատերն են նշել, ունէր գեղեցկութեան պաշտամունք: Բայց նա գեղեցկութիւնը միայն անձնական բաւականութեան միջոց չէր համարում: Գեղեցկութեանը նա վերագրում էր հանրային մեծ դեր՝ կեանքի վրայ ներգործելու, մարդկային հոգին, վարքագիծը, նկրտումները գեղեցկացնելու դեր: Ցիրաւի Զօհրապը այն հանճարեղ մտածողներից էր, որոնք իրենց կեանքի դերն ու իմաստը տեսնում են նաեւ՝ կեանքի աւելի գեղեցկացման, աւելի իմաստաւորման մէջ, եւ իրենց ամբողջ կեանքը եւ գործունէութիւնը ծառայեցնում են այդ նպատակին:

Մարդիկ կան, որոնք իրենց բացառիկ արժանիքներով գրաւում են ժողովրդի սէրն ու համակրանքը: Գրիգոր Զօհրապը այդպիսի անձնաւորութիւններից էր: Նա նուաճել էր ժողովրդի սէրն ու համակրանքը, ո՛չ միայն իբրեւ սիրուած գըրող այլեւ որպէս արտակարգ գեղեցիկ հոգու տէր անձնաւորութիւն, իբրեւ մեծն հայրենասէր ու ժողովրդասէր: Ցիրաւի, Զօհրապի ամբողջ գործունէութիւնը հիմնականում նուիրուած էր մի նպատակի՝ նպաստել իր ժողովրդի բնականոն կեանքով ապրելուն, պաշտպանել նրան բարբարոսութեան հարուածներից, նպաստել ժողովրդի հոգեկան ապաքինմանը եւ վերելքին, նպաստել նրա առաջադիմման:

Զօհրապի ժողովրդասիրութիւնը հասնում էր պաշտամունքի այն աստիճան, որ նա ժողովրդի համար չխնայեց մինչեւ իսկ իր կեանքը: Մեծ Եղեռնի նախօրեակին, երբ ձերբակալում են պոլսահայ մըտաւորականութեան ծաղիկը, Զօհրապը գնում է Թալէաթի եւ Իթթիհատական կուսակցութեան քարտուղարի մօտ եւ բուռն զայրոյթով նրանցից բացատրութիւն է պահանջում՝ Հայերի նկատմամբ կիրառուող այդ նախճիրների մասին, որով գտնում է իր մահկանացուն: Երբ շատ շատերը Զօհրապին առաջարկում են հեռանալ Պոլսից եւ փրկել իր կեանքը, նա չի համաձայնում, ասելով. «...ո՞ւր թողում աս անտէր ու անգլուխ ժողովուրդը: Ձէ՛, փախչիլ չեմ կրնար պէտք է, պարտքս է մինչեւ վերջը պաշտէչին վրայ կենալ»:

Ժողովրդի «բարոյական կրթութեան» համար աշխատողը պէտք է ունենար բարոյականութեան իր հայեցակէտը: Հայ ազգերի գիտի 1500-ամեակի տօնակատարութեան առթիւ արտասանած իր ճառի մէջ Զօհրապը, հակադրուելով սրբութեան սովորական հասկացութեան, ասում է. «Սրբութիւնը ան է, որ մարդուրիշներուն ցաւերը կ'ամոքէ եւ իր անձը մոռնալով անոնց համար կ'աշխատի»: Մարդու նկարագիրը գեղեցկացնող այս տեսակէտը Զօհրապի կեանքի նշանաբանն է եղել՝ պատանեկան տարիներից սկսած: Այս տեսակէտից էլ նա մօտենում է արուեստի դերի, նրա հանրային նշանակութեան բացայայտման:

ՄԻՆԱՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՊԷՍ ԽԱՂԻ ԲԵՐԻ ՄԱՐՔՍԸ

Վերջերս լոյս տեսած է վաւերագրական հատոր մը, «Պիսմարքի լրտեսը» խորագրով: Արդի լրտեսութեան ռահվիրայ Վիլհէլմ Շթիպէրի յուշերն են անոնք: Ան Ֆրէտէրիք - Կիյօմ Դ-ի օրով Պերլինի ոստիկանութեան պետը ըլլալէ ետք, Պիսմարք անոր կը յանձնէ փրուսիական թագաւորութեան համար լրտեսական սպասարկութեան մը հիմնումի եւ ղեկավարութեան պարտականութիւնը: Իր գործունէութեան մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ նորածագ համայնավար միջազգայնականին տուած իր հարուածը:

×

Նոր առանձնած էի Պէրլինի դատական ոստիկանութեան տեսչութիւնը երբ 1850-ի ձմրան հրաւիրուեցայ ներքին գործոց նախարարին քով. խիստ գաղտնապահութեամբ թղթիկ մը ցոյց տուաւ ինծի, գրուած նոյնինքն Թագաւորին կողմէ ու կ'ըսէր. «Շթիպէրը կը նկատեմ ամէնէն կարող անձը երեւան հանելու համար դաւադրութեանց ցանց մը: Կորսնցնելիք ժամանակ չունինք: Այրեցէք այս թղթիկը: Ֆրէտէրիք - Կիյօմ»:

Այս ձեռագիրը զոր չէր այրած նախարարը, կ'ակնարկէր դաւադրական նամակներու ամբողջ շարքի մը զորս Կարլ Մարքս անուն հռենոսցի լրագրող մը երկու տարիէ ի վեր կը ղրկէր Անգլիայէն «Փրուսիոյ համայնավարներու գաղտնի լիկայ»ին: Այդ լիկան զայրացած էր նաեւ դերձակի մը ձերբակալութենէն, որ չէր կրցած իր ինքնութիւնը փաստել եւ որուն բնակարանը գտնուած էին գրութիւններ, որոնք կը վկայէին «միջազգային համայնավարներու լիկա»յին գոյութեան մասին, որուն կեդրոնը Լոնտոն էր:

Այս յայտնութեան վրայ Թագաւորը ինծի կը վստահէր այդ դաւադիր կազմակերպութեան մասին հետազօտութիւն կատարելու կարեւոր առաքելութիւնը: Անմիջապէս Լոնտոն մեկնեցայ լրագրողի անցագրով մը, ուր Շմիթ կը կոչուէի. կ'երթայի այցելելու «ճարտարարուեստական ցուցահանդէս»ը:

Ութ շաբաթ մնալէ ետք Անգլիոյ մայրաքաղաքը գտայ արդարեւ համայնավար միջազգային կազմակերպութիւն մը. այդ կազմակերպութիւնը իր ցանցը տարածած էր ամբողջ Եւրոպայի, յատկապէս Գերմանիոյ վրայ: Բազմաթիւ անդամներ ունէր Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ գրեթէ բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ: Իրենց նպատակն էր բռնի ուժով հարստահարել քաղքենի դասակարգը, անհետացնել զայն, անկէ ետք տապալել տիրող կարգերը «դասակարգերու պայքար»ի սկզբունքէն մեկնած վարդապետութեան մը համաձայն նոր ընկերութիւն մը ստեղծելու պատրաւակով: Իրենց կարգախօսքն էր հետեւեալը. «Հասած է ժամանակը բռնի ուժով բարեկարգելու մեր ապականած աշխարհը»:

Գրեթէ միշտ Գերմանացիներ էին համայնավար այս ընկերակցութիւններուն մասնակցողները, Լոնտոնի կեդրոնական վարչութիւնն ալ բաղկացած էր գաղթած մտաւորական Գերմանացիներէ: Այս վարչութեան ամէնէն ուշագրաւ անդամներն էին լրագրող Կ. Մարքս, իր ընկերը Ֆ. Էնկէլս, փրուսիացի ենթասպայ Է. Վիլիչ որ վտարուած էր բանակէն եւ նախկին ձախողած ուսանող մը Կարլ Շափէր:

Գտած ըլլալով Լոնտոնի համայնավարներու լիկային վարչութեան տեղը, կեդրոնը, որոշեցի մուտք գործել անոնց շրջէն ներս: Միշտ Շմիթ անունով, իրենց ըսի թէ եկած էի փնտռելու գերման պաշտօնակից մը, որ կը կարծէի թէ անդամ էր Լիկային, իրեն փոխանցելու համար ընտանիքին բարեւները:

Ընդունեցայ Մարքսի մօտ. հաստամարմին անձ մը ներկայութեան դատայ եւ գլխ. մօրուսաւոր, սեւ, առատ մազերով: Համալսարանի փրոֆէսէօրի մը կերպարանքը ունէր ան: Միակ ուշագրաւ, աչքի զարնող բանը իր թափանցող ակնարկն էր, անսովոր բարձրութեամբ ճակատին ներքեւ. մոնոքլ մը ունէր աջ աչքին եւ մեծ թաշկինակ մը կապած էր վիզը, ինչպէս կ'ընէին նկարիչներ ու արուեստագէտներ:

Այն անունը զոր տուած էի եւ որպէս թէ փնտռած լրագրողս էր, ծանօթ չէր իրեն, յորդորեց որ երթամ տեսնեմ Տից անուն մէկը որուն քով կը գտնուէր Լիկային անուանացանկը եւ որ կրնար ինծի տալ ուզած հասցէս: Երբ կը պատրաստուէի մեկնելու իր քովէն, խնդրեց որ քիչ մըն ալ մնամ ու հարցուց թէ ի՛նչ էր դիրքորոշումս իրենց դատին հանդէպ: Յետոյ առանց սպասելու պատասխանիս, սկսաւ երկար մենախօսութիւն մը.

- Աշխարհի վրայ ամէն տեղ բանուորները փառաւոր պալատներ կը կառուցանեն սակայն իրենց խեղճուկրակ բնակարաններու մէջ կ'ապրին. կեանքին համար անհրաժեշտ բոլոր բարիքները անոնք կ'արտադրեն, նաեւ կ'ապահովեն Պետութեան նիւթական կառոյցը, սակայն ոչ ոք կը հետաքրքրուի իրենց ճակատագրով: Մեր պարտականութիւնն է փոխել այս ընթացքը:

Հարցուցի թէ ինչ ձեւով կը ծրագրէր այդ փոփոխութիւնը.

- Հարստահարելով ունեւորները եւ անոնց ստացուածքը յատկացնելով բանուորներուն, պատասխանեց անվարան:

- Սակայն այդ քաղաքացիական պատերազմի կը յանգի, կ'առարկեմ, քանի որ ամբողջ զինուորական իշխանութիւնը կը գտնուի հարուստ դասակարգին ձեռքը:

- Ոչ շատ երկար ժամանակի համար, կը պատասխանէ ինքնավստահ: Ժամանակը կը գործէ մեզի ի նպաստ: Գերմանիայէն ստացած վերջին լուրերուս համաձայն համայնավարները գործի լծուած են ամբողջ երկրին մէջ:

Յետոյ ինծի երկարեց կարմիր կազմով փոքր գիրք մը. «Համայնավարներու Լիկային ծրագիրը», որուն հեղինակներն էին ինք ու իր բարեկամը Էնկէլս: Հոն պարզուած էր իրենց նպատակները, վերջ տալ հարուստներու իշխանութեան իրենց ստացուածքը դնել բանուոր դասակարգին սպասարկութեան տակ, կեդրոնացնել բոլոր գործարաններն ու դրամատուները «ժողովրդական եւ բանուորական Պետութեան» մը իշխանութեան տակ: Գրքոյկը կը վերջանար 1847-ին Մարքսի կողմէ բանաձեւուած Լիկային կարգախօսքով

ՀՆՈՑԸ

Բ.

Ընդերկրեայ Հայաստանը գետին չունի, որ վրան քալես: Կարծր տարածութիւն չունի, որուն վրայ տուներ շինես եւ բընակութիւն հաստատես: Անեզր ծով մըն է ան լոյսի եւ գոյներու, ուժերու եւ զօրութիւններու: Յարաշարժ յորձանքներ եւ ծիածանագեղ ջրվիժումներ: Գիտակցութեան ու երեւակայութեան մոգական խաղեր: Երազներու չըթայագերծ ծփանք եւ իմացական թռիչք: Ու այս լուսավըրփուր ծփանքին մէջ՝ կը նշմարուին մարդկային գիծեր ու կերպարանքներ՝ որոնք լուսեղէն գոյութեան ճկունութեամբ կը կազմուին ու կը չքանան:

Ի՜նչ կախարդական տեսարան:

Հնաւորութեան մէջ, թանձր գոյներու քօղերուն տակ կը տարածուի մեր նախապատմական շրջանը՝ անխռով ու անայլայլ: Անձեւ ու անկերպարան: Ապա, հաս-հան, ստուերագիծեր պարսպապատ բերդերու եւ ամրոցներու՝ որոնք հսկայ մշուշի մը տակէն կ'երեւին ու կ'անյայտանան: Մփփուն ալիքներուն մէջ կը տեսնես տեսարանները ճակատամարտներու, եւ մեր հեթանոսական տաճարները իրենց կուռքերովը, դիցուհիներովը, քուրմերովն ու քրմուհիներովը նուիրագործուին վայրկեանի մը համար ու կը կորսուին:

Մեր վանքերուն զանգակատուները՝ ստուերներու պէս կ'երեւան լուսալիքներու եւեւէջներուն մէջ, եւ անոնց կատարին վրայ կը նշմարուի Մեսրոպ-Մաշտոցի երազող դէմքը՝ որմէ կայծեր կը ցայտեն: Կայծեր՝ որոնք այբուբենին բոլոր ձեւերը կ'առնեն ու կը չքանան: Այդ կայծերը, լուսածին գոյացութեան մասնիկներ են, արարչական կարողութիւններով: Բանն են անոնք, անեղծ անխորտակելի: Ջերմութեան ու ստեղծագործութեան աղբիւներն են անոնք:

Եւ խորհուրդներով ու առեղծուածներով լեցուն այդ լուսեղէն արտին մէջ կանգնած կը տեսնես՝ հրեղէն մաճակալը իր տասներկու զոյգ հրեղէն գոմէշներով՝ որոնք գութանը կը քաշեն ճառագայթակերտ մորակի մը շաչիւնին տակ, եւ աշխատանքին երգը կը խառնեն տիեզերական համերգին հետ: Ու ահա՛, սերմնացանը կը սկսի իր ցանքը: Իր լուսաշող ցորենին ցանքը:

Կախարդական այդ ծովուն մէջ՝ սեւ տարածութիւն մը կը նշմարուի: Փոքրիկ կղզի մը, ցուրտ ու մթին: Հո՛ն են հաւաքուած բոլոր ընչաքաղց, երկչոտ եւ մատնիչ Հայերը:

Երկչոտը՝ լոյս չունի: Ընչաքաղցը՝ ջերմութիւն չունի: Մատնիչը հարուստ է դարչահոտ բնազդներով: Եսասիրութեան այս յատկանիշերէն՝ սառնամանիք եւ մթութիւն միայն կը ճառագայթեն: Ու այդ մթին ձմեռուան մէջ կ'ապրին անոնք յաւիտենապէս, առանց փայլելու, նոյնիսկ աստղերուն ցոլքը:

Ի՞նչ պիտի ըլլար մեր աննիւթական Հայաստանին վիճակը, եթէ չունենայինք մարտիրոսներ, դիւցազուններ, լուսապաշտ գրողներ եւ անանձնական առաջնորդներ:

Ի՞նչ պիտի ըլլար մեր անցեալն ու ներկան, եթէ հայ ժողովուրդը ծունկի գար բոլոր արշաւող բռնակալներուն առջեւ, կորսնցնէր իր ոտքի կանգնելու կարողութիւնն ու դեղեցկութիւնը, եւ սողար, պետնաքարշ, իր ձեռքերուն վրայ:

Ի՞նչ պիտի զգար մեր հողը՝ այն ատեն: Այն հողը՝ որուն վրայէն, ատենօք, աստուածներ քալեր են, եւ որուն մասնիկներուն մէջ՝ աստուածային շունչ մը կը խլրտի:

Մարտիրոսներէն, դիւցազուններէն եւ գաղափարապաշտ գրողներէն՝ շողեր կը ճառագայթեն: Անոնք անշէջ հնոց մըն են լոյսի ու կենդանութեան, եւ անսպառ աղբիւր երազանքի ու մտածման:

Գոյացութիւնը կը գեղեցկանայ, միայն, անոնց ցուցադրած առաքինութիւններով եւ մշտնջենական զօրութիւններով:

Վերցո՛ւր արեւը, եւ տիեզերական խաւար մը պիտի պատէ ամէն ինչ:

Թա՛նձր ու համատարած կուպր:

Այն ատեն, աւա՜ղ, մեր ներաշխարհն ալ պիտի դադրէր լուսածով ըլլալէ, եւ պիտի վերածուէր անծայրածիր գիշեր-ւան մը: Ու մեր անցեալին համայնապատկերը զրկուած պիտի ըլլար բերդերու, տաճարներու, վանքերու, մագաղաթներու եւ դիւցազնական ճակատամարտներուն գեղեցկութենէն:

Հայուն մեծութիւնն ու յաւերժութիւնը կը կայանայ անոր լուսապաշտութեան, անոր հերոսապաշտութեան մէջ:

Յայտնի չէ թէ, հայ ժողովո՞ւրդն է եղած Վահագն-Անահիտ-Աստղիկ երրորդութեան արարիչը, թէ այդ երրորդութիւնն է եղած հայ ժողովուրդին արարիչը: Յայտնի է, սակայն, որ երկուքը համանման են: Նոյնանման: Միեւնոյնն են եղած, եւ միեւնոյնը պիտի մնան՝ յաւիտեանս յաւիտենից: Օրհնեալ ըլլայ անոնց գոյութիւնը:

Մեր ընդերկրեայ ծովուն մէջ զետեղուած են անտեսանելի հիմերը Տաւրոսեան լեռնաշղթային, Սասնոյ լեռնաշխարհին, Բիւրակնեան լեռներուն, Գրգուռին ու Սիփանին, Արարատին ու անոնց մեծ ու փոքր թեւերուն:

Անոնց լայնանիստ հիմքերուն շուրջը կուգան փշրուելու ծովուն յարաշարժ ալիքները՝ ծիածանագեղ փրփուրներով, եւ անոնց ճօճիւններէն կը կազմուի անլուր, երկնային համանուագ մը՝ որ կ'անցնի հողէն ու կը փոխանցուի մեր նիւթեղէն աշխարհին:

Մեր հանճարեղ երաժիշտները այս համանուագն է որ կը լսեն ու կը ձայնագրեն: Չէ՞ որ ան՝ Հայաստանի ներաշխարհէն կուգայ: Անոր հոգիէն, անոր լուսափրփուր ալիքներուն յաւիտենական ծփանքէն:

Ա՛յդ մեր անվերջանալի պատարագն է: Հազարաւոր դարերու մեր պատարագը: Մեր մեղեդիներն ու շարականներն են, անոնք: Մեր փոխասացներուն ու դպիրներուն ընթերցումներն են, անոնք: Մեր քուրմերուն ու վարդապետներուն քարոզներն են անո՛նք: Անոնք մեր գեղարուեստական ստեղծագործութիւններն են: Մեր յղացումներուն ներշնչարաններն են: Մեր հաւատքի ու յաւերժութեան աղբիւրներն են:

Կը տեսնե՞ս ուրուագիծերը մեր բերդերուն, մեր տաճարներուն, մեր վանքերուն: Կը տեսնե՞ս այն բազմերանգ մշուշը որ կը բարձրանայ անոնց կատարներէն ու կը տարածուի անջրպետին մէջ: Կը լսե՞ս այն եղանակները, որոնք մեր շարականներն են եւ կը բարձրանան դէպի մեր հայրենի հողը, առիքը մեր ընդերկրեայ աշխարհին:

Անոնք մեր աննիւթական Հայաստանին մտածումներն ու մեղեդիներն են՝ որոնք հողէն անցնելով կը գինովցնեն մեր գրողները, նկարիչները, երաժիշտները:

Երանի՜ անոր որ կ'ըմպէ անմահական այդ գինիէն:

Հեթանոսական տաճարներէն ու քրիստոնեայ վանքերէն միեւնոյն մշուշն է որ կը տարածուի միեւնոյն մեղեդիներով, քնարներու եւ բուրվառներու միեւնոյն ձայներով, խունկի ու գինիի միեւնոյն բոյրերով:

Ու այս անմեռ ու յաւիտենական խընկարկութիւնը՝ ձայներու, գոյներու եւ զօրութիւններու այս երկնային համանըւագը՝ կը կազմէ այն անտեսանելի հիմունքը, որուն վրայ կը բարձրանայ Հայաստան լեռնաշխարհը՝ իր անյայտ ու յայտնի անցեալովը եւ իր կարողական ապագայովը:

ՍՄԲԱՏ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ

(վերջ)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հակառակ շրջող անձնական շրջանններու, վարժարանս կը շարունակէ իր կրթական եւ ուսումնական գործունէութիւնը, ի նպաստ հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան:

Ահա երրորդ կարգի տարեկան պետական պրըվէի քննութիւններու մէջ արձանագրուած յաջողութիւնները լաւագոյն պատասխանն է թէ դպրոցի մակարդակը տարբեր չէ ներկայ ժամանակներու այլ դպրոցներու մակարդակէն:

Սոյն քննութեանց ներկայացող 13 աշակերտներէն տասը յաջողած են եւ արժանացած քննիչ ուսուցիչներու գըհնահատանքին՝ թէ լաւագոյն կերպով պատրաստուած վարժարանն էր: Երեք յաջողած աշակերտներէն երկուքը արդէն առաջին տարուան աշակերտներ էին:

Մասնաւոր գնահատանքի եւ ուշադրութեան արժանի է երկու իրանահայ աշակերտներու՝ Արմէն Մնացականեանի եւ Յովնան Զաւտանի պարագան. հակառակ առաջին տարին ըլլալուն, առանց բառ մը իսկ Ֆրանսերէն գիտնալու, քաջութիւնն ունեցան ներկայանալու քննութեանց եւ իրենց թափած բացառիկ ճիգերուն շնորհիւ ստացան պետական պրըվէն:

Կը շնորհաւորենք զիրենք ու աւելի փայլուն յաջողութիւններ կը մաղթենք իրենց ու դասարանի բոլոր ընկերներուն:

Յաջողած աշակերտներն են.-

Եզեկելեան Ֆայրիտ
Եղիազարեան Ստեփան
Մնացականեան Արմէն
Յովնան Զաւտան
Թաթարեան Անթոնի
Նաճարեան Ֆրէտէրիք
Սարուխանեան Քաթի
Սրճաքճիւղ Միքայէլ
Տէմիրճեան Արա
Տէմիրճեան Գրիգոր

ՏՆՕՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Բոլոր երկիրներու պրոլետարներ, միացէ՛ք»:

Կը պատրաստուիմ հրաժեշտ առնել երբ վերջին հարցում մըն ալ կ'ուզղէ:

- Ո՞ր թերթին կ'աշխատակցիք:

Կ'ըսեմ թէ բժշկական փոքր թերթ մըն է որ դժբախտաբար վերջերս դադրած է լոյս տեսնելէ. յետոյ կ'աւելցնեմ.

- Ծիշդն ըսելով ձախողած բժիշկ մըն եմ. համալսարանէն վտարեցին յեղափոխական գաղափարներուս համար:

Այսպէսով կ'ուզեմ խօսակիցիս համակրանքը շահիլ եւ ունենալ օգտակար այլ տեղեկութիւններ: Սակայն ան բոլորովին անսպասելի հակազդեցութիւն մը կ'ունենայ.

- Բժի՞շկ էք. ուրեմն կրնաք թերեւս ինծի ազդու դեղի մը անունը տալ թութքի անտանելի ցաւերուս համար:

Նախ կարծեցի սխալ հասկցած ըլլալ: Սակայն ան առանց դոյզն նեղութեան լըկրտաւ բացատրել իր տառապանքը. բաւ թէ Տից կոչուած անձը որ նոյն ախտէն կը տառապէր եւ դեղագործ էր, թմրեցուցիչ դեղահատներ կը պատրաստէր: Սոուղեցի թէ այս նոյն այն անձն էր որուն քով կը գտնուէր Լիկային անուանացանկը. անմիջապէս պատրաստեցի ծրրագիրս: Խնդրեցի իրմէ որ ինծի ձօնէ նուիրած գրքոյկը, որպէս յիշատակ մեր հանդիպումին: Սիրով ընդառաջեց փափաքիս:

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՓԱԽՈՒՍՏ

Թէ ի՞նչպէս էր հասել այդ թուղթը նրա ձեռքը, ես չգիտեմ, բայց ես զըղջանքով յետ տուի, ասելով.

- Եթէ հազար այս տեսակ նամակ գըրելու լինի նա, ես դարձեալ իմ միտքը չեմ փոխի: Ես վճռել եմ, վաղուց վըճռել եմ բնաւ յարաբերութիւններ չունենալ խաչագողների հետ: Ես նրանց մատնութեամբ Սիբիր եմ գնում, բայց չէի ցանկանայ նրանց ձեռքով ազատուած լինել:

- Այդ ես հասկանում եմ, պատասխանեց երիտասարդը, - եւ մասամբ իրաւունք եմ տալիս քո դժգոհութեանը: Բայց ոչինչ չէ արգելում քեզ այդ դրութիւնից ազատուելուց յետոյ կտրել քո յարաբերութիւնները խաչագողների հետ:

- Բանը նրանում է, որ նրանց ձեռքով ազատուելը ինձ համար անարգանք եմ համարում:

- Այդ խօսքը շատ վիրաւորական է, Մուրադ, ասաց երիտասարդը փոքր ինչ վրդովուած ձայնով, - բայց ես ուշադրութիւն չեմ դարձնի եւ կը յիշեցնեմ քեզ մի ուրիշ բան, որը, որպէս երեւում է, մոռացել ես դու: Դու յիշում ես այն անբախտ աղջկան, որը սիրում էր քեզ, որին սիրում էիր եւ դու: Արդեօք չե՞ս մտածում վերադառնալ նրա մօտ, դըտնել նրան, ուրախացնել նրան: - Գիտե՞ս ի՛նչ դրութեան մէջ թողեցիր նրան:

- Գիտեմ...: Բայց ինձ յայտնի չէ, արդեօք ո՞ղջ է նա, թէ...:

Վերջին խօսքը ես չկարողացայ արտասանել, դա դանակի պէս կտրատում էր իմ սիրտը: Երիտասարդը հանգստացրեց ինձ, ասելով.

Ողջ է: Նրա վէրքը մահացու չէր: Մենք այդ մասին ճիշդ տեղեկութիւն ունենք:

Ընթերցողը յիշում է, որ ինձ դէպի աքսոր ճանապարհ, դնելու առաւօտը յանկարծ յայտնուեցաւ Նէնէն եւ իւր բարկութեան խռովութեան մէջ խլեց գինուորների մէկի ձեռքից հրացանը եւ արձակեց: Թէեւ ոչ ոքին չվնասեց նա, բայց նրա վարմունքը այն աստիճան հակառակ էր օրէնքի, որ մի զինուոր հըրացանի սուինով վիրաւորեց նրան, եւ նա ընկաւ «Խելագար աղջկայ» համարումը եւ հոգեկան հիւանդութեան ապացոյցները միայն կարողացան ազատել նըրան օրէնքի խիստ դատապարտութիւնից:

Նէնէի անունը յիշեցնելով, երիտասարդը շօշափեց սրտիս ամենազգայուն լարերը, իմ յամառութիւնը մեղմացաւ, իմ կամակորութիւնը միանգամից փշրուեցաւ երբ ես պատրաստ էի ասել նրան. «լաւ, համաձայն եմ, կը միանամ ձեզ հետ», - բայց դարձեալ շուտով ես տիրապետեցի ինձ, կարծես, իմ կամքի զօրութիւնը կրկին վերադարձաւ, երբ մտաբերեցի թէ ի՞նչ բան է խաչագողը կամ՝ ի՞նչ է նշանակում միանալ նրանց հետ:

- Ոչ, պատասխանեցի նրան, - երբեք, երբեք ձեզ հետ գործ ունենալ չեմ կարող:

Երիտասարդի դրութիւնը անտանելի դարձաւ: Նա գործ դրեց իւր վերջին ուժը, աշխատելով Նէնէի յիշատակով դըրաւել ինձ: Այդ փորձը անցաւ ապարդիւն: Այժմ ի՞նչ պիտի անէր նա: Նա յայտնեց ինձ մի գաղտնիք, հաստատ յոյս ունենալով, որ կը համոզէ ինձ, որ ես կը մասնակցիմ նրանց ձեռնարկութեան մէջ: Ես մերժեցի: Բայց գաղտնիք մընաց ինձ մօտ: Այժմ կարո՞ղ էր նա ապահով մնալ, որ ես նրանց գաղտնիքը չէի յայտնի ում որ հարկն էր եւ արգելք չէի դնի նրանց գիտաւորութեան կատարուելուն: Խաչագողները սաստիկ կասկածաւոր մարդիկ են: Ես նկատեցի այդ եւ բոլորովին անկեղծութեամբ միամըտացրի նրան, ասելով.

- Դուք ինչ որ ցանկանում էք արեցէք, ես ոչ մի կերպով չեմ խանգարի ձեզ, միայն ինձ հանգիստ թողեցէք:

- Ազնիւ խօ՞սք ես տալիս:

- Ազնիւ խօսք եմ տալիս:

Նա սեղմեց իմ ձեռքը եւ հեռացաւ:

(Շար. 141)

(Շար. Ա էջէն)

տուկ քննութիւն կը կատարուի: Բանաւէճներ ծայր տուած են արդէն Ամերիկայի մէջ, շատեր անընդունելի գտնելով որ Սպիտակ Տան բժիշկները այսքան թեթեւութեամբ վարուած ըլլան եւ ցարդ լուր չունենան թէ ուռ մը կար:

70 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ հասած է ռոք նուագահանդէսին հասոյթը, ի նպաստ Ափրիկէի սովահարներուն, այսինքն շատ աւելի քան նախատեսուածը (13 միլիոնի չուրջ): Նուագահանդէսները տեղի ունեցան Ուէմպլէէն եւ Ֆիլատելֆիայէն 52 խումբերու եւ արուեստագէտներու մասնակցութեամբ: Կը մնայ մաղթել, որ հաւաքուած գումարը իր նպատակին ծառայէ...:

«ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ ՀԱՐՑԸ» կը շարունակուի: Շարաթ իրիկուն, Մոնտոն էր որ էջ մը նուիրած էր, նամականիի բաժնին մէջ, ուր լոյս կը տեսնէին զանազան անձերու նամակներէ հատուածներ, առանց սակայն, նոր լոյս մը սփռելու այս պղտոր պատմութեան վրայ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ
ԲՄԱ ՌՈՍՏՈՎԻ
2 - 0

Յուլիս 13-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Սպարտակ - Զէնիթ	2 - 0
Դինամօ Կ. - Կայրաթ	1 - 2
Դնեպր - Դինամօ Մ.	5 - 0
Նեֆթչի - Ֆակէլ	1 - 0
Արարատ - ԲՄԱ Ռոստով	2 - 0
Տորպեդօ Մ. - Մետալիստ	2 - 0
Տորպեդօ Ք. - Ժալգիրիս	1 - 1
Չերնոմորեց - Շախտեօր	3 - 2
Դինամօ Թ. - Դինամօ Մինսկ	0 - 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը գլխաւորեն՝ Դինամօ Կիեւ, Սպարտակ եւ Դնեպր 28-ական կէտերով, որոնց կը հետեւին Մինսկ 25, Տորպեդօ Մոսկուա 24, Կայրաթ 20 ,Դինամօ Թիֆլիս, Մետալիստ եւ Ժալգիրիս 19-ական, Ֆակէլ, Շախտեօր եւ Չերնոմորեց 18-ական, Նեֆթչի, ԱՐԱՐԱՏ եւ Տորպեդօ Քութայիս 17-ական, Զէնիթ 16, Դինամօ Մոսկուա 15 եւ ԲՄԱ Ռոստով 12 կէտով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

ANTENNE 2

Չորեքշաբթի, Յուլիս 17, ժամը 22.45ին՝ պատմութիւնը կը սկսի ժամը 20-ին. - Հայկ. Հարցը:

Մարք Ֆեռօ - դէմ առ դէմ հայկական հարցին հետ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մոնֆէոմէյ, Վիլփէնթ, Տրամպլի, Ռոմէնվիլ, Կանեըի, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: Հեռաձայն.- 381 - 01 - 72 :

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Ալակէօզեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ալակէօզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթին Մովսէսեան, Պ. Հայկազ Մովսէսեան, Պ. Աղաճանեան զաւակներն ու թոռները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, նանիին, քրոջ, զօքանչին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՐՓԻ ԱԼԱԿԷՕԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մովսէսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 11-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Յուլիս 17, ժամը 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն - Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

881, Cours Aquitaine
92100 Boulogne

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Միհրան Նագաշեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Նագաշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գուլումեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Արմենուհի Յովսէփեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Յովսէփեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Յովսէփեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Նագաշեան, Պօյաճեան, Թաշճեան եւ Գուլումեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Յովսէփեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 12-ին, 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Շաբաթ, Յուլիս 13, ժամը 14.30-ին Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Լա Փէնն սիւռ Իւվոնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Նագաշեան, Գուլումեան եւ Յովսէփեան ընտանիքներուն:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ.- Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Խաչատուրեան եւ աղջիկը Օր. Ֆլօրին Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան, զաւակները եւ թոռները, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Հիւթապօրծեան, զաւակները եւ թոռները (Մելպուռն), Այրի Տիկին Կուլոյեան, զաւակները եւ թոռները (Երեւան), Այրի Տիկին Նոյեմի Տէյիրմէնճեան, զաւակները եւ թոռները, հանգուցեալ Կարպիս Տէյիրմէնճեանի զաւակները եւ թոռները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(Քղեցի)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 11-ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Յուլիս 15, ժամը 15.45-ին Սէն - Թ'էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսման յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսման մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արսինէ Խոլչեան իր սիրելի Շաքէին (Պէշիկթաշլեան) մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ 250 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐ

Վարդավառի առթիւ, Տիկին Վարդուհի Շիրինեան 500 Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի, լիբանահայ մանուկներու ճամբու ծախքին ի նպաստ (ստանալ «Յառաջ»էն):

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդներու առիթով Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Գրասենեակն ու Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը փակ կը մնան ամբողջ Օգոստոս ամիսը:

×

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱԽԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Հինգշաբթի, Օգոստոս 1-էն մինչեւ Սեպտեմբեր 2, Երկուշաբթի:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԻԶ ՄԱՐՄՆՈՅ

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ղազար Ղազարեան (Տէսինէն), Կարապետ Յովակիմեան 100-ական Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի փոխան ծաղկեպսակի ընկ. Մամբրէ Տէր - Պետրոսեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. . Ալպէր Վանեանի թաղման առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան 200 Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին, Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան 500 Հ. Բ. Ը. Մ.եան դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Կուրտիկեան 200 Հ. Բ. Ը. Մ.եան դպրոցին, Շաքարեան 100, 100 Հ. Բ. Ը. Մ.եան դպրոցին, Պ. Երուանդ Տորումեան 200 Համազգայինի դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Մարաշլեան 50 Հ. Բ. Ը. Մ.եան դպրոցին, Նազար Գալայճեան ընտանիք 50, Պ. Արշամ Պապայեան 100, Տէր եւ Տիկին Բորիս Մուսաէլեան 300, Այրի Տիկին Վանեան 500, 500 Հ. Բ. Ը. Մ.եան դպրոցին, Ժերար եւ Սերժ Վանեան 500 Ֆ., 500 Ֆ. Հ. Բ. Ը. Մ.եան դպրոցին, Նուպար եւ Աստուր Մագլումեան 100 Ֆ.:

Յակոբեանի հոգեհանգստին. - Տիկին Ջահիրեան 100 Ֆ., Տիկին Բալամուտեան 200 Ֆ.:

Վարդապետեանի հոգեհանգստին առթիւ. - Տիկին Հաճըմերկերեան 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Զաքարեան ընտանիք 200 Ֆ.:

Խուպիկեանի թաղման առթիւ. - Աղաճանեան 50 Ֆ., 50 «Աշխարհ» թերթին, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Աճէմեան 150 Համազգային դպրոցին:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳ. Ն. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, բացառաբար Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Խասեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
17

MERCREDI
17 JUILLET
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՓԱՐԻԶ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.008 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 16.008

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԱՆԻԻ ԵՒ ԱՂԹԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

ՏՈ՛ՒՔ ՔԿԱՅՍԵՐՆ ԿԱՅՍԵՐ, ԵՒ ՔԱՍՏՈՒԾՈՅՆ՝ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

ԿԱՄ
ԵՐԲ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ
ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ. -

«ՑՈՒՑԱՏԱԽՏԱԿԻՆ ՎՐԱՅ ՀԱՅ ԲԱՌԸ ՋՆՋԵԼՈՎ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆՔ ՋՆՋԱԾ ԸԼԼԱԼ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

Մեր նախորդ թիւով տուած էինք եալ-չըն փէճչէնի յօդուածին այն մասը, որ կը վերաբերէր Անիի : Այս անգամ «Ճումհուրիյէթ»ի աշխատակիցը կը խօսի Աղթամարի մասին. -

×

Խօսելով Տօղու Պայազըտ, Վանի եւ Աղթամարի Հայոց եկեղեցիին մասին : Աշխատակիցը որ երգիծական ու հեգնական ոճով կը նկարագրէ իր տեսած թերութիւններն ու նախնականութիւնները, կը գրէ որ Տօղու Պայազըտի մէջ չեն կըրցած այցելել Մաքսանենգներու նշանաւոր շուկան, որովհետեւ այլեւս գոցուեր է ան : Ինչո՞ւ գոցուեր է : Տեղացի մը սապէս կը պատասխանէ. -

- Ալ մաքսանենգութեան պէտք չկայ Պապուշ... հիմա ամէն բան մաքսանենգուած ապրանք է :

Յօդուածագիրը Վանի ճամբուն վրայ տեսած իր ամայութենէն կը զարմանայ ու կը գրէ.

«Տօղու Պայազըտի ու Վանի միջեւ երկարող 6 քիլոմեթր ճամբուն վրայ ոչ մէկ թէյարան կայ : Ձգեցէք թէյը, ջուր խմելիք տեղ չկայ : Նոյնիսկ չկայ ծառ մը որուն ներքեւ կարենաս հինգ վայրկեան մը հանգչիլ :

Վանայ լճին շուրջ ծառ չգտնուիլը մարդուս մէջ տարօրինակ զգացումներու ծընունդ կուտայ : Մարդ կը զարմանայ որ Էրճիշէն մինչեւ Վան, երկարող անսահման տարածութեան մէջ մէկ հատ իսկ ծառ գոյութիւն չունի :

Վանի բերդին մուտքին մօտ սարփինայով զբօսարան մը կը տեսնենք : Այստեղ քիչ մը հանգչինք կ'ըսենք : Բայց երկու ժամուան յոգնեցուցիչ պտոյտէ մը վերջ իսկ մարդ հոս նստիլ չուզեր, որովհետեւ Իպրահիմ Թաթլըսէսէ երաժշտութիւն մը, որ կը սփռուի ամենաբարձր ձայնով, մարդուս մէջ կը սպաննէ շըրջակայքի բնական գեղեցկութիւնները դիտելու հաճոյքը : Օտարականներն ալ շուտով անհանգիստ ըլլալ կը սկսին ու հարց կուտան թէ ի՞նչ է այս, ուրարտական երաժշտութի՞ւն է» :

Ճաշէն վերջ, կը շարունակէ յօդուածագիրը, մեր վերջին կայանն է Աղթամարի կղզին, աւելի ճիշդը կղզիին Հայկական եկեղեցին :

Անմիջապէս որ ոտք կը դնենք կղզիին վրայ, դարձեալ զբօսաշրջական ցուցատախտակ մը կը դիմաւորէ մեզ : Աղթամարի եկեղեցիին մասին ան կուտայ հետեւեալ ծանօթութիւնները : «Եկեղեցին կառուցուած է 951 - 952 թուականներու միջեւ : Եկեղեցիին պատերը քանդակներով, իսկ ներքին պատերը որմնանկարներով զարդարուած են» :

Այս կերպով ոչ ոք կը հասկնայ հայ արուեստի գլուխ գործոցներէն նկատուող Աղթամարի եկեղեցիին հայկական գործ մը ըլլալը :

Իր յօդուածին առընթեր յօդուածագիրը կը հրատարակէ Աղթամարի մասին տեղեկութիւններ, ընդգծելով մանաւանդ անոր քանդակներուն գեղեցկութիւնը որպէս հայկական արուեստի գըլուխ - գործոց նմոյշներ : Կը հրատարակէ նաեւ Աղթամարի եկեղեցիին զանգակատան լուսանկարը :

ԼԻՃԻՆ ՄԷՋ ԼՈՂԱՆՔ

Այսօրուան յայտագրին ամենահաճելի կողմերէն մէկն ալ այն է որ լողանք պիտի առնենք լիճին մէջ, կը գրէ յօդուածագիրը : Ճաշէն վերջ պիտի սուզուինք Վանայ լիճին պղպջեղուր (սոտա) ջուրերուն մէջ : Ամէն մարդ արդէն հետը բերած է իր ծովազգեստը :

Ուրեմն անմիջապէս որ ճաշը կը վերջանայ, կը սկսինք վազել դէպի լիճին եզերքը գտնուող խցիկները : Բայց ծովազգեստ հագնելու համար խցիկ մտնել կարելի չէ : Որովհետեւ յայտնի կը դառնայ որ անոնք երկար ատենէ ի վեր գործածուած են որպէս ճեմիչ : Դուռը բացողը, աղտոտութիւն եւ անոնց վրայ կուտակուած ճանճ միայն կը տեսնէ :

Այրերը անմիջապէս լուծում մը կը գտնեն քարայրներուն ետին հանուելով : Բայց կիներ՞ը : Անոնց ալ օգնութեան կը փութան վանեցի երիտասարդները, որոնք ցոյց կուտան խցիկներուն ետին գտնուող փոս մը : Վանեցի երիտասարդներուն այս օժանդակութիւնը ի զուր չէ : Քիչ վերջ կը տեսնենք որ կղզիին բարձր մէկ կէտին վրայ երիտասարդներ կանգնած են, մէկմէկ հեռադիտակ ի ձեռին : Ըստ Անոնք կը դիտեն հանուող կիները : Ըստ իս, քիչ առաջուան երիտասարդներն էին, անոնք, որոնք հիմա հեռադիտակը հերթով գործածելով հաճելի ժամանակ կ'անցընեն :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌԵԿԸՆԻ ԽԼԻՐԴԸ

Ռեկընի լայնալիքին ուռեցքը խըրդային էր : Այս լուրը, զոր տուին իր բժիշկները - սակարանին փակուելէ ետք - ցընցած է ամբողջ Ամերիկան : Բժիշկները հաստատեցին միաժամանակ թէ ուռը արմատապէս հանուելէն ետք, կարելի է ըսել թէ տարածուելու անմիջական վըտանգ չկայ, ոչ մէկ մեթաստազ (ախտաբանական նոյն հետքերը, այլ տեղ մը) կայ : Ռեկընի խլիրդը, այնքան ալ անըընական չի նկատուիր, տրուած ըլլալով որ եղբայրն ալ նոյն հիւանդութիւնը ունեցած է եւ թէ աղիքի խլիրդը շատ տարածուած է Միացեալ - Նահանգներու եւ ընդհանրապէս ճարտարարուեստականացած երկիրներուն մէջ : Ամերիկացի խըլրրտագէտներուն կարծիքով, կապ ունի սննդառութեան հետ :

Տեղական ժամով, ժամը 4-ին է, երբ սակարանը կը փակուի, որ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, ուղղակի սփռըւած հեռատեսիլով, բժիշկները ամերիկեան ծանօթ անկեղծ ոճով, յայտարարեցին թէ Նախագահը խլիրդ ունի : Տոքթ. Ռոզընպերկ աւելցուցած է թէ կը խորհի որ խլիրդը սահմանափակուած էր հանուած մասին եւ թէ Նախագահին կեանքը 5-էն 10 տարի վտանգուած չի թուիր եւ նոյնիսկ յատուկ խնամք ալ, խլիրդի վերաբերող, անհրաժեշտ չի նկատուիր :

Այս առթիւ, հետաքրքրական է նկատել զանազան երկիրներու սովորութիւնները ղեկավարներու հիւանդութեան պարագային : Արդարեւ, եթէ այսօր Միացեալ - Նահանգներու վարչական մեքենան փառքը վախճանի վախ չունի, երբ Նախագահը չի կրնար իր պաշտօնը կատարել, պատճառը Այզընհաուրն եղած է, իր սրտի տագնապներով : Ինք է որ սահմանադրական բարեփոխում մը նախաձեռնութիւնն առած է, որ միայն իր յաջորդին սպանութեան հետեւանքով, եւ բաւական տարիներ ետք (1967) ի զօրու դարձաւ :Առաջին անգամ, Շաբաթ օր է որ գործադրուեցաւ, երբ Նախագահ Ռեկըն հաղորդեց Քոնկրէսին Նախագահներուն, որ առժամապէս փոխ-Նախագահ Պուշի կը փոխանցէ իր բոլոր իրաւասութիւնները : Պարզ է, որ հիւլէական զէնքն է, գլխաւոր դրդապատճառը, քանի որ նախագահին ձեռքն է զայն գործածելու իրաւունքը : Արդ, եթէ ղեկավար մը, թէկուզ քանի մը ժամուան համար, անըրգայ վիճակի մէջ է, ի՞նչ կրնայ պատահիլ : Ամերիկեան անկեղծութեան այս ոճը, երբեմն մինչեւ իսկ կոպտութեան հասնող, կը վրդովէ շատեր, բայց խորքին մէջ, թերեւս աւելի ճիշդ է, եթէ նոյնիսկ մեռեալներու տուած տարածումը քիչ մը գգայացունցի անտեղի ծաւալ մը կուտայ դէպքին : Արդարեւ, յիշենք Տը Կօլը, որու գործողութեան ենթարկուիլը (շագանակագեղձ) ըլլալէն ետք հաղորդուեցաւ : Եւ դեռ ինչ ըսել Փոմփիտուի պարագային, որու ծանրակշիռ վիճակը մինչեւ մահը գաղտնի պահուեցաւ : Միւս ծայրայեղութիւնն է Խ. Միութիւնը, ինչպէս տեսնուեցաւ վերջին 3 ղեկավարներու պարագային (Բրեժնեւ, Անդրոպով, Չերնենկօ), բայց այդ վարչակարգը, ոչ թէ հիւանդութիւնը, այլեւ մահն իսկ կրնայ ուշ հաղորդել : Մնաց որ հոն «պարապի» վախ չկայ, մեքենան լաւ իւղոտած է... :

×

«ՀԱՅԵՐՆ ԵՆ» ԵՂԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ

«Մոնտ», Երկուշաբթի իրիկուն, (Յուլիս 16) երկար թղթակցութիւն մը հրատարակած էր, խորագրուած Քիւրտ «Աւազակ»ներու թրքական մղձաւանջը (շակերտը՝ թերթինն է) եւ ուր թղթակիցը՝ Ժան Քրօզ, կը խօսի Քիւրտերու մասին : Իր մօտեցումը շատ յստակ չէ, այսինքն՝ մարդու հետ դէչ չըլլալու ոճով կ'արտայայտուի, աւազակ, ահաբեկիչ եւ անջատողական բառամթերքը գործածելով. «քանի որ, կը գրէ, ան է որ կը գործածուի» :

Լրագրողը, կ'ըսէ թէ քիւրտ գիւղացին գրեթէ աւատապետական կապեր ունի իր տիրոջ հետ, ան ալ քիւրտ, «աղա»ն : Մարտինի մէջ է, որ «շատ յատուկ բացատրութիւն մը» տրուեր է իրեն ինչ կը վերաբերի այդ «աւազակ»ներուն, մէկը ըսեր է իրեն. - «Ահաբեկիչները Քիւրտերը չեն, Հայեր են, որոնք Սուրիայէն կուգան» : Լրագրողը կը շարունակէ. - «Երեւակայական բացատրութիւն, բայց մի յիշատակներով եւ ատելութեամբ, որմէ հետքեր կարելի է գտնել սակայն, Անգարայի քաղաքական դէմքերուն տուած բացատրութեանց մէջ : Ըստ անոնց, քիւրտ թէ հայ «ահաբեկիչ» միասին կը մարզուին Սուրիա, Թուրքիա թափանցելու համար, Իրաքէն անցնելով : Քանի մը հարիւր են միայն, ըստ նոյն այս աղբիւրներուն ... եւայլն, եւայլն» :

Հետաքրքրական է սակայն, երբ յօդ -

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ» ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ուրեմն, Շաբաթ օր վերջ գտաւ, Սեւրի մէջ, հայկական «համաշխարհային» երրորդ համագումարը : Կարելի չէ չշակերտել, առնուազն Համաշխարհային որակումը, համագումարի մը համար, որու յաւակնութիւնն է Սփիւռքի աւելի քան 3 միլիոնի հասնող հայութեան պաշտօնական բանբերը դառնալ, ներկայացուցչական բնոյթ առնել, 53 «լիազօր» (շակերտ մըն ալ հո՛ս անհրաժեշտ է) պատուիրակներով : Երբ ծանօթ է, որ կը բաւէր 20 Հայու ստորագրութիւն ժողվել, լիազօր պատուիրակ դառնալու համար, Թուաբանական պարզ բազմապատկում մը, ցոյց կուտայ որ Համագումարին բացման մասնակցողները կը ներկայացնեն 1060 Հայ : Գալով համաշխարհային որակումին, երեւի պէտք է բացատրել անով՝ որ այդ պատուիրակները կուգան աշխարհի զանազան երկիրներէ : Կը բաւէ՞ : Անշուշտ ո՛չ :

1979 Սեպտեմբերին, երբ կրկին Փարիզի մէջ (Նիքօ պանդոկ) կը գումարուէր այս շարքին առաջինը, խմբագրականով մը անդրադարձած էինք անոր, կարգ մը ցաւոտ մատնանշումներ ընելու համար : Եւ դեռ, անկէ ի վեր, շարժումը միայն ետ գնաց, երթալով կղզիացաւ, սկիզբի հաւատարիմներ իսկ հեռացան :

Ոչ ոք կ'ուրանայ թէ հիմնական հարցերու շուրջ կեդրոնական մարմնի մը գոյութիւնը, Սփիւռքի մէջ, անհրաժեշտ է, ոչ միայն ներքին, այլ մանաւա՛նդ, արտաքին ճակատի վրայ : Բայց, այդ առընչութեամբ, ցարդ մեր ցուցաբերած ձեռնածալութիւնը, պէտք չէ պատճառ դառնայ, որ քանի մը ինքնակոչ անձեր, իրարու քով գալով, իրենք զիրենք տէր հռչակեն այս անտէր - անախրական ժողովուրդին : Այն բարեմիտները, որոնք կը խորհին թէ ի չգոյէ լաւն է նախաձեռնութեան մը այս մէկը պէտք է փորձել, հաւանաբար չեն անդրադառնար, թէ ա՛յս մէկը, ոչ մէկ տեղ կը տանի : Ցորչափ, Սփիւռքի ծանօթ իշխանութիւնները - ազգային, քաղաքական, եկեղեցական - իրենք չստանձնեն նման հեղինակաւոր մարմնի մը ստեղծման նախապատրաստական աշխատանքները, այն փորձերը որոնք կը կատարուին լուսանցքի վրայ, կոչուած են հո՛ն ալ մնալու :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԸ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջ)

Զոհրապի ըմբռնումով, արուեստի ակունքը ժողովուրդն է՝ իր մտաշխարհով եւ յուզաշխարհով եւ արուեստը պէտք է սնուի ժողովրդական ակունքներից: Արուեստի, այդ թւում գեղարուեստական գրականութեան բուն դերը Զոհրապը տեսնում էր ժողովրդի կեանքին ծառայելու մէջ: 1892 թուականին ձեռնարկելով «Մասիս» գրական հանդէսի հրատարակութեան, առաջին համարի խմբագրականում նա գրում է. «Մասիսի գրականութիւնը ժողովրդեան կեանքէն պիտի քաղուի՝ ժողովրդեան կեանքին ծառայելու համար»: Այս տեսակէտից էլ նա մօտենում է ժամանակի գրողների երկերի գնահատման եւ դատապարտում է այն ամէնը, «որ իր հիւթը չէր առներ ժողովուրդին սրտէն, այն միայն որ կուտայ առողջ հիւթն ու անթառամ բողբոջումը»: (*) Խօսելով ժողովրդական նիւթեր մշակող բանաստեղծ Մ. Յովհաննիսեանի «Նուագներ» հաւաքածոյի երկրորդ հրատարակութեան մասին, որ եզակի երեւոյթ էր, Զոհրապը գրում է.

«Այս իրողութիւնը (երկրորդ հրատարակութիւնը) ապացոյց մըն է, որ գրողները պարտին տակաւ մօտենալ ժողովուրդին եւ անոր համեստ ըմբռնումին, եթէ չեն ուզեր, որ իրենք ըլլան միայն իրենց գործերուն ընթերցողները» («Օրւան գրքեր»):

Արուեստը, ըստ Զոհրապի, պէտք է զարգանայ հայրենիքում, որպէսզի սնուի հայրենի բնաշխարհի թովչանքներով, ժողովրդի դարահոյալ իմաստութեամբ, ժողրանի նուաճումներով: Սակայն արեւմտահայութեան համար ստեղծուած անտանելի պայմանները չէին թոյլ տալիս, որ նա զարգանար հայրենիքում. Նա զարգանում էր Պոլսում, Զմիւռնիայում, Վենետիկում, Վիէննայում եւ այլուր:

Գրիգոր Զոհրապը, որ համաշխարհային մշակոյթի իւրացման անհրաժեշտութեան կրքոտ ջատագովներից էր, շատ լաւ էր հասկանում, անշուշտ, ազգային եւ համաշխարհային մշակոյթների նշանակութիւնը ամէն մի ազգի համար: Համաշխարհային մշակոյթը նպաստում է ազգային մշակոյթի զարգացման, իսկ ազգային մշակոյթը, մանաւանդ, ճնշուած ազգերի համար՝ նպաստում է հոգեւոր անկախութեան: 1898 թուականին գրած մի յօդուածում («Լուսաւորիչ մը»), Զոհրապը գրականութիւնը համարում է «ամէնէն նուիրականը» ազգին համար, իսկ 1909 թուականին գրում է, որ «գրականութիւնը իր իրաւունքները ունի, որոնք քաղաքական պահանջումներուն չափ տիրական են»: Այս կտրուկ եւ առարկութիւն չվերցնող տեսակէտները յստակօրէն ցոյց են տալիս, թէ որքան մեծ նշանակութիւն էր տալիս Զոհրապը ազգային գրականութեան, ազգային մշակոյթին: Ազգային արուեստը բարձր գնահատելու ժամանակի պահանջներից էր բխում նաեւ այն հանգամանքը, որ նա պաշտպանում էր «ժողովրդի ոգին» (Ա. Արփիարեան) եւ հոգեկամուրջ էր ստեղծում՝ հայրենիքի եւ աշխարհացրիւ հայ ժողովրդի մասերի միջեւ:

×

Արուեստի դերն ու նշանակութիւնը մեծանում է յատկապէս նրանով, որ նա ծառայում է ժամանակի պահանջներին: Զոհրապը այդ ըմբռնումով էլ մօտեցել է արուեստի նշանակութեան ու դերին:

Հայկական հարցը քննարկող Պէրլինի 1878 թուականին վեհաժողովից յետոյ (վեհաժողով, որ իր խաղացած դերով պիտի անուանել՝ ստորաժողով, քանզի արեւմտահայութեան դերեզմանը փորելու սկիզբը դարձաւ), արեւմտահայութիւնը դրուեց սոսկալի ծանր վիճակի մէջ: Ամէնօրեայ զոհերը, հալածանքը, տեւանդումներն ու կողոպուտը, նիւթական սարսափելի վիճակը՝ մղում էին անձող յուսահատութեան, յոռետեսութեան, տխրութեան: 80-ական թթ. գր-բական շարժման մասնակիցները՝ տխրութիւնը համարում էին «ազգերու թոքախտ»: Այդ թոքախտը ապաքինելու համար հիմնարար միջոցներ չկային, ի հարկէ, ո՛չ քաղաքական տեսակէտից, ո՛չ տնտեսական հարկաւոր էր միայն հնարաւորին դիմել, եւ Զոհրապը դիմում է արուեստի օգնութեան, գտնելով, որ արուեստը, տուեալ դէպքում երգը՝ կարող է հոգեկան կազդուրում բերել տառապող ժողովրդին:

Երգը հայ ժողովրդի ուղեկիցն է եղել վաղընջական ժամանակներից: «Մեր ժողովուրդը - գրում է Զոհրապը, - արեւելքցի բանաստեղծ ժողովուրդներուն պէս սիրած է երգը միշտ. գաւառները, գիւղերը ամէն տեղ երգը ամէնուն բերանն է. մշակը անով կը հերկէ իր արտը, հովիւը անով կ՛արածէ իր ոչխարները. անով կը տօնեն նորածինին գալուստը եւ հարսին նարօտը անով կը կապեն» («Երգը»): Ուրեմն՝ այս յօդուածով Զոհրապը ո՛չ այնքան երգը տարածելու նպատակն է հետապնդել, որքան տառապող ժողովրդի հոգին կազդուրելու, ժամանակի դաժան իրականութեան հարուածների դիմանալու, ուժ ներշնչելու մտահոգութիւնը: Ամբողջ յօդուածի մէջ ցայտունօրէն արտայայտուած է հեղինակի նպատակադրումը, որ դրսեւորուած է եզովբոսեան լեզուի օգնութեամբ: «Ուրախութիւնը հիմա այն կաթն է, - գրում է Զոհրապը, - ուսկից շատ կանուխ կը կտրուի մարդկութիւնը...»: Ահա այդ տխրութիւնը պէտք է վերացնել, «մաշուող հոգիները» կազդուրել, «բախտին ձախորդութեանց» դիմագրաւելու ուժ ներշնչել: Խօսքը յատկապէս նոր սերունդին ուղղելով, հեղինակն ասում է. «...պատանութիւնը ... թող վերադառնայ ուրախութեան, զուարթութեան կանոններուն, որոնք իր տարիքին կանոններն են, գրեթէ պարտականութիւնները»: 1895 - 1896 թուականներու ջարդերից յետոյ աւելի էր մռայլուել, յուսազրկուել ժողովուրդը, վիշտը ամէնուրեք տարածել էր իր իշխանութիւնը, եւ Զոհրապը, 1898 թուականին «Մասիս» օրաթերթի երկրորդ համարի խմբագրականում («Երգենք»), նորէն եզովբոսեան լեզուին դիմելով, գրում է. «Տկարանալու, սայթաքելու չէ կեանքի պատահարներու առջեւ, այլ զանոնք դիմաւորելու է ինչպէս անխուսափելի հիւրի մը ընդունելութիւնը կ՛ըլլուի, զուարթ երեսով:

Մեր հասարակութիւնն ալ ուրեմն, պէտք ունի երգելու ու խնդալու՝ կազմելու համար մտքի ու սրտի առողջութիւնը, առանց որուն յառաջդիմելու կարող չէ: Լալագին ազգ մը բանի մը օգտակար չէ կրցած ըլլալ աշխարհիս վրայ»:

Զոհրապը շատ մեծ նշանակութիւն է տուել երաժշտութեան. ո՛չ մի արուեստ այնպիսի բուռն թափով լեզու չի տուել նրա հոգու ստեղներին, ինչպէս երաժշտութիւնը:

Արուեստը մարդկային հոգու հանրագիտարանն է, յատկապէս գեղարուեստական գրականութիւնը եւ երաժշտութիւնը: Գրականութիւնից յետոյ, ո՛չ մի արուեստ այնպէս յուզաթաթաւ չէ, ինչպէս երաժշտութիւնը: Երաժշտութիւնը հոգու բազմակողմանի ընթերցում է: Նոյնիսկ այն յոյզերը, որոնք մարդկային բառարանում անուն չունեն, երաժշտութեան միջոցով դրանք առատօրէն դրսեւորւում են: Ահա թէ ինչո՛ւ Զոհրապը աստուածացնում է երաժշտութիւնը: Բացառիկ ոգեւորութեամբ է նա նկարագրում Օսթանտ ամառանոցի երաժշտական անվերջանալի հանդէսները. «Քազինոն անհամար լոյսերու ջահերու լոյսովը ովկէանոսին եզերքը կանգնած փարոսի մը կը նմանի, բարոյական նաւաբեկութիւններու փարոս. այս է արտաքինը. ներսը՝ նուագահանդէս է, երաժշտական արուեստին գերագոյն արտայայտութիւնը. Քարուզօն՝ դիւթական երգիչը, Վէռլէն՝ աննման քերթողին, երեք հարիւր ջութակի ներդաշնակութեանը ընկերացած:

Ամբողջ Օսթանտ հոն է. ամբողջ Օսթանտ՝ այսինքն անօրակելի զանգուածը ... կ՛ունկնդրէ ամենախոր լռութեան մէջ, որուն եկեղեցայ մէջ չէ տեսնուած այսքան երկիւղած պատկառանք, երկրպագելու այսքան պատրաստակամութիւն. երաժշտութեան դիւթիչ աստուածն է այս հրաշքը գործողը»: (**)

Զոհրապի կարծիքով, երաժշտութիւնը գնալով աւելի է խորացնելու իր ազդեցութիւնը, դառնալով «Վերջին Կուռքը...». «Ինքնիրենս կը հարցնեմ, կամ կը վախնամ հարցնելու, թէ ա՞յս է արդեօք գերագոյն ճշմարտութիւնը, որուն առջեւ՝ ըմբոստ ու աննուաճ Մարդկութիւնը ծունկ պիտի չոքէ օր մը, վերջին Կուռքը զոր պիտի պաշտէ եւ որուն առջեւ մեղայ պիտի գայ»: (***)

Զոհրապը շատ մեծ նշանակութիւն էր տալիս նաեւ թատրոնին, գտնելով, որ հանրային դերի կատարման իմաստով, ոչ մէկ արուեստ կարող է հաւասարուել նրան: Զոհրապը թատրոնը գնահատում էր յատկապէս նրա այն դերոյթի (ֆունկցիա) պատճառով, որ թատրոնը կեանքի առաւել կենդանի, անմիջական արտացոլում է, որով եւ հանդիսաթեսին փոխադրում է իր խոհաշխարհը՝ դատողութեան դիմելով այն մասին, որ բեմում տեսած կերպարի եւ իր անձի միջեւ կարող է լինել որոշակի նմանութիւն, հետեւապէս առաջանում է տեսածից դաս առնելու ցանկութիւն: «Այս ըմբռնումով, - գրում է Զոհրապը, - թատրոնին բարոյացուցիչ հանգամանքին բարձրութեան ոչ մէկ արուեստ կրնայ հաւասարիլ»: «Հոգեբանական կրկներեւոյթն է ... տեսակ մը փաստէօռեան աշխատանոց, որուն մէջ ուսումնասիրութիւններն ու քննումները կ՛ըլլան ոչ թէ բնախօսական տեսակէտով նմանօրինակ արարածի մը, այլ նոյնիսկ մարդ էակին վրայ» («Թատրոն»):

Թատրոնի դերոյթի մասին Զոհրապը շատ աւելի կարեւոր հարց է արծարծում, ասելով, որ «...Թատրոնին կոչումը կեանքի ու սրտի գաղտնութիւնները բացատրելու մէջ է եւ ոչ թէ անօրինակ, անլուր, անհաւատալի ոճիրներով, արկածներով, հանդիպումներով՝ հասարակութիւնը զբօսցնելու մէջ» («Տիկին Սիբանոյշ»): Յիրաւի, գեղարուեստի ազդեցութեամբ, թատրոնը, մանաւանդ շարժանկարը Եւրոպայում եւ այլուր՝ զգալի մասով մարդասպանութեան, [illegible] պատկերմանն է նուիրուած, որով բացասական ազդեցութիւն է թողնում յատկապէս երիտասարդութեան վրայ:

Հայ երկհազարամեայ թատրոնը նոր ժամանակներում նոյնպէս փայլուն էջեր է գրել՝ Թիֆլիսում, Բաքւում, Պոլսում: Թատրոնը, յայտնի պատճառներով, ինչպէս Զոհրապն է բնորոշել, ունեցաւ նաեւ իր «նաւաբեկութիւնը», որի հետեւանքով՝ դերասաններն էլ դարձան «նաւաբեկեալներ», իսկ Զոհրապը պահանջում էր, որ դերասանական արուեստը իր երբեմնի բարձրութեան հասնի, քանզի դերասանական արուեստը, ինչպէս ինքն է ասել, «միջակութիւն չընդունիր»:

Հարկաւոր էր վերականգնել հայ թատրոնը Կ. Պոլսում, որ նա խօսէր հայ ժողովրդի տառապեալ հոգու հետ: Այդ գործին լծուեց Գ. Զոհրապը: 1892 թ. նա գրեց «Հայ թատրոնի նաւաբեկութիւնը» եւ «Թատրոն» յօդուածները: Նա երիտասարդութիւնից պահանջում էր զբաղուել թատրոնի վերելքով եւ իր ձեռքը վերցնել նրա ղեկավարութիւնը: Զոհրապը հասնում է իր նպատակին, հայ թատրոնը վերակենդանանում է Պոլսում:

Պոլսահայ թատրոնի անկման գլխաւոր պատճառը Զոհրապը համարում էր ազգային թատերագրութեան բացակայութիւնը եւ կոչ է անում գրողներին զբաղուել թատերագրութեամբ: Թատրոնը, ըստ էութեան, գրականութեան զաւակն է, քանզի թատրոնը այն արուեստն է, ուր գեղարուեստական խօսքը՝ միանալով թատերական արուեստին, կատարում է իր կարեւոր, անփոխարինելի դերը: Թատերագրութիւնից Զոհրապը պահանջում էր մեծ բովանդակութիւն, որպէսզի թատրոնը կարողանար կատարել իր հանրային դպրոցի դերը: Այս ըմբռնումով, Զոհրապը մեծ ոգեւորութեամբ եւ առինքնող անկեղծութեամբ գրում է՝ պատանի հանճարի, Պետրոս Դուրեանի «Թատրոն կամ Թշուառներ» թատերերգի մասին, գնահատելով յատկապէս նրա բովանդակութիւնը: Յիրաւի, թատերագրութիւնը պէտք է լինի ո՛չ թէ կրկնուած, գործածուած մտքերի ու պատկերների գումար, այլ պէտք է՝ ժամանակին համապատասխանող իմաստասիրական, հանրային մեծ լիցք ունենայ, որով մարդկանց մտաւոր եւ հոգեկան սնունդ տայ:

Թատրոնը, առհասարակ ամէն մի արուեստ, պէտք է ունենայ հոգեհարազատութիւն, որից զրկուած էր որոշ ժամանակ պոլսահայ թատրոնը. նոյնիսկ ներկայացումները տրւում էին թուրքերէնով: Բեմադրւում էին ֆրանսական այնպիսի թատերգներ, որոնք հայ սրտին ոչինչ չէին ասում, եւ թատրոնը հանդիսատեսից զրկուել էր: Բայց շուտով տալիս են հայերէն առաջին ներկայացումը, թատրոնը լեցւում է հանդիսատեսներով: Շուտով Կ. Պոլիս է գալիս Կովկասից Աբելեան - Արմէնեան դերասանախումբը: Առաջինը ներկայացնում են Շիրվանզադէի «Պատւի համար»ը, որը բացառիկ հիացմունք է առաջացնում: Զոհրապը յատուկ յօդուած է գրում այդ թատերգի մասին եւ նրանից ստացած մեծ վայելքը արտայայտում է իր կերտած նոր բառով՝ «գերակեանք», «Պատւի համար»ը համարում է «Հրաշակերտ», իսկ դերասանախումբը՝ «ապշեցուցիչ, հիացուցիչ յայտնութիւն մը»: «Առանց վերապահութեան կրնամ յայտարարել, - գրում է Զոհրապը, - որ այս տրամաթիք խումբը Հայոց գեղարուեստական փառքն է»:

ՄԻՆԱՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

(*) Էջեր «Ուղեւորի մը օրագրէն», Իզմիր, 1922, յառաջաբան, էջ՝ ժբ.

(**) Զօհրապ, երկերի ժողովածու, հտ. Ա. էջ՝ 491

(***) Նոյն տեղը

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՊԷՍ ԽԱՂԻ ԲԵՐԻ ՄԱՐՔՍԸ

(Բ. եւ վերջ)

Անմիջապէս վերադարձայ իջեւանս, սենեակս, փակուեցայ ու բանալով Մարքսին ձօնագրութեան էջը փորձեցի կեղծել յեղափոխականին ձեռագիրը. յետոյ պատռելով այդ առաջին էջը, իր ստորագրութեան վրայ լատինական հաստատ գիրերով գրեցի հետեւեալ նախադասութիւնը. «Խնդրեմ ինծի բերէք անմիջապէս դեղը եւ անուանացանկը»: Նոյն իրիկունն իսկ գացի Տիցին: Ներկայացայ որպէս գերմանացի բժիշկ մը որուն դիմած էր Մարքս թութքի անակնկալ ու բուռն տագնապ մը ետք:

Տից տուփակի մը մէջ զետեղեց անուանացանկերը, յետոյ ուզեց ի գին ամէն բանի ինք անձամբ տանիլ զանոնք ու դեղերը: Նախատեսած էի այդ հաւանականութիւնը, չառարկեցի, օգնեցի որ տուփակը կապէ ու ընկերացայ իրեն: Բնակարանին մուտքին խնդրեցի որ սպասէ պահ մը, կ՛ուզէի ստուգել հիւանդիս վիճակը, տեսնել թէ կրնա՞ր այցելութիւն մը ընդունիլ. վարանումի պահ մը ետք Տից ընդունեցաւ:

Բարձրացայ մինչեւ Մարքսի յարկաբաժինին գտնուած յարկը, լուռ մնացի պահ մը, յետոյ իջնելով ըսի Տիցին թէ հիւանդս շատ տկարացած կը զգար, պառկած էր ու չէր ուզեր մարդ ընդունիլ: Խնդրած էր սակայն որ ինծի տրուէին ուզածները: Տից ուզածս բրաւ իմ ինքնավստահութիւնս տեսնելով: Յանձնարարեցի որ երեք օր չխանգարեն զինքը, որպէսզի հանգչէր: Յետոյ դեղահատները ու անուանացանկերու թանկագին ծրարը առած այնպէս ձեւացուցի թէ Մարքսի յարկը կ՛ելլէի, Տից հեռացաւ:

Անմիջապէս վերադարձայ Պէրլին. Շնորհիւ արձանագրութիւններուս Փրուսիոյ ոստիկանութիւնը այլեւս շատ բան գիտէր համայնավար Լիկային մասին: Յստակօրէն յայտնի կ՛ըլլար թէ ան Լոնտոնի իր կեդրոնական վարչութեամբ գոյութիւն ունէր 1847-էն ի վեր ու լայն մասնակցութիւն բերած էր 1948-էն ի վեր Փրուսիոյ մէջ տեսնուած դաւադրա-

...կան գործողութիւններուն: Կազմակերպութիւնը գաղտնի մասնաճիւղեր ունէր Գերմանիոյ բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ նաեւ Ֆրանսա, Զուիցերիա, Նիւ-Եորք եայլն:

Այսքան տեղեկութիւն ձեռք ձգելէ ետք Փարիզ անցայ, հետապնդումներս շարունակելու համար: Հոն ինքզինքս գտայ ժայթքող հրաբուխի մը երախին մէջ: Ամէն տեղ, անգէտ զանգուածներու միջեւ գրգռիչները տարածած էին ամէն ծայրայեղ կարգախօսքերը: Թղթիկներ, թռուցիկներ, կոչեր, ծրագիրներ բաշխուած էին գրեթէ բոլոր տուները: Անշուշտ կոչերը առաւելապէս պատասխանը կը գտնէին աղքատ թաղամասերու բնակիչներու մօտ, որոնք նոր կարգ-կանոն մը հաստատելէ ուրիշ ոչինչ կը խորհէին:

Փարիզ հասնելէս քանի մը օր ետք երեսուն տարեկանի շուրջ Շէրվալ անուն անձ մը ներկայացաւ ինծի. Փարիզի Լիկային մէկ անդամը ըլլալով տեղեկացած էր թէ անուանացանկերը ձեռք անցընելէ ետք եկած էի Փարիզ, ղրկելու Ֆրանսական կառավարութիւնը որ գործի անցնի Լիկայի անդամներուն դէմ:

Երբ ըսի իրեն պաշտպանութեամբ թէ ոչ մէկ բացատրութիւն կը պարտէի իրեն Փարիզ գտնուելու պատճառներուս մասին, մահուան սպառնալիք ըրաւ ինծի, ազդարարելով որ հրաժարիմ ծրագիրներէս. մերժումս զայրացուց զինքը ու դաշոյն մը քաշելով յարձակեցաւ վրաս: Հազիւ կրցայ փրկուիլ, աթոռ մը նետելով իր կողմը: Ի վերջոյ յաջողեցայ զսպել զայն ու հարցաքննութեան ենթարկեցի Ֆրանսական ոստիկանութեան բարձրաստիճան մէկ պաշտօնատարին ներկայութեան: Ծագումով գերմանացի էր, զինքը ապահովցնելէ ետք թէ բողոք պիտի չներկայացնէի անձիս դէմ գործած յարձակումին համար, Ֆրանսական մասնաճիւղերու անդամներուն մասին բացատրութիւններ ըրաւ, տուաւ անունները: Իր խոստովանութիւններուն եւ ձեռք անցուցած փաստաթուղթերուն շնորհիւ հաստատեցաւ թէ Փարիզի մէջ Լիկային կարեւոր մէկ կեդրոնը գոյութիւն ունէր, երեք ենթաճիւղերով:

Ժողովի ատենագրութիւններէն յայտնի եղաւ որ յիշուած գրեթէ բոլոր անդամները Գերմանացիներ էին, որոնք սակայն ծանօթ չէին ոստիկանութեան: Անոնք ամէն առեն կրնային վերադառնալ Գերմանիա: Շէրվալի գլխաւորած խմբակին կողմէ գրի առնուած յայտարարութեան մը մէջ կ'ըսուէր. «ներկայ իշխանութիւնը միմիայն բիրտ ուժով կարելի է տապալել. ահա թէ ինչու պէտք է պատրաստ գտնուինք. պէտք է գրաւել հարուստներու ինչքերը եւ տրուին մեր գաղափարակիցներուն»: Յաւելեալ տեղեկութիւններ կ'ըսէին սակայն թէ ձերբակալուած անձեր չէին գտուեր, այլ ուղղակի «մաքրագործումի» կ'ենթարկուէին:

Լոնտոն եւ Փարիզ կատարած բազմաթիւ հարցաքննութիւններս թոյլ տուին գերմանական իշխանութիւններու ձերբակալել ղեկավար դէմքերը, որոնք Գերմանիա կ'ապրէին: Տեղի ունեցան երկարատեւ դատավարութիւններ: Մարքս եւ Էնկ'լս ամէն կերպով ազդեցութիւն բանեցնել փորձեցին Քէօլնի մէջ գերման համայնավար պարագլուխներուն դէմ բացուած դատավարութեան վրայ: Այսպէսով ձեռք ձգուեցաւ նաեւ գաղտնի թղթակցութիւն մըն ալ Քէօլնի եւ Լոնտոնի միջեւ, որ նպատակ ունէր կեղծ վկայութիւններ ներկայացնելու, եւ հանրութեան կարծիքը գրգռելու ի նպաստ ամբաստանեալներուն Լոնտոնէն կը տարածուէին նաեւ տարաձայնութիւններ, որոնց համաձայն ամբաստանեալներու դէմ գործածուած բոլոր փաստաթուղթերը իմ եւ ուրիշ պաշտօնեաներու կողմէ խարդախուած էին, եւ ոչ ուրիշ բան, այլ սուտերու շարք մը:

Յաջողեցայ նաեւ ձեռք անցընել Քէօլնի մէջ, Լոնտոնէն ղրկուած բոլոր գաղտնի նամակները: Դատավարութեան ընթացքին յաճախ ակնարկութիւն կ'ըլլար «Թըղթատար»ով հասած նամակներու, դրամի. նախ կարծեցի թէ խօսքը Պրէմէնի եւ Լոնտոնի միջեւ երթեւեկող առագաստանաւու մը մասին էր. յետոյ սակայն կասկածներս կեդրոնացան Փրուսիոյ արքունի մէկ թղթատարին վրայ որ Պերլինի եւ Լոնտոնի միջեւ կ'երթեւեկէր: Անգամ մը Անգլիոյ մայրաքաղաքէն դարձին բռնեցի զայն ու արդարեւ իր մօտ գըտանք համայնավարներու կեդրոնէն ղըրկուած նամակներ:

Երկար պիտի չսպասէի բոլոր այս ծառայութիւններուս վարձատրութիւնը ըստանալու համար: 1853-ի Յունուարին Պերլինի ապահովութեան տնօրէնութիւնը յանձնուեցաւ ինծի: Միւս կողմէ Ֆրէտէրիք-Կիյոմ Դ. պարտականութիւն յանձնեց ինծի մանրամասնօրէն գրի առնելու Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ կատարած հարցաքննութիւններուս պատմութիւնը, ինչ որ երկու հատորով հրատարակուեցաւ Պերլինի արքունի տպարանին կողմէ, «ԺԹ. դարու համայնավար դաւադիրները» խորագիրով:

Որպէս եզրակացութիւն պիտի ըսէի որ իմ կարծիքով ընկերութեան մէջ վերիվայրում մը ստեղծելու բոլոր այս ջանքերը արդիւնք էին խնդրոյ առարկայ երկիրներուն մէջ թշուառութեան գործած աւերներուն, եւ որ անոնց դէմ պայքարի ազդու զէնքը կրնար միայն ըլլալ լաւագոյն դաստիարակութիւն մը եւ բանուորներու լաւագոյնս վարձատրութիւնը:

Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»ի
TELEXի թիւն է
HARATCH 280 868 F

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐՈՊԱԿԱՆ ՏԱՐՈՒԱՆ ՇՐՋԱԳԻԾԻՆ ՄԷՋ

—×—

«Յառաջ»ի Մարտ 12 համարով նշած էինք Պախի, Հէնտէլի եւ Սքարլաթիի ծընընդեանց երեքհարիւրամեակի ոգեկոչմանց ընդլայնումը ժամանակակից ականաւոր երաժշտագէտներու:

Ֆրանսա, անոնց կարգին, ընտրած էր կաճառի անդամ եւ մեծանուն երաժշտագէտ՝ Մարսէլ Լանտովսկին, որու հեղինակութիւններէն 12-ը պիտի ներկայացուէին Ֆրանսայի կարեւոր կեդրոններուն մէջ, որոնց երկուքի ամբողջական կազմակերպութիւնը ստանձնած էր Ն. Ֆըրէնկեան Հիմնարկը: Առաջինը տեղի կ'ունենար Յուլիս 6, Շաբաթ գիշեր, «Մառն» նահանգի Ռէնսի պատմական Մայր Տաճարին մէջ, հանդիսակատարութեամբ՝ Հանրապետական պահակագնդի սէնֆօնիք նուագախումբին 72 հոգինոց կազմին, ղեկավար՝ Ռօժէ Պութրիի ճպոտին տակ, նախագահութեամբ տեղւոյն քաղաքագէտ-երեսփոխան՝ Ժան Ֆալալայի եւ հովանաւորութեամբ Ժաք Մէնաժէ եպիսկոպոսի, ինչպէս եւ Փարիզի առաջնորդ՝ Գիւտ Եպիսկոպոսի:

Լանտովսկիի շուրջ տեղ գրաւած էին հարիւրէ աւելի պետական եւ պաշտօնական անձինք եւ նոյնքան Փարիզէն երաժշտասէրներ:

Հեղինակը, վեհանձն յղացումով, ուզած էր համերոպական բնոյթ մը ընծայել հանդիսութեան, իր երկու գործերու առընթեր տեղ տալով Պախի, Հէնտէլի, ինչպէս եւ Մոցարթի դասական հատուածներուն:

Յայտագրի առաջին մասը կը սկսէր անժամանցելի երաժշտագէտ Ժ. Ս. Պախի՝

Suite No 3, en Ré BWV 1068, Ouverture, Air, gavottes - bourréer gigue -

Պախ ծնած է 1685 Մարտ 21-ին, իր կեանքի 65 տարիներուն խորալէս թափանցած է երաժշտութեան ամենայետին ծալքերուն, գործիական եւ համերգային ամէն մարզերը օժտած է անթուելի հեղինակութիւններով, ուր կը յատկանըշուի արուեստի իր անքաղդատելի ոճային երանգը:

Վերոյիշեալ հինգ տարբերակները, փոփոխական չեշտերով, խիստ հաղորդական եւ ախորժալուր բնոյթ մը կը կըրէին:

Կը յաջորդէր Սալցպուրկի հրաշք մանուկ, Մոցարթի Սոփրանօ եւ նուագախումբի դասականներէն մին, Ումալրանտէ, երգչուհի՝ Իզապէլ Կարցիզանցի մասնակցութեամբ:

Ժամն էր ըմբոշխնելու Լանտովսկիի հեղինակութիւններէն մին - առաջին Սէնֆօնի «Ժան տը լա փէօր» - երեք տարբերակներով - ալէկրօ մօտէրաթօ - սքէրցանտօ եւ ատաճիօ. - Խիստ տպաւորիչ, խարկանքը կ'ունենանք հանդարտ ծովի մը, որ տակաւ կը բորբոքի, ալեակներ կը փրփրին, երկինքը կը մթագնի, ամպրոպը կը գոռայ. փոթերը եւ ցնծըղաներ կը հնչեն, իսկ վերջինը, բնութեան ցասումը կ'անհետի, «Ժան տը լա փէօր»ի երկիւղը վերջ է գտած...:

Յայտագրի երկրորդ մասն է - կը լըսենք Կէօրկ Ֆրէտէրիխ Հէնտէլի՝ Ուօթըր Միւզիկէն՝ հատուածներ. ծնած է 1685 Փետրուար 28-ին. իր կեանքը անցուցած է Իտալիոյ եւ Անգլիոյ մէջ. չարաչար աշխատութեամբ, կաթուածահար եղած է:

Լսեցինք ծանօթ հատուածներ իր հեղինակութիւններէն:

Երեկոյթը կը վերջանար Լանտովսկիի «Տղեկի մը Կանչով՝ ... քօնչէրթօ մըն է Սոփրանօ Իզ. Կարցիզանցի, թաւ ջութակի՝ Ժ. Ժ. Վիտէրքէրի, օրքէսթրի ընկերակցութեամբ - երեք տարբերակներով - աղեկին կանչը հեռուէն - եւ գիշերային ազատագրումը: Հեղինակին ներշնչմանց արտայայտութիւնն է Մառի Նօէլի տաղերու միջով:

Հանդիսութեան աւարտին, Լանտովսկի բեմէն իր շնորհակալութիւնը յայտնելով բոլոր հրաւիրեալներուն եւ այլ ներկաներուն, իր երախտիքը կը կրկնէր Պ. Ֆրէնկեանին որ քաջութեամբ ընդառաջեց եւ յանձն առաւ այս երեկոյթի ամբողջական կազմակերպութիւնը: Պ. Ֆրէնկեան, իր կարգին, Հիմնարկին երկու ճիւղերէն ետք, ստեղծեց երրորդ մը, երաժշտական մարզը, որու սիրահարն էր. եւ աւելցուց թէ յաջորդ տարիները պիտի կիրարկէր երաժշտական յանձնառութիւնը:

Ժամը 22·30-ին աւելի քան հարիւր հրաւիրեալներ առաջնորդուեցան Պ. Ֆրէնկեանի Պուրսօյի դղեակը: Ժամը 23-ը անց հատանք լուսարձակներու շռայլ շողերը ողողած էին դղեակի ճակատը, մինչ ցայտաղբիւրներ երկնասլաց, տեսարժան պատկեր մը կուտային հանդիսականներուն:

Այստեղ կ'ուզենք աւելցնել թէ Յուլիս 4-ի գիշերը, Օմնիսփոր տը Պէրսիի լայնանիստ կառոյցին տակ, Լանտովսկիի մէկ հեղինակութեան յաջողութիւնը: Արդարեւ հեղինակը ներշնչուած Պայլին տաղերէն, յօրինած էր իր գլուխ գործոց հեղինակութիւնը «Խաղաղութեան Ճանփաքը» մասնակցութեամբ տասը հազար երկսեռ երգչախումբով, ընկերակցութեամբ՝ Հանրապետ. Պահակագնդի ամբողջական կազմին: Առաջին համաշխարհային ունկնդրութիւնն էր:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՓԱԽՈՒՍՏ

Ես մնացի միայնակ, մեր կալարանի մի անկիւնում նստած: «Այդ մարդիկը պիտի փախչեն, մտածում էի ես, նրանց դեռ չբռնուած, ապա մնացած ընկերները դրսից կ'օգնեն նրանց եւ անպատճառ կը յաջողցնեն գործը, իսկ ես կը մնամ իմ կապանքների մէջ: Ինձ կը տանին այնտեղ, ուր մարդիկ կենդանի թաղւում եմ հանքերի անձաւներում եւ խըլուրդների նման աշխատում են սառակրեայ մթութեան մէջ»: Ձնայելով այդ բոլորին, իմ սիրտը հանգիստ էր. ես հաւատացած էի, որ վերջ ի վերջոյ ինձ համար էլ կը բացուէր ազատութեան դուռը, բայց աւելի արդար, աւելի օրինաւոր ճանապարհով: Իմ մեղքերը զղջացած, ճշմարտութեան շաւղի վրայ կանգնած յանցաւորին պէտք է ներուէր, պէտք է նրա համար փրկութիւն լինէր: Եւ եթէ մարդիկ այնքան սրտեսութիւն չունեն, որ քննեն սրտերի բոլոր խորքերը եւ որոշեն յամառ յանցաւորը զղջացածից, արդարը մեղաւորից, - բայց Աստուած, որի համար ոչինչ գաղտնիք չկայ, որ գիտէ բոլորը, ինչ որ հասարակ մահկանացուին անհասկանալի եւ մութն է, - մի՞թէ ամենաբարի Աստուածը չէր օգնի ինձ: Իմ հաւատը այժմ այնքան ջերմ էր եւ իմ յոյսը այնքան հաստատուն էր, որ ես նրա օգնութեանը հաւատում էի եւ սպասում էի:

Գիշերը անցաւ առանց որ եւ իցէ աղմուկի: Ամէն ինչ խաղաղ էր, ամէն ինչ իւր սովորական դրութեան մէջն էր: Առաւօտեան մեզ զարթեցրին խիստ վաղ: Օդը բաւական ցուրտ էր: Իմ ընկերները ջերմացրին իրանց մարմինը արագով եւ չմոռացան մեր պահապան զինուորներին նոյնպէս խմացնել: Մենք ճանապարհ ընկանք, մեզանից իւրաքանչիւրը իւր ծանրութիւնները իւր մէջքի վրայ կըրելով: Մեր ետեւից գալիս էր մի սայլակ, լծած միայն մի ձիով, որ բերում էր մեր եւ զինուորների աւելորդ ծանրութիւնները: Նրա վրայ երբեմն նստեցնում էին աքսորեալներից նրանց միայն, երբ հիւանդանում էին եւ չէին կարող ճանապարհը շարունակել: Իմ ընկերներից երկուսը, այն առաւօտ իրանց հիւանդ ձեւացնելով, պառկած էին սայլակի վրայ: Պահապանները հիւանդների վրայ շատ ուշադրութիւն չէին դարձընում. ինքը հիւանդութիւնը հսկում էր նրանց վրայ:

Երբ արեգակը բաւական վեր բարձրացաւ հորիզոնից, օրը սկսեց տաքանալ: Աքսորականների խումբը առաջ էր ընթանում դանդաղ եւ ծանր քայլերով: Նրանց ոտնակապերի երկաթները աններդաշնակ կերպով ձայն էին հանում:

Պահապանների եւ աքսորականների ուշադրութիւնը դարձրած էր մի ծերունի հրեայի վրայ, որը զանազան ծիծաղելի առակներով զուարճացնում էր նրանց: Հրեան մի փոքրիկ մարդ էր, որին կոչում էին Ժօզէֆ: Այդ խեղկատակը կատուի դէմքով, նեղ եւ խորամանկ աչքերով, ընկ օժտուած(?) էր, որը սկզբում պարապում էր մաքսանենգութեամբ, իսկ յետոյ մտնելով խաչագողների ընկերութեան մէջ, փորագրիչի պաշտօն էր կատարում եւ նրանց հետ կեղծ թղթադրամներ էր շինում: Դա միեւնոյն անձն էր, որ մատնեց ամբողջ ընկերութիւնը:

Ժօզէֆ ամբողջ խմբի զուարճութիւնն էր. նրա սրախօսութիւնները, հանաքները եւ հրէական թլուատ լեզուներով խօսակցութիւնը թուլացնելու չափ ծիծաղելի էին: Կարծես թէ, այդ բոլորը նրա մէջ մի տեսակ կենսական պահանջ էր դարձել, եւ այդ պատճառով խեղկատակութեան ձիրքը աւելի զարգացել էր: Նայելով նրա վրայ, ես բացատրում էի նրա ցեղի մի քանի ընդհանուր գծերը, որոնք առաջ էին եկել կեանքի զանազան պայմաններից: Խեղկատակութիւնը ծընունդ է հաճոյամոլութեան. դրանք երկուսն էլ ճնշուած, հալածուած ցեղերի յատկութիւններ են: Պատմական հանգամանքների խստութիւնից հրեան այնքան ստոր ընկած է հասարակաց կարծիքից, որ մի շրջանի մէջ գտնուելու ժամանակ ուրիշ բանով՝ չէ կարողանում դրաւել նրանց ուշադրութիւնը, բայց միայն ծաղրածութիւններով: Այդ մտնում է նրա բնաւորութեան մէջ եւ այն աստիճան ընտելանում է, որ մինչեւ անգամ առանց վիրաւորուելու թոյլ է տալիս ուրիշներին ծաղրել իրան: Այդպիսի էր եւ Ժօզէֆը:

(Շար. 142)

(Շար. Ա էջէն)

ւածակիրը, անդրադառնալէ ետք, այն ուրացումին, զոր Թուրքերը ցոյց կու - տան քրտական հարցի մը գոյութեան հանդէպ (մէկը կ'ըսէ թէ՝ այրութեն ալ չունին), կ'աւելցնէ թէ սխալ պիտի ըլ- լար կարծել թէ ձախը տարբեր կը մը- տածէ: Ծանօթ հրապարակագիր մըն է, դատական հետապնդումի տակ, որ կ'ըսէ. - «Առաջնահերթ հարց մը չէ: Կարեւորը ժողովրդավարութեան վերահաստատումն է եւ ընկերվարական Թուրքիա մը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՃԻԱ կառավարական տագնապի մէջ է, ազատական նախարարներու հրա- ժարումէն ետք: Ներքին Նախարարին հր- աժարումի մերժումն է, որ ստեղծեց այս կացութիւնը: Ներքին նախարարը կը մերժէր ստանձնել Հէյզէլի մարզադաշ- տին ողբերգութեան (38 մեռեալ, Լիվըր- փուլ - Ճուվէնթուս) պատասխանատուու- թիւնը: Իրեն համար, պատասխանատու- ները հուլիկաններն են եւ պատճառ չկայ, որ պելժիական ապահովութեան ուժերուն գլխուն պայթի ամէն ինչ: Ար- դարութեան Նախարարը բողոքելով այդ դիրքին առթիւ, հրաժարեցաւ եւ իրեն հետեւեցան 4 ազատական նախարար- ները:

ՆԱՔԱՍՈՆէ, Ճափոնի վարչապետը Ֆի- րաքի հետ հանդիպումով մը վերջացուց իր այցելութիւնը եւ անցաւ Հռոմ, էքս - ան - Փրովանսի Այերօփասխալը տեսնե- լէ ետք: Հակառակ եղած բոլոր բողոք- ներուն ճափոնական «պաշտպանապաշ - տութեան» դէմ, Նաքասոնէ չատ դժգո- հ չի մեկնիր Ֆրանսայէն:

ՖԱՊԻՒՍ ալ գոհ է: Մամուլի Ֆրան- սական գործակալութեան (Ա.Ֆ.Փ.) տը- ւած իր հարցազրոյցին մէջ, իր պաշտօ - նին Ա. տարեդարձին առթիւ, կ'ըսէ թէ ընկերվարական է, արդիական եւ գործ- նականապաշտ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, կացութիւնը չի բա- րելաւուիր եւ ընդհանուր մթնոլորտն ալ կը մտահոգէ, թէեւ նորութիւն չէ: Քա- թալէյններու «Ալ Ամալ» օրաթերթը կը խորհի որ իշխանութեան համար պայ - քարը կրնայ մէկ վայրկեանէն միւսը պայթիլ քրիստոնեաներու մօտ: Անդին, ախոյի եւ չիի կը գինուին, իրենք զի- րենք ամրապնդելու եւ միւսին հաշիւը մաքրելու համար: Ճումպլաթ չատ բուռն ելոյթ մը ունեցաւ եւ չեշտեց թէ ոչ մէկ դադար պիտի ըլլայ, ցորչափ «քանա - կայն ու իր կուսակցութիւնը իշխանու- թեան գլուխն են»:

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ հարցին մասին չխօսելով, կարելի չէ որեւէ լրատուութիւն վերջա - ցնել: Ուրեմն, ըսենք որ այս անգամ ալ Շառլ Թիյոնն է որ «պատասխանի իրա- ւունք մը» կ'ուզէ, Յուլիս 2-ի յայտագրէն ետք, քանի որ հոն խնդրոյ առարկայ ե- ղաւ: Ամուրու հարց տուած էր թէ Մե- լինէին ուղղուած նամակէն, ինչո՞ւ հատ- ւած մը հանած էր կուսակցութիւնը եւ համայնավար բաները յայտնած էր թէ այդ գիրքերը լոյս տեսած էին Թիյոնի պատասխանատուութեան ներքեւ: Հիմա, իրեն 2 վայրկեան կը տրուի պատասխա - նելու համար, ինք 15 վայրկեան կ'ուզէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատրաստէ՝

«ՀԱՅ ԳԻՐՔԻ»

ցուցադրութիւն մը, 1985, Հոկտեմբերին համար, որ տեղի պիտի ունենայ՝
Palais de la Bourse «Musée de la Marine»
La Canebière, Marseille

×

Ս. Մեսրոպ կրթարանի ճաշը՝ Նոյեմ- բեր 16-ին:

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Խաւեան Բարեկամա - կան Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ
ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմ- բեր 6-ին:

Տէր եւ Տիկին Փօլ Աթալի եւ զաւակ- ները, Տէր եւ Տիկին Ժան Յովնանեան եւ զաւակը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ՍՏԵՓԱՆ ՊԱՌԱՒԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 10-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Շաբաթ, Յուլիս 13, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

×

Այս տխուր առթիւ, ընտանիքը շնորհա- կալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց ո- րոնք մասնակից եղան իր սուգին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԻԷՆՆԱ. - Պ. Կարպիս Փափազեան 1000 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՏԷՍԻՆ. - Տէր եւ Տիկին Յ. Հարէլեան, վաղեմի ընկեր՝ Մամբրէ Տէր - Պետրոս- եանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկե- պսակի կը նուիրեն 100 Ֆ. ողբացեալին այնքան սիրելի «Յառաջ»ին:

×

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ.- Տիկին Արշալոյս Գը- լըճեան 70 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Արամ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վար- ժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի ար- ձանագրութիւնները սկսած են: Վար- ժարանը ունի մանկապարտէզ, նախա- կրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կար- կան, Մօնֆէռմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռօմէնվիլ, Կանեըի, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլ- վար տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Եր- կուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: Հեռաձայն.- 381 - 01 - 72:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. -

Սիմոնեանի (ծնեալ՝ Ազարեան) թաղ- ման առթիւ.- Տիկին Նուարդ Բէշէքքեան 100 Ֆ., Օր. Տատիկեան Զապէլ 100, Տի- կին Վարդուհի Ժամկոչեան 50, Պ. Անդրէ Կիւլէցեան 100, Պ. Ժան Կիւլէցեան 100, Գաբրիէլեան ընտանիք 100 Ֆ.:

Ժիւսթին, Լիւսիլ, Հրանոյշ Բէօթի - Կալ-ի մկրտութեան առթիւ.- Մկրտիչ - եան 200 Ֆ.:

Յարութիւնեանի հոգեհանգիստին առ- թիւ.- Պ. Ժէրար Յարութիւնեան 300 Ֆ., Պ. Յարութիւն Պատոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Թերզեան 200 Ֆ.:

Իշխանի հոգեհանգիստին առթիւ. - Պ. Գրիգոր Զափքան 150, Պ. Մարսուա Իշճի 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Անտոնեան 100 Ֆ., 100 Ֆ. Ս. Խաչ Դպրեվանքին:

Ժամկոչեանի թաղման առթիւ. - Պ. Կարպիս Տէլիպօյաճեան 50 Ֆ., Պ. Պա- տոյեան 50 Ֆ., Պ. Յարութիւն Պատոյ- եան 100 Ֆ.:

Ամենայն Սրբոց տօնին՝ եկեղեցւոյ բա- րերարաց յիշատակին. - Տէյիրմէնճեան ընտանիք 200 Ֆ., Շվոտեան Կարապետ - եան ընտանիքներ 100 Ֆ.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՍԵՒԱՆ SEVAN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

RESTAURANT
SPECIALITES ARMENIENNES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AMBIANCE ARMENIENNE

avec le chanteur et organiste **PIERRE**

ET

BEDIK

à partir de 23h

MUSIQUE et DANSES ORIENTALES
Dans une ambiance de Mille et Une Nuits

CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE

OUVERT TOUT LE MOIS D'AOÛT

1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հա- յեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը հա- մար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմա- րութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանի- ներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ու- սումի մէջ յառաջադէմ թեկնածունե- րու:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳ. Ն. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդ- ներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռ- նելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կա- րելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վար- չութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական ան- կանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդու- նիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

— L'UNION CULTURELLE DES ARMENIENS DE FRANCE —
vous propose plusieurs voyages en

Arménie

TRANSTOURS

— 25, rue d'Argenteuil - 75001 PARIS — Tél: 261-58-28 —

LIC. 132

PARIS

DU 10 AOUT AU 25 AOUT
16 jours dont 3 à Leningrad
et 12 à Erevan

10 Août Paris/Leningrad
11 Août Leningrad
12 Août Leningrad
13 Août Leningrad/Erevan
13 au 24 Août Erevan
24 Août Erevan/Moscou
25 Août Moscou/Paris
7700 F.

DU 07 SEPT. AU 21 SEPT.
15 jours
dont 4 à Kiev et 11 à Erevan

07 Septembre Paris/Kiev
08 Septembre Kiev
09 Septembre Kiev/Erevan
09 au 20 Septembre Erevan
20 Septembre Erevan/Kiev
21 Septembre Kiev/Paris
6500 F.

DU 5 OCT. AU 20 OCT.
16 jours dont 14 à Erevan

05 Octobre Paris/Moscou
06 Octobre Moscou/Erevan
07 au 19 Octobre Erevan
19 Octobre Erevan/Moscou
20 Octobre Moscou/Paris
6000 F.

MARSEILLE

DU 17 AOUT AU 30 AOUT
14 jours dont 12 à Erevan

17 Août Marseille/Moscou
18 Août Moscou/Erevan
18 au 29 Août Erevan
29 Août Erevan/Moscou
30 Août Moscou/Marseille
7100 F.

DU 07 SEPT. AU 20 SEPT.
14 jours dont 12 à Erevan

07 Sept. Marseille/Moscou
08 Sept. Moscou/Erevan
09 au 19 Sept. Erevan
19 Sept. Erevan/Moscou
20 Sept. Moscou/Marseille
7100 F.

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Զ. Ալեքսանեանի
11, rue du Bassin - 13012 Marseille — Tél:(91) 93-04-90 ou (42) 83-31-55

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
18

JEUDI
18 JUILLET
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.009 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 16.009

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌԵԿԸՆԻ ԽԻՐԴԸ

ԵՐԱՆԻ՜ ԱՂՔԱՏԱՑ

×

Հարկ եղաւ որ Միացեալ - Նահանգներու նախագահը լայնաղիքի խիրդ ունենայ, որպէսզի մասնագիտական ուսումնասիրութիւնները գիրար հրմշտկեն, քննելու համար այս խիրդին նկարագիրը, հասնելու համար այն եզրակացութեան թէ «հարուստի» հիւանդութիւնն է: Պէտք է խոստովանիլ թէ Ռեկընի «շնորհիւ» այլեւս ամէն մարդ ամէն բան գիտէ լայնաղիքի խիրդին մասին, որուն դըլխաւոր պատճառը կը նկատուի սննդառութիւնը: Քաղաքակրթութեան հիւանդութիւնն է, քանիերի երկրորդ տեսակը (առաջինը՝ թոքն է) ճարտարարուեստականացած երկիրներու մէջ: Աւելի յաճախ կը պատահի այրերուն քան՝ կիներուն ընդհանրապէս: Հարկ է ուշադիր ըլլալ մանաւա՛նդ 50 տարեկանէն սկսեալ: «Ֆիկառօ» մարսողական ամբողջ գործարաններու նկարներով ալ աւելի «պատկերալից» կը դարձնէ հիւանդութիւնը: Ամերիկա եւ Մեծն - Բրիտանիա որոնք շատ ճարպոտ սնունդ կը գործածեն աւելի հակամէտ են զոհերն ըլլալու այս խիրդին:

Կը մնայ ուրեմն երանի տալ աղքատներուն, որոնք եթէ չեն գիտեր թէ ի՛նչ բանէ պիտի մեռնին, գիտեն գոնէ որ լայնաղիքի խիրդէ չեն կրնար մեռնիլ...:

×

Առայժմ Ռեկըն լաւ է եւ կորով ցոյց ցոյց կուտայ: Իր կողքին է բովանդակ Ամերիկան:

ԱՆՎԱՅԵԼ ԲԱՆ ՄԸ ԿԱՅ ԱՅԼԵՒՍ ...

Տարաբախտ Կրեկորիին մայրը՝ Քրիսթին Վիլըմէն, որ բանտն էր գաւկին ըսպանութեան մեղադրանքով, պայմանաւոր ազատութիւն կը վայելէ Երեքշաբթի օրուընէ ի վեր: Նանսիի Ամբաստանութեան ատեանն է, որ այս որոշումը առաւ: Երեք դատաւորները հինգ ժամուան ունկնդրութիւններէ եւ 24 ժամուան խորհրդակցութիւններէ ետք, վճռեցին որ Քրիսթին Վիլըմէն ազատ արձակուի, մընալով սակայն դատական հսկողութեան տակ, ինչ որ կը նշանակէ թէ չի կրնար հեռանալ ապրած - Մէօրթ - է - Մոզէլ - նահանգէն եւ պարտի անմիջապէս պատասխանել որեւէ հրաւէրի: Քրիսթին Վիլըմէն, թէեւ միշտ գաւկին սպանութեան մեղադրանքին ներքեւ է, բայց Ամբաստանութեան Ատեանին որոշումը դատապարտումն է նաեւ դատաւոր Լամպէրի, որ կրնայ դիմում կատարել որ ձեռքէն առնուի այս շատ ծանր եւ պըղտոր թղթածրարը:

Այս լուրի բաժինէն անդին սակայն, հարկ է խոստովանիլ, որ սկիզբէն ի վեր շատ անախորժ եւ անվայել բնոյթ մը առաւ այս մանչուկին սպանութեան հարցը եւ որու մէջ մեծախաները չեն վերջին անմեղները: Թերթէ թերթ՝ մրցակցութիւնը, զգայացունցի մենաշնորհը ձեռքէ ձեռք խլելու համար խիկապէս չի կրնար չիրգուիլ: Եւ «Լիպերասիոն» խսկ չի խուսափիր բան մը աւելի ըսելու համար եւ կը դիմէ Մարկրիթ Տիւրասի որ գըրական էջ մը յատկացնէ: Եւ որովհետեւ դրագիտուհին չի ծածկեր որ՝ ոճիրը կը սիրէ, կը գրէ այս ողբերգութեան վրայ: Թէեւ քիչ մը կանուխ է «գրականութիւն ըլլալու համար», բայց հոգ չէ, ու՛չ մէկ փիւտէօր մնացած է չորս տարեկան մանչուկի մը դիակին շուրջ: Որքան բաղձալի պիտի ըլլար քիչ մը լռութիւն...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 9 - 15)

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Չայկովսկի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցած է 1984 - 85 տարեշրջանի երաժշտական եղանակի փակման երեկոյթը, նուիրուած Արամ Խաչատրեանի գործերուն: Խորհ. Միութեան պետական ակադեմական սէնֆոնիք նուագախումբը հնչեցուցած է Խաչատրեանի Բ. համանուագը, ղեկավարութեամբ Պաւել Կոգանի: Ցայտագրի երկրորդ բաժնին մեկնաբանուած են ջութակի քոնչերթօն եւ «Գայեանէ» բեմապարին սիւիթ մը:

×

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

Երեւանի պետական համալսարանի «Արամազդ» զբօսաշրջիկութեան ակումբին մէջ կը ծրագրուին ամառնային արձակուրդները: Ակումբին պատասխանատուն՝ Արամ Օհանեան, նշած է թէ ընթացիկ ուսումնական տարեշրջանին միօրեայ եւ բազմօրեայ արշաւներու մասնակիցներու թիւը հասած է 1300-ի: Այս ամառուան համար նախատեսուած են մարզական արշաւներ՝ Զանգեզուրի բարձր լեռնային գօտիին մէջ եւ Սիւնիքի բարձրաւանդակը: Այդ արշաւները իրենց թեքնիքով ու հանդերձանքով կը մօտենան ալպինիզմի: Բարձր լեռնային գօտին քիչ ծանօթ է զբօսաշրջիկներուն: Հոն կան սառցադաշտեր, յաւերժական ձիւն, բարձր լեռնային լիճեր, մարզական առումով հետաքրքրական լեռնանցքներ: Այս ամառ արշաւներ կը կազմակերպուին Իջեւանասար, Ծովակ, Բազէն գագաթները, Սեւ եւ Ալադէօլ լիճերու ափերը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ՓԱԿԷԼ»Ի ՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ 11-ՐԴ ՏԵՂԸ

Յուլիս 16ի խաղերու արդիւնքներն են.-

Արարատ - Փակէլ	3 - 0
Նեֆթչի - ԲՄԱ Ռոստով	1 - 2
Դինամօ Թ. - Ժալգիրիս	1 - 1
Չերնոմորեց - Դինամօ Մ.	2 - 0
Կայրաթ - Մետալիստ	1 - 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուին Կիեւի «Դինամօ»ն, «Դնեպր»ը եւ «Սպարտակ»ը 28-ական կէտերով, որոնց կը հետեւին Մինսկի «Դինամօ»ն 25, Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն 24, «Կայրաթ» 21, Թիֆլիսի «Դինամօ», «Մետալիստ», «Ժալգիրիս» եւ «Չերնոմորեց» 20-ական, «Արարատ» 19, «Փակէլ» եւ «Շախտեօր» 18-ական, «Նեֆթչի» եւ «Տորպեդօ» Քութայիս 17-ական, «Զենիթ» 16, Մոսկուայի «Դինամօ» 15 եւ ԲՄԱ Ռոստով 14 կէտով:

Ինչպէս կը տեսնուի դասաւորման պատկերէն «Արարատ»ի տղաքը դարձի մրցաշարքը սկսած են մեծ խանդավառութեամբ եւ վճռականութեամբ: Նկատի առած այն՝ որ երթի մրցաշարքին դասաւորման մէջ իրենցմէ վեր գտնուող խումբերու կէտերու արդիւնքներու միջեւ տարբերութիւնը մեծ չէր, դարձի խաղերուն զոյգ յաղթանակները արդէն Երեւանցիներու դիրքը բարելաւած են դասաւորման մէջ, զանոնք բարձրացնելով 11-րդ դիրքի վրայ:

Ի դէպ, «Փակէլ»ի դէմ խաղին 3 կոլերը նշանակած է Ռոբեր Քոչարեան:

Մինչեւ ամսուան վերջը ախոյենութեան խաղերը կը դադրին: Օգոստոս 14-ին տեղի կ'ունենան խորհրդային բաժակի 1/16 աւարտականները, որոնց կը մասնակցի նաեւ «Արարատ» յիշենք որ բաժակի 1/64 աւարտականներուն Հայաստանի երկու միւս խումբերը՝ Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը եւ Աբովեանի «Կոտայք»ը, դուրս մնացին պայքարէն, առաջինը պարտուելով Տաշքենդի «Պախտակոր»էն, իսկ երկրորդը՝ Տուլայի «Արսենալ»էն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ, տարւոյն սկիզբէն ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով երկու միլիառի չափ արձանագրեց արտաքին առեւտուրի մէջ: Այս լաւ արդիւնքը հետեւանք է մէկ կողմէ տոլարի անկումին, բայց նաեւ ուժանիւթի ներածման զգալի նուազումին: Նախապէս շատ բարձր էր ուժանիւթի հաշուեցոյցը, մանաւանդ ցուրտին պատճառաւ: Ասիկա պիտի հրաւէ սակայն հաւասարակշռելու համար արտաքին առեւտուրը:

ՀԱՅՆՐԻԽ ՊԷՕԼ, գերմանական ժամանակակից գրականութեան մեծ դէմքերէն մէկը, Նոպէլեան մրցանակաւոր (1972), մեռաւ 67 տարեկանին: Հականացի, կաթողիկէ, Պէօլ գերմանական գրականութեան ամէնէն տիրական դէմքը կը նկատուի Թոմաս Մանէն ետք: Իր ծանօթ գործերն են. - Լա կոիմաս (1964), Քաթարինա Պլումի կորսուած պատիւը (1975), Փորթրէ տը կռուփ աւէք տամ (1968) եւայլն, եւայլն.:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ զինուորական դատախազը 71 մահապատիժ պահանջած է Տեւ - Եոլի (Յեղափոխական ուղի) 924 անդամներու դատավարութեան: Դատը 4 տարի է կը տեւէ: 71 մահապատիժէն զատ, դատախազը տասը՝ ցկեանս բանտարկութիւն ուզած է, 49՝ 10էն 24 տարի արգելափակում եւ 428՝ 5էն 15 տարի բանտարկութիւն:

ՊԵԼԺԻՈՅ ՊՕՏՈՒԷՆ թագաւորը մերժեց կառավարութեան հրաժարումը եւ կանխահաս ընտրութիւններ որոշեց: Հոկտեմբերին է ,որ Պելժիացիք քուէատուփ պիտի դիմեն: Քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է: Մարթէնսի կառավարութիւնը պաշտօնի գլուխ էր 1981էն ի վեր, ինչ որ երկարակեցութեան մրցանիշ մը պիտի մնար, եթէ այս «միջադէպը» չպատահէր:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ ձերբակալուած են մահմետական 46 ծայրայեղներ, որոնց մէջ չէյխ Հաֆֆէզ Սալամա որ պետն է «Իսլամական առաջնորդութեան միութեան»:

ԷՌ - ԻՆՏԻԱՅԻ օդանաւին սեւ 2 տուփերը գտնուեցան եւ քննութիւնը հաստատեց թէ օդանաւին արկածը հետեւանք էր ռումբի պայթումի, այլ խօսքով՝ ոճրափորձի:

ՔԻՆՇԱՇԱՅԻ (Զայիր, նախկին Քոնկօ) մէջ տեղի կ'ունենայ ֆրանսախօս քաղաքապետներու ժողովը, որուն կը մասնակցին 26 երկիրներու 41 քաղաքապետ, ի շարս որոնց՝ Շիրաք: Նպատակն է, շնորհիւ հասարակաց լեզուին, սերտ գործակցութիւն մը հաստատել թաղապետական մարզին մէջ:

«ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» ԿԱՄ՝ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ Ա. ԼԱ FIGARO

Զորեքշաբթի իրիկուան յայտագրին առթիւ (Հայկական Հարցը, հեռատեսիլի Բ. կայան) «Ֆիկառօ» նոյն օրուան իր թիւին մէջ (Յուլիս 17) անհրաժեշտ գտած է, անդրադառնալ Հայերու ցեղասպանութեան: Ժաք Ռիշարի ստորագրած յօդուածը այս տրամադրութեամբ, համապատասխան է թերթին ոգիին, ա լա Ֆիկառօ գրութիւն մը, ուր թէ՝ «խմելիք կայ, թէ ուտելիք» պիտի ըսէր Ֆրանսացին: Կը գրէ ներկայացուելիք յայտագրին մասին, որու սկզբունքը բացատրելէ ետք, կը փորձէ «վերլուծել» Հայկական Հարցը:

Կը սկսի Վիէննայի Թուրք դեսպանի սպանութենէն, զոր կը վերագրէ ԱՍԱԼԱ-ին (այն ատեն, առանձնած էին Ցեղասպանութեան արդարադատ մարտիկները) եւ բաւական հեղինակին ոճով մը, կ'աւելցնէ որ անկէ ի վեր ԱՍԱԼԱ-ն «գործադուրկ չմնաց», հասնելու համար Օրլիի «սպանդանոցին»: Կը նկարագրէ նաեւ 1915-ի մթնոլորտը՝ «Ջմեռը իր վախճանին կը հասնէր, օսմանեան կայսրութիւնը, Գերմանիոյ զինակից, դէշ վիճակի մէջ էր, Անատոլուի ճակատին վրայ ռուսական բանակներու սպառնալիքին տակ, շրջանի մը մէջ, ուր առաւելաբար Հայեր կային, որոնք կը կռուէին իրենց անկախութեան համար»...:

Թուրքիա կ'ուրանայ ցեղասպանութիւնը եւ ուրեմն, կը շարունակէ Ժ. Ռիշար, վերապրողներու թոռներն են, որոնք 1915-ի այդ սարսափը կ'ոգեկոչեն արդարացնելու համար այսօրուան զոհերը, միշտ նոյն հեռանկարով՝ հատուցում ձեռք ձգել եւ Հայաստանի անկախութիւնը: Բայց, ո՞ր Հայաստանի: Միայն Թըրքական Հայաստանի մասին կը խօսուի, ինչ որ խորթ կուգայ «Ֆիկառօ»ի:

Վերջապէս, ծուռն ու շիտակը իրար խառնելով («անկախապաշտներ» կ'որակէ Լօզանի «Համաշխարհային Բ. Համագումարին» մասնակցողները) կ'եզրակացնէ, ոգեկոչելով Անրի Փափազեանի մէկ յայտարարութիւնը ԱՍԱԼԱ-ի մասին:

Ըսենք, սակայն թէ սա պահուս, Զորեքշաբթի առտու, ֆիլմը չենք տեսած, ուրեմն չենք կրնար ճշգրիտ կերպով դատել այս յօդուածին մէջ, այն ինչ որ կը պատկանի «Ֆիկառօ»ի եւ ան ինչ որ մաս կը կազմէ ֆիլմին եւ Մարք Ֆեռոյի մեկնաբանութեանց: Այս մասին՝ յաջորդով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. ՍԱՀԱԿ ԲԱՂԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Գրական Թերթ»ի Յուլիս 5-ի թիւէն կ'իմանանք թէ Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է փրոֆ. Սահակ Միրզոյի Բաղեան: Ծնած էր 1914-ին՝ Շատախ գաւառի Ջրնուկ գիւղը: Հազիւ մէկուկէս տարեկան էր, երբ ծնողքին հետ տեղահանուած, ընտանեօք ապաստանած են Արտաշատ, ուր եւ ստացած է իր նախակրթութիւնը: Շրջանաւարտ Երեւանի պետական համալսարանէն, Սահակ Բաղեան 1939-էն ի վեր կը դասախօսէր բանասիրութեան լսարանին մէջ: Հրատարակած է հայ գրականութեան պատմութեան վերաբերեալ բազմաթիւ յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ, որոնցմէ ծանօթ են՝ «Աբովեանի գրական ժառանգութիւնը», «Աբովեանի բանաստեղծական աշխարհը» մենագրութիւնները:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

(ՕԳՈՍՏՈՍ - 1983)

«Իմ հօր ոսկին է, ես իմ չափելու»
- ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ -

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ա.

Լիբանանի քաղաքացիական կռիւներու սկիզբէն, երրորդ այցելութիւնս է որ կը կատարեմ դէպի Պէյրութ: Ծնողներուս այցելութեան կ'երթայի: Կարելի՞ է «այցելել» ծնողքներու, երբ զիրենք տեսնելը, իրենց ներկայութիւնը վայելելը պարագայական պարտաւորանք մը ըլլալէ աւելի, չբացատրուող, չտրամաբանուող անհրաժեշտութիւն մըն էր պարզապէս: Բայց այնպէս եղաւ որ անցնող քանամեակին «այցելել» միակ կերպն էր զիրենք տեսնելու: Ու ահա, 1983-ին, Յուլիսեան երեկոյ մը օդանաւը թռիչք առաւ դէպի Փարիզ եւ անկէ Պէյրութ: Կարօտներ կան զոր կը թաղենք առօրեայ զբաղումներու ծանր չղարշին տակ, առանց մոռնալու, առանց մեր մտքէն հեռացնելու, վստահ ըլլալով որ անոնք հոն են եւ նուաղագոյն պատրուակն իսկ կը բաւէ որ երեւան գան եւ խռովեն հան - դարտութիւնդ. բայց ճիզ կ'ընենք զանոնք սանձելու եւ ժամանակի անցը, տարիներու կուտակումը ոչ միայն չեն յաջողիր այդ կարօտները թեթեւցնելու այլ պարզապէս կ'անթեղեն հետզհետէ աճող այդ ապրումները:

Օդանաւին մէջ կը ջանամ ամփոփուիլ, ոչինչի մասին չմտածել: 1982-ի ամրան շատ տեղ չկար երթալիք: Լիբանանը ամփոփուած էր- մեզի համար գոնէ - Էշրէֆիէ, Պուրճ - Համուտ, Անթիլիաս առանցքին վրայ: 1983-ին, հեռանկարը բարելաւուած էր, սահմանները ... ընդարձակուած էին, կարելի պիտի ըլլար այցելել Պէյրութի ամերիկեան համալսարանը - արաբական Միջին - Արեւելքի մտքի անփոխարինելի քուրան - տեսնել բժիշկ ընկերս՝ Յարութը եւ շնորհաւորել զինք իր պաշտօնի բարձրացումին առիթով: Ու թերեւս, այս մտածումներն էին պատճառը որ քովս նստած զոյգը ոչ մէկ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէր, հակառակ աղջկան ակներեւ ջանքերուն՝ ուշադրութիւնս գրաւելու: Օդանաւը երբ թռիչք առաւ, երկուքը միասին ծամոնները հանեցին եւ սկսան աղմուկով ծամել. այդ չէր բաւեր, մըրցումի ելան իրարու հետ փոքր պղպջակներ կազմելու ծամոններով եւ բացառիկ ախորժակով պայթեցնելու: Հէյ կիտի Օննիկ Սարգիսեան, Ցովակիմեանի մեր վաղեմի դաստիարակ - ուսուցիչ, ո՞ւր ես ա՛յ մարդ. կը կատղէիր երբ տեսնէիր ծամոնը մեզմէ որեւէ մէկուն մօտ, ի՞նչ պիտի ընէիր հիմա ի տես այս ... «ողիմպիական» հերոսներուն: Խօսք կարելի չէր հասկցնել, մարդոց ապատութիւնը ծամոններու պղպջակներուն մեծութեամբ կը սահմանուէր. կը մաղթէր միայն որ օդանաւը շուտով իր բարձրութիւնը գտնէր եւ սկսէին խմիչքները բաժնել: Սխալ էր ըսել թէ աղջիկը չէր կրցած ուշադրութիւնս գրաւել: Երեք - չորս սանթիմեթր երկարութեամբ իր եղունգները կաս - կարմիր ներկուած, կարելի չէր չնշմարել: Ձեռքին ու ոտքին ցուցամատերու եղունգները ճիշդ մէջտեղէն ներկուեր էին ճերմակ եւ ծայրը ոսկեգոյն կոճակ մը փակցուած էր: Շատ բան էի տեսեր, կամ միամտութիւնը ունեցեր էի տեսած կարծելու ամէն ինչ՝ աղջիկներուն վրան եւ մէջը: Տեսեր էի գրեթէ անկարելին, բաւականին խնամուած չէկ ... պեխ մը աղջկայ մը շուրթին, բայց այս եղունգները նոր էին, մանաւանդ կոճակները եւ ոտքի եղուն - գը: Կ'երեւի կօշիկի յղացքէն տեղեակ չէր այս աղջիկը. իր ներբանները հաւանա - բար նայլով կը պաշտպանէր եթէ հողաթափի նմանող անհեթեթ կաշիի կտորը չգործածէր:

Փորձեց խօսակցութեան մը սկսիլ, կարճ պատասխաններս համոզեցին զինք չշարունակելու եւ հանգիստ ձգեց զիս: Երբ օդանաւը էջք կատարեց, աղջիկը եղունգները շալկած մտաւ Փարիզ, հաւանաբար իր եղունգներն ու ինքզինք դիմաւորելու: Մենք շարունակեցինք մեր ուղեւորութիւնը դէպի Պէյրութ, արեւելքի այս կիսամերկ յաւերժահարսը, երկարած Միջերկրականի լանջին: Անոր անմերձենալի, գգլիչ հմայքը զինք յաւիտենօրէն եւ ճախող կերպով դարպասողները ի վերջոյ մղեց իրենց կառնկներուն տակ գայն ճզմելու:

Այս անգամ բախտաւոր էի, ճամբորդներս հետս հասան: Դէպի տուն ճամբու ընթացքին նշմարեցի թէ օդակայան տանող պողոտան մաքրուած էր հակաօդա - յին թնդանօթներէն որոնք տարի մը առաջ պոյիճկներու նման ծածկած էին պողոտան:

×

Քանի մը օր վերջ Անթիլիասէն Պուրճ - Համուտ կ'երթայի: Ինքնաշարժը հազիւ կը յառաջանար, արդէն այդ տասը վայրկեան տեւող ճամբորդութիւնը մէկու մը համբերութիւնը փորձող տաժանք մըն էր աւելի քան սովորական ուղեւորութիւն մը: Կը դիտեմ շրջապատը, մարդիկը: Փոփոխութիւն մը կար եւ հետզհետէ աւելի կը յստականար: 1977-ին հրաշալի էր պատկերը: Մարդիկ ուրախ էին, կըրնային առանց մտահոգուելու քաղաք երթալ, աշխատիլ, ծրագրել: Կռիւները յուշ էին, խելագարուած քաղաքի մը ցնորական դատմնցանքը եւ մարդիկ միայն ուրախ էին այդ բոլորը մոռնալու: Շուտով քաղաքը, երկիրը ամբողջ պիտի վերակառուցուէր համաձայն նոր յատա - կագծի մը, որու մասին զրոյցներ կը շըրջէին: Տնտեսութիւնը պիտի բարելաւ - ւէր եւ Լիբանանը պիտի ըլլար նոյնը, նախքան կռիւները, եւ այս, աւելի լաւ: Երազներ որոնք դեռ կը սպասեն իրականացման: 1977-ի յաջորդող տարիներուն, ակնկալութիւնները չարդարացան եւ կացութենէն շատ բան չփոխուեցաւ: Իսրայէլեան ներխուժում եւ կրկին, անսըրբագրելի լաւատեսներ՝ Լիբանանցի՛ները, սպասեցին որ այդ ներխուժումը մի անգամ ընդ միշտ վերջ տար համատարած անորոշութեան: Նոյնն էր պարագան 1976-ին, երբ «հրաւիրեալ» սուրիական բանակը երկիրը կարգի դնելու: Ինչ որ իրենց ուշադրութենէն կը վրիպէր, կամ իրենց անպարփակ լաւատեսութիւնը կը վարագուրէր, այն իրողութիւնն էր թէ օտար Պետութիւն մը, - սուրիական կամ իսրայէլեան, - իր զինուորները զոհելու տրամադիր չէ պարզապէս օգնելու Լիբանանցիներուն իրենց խելագար մոլուցքին յաղթելու: Որքան ալ վեհ ու մարդասիրական սկզբունքներու վրայ հիմ - նուած ըլլան ներխուժումի դրդապատ - ճառները, շահ մը պէտք է ունենան եւ այնքան ալ կարեւոր չէ իրենց համար թէ Լիբանանը կամ Լիբանանցին ի՛նչ կ'ըլլան: Այնքան ատեն որ ռազմադաշտը Լիբանանն է, Պէյրութն ու միւս քաղաքներն են կործանուողները, Լիբանանի տնտեսական ենթակառոյցն է քայքայուողը, տանելի տաղտուկներ են. իրենք ապահով են ու իրենց երկիրը խաղաղ: Թէ Լիբա - նանցիներու սկզբնական յոյսերը յօդս կը ցնդին, ամրակռծուող շէնքերու արտաբերած փոշիին հետ, այդ ալ իրենց հոգը: Թերեւս այդ էր պատճառը որ ի վերջոյ, Լիբանանցիք հասկցած ըլլալ կը թուին ճակատագրականութիւնը իրենց կացութեան, թէ յստակ ելք մը չկար, եւ ինքնեկ լաւատեսութեան փոխարինած էր դառն ընկճուածութիւնը:

Ջորեքշաբթի առաւօտ մը, ուղղուեցայ դէպի Անթիլիասի հրապարակը: Հոն, ճամբու ձախին, նպարավաճառի, մսագործի եւ այլ խանութներու արանքին նշմարեցի անխուսափելի կօշիկի ներկարարը, նստած իր սնտուկին ետեւը: Ժամանակը, այս պարագային անցնող գրեթէ երկու տասնամեակը կանգ էր առած, անշարժացած էր այդ մարդուն եւ իր ներկերու տուփին մօտ: Կը նստէր հոն, ուր նշմարեցի զինք այդ առաւօտ, եւ կամ հանդիպակաց մայթին, եկեղեցւոյ եւ տարբեր նպարավաճառի մը խանութին միջեւ, մաքրելու կօշիկները հաւատացեալներուն որոնք յայտնօրէն մաքրուած կ'ըլլային իրենց ներաշխարհը՝ եկեղեցւոյ մէջ: Ոչինչ փոխուած էր այդ մարդուն եւ իր սնտուկին մօտ, սնտուկն էր իր մտերիմը եւ ներկերը՝ այդ մտերմութիւնը երանգաւորողներն ու միեւնոյն ատեն անդաւաճան վկաները անոր: Միակ անակնկալ նորութիւնը ինծի համար իր կարճ խուզած եւ վստահօրէն սպիտակած մօրուքն էր: Թերեւս ինք ալ ուզեց բան մը փոխուած տեսնել, բան մը իրագործած ըլլալու խայտանքը ապրիլ եւ յար - մարագոյն ձեւը գտած էր իր կերպարա - նափոխումին մէջ: Մօտեցայ, քովը թերթ մը կար գետնին, չէր կարդար: Ջրացած էր նոր գնած տանձերը դասա - ւորելով: Արշաւող բանակները յաջողե - ցան շատ բան կործանել բայց լիբանան - եան տանձն ու պտուղները առ հասարակ պահեցին իրենց քիմք խտտացնող հիւթեղութիւնը: Յարաբերաբար փոքր, բայց մեղրի նման համով այդ տանձերը մնացին գերագոյնօրէն փորձանաւոր խայծ մը՝ օրուան որեւէ մէկ պահուն:

Առաւ դեղնաւան եւ մէկ կողմը ծիրանագոյն տանձ մը. նախաճաշն էր հաւանաբար, թէեւ քիչ մը ուշացած: Դանակը հանեց, ակնթարթի մը համար շեղփը շողաց առաւօտեան արեւին մէջ եւ երբ պիտի ճեղքէր ծիրանի այտը տանձին, սնտուկին վրայ նշմարեց կօշիկը: Տանձը՛ կեղեւերու արարողութիւնը ընդհատուեցաւ, շեղփը անշարժացած էր տանձին վրայ: Տատամսումը՝ կեղուել թէ չկեղուել, տեւեց պահ մը միայն: Կօշիկս յաղթած էր փորձանքին կամ տատամսումին վերջ էր տուած՝ դանակն ու տանձը տեղաւորեց թերթին քով: Բառ մ'իսկ չար - տասանեց. ոչ իսկ բարեւ մը, հակառակ սովորութեան, վրձինեց նախ երիզները, խոզանակեց փոշին եւ սպունգին վրայ սեւ ներկը տեղաւորելէ ետք սկսաւ գործին: Լաւ էր որ չէր խօսեր, այլապէս հազիւ թէ կարենայի պարզ զրոյց մ'իսկ գլուխ հանել ողբերգական արարերէնով»:

«Ոչ մէկ մարդկայնութիւն մնաց այստեղ այլեւս: Կրնաս ճամբէն քալել եւ երբ տեսնես թէ ռումբ մը իյնայ, քանի մը հոգիներ մեռնին ու մօտակայ մարդիկը անտարբեր մնան, մի զարմանար: Ցաւելու, կարեկցելու, հետաքրքրուելու ըզգացումը վաղուց անհետացաւ: Մի մեղադրեր մարդիկը անբանութեամբ որովհետեւ իրենք կրնային ըլլալ մեռնողները բայց չեն, հետեւաբար ոչինչ կը ըզգան: Զեն զգար նաեւ անոնք որոնք ըսպաննուեցան, որովհետեւ դժբախտութիւնը ունեցեր էին ռումբին ինկած տեղը գտնուելու: Մտայլ կը գտնե՞ս պատկերը, ճիշդ ես, բայց այս է կացութիւնը եւ դժուար թէ դատապարտելի ըլլայ»:

Քանի մը օր առաջ մտաւորական ընկեր մը նկարագրած էր տիրող հոգեվիճակը այդ սեղմ խօսքերով: Վերադարձէս քանի մը ամիս ետք քսանամեայ ուսանողէ մը ստացած նամակիս մէջ պիտի կարդայի.

«Ռմբակոծումները կրկին սկսան: Պէյրութի արեւմտեան կողմը անցեր էի եւ հոն ստիպուեցայ մնալ: Երէկ իմացայ թէ երկու հայ երիտասարդներ սպաննուած են, անոնցմէ մէկ ընկերս էր: Այս բոլորին մէջ կ'ուզե՞ս իմանալ ամէնէն սարսափելին, խոստովանիմ - ոչինչ զգացի: Գիտեմ թէ սխալ է, ճիշդ չէ բայց ոչինչ զգացի: Վարժութիւն չէ կը կարծեմ այլ այն ակներեւ հաւանականութիւնը որ միեւնոյն ճակատագիրը կը սպառնայ մեզմէ որեւէ մէկուն»:

Կը զգամ թէ մարդ մատով կը թակէ կօշիկին ներբանը: Մէկը վերջացած էր: Կը նայիմ իրեն, ինք գլուխը վեր դար - ձուցած կը դիտէ զիս: Կը փոխեմ ոտքս: Կը դիտեմ իր անմեղ, պատասխանի սպասող աչքերը: «Վե՞րջ պիտի գտնէ այս բոլորը». հարցուցած էր քիչ առաջ: Ո՞վ կըրնար իր ուզած պատասխանը գտնել, տալ: Պատասխանը վերածուած էր հեքեաթա - յին այն «Հազարան պլպուլին» որուն ետեւէն ամբողջ երկիր մը կը վազէր, առանց հասնելու, կորմնցուցած ըլլալով իրենց նշանակէտին ուղղութիւնը: Որովհետեւ, Լիբանանի մէջ հերոսութիւնը վաղուց չքացած էր: Հերոսներ չկային հոն: Հոն, վատութիւնը հագած էր քա - ղաքական ու կրօնական այլազան ու յարափոփոխ դիմակ ու սարսափի մատնած երկիրը: Ու այդ սարսափը, անդոհանքը կարելի էր կարդալ թերթերու մէջ տըպուած կիներու, մանաւանդ երեխաներու զարհուրած դէմքերէն:

Մարդուն, ներկարարին հարցումը բոլորի մտքին մէջն էր եւ բոլոր զրոյցնե - րուն ձեւով մը լէյթմոթիվը, չարտասան - ւած ըղձանքը: Կարելի էր երկարօրէն զըրուցել որեւէ եւ ամէն նիւթի շուրջ ինչ որ չեն ըսեր, չեն բանաձեւեր, կը զգա՞ս, կը լսես արձագանգը մարդուն հարցումին.

«Վերջ պիտի գտնէ՞ այս բոլորը»:

Պատասխանը, հէյ բարեկամ պէտք է փնտռել հոն՝ փողոցներուն մէջ, ուր արիւնի անսանձ խրախճանքէն արբեցողներ կը վխտան եւ երբ այդ խելացնոր գինարբունքը դադրի, պատասխանը կուգայ եւ այլեւս չեն հարցներ:

ՄԱՐԶՊԵՏ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

(Շար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

—×—

Հայրենի կրթական կեանքը կարեւոր ոստում մը եւս կ'արձանագրէ, մօտալուտ գործադրութեան ծրագիրով:

Հետեւելով հանրակրթարաններու եւ մասնագիտական դպրոցներու բարեփո - խութեանց խորհրդային եւ, հետեւաբար, Հայաստանի ծրագիրին, հաշուարանու - թեան, թուարանութեան ճիւղը կ'ընդլայ - նուի՝ քայլ նետելու համար ներկայ եւ ապագայ ժամանակներուն հետ:

Բարեփոխութեան ծրագիրը, որուն հիմնական կէտերը, առաջադրութիւն - ները ատենին, - «Յառաջ» 1984, Փետրուար 14, - կը ներկայացնէինք կ'ընդգծէր յստակ ձեւով, թէ hարկաւոր է ժողովրդական տնտեսութեան բոլոր ճիւղերը դուրս բերել գիտութեան ու տեխնիկայի ամենաառաջաւոր բնագծերը, իրականացնել ավտոմացում, ապահովել աշխատանքի արտադրողականութեան արմատական բարձրացում, համաշխարհային լավագույն նմուշների մակարդակով արտադրանքի թողարկում:

Արդէն այս կարեւոր հարցին կ'անդրադառնար Խորհ. Միութեան Համայնավար Կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Մ. Կորպաչով, Յունիս 11-ին: (Ճառ - զեկուցումը՝ Կուսակցութեան տնտեսական քաղաքականութեան արմատական հարցը ընդհ. խորագիրին տակ, կը հրատարակուի նաեւ «Սովետ. Հայաստան» օրաթերթի յաջորդող օրուան թիւին մէջ):

Ա. քարտուղարը ի մէջ այլոց կը շեշտէր, թէ Խորհրդային Միութեան տնտեսութեան առաջադիմության արագացուցիչն են միկրոէլեկտրոնիկան, հաշողական տեխնիկան ու սարքաշինությունը տեղեկատուության ամբողջ ինդուստրիան:

Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութեան տեսուչ Ռ. Սարգսեան գրութեամբ մը, Ս. Հ. Յունիս 18, կը պարզէ կիրարկելի կէտեր, ուսումնական ծրագիրին մէջ միկրոկալկուլյատորներու դասաւանդութիւն - վարժութիւնի մասին:

Այսպէս՝ 7-րդ դասարանի (առաջին կարգը՝ եօթը տարեկաններ) թուարանութեան սահմանուող դասընթացքներուն ժամանակ որոշ ժամեր կը յատկացուին տուեալ ճիւղին շուրջ ծանօթութիններ տալու նպատակով: Յաջորդող 8-րդ դասարանին մէջ նոր բաժին մը կը յատկացուի hասկացություն էլեկտրոնային հաշվիչ մեքենաների (ԷՀՄ) ծրագրավորման մասին: 10-ներորդին ըընտրութեան դասագիրքին կից կ'աւելնայ տնտեսութեան մէջ վերոյիշեալ եղանակին օգտագործումը խորագրեալ նիւթը:

Կը նախատեսուի ինֆորմատիկայի եւ hաշողական տեխնիկայի հիմունքներ առանձին նիւթը դասաւանդել 9-րդ կարգերուն մէջ գալիք ուսումնական տարեշրջանէն, 1985 - 1986, իսկ 10-ներորդին մէջ սոր յաջորդող 1986 - 1987 ուսումնական շրջանէն սկսեալ:

Դպրոցները, բնականաբար, կ'ապահովուին համապատասխան դասագիրքերով եւ ուղեցոյցներով, աշակերտութեան եւ ուսուցչութեան համար:

Նման ծրագիրի մը գործածութիւնը հիմնական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Հայաստանի համար: Կարելիութիւնը՝ անկասկած:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑԷՔ»

Ա.

- Գիրք կարդացէ՛ք: Եթէ գիրք չէք կարդար, գոնէ թերթ կարդացէ՛ք:

Այսպէս կը յորդորէր Քարոզիչ Սրբազանը, Գնալըի Եկեղեցիի Սուրբ Խորանէն, «Մարմարա» օրաթերթի 45-ամեակին առթիւ մատուցուած գոհաբանական պատարագի քարոզին մէջ:

Մտիկ կ'ընէի եւ հոգիիս մէջ ջերմութիւն մը կը զգայի այդ խօսքերը լսելէ: Մենք ալ ա՛յդ է որ բաժնած էինք ամբողջ կեանքի մը ընթացքին, ա՛յդ է որ կ'ըսէինք ամէն անգամ որ գրիչը ձեռք կ'առնէինք: Մենք ալ մեր ամբողջ կեանքին մէջ ո՛չ միայն չէինք ձանձրացած գիրք կարդալէ, այլեւ չէինք ձանձրացած գիրքի քարոզութիւն ընելէ: Գիրք կարդացէք: Բայց կը կարդա՞նք:

. Այսօր ամէն տունէ ներս ուիսքիի պաս մը կրնանք տեսնել, բայց շատ քիչ գրադարան կը տեսնենք, կը շարունակէր Քարոզիչը հատու կերպով նշդրակը դնելով վէրքին վրայ: Մինչդեռ ուիսքին ուղեղը կը փթացնէ, իսկ գիրքը՝ ուղեղը կ'արթնցնէ:

Մտիկ կ'ընէի եւ ես ինծի կը հարցնէի. Օր մը արդեօք, հեռաւոր օր մը անշուշտ, ուիսքին ամբողջովին պիտի վտարուի՞ տուներէն եւ տուները պիտի լեցուի՞ն գրադարաններով:

×

Ամիս մը առաջ նամակ մը ստացայ: Ազնիւ ընթերցողուհի մը, անստորագրելոյս շատ գրաւէր ակիլեն մը, ինծի կը գրէր հետեւեալը.

. Յառաջացեալ տարիք ունիմ և մարդ ալ չկայ շուրջս: Օր մը եթէ այս աշխարհէն հեռանամ, այն քանի մը գիրքերը, զորս ունիմ գրադարանիս մէջ, անտարակոյս փողոց պիտի նետուին: Չեմ ուզեր որ ա՛յդ ըլլայ անոնց ճակատագիրը: Այդ գիրքերը թերեւս ձեզի օգտակար կրնան ըլլալ: Ներփակ պիտի գտնէք անոնց ցանկը: Քննեցէք ու եթէ կ'ուզէք կրնաք որեւէ ատեն հասցէէս վերցնել զանոնք: Ամբողջովին կամ մասամբ: Յարգանքներ եւ յաջողութիւններ:

Ազնիւ ընթերցողուհին, հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին, չէր ծուլացած մի առ մի գրելու իր ունեցած գիրքերուն խորագիրները, հեղինակներուն անուններուն հետ միասին: Յուզուած էի այդ նամակը կարդալով, նաեւ քննելով ցանկը, որուն մէջ օգտակար եւ նոյնիսկ մէկ քանի անգտանելի գիրքեր կային: Որքա՜ն պիտի ուզէի որ մեր այդ ընթերցողուհին գիրքի սիրահար մարդիկ ունենար իր շուրջ, գիրքի ժառանգորդներէ շրջապատուած ըլլար եւ չմտահոգուէր իր գրադարանին ապագայով: Բայց իր գիրքերը, աշխարհի վրայ ցրուած բազմամիլիոն խեղճ Հայերէն գիրքերու նման, միայն իր տիրուհիին կը պատկանէին, ինչպէս որ զաւակ մը միայն իր ծնողքին զաւակն է եւ բոլորովին որբ կը մնայ, երբ իր ծնողքները կը մեկնին այս աշխարհէն: Զաւակը ուրիշ ժառանգ կը թողու՞:

Քանի մը օր վերջ մեր ընկերներէն մէկը այցելեց այդ ընթերցողուհիին եւ վերցուց իր գրադարանին սիրելի գիրքերը: Մենք ուրախացանք, ինք ալ հանդստացաւ: Բայց հայերէն գիրքը դարձեալ բան մը չկորսնցո՞ւց իր արժանապատուութենէն:

Կորսնցուց:

Եթէ մեր ընթերցողուհին, փոխանակ համեստ գրադարանի մը, տասը շիշ ուիսքի ունենար իր տան մէջ, բնաւ պիտի չկասկածէր որ այդ շիշերը փողոց պիտի չնետուէին իր մեկնումէն վերջ...:

×

Բայց...

Օր մը արդեօք, հեռաւոր օր մը անշուշտ, այսօր այնքան պաշտուած շատ մը բաներ ամբողջովին պիտի վտարուի՞ն տուներէն եւ տուները պիտի լեցուի՞ն գրադարաններով:

Անոնք, որ մեր դարաշրջանին իրենց օրը գիշեր չեն կրնար ընել առանց շիշ մը օղի կամ ուիսքի խմելու, անոնք որ իրենց ճաշասեղանները կը շէնցնեն այլեւայլ ուտելիք ըմպելիներով, չեն կրնար պատկերացնել որ ասկէ երկու հարիւր տարի վերջ ուտելիք ըմպելին կրնայ բոլորովին վերցած ըլլալ աշխարհի վրայէն: Անոնք որ այսօր տասնեակ հազարներով, հարիւր հազարներով կը լեցնեն ֆութպոլի մարզադաշտերը եւ կրօնքի մը վերածած են ոտնագնդակը, չեն կրնար պատկերացնել որ հարիւր, հարիւր յիսուն տարի վերջ թերեւս երկրագունտին վրայէն սրբուած պիտի ըլլայ իրենց այնքան սիրելի այդ խաղը: Երկու հազար տարի առաջ, Հռովմայեցիները, որոնք խելայեղ խանդավառութեամբ արէնաներու մէջ կը դիտէին կըլատիաթէօրներու վայրագ սուսերամարտերը, կրնայի՞ն պատկերացնել թէ այդ «զուարճալի խաղերը» երկու-երեք հարիւր տարի վերջ պատմութեան պիտի անցնէին վերջնականապէս: Այսօր ալ տակաւին շատ քիչ սպասողի կրնայ մտածել, որ օր մը ամբողջովին պիտի մոռցուի ցլամարտը եւ երկրագունդի վրայէն պիտի սրբուին աշխարհի բոլոր մաթատորները:

Ռ. Հ.

[illegible]

Ժ. Ժ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ «ԱՓՍՈՍ»Ը ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Մինչեւ Յուլիս 31, Ավինեոնի Շէն Նոււա Թատրոնի մէջ, կը ներկայացուի Ժան-Ժաք Վարուժանի «Ափսոս»ը, յատկանշական թատերգութիւն մը, ուր հեղինակը իր ինքնատիպ ոճով կ'անդրադառնայ Հայերու ցեղասպանութեան: Առաջին ներկայացման վաղորդայնին իսկ, շրջանի մամուլը գնահատական տողեր նուիրած է. -

Վօքլիւզ - Ավինեոն բաժնին մէջ, Մեռիտիոնալի (Յուլիս 7) Տանիէլ Քառազ, իր գրութեան առաջին պարբերութեամբ իսկ կու տայ մթնոլորտը. - «Ափսոս, Ժան-Ժաք Վարուժանի տասը թատերգութիւններէն մէկը, ժեռար Ժելասի վերջին բեմադրութիւնը. - Երկու կիներ եւ երեք այրեր, երբեմն չորս, կը սպասեն բնատանեկան աւերակ փանսիոնի մը մէջ, որ օրը սկսի: Բայց, օրը չի կրնար սկսիլ: Այլեւս բնաւ պիտի չկարենայ սկսիլ: Այլեւս ոչինչ կարելի է, ոչ սիրաբանիլ, ոչ շոքոլա մը խմել, որովհետեւ 20-րդ դարու վերջն ենք եւ այդ դարը սկսած է եւ անմիջապէս խորտակուած, 1915-ին մէկ ու կէս միլիոն մանուկներու, կիներու, այրերու մահով, ժողովուրդի մը - Հայերուն - ցեղասպանութիւնը, որ թոյլ տուաւ միւս բոլոր ոճիրները, միւս բոլոր արհաւիրքները, զորս տեսանք ու գործեցինք...»:

«Փրովանսալ»ն ալ (Յուլիս 6) գովեստով կ'արտայայտուի Ժանին Մալիի գրիչով, շեշտը դնելով Ժելասի բեմադրութեան վրայ, որով ան դրեթէ կրկին կը «հնարէ» թատերգութիւնը:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ս. Խաչ Դպրեվանքի Գոյութիւնը Տեւականացնելու եւ Համագործակցութեան Միութեան Լիոնի եւ շրջանի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ 1985 Յունիս 28-ին Լիոնի մէջ, ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը, որ կազմեց իր դիւանը հետեւեալ ձեւով. -

Իսահակ ՏԷԼԻՃԷ -	Ատենապետ
Գառնիկ ԿԷՕՐԷՆ -	Փոխ - ատենապետ
Ստեփան ՊԸՑԸԳԸԼԸ -	Ատենադպիր
Անդրանիկ ՏԷՄԻՐՃԻ -	Գանձապահ
Սեպուհ ՉԱԳԸՃԸ -	Փոխ գանձապահ
Երուանդ ՏԱԳԷՍԵԱՆ -	Խորհրդական
Մանուկ ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ -	Խորհրդական

×

Ս. Խաչ Դպրեվանքի Գոյութիւնը Տեւականացնելու եւ Համագործակցութեան Միութեան Փարիզի եւ շրջանի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ 1985 Յունիս 21-ին Փարիզի մէջ, ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը, որ գումարեց իր անդրանիկ ժողովը եւ կազմեց դիւանը ըստ հետեւեալին. -

Յակոբ ԱՐՏԸՉ -	Ատենապետ
Զաւէն ՏԻՔՄԷ -	Փոխ ատենապետ
Նշան ԳԱՅԵԱՆ -	Գանձապահ
Ժիրայր ԳԱՐԱԿԷՕԶ -	Ատենադպիր
Աբրահամ ՄԱԼԽԱՍ -	Խորհրդական
Շապուհ ՉԱՄԱՆ -	Խորհրդական
Սեդրակ ՍԱՐԸԳԱՅԱ -	Խորհրդական

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յ. Գ. - Լիոնի եւ շրջանի մասնաճիւղի հասցէն է հետեւեալը. -

Իսահակ ՏԷԼԻՃԷ
St. Nizier le Désert, 01320 Chalamont

Փարիզի եւ շրջանի մասնաճիւղի նիստը կը գտնուի հետեւեալ հասցէին. -

Յակոբ ԱՐՏԸՉ
10 bis, Bd. Rodin, 92130 Issy-les-Moulineaux

սուրիահայ նամականի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Յունիս 22-ին Հալէպ ժամանեց Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ՝ Վարդգէս Պետրոսեան: Հայրենի հիւրը, որուն Սուրիա կատարած շրջապտոյտը իրականացած էր հրաւէրովը Թէքէեան Մշակութային Միութեան, իր երկշաբաթեայ կեցութեան ընթացքին կրցաւ որոշ չափով ծանօթանալ Սուրիոյ հայ գաղութին, միաժամանակ տեսակցութիւններ ունենալով սուրիական գրական - մշակութային շրջանակներու եւ պետական անձնաւորութեանց հետ:

Այսպէս, Շաբաթ, Յունիս 29-ին, քաղաքիս Հ. Բ. Ը. Մ.ի սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ իրեն նուիրուած մեծարանքի երեկոյթ մը: Հանդիսութիւնը կազմակերպուած էր Թէքէեան Մշակութային Միութեան կողմէ եւ կը վայելէր Հալէպի Նահանգապետ Մուհամմէտ Մուսալիի հովանաւորութիւնը: Գեղարուեստական յայտագրին տողնթեր («Ճոխ» պէտք եղածէն աւելի), Պետրոսեանի անձին ու գործին մասին հանդէս եկան մէթր Նազար Նազարեան (արաբերէն), եւ տոքթ. Գրիգոր Ասատուրեան (հայերէն): Երեկոյթի աւարտին խօսք առնուեցաւ նաեւ մեծարեալին: Ապա՝ հայրենի մտաւորականին յանձնուեցաւ արաբերէնի թարգմանուած իր պատմուածքներէն մին, որ վերջերս լոյս տեսաւ Դամասկոսի մէջ, թարգմանութեամբ մէթր Նազար Նազարեանի: Գիրքին յառաջաբանը գրած է Սուրիոյ Գրողներու Միութեան Նախագահ՝ Ալի Ուգլա Ուրսան:

Երկուշաբթի, Յուլիս 1-ին, ընդառաջելով Հալէպի արաբական Մշակութային կեդրոնի հրաւէրին, Վարդգէս Պետրոսեան մտերմիկ հանդիպում մը ունեցաւ Հալէպի արաբ մտաւորական տարրին հետ, նոյն կեդրոնի սրահին մէջ: Հանդիպման ներկայ էին մշակութային կեդրոնի տնօրէն՝ Սատէք Ապսի, Հալէպի արաբ Գրողներու Միութեան նախագահ՝ տոքթ. Օմար Տաքքաք և այլ անձնաւորութիւններ: Խօսք առնելով, արաբ գրողները անդրադարձան հայ եւ արաբ ժողովուրդներու դարաւոր բարեկամութեան, շեշտեցին երկու ժողովուրդներու գրական - մշակութային կապերը աւելի եւս ամրապնդելու անհրաժեշտութիւնը, միաժամանակ մեծ գովեստով արտայայտուեցան Սուրիոյ հայութեան եւ մասնաւորաբար Հալէպի հայ գաղութի մասին: Ելոյթ ունեցաւ նաեւ Վարդգէս Պետրոսեան եւ շեշտեց թէ որքան մօտէն ճանչնանք արաբ ժողովուրդը, մեր սէրը այնքան զօրաւոր կ'ըլլայ անոր հանդէպ:

Հալէպի մէջ իր շփումները աւարտելով, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը այցելեց նաեւ Լաթաքիա, Քեսապ, Տէր - Զօր, Փալմիրի պատմական աւերակներ եւ Դամասկոս, ուր ի մէջ այլոց տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սուրիոյ Մշակոյթի Նախարարուհի Տիկին՝ Նաճահ Աթթարի հետ:

Եզրափակելով երկշաբաթեայ իր այցելութիւնը Սուրիոյ հայ գաղութի, Վարդգէս Պետրոսեան Երեւան մեկնեցաւ Շաբաթ, Յուլիս 6-ին:

×

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
«ԱՂԲԱԼԵԱՆ» ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ «Համազգայինի» Հալէպի մասնաճիւղի վարչութեան, Յուլիս 3-ին եւ 5-ին, նոյն միութեան «Նիկոլ Աղբալեան» Մշակութային Տան մէջ տեղի ունեցան դասախօսական երկու երեկոյթներ, նուիրուած հայ եկեղեցւոյ հոգեւոր եւ մշակթ. ժառանգութեան: Բանախօսեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան երիտասարդ եւ խոստմնալից միաբաններէն՝ Մուշեղ վրդ. Մարտիրոսեան, նիւթ ունենալով «Հայ Եկեղեցւոյ մշակութային դերը» եւ Կիլիկեան շրջանի Արծաթի դարը»:

Լ. ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՓԱԽՈՒՍՏ

Օրը սկսել էր երեկոյանալ: Դեռ տասն վերստից աւել էր մնում մինչեւ առաջիկայ իջեւանը: Ճանապարհը ձգւում էր անտառի միջով, ուր սաղմնաւոր տերեւներով պատած ծառերը այնպէս խիտ դրկած էին միմեանց, որ մի քանի քայլ հեռուից ուրիշ ոչինչ չէր երեւում, բացի ծառերից: Ճանապարհը նեղ էր. ծառերի ոստերը անդադար դիպչում էին մարդու երեսին եւ ծակոտում էին: Բայց այդ չէր արգելում լսել Ժօղէֆի մի հետաքրքիր պատմութիւնը, որը կէսօրից յեւտոյ սկսելով, դեռ չէր աւարտել: Պատմութիւնը հետզհետէ աւելի ծիծաղաշարժ էր դառնում. բոլորի ուշադրութիւնը լարուած էր դէպի հրեան: Դա աճում էր եւ մեր յոգնածութիւնը: Խումբը դանդաղ կերպով առաջ էր գնում:

Մի տեղ ճանապարհը աւելի նեղ ձեւացաւ. մի կողմից բարձրանում է փոքրիկ բլուր, իսկ միւս կողմից մի ուղղաձիգ զառիվայր իջնում էր դէպի անտառախիտ ձորը եւ կորչում էր ծառերի մէջ: Ես լսեցի մի ձայն, որ շատ նման էր սեւ ագռաւի կանչիւնին: Որքան եւ բնական կերպով հնչուեցաւ այդ ձայնը, դարձեալ ես չէի կարող չհասկանալ, թէ դա խաչագողների սովորական նշանախօսութիւններից մէկն էր, որ նշանակում էր՝ «պատրաստ եղէք»: Ձայնը կրկնուեցաւ, բայց ոչ ոք ուշադրութիւն չդարձրեց, միայն իմ ընկերները խորհրդաւոր կերպով նայեցին միմեանց երեսին: Ժօղէֆի պատմութիւնը այդ միջոցին աւելի հետաքրքրական էր դարձել:

Փոքր ինչ առաջ գնալուց յետոյ, ձայնը երրորդ անգամ կրկնուեցաւ: Այդ միջոցին մեր խումբի մէջ գտնուած խաչագողներ արագութեամբ դուրս եկան ճանապարհից մտան անտառի մէջ եւ շուտով ծածկուեցան ժայռերի ետեւում: Պահապաններից մի քանիսը փորձեցին հետամուտ լինել, բայց ժայռերի ետեւից եւ ծառերի միջից սլացող գնդակները երկուսին գետին գլորեցին: Նրանք յետ դարձան, որ պահեն մնացածներին, որպէսզի չփախչեն:

Այդ բոլորը կատարուեցաւ մի քանի րոպէի մէջ:

Ամբողջ խումբին տիրել էր երկիւղ եւ խորին ապշութիւն: Հրացանները դեռ երկու կողմից եւս արձակւում էին, գնդակները սուլելով անցնում էին ծառերի միջից: Յետոյ ամէն ինչ լռեց, միայն անտառի խորքից լսելի էին լինում մուրճերի չրխկ չրխկ զարկերը: Երեւում էր, խորտակում էին փախստականների երկաթեայ ոտնակապերը:

(Շար. 143)

Այրի Տիկին Էլլանթին Խաչերեան,
Տէր եւ Տիկին Էտուար Խաչերեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչերեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Լօրիս Խաչերեան,
Այրի Տիկին Տիրուհի Սուլթանեան եւ զաւակները՝ Սուլթանեան եւ Արթինեան ընտանիքներ (Թանտա),
Այրի Տիկին Զարուհի Խաչերեան եւ զաւակները (Եգիպտոս),
Թաչճեան, Գալընեան ընտանիքները (Թանտա),
Աղաճեան եւ Հէօճէլթեան ընտանիքները (Միացեալ - Նահանգներ),
Այրի Տիկին Փերուզ Զոլաքեան (Եգիպտոս),
Այրի Տիկին Լուիզա Զոլաքեան եւ զաւակները (Թանտա),
Այրի Տիկին Մարի Զոլաքեան (Եգիպտոս),
Եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, փեսային, ազգականին եւ խնամիին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 16-ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Յուլիս 23, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, 15 ռիւ Ժան - Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փիւթոյի նոր գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ԶԸԼԼԱԼՈՎ, ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.-

Տիկին Մաալէն Խօքախզեան 500, Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն 200, Պ. Ֆիլիփ Գասպարեան 100, Պ. Ժէրար Մարգարեան 200, Տէր եւ Տիկին Մարիուս Մերճեան 200, Վերգին Ժամկոչեան ընտանիք 100, Ովսաննա Գալուստեան 100, Ազատի Ճըլըրզեան 300, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան Սիլվա 200, Հայկազ Պօղոսեան 200, Բոլէթ Տրլաս 500, Անդրանեան - Հարոյեան ընտանիքներ 300, Տիկին Տէվալ 150, Ազատի Ադամեան եւ Տալտապան - եան 100, Նուրիճա Սէմէրճեան 100, Փերուզ Տէր - Մարգարեան 100, Գրիգոր Նաճարեան 100, Տէր եւ Տիկին Ասլանեան 150, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 200, Տիկին Մարի Սողոմոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան 100, Օր. Ժանին Ներսէսեան 250, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Մաչոյեան 100, Տիկին Բալամուտեան 500, Կիւրճեան 500, Միշէլ Վարդերեսեան 100, Աւետեան 200, Տէր եւ Տիկին Մուշեղեան 500, Ատրինէ Գաբրիէլեան 100, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 200, Խաչիկեան Սիլվա 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Շէլէլէքեան 200, Կարպիս Այրատեան 100, Ժան Թէչեան 500, Ազատի Ճըլըրզեան 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, 100 Տիկնանց Միութեան, Դաւիթ Պանտիկ - եան 500, Մարիուս Րիսթիկեան 200, Կարապետ Խաչատուրեան 200 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատրաստէ՝

«ՀԱՅ ԳՐՔԻ»

ցուցադրութիւն մը, 1985, Հոկտեմբերին համար, որ տեղի պիտի ունենայ՝
Palais de la Bourse «Musée de la Marine»
La Canebière, Marseille

×

Ս. Մեսրոպ կրթարանի ճաշը՝ Նոյեմբեր 16-ին:

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր - Պարսամեան քոյրերը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յուլիս 21, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին իրենց շատ սիրելի մօր՝

ԵՐԷՑԿԻՆ ՏԷՐ - ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց հօր՝

ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՏԷՐ - ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ

եւ եղբօր՝

ՇԱՒԱՐՇ ՏԷՐ - ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի վիճակութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Յետ արարողութեան՝ հաւաքոյթ Մշակոյթի Տունը, 9 ռիւ տը Մատրիտ, Ալֆորվիլ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԱԼԱՆՍ. - Արսէն Տէր - Սարգիսեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՏԷՐ - ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Յուլիս 21-ին Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

Յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

TAKVOR TAKVORIAN
sera présent aux fêtes
le 21 juillet à Avignon
le 11 août à La Ciotat
le 15 août à St. Raphaël
Pour dédicacer ses ouvrages
ARMENOUCH
L'HISTOIRE D'ARMENIE
et son dernier livre
Les Apôtres Arméniens en Occident

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր Տիշչէքէնեան կը փնտռէ լիբանահայ իր ընկերը՝ Սարգիս Շիշմանեան, որ 2 - 3 տարի առաջ Փարիզ եկած ու հաստատուած է: Իրմէ կամ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել՝ Գ. ՏԻՇՉԷՔԷՆԵԱՆԻ:

223 - 08 - 13

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ.-

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մօնֆէռմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռոմէնվիլ, Կանեըլի, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: Հեռաձայն.- 381 - 01 - 72:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, բացօթեայ Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Խասեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին:

ՍԵՒԱՆ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

SEVAN
RESTAURANT
SPECIALITES ARMENIENNES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
AMBIANCE ARMENIENNE
avec le chanteur et organiste **PIERRE**
ET
BEDIK
à partir de 23h
MUSIQUE et DANSES ORIENTALES
Dans une ambiance de Mille et Une Nuits
CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE
OUVERT TOUT LE MOIS D'AOÛT
1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԳՐԱԽԱՆՈՒԹԸ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ

Եկեղեցւոյս գրախանութը ստացած է Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի 10-րդ հատորը: Կան նաեւ 4-րդ, 9-րդ հատորները, ինչպէս նաեւ մանկական հանրագիտարանի Ա. հատորը: Ստանալու համար դիմել՝
Eglise Arménienne
339, ave. du Prado — 13008 Marseille
Tél. : (91) 77 - 84 - 70

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք.-
Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

ԱՐՉԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Meubles
Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille:
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍ 19
VENDREDI 19 JUILLET 1985

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.010
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 16.010

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՄԵՆԷՆ ԱՌԱՋ՝ ԱՐՏԱՔԻՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Մեր հարցին ծանօթացումը օտարներուն, - հողային ամէնէն առաջ, - Թուրքիոյ ի գործ դրած ցեղասպանութիւնը՝ ազգի մը տարրական պահանջները արգելակելու նենգ մտադրութեամբ, տասնամեակներէ ի վեր օրուան հարցեր կը մնան:

Տարիներն ու տասնամեակները, իրենց հասկնալի հոլովոյթով, ընթացքով, թաւալումով, մարդոց յիշողութենէն կը ջնջեն, մոռցնել կու տան, կամ՝ անտեսութեան կ'ենթարկեն այս կամ այն ժողովուրդին կրած արհաւիրքը: Անոր սարսափազդու տարողութիւնը:

Մանաւանդ, երբ թշնամին տպաւորիչ աշխարհագրական - քաղաքական նպաստաւոր դիրքին, ինչպէս Թուրքեան պարագային, մնայուն ուրացումներու, խեղաթիւրումներու եւ, նոյնիսկ, կեղծարարութիւններու ամբաստանութիւններու ճամբով, ինքզինք անմեղ գտնուելու տեղ կը դնէ: Ոճրագործին, - իրը, անկասկած, - դիմակը իր զոհին երեսը անցընելով:

Այնպէս ցոյց տալով, թէ իր խրացուածը, - ապօրինի, - իրեն կը պատկանի, պատմական, մշակոյթի եւ այլ ճակատներու վրայ:

Թուրքէն Սահակեան, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արեւելագիտութեան Հիմնարկութեան ճիւղին վարիչը, գրախօսելով վերջերս Երեւան լոյս տեսած Պատմական Գիտութիւններու Դոկտոր Յովհաննէս Ինճիկեանի ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ հատորը, մէջբերելով այս վերջինոյն մէկ հատուածը, նկատել կու տայ, թէ համաձայն խորհրդային Թրքագէտ Ս. Օրեշկովայի, Թուրքիոյ պատմական անցեալով, հարցերով, կը զբաղին ամերիկեան 54 համալսարաններ եւ քոլէժներ:

Այս երեւոյթը արդեօք կը կարօտի՞ բացատրութեան:

Չէ՞ որ մեր յաւիտենական սոսկը՝ Թուրքիա, իր աշխարհագրական դիրքով ռազմագիտական կարեւոր տեղ կը գրաւէ Մերձաւոր - Արեւելքի, Միջերկրականի եւ Խորհ. Միութեան միջեւ:

Անդամ Ատլանտեան Ուխտի եւ, հետեւաբար, առարկայ Ուաշինկթընի հոգատարութեան:

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Վկայութիւն մը՝ ակներեւ: Իրենք, Թուրք հեղինակները, Օսմանեան անցեալը փորձառում են հրատարակել արտասահմանում...:

Ուրեմն՝ օտարալեզու: Միջազգային հանրային կարծիքը շփոթեցնելու նպատակով: Իրենց ծուռումուռ տեսակէտները պաշտպանելու ակնյայտնի մտադրութիւններով: Ցետին նպատակներով:

Քարոզչական աշխատանք ... Թրքական միջոցներով...

Ի՞նչ կը բանինք մենք, առանց անտեսելու եղածը՝ անցեալէն ցայսօր:

Այսօր, ի՞նչ համեմատութեամբ:

Հայ Դատի խոհուն աշխատանք կը նըրանակէ նախ եւ առաջ օտարին ուշադրութեան յանձնել պատմական իրողութիւնները, - Թուրքիոյ կանխամտածուած եւ գործադրած Ցեղասպանութիւնը՝ Հայութեան հանդէպ: Նաեւ՝ գրաւումի եւ բռնաբարումի ենթարկուող մեր ազգային հողերուն պարագան:

Այսպէս, առարկայական, փաստագրական միջոցներով ժխտել Թրքական խեղաթիւրումներուն փորձը:

Աշխատանք տանիլ ոչ թէ նեղ, սահմանափակ շրջանակին մէջ, - բոլորիս ծանօթ, - այլ, յատկապէս, դուրսի աշխարհին առջեւ:

Առաջնակարգ աշխատանք է ա՛յս մէկը, Հայ Դատի հետապնդումին ուղղութեամբ:

Զմոռնանք, մի՛շտ մտաբերենք՝ աշխատանք, նախ եւ առաջ արտաքին ճակատի վրայ:

Ժ. Մ.

ANTENNE 2

ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՄԱՐՔ ՖԷՌՕ

Չորեքշաբթի իրիկուն, Յուլիս 17, ժամը 22.45-էն 23.30, հեռատեսիլի Բ. կայանի՝ «Պատմութիւնը կը սկսի ժամը 20-ին» յայտագիրը նուիրուած էր Հայկ. հարցին, ինչպէս գրեցինք արդէն:

Յայտագրին ձեւն է, որ առաւելաբար հետաքրքրական է, թէեւ մասնաւոր նորութիւն մը յայտնած չեղաւ Մարք Ֆէռօ, երբ սկիզբէն բացատրեց թէ երկար լռութենէ մը ետք՝ ոճրափորձներն էին որոնք այժմէականութեան նիւթ դարձուցին Հայերու ցեղասպանութիւնը, այլ խօսքով մեթոդներու հայկ. հարցով զբաղիլը «կ'արդարացնէ» ահաբեկիչները: Յայտագրին միտ բանին այն է, որ պատմութիւնը կը սկսի լուրերով եւ առաւելաբար հեռատեսիլի ժամը 20-ի լուրերով: Լրատուութեան «hեռատեսիլի բերբ»էն զանազան մէջբերումներով եւ այլ փաստանկարներով (որոնց ամէնէն չահեկանն էր, Լոնտոնի արխիւներուն մէջ գտնուածը՝ Ջարդ առս բանակին ետին, մէջտեղ հանուած 1964-ին, ապա այլ տեղէ մը՝ 1968 - 1969-ին) Մարք Ֆէռօ բաւական առարկայական մօտեցումով մեկնաբանեց Հայերու ցեղասպանութիւնը, ձաղկելով Թրքական ուրացումը, բացատրութիւններ գտնելով Հայերու «յապաղած» զարթնումին, բաղդատութիւններ ընելով Հրեաներուն հետ, չեշտելով թէ Վիլի Պրանտի ծնրադրումը Աուշվից խիթան մը եղած է Հայերուն համար: Երբ Փէրէչ, Իսրայէլի վարչապետը, ընդունելով հանդերձ որ Հայերու ցեղասպանութիւնը ողբերգութիւն մըն է, դատապարտեց ահաբեկչութիւնը, Ֆէռօ նկատել տուաւ թէ յիշողութիւնը «կարճ է», ըստ ֆրանսական ասացուածքին, քանի Իսրայէլն ալ ահաբեկչութեամբ ծնաւ: Բաւական լայն տեղ տըրուեցաւ ԱՍԱԼԱ-ին, անոր գործունէութեան, կարգ մը յայտարարութիւններով Ա. Ենիգոմշեանէ, ինչ կը վերաբերի կազմակերպութեան անկախ նկարագրին (ինք, Ֆէռօ, համոզուած չէ, քանի ահաբեկչական շարժումները կը գտնուին ազգային թէ միջազգային դեռնի վրայ: Ոմանց ետին կը տեսնէ բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն վերջ տալ քրիստոնեայ Պետութեան մը Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ): Ինչ կը վերաբերի Թրքական ուրացման, կը հասկնայ, քանի որ ճանաչում պիտի նշանակէր՝ հատուցում (հողային, նիւթական): Յետոյ, Թուրքիա այնպիսի դիրք մը ունի, որ քառէ տ'աս մըն է եւ ուզած սպառնալիքը կրնայ ընել Ուաշինկթընի վրայ, որ ամէն գնով կը խնայէ իր սիրելի զինակիցը: Թուրք դեսպանատան բանբեր մը կը խօսի (1982) ու կը յայտնէ թէ ի՞նչ է Ապրիլ 24-ը. - «235 հայ ծայրայեղներու, որոնք Պետութեան դէմ դաւ մը կը կազմակերպէին, ձերբակալութեան օրը»: Նման յայտարարութեան մը մասին, որեւէ մեկնաբանութիւն աւելորդ է անշուշտ, յանկերգը չի մաշիր՝ հայկական հարց չկայ, արուեստական հարց մըն է եւ Հայերն են որոնք Թուրք ջարդած են: Ֆէռօ, կ'ընդունի թէ 1915-էն ետք, հակադարձութիւններ եղած են: Յետոյ կը ներկայացնէ այն փաստանկարը, որու ակնարկեցինք: Վերջին մասին մէջ, Ֆէռօ ծանրացաւ Հայաստանի վրայ, կարճ ժամանակ անկախ, ապա՝ խորհրդային, Ծիծեռնակաբերդի համար, ըսաւ որ հարկ եղած էր զայն կառուցանել Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ: Հոս անշուշտ, առնուազն շըփոթութիւն մը կայ, որ հետեւեալն է. - Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին բացումը կատարուած է 1967, Նոյեմբեր 29-ին, կեդր. կոմիտէի Ա. քարտուղար՝ Քոչինեանի կողմէ, որ սակայն չեշտած է իր ելոյթին մէջ. -

«ՄԵՆՔ ՀԱՒԱՔՈՒԵԼ ԵՆՔ ԲԱՑԵԼՈՒ Ա. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՌԷԱԿՑԻՈՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՂ ՇՐՋԱՆՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԻ, ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՆՄԱՀ ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՅԱՒԵՐԺԱՑՆՈՂ ԿՈԹՈՂԸ» («Գրական Թերթ», 1967, Դեկտեմբեր 1):

Յետոյ, տեսարան մը ներկայացուց «Նահապետ»էն, ապա եկաւ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տուն, ուր շատ յատկանշական նկատեց աշակերտուհիի մը սա խօսքը՝ թէ՝ «Հայոց պատմութիւնը անիրական է»: Կրկին վերադարձաւ ահաբեկչութեան, Պերլին, Անգարա, Օրլի, Լիզպոն: Որքան ալ բիրտ ուժի գործածութիւնը դատապարտուի, պէտք չէ մոռնալ թէ ամէն ոք գործածած է զայն, Ֆրանսայի համար յիշեց Պապէօֆը (Կրաքիւս Պապէօֆ - 1760 - 1797 - համայնավար գաղափարներով տոգորուած, դաւած է Տիրեքթուարին դէմ: Մատնութեան հետեւանքով, ձերբակալուած ու գլխատուած է): Ֆիլմը յանկարծ վերջ գտաւ, առանց յատուկ եզրակացութեան մը յանգելու: Ճիշդ է, որ Ֆէռօ-ի բացայայտ հակահամայնավար տրամադրութիւնները թոյլ չտուին որ միշտ առարկայական ոգիով մօտենայ որոշ հարցերու: Բայց, ճիշդ է նաեւ որ արեւմտեան Պետութեան քաղաքացի մը եւ Հայ մը - թէկուզ հակահամայնավար - նոյն մօտեցում մը չէին կրնար ունենալ, շատ հասկնալի պատճառներով:

× Ի դէպ, Ֆիլմը տեսնելէ ետք, կրնանք ճշդել, երէկուան մեր բաժին կապակցութեամբ, թէ ինչ որ գրուած էր «Ֆիկառօ»ի մէջ, առաւելաբար յօդուածագիրին տեսակէտներն էին:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—×—

Ծանօթ է որ Սեպտեմբերին, եւրոպական Խորհրդարանի քաղաքական յանձնախումբը պիտի քննէ Ժ. Վանտէմէօլպրուքի տեղեկագիրը, Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման վերաբերեալ: Այս ուղղութեամբ բաւական աշխատանք կը տարուի խորհրդարանականներու մօտ եւ Երեքշաբթի օր ալ, Յուլիս 16, Գիւտ Եպիսկոպոսի գլխաւորութեամբ, յատուկ պատուիրակութիւն մը, որու մաս կը կազմէին Պ.Պ. Արմէն Բարսեղեան, Քըրքիթիան Տէր - Ստեփանեան եւ Ալպէր Գալայճեան Սթրազպուրկի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցան Խորհրդարանի նախագահ՝ Փիէր Ֆլիմլէնի հետ:

Փարիզի Հայոց առաջնորդը՝ Գիւտ Եպիսկոպոս այս առթիւ ամփոփ եւ յստակ զեկուցում մը կատարեց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մասին, չեշտելով անոր կարեւոր դերն ու տեղը Հայոց Պատմութեան մէջ: Խօսակցութեան նիւթ եղած են նաեւ այն զանազան աշխատանքները, որոնք կը տարուին միջազգային դեռնի վրայ (ՄԱԿ եւ եւրոպական Խորհրդարան) ճանչնալ տալու համար Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Նախագահ Ֆլիմլէն յայտնած է թէ յատուկ ուշադրութեամբ պիտի հետեւի ներկայ ընթացքին:

×

Աւելէ զատ, յիշենք որ բանաձեւի առաջարկ մը յանձնած է յոյն խորհրդարանական՝ Քոլոքոթրոնիս, ըստ ծրագիր - կանոնագրի թիւ 47 յօդուածին, որպէսզի Խորհրդարանը աշխատանք տանի ճանչնալ տալու համար Հայերու ցեղասպանութիւնը՝ Թուրքիոյ կողմէ, եւրոպական Համաքակապետութեան անդամ երկիրներուն, ՄԱԿ-ի եւ Ապրիլ 24-ը հռչակուի՝ հայկական ցեղասպանութեան ոգեկոչման օր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԵԿԸՆ լաւ է, տոլարը՝ լաւ չէ: Հինգշաբթի առաւօտ, ձայնասփիւռը կը հաղորդէր օրուան (այսինքն՝ Չորեքշաբթի օրուան) կարեւորագոյն լուրը՝ Ռեկըն սկսած է բնական կերպով սնունդ առնել, քանի որ արտաքնոց գացեր է: Գալով Ամերիկացիներուն, պոչ բռնած են խլիրդաղէտներու մօտ, որոնք ուղղակի չեն հասնիր քննելու համար հարիւր հազարաւոր քաղաքացիներ, սարսափած թէ կրնան իրենք ալ վարակուած ըլլալ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ գործատիրութեան խորհուրդը եւ սենտիքաները (բացի Սէ - Ժէ - Թէ-էն) երկար վիճաբանութիւններէ ետք, համաձայնութեան մը յանգեցան ԻՍՆԷՏԻՔ-ի (գործազրկութեան սնտուկ) վերջին շրջանի վճարումներուն շուրջ, այսինքն՝ իրաւունքի վերջաւորութենէն ետք: Օրականը 43 Փր.-էն 63 Փր.-ի պիտի բարձրանայ:

ԽԱՐԲԵՐԴԻ զինուորական դատարանն է, այս անգամ, որ երկու մահավճիռ արձակեց, Տեւ - Եոլի երկու անդամներու դէմ:

ԻՐԱՆԻ նախագահական 4-րդ ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 16-ին: Գլխաւոր թեկնածուն ներկայ նախագահն է:

ԿՈՐԲԱՉՈՎ կը շարունակէ պաշտօնափոխումները: Այս անգամ զինեալ ուժերու քաղաքական պետն է՝ զօր. Էպիշէւ, որ «այլ պաշտօնի կոչուած է»: Զանազան Հանրապետութեանց մէջ ալ փոփոխութիւնները կը շարունակուին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 9 - 15)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՓՐՈՖ. ԿԱՄՍԱՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Երեւանի Չարենց Թանգարանին մէջ տեղի ունեցած է հանդիպում մը Խորհ. Միութեան ակադեմայի Լենինգրադի ռուս գրականութեան ձեռագրատան վարիչ փրոֆ. Կամսար Գրիգորեանի հետ: Տոքթ. Պիոն Ցակոբեան ներկայացուցած է հիւրը, անդրադառնալով անոր գրական վաստակին: Փրոֆ. Կամսար Գրիգորեան ռուսերէն հրատարակած է շատ մը գիրքեր՝ «Վ. Բրիւսով եւ հայ բանաստեղծութիւնը», «Յովհաննէս Թումանեան», «Միքայէլ Նալբանդեան», «Վ. Տէրեան», «Լերմոնտովի ռոմանթիզմը» եւայլն:

×

ԵՐԱԺԻՇՏ ԵԴՈՒԱՐԴ ԽԱՂԱԳՈՐԾԵԱՆԻ ՍԱԼԸ

Մոսկուայի «Մելոդիա» ձեռնարկութիւնը հրապարակ հանած է երաժիշտ Եդուարդ Խաղագործեանի գործերէն սալ մը, ուր տեղ գտած են 3-րդ համանուագը, նուիրուած իր հօր յիշատակին, եւ 4-րդ համանուագը, նուիրուած՝ 1915-ի Եղեռնին:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

(ՕԳՈՍՏՈՍ - 1983)

Բ.

Այդ բոլորը մէկ անգամէն անցաւ երկրորդական պլանի վրայ:

Հանդարտ - եթէ այս բառը կարելի է գործածել Պէյրութի համար - իրիկուն մըն էր: Բարեկամներով նստած գարեջուր կը խմէինք: Ժամը տասնի մօտերը ուրիշ մը եւս միացաւ խումբին: Ձեռք չդպցուց գարեջուրին: Պարզապէս նստաւ եւ յայտնեց առտուընէ լսած նոր լուրը Լիզպոնի դէպքին մասին: Մանրամասնութիւններ չկրցաւ տալ. յաջորդող օրերուն թերթերէն պիտի խմանայինք այդ բոլորը: Եթէ Լիբանանի քաֆքայական ողբերգութեան ակամայ հանդիսականներն էինք ապա այս պարագային եղելութիւնը սերտօրէն կապուած էր մեզի հետ: Լիզպոնի մէջ զոհուած տղաքը մերն էին - Փուրճ - Համուտէն: Այլեւս Պէյրութը իր անվերջանալի ռմբակոծումներով հետաքրքրական ըլլալէ դադրած էր: Մենք մեզի հետ էինք, մենք մեր կսկիծին մէջ թաղուած: Փոփոխութիւն մը կար որ կարելի չէր բացատրել ու միեւնոյն ատեն կարելի չէր զգալ նաեւ: Քսանամենի տղոց հրկիզումը առանցքն էր խօսակցութեանց: Հարազատները անոնց պիտի ողբային այդ կորուստները եւ բարեկամները պիտի բաժնէին այդ կսկիծը:

- Ինծի կրնա՞ս բացատրել, համոզել թէ ինչու զղջալ պիտի ըլլանք: Ի՞նչ ունինք կորսնցնելիք: Քանի մը տա՞ն, քանի մը միլիոնի հասնող հարստութի՞ւն, որու ճ.........ն: Ինչո՞ւ չկարենանք, պիտի պոռթկալ եւ ընել այնպէս մը որ անոնք, Թուրքերը իրենց հանդիսատը վերջնականապէս կորսնցնեն: Ամբողջ երկիր մը խլուեցաւ մեզմէ եւ հիմա ո՞րն հոգն է եթէ քանի մը տուն եւս կորսնցնենք: Մեր զաւակնե՞րը, անոնք ալ թող սորվին, թող գիտնան թէ ո՛վ են եւ թէ ի՛նչ կ'ակնկալենք իրենցմէ եւ թէ ի՛նչ պէտք է ընեն: Ի վերջոյ մարդու արժանապատուութիւնը պիտի պահե՞նք թէ չան պէս քարշ պիտի տանք մեր գոյութիւնը: Կրնա՞ս բացատրել:

Գիտէր բարեկամս ինք եւս թէ բացատրելիք ոչինչ կար: Վստահ չեմ թէ այդ օր լսած էր թէ ոչ, թէ զոհուած տղոց ընկերները այցելէր էին ծնողքներուն եւ իբր մխիթարանք մեկնումի պահուն մաղթեր էին:

- Տառօսը մեզի:

Հարսանիք չկար: Մահուան հարսանիքի մեկնիլ փափաքողներու պակասն ալ չկար: Բարեկամիս փնտռած բացատրութիւնը այդ տղաքը տուեր էին երկու բառով: Այդ մէկ «տառօսը» պէտք է խնայուի ի հեճուկս բոլոր գայթոյթներուն, պոռթկումներուն, դառնութիւններուն: Փուրճ - Համուտը սուգի մէջ էր եւ այդքան սգաւոր չէր եղած: Սիմոնիկը, Արամ ու իրենց ընկերները մեկներ էին իրենց նուիրական հերոսներու ճամբով, իրենց ետին ձգելով զիրենք վերապրողներու անզօր զայրոյթը, մղկտացող դառնութիւնը: Փուրճ - Համուտը կը սպասէր իրենց աճիւններու վերադարձին: Անոր հողէն ծնունդ էին առեր եւ պիտի վերադառնային անոր: Երբ կը ձգէի Պէյրութը, տակաւին չէին հասած: Պիտի հասնէին քանի մը շաբաթ վերջ: Պէտք է մաղթել որ նման թաղումներ խնայուին Փուրճ - Համուտին, որովհետեւ իրենց եւ բոլորին երազներու իրագործումը մեռնելով չէ որ պիտի իրականանայ:

×

Ահա Անթիլիասի փառահեղ Մայր Տաճարը: Դէպի երկինք սլացող գմբէթը կը յիշեցնէ հեռաւոր այն օրերը երբ իշխանիկները, երանգապնակն ու եռոտանին շալկած կը բարձրանային հանդիպակաց բլուրը ուրկէ կարելի է դիտել գեղեցիկ տեսարան մը՝ Միջերկրականի կապոյտ ֆոնին վրայ խոյացող Մայր Տաճարի դեղնաւուն գմբէթը: Կը փորձէի նկարել զայն: Ուրուագիծը հոն էր, տեսնողը պիտի գիտնար թէ ի՛նչ էր պատկերուածը, բայց գոհ չէի, հակառակ հետեւողական փորձերուս: Կը դիտէի պատկերը. բան մը կը պակսէր: Հակառակ ընկերոջս՝ Արմէնին քաջալերանքին, չէի համոզուած, ուրուագիծը կար բայց Մայր Տաճարը կը բացակայէր: Ժամանակ հասած էր երանգապնակին ու իւղանկարներու խայտաբղէտ գոյներէն վազ անցնիլ: Տարիներ ետք, ամէն անգամ երբ Պիքֆայայէն Պէյրութ իջնելու ըլլամ, եւ ինքնաշարժը դառնայ այդ... ճակատագրական անկիւնը, կարծես սիրտս կը կծկուի, հին ախտանք մը կ'արթննայ - բան մը փորձեր էի անշարժացնել գոյներու կախարդանքին վստահելով, բայց չէի յաջողած. ճախողանքի անդրադա՞րձն էր թէ հին օրերու չիրագործուած բաղձանքի մը կսկիծը - չեմ գիտեր. գիտեմ հիմա թէ ինչ որ խուսափեր էր ինծմէ, ինչ որ կը բացակայէր պատառէն սլացիկ գմբէթին տակ երգուող շարականներու խուլքն էր, անոնց առուգացուցած առհաւութիւնները մեր պատմութենէն եկող եւ հոն՝ կամարներուն տակ բարձրացող խունկի ծուխերուն մէջ լուծուած: Լաւ էր որ այդպէս եղաւ ու անդրադարձը չուտ եկաւ, այլապէս ինքզինքս չփոթէի պիտի... Միքելանջելոյի մը կամ Կոչոյեանի մը հետ: Այդ մարդիկը թող խաղաղ մնան ու անվրդով, իսկ ես կը պահեմ այդ օրերէն մնացած՝ անմեղ փառասիրութիւն մը, թէկուզ չբացատրուող, չսահմանուող եւ... չիրականացուած:

Ամէն արձակուրդի նոյն կացութիւնն է - քանի մը կիրակիներ կան եւ պիտի չուզէի բնաւ առիթը կորսնցնել, Անթիլիասի Տաճարին մէջ պատարագին ունկնդրելու: Տաճարի շրջափակը վերածուած է ինքնաշարժերու փարքինկի, հակառակ ժամանակներու պահանջի ստիպումներուն, Տաճարը իր վեհութեամբ ու չքեղութեամբ կը տիրապետէ արդիական պահանջներու զեհկութեան: Մուտքը՝ Տէր Զօրէն բերուած աճիւններու պանթէոնն է, լուռ, անխօս վկան անլուր վայրագութեանց: Ներսը՝ աճիւններու դիմաց առկայծող մոմերը կը տատամսին կիսամութը լուսաւորելու: Տարբեր տեղեր, տարբեր պարագաներու տակ այս մթնոլորտը թերեւս որոշ սոսկում առաջացնէր այցելուին մօտ: Հոս այդպէս չէ. այստեղ մեռելները չեն մեռած: Կ'ապրին: Ընդհանուր պատկերը կը թելադրէ կայունութեան խաբկանքը, որ բայց հոս, այս աճիւնները նոյնը չեն մնար. Հոս են միլիոնաւոր մարդոց, կիներու, երախաներու աճիւնները լոյսի վերածուած եւ լոյսի արագութեամբ յարափոփոխ, ուրկէ նաեւ այս անշարժութեան, մնայունի կրկներեւոյթը: Կան, աշխարհի չորս ծագերուն ուրիշ պանթէոններ, աւելի շքեղ, մարմարակերտ ու փարթամ, որոնք կը վկայեն զանոնք կառուցանողներու հարստութենէն աւելի, քան կը խռովեն հոն այցելողին «հոգեյատակը»: Այստեղ, այս ոսկերոտիքին վրայ տառապանքը սառած կը մնայ եւ աչքերու խոռոչներէն անթարթ կը մեխուի զիրենք դիտողներու հոգիներուն ամէնէն խոր, ամէնէն անհասանելի անկիւնները: Ինչպէս չյիշել Զոլոն - եւ իր յուզիչ, մղկտացնող, սրտառուչ դամբանականը՝ իր ընկերոջ Ախօյին թարմ հողաթումբին վրայ... Սարիղամիշի մէջ: Երկուքն ալ Սասունցի, երկուքն ալ ուրիշ հազարներու հետ օր մը զէնք վերցուցին որպէսզի այս աճիւնները հոս չըլլային, որպէսզի այս մատուռը հոս չկառուցուէր եւ այս հոյակերտ Տաճարը որպէս լուռ աղօթք չխոյանար, այս ափերուն: Զոլոյի մէկ խօսքը.. «Աշխարհի մակարդը փճացաւ» այնքան պարզ ու ճշգրիտ: Եթէ հոս ըլլար պիտի կրկնէր նոյն խօսքը եօթանասուն տարի ետք: Բայց Զոլոն չկայ, չկան նաեւ Ախօն եւ իրենց ընկերները - անունները կարեւոր չեն հոս, դրէք որեւէ լուսապսակ փէտայիի մը անունը, նոյնը պիտի ըսէր, բայց անոնց տեղ հասած են իրենց թոռները, թոռնորդիները, ճիշդ այն տասնամեայ տղեկին նման որ քիչ առաջ մօր ձեռքէն բռնած ուշի-ուշով եւ սառմացած աչքերով կը դիտէր պատկերը եւ ո՛վ գիտէ, ի՛նչ կը տպաւորուէր անոր մանուկ հոգիին մէջ: Պիտի գան - կու գան արդէն, եւ հոս, այս մատեան պատերուն մէջ կ'ունկնդրեն զօղանջին հազարաւոր կործանուած տաճարներու փշրուած բայց չլռած զանգերուն: Եղաւ այնպէս որ ոմանք հաւատացին թէ հատուցման ժամը հասած էր: Զանդրադարձան սակայն թէ «աշխարհի մակարդը փճացած է» դեռ եւ թէ անզօր էին այս փուճ աշխարհի փուճ կարգը փոխելու: Բայց կուգան անոնց տեղ ուրիշներ, աւելի ինքնավստահ, աւելի հնարամիտ քան այս աշխարհի կարգը տնօրինողները եւ իրենց մտքի հանճարով դեռ կը հնչեցնեն հատուցման անլռելի զանգը բարձր եւ յստակ եւ կը փոխադրեն այս աճիւնները հոն ուրկէ ճամբայ էին հանուեր եւ հոն վերջապէս կը լուծուին մայր հողին: Այլեւս հոն ոչ մէկ կոթող կը բարձրանայ իրենց յիշատակին որովհետեւ ամբողջ երկիրը պիտի ըլլայ յաւերժութիւն դարձող անկործանելի կոթողը: Զոլոները բոլոր - ուր որ ալ գտած են իրենց անդենական անդորրը, թող նինջեն հանդիստ եւ անխռով - դեռ իր աւարտին կը հասնի իրենց գործը:

×

Տաճարը լեցուն է, երիտասարդութիւնը զգալի թիւ մը կը կազմէ: Պատերու մոխրագոյնը՝ հակառակ Արտաւազդ Պէրպէրեանի նկարներուն, որոշ անհեթեթութիւն մը կուտայ, բան մը կը պակսեցնէ մթնոլորտի պատկառանքէն: Ջահերէն կախուած պրիսմակներու լոյսը հազար ու մէկ երանգներով կը ճառագայթէ - այդ ջահերը նիւթական ճոխութիւն մը կը թելադրեն բայց այդ բոլոր շքեղ յարդարանքը յոգնեցուցիչ կ'ըլլայ կամաց կամաց: Կը տարուիմ բաղդատելու Նիւ Եորքի Մայր Տաճարին հետ: Հոն ալ հսկայ կամարները դէպի երկինք կը յղեն փառաշուք գմբէթը - պատերուն անպաճոյճ մութ սրճագոյնը վեհ պատկառանք մը կուտայ Տաճարին: Հոն բիւրեղեայ ջահեր չկան, այլ արուեստագէտ - ճարտարապետին մէկ դիպուկ գիւտը՝ բոլորաձեւ պղպատեայ լաստակերտուածքի մը շուրջբոլորը կան դեղին ելեքտրալամբերու լուսամփոփները ու անոնց մէջ վառ լամբերը հարազատօրէն կը փոխանցեն առկայծող մոմերու անսխալելի տպաւորութիւնը: Այդ բոլորը պղպատէ ճաղերով կախուած են առաստաղէն: Եթէ ոճը հին, աւանդական օրերը կը յիշեցնէ, ապա նիւթը՝ պղպատը, կը վկայէ խորտակուող, դարերու, ժամանակներու փորձութեան դիմադրող ոյժէն, կորովէն եւ ամբողջութիւնը իր մէջ կը պարփակէ ոգեղէնին եւ ճարտարապետական յղացքին համաչափութիւնը: Պատմութիւնը, ոգին, թէքնիքը ներդաշնակօրէն շաղկապուած են հոն: Այդ բոլորը հաստատելէ ետք, երբ պահ մը կ'ունկնդրեմ շարականներու երգեցողութեան, շուտով կը մոռնամ ջահերը եւ պատերուն ...մոխրագոյնը: Անոնք կ'երգէին ճիշդ այնպէս ինչպէս ատենին Պրն. Թաշճեանի մը կամ Պրն. Պերճի մը կամ Պետիկի մը ղեկավարութեան տակ՝ Թաղային համեստ եկեղեցւոյ մը մէջ: Այս երգեցողութիւնն է որ եղերականօրէն կը պակսի Նիւ Եորքի Մայր Տաճարին մէջ յաճախ: Սա ջահել խմբավարին ու իրմէ ջահել սաներէն կազմուած խումբին շարականներու կատարումին մէջ ո՛չ մէկ «մշակում», ոչ մէկ «բարեփոխում» - շարականները՝ հարազատ, անեղծ, կը լեցնեն Տաճարը: Ո՛վ կրնայ չհմայուիլ շարականներու «վեհ ու հիացիկ» յուռութքէն, չառնուիլ ալքին մէջը անոնց ծանր, յուզաթաթաւ դաշնութեան:

«Գոհանամք»ը կ'երգէին: Կրկին կը մտաբերեմ Նիւ Եորքը: Այս անգամ Ս. Բարթողիմէոսի բիւզանդական ոճով կառուցուած եպիսկոպոսականներու Տաճարը, Փարք Էվընիուի վրայ, ճիշդ քովը աշխարհահռչակ Ուալտորֆ Աստորիա պանդոկին: Կիրակի յետ միջօրէ մըն էր - քանի մը ամիս առաջ միայն: Երկու հազար Հայեր՝ Նիւ Եորքէն ու շրջակայքէն լեցուեր էին Տաճարը՝ ունկնդրելու հայրապետական պատարագին: Գարեգին Բ. Կաթողիկոսն էր պատարագիչը եւ երգչախումբը՝ շրջանի դպրաց դասերէն կազմուած խումբ մը որ փառաւոր կերպով արժեցուց ինքզինք: Պատարագի սկիզբին, սարկաւագ մը վերնատունէն ձգեց իր տաք, առինքնող ձայնը և հրաշալի կատարողութեամբ մը, երգեց մեր անկրկնելի շարականներէն՝ «Տօնեմք»ը: Կ'երգէր առանց գիտնալու այդ պահուն, թէ մինչեւ ուր էին թափանցեր իր խռովայոյզ երգը եւ անոր մէջ պարփակուող այլակերպիչ հոսանքները: «Դարերու մշուշ»էն յանկարծ յորդած: Պահեր կան երբ որքան ալ փորձես տիրապետել ջիղերուդ, որքան ալ ջանաս զգաստ եւ լուրջ մնալ, կարդ մը բջիջներ դուրս կը մնան ջիղերուդ հակազդեցութենէն եւ չես կրնար արցունքներդ սանձել եւ ահա, յանկարծ այդ տաք, առինքնող երգը սարկաւագին հազարէն ցայտած, անցած ու անվերադարձ օրերու խաւերը կը քակէ ժապաւէնի մը նման եւ ամբողջ կեանք մը՝ շարականներու խորհուրդով միւռոնուած, անկինթարբի մը մէջ կը սահի աչքերուդ առջեւ եւ այս բոլորին դիմաց անտարբե՞ր մնալ: Երկու հազար մարդ այդ օր հաւանաբար ունեցան նոյն ապրումները եթէ երբեք օր մը իրենց մանկութեան օրերուն զարմացկոտ աչքերով եւ յափշտակութեամբ ունկնդրեցին իրենց սարկաւագին կամ դպրապետին երգին, որովհետեւ այդ շարականները կը բաւէր որ լսուին անգամ մը միայն որպէսզի անջնջելիօրէն տպաւորուին անմեղ հոգիներու ջինջ ու անապական համայնապատկերին վրայ:

ՄԱՐԶՊԵՏ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

(Շար. 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Բառադո՞ւկ...

ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԱՅՏ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱ - ԵՐԳԱՅԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

×

Շալեապինին ասում էին՝ ձայն չունես, երգը քո կոչումը չէ: Ազնաւուրին համոզում էին՝ մի յամառէք, ամէն պատահական մարդու վրայ ժամանակ չունենք կորցնելու: Հանճարեղ մարդկանց ճակատագիրը չգիտես ինչ նախախնամութեամբ նման են իրար: Գ. Համլետին, Պ. Փաշիկին, Դուխ - Վալոդին, նոյնիսկ Թաղա - Սամուէլին չե՞ն ընդունում, Թբիլիսցի Լեռվային չե՞ն հասկանում, համարեա քարկոծո՞ւմ են բաքուեցի Բոկային...

Մեծ մարդկանց կենսագրութիւնները կրկնւում են: Շալեապինն ու Ազնաւուրը յամառօրէն երգեցին, անզիջում պաշտպանեցին իրենց արուեստը: Մեր օրերի չհասկացուած երգիչները նոյնպէս երգում են: Եւ մենք պիտի չտապենք պաշտպանութեան տակ առնել նրանց, քանզի նախանձը եւ անըմբռնողութիւնը, ինչպէս յաճախ է եղել, կարող են փակել աներկբայելի տաղանդների ճանապարհը, տաղանդներ, որոնց, չգիտես ի՞նչ տրամաբանութեամբ, առանց նուազագոյն խղճի խայթի, կամովին գլջում են մի ոչ հայեցի յապաւման՝ ՌԱԲԻՍ, որը վերածւում - թարգմանւում է ընդամէնը իբրեւ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՇԽԱՏՈՂ, մինչդեռ մեր խնդրոյ առարկայ երգիչ - բանաստեղծները (մենք դա պնդում ենք ամենայն պատասխանատուութեամբ) բացարձակապէս ոչ մի կապ չունեն այդ, եթէ նորից յապաւենք՝ ԱՐՈՒԱՇԽՆԵՐԻ հետ:

Համոզուելու համար բաւական է ծանօթանալ նրանց ստեղծած գոհարներից մի քանիսին, որոնք մտքի խորութեան ու թռիչքի, տաղաչափական ձեւերի անզուգական տիրապետման, բանաստեղծական արուեստի նորովի ընկալման ու հրամցման չաղախ են ներկայացնում իրենցից:

Ի՞նչ երգարուեստ առանց սիրոյ յաւերժական թեմայի: Մեր երգիչ - կատարողները հէնց սկզբից որսացել են այս թեմայի կարեւորութիւնը տեխնիկայի դարում:

Որ դու չգաս, չանես մաս - մաս
Սիրող սիրտս սարի պէս,
Արի եար ջան, թափուիր կրծքիս
Կաթնաղբիւրի ջրի պէս:

Կերպարա - տեքստային ինչպիսի՜ յանդգնութիւն. միայն այսպէ՛ս կարելի է որակել այս տողերը, որոնց հետ կարող է մրցել թերեւս «Կենդանիների աշխարհում» երգաշարի տրամալի երգը, որի փիլիսոփայական եւ պատկերային անգունդի խորութիւնը, աւաղ, տրուած է չափելու միայն եւ միայն իրեն՝ չարքի հեղինակ Պ. Փաշիկին.

Բայց հիմա մեծ արգելք կայ մեր
միջեւ,
Գարուն է ու տեղում է թաց անձրեւ
Կարապներ, կարապներ, մի թողէք
մեզ անտէր:

Հէնց տեղնուտեղը նշենք, որ Պ. Փաշիկը նախակարապետ - յայտնաբերողն է ոչ միայն կարապների թեմայի, այլեւ

այնպիսի անսպասելի համադրում - յարաբերութիւնների, ինչպիսին է «Թաց անձրեւ»ը:

Շատ երգերում առաջ են քաշւում խնդիրներ, որոնք միտումնաւոր մնում են չպարզաբանուած, որոշ հարցեր՝ Թողնուում անպատասխան (Թող ընթերցող - ունկնդիրը նոյնպէս ակտիւօրէն խորհի. արուեստը չի կարող լինել միանշանակ): Սա, ի հարկէ, չի վերաբերում աղջիկ - բլբուլ - խալ - տղայ ճակատագրական բուծող երգին, որն իր համոյքը գինամիկայով ու խոր դրամա - տիզմով գրեթէ չի զիջում Դեզդեմոնա - Թաշկինակ - Օթելլօ - Եակօ պատմութեանը: Ահ, էդ ի՞նչ խալ է աչքիդ տակին, Եարար որ բլբուլն է կծել, - ճակատագրական հարցի պատասխան ունկնդիրներին աշխեցնում է իր անըսպասելիութեամբ.

Տղայ, դու շատ խալ ես տեսել,
Ոչ մի բլբուլ քեզ չի կծել...

Արժանին պէտք է մատուցել մեր այս երգիչ - կատարողների նորամուծութիւններին: Խոստովանենք, որ չափազանց դժուար գործ է անճանաչելիօրէն փոխուած, անհաշտ ախոյեաններ դարձած բառերը սանձելն ու իրար հաշտեցնելը: Մանաւանդ, երբ այդ հնազանդեցումը կատարւում է հետեւեալ բացառիկ նորարական սկզբունքներով. ա) մերժել պոէզիան սպաննող քերականական կանոններով, բ) անտեսել խանգարիչ տրամաբանութիւնը:

Ուշադրութեան նախանձելի են Պ. Փաշիկի տեսանական յամառութիւնն ու համբերութիւնը: Նման դժուար գնով ծնուած «տաղծուածային» ժանրի երգերից է «Դուզմանայիր»ը՝

Ու երբ նա ուզեց այցի գալ թափուն,
Կ'ուզէի նրան իմ կեանքով շեղել,
Դու երկար - երկար ապրէիր իմ
կեանքում,
Բայց չիմանայիր, թէ ով եմ ես
եղել:

Առանձին ու կարեւոր ենթախումբ են կազմում այսպէս կոչուած դաստիարակչական խորհուրդ - երգերը: Սրանց յատուկ են ինչ - որ բան ասելու յամառ, երբեմն օրհասական ճիգերը, ասելիքը ունկնդիրներին հնարաւորին չափ անըսպասելի ու ցնցող պատկերներով մատուցելու ձգտումը, անմոռաց կերպարներ կերտելու վարպետութիւնը: Այս յատկանիշները ցայտուն դրսեւորուած են հետեւեալ տողերում.

Սեւորակ աչքերով, խումար
քայլում ես,
Ուզում եմ ասել, որ հոգիս հանում
ես,
Կեանքիս հետ մի խաղայ, թղթախաղ
չէ դա,
Ուզում եմ ասել՝ մեծ հունար չէ դա:

Երեւի թէ, հարկ կայ առանձնացնել երգերի մի նորաստեղծ ժանր եւս: Դրանք, պայմանականօրէն առայժմ կարելի է կոչել ԳԼՈՒԽԿՈՏՐՈՒԿ երգեր, որոնք իրենց անմեկնելի խորհրդաւորութեամբ առնուազն հին աստեկեան ծածկագրեր են յիշեցնում:

Ցիշարժան են նաեւ անէծք - ձօն չարքի երգերը: Օրինակ՝ այս.

Անիծում եմ, եար ջան, քեզ լաւ օր
չունենաս
Ու քո ողջ կեանքում դռներին մնաս,
Երկու ձեռքից, երկու ոտքից մի
ձեռք ունենաս
Ու էդ ձեռքիդ վրայ էլ մատներ
չունենաս:

Հարուստ է քննուող երգիչ - կատարողների թեմատիկան, լայն ու բազմաբնոյթ՝ նրանց հետաքրքրութիւնների շրջանակը, ուր յայտնւում են անգամ էկոլոգիական բարդ պրոբլեմներ: Մե՛ր համեստ կարծիքով, դրա լաւագոյն նմոյշը դարձաւ թիթեռապահպանման անհրաժեշտ գործին նպաստող սրտաճմլիկ սաք - յորդորը՝

Թռիր, թիթեռ սիրուն, բոյր քաղիր
վարդէն,
Եթէ ոչ վաղը քեզ համար ուշ կը
լինի արդէն,
Ափսոս, մարդիկ չեն հասկանում, որ
մի օր ես դու ապրում,
Ամէն կողմից հալածում են եւ
տանջելով սպանում:

Գիտական ֆանտաստիկան եւ երգը: Այս երկու առաջին հայեացքից անյարիր թուացող երեւոյթները համաձուլելու անուրանալի յաջող փորձ է արել Խաչիկը՝ Միչեանից.

Տանս պատը փլել ա,
Պապան տակը քնել ա:

Խօսքն այստեղ, ինչպէս հեշտ է նկատել, կրկնակի, այսինքն ե՛ւ շինարարական, ե՛ւ կենցաղային ֆունկցիա կատարող ապագայ վերմակ - պատերի մասին է, որոնք կիրառութիւն են գտել առայժմ միայն երգչի հայրենի գիւղում: Երգիչներին, բնականաբար, սրտամօտ ու հարազատ է նաեւ զոքանչ - աներ թեման: Այդ կապակցութեամբ ստեղծուել են բազմաթիւ խրատ - երգեր, ընտանեկան անդորրը չխանգարելու, ամէն անգամ Թաշկինակ չնուիրելու մասին:

Արդէն գործողութեան մէջ է նաեւ հակազոքանչական հիմնը՝

Արի եար ջան, պայման կապենք,
մինչեւ մէրդ մեռնի:

Հայրերին երգարուեստում քիչ տեղ յատկացնելու դէմ է ուղղուած ճարտասանական հարցման ձեւով ստեղծուած բողոք - երգը.

Ով է ասում, որ իմ հայրը չի
տանջուել,
Գիշեր - ցերեկ անոյշ - հանգիստ
չի քնել,
Բարի խօսքով հայրս ուրախ է եղել,
Ցոյց չէր տալիս նա միշտ իրեն
յոգնելիս:

Միտքը թէեւ բառից - բառ, տողից - տող անընդհատ վթարի է ենթարկւում, սակայն դրա փոխարէն համարեա թէ լուծուած է համապատասխան յանգեր ստեղծելու հարցը: Մեր քննած զարմանահրա՛շ երգաշարն ինչ - որ տեղ թերի կը լինէր, եթէ չյիշատակէինք այն խորը փիլիսոփայական ընդհանրացումներից թէկուզ մէկը, որ վկայութիւնն են հեղինակների ոչ մի արգելք չճանաչող, բորբոք երեւակայութեան ու քիչ է ասել յանդուգն ինքնավստահութեան.

Մարդ կայ նստած, մարդ կայ
կանգնած,
Ինչպէս ուտին ու բարդին,
Այդպէս է կարգն աշխարհի,
Ամէն մարդ իրա դարդին:

Իսկապէս որ հանճարե՛ղ է ասուած՝ «ամէն մարդ իրա դարդին»:

Իսկ մեզ՝ ունկնդիրներիս, մնում է միայն մեծ յոյսերով ու ակնկալիքներով սպասել սոյն երգիչ - կատարողների նոր «դարդ»երից ծնուած հերթական գոհարներին, որոնք շա՜տ - շատ են եւ նախանձախնդիր կերպով պրոպագանդւում են:

Լաւ է ասուած գրախօսուող երգերից մէկում՝ «Սարից քար չի գլորուի, եթէ գլորող չլինի...»: Անշուշտ, բառերն էլ ի զուր չեն «Գլորուի», եթէ գլորող չլինի: Եւ մէկ էլ՝ եթէ յոռի պահանջարկն ու առաջարկը հովանաւորող չլինի: Այդ նրանց թեթեւ ձեռքով են բառերը դատապարտւում անխնայ չահագործման:

Ո՞ւր էր, թէ մի օր բոլոր բառերը ելնէին ու բառադուլ յայտարարէին. «Վերադարձրէ՛ք մեր իմաստը»:

Ա. ԲԱՐՍՈՒՄԵԱՆ
Համօգուած երգագրամոլ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ. Յունիս 30-ին Կիպրոս գացած է, Լիբանանի բանակի հրամանատարութեան կողմէ տրամադրուած Թռանով եւ ընկերակցութեամբ գաւազանակիր Կոմիտաս Ծ. վրդ. Օհանեանի: Լառնագայի օդակայանին մէջ Հայրապետը դիմաւորած են Կիպրոսի թեմի կաթողիկոսական փոխանորդը՝ Եղիշէ Ծ. վրդ. Մանճիկեան, Թեմական Ժողովի ատենապետ Գէորգ Մահտեսեան եւ երեսփոխան Արամ Գալայճեան: Գարեգին Բ. չորս օր՝ Նիկոսիոյ Լետրա պանդոկին մէջ, նախագահած է Միջին - Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդի Գործադիր Մարմնի նիստերուն: Անցեալ Փետրուարին Հայրապետը ընտրուած էր երեք նախագահներէն մին էքիւմէնիք այս կազմակերպութեան, որուն կ'անդամակցին Միջին - Արեւելքի յոյն ուղղափառ եկեղեցիները (Անտիոքի, Երուսաղէմի, Աղեքսանդրիոյ պատրիարքութիւնները եւ Կիպրոսի եկեղեցին), Աղեքսանդրիոյ Կիպրոսի եկեղեցին), Արեւելեան քոյր դաւանակից (ոչ - քաղկեդոնական) եկեղեցիները (ասորի, ղպտի եկեղեցիները եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը) եւ Անկլիքան ու Բողոքական եկեղեցիները:

Ժողովներու աւարտին, Յուլիս 3-ին, Հայրապետը այցելած է Նիկոսիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցին, ուր կատարուած է երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին Եղիշէ Ծ. վրդ. ողջունած է Հայրապետին ներկայութիւնը: Գարեգին Բ. քաջալերական խօսքեր ուղղելէ ետք Նարեկ վարժարանի շրջանաւարտներուն, շեշտը դրած է Տէր Զօր կատարած իր այցելութեան վրայ, նկարագրած է այն պահերը, զորս ապրած է այդ առթիւ:

Ապա, միջ - եկեղեցական աղօթք եւ հանդիպում մը տեղի ունեցած է Միջին - Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդի անդամներու ներկայութեամբ: Ողջոյնի խօսք (անգլերէն) արտասանած է Կաթողիկոսական փոխանորդը: Եկեղեցւոյ երգչախումբը քառաձայն մեկնաբանած է պատարագէն մասեր: Ցաջորդաբար իրենց լեզուով՝ ղպտերէն, ասորերէն եւ արաբերէն, շարականներ երգած են ղպտի եւ ասորի եկեղեցիներու ներկայացուցիչ եպիսկոպոսները, Լիբանանի Աւետարանական եկեղեցւոյ պետը: Խօսք առնելով Միջին - Արեւելքի Անկլիքան եկեղեցւոյ պետ Սամիր Եպիսկոպոս Քաֆիթի անդրադարձած է յարութեան գաղափարին, զայն մարմնաւորուած տեսնելով Հայ Ժողովուրդի քրիստոնէական հաւատքին մէջ:

Փակման իր խօսքին (անգլերէն) մէջ Գարեգին Բ. ըսած է. - «Այս տարի հայկական Եղեռնի եօթանասունամեակը կը նշենք: Այստեղ, Կիպրոսի այս նորակառոյց եկեղեցւոյ մէջ դուք կը զգաք վերանորոգիչ ուժը մեր քրիստոնէական հաւատքին: Այստեղ, Նիկոսիոյ մէջ Ս. Աստուածածին եկեղեցին ունէինք. գրաւուեցաւ եւ այժմ կանաչ գիծէն անդին՝ թրքական բաժնին մէջ է: Դ. դարէն սկսեալ Ս. Մակարայ վանք ունէինք, որ գրաւուեցաւ տասը տարի առաջ, երբ այս կղզին դարձեալ յարձակումի ենթարկուեցաւ թրքական ուժերուն կողմէ: Բայց ահա մենք նորը կերտեցինք: Ցարութեան հաւատքը ստեղծարար է: Զօրավիգ կանգնեցէք Հայց. Եկեղեցիին, որպէսզի այդ հաւատքը առաւել եւս արծարծուի, զօրանայ եւ արդարութիւնն ու խաղաղութիւնը վերստին կեանք առնեն մեր կեանքին մէջ»:

Հուսկ, ընդունելութիւն մը տրուած է ի պատիւ հիւրերուն, Առաջնորդարանի սրահին մէջ:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՓԱԽՈՒՍՏ

Կռուի խռովութեան ժամանակ յափըշտակողներից ոչ ոք չերեւցաւ անտառի խորքից: Նրանք գործում էին իրանց թագստի տեղից: Միայն վառօդի ծուխի մէջ ես նշմարեցի մի աղօտ պատկեր: Որքան էլ կերպարանափոխուած լինէր նա, այսուամենայնիւ ես չէի կարող չճանաչել քաւոր Պետրոսին: Նա խորհըրդաւոր կերպով շարժեց դէպի ինձ իր ձեռը եւ դեւի նման կրկին անյայտացաւ: Կարծես, դրանով ասել էր ուզում. «յիմար, ինչո՞ւ չհետեւեցիր իմ խրատներին»...:

Երբ ամէն ինչ լռեց, հանդստացաւ, մենք դեռ նոր նկատեցինք, որ խեղճ Ժօզէֆը դիակների թւումն էր: Գնդակը, որ դիպել էր նրա գլխին, պատահական չէր, այլ նպատակով ուղղած: Այդ անպիտանը մատնել էր խաչագողներին, ուշընտրել էր մի ամբողջ հիմնարկութիւն, որով նրանք միլիոններ վաստակելու յոյսեր ունէին: Խաչագողը մինչեւ մահ չէ մոռանում իւր ընկերի անհաւատարմութիւնը, եւ աշխատում է մի օր վրէժխընդիր լինել: Եւ այժմ Ժօզէֆը ստացաւ իւր վարձը:

Սարսափած եւ երկիւղից խռովութեան մէջ ընկած պահապանները հրեայի եւ իրանց երկու ընկերների դիակները դրեցին սայլակի վրայ, եւ մենք շարունակեցինք մեր ճանապարհը: Իջեւանը բաւական հեռու էր, մենք հասանք այնտեղ, երբ արեւը վաղուց մայր էր մտել եւ մութը բոլորովին պատել էր:

Միւս օրը մենք մնացինք նոյն իջեւանում: Պահապանները երկիւղ կրելով, մի գուցէ մնացած աւազակների հետ պատահէր մի եւ նոյնը, այն օր մեր գընացքը յետ ձգեցին, մինչեւ պատահած անցքի մասին տեղեկութիւն կը տային մերձակայ փոքրիկ քաղաքի կառավարութեանը, եւ մինչեւ փախստականներին գտնելու միջոցներ գործ կը դրուէին: Ես շատ ուրախ էի, որ մեր ուղեւորութիւնը ընդհատուեց, որովհետեւ փոքր ինչ կը հանգստանայի, փոքր ինչ կը կազդուրէի իմ սպառուած ուժերը:

×

ՍԷՐԸ ՁԷ ՀԱՄԲԵՐՈՒՄ

Խաչագողների փախուստից յետոյ մեր խումբի մէջ մնաց մէկ քրիստոնեայ միայն ազգով վրացի: Միւսները թուրք, թաթար եւ այլազգներ էին: Ազատուելով խաչագողների անտանելի հասարակութիւնից, ես սկսեցի որոնել յիշեալ վրացու բարեկամութիւնը: Նա մի ուրախ, պարզամիտ եւ բաւական շնորհալի դէմքով երիտասարդ էր Իմերեթիայի կողմերից: Նա խիստ շուտով մտերմացաւ ինձ հետ: Նրան աքսորել էին սպանութեան համար: Ես զարմանում էի, թէ ի՞նչպէս մի այնպիսի բարեսիրտ տղան կարող էր սպանութիւն գործել:

Այդ երիտասարդը օրըստօրէ աւելի եւ աւելի համակրական էր դառնում ինձ: Նրա բնաւորութեան մէջ այնքան պարզութիւն կար, որ չէր կարելի չսիրել նըրան:

Մեզ արդէն տեղափոխել էին մերձակայ փոքրիկ քաղաքը: Այստեղ եւս մի քանի օր պահեցին մեզ, որովհետեւ մեր խումբի հետ պիտի միացնէին մի քանի ուրիշ աքսորականներ, որոնց նոյնպէս Սիբիր էին ուղարկում:

Վասօն - այսպէս էր վրացի երիտասարդի անունը - այնքան ընտելացաւ ինձ հետ, որ ինձանից չէր հեռանում: Գիշերները քնում էր իմ կողքին, եւ շատ անգամ, երբ քունը չէր տանում, ժամերով պատմում էր իւր կեանքի այս եւ այն արկածները:

Մի գիշեր, նստած իմ մօտ, կարկատում էր իւր մաշուած կօշիկները եւ տխուր, հազիւ լսելի ձայնով շշնչում էր մի երգ: Երիտասարդը բոլորովին յափըշտակուած էր իւր զգացմունքների մէջ եւ գործը համարեա մեքենաբար էր կատարւում նրա ձեռքում:

- Վասօ, չե՞ս քնում, հարցրի նրանից:

- Է՛հ, թող անիծէ՛ Աստուած այդ անպիտանները, սաղ տեղ չէ մնացել, կարում ես կարում, էլի էն է ու էն:

- Մէկ հատը ինձ տուր, ես կ'օգնեմ քեզ:

- Շնորհակալ եմ, դու միայն ճրագը մօտ բռնիր, ես կը կարեմ:

(Շար. 144)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ազգատախնամ ընկերակցութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Յուլիս 21, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իր բարերարներուն՝ ԱՐՇԱՄ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ, ՆՇԱՆ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ, ՏՈՔԹ. ԼԵՒՈՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ եւ ՍԱԹԵՆԻԿ ՅՈՎՍԷՓՈՎԻ յիշատակին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Հայկանոյշ Նագաշեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եղած են հետեւեալ նուէրները. - Միհրան եւ Մկրտիչ Նագաշեան 500 Ֆ., Յովհաննէս Յովսէփեան եւ զաւակները 200 Ֆ., Գուրգէն Փիրանեան 100 Ֆ.:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Այրի Տիկին Երանուհի Ճղնաւորեան իր ամուսնոյն՝ Օննիկ Ճրգնաւորեանի մահուան 17-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ անմոռաց յիշատակին՝ Շաւարշ Միսաքեանի, Վազգէն Շուշանեանի եւ Արամ Քիթապճեանի կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման 500 Ֆ.:

TAKVOR TAKVORIAN

sera présent aux fêtes
le 21 juillet à Avignon
le 11 août à La Ciotat
le 15 août à St. Raphaël
Pour dédicacer ses ouvrages
ARMENOUCH
L'HISTOIRE D'ARMENIE
et son dernier livre
Les Apôtres Arméniens en Occident

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր Տիչչէքէնեան կը փնտռէ լիբանահայ իր ընկերը՝ Սարգիս Շիշմանեան, որ 2 - 3 տարի առաջ Փարիզ եկած ու հաստատուած է: Իրմէ կամ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել՝ Գ. ՏԻՇՉԷՔԷՆԵԱՆԻ:

223 - 08 - 13

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼՕԶԱՆ. - Քրէտի Սիւիսի միջոցաւ Յուլիս 16-ին, «Յառաջ»ի բաժանորդագրութիւն ղրկող (1100 Ֆր. Ֆր.) անձէն կը խնդրուի իր անունը հաղորդել թերթիս վարչութեան: Շնորհակալութիւն:

ՆՈՒԷՐ

Կապոյտ Խաչի օգախոխութեան կայանի լիբանահայ աղոց ճամբու ծախքին համար, կը նուիրեն՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան 500 Ֆ. եւ Տիկին Հայկանոյշ Էքիզեան 200 Ֆ. (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Միհրան Նագաշեանի, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Նագաշեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գուլումեանի եւ զաւակներուն եւ ընտանեկան համայն պարագաներուն՝

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Յովսէփեան)

մահուան առիթով:

UGAB - Jeunes

SOIREE DISCO

SAMEDI 20 JUILLET
à partir de 22 heures

118, rue de Courcelles
75017 PARIS

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Անուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մոնֆէրմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռոմէնվիլ, Կանեփ, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: Հեռաձայն. - 381 - 01 - 72 :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց քաղնի թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS

du 18 août au 31 août	6 890 F
du 06 septembre au 19 septembre	6 770 F
du 20 septembre au 03 octobre	6 710 F
du 04 octobre au 18 octobre	5 760 F
du 27 décembre au 07 janvier 86	5 390 F

Départ MARSEILLE/MARSEILLE

du 10 août au 23 août
du 17 août au 06 septembre
du 07 septembre au 20 septembre
du 14 septembre au 27 septembre
du 05 octobre au 18 octobre
du 02 novembre au 15 novembre
du 23 novembre au 06 décembre
du 28 décembre au 10 janvier 86

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

CIRCUITS

du 06 juillet au 19 juillet : Moscou - Erévan - Tbilissi - Sotchi - Moscou.

du 10 août au 23 août : Moscou - Erévan - Tbilissi - Leningrad.

Nos prix comprennent :

— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE · Intourist · AEROFLOT · APS

ՍԵՒԱՆ — SEVAN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ — RESTAURANT
SPECIALITES ARMENIENNES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AMBIANCE ARMENIENNE

avec le chanteur et organiste **PIERRE**
ET
BEDIK

à partir de 23h

MUSIQUE et DANSES ORIENTALES
Dans une ambiance de Mille et Une Nuits

CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE

OUVERT TOUT LE MOIS D'AOÛT

1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթօշակի զիջումներ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատրաստէ՝

«ՀԱՅ ԳԻՐՔԻ»

ցուցադրութիւն մը, 1985, Հոկտեմբերին համար, որ տեղի պիտի ունենայ՝
Palais de la Bourse «Musée de la Marine»
La Canebière, Marseille

×

Ս. Մեսրոպ կրթարանի ճաշը՝ Նոյեմբեր 16-ին:

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
20-21

SAMEDI-DIMANCHE
20-21 JUILLET
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.011 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 16.011

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ՜ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ ՀԱՐՑԸ», որու մասին լռութիւն կը տիրէր 48 ժամէ, կրկին հրապարակ եկաւ Ուրբաթ օր, երբեւ հետեւանք Շաւլ Թիյոնի «պատասխանի իրաւունք»ին: Երեքշաբթի, Յուլիս 23, ժամը 22.30-ին է, որ ԱՆԹԷՆ 2 պիտի հաղորդէ այդ պատասխանը, պայմանաւ որ բնագիրը համապատասխան ըլլայ օրէնքին նախատեսութեանց: Յիշենք, որ Յուլիս 2-ին, Ամուրու հարց տուած էր թէ ինչո՞ւ համայնավար կուսակցութեան լոյս ընծայած հատորներուն մէջ, հանուած է Միսաք Մանուշեանի նամակին այն հատուածը, ուր կ՚ըսէր. -

«Կը ներեմ բոլոր անոնց որոնք ինծի վնասեցին, բայց անոր՝ որ դաւաճանեց իր մորթը փրկելու համար եւ անոնց որոնք մեզ ծախեցին» եւ Լէտըրման պատասխանած էր թէ այդ հատորները հրատարակուած էին Շաւլ Թիյոնի պատասխանատուութեան ներքեւ: Այս է պատճառը Շաւլ Թիյոնի հակազդեցութեան:

ԽԻ - ԻՆՏԻԱՅԻ օդանաւին եղերական արկածին առթիւ, Ուրբաթ առտու (Յուլիս 19) Լոնտոնի, «Տէյլի Մէյլ»ը նոր վարկած մը կու տայ: Մինչ կը կարծուէր որ այլեւս հաստատուած է ռմբափորձը, անգլիական օրաթերթը կ՚ըսէ թէ էռ - Ինտիայի օդանաւը բախած կ՚ըլլայ խորհրդային հրթիռի մը բեկորներուն եւ այդ բախումին հետեւանքով է, որ պայթումը տեղի ունեցած է:

ՏՈԼԱՐԸ, որ իր երկրին նախագահին առողջական վիճակին հետ գլուխը սկսած էր ծռել եւ ինկած մինչեւ 8 Ֆր. 63, կրկին գլուխը բարձրացուց եւ հասաւ 8 Ֆր. 77-ի: Նախագահին տրամադրութիւնն ալ շատ բարձր է եւ ատիկա հաստատող նկար մըն ալ հրատարակուած է բոլոր թերթերուն մէջ, հոն կը տեսնուի Ռեկըն մը, որ քահ - քահ կը խնդայ...:

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ ստանալով ՓՄԻՒ-ն (քաղաքի փոխադարձ գրաւ) Սեպտեմբեր 11-էն սկսեալ, ամէն Չորեքշաբթի նոր խաղ մը կը հաստատէ: Մկրտուած՝ Տէռպի, այս խաղին սկըզբունքն է, օրուան ձիարշաւին եօթը վազքերուն յաղթականները գտնել: Բոլորն ալ գտնողը մեծ գումար մը կը շահի, 6-ը՝ նուազ, 5-ը՝ քիչ մը աւելի պակաս, չորսն ալ՝ մխիթարական գումար մը: Այս խաղը հաստատուեցաւ որովհետեւ Փէ-ԷՄ-Իւ-ն 200 միլիոնի բաց ունի այս տարի: Այս բացին պատճառներէն մէկը՝ լոթօն կը նկատուի: Հետաքրքրական է - չըսելու համար ցաւալի - որ ձախ կառավարութիւն մըն է, որ լոթոյէն ետք, Տէռպիով, դեռ կայ (ձախողած) մարզական գրաւի հաստատումը, որ գարկ կու տայ խաղին, բարձի թող ընելով բարոյական իր սկըզբունքները:

ԳԻԹԼԻՍԻ մուտքին Թուրք զինուորներ 5 քիւրտ եւս սպաննուած են, առջի օր:

ՍԱԼԶՊՈՒՐԿԻ ծանօթ փառատօնին առթիւ, բանակէն մը ծագած է բեմադիրի մը եւ քննիչ բժիշկին միջեւ, ճանճի պատմութեան մը համար: Նոր գործի մը բեմադրութեան համար, նախատեսուած էր 800 ճանճի մասնակցութիւնը, բժիշկը կը պահանջէ սակայն, որ յանձնառութիւն առնուի որ բոլորն ալ իրենց տեղը պիտի վերադառնան, վարակումի առաջքն առնելու համար: Բեմադիրը մերժած է եւ ապահովութիւն տուած որ բոլորն ալ պատուաստուած պիտի ըլլան եւ ներկայացման վերջաւորութեան կարգադրուած է որ համախմբուին նուագախումբին փոսը...:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ԿՈՏԱՅՔ» ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՊԱՅՔԱՐԸ

«Յառաջ»ի Յուլիս 6-ի թիւով ներկայացուցած էինք Աբովեանի «Կոտայք»ի յաղթական երթը խորհրդային ախոյեանութեան Ա. դասակարգի մրցաշարքին, անդրադառնալով խումբին յաջողութիւններուն եւ բարձրագոյն լիգա փոխադրուելու կարելիութիւններուն:

Ուրախութեամբ պէտք է նշել, որ Աբովեանցիները մրցաշարքը աւարտած են իրենց ենթախումբի առաջին վեցեակին մէջ տեղ գրաւելով. հետեւաբար, միւս ենթախումբին մէջ առաջին վեց տեղերը գրաւած խումբերու հետ Ա. գօտի կազմելով «Կոտայք» իրաւունք կ՚ունենայ շարունակելու պայքարը 1 - 12-րդ տեղերու համար: Ծանօթ է, որ այս 12 խումբերէն առաջին երկու տեղերը գրաւողները գալ տարի կը կազմեն անցքի ենթախումբ մը՝ այս տարուան ախոյենութեան մրցաշարքին 15-րդ եւ 16-րդ հանդիսացող բարձրագոյն լիկայի խումբերուն հետ եւ այս չորսէն երկու յաղթականները կը փոխադրուին բարձրագոյն լիկա:

Արդ, վերադառնալով «Կոտայք»ի վերջին չորս հանդիպումներուն՝ նշենք, որ Աբովեանցիները երկու յաղթանակ եւ երկու պարտութիւն արձանագրած են:

Այսպէս, Յունիս 28-ին Պաթումի մէջ տեղի ունեցած «Դինամօ» - «Կոտայք» հանդիպումը վերջ գտած է դաշտի տէրերուն յաղթանակով (2 - 1): «Կոտայք»ի կոլը նշանակած է Պետրոսեան՝ փենալթիով:

Յուլիս 1-ին, տեղի ունեցած է «Գուրիա» - «Կոտայք» հանդիպումը, որու ընթացքին Աբովեանցիները յարձակողական խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են եւ կազմակերպած կարգ մը գործողութիւններ, սակայն չեն յաջողած արդիւնաւորել զանոնք: Դաշտէն հեռացած են պարտութեամբ (2 - 0):

Յաջորդական այս զոյգ պարտութիւններէն ետք «Կոտայք» ստիպուած էր արձանագրել երկու յաղթանակ՝ վերջին երկու հանդիպումներուն, կարենալ պահպանելու համար իր դիրքը իր ենթախումբի առաջին վեցեակին մէջ:

Ու այդպէս ալ եղած է:

Յուլիս 9-ին, Աբովեանի մէջ տեղի ունեցած է «Կոտայք» - «Կոլոս» հանդիպումը: Խաղը անցած է լարուած մթնոլորտի մը մէջ: Զօրաւոր քամին բաւական խանգարած է կողմերու կազմակերպած գործողութիւններու արդիւնաւորումը: Առաջին կիսախաղին Նիկոպոլցիները նշանակած են կոլ մը: Երկրորդ կիսախաղին Աբովեանցիները «կրակի տակ» պահած են հիւրերու բերդը, շնորհիւ իրենց արագաշարժութեան եւ յամառ պայքարին, որոնք վարձատրուած են երեք կոլերով՝ երկուքը շնորհիւ Եդ. Վերանեանի եւ մէկը՝ Ս. Բալաբէկեանի:

«Կոտայք»ի վերջին հանդիպումը տեղի ունեցած է Յուլիս 12-ին, իր դաշտին վրայ, Զապորոժիէի «Մետալուրգ»ի հետ: Հանդիպումին արդիւնքը կարեւոր էր երկու կողմերուն համար ալ: Եթէ «Կոտայք» պէտք ունէր միայն մէկ կէտի (հաւասարութեան մը) իր դիրքը կարենալ պահպանելու համար առաջին վեցեակին մէջ, «Մետալուրգ»ի համար անհրաժեշտ էր անպայման յաղթանակ մը: Այս պատճառով ալ կողմերը խաղի առաջին իսկ վայրկեանէն անցած են բուռն գրոհի: Խաղը վերջ գտած է «Կոտայք»ի յաղթանակով (3 - 1): Կոլերը նշանակած են Եդ. Վերանեան (2 կոլ) եւ Փարսադանեան:

Այսպէսով «Կոտայք» կը շարունակէ պայքարը բարձրագոյն լիկա փոխադրուելու մրցակցութեան մէջ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՔԵԶԻ ՑՈՅՑ ԿՈՒՏԱՆՔ ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԾ ՀՈՂԵՐԴ»

ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

ԽՄԲ.- Խնդա՞լ թէ լալ: Թուրք կարգ մը թերթերու ընթերցումը աւելի զուարճալի է քան՝ վրդովեցուցիչ: Եթէ լուրջ մարդիկ կան, ինչպէս «Ճումհուրիյէթ»ի աշխատակիցը, որ Անի եւ Ագթամար այցելելէ ետք, քաջութիւնն ունի անդրադառնալու թէ Հայու անունը ջնջելով, չի ջնջուիր անոր պատմութիւնը, կան նաեւ Թահսին Եօզթինի պէս լրագրողներ, դժբախտաբար աւելի բազմաթիւ, որոնց բառը, այլ մանաւա՛նդ գործածած լեզուն աւելի վայել են սամաթիացի «թուլումպաճի»ին քան ինքզինքը եւ իր թերթը յարգող հրապարակագրի: Բայց, աւելի լաւ է քանի մը նմոյշներ հրամցնել մեր ընթերցողներուն: Ճաշակեցէ՛ք նաեւ հրաշա՛լի տրամաբանութիւնը...:

×

ՍԱ ՄԵՐ ՀԱՅԵՐԸ ...

Լուրը հակիրճ ձեւով կարդանք:

Փարիզ կազմակերպուած 3-րդ հայկական համագումարի ծիրին մէջ, Սեւրի դաշնագրի 65-րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած հանդէսին, այս մէկուն միակ ընդունելի եւ ի զօրու դաշնակիր ըլլալը չեշտուեցաւ:

... Սեւրի դաշնագիրը. -

Անգլիացիք, նեղուցներն եւ Պոլիս,
Յոյնը՝ Իզմիր եւ Արեւմտեան Անատոլու
Իտալացին՝ Անթալիոյ կողմերը
Այնթապ եւ շրջակայքը Ֆրանսացիք:
Էհ Բանթօսն ալ կրնանք վերյիշել, չմոռնանք:
Արեւելեան Անատոլուի մէջ ալ Հայաստան:

Դուք 65-րդ տարեդարձը տօնել շարունակեցէք...

Մենք այդ դաշնագիրը 65 տարի առաջ պատռած, աղբաման նետած էինք:

Այդ Սեւր կոչուող ապօրինի լաչոտը տասնըւին երկու տարեկան չեղած անդիի աշխարհը գացած եւ տեղը կայտառ Լօզանը ծնած էր:

Մելանոտ, սորագրող գրիչին վաճառականին ալ սուինն էր:

Հէյ կիտի հէյ:

Ուրեմն պատմական տխմարութեան 65-րդ տարեդարձն է:

Լուրին վերջաւորութեան սապէս նախադասութիւն մը տեղ կը գրաւէ:

100 հոգիի մասնակցութեամբ տեղի ունեցող հանդէսը ... կէտ, կէտ, կէտ...

Պէտք չկայ նախադասութիւնը ամբողջացնելու: Հանդէսը կազմակերպողն ալ, անոր մասնակցողներն ալ...

... Դուն ապրէ մեր հողերուն վրայ, ազատ, անկախ, քեզ մեր կուրծքին սեղմենք. փոքրամասնութիւն մը ըլլալով, կերածիդ, խմածիդ աչք չունինք եւ դուն այդ ապրած հողերուդ հարազատ զաւակներուն կռնակէն յարձակիլ փորձէ, եւ վերջն ալ Սեւր կոչուող կտոր մը թուղթի բոլոր յոյսերդ կապէ, եւ 65 տարի երեւակայութեան, ափեղցփեղութեան ետեւէն վազէ:

Փարիզի 3-րդ հայկական համագումարին ալ ծամոն ըրէ այդ սուտը:

Հողը համագումարով չուզուիր, կուգաս կ՚առնես:

Քեզի ցոյց կուտանք երեւակայած հողերդ:

20 տարի է որ մօտ 3 միլիոն Թուրքեր կը բնակին Գերմանիա: Զաւակներ ունեցան, որոնք հիմա 20 տարեկան են:

Ֆրանքֆուրթ Թուրք կայ, Համպուրկ Թուրք կայ, Քէօլն ալ կայ, Մոնիխ ալ, Պերլին ալ: Թուելու պէտք չկայ, կայ, կայ, կայ ...

Ուրեմն մե՞ր հողերն են, առնենք:

20 տարի է հոս կ՚ապրինք, հոս ծնանք, հոս մեծցանք ըսելով տաքի՞ ելլենք, համագումա՞ր կազմակերպենք, հանդէսներ ընենք, այս հողերը պահանջե՞նք:

Երազել, երեւակայել լաւ բաներ են, բայց այս տեսակին վերջը յուսախաբութիւն է:

Արդէն ո՞վ էր, ձեզի այդ հողերը տուողը 65 տարի առաջ:

Թուղթի կտորի մը, պատմութեան ափեղցփեղ բաներու հաւատալը եւ 65 տարի զառանցել, ի՜նչ ցաւալի բան է:

Սեւրի նոր անունն է Լօզան: Գաղտնի թղթածրար մըն ալ չէ: Բանալ եւ կարդալը ի շահ ձեզի է, եւ եթէ ոչ յուսախաբութիւն, աւելի գէշն ալ ապտակ մըն է, լա՛ւ գիտնաք:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԶՈՀ ՄԸ ԵՒՍ՝ Թ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

Այս անգամ Ժտէյտէի մէջ է, ուր տըլա սաժէս, որ սպաննուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատասխանատու մը՝ Թադէոս Սուրէնեան: Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 21-ին է որ «անծանօթ» մը «լռեցուցիչ»ով օժտուած ատրճանակով մը կրակած է Թ. Սուրէնեանի վրայ:

Յիշենք, որ անցեալ շաբթու սկիզբն ալ (Յուլիս 8-ին), Դաշնակցութեան մէկ ուրիշ պատասխանատու անդամն էր՝ Յարութ Մատէնլեան, որ ծանրօրէն կը վիրաւորուէր, արեւմտեան - Պէյրութի մէջ երեք զինեալներու կողմէ: Թէեւ կեանքը վտանգուած չէր նկատուեր, բայց Յարութ Մատէնլեան գնդակներ ստացած էր աչքին, ծնծրակին, թոքին:

«LE MONDE»

Armen LUBIN, L'ETRANGER

«Մոնտ», Հինգշաբթի իրիկուան իր թիւին (Յուլիս 19) գրական բաժնին մէջ, յօդուած մը լոյս ընծայած է նուիրուած Արմէն Լիւպէնի - Շահան Շահնուր - եւ որու մէջ, Փաթրիք Քէշիշեան կ՚անդրադառնայ վերջերս լոյս տեսած այն հրատարակութեանց, որոնք թոյլ կու տան Ֆրանսացի ընթերցողին ծանօթանալ հայ գրագէտին: Քէշիշեան, գիտել կու տայ թէ ցարդ Ֆրանսացիներուն ծանօթ էր միայն Արմէն Լիւպէն եւ անոր ֆրանսերէն բանաստեղծութիւնը եւ արձակը եւ թէ Քաիիէ պլէօներու 2 թիւեր եւ երեք պատմուածքներու թարգմանութիւնը (*) թոյլ կու տան որ աւելի լաւ կարելի ըլլայ գնահատել «տարագրութեան այս բանաստեղծին գործը»:

Փ. Քէշիշեանի գրախօսականը այլապէս շահեկան է եւ գաղափար մը կու տայ ֆրանսացի բանաստեղծէն անդին՝ Սփիւռքի գրագէտին գործին մասին: Գրութեան կ՚ընկերանայ հին նկար մը Շահնուրէն:

(*) Les Cahiers Bleus (automne 84, hiver 85).

Parages d'Exil, Ed. Le Temps qu'il fait.

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

(ՕԳՈՍՏՈՍ - 1983)

(Գ. եւ վերջ)

Ու պատարագը շարունակուեցաւ նոյն անթերի, անվրէպ կատարողութեամբ: Եւ ահա քարոզը՝՝ Հայրապետին, այլի եկած իր Հօտին: Օրուան պատշաճ քարոզ ուր յայտարարեց.

- Կը լսեմ թէ հոս, Ամերիկայի մէջ աշխատանք կը տանիք զոյգ թեմերը միացնելու: Ո՛չ մէկ արգելք մեր կողմէ: Հայ եկեղեցին մէկ է եւ մեզ բաժնող հարցերը կարգ մը իրական խնդիրներ են միայն, մնացեալը յաղթահարելի խոչընդոտներ:

Բառերը կրնան նոյնը ըլլալ, բայց միտք բանին այդ էր եւ գլխ հետաքրքրողը ամէնէն աւելին այդ մասն էր քարոզին: Ամիսներ անցան այդ քարոզէն, իսկ թեմերու միութիւնը վերածուած է մեր օրերու ազգային բուռնոտութեան: Շատ ենք գրուցած այդ մասին: Կան մարդիկ որոնք որոշած են միութիւն չկայացնել, կան ուրիշներ որոնք հաստատ որոշումի են հասած.

- Կրնայ պատահիլ որ միութիւն չըլլայ, կրնայ ըլլալ որ մենք չտեսնենք: Պէտք է, ի գին ամէն բանի ջանանք որ մեր զաւակները տեսնեն եւ եթէ իրենք ալ չտեսնեն, ենթահողը պիտի ստեղծենք որպէսզի մեր թոռները տեսնեն միութիւնը: Այս մէկուն կրնաս վստահ ըլլալ:

Հակառակ այս անկեղծութեան, հակառակ այս կարգի մարդոց ջանքերուն, աշխատանքները կ՚ընթանան ոչ այնքան միութիւնը գոյացնելու որքան ստեղծելու մթնոլորտ մը որու մէջ մէկ կամ միւս կողմը անվիճող մնայ եւ որպէսզի նոր-օրեայ պիղատոսներ կարենան ըսել «մենք չէինք, անոնք չուզեցին»: Հնարամտութիւնը կայ եւ զերծ չենք հնարամտութիւնը նենգամտութեան փոխելու հրաշքէն:

Զրոյցի մը ընթացքին, Թորգոմ Արքեպիսկոպոս՝ Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդը, գրեթէ նոյն բառերը գործածելով յայտնեց.

- Եթէ մեզ բաժնողը իրաւական հարցեր են միայն, հարցեր, որոնք աղերս ունին եկեղեցական խնդիրներու հետ, պատճառ մը չեմ տեսներ յաղթահարելու այդ արգելքները շուտով. մի մոռնար որ կը պատկանինք միեւնոյն ու մէկ եկեղեցւոյ: Բայց, եթէ կան քաղաքական եւ այլ նկատումներ, պէտք է յստակացնենք այդ բոլորը եւ ըստ այնմ լուծումներ գտնենք:

Մեզի կը մնայ հաւատալ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կաթողիկոսներէն մէկուն ու արքեպիսկոպոսին հաստատումներու անկեղծութեան: Հաւատալ ու սպասել արդիւնքին: Մինչ այդ պէտք է նշել նաեւ հետեւեալը - անցնող ամիսներուն Թորգոմ Արք.ը եղաւ թիրախը անտեղի քննադատութիւններու - ներկայացնելով զինք գլխաւոր խոչընդոտներէն մին Միութեան ճամբուն վրայ: Նման քննադատութիւններ իրաւ կ՚ըլլային եթէ չծառայէին քօղարկելու մարդոց իրական մղումներ-ը՝ միութիւնը չիրականացնելու: Ոմանք որպէս ապացոյց ցոյց կուտան այն տեղեկութիւնը, հրահանգը կամ որոշումը թէ Ս. Էջմիածնի կաթողիկոսը ... պատկան մարմիններու միջոցաւ... [Note: this passage reads as follows] բահուշակ շրջաբերականը զոր Թորգոմ ու Վաչէ սրբազանները ստորագրեցին Գարեգին Կաթողիկոսի այցելութեան օրերուն: Չեն անդրադառնար քննադատողները թէ իրենք՝ սրբազանները, կը կատարէին պատկան թեմական խորհուրդներու տուած որոշումները. կրնա՞յին արգիլել այդ որոշումի գործադրութիւնը. պատասխանը՝ դրական կամ ժխտական, այնքան ալ կարեւոր չէ որքան պարզուած երեւոյթը - որովհետեւ տրըւելիք պատասխանը ուրիշ անհատներ՝ կուսակցականներ տուին: Կաթողիկոսի քարոզէն ետք կը խօսէինք ընկերներով երբ անոնցմէ մին պարզապէս յարեց.

- Չեմ գիտեր թէ Կաթողիկոսը ինչո՞ւ նման յայտարարութիւն մը ըրաւ: Ենթադրենք պահ մը թէ ըսէր զացէք միացէք, - վե՞րջը - իրեն պիտի մտիկ ընէինք: Ազգային մարմինե՞րը, թեմական խորհո՞ւրդը կարծիք չունի՞ն այս բոլորին մէջ - սխալ է նման յայտարարութիւններով ժողովուրդի մտքին մէջ շփոթութիւն ստեղծել, ի վերջոյ Կաթողիկոսը առանձին պիտի չորոշէ այս կարեւոր հարցերը:

Տարբեր առիթով ուրիշ կուսակցականի մը կարծիքը -

- Տես, եթէ մենք եւ դաշնակցականները ուզենք վաղը միութիւն կ՚ըլլայ - այս մարդիկը՝ Ամերիկահայերը - ի՛նչ կ՚ուզեն թող ըսեն, որքան ուզեն թող աշխատին, առանց մեր՝ կուսակցականներուս կամքին բան մըն ալ չըլլար, այսքանը պէտք է լաւ հասկնաք:

Լաւ կամ գէշ կը հասկնամ կամ կը հասկնանք, մեր հասկացողութեան հետ կ՚առընչուի: Կայ հասկցուելիք բան մը որ շատ աւելի այժմէական է եւ տեղին քան թէ մեր բարեկամին հասկցնել ուզածը:

Ո՞վ են այս մարդիկը, ո՞վ է զիրենք ընտրեր ժողովուրդին անունով խօսելու: Առանձին առած ազնիւ մարդիկ են առանց բացառիկ իրագործումներու հասած ըլլալու, միջին կարողութեամբ, միջակ, շարքային - ո՛չ կուսակցական առումով - մարդիկ, բայց քով քովի երբ կուգան իրար կ՚ուժաւորեն, կը քաջալերեն եւ կը կարծեն տէրն ու տիրականը եղած ըլլալ հաւաքականութեան, եւ այսպէս ականատեսներ կ՚ըլլանք միջակութեան պարտադրած ամբարտաւանութեան: Այս համեստ մարդիկը - եւ բազմաթիւ պատճառներ ունին համեստ ըլլալու, Պէվըրի մէկ բանաձեւումը փոխ առնելով - առաջին հերթին իրենք են ընդվզողները անտեղի շրջաբերականի մը ընթերցումէն վերջ, առանց անդրադառնալու թէ իրենք են կրկին յոխորտացողները թէ առանց իրենց համաձայնութեան ոչինչ կրնայ պատահիլ: Ձեւով մը, կա՛մ անգիտակից զոհերն են իրենց ամբարտաւանութեան եւ կամ, հազիւ քօղարկուած կեղծիքի մը դերակատարները:

Կրնանք երկարօրէն բացատրել կամ պատճառաբանել թէ ինչո՞ւ չիրագործուիր միութիւնը: Բացատրութիւնները սակայն լուսաբանելէ աւելի կը ծառայեն տալու պատրուակները միայն եւ կամ վարչամակելու բացակայութիւնը հիմնական պատրաստակամութեան՝ անհրաժեշտ քայլերը առնելու: Հակառակ կարգ մը բարեկամներու հաստատումին, եկեղեցական երկփեղկումը գերազանցօրէն զուտ ազգային հարց մըն է, մեր հարցն է: Ոչ մէկ օտարի գործն է թէ մեր եկեղեցին ինչպէս պիտի գոյատեւէ: Հայկական գաւառը չէ որպէսզի օտարներու հետ գործ ունենանք, որպէսզի միջազգային «բարձր», «մանուածապատ» դիւանագիտութեան դիմենք, եւ կամ անհրաժեշտ նկատենք .. ՄԱԿ-ի քուլիսներու մէջ կատարուող դիւանագիտական մարզանքները: Եկեղեցական տագնապը մե՛ր հարցն է, մեր քննախնդրութիւններուն, մեր եսերուն, մեր անզիջող նանրամտութեանց, անփառունակ փղշտացութեան տխահրաշակ իրագործումն է: Եթէ կան օտար միջամտութիւններ, ապա մե՛նք ենք, մեր գետնաքարշ ստորնամտութեան իբր արդիւնք, արտօնած օտարները միջամուխ ըլլալու եւ խափանարար դեր կատարելու մեր կեանքին մէջ: Մեզի կը մնայ յաղթելու մեր յամառութիւններուն եւ իրականացնելու վերացումը եկեղեցական երկփեղկումին եթէ անկեղծութիւնը տակաւին չէ վերածուած անհետացած առաքինութեան մը: Մեր ղեկավարները պարտադրանքին տակն են իրենց կոչումին, հաւատքին, առաքելութեան, հրապարակ գալու եւ իրագործելու միութիւնը: Եթէ ի վիճակի չեն, կամ չեն ուզեր - Աստուծոյ սիրոյն - թող վերջ տրուի հասարակ տեղիքի վերածուած լեզուագարութեանց, թող համարատու ըլլան ժողովուրդին, որուն ծառայելու են կոչուած, թող բացատրեն թէ ինչո՞ւ չեն կրնար կամ չեն ուզեր իրականացնել միութիւնը եկեղեցիէն ներս, կամ թեմերու միացումը այստեղ: Թերեւս այդ պարագային նոր լուծումներու մասին կարելի ըլլայ մտածել, առաջին հերթին մէկդի քշելով, չէզոքացնելով ներկայ պատասխանատուները:

×

Այդ բախտորոշ կիրակին, յետմիջօրէի պատարագը հրաշալի էր... եպիսկոպոսականներու Տաճարին մէջ: Կարելի չէ՞ր նոյն պատարագը մեր, Ս. Վարդան Մայր Տաճարին մէջ մատուցանել: Մեր Մայր Տաճարը աւելի օտա՞ր էր, աւելի անհարազա՞տ քան եպիսկոպոսականներու եկեղեցին: Այնքան մը հեռացած, օտարացա՞ծ ենք իրարմէ որպէսզի Հայոց Կաթողիկոսը չկարենար հոն պատարագել: Հարցումը, հարցումները կը մնան անպատասխան - կարելի է կարգ մը արդարացումներ բանաձեւել բայց գոհացուցիչ չեն կրնար ըլլալ վերջին հաշուով - եւ հոս է որ անկրկնելի Սասնայ ծռւռ Դաւիթին առասպելային գայրոյթը կը մնայ անզուգական.

- Իմ հօր ոսկին է, ե՛ս եմ չափելու...

Սասունցի Դաւիթը յաջորդ մը չունեցաւ, եւ չենք ալ անպատեհ նկատեր որ մեր Կաթողիկոսը փորձէր փոխարինել զինք, որովհետեւ այնքան մը մտացածին, անհեթեթ արարք պիտի չըլլար ակնկալել իրմէ որ յայտարարէր.

- Այս Տաճարը իմ տունն է եւ հոս է որ պիտի պատարագեմ, հո՛ս պիտի հանդիպիմ իմ ժողովուրդին:

Ռոմանթի՞կ-թերեւս, բայց երբ անկարելի թուացող հարցեր կան, անկարելի լուծումներու մասին պէտք է մտածել եւ ոչ թէ խուսափիլ անոնցմէ ու տարուիլ պարագայական, խուսափուկ շլացումներէ: Եթէ Աղեքսանդր մը մեծ եղաւ իր կայսերապաշտական նուաճումներով, պատմութեան մէջ կը յիշուի նոյնքան նաեւ նշանաւոր գորդիան հանգոյցին իր նըշդրակումովը: Իւրաքանչիւր անհատ որ պատմական իրականութեան բերումով կը ստանձնէ ղեկավարի, առաջնորդի դերը, նոյն պատմութեան կ՚անցնի իր հետատեսութեամբ նոր ընթացք եւ ուղի տալով այդ պատմութեան: Մեր օրերուն կան մարդիկ, միջակութիւններու... «հարստութիւնը», որոնք որոշած ըլլալ կը թուին պատմութեան անցընելու ժամանակակից կաթողիկոս մը եւ բարձրաստիճան եկեղեցական մը որպէս տղատակի ծանօթութիւն միայն - իրենք առոր իսկ հաւանաբար չարժանանան - բայց պէ՞տք է ձգել անոնց հասնելու նման նպատակի մը, քանի «մեզ բաժնող հարցերը իրաւական, երկրորդական հարցեր են միայն» - - եթէ այդպէս է - եւ պատճառ չունինք չհաւատալու, արդ ինչո՞ւ չառնել յաջորդ եւ ճակատագրական քայլը եւ կերտել պատմութիւնը այնպէս ինչպէս մե՛նք կ՚ուզենք եւ ոչ թէ ձգել դէպքերը, արկածները, բախտախնդիրները առաջնորդելու մեզ:

×

Պատարագը վերջացած էր: Մոռցած կը թուիմ ըլլալ թէ ինչո՞ւ եկեղեցի կ՚երթանք: Մեր եկեղեցին մեզ չուտով պիտի մոռցնել տայ իր հիմնական առաքելութիւնը. պիտի մոռնանք կ՚երեւի թէ հոն պէտք է երթալ աղօթելու համար եւ ոչ թէ մտածելու թէ ինչու ձեռքէ կ՚երթայ եկեղեցւոյ անխմանալի խորհուրդը, էութիւնը: «Իմ հօր ոսկին է, ե՛ս եմ չափելու»: Կը փնտռուի նորօրեայ Սասունցի Դաւիթ մը մեր եկեղեցւոյ մէջ, ըսելու՝ «Իմ հայրերու տաճարն է այս եւ հո՛ս եմ մատուցելու պատարագը»: Յուսանք ուշ չէ եւ օր մը կը լսենք մեր կաթողիկոսէն՝ իր յաջորդ Նիւ Եորք այցելութեան: Մինչ այդ ամէն ճիգ պէտք է թափել եկեղեցիէն դուրս պահելու նանրամտութեանց փերեզակները .եկեղեցին չէ իրենց տեղը: Փերեզակները փողոցին մէջ կը կատարեն իրենց սակարկութիւնները եւ հո՛ն պէտք է մնան:

ՄԱՐԳՐԵՏ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԻՆ ԵՒ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը վերջին տարիներու ընթացքին նախաձեռնարկ եղած է կազմակերպելու մասնաւոր տարիներ՝ միջազգային բնոյթով, նուիրուած երախաներուն, կիներուն եւ ուրիշ շատ մը խրողութեանց կամ վիճակներու, յուսալով որ այս ձեռնարկները ազգերու միջեւ կը ստեղծեն նոր հեռանկարներ կամ բարեկամական կապեր: Կարելի չէ ըսել, թէ այս ձեռնարկները համակրանքի մեծ հոսանքներ ստեղծած են եւ կամ Պետութիւնները կամ համայնքները մոռնալով իրենց առօրեայ անմիջական հարցերը, մեծ կարեւորութիւն տուած են իրենց մասնակցութեան կամ ակնկալած են մասնաւոր օգուտներ իրենց համար:

Հակառակ անոր որ բարոյական, մտաւորական, ընկերային կամ փիլիսոփայական ձեռնարկները հեռու եղած են քաղաքական վիճարանութիւններէ, այդ «տարի»ները մասնաւոր ոչ մէկ հետք ձգած են բարեփոխելով աշխարհի ու մարդկութեան ներկայ վիճակը, հակառակ նուիրեալ շատ մը անձնաւորութեանց, խմբակցութեանց եւ կամ կառավարութեանց աջակցութեան կամ ճիգերուն:

Սակայն, արդէն իսկ առաջին նշաններէն յայտնի է, որ «Երիտասարդութեան նուիրուած տարի»ն, յարաբերաբար որոշ յաջողութիւն մը պիտի ունենայ ստեղծելով միջազգային բարեկամական կապեր, ինչպէս եղած է անցեալին՝ երիտասարդական շարժումներուն միջեւ, քանի որ երիտասարդութիւնը կը ներկայացնէ կեանքի տարիներու ամէնէն անկեղծ ու նուիրեալ մասը, խանդավառ եւ յատեւ: Կառավարութիւններն ալ սկսած են արդէն քաջալերել կամ կազմակերպել զանազան հաւաքոյթներ, հանդէսներ, հրաւէրներ եւ ազգային ու միջազգային այլ ձեռնարկներ, ի պատիւ երիտասարդութեան:

×

Համաշխարհային սկաուտական շարժումն ալ որոշած է կազմակերպել կամ մասնակցիլ շատ մը ձեռնարկներու, քանի որ անոնց նպատակն է ստեղծել բարեկամական սերտ կապեր աշխարհի երիտասարդական բոլոր միութիւններու հետ, այս տարուան ընթացքին:

Բոլոր երկիրներու սկաուտական շարժումները կը կազմակերպեն միջազգային բանակումներ, հանդէսներ, հաւաքոյթներ, հրաւիրելով ներկայացուցիչներ բոլոր ազգերէ եւ կամ օժանդակելով բոլոր միջոցներով երիտասարդական եւ սկաուտական միութեանց, աւելի ամրացնելու համար եղբայրական կապերը: Հաւանաբար այս տարին իր կարեւորութեամբ պիտի ձգէ յուսադրիչ յիշատակներ եւ քաջալերէ նոր եւ աւելի կենսական երիտասարդական ձեռնարկները:

Բոլոր երկիրներու սկաուտական շարժումները՝ Ամերիկայէն Ասիա կամ Եւրոպա, Ատլանտեանէն մինչեւ Խաղաղական, 16 միլիոն անդամներով, կազմակերպած են բանակումներ եւ մանաւանդ աւելի երկիրներու սկաուտական շարժումները կը հրաւիրեն ամէն երկրէ սկաուտական խմբակներ, խումբեր, նոյնիսկ փոքր թիւով՝ 15 օրուան բանակումներու, պտոյտներու եւ կամ հաւաքոյթներու: Արդէն շատ մը միութիւններ սկսած են պատասխանել եւ մասնակցիլ այս հանդիսութեանց:

×

Հայ Արիներու Միութիւնն ալ ընդունած է եւ պիտի մասնակցի թէ՛ Ֆրանսա եւ թէ՛ Ֆրանսայէն դուրս եղող միջազգային երկու ձեռնարկներու: Պիտի մասնակցի Գերմանիա գումարուելիք համաշխարհային սկաուտական համաժողովին, ուր, բացի զուտ սկաուտական հարցերէ, յայտագրին մէկ մասը նուիրուած է «Երիտասարդութեան տարի»ին: Հայ Արիներու Միութեան կողմէ վարիչներուն հետ պիտի մասնակցին նաեւ երիտասարդ պատասխանատուներ: Հրաւիրուած են եւ պիտի մասնակցին միջազգային համբաւ ունեցող քաղաքական եւ մտաւորական անձնաւորութիւններ, զանազան երկիրներէ:

Առաջին անգամ ըլլալով Սպանիոյ սկաուտական միութիւնը կը կազմակերպէ նաեւ միջազգային բանակում մը Պարսելոնայի մօտ, Եւրոպայի սկաուտներուն համար: Պիտի մասնակցին 20 երկիրներ: Մենք՝ Հայերս ալ, առաջին անգամ ըլլալով պիտի մասնակցինք Սպանիա տեղի ունենալիք բանակումի մը: Յայտագրին մաս կը կազմեն ներկայացումներ, սեմինարներ, մշակութային հաւաքոյթներ՝ երիտասարդներուն նուիրուած, պարեր, երգեր:

Հայկական պատուիրակութիւնը կը մասնակցի 26 արենոյշներով եւ սկաուտներով, շրջանային չորս պետերով եւ խմբապետերով՝ փարիզեան շրջաններէն եւ Լիոնէն:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՈՒՔՍՈԼՈԺԻԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂ ԿԱՏԱՐՈՒՄՈՎ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

×

ՄԻԼԱՆՕ. - («Յառաջ»). - Անցեալ Յունիս ամսու 16-էն 20, Մոնրէալի (Գանատա) մէջ տեղի ունեցաւ «Աուքսոլոժիի» Միջազգային 4-րդ Համագումարը: Աուքսոլոժի յունարէն բառէ կազմուած է (Աուքսիսիս) - որ կը նշանակէ աճում եւ որ կը զբաղի մարդկային աճումի զանազան երեւոյթներով, սկսելով բեղմնաւորումէն մինչեւ պատանեկութեան վերջաւորութիւնը: Բազմաճիւղ գիտութիւն մըն է՝ որ իր մէջ կը պարփակէ ժառանգականութիւն, սաղմնաբանութիւն, մանկաբուժութիւն, մանկավարժութիւն, գեղձաբանութիւն, սննդագիտութիւն, մարմնակրթութիւն, մարմնամարզ եւ ուրիշ շատ գիտական մարզեր: Համագումարին կը մասնակցէին բազմաթիւ օտարազգի գիտնականներ որոնք եկած էին աշխարհի չորս ծագերէն. Խորհրդային Միութիւնը ներկայացուած էր մանաւանդ երկու հայ գիտնականներու՝ դոքթորներ՝ Ալպէր Հայրապետեան եւ Կոստանդին Գարակէօզեան, (Երեւանէն): Իտալիայէն կը մասնակցէր Միլանոյի դոկտ. Անահիտ Քէհեաեան: Նիստերու ընթացքին կատարուեցան 36 գիտական զեկուցումներ եւ ներկայացուեցան շուրջ երկու հարիւր գիտահետազօտութեանց արդիւնքները:

Յունիս 19-ին համագումարի վերջին իրիկունը, պանդոկի սրահին մէջ ուր տեղի ունեցան համագումարի աշխատանքները, գործադրուեցաւ փայլուն գեղարուեստական յայտագիր մը, տևելով զանազան պարերու կարճատեւ ցուցադրութեամբ: Յաջորդաբար, յանկարծ ... հրաշալի անակնկալ մը ... Նուագախումբը կը կատարէր հայկական ժողովրդական եղանակներ, առաջնորդելով մեզի հայկական պարերու մթնոլորտին: Նախ՝ կ'երեւէին առանձին, հայ տղաք մեր աւանդական տարազներով. յետոյ աղջիկներ, կը սահէին ... նազանքով շարժելով իրենց ձեռքերն ու մետաքսեայ շղարշները. ու ի վերջոյ, աղջիկ - տղայ միացած, եռանդուն ոստումներով կը փակէին այս պարերը: Այնքան գեղեցիկ էր նուագը, այնքան ճկուն ու վարպետ էին պարողները, այնքան նազելի՝ աղջիկներն ու իրենց տարազները որ յաջողեցան մեծ խանդավառութիւն եւ ուրախութիւն յառաջացնել ներկաներուն միջեւ: Կը լսուէին հիացման արտայայտութիւններ, մեկնաբանութիւններ, «հրաշալի», «անսովոր» եւայլն, եւայլն, զանազան լեզուներով: Յետոյ, աշխարհի տարբեր երկիրներէն հաւաքուած ներկայ բոլոր գիտնականները ոտքի ելան ու երկարօրէն ծափահարեցին մեր ժողովրդական պարերն ու զանոնք կատարողները:

Եւ հոս տեղին է նշել որ այս բոլորին կազմակերպիչը կը հանդիսանար կատարեալ հայ մը եւ մեծ գիտնական մը, բըժիշկ Արթօ Տէմիրճեան, ուսուցչապետը - ռէֆթէօր - Մոնրէալի համալսարանի մարդկային աճման հետազօտութեանց հիմնարկին: Անոր յարատեւ ջանքերուն եւ կազմակերպական տաղանդին շնորհիւ վայելեցինք գիտական եւ գեղարուեստական անմոռանալի պահեր: Այս առթիւ ծանօթացանք նաեւ իր ազնիւ կնոջ եւ երկու զաւակներուն, որոնք մաքուր հայերէն կը խօսէին:

Այսպէս, կարճ խօսքով, այնքան ատեն որ այդպիսի կորովի ու հրաշալի հայորդիներ, Սփիւռքի ճամբաներուն վրայ պաշտպան պիտի կանգնին հայկական արժէքներուն, մեր աւանդութիւններն ու մշակոյթը պիտի գոյատեւեն եւ ապրին յաւերժ:

ԱՐՍԻ

ՀՈՂԱԹԵՐԹՔ

ՄԱՄԲՐԷ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յուլիս 8-ին իր մահկանացուն կը կնքէր գաղափարական ընկեր մը, յանձին Մամբրէ Տէր - Պետրոսեանի:

Ծնած էր 1901-ին՝ Արաբկիրի Ծաղ գիւղը: Տեսած ու ապրած էր Եղեռնի ահաւոր օրերը: 1920-ին անցնելով Պոլիս եւ հոնկէ Ֆրանսա, կը հաստատուէր Լիոն: Արհեստով՝ լուսանկարիչ, Մամբրէ Տէր - Պետրոսեան, ապա, որպէս օգնական - շօֆէօր աշխատած է Լիոնի Անթիքա եւ Սէն Լիւք հիւանդանոցներու մէջ: Ցիւնք գրուած մը: Օր մը Ֆրանսերէն լեզուի անտեղեակ Թուրք հիւանդի մը համար որպէս թարգմանիչ կը կանչուի Մամբրէ որ յիշելով Եղեռնի օրերը, երբ Թուրքեր մանուկի մը ոտքերէն բռնած կը ճօճէին օդին մէջ ու հեռուն կը նետէին զինք, չուզեր թարգմանի դեր կատարել, սակայն հիւանդանոցի տնօրէնութեան հրահանգին վրայ տեղի կուտայ:

Մամբրէն ճանչցայ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան մէջ՝ 1930-ին. գրապահ էր. սիրով ու հաճոյքով կը կատարէր իր պարտականութիւնը. սակաւախօս էր ժողովներու մէջ:

Պատերազմը վրայ հասաւ ու խուրճանչիւս ցրուեցանք: Պատերազմէն ետք Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն Մամբրէ Տէր - Պետրոսեանի ու ինծի պաշտօն կը յանձնէր Նոր Սերունդի հիմը դնելու: Գործի անցանք: Քաղաքին կեդրոնը, ընկերվարականներու սրահին մէջ յաջողեցանք հաւաքել մեծ թիւով պատանիներ:

Մամբրէ Տէր-Պետրոսեան աշխատակցեցաւ «Յառաջ»ի, դառնալով անոր սաներէն մին: Իբրեւ գաղափարական եւ իր համոզումներուն հաւատարիմ անձ, Մամբրէ Տէր - Պետրոսեան քաղցր յիշատակ մը կը կը թողու իր հարազատներուն եւ ընկերներուն:

ՂԱԶԱՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ նշուած է Վահէ - Վահեանի ծննդեան 75-ամեակը եւ գրական գործունէութեան 55-ամեակը: Քէնզինկ - թընի Կեդրոնական Գրադարանի սրահին մէջ ներկայ եղած են Հ. Բ. Ը. Մ.ի Համայնական Եկեղեցական Խորհուրդի, Թէքէեան Մշակ. Միութեան անդամներ, Կիպրոսի Մելգոնեան հաստատութեան նախկին սաներ: Խօսք առնելով Կարպիս Եսայեան ներկայացուցած է Վահէ - Վահեանի կեանքն ու գործը: Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին խօսք առնելով յոբելեարը շեշտած է կարեւորութիւնը հողին, հայրենիքին եւ անդրադարձած Սփիւռքի դերին: Փակման խօսքը արտասանած է Եղիշէ Եպիսկ. Կիզիրեան:

Յուլիս 1-ին, Ս. Պետրոս Եկեղեցւոյ սրահին մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցած է Վահէ - Վահեանի հետ: Խօսուած է նահատակ գրողներու վաստակի արժեւորման, Սփիւռքի հայ արձակի ու բանաստեղծութեան նպաստին, Սփիւռքի հայ գրականութեան ապագային եւ այլ հարցերու մասին:

×

ԳՆԱԼԸԻ կազդուրման կայանի հիմնադրութեան 20-ամեակը նշուած է Յուլիս 7-ին, մասնաւոր հանդիսութեամբ: Առաւօտեան, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Մեսրոպ վրդ. Մութաֆեան: Յաւարտ արարողութեանց, կայանի պարտէզին մէջ տրուած է ճաշ մը եւ տեղի ունեցած է հանդիսութիւնը, նախագահութեամբ Շնորհք Պատրիարքի: Բացումը կատարած է կայանի խնամակալներէն տոքթ. Արթին Մեծատուրեան: Հանդիսութիւնը վարած է Արտաշէս Հիւսիմեան: Կայանին ատենապետը՝ Փայլ Զաք, ողջունած է ներկաները: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է Ֆէրիգիւղի երգչախումբը: Փակման իր խօսքին մէջ Շընորհք Պատրիարք անդրադարձած է կայանի դերին եւ գրուատած տարուած աշխատանքը: Այս առթիւ կայանի խընամակալութեան նախաձեռնութեամբ եւ Վարուժան Քէօսէեանի խմբագրութեամբ հրատարակուած գրքոյկը՝ կայանի քըսանամեակին նուիրուած, բաշխուած է ներկայ հրաւիրեալներուն:

×

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱՅ Թերխանեան սրահին մէջ, Յունիս 21-ին, տեղի ունեցած է խըրախճանք - հանդիսութիւն մը, ի նպաստ հայ քաղաքական բանտարկեալներուն: Բացումը կատարած է Արամ Գայլեան: Լոս - Անճըլըսի հինգ հայ երիտասարդներու պաշտպան յանձնախումբի կողմէ տեղեկութիւններ տուած է Կարպիս Հինտոյեան: Խօսք առնելով Անուշաւան վրդ. Դանիէլեան ներբողած է անձնազոհ մարտիկները: Գառնիկ Սարգիսեան եւ Վիգէն Եաղուպեան ազգային - յեղափոխական երգերով ստեղծած են խանդավառ մթնոլորտ մը: Նուէրներէ գոյացած է տասը հազար տոլար:

×

Յաջորդ օրը, նոյն ձեռնարկը տեղի ունեցած է Պոսթըն, Ուաթըրթաունի Հայ Կեդրոնին մէջ, 300 հոգիի մասնակցութեամբ: Եղած նուէրներէ գոյացած է 10 հազար տոլար:

Յունիս 23-ին, Նիւ - Ճըրզիի Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցած խրախճանքին, որուն մասնակցած են 300 հոգի, գոյացած է 23 հազար տոլար: Բոլոր երեկոյթներուն հանդէս եկած է Լոս - Անճըլըսի հինգ հայ երիտասարդներու նուագախումբը:

×

ՊԼՈՎԴԻՒԻ մէջ, Յունիս 21-ին, տեղի ունեցած է «Արամ Խաչատրեան» երգչախումբի տարեկան համերգը: Մեկնաբանուած են հայկական, պուլկարական ժողովրդական երգեր: Մեներգներով հանդէս եկած են Աւետիս Անմահեան եւ Ստեփան Պիլպիլեան: Երգչախումբը ղեկավարած է Անտոն Քալքանով. դաշնակով ընկերացած է Սոնա Քեսեճեան: Յայտագրի աւարտին խօսք առնելով «Երեւան» կազմակերպութեան վարչութեան անդամ տոքթ. Սուքիաս Եաղուպեան, գրուատած է երգչախումբը եւ գնահատած անոր դերը:

×

ՊՈՒՔՐԷՇԻ «Նոր Կեանք» ամսաթերթի 35-ամեակը նշուած է հանդիսութեամբ մը: Բացումը կատարելով խմբագիրը՝ Սարգիս Սելեան, ներկայացուցած է ճառախօսները: Թերթին առաջին խմբագրապետը՝ Տիգրան Տէր - Գրիգորեան, անդրադարձած է ռումանահայ մամուլի պատմութեան. նախկին խմբագրապետ Թադէոս Շիշմանեան ողջոյնի խօսք արտասանած է, իսկ թերթին աշխատակից Անդրանիկ Անտոնեան շեշտած է «Նոր Կեանք»ի դերը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ Սավօյ պանդոկին մէջ, Յունիս 29-ին, նշուած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղի 75-ամեակը, ճաշ - պարահանդէսով մը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Տիկնանց Յանձնախումբի ատենապետուհին՝ Տիկին Բ. Շիշմանեան: Դրուատանքին խօսք ուղղած է Եղիշէ Եպիսկ. Կիզիրեան: Սեղանը վարած է Մ. Քէօշկէրեան: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած են սրտաբուխ նուէրներ:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՍԷՐԸ ՉԷ ՀԱՄԲԵՐՈՒՄ

Ես նկատեցի, որ Վասոյի խնդիրը խիստ կարեւոր էր. ճրագուի մոմը, որ նա կըպցրել էր յատակի աղիւսի վրայ, այնքան սպառուել եւ կարճացել էր, որ լոյսը կոշիկների վրայ չէր տարածւում եւ այսպիսով դժուարացնում էր նրան աշխատել: Ես վեր առի մոմը, բարձր բռնեցի. նա շարունակեց կարել:

Բայց ինձ հետաքրքրում էր այն, թէ ի՞նչ պատճառով աքսորեցին նրան:

- Ես սպանեցի իմ պարոնին, պատասխանեց նա:

- Ինչո՞ւ համար:

- Երկար է, շատ երկար, եթէ պատմելու լինեմ, մինչեւ լոյս չի պրծնի:

- Միեւնոյն է: Դու խո չես քնում, իմ քունն էլ չէ տանում. դու պատմիր, ես կը լսեմ. այսպիսով աւելի կարճ կը լինի գիշերը:

Նա սկսեց պատմել.

«Ես է ... իշխանի ճորտերից էի: Նա շատ վատ մարդ էր, օրինակ քեզ՝ մի գաշտան: Պատահում էր, կա՛մ տանը կնոջ հետ կռուած է, կա՛մ մի ուրիշը բարկացրել է նրանց եւ կա՛մ հարբած է, նա կատաղած դուրս է գալիս տնից, վա՛յ այն գիւղացուն, որ կը հանդիպի նրան: Նա իսկոյն մի առիթ կը գտնէր գիւղացուն ծեծելու, հայհոյելու եւ իր սիրտը հանգստացնելու: Օրինակ, պատահում էին այսպիսի դէպքեր, գիւղացին մի նոր տրեխներ է հագել: (Նա համզոյգ նոր տրեխներ չէր կարող, երբ գիւղացին նոր բերել չէր կարող, երբ գիւղացին նոր բան էր հագնում եւ պարոնի նմանութիւն էր ստանում): Տեսար, կանչում է՝ «էյ, մարդ»: Գիւղացին մօտենում է, գլուխ է տալիս, կանգնում է: - «Այդ ի՞նչ է», ցոյց է տալիս տրեխները: - «Այդ ի՞նչ է», պացուդ առնեմ, գնում եմ անտառը», պատասխանում է գիւղացին դողալով: - «Տօ, անպիտան, եթէ առանց տրեխների գնալու լինես, ոտներդ կը մաշուե՞ն, եւ հըրամայում է իսկոյն խլել նրանից տրեխները: Մի անգամ գիւղացու մէկը փութաց նրա մօտ: - «Տօ, անշնորհք աւանակ, համարձակւում ես փաթկա՞լ քո պարոնի առջեւ», ասաց նա եւ հրամայեց ծեծել խեղճին:

«Մեր հարեւան Գիորգին մի աղջիկ ունէր, շարունակեց նա, նրա անունը Կէկէլօ էր: Բայց ի՛նչ աղջիկ, այնքան սիրուն էր, որ կարծես գիւղացու աղջիկ չլինէր, այլ ուղիղ պարոնի տնից դուրս եկած լինէր: Մի անգամ նա հանդիպեց ինձ դաշտումը, գալիս էր անտառից, չալակած փայտ էր բերում իրանց համար: Քրտինքը թափւում էր նրա երեսից, թշերը խնձորի նման կարմրել էին: Հէնց որ տեսայ, իմ խելքը գնաց: - «Տուր, Կէկէլօ, ես կը տանեմ չալակդ» ասացի նրան: - «Շատ ծանր չէ, ես կարող եմ տանել» ասաց նա, աւելի կարմրելով: Մենք սկսեցինք խօսելով կամաց - կամաց դիմել դէպի գիւղը, երբ մօտեցանք, բաժանուեցանք միմեանցից, որ մեզ միասին չտեսնեն:

Այդ միջոցին Վասօն այն աստիճան յափշտակուած էր իւր պատմութիւնով, որ ամենեւին չէր նկատում, թէ ասեղը ընկել էր նրա ձեռքից եւ կօշիկները նոյնպէս ընկած էին նրա կողքին: Նա շարունակեց.

«Ես մօրս յայտնեցի, որ Կէկէլօին նրանց դնէ ինձ համար. նա էլ հօրս յայտնեց: Հայրս գնաց Գիօրգի տունը, խօսացաւ տալ մի այծ, հինգ թունգի գինի, մի քանի սօմար սիմինդր, կարճ ասած, խօսեցին, բարիշեցան, նշանը դրեցին: Սպասում էինք որ աշունը գայ. գինին պատրաստուի, որ հարսանիք անենք: Այդ միջոցին, չեմ իմանում, ի՞նչ սատանայ մտաւ իմ պարոնի գլխում, նա հրամայեց, որ Կէկէլօին վեր առնեն իւր տանը որպէս աղախին:

«Աշունքը եկաւ, գինիները հասան, բայց հարսանիքը չկատարուեցաւ: - «Այս տարի չի լինի» ասում էր մեր պարոնը: Իմ սիրտը տրաքւում էր անհամբերութիւնից: Բայց ի՛նչ կարող էի անել, երբ պարոնը այսպէս էր հրամայում:

«Մի անգամ Կէկէլօն գտաւ ինձ անտառում, տեսնում եմ երեսին գոյն չէ մնացել, կ'ասես թէ, սպաննուած լինէր: Հարցնում եմ. - «Կէկէլօ, ի՞նչ է պատահել քեզ հետ»: Նա ոչինչ չէ ասում, հէնց լաց է լինում: Գրկում եմ նրան, դարձեալ հարցնում եմ, - Կէկէլօ, ինչո՞ւ ես լաց լինում»: Նա արտասուքի միջից ինձ պատասխանում է. - «Ա՛խ, վատ մարդ է ... նա շատ վատ մարդ է ... նա Աստուած չունի ... նա...»: Խեղճ աղջիկը չկարողացաւ վերջացնել իւր խօսքը, բայց ես հասկացայ բոլորը...:

(Շար. 145)

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէօսէեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Թոնի Տամատիօ եւ Պ. Սահակ Քէօսէեան, Այրի Տիկին Հայկուհի Քէօսէեան եւ զաւակները, Օր. Արշալոյսի Աղաճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աղաճեան ինչպէս նաեւ Քէօսէեան, Փապուճեան, Գասպարճեան, Գալփաքեան եւ Պաղտասարեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, հարսին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Փապուճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 18-ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Յուլիս 22, ժամը 14-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ժան, Լէոն, Փիէր Յովհաննէսեան եւ իրենց ընտանիքները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՒԱ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 16-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Յուլիս 23, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնթրէօյի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Նկարիչ - գծագրիչ Վաչէ Տէմիրճեան կը փափաքի յարաբերութեան մէջ մտնել հայ նկարիչներու հետ, հաւաքական ցուցահանդէս մը կազմակերպելու մտադրութեամբ: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել՝

508 - 40 - 59

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր անդամները ներկայ գտնուելու 72-րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի 1985 Շաբաթ, Հոկտեմբեր 26, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնին մէջ, 585 Սեդլ Րիվըր Րոտ, Սեդլ Պրուք, Ն. Ճ., ԱՄՆ.:

Ներկայս 72-րդ Ընդհանուր Ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է: Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան յարգոյ իրաւատու անդամներէն, որ անձնապէս ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թուականին եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 26, իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհանուր Տնօրէնին կամ զանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին. -

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, N J 07662, U. S. A.

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1984 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի:

2.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1984 տարեշրջանի ընդհանուր հաշուետուութեան:

3.- Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:

4.- Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:

5.- Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:

6.- Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Պ. ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ — Ատենադպիր
Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ — Ատենապետ

1985, Մայիս 15
Սեդլ Պրուք, Ն. Ճ.

ԾԱՆՕԹ. - Կը խնդրուի իրաւատու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրաւատու անդամներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Հայկանոյշ Նագաշեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման՝ Միհրան Նագաշեան եւ Մկրտիչ Նագաշեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովսէփեան եւ զաւակները 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հայկ Սէմէրճեան 100 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Մաննիկ Փիլոյեանի մահուան առթիւ. - Փիլոյեան եւ Յովհաննէսեան ընտանիք 1000 Ֆ., Տիկին Թագուհի Գրիգորեան, Կրեկուար Գրիգորեան, Փիէռ Փիլոյեան եւ Պէնժամէն Փիլոյեան 1500, Տամլամայեան 300, Ոմն, Համբարձումեան 200-ական Ֆ., Կի Նիքոլա, Մկրտիչ Պապուչեան, Աւետիս Սէմէրճեան, Մասիս Գարիկեան եւ Տէր - Մարգարեան, Ժաք Յովհաննէսեան, Ժանին Ժամկոչեան, Յովհաննէս Սարգիսեան, Ռոպէր Պօյաճեան, Լուի Տըլյանեան, Օննիկ Կէօնճեան, Հրանդ Ճանիկեան, Սեպուհ Ճանիկեան, Մարկոսեան ընտանիք, Քէլէշեան ընտանիք, Կարօ Յովսէփեան, Ժան Մուրատեան 100-ական Ֆ., Գոստան Ժամկոչեան, Շարլ, Խորէն Մուրատեան, Երանուհի Կէօնճեան, Դանիէլեան, Ռոպէր Պալիկեան, Էնէզեան ընտանիք, Ե. Մուրատեան, Ակաթ Սվաճեան, Ժողէֆ Տէրտէրեան, Պայծառ Քիւրէճեան, Մարի Թերզեան, Պօղոս Զիլինկիրեան, Ժանօ Սահակեան, Սմբատ Պօղուքեան, Գարաջի, Նարդուհի Պապուչեան 50-ական Ֆ.:

×

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Պ. Մկրտիչ Գաբրիէլեանէ (Աւինեօն) գիրքեր «Տէր - Դաւթեան - Գ. Կիւլեան» գրադարանին համար եւ հետեւեալ նուէրները. - Պ. Խտուար Տէր - Յակոբեան (դպրոցին), Պ. Հրաչեայ Ջուլհակեան (եկեղ. պայծ.) 500-ական Ֆ.:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդներու առիթով Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Գրասենեակն ու Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը փակ կը մնան ամբողջ Օգոստոս ամիսը:

×

ՁՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Հինգշաբթի, Օգոստոս 1-էն մինչեւ Սեպտեմբեր 2, Երկուշաբթի:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉ. ՄԱՐՄՆՈՅ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

UGAB - Jeunes

SOIREE DISCO

SAMEDI 20 JUILLET
à partir de 22 heures

118, rue de Courcelles
75017 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատրաստէ՝

«ՀԱՅ ԳՐՔԻ»

ցուցադրութիւն մը, 1985, Հոկտեմբերին համար, որ տեղի պիտի ունենայ՝
Palais de la Bourse «Musée de la Marine»
La Canebière, Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՕՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

OPTIMA Tours

ARMENIE
-- 1985 --

— Du 17 au 31 Aout 6.780 F
— Du 31 Aout au 14 Septembre 6.780 F
— Du 14 au 28 Septembre 6.780 F
(tous ces voyages avec aller et retour par KIEV).
— Du 17 au 31 Aout 7.050 F
(2 nuits à MOSCOU dont une à aller et une au retour).

VOYAGE SPECIAL
Sous la conduite de Réverand Père A. KESSEGIAN
du 17 au 31 Août à 6. 780 Frs.
KIEV / EREVAN / TBILISSI / KIEV

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
23

MARDI
23 JUILLET
1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ: 260 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 550 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.012 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 16.012

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻՐ -6% ՖՐԱՆՔԸ ԵՒ ՎԵՑ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՏԱՐԱԴՐԱՄՆԵՐԸ +2%

—×—

Իրերօգնութեան եւ մանաւա՛նդ համակամութեան ոգին տիրապետեց «Դրամական եւրոպական դրութեան» (ԷՄ-ԷՄ-Ը) անդամ ութ Պետութեանց ժողովին, որուն ընթացքին որոշուեցաւ իտալական լիրին արժեզրկումը՝ 6%, մինչ միւս եօթը տարադրամները կը համակերպէին 2% վերարժեւորում մը կատարել:

Ի՞նչ էր պատահած: Գաղտնիք չէ որ լիրը լաւ վիճակի մէջ չէր բաւական ատենէ ի վեր եւ իր արժէքին պահպանումը, ուրիշ բան չէր եթէ ոչ վերարժեւորուած ծոյթ տալ անոր, գործնական գետնի վրայ: Ասիկա այլեւս ընդունելի չէր իտալացի գործատէրերու համար եւ երկրին տնտեսութեան: Ինչ որ յատկանշական է, սակայն, յանկարծակի երեւոյթն է: Ուրբաթ օր էր, որ լիրը, մէկ անգամէն, 20% կը կորսնցնէր տոլարին բաղդատմամբ: Իտալական դրամատուներ կը սկսէին միջոցներ ձեռք առնել, այսինքն՝ լիրի տեղ մառք, ֆրանք եւ մանաւանդ՝ տոլար գնել: Բայց, բուն հարուածը պիտի գար, երբ Թորինոյի Սան - Փաւլօ Դրամական Հիմնարկը գնորդ կը ներկայանար շուկային վրայ՝ 120 միլիոն տոլարի, որեւէ սակով: Ո՞վ էր այդ դրամատան ետին՝ ԷՆԻ-ն, այսինքն Պետութեան քարիւղային ընկերութիւնը: Պատճառ կը տրուէր թեքնիք վճարում մը: Այս էր, որ տակնուվրայ պիտի ընէր Միլանոյի շուկան: Որքան ալ Իտալիոյ կառավարութիւնը «անբնական գործողութիւն» որակէր եղածը, շատ հաւատք ընծայող չկար, քանի որ Իտալիոյ Դրամատունը հսկայ պահեստներ ունի եւ մանաւանդ կ՚ըսուէր, թէ դիմած էր Ֆրանսայի Դրամատան, որ չմիջամտէ զօրավիգ կենալու համար լիրին, որպէսզի այս վերջինը մինչեւ ծայրը երթայ եւ պալարը պայթի: Ինչ որ կը կատարուէր: Պալի ժողովին յաջողութիւնը, այսինքն՝ ութ անդամներու արագ համաձայնութիւնը, պատճառ եղաւ, որ նախատեսուած յաջորդ ժողովը ջնջուի: Իտալիոյ արտաքին առեւտուրի բացը, 1985-ի առաջին հինգ ամիսներուն համար, հասած էր 14 հազար 500 միլիառ լիրի (175 միլիառ ֆրանք), կրկինը՝ նախորդ տարուան:

Եղած կարգադրութիւնը կը նպաստէ Գերմանացիներուն, Ֆրանսացիներուն եւ ուրիշներու, որոնք մտադրած էին Իտալիա անցընել իրենց արձակուրդը եւ ուրեմն՝ 8% կը շահին: Կը նպաստէ իտալական արտադրումներուն, որոնք սակայն վտանգաւոր մրցակից մը կը դառնան Ֆրանսայի հողագործային ապրանքներու արտածման համար: Այդ իսկ պատճառաւ, որոշուեցաւ ի գործ դնել «հաւասարանող գումար»ի դրութիւնը (մոնթան ծոնփանսաթուար) անհաւասարութիւնները նուազեցնելու համար:

× Եւրոպական «օձ»ին անդամներն են Գերմանիա, Հոլանտա, Պելժիա, Լիւքսանպուրկ, Դանիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Իրլանտա:

ԻՏԱԼԻԱ

ԹԷԶԵՐՈՅԻ ԱՂԷՏԸ՝ 214 ՄԵՌԵԱԼ, 27 ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

—×—

Երկուշաբթի առտու, վերջին հաշուեկշռի մը համաձայն, մեռեալներու թիւն էր 214 եւ 27 անձեր ալ անհետացած էին, այսինքն՝ դիակները չէին գտնուած: Պատահած աղէտը Տոլոմիթներու այդ փոքրիկ գիւղին մէջ, Ուրբաթ ցերեկ, երկրաշարժի մը պէս ցնցած է շրջանը: Արուեստական լիճի մը ամբարտակին փըլուզումն է, որ վեց քիլոմեթրի վրայ քշած է ջուրեր ու ցեխ, հեղեղի պէս, հետը տանելով տուն, պանդոկ, ամէն բան:

Յուզումէն ետք՝ ժամը եկած է հաշուեյարդարներու եւ արկածին պատասխանատուները կը փնտռուին: Քսան երկվայրկեանի մէջ, երեք պանդոկներ՝ Սթավա, Միրամոնթի, Էրիքա քարուքանդ եղած են: Ամբաստանութիւնները չեն պակսիր եւ իտալական օրաթերթերու խորագիրները խօսուն են, այդ ուղղութեամբ՝ «Սպաննուած, բայց ո՛չ միայն ցեխին կողմէ», «Գայթակղեցուցիչ անփութութիւններ», «Կամովին եղած աղէտ» եւայլն, եւայլն: Որքան հիացում տիրած է Իտալիոյ սահմաններէն ալ անդին, ի տես հասած օգնութեանց արագութեան եւ կատարելութեան, նոյնքան վրդովում կայ, որովհետեւ արկածը պէտք չէ պատահէր, եթէ այդ ամբարտակը աւելի ամուր շինուած ըլլար: Մնաց որ ձմրան իջած ձիւներէն ետք, արդէն բնակիչներ նկատած էին որ թափանցումներ կային եւ ցեխի կոյտեր սկսած էին սահիլ: Կիրակի առաւօտեան պատարագին ներկայ եղած է Հանրապետութեան նորընտիր Նախագահը՝ Քոսիկա, որ խոստացած է քննութիւն կատարել տալ: Հետաւեսիլքէն ալ չեշտած է «Պատասխանատուները կը պահանջեմ»:

Այս ամբարտակը «աւազէ դղեակ»ի մը պէս շինուած էր, կ՚ըսէ վերապրող մը, կրաղիւսի հետք իսկ չկար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վեց նոր նահանգներու մէջ, պաշարման վիճակը վերցուեցաւ, մէջն ըլլալով մայրաքաղաքին՝ Անգարայի մէջ: Պաշարման վիճակ կը «վայելեն» միշտ՝ Պոլիս, Ատանա եւ արեւելեան 15 նահանգներ, ուր Քիւրտերու եւ բանակին միջեւ բախումները չեն դադրիր: Մոնտի աշխատակիցը, որ քանի մը օր առաջ ալ Քիւրտերու մասին գրած էր, կ՚ըսէ թէ Անապաթանի ընդհ. քարտուղարին համաձայն, աշնան Պոլիս ալ պիտի վերնայ: Ասիկա կարեւոր է, երբ նկատի առնուի որ օսմանեան նախկին մայրաքաղաքին մէջ կը հրատարակուին գլխաւոր օրաթերթերը, որոնք պարտին միշտ ի մտի ունենալ զինուորական իշխանութեանց փափաքները: Բանտերը միշտ լեցուն են, սակայն եւ դատավարութիւններն ալ կը քաշքշուին, պետական զինուորական հարուածէն հինգ տարի ետք: Անավաթանի մէկ պարագլուխին համաձայն 35 հազար բանտարկեալ կայ: Միւս կողմէ, քիւրտ յեղափոխական Ռիզկարի կազմակերպութեան մէկ անդամը մահուան դատապարտուած է Տիարպէքիրի զինուորական դատարանին կողմէ: Իր մէկ ընկերն ալ 20 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է:

ՊԵՐՆԱՐ ԻՆՕ, 5-րդ անգամ ըլլալով յաղթական մուտք գործեց Շան զ'Էլիզէ, Ֆրանսայի շրջանը հեծանիւով վերջացընելէ ետք: Նոյն օրը, ուրիշ Ֆրանսացի մըն ալ՝ (մօրմէ՝ Հայ) Ալէն Փրոսթ շահեցաւ Սիլվըրսթոնի Ֆորմիւլ 1, կառքի Մեծ Մրցանակը:

ՀԱՐԱՒԻ - ԱՓՐԻԿԻ մէջ պաշարման վիճակ հռչակուած է, մթնոլորտը շատ լարուած է եւ միջադէպերն ու արիւնալի բախումներն ալ չեն դադրիր: Սարսափի այս դրութեամբ, Աֆրբթհէյտի ախոյեանները կը խորհին թէ կարելի է միշտ երկիր կառավարել:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թուրք ապօրինի Հանրապետութիւնը կազմեց նաեւ իր ապօրինի կառավարութիւնը: Համախմբումի դահլիճ մըն է, որու մէջ գլխաւոր նախարարութիւնները կ՚առնէ Տէնքթաշի պահպանողական կուսակցութիւնը (Նախարարապետութիւն, արտաքին, պաշտպանութիւն, տնտեսութիւն եւ ելմտական, առեւտուր):

«ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ» կապակցութեամբ, այս անգամ «Էսթ - Ուէսթ»ի մէջ է որ Օկիւսթ Լըքէօր յօդուածով մը, կ՚անդրադառնայ «համայնավար կուսակցութեան կրկնակ ղեկավարութեան գրաւման շրջանի ընթացքին»:

ԱԼԻ ԱՂՃԱ Ցիսուսէն Ֆրօյտի անցած է, այս անգամ ալ յայտարարելով թէ՝ հազար անգամ աւելի շրջահայեաց է քան Ֆրօյտ: Մամուլի Ֆրանսական Գործակալութիւնը հարց կուտայ թէ ի՞նչ է արդեօք Աղճայի հետապնդած նպատակը. - յիմարանո՞ց դրուիլ:

ՏՈԼԱՐԸ կրկին կը բարձրանայ եւ 8 ֆրանք 85-ի հասած էր Փարիզ, Երկուշաբթի առտու:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿԻ ՏԻՒՔՈԼՈՆԷ

Ազգ. Ժողովի փոխ - նախագահ եւ Վալտը Մառնի համայնավար երեսփոխան՝ Կի Տիւքոլոնէ նամակով մը, դիմած է Արտաքին յարաբերութիւններու նախարարին, որպէսզի Ֆրանսա միջամտէ ՄԱԿ-ի մօտ, ճանչցնել տալու համար Հայերու ցեղասպանութիւնը: Նամակին մէջ (որուն կ՚արձագանգէր «Ֆիկառօ», Երկուշաբթի, Յուլիս 22), Տիւքոլոնէ կ՚ըսէ ի մէջ այլոց թէ Թուրք ներկայացուցիչին ճնշումները պատճառ եղած էին որ տասը տարի առաջ տեղ գտած 30-րդ պարբերութիւնը հանուի եւ քանի որ կրկին օրակարգի նիւթ է, Օգոստոսին, ՄԱԿ-ի ենթայանձնախումբի նիստին, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները պէտք է աշխատանք տանին, որ խնդրոյ առարկայ պարբերութիւնը կրկին ներմուծուի: Կի Տիւքոլոնէ իր գոհունակութիւնն ալ կը յայտնէ այն յառաջդիմութեան համար, զոր հայ ժողովուրդի արդարութեան դատը արձանագրած է, մասնաւոր գոհունակութիւն յայտնելով Նախագահ Միթերանի կատարած այցելութեան Վիէն (1984, Յունուար 7):

«ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԻՆ» ՎԵՐՋԻՆ ՋՈՀԸ՝ ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆ...

«Ֆիկառօ»ի կիրակնօրեայ 2 յաւելուածներուն մէկը՝ Մատամ - Ֆիկառօ առանձնաշնորհն ունեցած է քանի մը էջ հրատարակելու Անրի Վերնէօյի յուշերու հատորէն, խորագրուած՝ «Մայրիկ» եւ որ լոյս կը տեսնէ Օգոստոս 28-ին, Լաֆոն հրատարակչականի կողմէ: Այս առընչութեամբ, սակայն, Մատամ - Ֆիկառօ, էջին եզերքը մեծատառ կը գրէ.-

«Հինգ տարեկանին կը կոչուէր Աշոտ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ, եւայլն, եւայլն»: Պարզ է, պէտք է ըլլայ Մալաքեան, բայց բնական է որ «Մանուշեան հարցը» այնքան մղձաւանջի բնոյթ առաւ, որ «Ֆիկառօ»ի գրաշարն ալ կրնայ արդարանալ:

Յուլիս 20 / 21-ի այս թիւին մէջ, կան նաեւ նկարներ եւ մաս մը այն յուշերէն, որոնք կը վերաբերին իր ծնողքին անցեալին, Մարսէյլ ժամանումին եւ իր մանկութեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 9 - 18)

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒՈՅ ԱՆԴԱՄ

Արձակագիր Սերօ Խանզադեան ընտրըւած է պատուոյ անդամ Հայկական Աշխարհագրական Ընկերութեան: Իրմէ առաջ, բացի բուն մասնագէտներէ, նոյն Ընկերութեան պատուոյ անդամ ընտրըւած էին Աւետիք Իսահակեան, Դերենիկ Դեմիրճեան, Մարիետա Շահինեան եւ մշակոյթի այլ անուանի դէմքեր:

×

«ԲԱՍԷՆ» ՀԱՄՈՅԹԻՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սովետակերտ գիւղի մշակոյթի տան «Բասէն» երգի ու պարի համոյթի ժողովրդականութիւնը հետզհետէ կը տարածուի Հայաստանի զանազան շրջաններու: Ազգագրական խումբը մեծ մասամբ բաղկացած է Արեւմտեան Հայաստանի Բասէն գաւառէն գաղթած Հայերու զաւակներէ: Գաղթած Հայերը իրենց հետ բերած ու պահպանած են աւելի քան յիսուն երգեր ու պարեր, որոնք վերածընուած եւ բեմ բարձրացած են, շնորհիւ համոյթին: Ներկայիս Վարդենիսի շրջանի գիւղերու մշակոյթի տուներու, հարսանիքներու եւ այլ տօնախմբութիւններու ժամանակ յաճախ կը հնչեն «Էրզրումի», «Արազն անցայ», «Բատոլա», «Դոնէ - եար», «Կաքաւը քարին», «Բասէն բարի» եւ այլ պարերգներ: «Բասէն» համոյթը ամէն տարի համերգներով հանդէս կուգայ գիւղերու աշխատաւորութեան առջեւ, ինչպէս նաեւ կը մասնակցի զանազան մրցումներու: «Գառնի 84» եւ «Էրեբունի - Երեւան» տօնախմբութիւններուն համոյթը պարգեւատրուած է պատուոյ գիրով: Վերջերս, «Բասէն» խումբը մասնակցեցաւ Երեւանի Բազմարուեստից Հիմնարկին մէջ կազմակերպուած ազգագրական երգի փառատօնին եւ արժանացաւ Բ. մրցանակի: Խումբին ղեկավարն է մշակոյթի տան տնօրէնը՝ Սօս Գարոյեան:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ Բ· ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ՎՏԱՆԳ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէի տեսարանական-քաղաքական պաշտօնաթերթ ԼԵՆԻՆԵԱՆ ՈՒՂԻՈՎ *ամսագիրին մեր վերջին ստացած թիւին մէջ, Մայիս, պատմական գիտութիւններու դոկտոր Վ· Մուրադեան,* ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄԿՈՒՍԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻ *խորագիրին տակ, երկար յօդուածով կ'աշխատի պարզել Խորհ· Հայաստանի ձեռք առած բացառիկ միջոցները, Անդրկովկասի երեք Հանրապետութիւններուն շրջագիծին մէջ, Համաշխարհային Բ· պատերազմի առաջին օրերէն սկսեալ: Անշուշտ այն օրէն, երբ նացի Գերմանիա կը յարձակի Խորհ· Միութեան վրայ:*

Կէտ մը, ծանօթ ոմանց, զոր կ'արձանագրենք եւ որուն կ'անդրադառնանք, մեր ուշադրութեան կ'արժանանայ, հասկնալի պատճառներով:

Նացիական Գերմանիոյ յարձակումին առիթով՝ ընդդէմ Խորհ· Միութեան, կեդրոնը հրապարակ կը դնէ մարտական նշանաբանը, - Ամէն ինչ ռազմաճակատի համար, ամէն ինչ յաղթանակի համար: *Պատկան իշխանութիւններուն կողմէ կը ստեղծուի պաշտպանութեան պետական Կոմիտէ:*

Այս շրջագիծին մէջ, պատերազմի ծաւալումէն իսկ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութիւնը կը ստանձնէ իր պարտաւորութիւնները: Հայերէն, Ռուսերէն եւ Ազրպէյճաներէն յատուկ թռուցիկներով կը հաղորդէ, կը ծանօթացնէ Հանրապետութեան քաղաքացիներուն, Խորհ· Միութեան կեդրոնական կառավարութեան ձայնասփիւռի միջոցով կատարած յայտարարութիւնները՝ 1941 *Յունիս* 22, *պատերազմին մասին: Զինուորակոչութեան աշխատանք կը կատարէ: Հայաստանի Ժողկոմխորհի նախագահ Ա· Փիրումեան, քանի մը օր ետք, զեկուցումի մը ընթացքին, իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ, քանի զօրակոչի հրաւէրը յաջողութիւն կ'արձանագրէ:*

Պատերազմի սկիզբէն իսկ լայն թափ կը ստանայ Հայաստանի Կոմկուսի ռազմամոբիլիզացիոն *աշխատանքը: Առաջին փուլը՝ նոր զօրագունդեր կազմել, պահեստի ուժեր համախմբել, պաշտպանութեան գիծեր հաստատել եւայլն:*

Մեր ուշադրութեան արժանացող կէտը· - Թուրքիա 26 *զօրագունդ, զօրաբաժին կը զետեղէ Անդրկովկասի ճակատին վրայ՝ առաջին իսկ ազդանշանին, ուրեմն պատեհ առիթին, յարձակում գործելու համար Անդրկովկաս:*

Կը մէջբերենք պարբերութիւնը, իբրեւ կարեւոր փաստ:

Այդ հարցերը, - *զօրակոչ, պաշտպանութեան գիծեր եւայլն*, Հայաստանի եւ Անդրկովկասի միւս Հանրապետութիւնների համար բացառիկ հրատապ նշանակութիւն ունէին, քանի որ այդ ժամանակ Թուրքիայի եւ Իրանի կառավարող շրջանները սերտօրէն կապուած էին փաշիստական Գերմանիայի հետ, եւ բացառուած չէր թշնամական ուժերի ներխուժումը մեր երկրին՝ հարաւային սահմաններից: ՅԱՏԿԱՊԷՍ ՄԵԾ ԷՐ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՍԱՆՁԱԶԵՐԾՄԱՆ ԸՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ ԱՅՆ ԺԱՄԱՆԱԿՈՒԱՅ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՌԷԱԿՑԻՈՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՂՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ: ՆՐԱ ԳԼԽԱՒՈՐ ՇՏԱԲԸ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ (*) ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՄ ԿԵՆՏՐՈՆԱՑՐԵԼ ԷՐ 26 ԴԻՎԻԶԻԱ, ՈՐՈՆՔ ՊԱՏՐԱՍՏ ԷԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԻՍԿ ԱԶԴԱՆՇԱՆԻ ԴԷՊՔՈՒՄ ՀԱՐՈՒԱԾ ՀԱՍՑՆԵԼ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՆ: (**)

(*Այս եւ յաջորդ, պարզ եւ գլխաւոր ընդգծումները մեր կողմէ, Ժ· Մ·*):

Իրաց այս վիճակին մէջ, պատասխանատու մարմիններուն նպատակները կը դառնան մէկ կողմէ զինուորական ուժեր հայթայթել ռազմաճակատին եւ, միւս կողմէ, ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՑՈՅՑ ՏԱԼ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆԸ՝ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՀԵՏ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՒՆԵՑԱԾ ՍԱՀՄԱՆԻ ԱՄՐԱՊՆԴՄԱՆ: *Հայաստանի հողամասին վրայ գտնուող գործատուներ, կամուրջներ, ռազմական կէտեր պաշտպանութեան կ'ենթարկուին, դիմադրական ուժեր կեանքի կը կոչուին, ահաբեկչական խումբեր՝ Հանրապետութիւնը անառիկ ամրոցի վերածելու առաջադրութեամբ:*

Զանց կ'առնենք կարգ մը մանրամասնութիւններ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ: *Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէն* 13 *լիակատար նիստեր կը գումարէ: Քննութեան կ'առնուին պատերազմական* 30 *հարցեր՝ տեղական տնտեսութիւն, ռազմաճակատի պարէնաւորում եւայլն: Երկուքը՝ շատ կարեւոր: Արտադրութիւն եւ ապահովում ռազմամթերքի, համազգեստի: Այս՝ Խորհ· Միութեան զինուորական գործատուներու անխափան աշխատանքը ապահովելու անհրաժեշտ միջոցներու հայթայթում եւ ռազմագիտական նիւթերու հետ կապ ունեցող կարգ մը տեսակներու հայթայթում, ժամանակին:*

Պատերազմը, պարզ է որ կը դառնայ, կեդրոնին եւ ծայրամասերուն միջեւ հաստատուած կապերու ընդհատումին: Ուրեմն, անհրաժեշտ կը նկատուի շարք մը հում նիւթերու արտադրութեան ծաւալումը:

1942-*ի* ԱՄԱՌԷՆ ՍԿՍԵԱԼ: *Կովկասի ճակատամարտ: Ռազմագիտական կարեւոր նշանակութիւն:*

Նացիները կը մօտենան Ստալինգրադի եւ Կովկասի նախալեռներուն: Շեշտակի փոփոխութիւն իրաց կացութեան մէջ: Անդրկովկասի Հանրապետութիւնները այլեւս կը խզուին կեդրոնին հետ, ըլլալի կերպով կը դժուարանայ հում նիւթերուն մատակարարումը դէպի կեդրոն: Նաեւ՝ ռազմամթերքին: Յատուկ ժողով՝ Անդրկովկասի համար ստեղծուած վտանգաւոր վիճակը քննելու համար: Անդրկովկասի երեք Հանրապետութիւնները կարելի բոլոր միջոցները ի գործ կը դնեն անհրաժեշտ օժանդակութիւնը ցոյց տալու համար կեդրոնին:

Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի տնտեսութեան տագնապները լուծելու համար միացեալ յատուկ ժողովներ կը գումարուին: Տնտեսական սերտ համագործակցութիւնը, կը գրէ Վ· Մուրադեան, մեծ դեր կը խաղայ դժուար հարցերը լուծելու ուղղութեամբ:

Ցուցումին ընթերցումը ցոյց կու տայ, թէ Հայաստան մեծ օժանդակութիւն կ'ապահովէ Վրաստանի եւ, յատկապէս, Ազրպէյճանի: Ընթացք տալով Ազրպէյճանի Կեդր· Կոմիտէին 1942 *Մարտ* 30-*ի նամակ - դիմումնագիրին՝ ուղղուած Հայաստանի, շարք մը պահանջներու մասին, քարիւղա - քիմիական արտադրութեան կապակցութեամբ,* մէկ ու կէս - երկու ամսուայ ընթացքում Հայաստանի քիմիական արդիւնաբերութեան արտադրանքի կարեւոր տեսակներն սկսեցին առաքել Ազրբեջանի նաւթակոմբինատին: *Վրաստան կը խնդրէ Հայաստանէն իր կաշիի եւ կօշիկի գործատուներուն համար անհրաժեշտ նիւթեր: Դրական պատասխանը, սոր հետեւող իրագործում - կարգադրութիւնը՝ անմիջապէս:*

Ցիշատակութիւն չկայ, թէ Հայաստան ի՛նչ բնոյթի օժանդակութիւն կը խնդրէ եւ կը ստանայ միւս Հանրապետութիւններէն:

Կը գրէ, - Գերմանաֆաշիստական զաւթիչների դէմ մղուած Հայրենական մեծ պատերազմի ռազմաճակատներում մարտնչում էին Հայ ժողովրդի աւելի քան կէս միլիոնորդիներ եւ դուստրեր:

Ժ· ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Անդրկովկասէն դիտելով կ'ըլլայ արեւմտեան ճակատ:

(**) Թրքական մէկ դիվիզիա պէտք է հաշուել տասնէն - տասնեւհինգ հազար զինուոր, մօտաւոր սահմանումով, ըստ մեր հարցումներուն, լաւատեղեակ անձերու: Կարեւոր պիտի ըլլար նշդել, թէ թրքական զօրաբաժինները, հիմնական կերպով ո՞ր ուղղութեամբ կեդրոնացած

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՕԹԵՒԱՆՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

—— × ——

ԽՄԲ· - Պուքրէշ լոյս տեսած է Ճորճէ փոթրայի նոր աշխատութիւնը՝ «Պուքրէշի օթեւաններուն պատմութիւնը» խորագրով, որուն գրախօսականը ստորագրած է Նշան Քրուշ: Կուտանք յօդուածը, իր շահեկանութեան համար:

×

Շարունակելով «Անցեալի Պուքրէշէն» (1981) *իր նախորդ հատորը, պատմաբան Ճորճէ Փոթրա կ'ապացուցանէ, այս նորագոյն գործով, իր հաւատքը այն նիւթին հանդէպ, որուն նուիրած է ուսումնասիրութիւններու ամբողջ կեանք մը· Պուքրէշին պատմութիւնը: Այս անգամ, ան ընտրած է օթեւանները, որովհետեւ անոնք «կարեւոր նպաստներ բերած են Պուքրէշի կեանքի զարգացման: Երեւան եկած ԺԸ· դարու վերջաւորութեան, երբ քաղաքին կեանքը կը սկսէր ձեւաւորուիլ, պատրաստելով իր անցքը աւատականութենէն դէպի դրամատիրութիւն, այս օթեւանները ազդակներ դարձան, որոնք ուղղակի նպաստեցին առեւտուրին եւ արհեստներուն ծաղկման»:*

Ճորճէ Փոթրային հատորը բաժնուած է երեք գլուխներու· - «Պուքրէշի տնտեսական կեանքը ԺԶ· - ԺԸ· դարերուն», «Պուքրէշի օթեւանները», «Օթեւաններուն նպաստը Պուքրէշի կեանքին զարգացման», - որոնք կ'ընդգրկեն ձեռագիրներէ, փաստաթուղթերէ, զանազան վաւերաթուղթերէ քաղուած տուեալներ, կազմելով Եւրոպայի խաչմերուկային առեւտրական այս անկիւնին 200 *տարուան տեւողութեամբ ընդարձակ համայնապատկեր մը:*

Պուքրէշ այցելողները կը հաւաստէին որ «փողոցները եւ շուկաները լի էին խանութներով, ուր ռումէն, յոյն, հայ, խալացի վաճառականները կը ցուցադրէին արժէքաւոր եւ այլազան ապրանքներ, հաճելի յարդարանք մը ներկայացնելով քաղաքին»: Նպարավաճառները, մսավաճառները, գինեպանները, վաշխառուները կը նրբերանգէին Պուքրէշի առեւտուրը («Վաշխառութիւնը արհեստ մըն էր, զոր կը կատարէին միայն օտարները, ընդ որս ամէնէն ճարտարները կը դառնային Յոյները, Հրեաները եւ Հայերը»):

ԺԽ· դարուն Պուքրէշի մէջ կը հիմնադրուին օթեւանները, որոնք վճռական դեր մը պիտի խաղան քաղաքին տնտեսական կեանքին մէջ: Հեղինակը Մանուկին օթեւանը կը սեպէ «կատարելագործուած տիպ մը», ճարտարապետական տարրերու համեմատութեան, ծաւալներու, չքեղութեան տեսակէտէ: Իր «համբաւը կը պարտի մեծապէս Մանուկ Պէյի, մարդ մը՝ որուն մասին այդքան ճշմարտութիւններ եւ առասպելներ լսուեցան, որով անձնաւորութիւնը երբեք չի կրնար զանազանուիլ պատմական ճշմարտութեան արդարացի չափերէն»: Մանուկ Պէյ Միրզայեանի կենսագրութիւնը կատարելէ ետք, Փոթրա բազմաթիւ էջեր կը յատկացնէ անոր օթեւանին: Հաւանաբար Մանուկը օթեւանին կառուցումը ծրագրած էր Պուքրէշ կատարած իր առաջին առեւտրական ճամբորդութիւններու ընթացքին: Շէնքին տեղը կը պատկանէր իշխանական արքունիքին: «Օրինական սահմանաւորումը, որ կ'արգիլէր օտարներուն Պուքրէշի եւ երկրի մէջ սեփականութիւններ գնել, Մանուկին համար ի զօրու չեղաւ, իբր երախտապարտութիւն որ յաջողած էր մայրաքաղաքին հեռացնել Մանով Իպրահիմին աւազակախումբերը եւ քաղաքը փրկել»: Այլապէս, ինչպէս յայտնի է, Մանուկ՝ «հսկայ, շատ խելամիտ եւ հմուտ, ազնիւ եւ չքեղ, մարդը խորապէս ճանաչող, ճարտար, խորամանկ, կատարելապէս 12 լեզուներ խօսող», կարեւոր ծառայութիւններ բերած է Օսմանեան Կայսրութեան եւ ցարական Ռուսիոյ, երբ ասոնք պատերազմի մէջ էին: Մանուկի մահէն ետք (1817), *իր երախաները փոքր ըլլալով, օթեւանը կառավարուած էր Թեմական Խորհուրդի մը կողմէ, իսկ պատասխանատուն Վարդան Հաճիովն էր:* 1858 - 59-*ին, օթեւանին մէջ կը գտնուէին խանութներ (կերպասեղէն, ալիւր եւայլն), ընդ որս Խաչիկ Մկրտիչին:*

Բացի Մանուկի օթեւանէն, Պուքրէշի մէջ կառուցուեցան ուրիշ օթեւաններ եւս: Այսպէս, իշխան Շերպան Քանթաքուզինօ, 1683-*ին, կը կառուցէ օթեւան մը, օրինակ առնելով ԺԽ· դարու Վենետիկի «Ֆոնտաքօ տէի Թուրքի, իր Ֆոնտաքօ տէի Արմենի», որոնք վաճառականներուն պահեստարաններն էին:* 1821-*ին Փոտուլ Մոկոշոայեց փողոցին վրայ կառուցուած Քըմփինեանու օթեւանը* 1832-*ին կը դառնայ Սերաֆիմ եղբայրներուն սեփականութիւնը, որոնցմէ Փեթրաքէն, ծագումով Հայ եւ Կ· Պոլիս ծնած, Նափոլէոնի թարգմանիչը եղած էր Ռուսիոյ արշաւի ատեն Պատրիարքարանի բլուրի ստորոտին, կը բարձրանար Գարագաշ օթեւանը, ուր եկեղեցական առարկաներու խանութներ կային: Դարձեալ Փոտուլ Մոկոշոայէի վրայ, այսօրուան Ռումէն Աթէնէումի դիմաց,* 1870-*ին կը գտնուէր Սիմիոն Հային օթեւանը: «Թմբլիներով օթեւանը» գրեթէ միակն է (բացի Մանուկի օթեւանէն՝ վերանորոգուած) Պուքրէշի այսօրուան օթեւաններէն, որ դեռ կը պահէ անցեալի յատկանիշները եւ չքեղութիւնը: Այդտեղի խանութներու տէրերուն կարգին, կը գտնուէին հայ վաճառականներ՝ Գառնիկ Տէրմէնճեան եւ Միքայէլ Գաբրիէլ: ԺԸ· դարուն, Շերպան Վոտ (իշխան) օթեւանին մէջ, բացուեցաւ Պուքրէշի առաջին դեղատունը, սեփականութիւնը՝ հայազգի Հաճի Քիրիաք Արթուրին, շատ ճարպիկ անձ մը, որ յետոյ հիմնադրեց չուխայի գործարան մը եւ իշխանութեան կողմէ ազնուականի տիտղոս ստացաւ: Շնորհիւ իրենց ծաւալուն ստուարութեան եւ հաստատութեան, օթեւանները միաժամանակ պաշտպանման եւ ապաստանի դեր ունէին, նաեւ մշակութային ընկերային նպատակներու կը ծառայէին: Այսպէս,* 1813-*էն ետք, Մանուկին օթեւանը կ'ապաստանէր մանչերու գիշերօթիկ մը, իսկ յետոյ, այստեղ սարքուեցաւ թատերասրահ մը:* 150 *տարի առաջ, Պուքրէշի օթեւանները բուռն զարգացման մէջ էին: Աստիճանաբար, անոնք կ'անհետանան կամ կը վերածուին՝ քաղաքին նոր պահանջներուն համապատասխանելու: Մանուկին օթեւանը,* 1870-*ին, պանդոկի կը վերածուի «Տաչիա» անունով, մինչ օթեւաններուն մեծամասնութիւնը «կը համակամին եւ լռութեամբ կ'ընդունին բըրիչին անգութ հարուածները»:*

ՆՇԱՆ ՔԸՌՈՒՇ

էին, Հայաստան, անկասկած: Ադրբեջանցիները՝ թրքախօսու մահմետական Թուրքեր, ծափերով եւ ողջոյններով պիտի ընդունէին իրենց ցեղակիցները: Դաշոյնի կոնակի հարուածն ալ վերապահելով Հայերուն:

-- Առ ի տեղեկութիւն, իբրեւ մանրամասնութիւն: 1941 Մայիս 5ին, Անգարա անակնկալ հրամանագիրով մը մինչեւ 45 տարեկան պահեստի կոչուածներ կը հաւաքէ՝ Հայեր, Յոյներ, Հրեաներ եւ այլ ոչ-իսլամներ: Նոյնիսկ գիշերանոցով մարդիկ գիշերանց տուներէն կը հաւաքէ: Խեղդանոցներէ, հիւանդանոցներէ, նոյնպէս: Զանոնք Պոլիսէն կը տեղափոխէ Եոզկաթի, Կեսարիոյ, Սեբաստիոյ, Աֆիոն-Գարահիսարի եւ այլ վայրերու լեռնային լերկ վայրեր, գնդացիրներով պաշարուած: Կ'արգելափակէ: Փոսեր փորել կու տայ՝ հոս պիտի թաղուիք ըսելով, մոռցէք ձեր տունը, աւելցնելով:

Թրքական այս սեւ ծրագիրը ջուրը կ'իյնայ զինուորական - քաղաքական ծանօթ պատճառներով: Այս ձեւով կ'ազատին Պոլսէն եւ ապա Անատոլուէն հաւաքուած եւ սպաննուելու դատապարտուած ոչ-իսլամներ, որոնք 1942 Յուլիսին տուն կը վերադառնան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՋՈՒԼՈՒՄ Է ՄԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. - «Կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն, մեղա՜յ, մեղայ Արարատին»... : 1929-ին է, որ Շահնուր «Նահանջ»ի էջերէն կը մատնանշէր - արդէ՛ն - ցաւը, որ այսօր աւելի հրատապ բնոյթ առած է: Այս գրութեամբ, նման ահազանգ մըն է, զոր կը հնչեցնէ մեր աշխատակիցը, մատը վէրքին վրայ դնելով: Երբ պիտի զգաստանանք եւ անդրադառնանք, թէ Հայ Դատին անբաժան մասն են՝ լեզուն, մշակոյթը իրենց ստորոգելիներով: 25-րդ ժամուն հասած ենք: Վաղը՝ ուշ է:

×

Արեւմտեան Գերմանիայում այժմ ապրում է, մօտաւորապէս, 8 - 10 հազար հայութիւն, որի գրեթէ 80 տոկոսը եկել են Թուրքիայից, մնացեալները՝ Սուրիայից, Իրանից, Լիբանանից եւ այլ երկրներից:

Թրքահայութեան մեծագոյն մասը ընտանեկան խօսակցական լեզուն թուրքերէնն է: Պայմանների ստիպման ներքոյ՝ շատ հայ երիտասարդներ ամուսնանում են գերմանուհիների հետ, որպէսզի հպատակութիւն ստանան ու կարողանան գործ գտնել:

Այս երկու փաստերը արագօրէն նըպաստում են հայ նոր սերունդի ձուլման: Թրքահայ ընտանիքների ծնողները, իրենց ճակատագրի բերումով, անշուշտ ի վիճակի չեն իրենց զաւակներին հայեցի դաստիարակութիւն տալ: Հազուադէպ են հայախօս ընտանիքները, որոնցում եւ գերմաներէն լեզուն կամաց - կամաց մուտք է գործում, քանի որ սրանց զաւակներն էլ գերմանական միջնակարգ ու բարձրագոյն կրթութիւն են ստանում:

Արեւմտեան Գերմանիոյ տարածքի վրայ ցրիւ եկած տասնեակ - տասնեակ հայ փոքրիկ գաղութներում անհնարին է հայկական մշտական դպրոցներ հիմնել, սեփական միջոցներով:

Փորձեր են կատարուել մի շարք վայրերում շաբաթօրեայ դպրոցներ հիմնել՝ իրենց ազատ ժամերը զոհաբերող կամաւոր ուսուցիչների պատրաստակամութեամբ: Մի շարք վայրերում բացուած այս դպրոցներում, սկզբնական շրջանում, բաւականին թուով աշակերտներ են արձանագրուել, բայց մի քանի շաբաթ - ներ յետոյ, մի քանի տասնեակ աշակերտներից դասի են ներկայանում՝ միայն 4 - 5 աշակերտներ: Ծնողքների անտարբերութեան ու երեխաների չկամութեան հետեւանքով վիժում է հայապահպանման այս կարեւոր աշխատանքը:

Յուսահատական է նաեւ գրադարանների վիճակը. ընթերցողներ չկան. գրքերը տարիներով իրարու վրայ դիզուած՝ փոշիով են ծածկուած: Հայ գրականութեամբ, պատմութեամբ ու մշակոյթով հետաքրքրուողները բացառիկ են:

Թուրքիայից եկած հայութեան զգալի մասը հաճոյքով լսում է թրքական երաժշտութիւն, իսկ ձուլման դատապարտուած երիտասարդութիւնը երգում ու պարում է Ջաչա - մաչա «նորագոյն» եղանակներով: Այս յուսահատական վիճակի ստեղծման ու խորացման մէջ միայն ծնողքները մեղաւոր չեն, այլ նաեւ կազմակերպութիւնների ղեկավարները, որոնք փոխանակ միասնական ճիգերով հայապահպանման գործով զբաղուելու, իրարու հանդէպ թշնամական դիրք են բռնել, իւրաքանչիւր փոքր ու մեծ գաղութներում իրարու դէմ պայքարող խըմբերի են բաժանուել, իրենց շարքերում ներգրաւելով փոքրաթիւ միջակ կամ միայն անունով «մտաւորականների» որոնք կոյր գործիք դարձած՝ մխրճուել են անջատողականութեան ճահճում: Օրինակի համար, մէկ եկեղեցական միութիւն, շաբաթներ առաջ, շրջաբերականներ է ուղարկում իր գաղութի բոլոր անդամներին, թէ այսինչ օրը Ս. պատարագ է տեղի ունենալու: Իրարու դէմ լարուած միութիւնների ու կազմակերպութիւնների ղեկավարութիւնները, դիտմամբ, ճիշդ այդ նոյն օրերին՝ իրենց անդամների ժողով կամ հաւաքոյթ են կազմակերպում եւ ի՞նչ է ստացւում պատարագի հետ ու կենտ անձինք են ներկայանում: Այն անձինք, որոնք ինքնագոհութեամբ յանձն են առնում ծառայել մեր առաջին քրիստոնեայ հայ առաքելական եկեղեցուն՝ մեկուսացւում են ու յուսալքւում: Միայն տարուայ ընթացքում 4 - 5 անգամ՝ Սարդարապատի, Ապրիլ 24-ի, Վարդանանց եւ այլ տարեդարձներին փոքրիկ շարժում է տեղի ունենում եւ ապա, ամբողջ տարին շարունակւում է կազմակերպութիւնների մէջ խոց դարձած անիմաստ պայքարն ու ատելութիւնը իրարու հանդէպ:

Ինչքա՞ն է տեւելու այս անների վիճակը մեր գաղութներում:

Ո՞վ է վերջապէս վերջ դնելու այս խայտառակութիւններին: Ո՞վ է զբաղ - ուելու ազգապահպանման գործով: Նոր Սերունդը զուրկ է ազգային դաստիարակութիւնից, նա ձուլման է դատապարտուած:

Արտասահմանեան ձեռնհաս մեծ կազմակերպութիւնները, ինչու չէ՞ նաեւ մեր փոքրիկ հայրենիքի ուշադրութեան եմ յանձնում Արեւմտեան - Գերմանիոյ հայ գաղութներում տիրող այս ողբալի վիճակը:

ԳՐԻԳՈՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Վխնտլինկէն - Շթութկարտ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐՈՅԹԻՆ ՄԷՋ

Տօնական հանդերձանքի մէջ է Ծիծեռնակաբերդի մարզական - համերգային սրահը, ուր առաջին անգամ հաւաքուած են հանրակրթական դպրոցներու այս տարուան շրջանաւարտները, մասնակցելու համաքաղաքային պարահանդէս - երեկոյթին: Ներկայ եղած են հիւրեր, մանկավարժներ: Ողջոյնի խօսք արտասանած են Հայաստանի հեռատեսիլի խօսնակ Սուսաննա Շահինեան եւ մարզական մեկնաբան Համլետ Կուչեան: Խօսք առնելով Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի տեղակալ, վաստակաւոր ուսուցչուհի Բէատրիչէ Սաեփանեան՝ ի մէջ այլոց ըսած է. «Սիրելի շրջանաւարտներ, այսօրուանից կեանքի ճանապարհները ձեզ տարբեր ուղիներով են տանելու: Եւ կարեւորն այն չէ, թէ դուք յետագայում ինչ մասնագիտութիւն կ՚ընտրէք: Կարեւորն այն է, որ յիշէք գլխաւորը՝ մարդ լինելու հետ միասին, ձգտէք հասնել ձեր գեղեցիկ նպատակներին»:

Ապա, երաժիշտ Ռոբեր Ամիրխանեան բեմ հրաւիրած է շրջանաւարտները, որոնք առաջին անգամ ըլլալով մեկնաբանած են Արամայիս Սահակեանի «վերջին զանգ» բանաստեղծութեան հիման վրայ գրուած երգը: Հանդէս եկած են Հայաստանի պետական ճազի նուագախումբը, «Կանաչ» պարախումբը, Ռաֆայէլ Քոթանջեան, Հայկուհի Խուդավերդեան եւ Ռուզաննա Վարդանեան: Երեկոյթը շարունակուած է պարահանդէսով:

×

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎ

Երեւանի Լրագրողներու Տունը գումարուած է Հայաստանի ուսումնական հաստատութիւններու այս տարուան շրջանաւարտներու նուիրուած ժողովը, որու ընթացքին խօսք առնելով բարձրագոյն եւ միջնակարգ կրթութեան նախարարի տեղակալ Վահէ Գաբուչեան նշած է, թէ այս տարի բարձրագոյն ուսումնական 13 հաստատութիւնները եւ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական 66 հաստատութիւնները կուտան երկու հազարէ աւելի շրջանաւարտներ, որոնք մօտ ատենէն աշխատանքի կ՚անցնին ժողովրդական տնտեսութեան տարբեր ճիւղերու մէջ: Պետական համալսարանը, Բազմարուեստից Հիմնարկը, բժշկական, մանկավարժական հիմնարկները եւ Կոմիտասի երաժշտանոցը աւարտած են նաեւ Սփիւռքէն 96 տղաք ու աղջիկներ: 249 հոգի աւարտած են համալսարանի նախապատրաստական լսարանը: Շրջանաւարտներուն շնորհաւորանքի խօսք ուղղած են Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահի տեղակալ Սպարտակ Բաղդասարեան եւ Բազմարուեստից հիմնարկի ճարտարապետութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Վարազդատ Յարութիւնեան:

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Խորհ. Միութեան Թղթատարի նախարարութիւնը հրապարակ հանած է թղթատարական պահարաններ՝ Հայաստանի մասին: Անոնցմէ մէկը նուիրուած է Արփա գետի Ջուրի Սեւանայ լիճ փոխադրութեան կառուցուածքներու համադրոյթին: Պահարանին վրայ տպագրուած է կեչուտի մէջ Արփա - Սեւան փապուղիի սկիզբի զունաւոր լուսանկարը: Այլ պահարանի մը վրայ դրուած է Երեւանի օդակայանի պատկերը: Վահան Տէրեանի հարիւրամեակին առթիւ ալ հրապարակ հանուած է պահարան մը: Բոլոր պահարաններուն վրայ հայերէն եւ ռուսերէն արձանագրութիւններ կան:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՌԱՏԻՕ ԱԶԳԻՆ

———×———

Յուլիս 15, Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9-ին փափաք ունեցայ եւ կամ անխոհեմութիւն, մտիկ ընելու Ռատիօ - Ազգ-ը:

Յաջորդաբար լսեցի երեք երգեր:

Իբրեւ Արծիւ (Անդրանիկ), - Սեղանն է առատ (Հայոց գինին) եւ վերջապէս՝ էրեբունի:

Այս երեքն ալ շատ ծանօթ, շատ սիրուած եւ յարգելի երգեր են, սակայն այդ առաւօտ անոնց ներկայացումը ըլլայ դաշնաւորման, մեկնաբանութեան եւ մանաւանդ ճռաշխարհիկ երգիչը ուղղակի աղբանոց նետուելիք բաներ էին: Բառը չափազանցուած չէ, կը ցաւիմ որ աւելի յարմար բացատրութիւն մը չկըրցայ գտնել:

Երբեմն անհաճոյ երգեր կը լսենք. ստիպուած կը հանդուրժենք խորհելով որ, դժբախտաբար տակաւին այդպիսի երաժշտութիւն սիրողներ ալ ունինք դուցէ, բայց վերոյիշեալ կտորներու շատ խնամուած եւ ըլլայ մեներգով կամ խըմբերգով ներկայացուած գեղեցիկ երգապընակներ գոյութիւն ունին, յայտագիր պատրաստողին պարտականութիւնն է ընտրութիւն մը կատարել, յետոյ պատրաստել ձայնասփռումը:

Երբեմն մեր կարծիքը կ՚ուզեն գիտնալ Ռատիօ - Ազգ-ին գործունէութեան մասին:

Այսօր այսքանը կը բաւէ:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՍԷՐԸ ՉԷ ՀԱՄԲԵՐՈՒՄ

Արինը թռաւ գլուխս, ես խստակ կատաղեցայ: Հէնց էն սհաթին վազեցի դէպի մեր տունը, խէնջալս վեր առի, թաքցրի չէրքէզկիս տակ, տնից դուրս եկայ: Առաջ մտայ գինետունը, լաւ խմեցի, սիրտս պնդացրի, յետոյ գնացի պարոնի դրանը կանգնեցայ, սպասում էի, որ նա դուրս գայ: Տեսայ, նա դուրս եկաւ. պատրաստւում էր որսի գնալ: Առաջը կտրեցի, ասելով. - «Ի՞նչու ես պահել իմ նշանածին»: Նա բարկացաւ, սկսեց հայհոյել եւ չորս կողմն էր նայում, աչքերով որոնում էր իր սպասաւորներին, որ հրամայէ ինձ բռնեն: - «Տո՛ւր իմ նշանածը» կրկնում եմ ես, հէնց մօտ ու մօտ եմ գնում: Նա դարձեալ գոռում է. - «Դու, լի՛րբ, անզգամ, համարձակւում ես ... բռնեցէք այդ անիրաւին»: Ես ուշադրութիւն չեմ դարձնում, հէնց մօտ ու մօտ եմ գնում: - «Հիմա քեզ խեղդել կը տամ» ասում է աւելի կատաղելով: Իսկ ես հէնց մօտ ու մօտ եմ գնում: - «Տո՛ւր նշանածս, ասում եմ քեզ»: Նա էլ չհամբերեց մինչեւ ծառաները հաւաքուէին, յարձակուեցաւ իմ վրայ: Ես խէնջարը, խրեցի նրա կողքը...:

Այդ միջոցին ես նայեցի Վասօի երեսին, նա այնպէս գունատուած էր, նրա շրթունքը այնպէս դողդողում էին, որ կարծես, հէնց այն րոպէում նա իւր արիւնոտ խէնջարը դուրս էր քարշում բըռնակալ պարոնի կողքից: Երբ նա փոքր ինչ հանգստացաւ, հարցրի.

- Իսկ դու չփախա՞ր:

- Փախայ, բայց երբեմն գիշերով յայտնըւում էի մեր գիւղում, որ Կէկէլօին էլ կարողանամ փախցնել: Աստուած չյաջողեց, մի գիշեր բռնուեցայ:

Վասօին ես աւելի սկսեցի սիրել, երբ իմացայ նրա կեանքի պատմութիւնը: Խեղճ տղան սիրոյ զոհ էր դարձել: Սէ՛ր ... ի՞նչ բան ես դու, ես մինչեւ այսօր չեմ կարողացել հասկանալ քեզ, թէեւ ինքս սիրել եմ ... եւ այժմ սիրում եմ...:

Վասօն եւ Կէկէլօն, որպէս ճորտեր, որպէս սեպհականութիւն մի անգութ պարոնի, յօժարութեամբ նուիրում էին նրան իրանց աշխատանքը, իրանց վաստակը: Բայց երբ պարոնը դիպչում է եւ այն ըզգացմունքին, որը սուրբ է իւրաքանչիւր անհատի համար, այն ժամանակ ճնշըւած, հլու ստրուկն անգամ այլեւս չէ համբերում...:

Իսկ ե՞ս, ես թշուառականս, ի՛նչ արեցի Նէնէի համար, ի՞նչով ապացուցի, որ ճշմարիտ սիրում եմ նրան...:

×

ԱՒԱԶԱԿԱՊԵՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՇԵՐ

Անցել էր երեք տարի այն օրից, որ ես աքսորուեցայ: Այժմ բաւական ընտելացել էի դատապարտեալի տաժանական կեանքին, բաւական տանելի էր դարձել ինձ ծանր աշխատութիւնը հանքերի մէջ, բաւական սովորել էի այնտեղի կերակրին եւ կեցութեանը խոնաւ, մթին կացարանների մէջ:

Աշխարհից կտրուած, կեանքի վայելչութիւններից զրկուած դատապարտեալը իւր շրջանի մէջ ոչինչ բաւականութիւն չէ գտնում: Այստեղ ամէն մարդ յակամայից է գործում, որովհետեւ իւր համար չէ գործում: Ուր չկայ շահ եւ շահերի միութիւն, շատ բնական է, որ այնտեղ չէ կարող կազմուել ընկերական կեանք, սէր եւ միաբանութիւն: Եւ գուցէ այդ է պատճառը, որ այն ահագին խառնիճաղանճ բազմութեան մէջ մարդ չէ կարող գտնել մի լաւ բարեկամ, մի լաւ ընկեր:

Միակ բանը, որ երբեմն մօտեցնում է այդ թշուառներին եւ կապում է միմեանց հետ, է նրանց վիճակի միանմանութիւնը: Դժբախտութեան մէջ մարդը իւր նման ընկեր է գտնում: Եւ գտայ մի այսպիսի ընկեր, որի հետ, բաժանում էինք մեր վշտերը:

Այդ երիտասարդը հէնց առաջին անգամից գրաւեց իմ ուշադրութիւնը, քանի դեռ նրա հետ ծանօթացած չէի: Նա մի բարեկազմ տղամարդ էր, բարձրահասակ, որի երեսի փոքր ինչ խոշոր պծագրութիւնը տալիս էր դէմքին խիստ այրական բնաւորութիւն:

(Շար. 146)

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Վեր. Յարութիւն Հելվաճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Հելվաճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ազատնի Դաւիթեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Այրի Տիկին Պայծառ Դաւիթեան եւ զաւակը, Ծիվանեան, Էմիշեան, Սիմոնեան, Գալուստեան, Մանուկեան, Գալայճեան, Զաքարեան (Երեւան), Սարգիսեան (Երեւան), Մանոյեան - Հելվաճեան եւ Գազազեան (Սոֆիա) ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԵՐԻՑՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՀԵԼՎԱՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Դաւիթեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 21-ին, 73 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Յուլիս 23, ժամը 10.15-ին, Պօմոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին, Ավընիւ տը լա Ֆիկոնն:

Յիսուս ըսաւ. «Ես եմ յարութիւնը եւ կեանքը. այն որ ինծի կը հաւատայ, թէեւ մեռնի պիտի ապրի».

(Յովհ. 11 - 25):

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր անդամները ներկայ գտնուելու 72-րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի 1985 Շաբաթ, Հոկտեմբեր 26, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, 585 Սետլ Ռիվըր Ռոտ, Սետլ Պրուք, Ն. Ճ., ԱՄՆ.:

Ներկայս 72-րդ Ընդհանուր Ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է: Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան յարգոյ իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս Ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թուականին եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 26, իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհանուր Տնօրէնին կամ ղանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին.-

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, N J 07662, U. S. A.

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1984 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի:

2.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1984 տարեշրջանի ընդհանուր հաշուետուութեան:

3.- Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:

4.- Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:

5.- Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:

6.- Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Պ. ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ — Ատենադպիր
Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ — Ատենապետ

1985, Մայիս 15
Սետլ Պրուք, Ն. Ճ.

ԾԱՆՕԹ. - Կը խնդրուի իրաւասու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր Ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրաւասու անդամներ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատրաստէ՝

«ՀԱՅ ԳՐՔԻ»

ցուցադրութիւն մը, 1985, Հոկտեմբերին համար, որ տեղի պիտի ունենայ՝
Palais de la Bourse «Musée de la Marine»
La Canebière, Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼՕԶԱՆ. - Քրէտի Սիւիսի միջոցաւ Յուլիս 16-ին, «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան ղրկող (1100 Ֆր. Ֆր.) անձէն կը խնդրուի իր անունը հաղորդել թերթիս վարչութեան: Շնորհակալութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Ոսկերիչեան ընտանիք 500, Սարաֆեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Պ. Սայրիմ 350 ֆրանք դաշտահանդէսին առթիւ, Պ. Արեւ Սայրիմ 150 Ֆ. Ժ. Տէրտէրեանի մահուան առթիւ, Տիկին Դ. Գերան 200 Ֆ., Տիկին Մանուկեան (Ալֆորվիլ) 100, Տէր եւ Տիկին Գ. Նէտրեան 500 Ֆ. դաշտահանդէսին առթիւ, Հաճիարթինեան ընտանիք 400 Ֆ. Պ. Հանիարթինեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տիկին Լ. Աչճեան 200, Տէր եւ Տիկին Ռ. Գազանճեան 400 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յ. Թորոսեան հայկական հին դրամանիշ մը, Հոգաբարձութիւն Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ 3000 Ֆ. Տիկին Մ. Գործունեանի մահուան առթիւ, Մալճեան ընտանիք 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ջրբաշեան 2000 Ֆ. Տիկին Մ. Գործունեանի մահուան առթիւ, Պ. Տ. Տէր - Պօղոսեան (Մարսէյլ) 500 Ֆ. նոյն առթիւ, (Ալֆորվիլէն) Տիկին մը՝ 200 Ֆ., Պ. Գէորգ Պագըրճեան 5000 Ֆ., Պ. Մ. Կարապետեան 500 Ֆ., մասնաւոր շնորհակալութիւն նաեւ վարժարանիս այն բոլոր բարեկամներուն, որոնք Յունիս 23 դաշտահանդէսի օրը, տեղւոյն վրայ նուիրատուութիւն կատարեցին:

×

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Հանիարթինեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տիկին Ազատնի Երամեանէ 500 Ֆ.:

×

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Հայկանոյշ Նագաշեանի մահուան առթիւ. - Միհրան Նագաշեան եւ Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Նագաշեան եւ զաւակները 500 Ֆ., եւ 500 Ֆ. Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան, Հայկազ Պօյաճեան, Ժագ Մելքոնեան 500-ական Ֆ., Գէորգ Յովսէփեան, Այրի Տիկին Արմենուհի Յովսէփեան եւ զաւակները 400-ական Ֆ., Նշան Թաշճեան, Մարի Խաչատուրեան, Քրիսթիան Նալպանտեան, Յովհաննէս Յովսէփեան, Սեմերճեան եղբայրներ, Այրի Տիկին Թագուհի Գուլումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քոլ 200-ական, Արաքսի Նագաշեան, Վերգին Փիլիկեան, Կարապետ Մեհլեմճեան, Տիկին Կրիգանթի, Յարութիւն Մեհլեմճեան, Խոսրի Սեմերճեան, Հրայր Փիլիկեան, Հերմինէ Թիրէքեան, Գողայեան Գօգօ, Վրէժ Ստեփանեան, Ռոպէր Շէլէլէքեան, Շալճըեան ընտանիք 100-ական Ֆ., Վրէժ Ելքովանեան, Աւետիս Սեմերճեան, Եփրատ Մուրատեան, Ջերչեան Ազատուհի 50-ական Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 տարեկան:

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

NICE

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

organisée par
les ASSOCIATIONS ARMENIENNES de NICE - COTE D'AZUR

DIMANCHE 4 AOUT, à partir de 10 H

au Centre de Loisirs de SCLOS de CONTES

Animée par l'Orchestre S A R D A R A B A T

BAR — BUFFET — BROCHETTES — JEUX

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ-Ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, բացառաբար Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

OPERA DE MARSEILLE
Hommage à
ARNO BABADJANIAN
CONCERT
Samedi 28 Septembre à 21h
ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE
Direction : Henri GALLOIS
Solistes : Jean Ter-Merguerian (violon)
Anne-Marie GHIRARDELLI (piano)
Hélène CESARO (piano)
et la participation exceptionnelle de
Pierre BARBIZET
Ce concert est organisé par la
FONDATION
ARAM KHATCHATOURIAN
Renseignements: Tél: (91) 71 - 27 - 15

ՍԵՒԱՆ — **SEVAN**

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
RESTAURANT
SPECIALITES ARMENIENNES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
AMBIANCE ARMENIENNE
avec le chanteur et organiste **PIERRE**
ET
BEDIK
à partir de 23h
MUSIQUE et DANSES ORIENTALES
Dans une ambiance de Mille et Une Nuits
CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE

OUVERT TOUT LE MOIS D'AOÛT

1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
24

MERCREDI
24 JUILLET
1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.013 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 16.013

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՓԸՆՀԱԿԸՆԻ մէջ է, այս անգամ, որ իսլամական ծիհատը երկու ոճրափորձեր գործեց Երկուշաբթի օր: Պէյրութէն է որ ծիհատը տէր եղաւ արարքներուն, որոնց հետեւանքով 27 վիրաւոր կայ, ոմանք՝ ծանր վիճակի մէջ են: Առումբներէն մէկը ուղղուած էր սինակոկի մը դէմ, միւսն ալ՝ օդանաւային ամերիկեան ընկերութեան մը: Ահաբեկիչները պնդած են որ այս ոճրափորձերը հակազդեցութիւն են Իսրայէլեան յարձակման լիբանանեան գիւղի մը վրայ: Կը սպառնան նաեւ շարունակել, եւ հասնիլ մինչեւ սիրտը՝ Սպիտակ Տուն, Էլիզէ, Կրեմլին, 10 Տաունինկ Սթրիթ եւ ամերիկեան ղեկավարներու եւ աշխարհի շրջանակներու մէջ ապրող Արաբներու կեդրոնատեղիներուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ընկերային ապահովութիւնը 1,5 միլիառ Ֆր. բաց ունի այս տարի, մինչ 1984-ին 16,6 միլիառ աւելի ունէր: Հիւանդութեան կամ ընտանեկան նպաստներու ստուկները չեն «յանցաւորները», այլ՝ ծերութեան, այսինքն՝ հանգստեան թոշակներու: Կառավարութիւնը դժգոհ չէ, որովհետեւ աւելի մեծ բաց մը նախատեսուած էր:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ, հրեայ ահաբեկիչներու ցանցի մը երեք անդամներ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցան: Յուլիս 10-ին, 3 պաղեստինցի ուսանող սպաննած էին Հեպրոնի համալսարանը յարձակման մը ընթացքին:

ՅՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԿԻ արեւելքը կրկին 3 սեւեր սպաննուած են առջի գիշեր եւ 5 ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ խարդախուած գինիներու հարցը շատ խուճապ պէտք չէ ստեղծէ Ֆրանսայի մէջ, ուր ներածումը սահմանափակ է, քանի որ «տունը» պէտք եղածը կայ...: Ծանօթ է որ գինիին հակասառ մահացու ապրանք մը խառնուած էր:

ԵՐԵՔ ՔԻՒՐՏ եւս սպաննուած են Իրանի եւ Իրաքի սահմանային շրջաններուն մէջ, Թուրք զինուորներու կողմէ: Թըրքական աղբիւրներու համաձայն մերժած են յանձնուիլ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ - ԻՍՐԱՅԷԼ յարաբերութեանց վերահաստատման համար շփումները կը շարունակուին, բայց քայլ առ քայլ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Պիմէն Պատրիարքը «աշխատանքի կարմիր դրօշակի» շքանշանը ստացած է Գերագոյն Խորհուրդէն, խաղաղութեան ի նպաստ իր գործունէութեան համար:

ԽՈՋԻՆ խանչիւնը կապկողներու ախտյնութիւնը տեղի ունեցած է երրորդ անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ: Հանգստեան կոչուած Վանտէցի մըն է որ շահած է: 20 թեկնածուներ կը մասնակցէին այս իւրայատուկ մրցումին: Ոմանք 7-8 տարեկանէն խոզանոցին կողքին ապրած են, որպէսզի կապկութիւնը որքան կարելի է հարազատ ըլլայ:

ԹՐՔԱԿԱՆ «ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ»

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ՝ ՀԻՆԳՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ

«Միլլիյէթ», Յուլիս 10-ի իր թիւով վիճակագրութիւն մը հրատարակած է ամբողջ աշխարհի վրայ ապրող Հայերու եւ հասած է 5 միլիոն 573 հազարի: Թերթը չի ճշդեր թէ ի՞նչ հիման վրայ կատարած է իր «մարդահամարը», մանաւանդ որ նուազ կը սխալի հոն, ուր միայն ենթադրութիւններու վրայ թիւեր կարելի է տալ, այսինքն՝ Սփիւռքի մէջ, քան հո՛ն, ուր մարդահամար կայ եւ ճըշգրիտ թիւեր կան, այսինքն՝ Հայաստան եւ Խորհ. Միութիւն: Բայց, նոր չէ որ Թուրքերը թիւերու հետ հաշտ չեն, երբ հարցը կը վերաբերի Հայերուն, քանի որ մէկուկէս միլիոն ջարդուած Հայերը, երեք հարիւր հազարի վերածուած են, տասնամեակներէ ի վեր, զարմանալու հարկ չկայ:

Ստորեւ «Միլլիյէթ»ի թիւերը. -

Հիւսիսային - Ամերիկա՝ 600 հազար, Գանատա՝ 100 հազար, Արժանթին՝ 50 հազար, Ուրուկուէյ՝ 10 հազար, Պրազիլիա՝ 17 հազար, Ամերիկեան մնացեալ երկիրներ՝ 35 հազար:

Համագումար՝ 812 հազար:

Եւրոպայի մէջ ապրող Հայերու բնակչութիւնն ալ ստուգուած է («Յառաջ»՝ ի՞նչպէս ստուգուած է, արդեօք) հետեւեալ ձեւով. -

Ֆրանսա՝ 300 հազար, Յունաստան՝ 15 հազար, Պուլկարիա՝ 25 հազար, Ռումանիա՝ 20 հազար, Անգլիա՝ 5 հազար, Իտալիա՝ 5 հազար, Դաշնակցային Գերմանիա՝ 3 հազար, Հունգարիա՝ 3 հազար, Աւստրիա՝ 2 հազար:

Ընդհանուր գումար՝ 378 հազար:

Միջին - Արեւելք. -

Թուրքիա՝ 60 հազար, Սուրիա՝ 55 հազար, Լիբանան՝ 250 հազար, Իրան՝ 250 հազար, Իրաք՝ 20 հազար, մնացեալները՝ 48 հազար:

Ընդհանուր գումար՝ 638 հազար:

Խորհրդային Միութիւն. -

Հայաստան՝ 2 միլիոն 500 հազար, Վրաստան՝ 460 հազար, Սովետական Ռուսիա՝ 300 հազար, Ուզպէկիստան՝ 35 հազար, Ուկրանիա՝ 34 հազար, Թիւրքմէնիստան՝ 23 հազար, Ղազախիստան՝ 13 հազար, միւս Հանրապետութիւններ՝ 15 հազար:

Համագումար՝ 3 միլիոն 370 հազար:

Ընդհանուր գումար՝ Ափրիկէի, Աւստրալիոյ եւ Ծայրագոյն - Արեւելքի երկիրներու 285 հազար հոգիով միասին՝ 5 միլիոն 573 հազար հոգի:

×

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի եւ Խորհրդային Միութեան, յիշեցնենք վերջին պաշտօնական մարդահամարին (1979, Յունուար 1) թիւերը. -

Հայաստանի բնակչութիւն՝	3·031·000
Հայերը՝	2·725·000
Հայեր այլ խորհրդային Հանրապետութիւններ՝	1·426·000
Ընդհ. գումար՝	4·151·000

Հայաստանէն դուրս բնակողներու շարքին. -

Խորհ. Ռուսաստան (Ռ.Ս.Ֆ.Ս.Հ.)	365·000
Ազրպէջան՝	475·000
Վրաստան՝	448·000
Թիւրքմէնիստան՝	27·000

× Հայաստանի բնակչութիւն առ 1985 Յունուար 1: 3·319·600

Խորհ. Միութեան Հայերու տարեկան միջին աճ, - շուրջ, - 65·000, որով աւելցնել 1979-էն 1985 Յունուար:

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»Ի 1985Ի ՏՕՆԻՆ ՀԻՒՐԸ՝ ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—×—

Համայնավար պաշտօնաթերթը «Իւմանիթէ», Յուլիս 23-ի իր թիւին մէկ ամբողջ էջը նուիրած է խորհ. Հայաստանի - առաւելաբար՝ Հենրիկ Իգիթեանի - շատ գեղեցիկ նկարով մը, որ Արարատը կը ներկայացնէ բոլոր Հայերուն՝ «կարօտալի մղձաւանջը»:

Թերթը կը յայտնէ, թէ այս տարի Հայաստանն է որ պիտի ներկայացնէ Խորհ. Միութիւնը «Իւմանիթէ»ի տօնին (Սեպտեմբերի 2-րդ Կիրակին) եւ այդ առթիւ կը խօսի Հայաստանի մասին, «այս մանրանկար Հանրապետութիւնը որ գլխաւորաբար մշակութային ճակատի վրայ է, որ զարմանք կը պատճառէ: Ամէն ինչ այնպէս կ'ընթանայ, ինչպէս յաջող ամուսնութիւն մը ընկերվարութեան եւ ստեղծագործութեան ազատութեան միջեւ»:

Երեւանի ամէնէն ժողովրդական մշակութային երկու բեւեռներն են Հենրիկ Իգիթեանի ղեկավարած՝ Մանուկներու արուեստի թանգարանը եւ Արդի արուեստի թանգարանը: Առաջինը՝ միակն է Խորհ. Միութեան մէջ և թերեւս, կը գրէ յօդուածագիրը, աշխարհի մէջ: Այդ պատճառաւ մկրտուած է՝ մանկութեան Հանրապետութիւնը:

Իգիթեանի յարաբերութիւնները լաւ են կուսակցութեան հետ, կ'ըսէ Ժերար Սթրէյֆ, ան «նոյն ալիքներու երկարութեան վրայ է Դէմիրճեանի հետ»: Իգիթեան ինք կը պատմէ. - «Մեր խօսակցութիւնները կարճ են: Ան ինծի կ'ըսէ՝ աշխարհի լաւագոյն կեդրոնը կ'ուզեմ մանկութեան համար, ես կը պատասխանեմ՝ միջոցները տուր ինծի»: Կը յիշուի նաեւ թէ հազիւ տարի մըն է, որ ան շարքային դարձած է: Ապա, անխուսափելի «տուրքը» կը տրուի, երբ Հայոց կենսունակութեան գաղտնիք կը բացատրուի 3 թուականներու յիշատակումով՝ 1915, 1917 եւ 1920:

Անդրադառնալէ ետք է Իգիթեանի ծրագիրներուն, որ յօդուածը վերջ կը գտնէ, խօսելով արդի արուեստի թանգարանին մասին, որ դժուար յաջողած է, «հարկ եղաւ կռուիլ, կ'ըսէ Իգիթեան, բայց ապուշներու դէմ պայքարը ոչ Հայաստանի, ոչ ալ Խորհ. Միութեան յատուկ է, ընդհանրական է»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 16 - 18)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԲՄԱ ՌՈՍՏՈՎ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային ախոյեանութեան դարձի մրցաշարքի իր հերթական հանդիպումին «Արարատ», Յուլիս 13-ին, իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Ռոստովի ԲՄԱ.-ն: Ներկայ եղած են հազարաւոր մարզասէրներ: Այս բազմութեան ներկայութիւնը հետեւանք է «Հրազդան» մարզադաշտի տնօրէնութեան նոր նախաձեռնութեան, այն է՝ որ այդ օրուընէ սկսեալ բոլոր խաղերու ընթացքին տեղի կ'ունենար վիճակահանութիւն, որմէ բախտաւորը կը շահի կառք մը կամ թանկարժէք առարկայ մը: Յուլիս 13-ի վիճակահանութեան դրուած է «Ժիգուլի» կառք մը: Այս միջոցին դիմած է մարզադաշտին տնօրէնութիւնը բազմամարդ ներկայութիւն մը ապահովելու համար տեղի ունեցող խաղերուն: Ծանօթ է, որ «Արարատ» - ԲՄԱ Ռոստով խաղը վերջ գտաւ Երեւանցիներու յաղթանակով (2 - 0): Առաջին կիսախաղին անդրանիկ կոլը նշանակած է Ալեքսանդր Քերոբեան, իսկ երկրորդ կիսախաղին Համլետ Մխիթարեան նշանակած է երկրորդ կոլը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Յուլիս 16-ի թիւով:

×

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՖԱԿԷԼ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային մարզական մեկնաբաններէն մին անդրադառնալով խորհրդային ախոյեանութեան երթի մրցաշարքի արդիւնքներուն, կը նշէր թէ հասած է ժամանակը, որպէսզի խումբերը անցնին փոխ - վրէժի: Կարծէք այս հաստատումին առաջին արձագանգողը եղաւ «Արարատ», որ Յուլիս 16-ին իր դաշտին վրայ ընդունելով Վորոնեժի «Ֆակէլ»ը, 3 - 0 արդիւնքով յաղթեց անոր, մինչ երթի հանդիպումին 0 - 1 արդիւնքով պարտուած էր անկէ: Երեւանցիները ամբողջ խաղի ընթացքին ինքնավստահ խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են: 10-րդ վայրկեանին իսկ Ռոբեր Քոչարեան նշանակած է առաջին կոլը: Երկրորդ կիսախաղի 15-րդ վայրկեանին դարձեալ Ռոբեր Քոչարեան նշանակած է երկրորդ կոլ մը, իսկ քսան վայրկեան ետք՝ երրորդ կոլ մը դառնալով խաղին հերոսը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Յուլիս 18-ի թիւով:

×

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը, Յուլիս 14-ի տօնին առթիւ, պատկերասփռած է Շառլ Ազնաւուրի մէկ երգահանդէսը, որուն ժապաւէնը տրամադրած է Ֆրանսական հեռատեսիլը: Յայտագիրը բաղկացած է Ազնաւուրի քնքուշ ու քնարական, ողբերգական եւ ըմբոստ, հմայիչ ու յուզիչ երգերէն: Յայտագրին մաս կազմած է նաեւ Միրէյ Մաթիէօ: Հաղորդումը եւ երգերու բառերը զուգընթաց թարգմանուած են ռուսերէն:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ՏՊԱԳԻՐ ԳՐՔԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

—×—

Ա.

Պուլկարահայ գաղթօճախի քաղաքական ու մտային զարթօնքի առաջին նըշոյլները նշմարելի կը դառնան անցեալ դարու Պուլկարիոյ Թրքական լուծէն ազատագրման պատմական փաստով (1878)։ Երկրին մէջ արդէն ստեղծուած են զարգացման նախադրեալներ դրամատիրական ուղիով, եւ հակառակ այն իրողութեան, որ միայն Հիւսիսային Պուլկարիա անկախ Պետութիւն կը ներկայացնէ, իսկ անոր անբաժանելի հողամասը՝ Հարաւային Պուլկարիան արեւմտեան երկիրներու քաղաքական շահերու պատճառով վերածուած է Արեւելեան Ռումելիոյ, Սուլթանի սպաննիչ գերիշխանութեան տակ, հայ փոքրամասնութիւնը այդ երկու պուլկարական հատուածներուն մէջ, քաղաքական ու մշակութային կեանքի նշաններ ցոյց կուտայ։ Այս երեւոյթը յատկապէս աչքի կը զարնէ հայաշատ քաղաքներու մէջ, ինչպէս Փըլովտիւ, Վառնա, Ռուսէ, եւ կը ներթափանցէ հայկական բնակչութեան տարբեր խաւերէն ներս։

Փլովտիւի հայ համայնքը առաջինն է, որ այդ շրջանին, շնորհիւ Ազգային Վարժարանի հայրենասէր ու գիտակից հայ ուսուցիչներուն, կ՚ունենայ իր գրադարանը՝ հիմնուած 1883-ին, որ կը ստանայ «Գրասիրաց» անունը։ Անոր հիմնադիրներէն կը հանդիսանայ Տաճատ Լութֆեան, որ Ազգային վարժարանի ուսուցիչ է մինչեւ 1886 եւ գրադարանի նախագահի պաշտօնը կը վարէ անոր սկզբնական չորս տարիներու ընթացքին։ Ան նուիրումով կ՚աշխատի «Գրասիրաց»ի ամրապնդման ու զարգացման համար եւ իր ուժերը կը տրամադրէ պուլկարահայ մըշակութային կեանքին։ Ինք մտայղացում կ՚ունենայ շաբաթաթերթի մը հիմքը դնելու, սակայն նիւթական ու այլ դըժուարութիւններու պատճառով այդ գաղափարը չիրականանար եւ ան յետագային կը դրսեւորուի գրքի հրատարակումով։

Պուլկարահայ իրականութեան մէջ եթէ տեղական հայ պարբերական մամուլի առաջին ծիծեռնակը կը համարուի ռումանահայ Անդրանիկ Յովհաննէսեանի (Ենեսքու) լատինատառ «Յոյս» շաբաթաթերթը, որուն առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ 1884 Յունուար 4-ին Վառնայի մէջ, ապա առաջին երկու հայերէն գիրքերը կը տպուին 1885-ին Փլովտիւ եւ անոնց տպագրութեան 100-ամեակը կը լըրանայ այս տարի։ Այդ երկու գիրքերու հեղինակն է Տաճատ Լութֆեան, որ քաջատեղեակ է ոչ միայն հայերէնին, այլեւ թրքերէն լեզուին եւ այդ լեզուներով կը հրապարակէ նախ մէկ, յետոյ միւս գիրքը։ Անոնցմէ մին կը կոչուի «Ռումելի շարքի վէ էրմէնիլէր»՝ հայատառ թրքերէն պատմական գրքոյկ մը, որ ընդամէնը 34 էջ կը պարունակէ եւ թարգմանաբար կը նշանակէ «Արեւելեան Ռումելիան եւ Հայերը»։ Դատելով անոր վերնագըրէն, պէտք է եզրակացնել, որ այնտեղ ամփոփուած են տուեալներ Արեւելեան Ռումելիոյ համար եւ տեղեկութիւններ Հայութեան մասին։ Ինչպէս յիշեցինք, գիրքը թրքերէն լեզուով շարադրուած է, բայց հայկական տառերով եւ պարզ է, թէ անոր տպագրութիւնը տեղի ունեցած է նախքան Հիւսիսային ու Հարաւային Պուլկարիոյ միացումը՝ 1885 Սեպտեմբեր 6-ին։ Որպէս տպարան այդ գրքին՝ հեղինակը ցոյց կուտայ «Գրասիրաց»ը, սակայն իրականութեան չի համապատասխաներ այդ նշումը, քանի որ «Գրասիրաց եղբայրութեան» երեսնամեայ գործունէութեան առթիւ տպուած յոբելենական գրքոյկը նման տպարանի մը գոյութիւնը փաստերով չի մատնանշեր։ Ն. Գասապեան իր ուսումնասիրութեան մէջ այս առթիւ կը բացատրէ, թէ Տաճատ Լութֆեան չափազանց փարած ըլլալով «Գրասիրաց»ին, որպէս իր յարգանքի արտայայտութիւն յիշած է գրադարանի անունը որպէս տպարան, մինչ իրականութեան մէջ տառերը պատկանած են Անտոն Գօչ Պօյաճեանի, որ այն ժամանակ «Լէվինթիվօ» տպարանին մէջ գրաշար եղած է։ Ուրեմն կրնանք հետեւցընել, որ ան հեշտացուցած է այդ գրքի տպագրումը յիշեալ տպարանին մէջ։ Նոյն 1885-ին Տաճատ Լութֆեան կը հրապարակէ այլ բնոյթով գիրք մը՝ «Փունջ ընտիր առակաց», որ կ՚ընդգրկէ 35 էջ, տպագրուած Անտոն Գօչ Պօյաճեանի տըպարանը՝ Փլովտիւ։ Վերոյիշեալ երկու գիրքերն ալ տեղ գտած են Ն. Գասապեանի պատրաստած «Պուլկարահայ տըպագիր գրքի մատենագիտութիւն» աշխատանքին մէջ, հրատարակուած լատինատառ, պարագայ մը, որ ցոյց կուտայ, թէ ինք անձամբ զանոնք ձեռքի տակ ունեցած է կամ այլ աղբիւրէ մը քաղած եւ ցուցակագրած։ Ներկայիս անոնց հետքերը կը կորսուին եւ զանոնք երեւան հանելու մեր պրպտումները ապարդիւն մնացին։ Հակառակ այս իրողութեան, անուրանալի փաստ է այդ երկու գրքերու տպագրումը Փլովտիւ 1885-ին։ Այդ տարին պէտք է նկատել պուլկարահայ տպագիր գրքի հրատարակման սկզբնաւորութիւնը։ Անոր յոբելենական հարիւրամեակը առիթ մըն է հարեւանցի ակնարկով անդրադառնալ պուլկարահայ տպագրական արտադրանքի որոշ տուեալներու վրայ։

1885 - 1944 թուականներու միջեւ պարփակող ժամանակահատուածի ընթացքին՝ ուրեմն 60 տարուան տեւողութեան, Պուլկարիոյ տարբեր քաղաքներու հայկական ու պուլկարական տպարանները հրապարակած 320 վերնագիր այլազան բնոյթի գիրքեր, կամ միջին հաշուով մէկ տարուան մէջ 5,3 հատ գիրք։ Այդ արտադրանքին հիմնական մասը գեղարուեստական գրականութեան կը պատկանի. վէպ, նորավէպ, բանաստեղծութիւն եւայլն, շուրջ 160 գիրք, ներառեալ 31 թատերական գործեր։ Միւս մասը կը պատկանի հանրային - ընկերային, քաղաքական, կրօնական, ուսումնական - դպրոցական, պատմական եւ այլ բնագաւառներուն։

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ջուրերու ձուերը

Թայլանտի ծոցին մէջ, Պանկոքի մարգարիտ բուծանող ագարակներէն մէկը. յիսուն տարեկանի շուրջ ձկնորս մը որ 27 տարիէ ի վեր կը զբաղի մարգարիտի մըշակութեամբ, ոստրէ մը ունի ձեռքը։ Փայլուն մետաղէ գործիքով մը, մեծ ուշադրութեամբ, գնդիկ մը դուրս կը քաշէ անկէ։ Կը բռնէ մատներուն մէջ, կը դարձնէ, զննող նայուածքներով կը դիտէ, յետոյ լայն ժպիտով մը կ՚ըսէ. «գեղեցի՛կ է»։ Ճիշդ է հրաշալի է ան. 16 մմ. տրամագիծով այս մարգարիտը յետագային պիտի արժէ 60 հազար Ֆըրանք։ Հաւանական է նաեւ որ իր ապագայ տէրը, շատ աւելի սուղ, թերեւս մինչեւ 200 հազար Ֆրանք վճարէ, անոր տիրանալու, կամ զայն նուիրելու համար։ Գինը չի ջնջեր իր խանդավառութիւնը։ Նոյնիսկ նման գիներով, մարգարիտներու յաճախորդները օրէ օր կ՚աւելնան։

Աշխարհի ամենամեծ սպառողն է ԱՄՆ, որուն ներածումները տասնապատկուած են վերջին եօթը տարիներուն։ Հսոսանքին մաս կը կազմէ նաեւ Ֆրանսա, աւելի համեստ չափերով։ Մասնագէտներու համաձայն այսօրուան կացութիւնը սկիզբ մըն է միայն ու մարգարիտի առուտուրը փայլուն ապագայ մը կը խոստանայ։ Ան այլեւս անպայման բարձր դասուն կամ դրամատան նշանակելի հաշիւի տէր մարդոց յատուկ նախասիրութիւն մը չէ։ Մարգարիտը մատչելի դարձած է ամէն մարդու. կարելի է զայն գնել մեծ վաճառատուներու մէջ, նաեւ մինչեւ իսկ ունենալ թղթակցութեամբ։ Ի՞նչպէս բացատրել այս յաջողութիւնը։ Ճիշդ է, նորոյթը կ՚օգնէ այս կացութեան. սակայն կայ նաեւ ուղղակի մարգարիտին յատկանիշներէն ծագող նախընտրութիւն մը։ Մինչ բոլոր միւս յարգի քարերը պէտք ունին տաշուելու, յղկուելու, որպէսզի բարձրանայ իրենց արժէքը, մարգարիտը ոստրէէն հանուած պահուն իսկ պատրաստ է, ունի իր բնական փայլը։ Հակառակ ըլլալով ադամանդին, յակինթին, մարգարիտը շատ կարծր չէ։ Փափուկ է, տաք, մետաքսանման, զգացական։ Տարիներու ընթացքին ան խորհրդանիշը դարձած է սիրոյ, գորովին, խորհուրդին, ու ամենախոր զգացումներուն։

Ի՞նչ է սակայն մարգարիտ մը. «ցօղի կաթիլ մը՝ իջած ոստրէի մը մէջ որ պահած է կալանաւոր այգուն շողը» կ՚ըսէին Զինացիները։ Յոյները զայն պատասխանատու կը նկատէին փոթորկոտ գիշերներու ծովուն վրայի փայլատակումներէն։ Սակայն շատ աւելի պարզ է իրականութիւնը. ծովային պատենաւոր կակղամորթերը մարգարիտ մը կ՚արտադրեն երբ օտար մարմին մը մտնէ իրենց պատեանէն ներս։ Անոր դէմ պայքարելու համար կենդանին յաջորդական խաւերով կը շրջապատէ օտարամուտ տարրը, նիւթով մը, որմէ շինուած է իր կեղեւը։ Բնական մարգարիտի մը կորիզը ուրեմն աւազահատիկ մըն է, մանրադէտային կմախք մը, կամ նոյնիսկ շատ մանրը ձուկ մը։ Իսկ արուեստական մարգարիտի մը կորիզը մարդու ձեռքով զետեղուած է ոստրէին մէջ։ Կակղամորթ այս կենդանին այս գործողութենէն ետք դարձեալ ծովը կը ձգուի ուր կը կիրարկէ իր պաշտպանողական աշխատանքը, այսինքն կը պատրաստէ մարգարիտը։ Այսօ՛ր, արեւադարձային գօտիին մէջ, ծովային ագարակներու կողմէ հազարաւոր մարգարիտ կ՚արտադրուի։

Մարգարիտը շատ կանուխ ժամանակներէ մարդկութեան պատմութեան մէջ դեր ունեցած է։ Ամենահին մանեակը որ հասած է մեզի կը պատկանի Ք. Ա. 350 թուականին ու գտնուած է Պարսկաստանի արեւմտեան շրջանէն, արքունի ձմեռնային պալատին շրջակայքը։ Հռոմի մէջ մարգարիտը երջանկութիւն ու հաճոյք կը խորհրդանշէր։ Ամէնէն նշանաւորն է սակայն այն մարգարիտը, որուն շնորհիւ Կղէոպատրա յաջողած է հմայել Մարկոս Անտոնիոսը։

Հին շրջաններու բնական այս մարգարիտները մեծ մասով կը հանուէին Կարմիր ծովէն եւ Պարսից ծոցէն, Սէյլանէն, Հարաւային Խաղաղականի կղզեպարերէն, Փանամայէն եւայլն։ Կան նաեւ անոյշ ջուրի մարգարիտներ, աւելի փոքր, Եւրոպայի, Ասիոյ եւ հիւսիսային Ամերիկայի լիճերուն ու գետերուն մէջ։

Հնդիկները մարգարիտին կը վերագրէին կախարդական զօրութիւններ. անոնց այս հաւատքը Պոմպէյը վերածած է Ասիոյ մարգարիտի գլխաւոր շուկային։ Ծաղումով արաբ կամ հնդիկ սուզակներ կ՚իջնէին ծովուն խորքը ու կողովի մը մէջ կը հաւաքէին կարելի եղածին չափ շատ ոստրէ։ Աշխատանքի օր մը միջին հաշւով 30 - 40 սուզում կը նշանակէր, իւրաքանչիւրը մէկ վայրկեանի չափ տեւողութեամբ։ Հաւաքուած ոստրէներու մօտաւորապէս տասնէն մէկը միայն մարգարիտ մը կը պարունակէր։ Վտանգաւոր արհեստ մը սակայն, քանի յաճախ կը պատահէր որ սուզակ մը շնաձուկի մը յարձակումին ենթարկուի, ու կորսնցնէ մէկ անդամը։ Մարքօ Փոլօ կը պատմէ որ Սէյլանի ձկնորսները մարդիկ կը վարձէին, որպէսզի անոնք ուշադրութիւնը գրաւեն մեծ ձուկերուն եւ իրենք հանգիստ մնան։

Այսօր ծովու խորքին առանց հակակըշռի օգտագործումը եւ ապականութիւնը, կը սպառնան մարգարիտ անտադրող ոստրէներու։ Սակայն բնական ոստրէին դէմ բուն վտանգը եղած է մարգարիտներու շուկային գրաւումը ճափոնական արուեստական մարգարիտներուն կողմէ։ Դարուս սկիզբին Միքիմոթօ կը գտնէ մարգարիտ մշակելու եւ զայն վաճառքի հասութաբեր ապրանք դարձնելու հնարքը։ 1919ին երբ Լոնտոնի շուկային վրայ տեղ կը գրաւէ մշակուած մարգարիտը, շատ աւելի համեստ գիներով, քան բնականը, մեծ խուճապ կը ծագի, շատեր կը բողոքեն կատարուած «դեղծարարութեան» դէմ։ Սակայն ի զուր։ Որովհետեւ «մշակուած»ն ալ կատարելապէս հարազատ մարգարիտ է. պարզ աչքով նոյնիսկ մասնագէտ մը կրնայ սխալիլ. միայն շողարձակումով կարելի է ճշդել իրականութիւնը։

Այսօր հրապարակին վրայ ծախուած մարգարիտներու գրեթէ ամբողջութիւնը արուեստական է ու 70 %ը կուգայ Ճափոնէն։ Ոստրէները, ինչպէս ըսինք արդէն, ծովէն կը հաւաքուին, անոնց «կը պատուաստուի» օտար տարրը, որուն շուրջ կենդանին պիտի հիւսէ մարգարիտը, յետոյ դարձեալ ծով կը ձգուին. մարգարիտը պիտի շինուի հոն երեք, չորս տարուան ընթացքին։

Հրապարակ հանուելէ առաջ մարգարիտները կ՚ենթարկուին մանրազննին քըննութեան մը. շատ խիստ հակակշիռ մը կը կիրարկեն Ճափոնները։ Մասնագէտ մը անոնց հասութեան, գոյնին համաձայն կը դասաւորէ զանոնք. գոյներու նրբերանգներու անվերջանալի շարք մը կը պարզեն մարգարիտները. վարդագոյնէն մինչեւ արծաթագոյն, ճերմակ, ոսկեգոյն, կանաչ, կապոյտ եւ նոյնիսկ սեւ։ Շրջաններու համաձայն մարգարիտներու սա կամ նա տեսակը շատ պատուի կը դառնայ. ներկայիս ամէնէն յարգին, եւ հետեւաբար ամէնէն սուղ արժողներն են սեւ մարգարիտները։

Իսկ գալով բնական մարգարիտներուն. ամէն տարի հրապարակը կը հարստանայ քանի մը նուրբ մարգարիտով, սակայն գլխաւոր գործունէութիւնը կը դառնայ հին կտորներու վրայ։ Անոնց ամէնէն ծանօթ օրինակն է «Փէրէկրինա»ն որ գտնուած է ԺԶ. դարուն կեդրոնական Ամերիկայի ափերէն։ Արքունի բազմաթիւ ընտանիքներու սեփականութիւնը դառնալէ ետք 1969ին գնուեցաւ Ռիչըրտ Պըրթընի կողմէ, որպէսզի նուիրէ իր կնոջ Լիզ Թէյլըրի..., որ օր մը իր շանը բերանը թողուց զայն։ Մարգարիտը կը գտնուի միշտ դերասանուհիին մօտ ակռաներու հետքերով։ Սակայն կասկածելի է որ զայն ծախելով կարենայ ետ առնել Պըրթընի վճարած 37 հազար տոլարը։ Անոր արժէքը աւելի պատմական է։

Բնական մարգարիտներ, արուեստական մարգարիտներ...։ Այս վերջինները այսօր ներածումի ապրանք են։ Սակայն մօտօրէն թերեւս նոր տեսակ մըն ալ յայտնուի։ Աշխատութիւնները հաւանական կը նկատեն որ փորձանօթի մը մէջ կարելի է ոստրէի պատեանէն մանիկ մը պահել. այդ մանիկին վրայ կորիզ մը պատուաստել բաւական պիտի ըլլայ ծնունդ տալու համար աշխատանոցի մէջ, արուեստական մարգարիտի մը։ Աղուոր յեղաշրջումի մը հեռապատկերը թերեւս։

Թ. Ա. Թ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑԷՔ»

—×—

Բ.

Երեք տարի առաջ երբ տունս ամբողջովին կը փոխադրէի, ամէն ինչ շատ դիւրին տեղափոխուեցաւ, բացի գիրքերէս։ Խաւաքարտէ խոշոր տուփերու մէջ կարելի խնամքով տեղաւորած էի զանոնք եւ մօտաւորապէս տասնըհինգ հատ տուփ հարկ եղած էր լեցնել բերնէ բերան։ Բեռնակիրները փետուրի պէս կը վերցնէին ուրիշ առարկաներով լեցուն տուփերն ու սնտուկները, բայց երբ կարգը կուգար գիրքով լեցուն տուփի մը, կ՚այլայլէին, կը զարմանային, իրենց աչքերը խոշոր կը բանային։

- Այս տուփին մէջ ի՞նչ կայ, ի Սէր Աստուծոյ, կը հարցնէին։

Գրեթէ կ՚ամչնայի խոստովանելու որ գիրք կար։ Խուսափողական պատասխան մը կուտայի։ Անոնք տուփերը կը վերցնէին իրենց քրտինքներ սրբելով։ Ծանր էին տուփերը։ Որովհետեւ ծանր է գիրքը։

- Այս որքան շատ գիրք, ըսաւ վերջապէս բեռնակիրներէն մէկը։ Իրա՞ւ աղբարիկ, այսքան գիրքը կը կարդա՞ս արդեօք։

×

Երբեմն նոյն հարցումը ես ալ կը հարցնեմ ինծի. այս գիրքերը կը կարդա՞մ, կարդացա՞ծ եմ, պիտի կարդա՞մ։ Հարցումին պատասխանն է որ կը փոխուի անցնող տարիներու հետ։ Քսան, երեսուն տարի առաջ ալ ունէի այդ գիրքերուն մեծամասնութիւնը, կամ նոյնքան մեծ թիւով գիրքեր։ Այն ատեն կը նայէի այդ գիրքերուն եւ ես ինծի կը խորհէի թէ օր մը անպայման պիտի կարդայի զանոնք։ Անհամբերութեամբ կը սպասէի այն առիթներուն եւ ժամանակներուն, որոնք ինծի պիտի տային կարելիութիւնը զանոնք ձեռք առնելու եւ իրարու ետեւէ կարդալու անոնց ամբողջական կամ մասնակի բովանդակութիւնը։ Անցնող քսան - երեսուն տարիներու ընթացքին քանի՞ն կրցայ կարդալ. ամէն պարագայի շատ քիչը, որովհետեւ միշտ նոր գիրքեր կը հասնէին, նոր գիրքեր կը դիզուէին

գրադարաններու ստորին անկիւններուն մա-
յլեւ կամ սեղանիս վրայ, եւ ես միշտ այդ
ներուն ձեռք կը նետէի, մինչ հիները
կը պառկէին իրենց փոշոտ եւ դեղնիլ լը-
կրած էջերով։ Այսօր այլեւս գիտեմ որ
այդ գիրքերուն ջախջախիչ մեծամասնու-
թիւնը կարդացած պիտի չըլլամ, երբ օր
մը բաժնուիմ անոնցմէ։

Բայց ի՞նչ կը նշանակէ գիրք մը կար-
դալ։ Գրադարանիս մէջ ունիմ հարիւրա-
ւոր գիրքեր, զորս կարդացած եմ երի -
տասարդութեանս շրջանին։ Կարդացած
ըլլալուս փաստը այն է որ հոս ու հոն
ընդգծումներ ըրած եմ, լուսանցքի վրայ
իմ ձեռագրով խորհրդածութիւններ գրի
առած եմ։ Բայց այսօր երբ կը բանամ
անոնց էջերը, գրեթէ ոչինչ կը յիշեմ ա-
նոնց բովանդակութեան մանրամասնու-
թիւններէն, մինչեւ իսկ իմ նօթագրու-
թիւններէս։ Եթէ չճանչնայի իմ սեփական
գիրս, պիտի կարծէի որ ուրիշ մըն է
այդ նօթագրումներուն հեղինակը։

Թերեւս շատ բան զոհել պիտի ուզէի
որպէսզի օժտուած ըլլայի շատ զօրաւոր
յիշողութիւնով մը եւ երբեք չմոռնայի
կարդացածներս։ Բայց երկրագունդի
վրայ քիչեր միայն ունին այդքան ուժեղ
յիշողութիւն մը։ Մենք սովորական ան-
հատներս, շուտով կը մոռնանք մեր կար-
դացածները եւ կը ցաւինք յիշողութեան
մեր այս տկարութեան վրայ։

Բայց կորուստը ամբողջակա՞ն է։ Մարդ
որքան ալ մոռնայ իր կարդացածը, բան
մը կը պահէ անկէ իր ենթագիտակցու-
թեան մէջ։ Աւելի ճիշդը, ինչպէս որ թե-
թեւ հազարաւոր անդամներ բուսած է,
մարդը իր կարդացածներուն եւ մոռցած-
ներուն մէկ համագումարն է, համադրու-
թիւնն է։ Ինչպէս որ շէնքի մը շինու-
թեան ընթացքին կը գործածուին քովընտի
յենարաններ ու սարքեր, օրինակ՝ գե-
րան, լաստ, կրաղխսի կաղապար, օգ-
նական սանդուխ կամ լծակ, եւ դեռ հա-
զիւր տեսակ բան, որոնք անդին պիտի
պրտուին երբ շէնքը պիտի վերջանայ,
այդպէս ալ մարդը իր յիշողութենէն ա-
նէն օր անդին կը շպրտէ այդ բոլորը,
որոնք կերպով մը օգնած են իր ներքին
կառուցումին։ Եւ սակայն բարեբախտու-
թիւն մըն է։ Որովհետեւ յիշել՝ կը նշա-
նակէ կառչիլ, չկարենալ ձերբազատիլ։
Կեանքիս մէջ ցաւով դիտած եմ քանի մը
ծերացած դէմքեր, որոնք այնքան զօրա -
ւոր յիշողութիւն մը ունէին, որ կը կրկ-
նէին ու կը կրկնէին տարիներ առաջ կար-
դացումները, հիացում պատճառելով
իրենց յիշողութեան զօրութեամբը։ Բայց
անոնք այլեւս նոր տուեալ կամ նոր մը-
տածում չէին կրնար աւելցնել իրենց յի-
շողութեան վրայ։ Իրենց յիշողութիւնը
լեցո՞ւած էր արդէն, նորին տեղ չունէ՞ր,
թէ ոչ այդ յիշողութիւնը այլեւս իր ճա-
րակը պարտադրած էր անհատին եւ կը
մերժէր նոր տուեալի կամ նոր մտածե -
լակերպերու ընդունելութիւնը, հակա-
ռակ որ տակաւին շատ տեղ կար անոնց։
Չեմ գիտեր։

Բ. Հ.

RADIOPHONIE

et

ARMÉNITÉ

L'article de Marie-France Kouloumdjian (1) exprime très bien ce que je ressens personnellement quand je participe en tant que «porte-voix de la communauté arménienne» aux émissions de Radio - Fourvière.

Héritiers d'une culture trimillénaire, nous en sommes responsables à double titre : au sein de notre propre peuple, mais aussi vis-à-vis du pays qui a accueilli nos parents et où nous sommes nés. Cela correspond même à un besoin dans une société pluriculturelle, et à une réalité concrète : le nombre de non-Arméniens s'intéressant à notre culture augmente de jour en jour. Peut-on en dire autant des Arméniens ? Parler de notre culture uniquement entre Arméniens ne suffit plus pour qu'elle reste vivante. Notre silence à ce sujet peut révéler une espèce de dédain vis-à-vis de l'autre et surtout notre propre ignorance. Dans ce cas, une seule issue : se remettre à l'étude, vérifier et augmenter ses connaissances et savoir en parler humblement, avec amour, de manière à intéresser l'auditeur français qui en ignore tout et qui continuera à tout ignorer si nous ne faisons aucun effort.

Dépositaires de notre culture. et non ses fossoyeurs, nous devons en être fiers et la présenter aux autres peuples.

Que ce soit en : théologie, patrologie, liturgie, iconographie, hagiographie, œcuménisme... notre tradition occupe une place originale et unique qu'il serait dommage de ne pas faire connaître. Un maillon manquerait à la chaine des connaissances de notre civilisation. Notre musique commence à être connue des auditeurs français. Notre histoire et notre littérature ne le sont pas du tout. Présenter notre poésie en arménien et en traduction française est aussi lui donner vie car la poésie, comme la musique, doit être entendue.

Depuis des siècles, l'Eglise commémore chaque année, les événements importants de notre histoire religieuse : Vartananc, l'exil et la délivrance de St. Grégoire l'Illuminateur, la création de l'alphabet ... Ces événements d'un passé lointain deviennent actuels le temps d'une célébration. Raconter ces faits et leurs conséquences, c'est aussi les faire exister à nouveau.

Vivre en diaspora (cette entité qui n'existe pas) nécessite aussi des efforts pour nous faire connaître, reconnaître, accepter et souvent même, aimer par notre pays d'accueil. «La vie en diaspora, cette réalité si précieuse et si fragile à vivre à fond et jusqu'au bout» (2) a besoin de la communication et pourquoi pas, de la communion avec l'autre. Et la radio est bien «ce moyen privilégié de cette rencontre avec l'autre» (1). Il faudrait que des personnes compétentes, possédant le langage radiophonique, acceptent de participer à des émissions de radio partout où vit une communauté arménienne afin que celle-ci cesse d'être sans voix, qu'elle accède ainsi à «une reconnaissance sociale et religieuse» (1).

Donner existence et vie à notre culture et à notre religion est une façon de les transmettre et de les enraciner dans le pays où nous vivons.

Briser le mur du silence qui nous entoure est aussi une forme de libération.

Pouvons-nous refuser la parole qui nous est offerte avec tant d'amitié? Pouvons-nous nous offrir le luxe de négliger cette possibilité, nous qui avons été réduits au silence pendant si longtemps?

Présenter aux auditeurs français les richesses de notre patrimoine satisfait et réconcilie en moi ma double appartenance. Cela me permet d'affirmer et de définir mon identité, et par là, de lutter contre l'assimilation : en précisant ma différence, je maintiens mon altérité. La radio est le média par excellence pour nous «raconter» et l'échange s'établit avec les auditeurs qui, à leur tour, expriment leur intérêt, ce qui suscite en moi le désir de continuer, malgré la souffrance qui en découle parfois. Car il n'est pas facile de témoigner et on est déchiré à la vue du message à faire passer et des difficultés rencontrées en soi et autour de soi. Souffrance, car il ne suffit pas de *parler* de religion et de culture arméniennes : pour que celles-ci existent et vivent, il faut que cette parole émane de chrétiens et d'Arméniens authentiques.

Saténig GOSTANIAN
responsable des émissions
arméniennes
à Radio-Fourvière, Lyon

(1) *«Notre culture et les radios»*, *Marie-France Kouloumdjian, Haratch, 19-6-85.*

(2) *«Le pouvoir de la tradition. La force de l'innovation». K. Beledian. Dissonanze 1, p. 26.*

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ՀԱՅ ՔԵՐԹՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԻ ՄԸ ՄԷՋ

Մոսկուայի «Խուդոժեստվեննայա Լի-տերատուրա» հրատարակչականը 75 հա-զար տպաքանակով ռուսերէն լոյս ընծա-յած է «Ցաղթանակ» սոուսր հաւաքա-ծոն, ուր տեղ գտած են նմոյշներ Խորհ․ Միութեան ժողովուրդներու բանաստեղ-ծութեննէն։ Խորհրդահայ քերթողութիւնը ներկայացուած է Աւետիք Իսահակեանի «Մարտակոչ», Աչոտ Գրաշիի «Գիշերային բալլադ», Գուրգէն Բորեանի «Արովեան փողոցի ծառերը», Նայիրի Զարեանի «Ցարդենք զոհուած ընկերների յիշատա-կը», Համօ Սահեանի «Նայիրեան դալար բարդի», Գէորգ Էմինի «Նրանք ուզում են սպանել մեր պայծառ օրը» բա-նաստեղծութիւններով։

×

ՎԱՐԴԳԷՍ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆ ՄԸ

Խորհ․ Միութեան Թղթատարի նախա-րարութիւնը հրապարակ հանած է թըղ-թատարական պահարան մը Վարդգէս Սուրէնեանցի դիմանկարով եւ անոր ծը-նընդեան ու մահուան թուականներով (1860 - 1921)։ Ծանօթ նկարիչին գործե-րուն մեծ մասը կը գտնուի Երեւանի Պատկերասրահը։ Պատմական նկարներու կողքին արուեստագէտի հաւաքածոյին մաս կը կազմեն բնանկարներ, դիմանը-կարներ եւայլն։ Իր գործերէն ծանօթ են՝ «Ոտնահարուած սրբութիւն», «Շամիրա-մը Արա Գեղեցիկի դիակի մօտ», «Հայ կանայք դուրս են գալիս եկեղեցուց», «Զապէլ Թագուհու վերադարձը պահին», «Հռիփսիմէ տաճարը էջմիածնի մօտ», «Խրիմեան Հայրիկի դիմանկարը» եւայլն։

×

ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՍԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի Նկարիչներու Տունը բացուած է գեղարուեստա - թատերական հիմնար-կի կերպարուեստի լսարանի այս տար - ուան շրջանաւարտներու աշխատանքներուն ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած աւե-լի քան յիսուն գործերը կը ցոլացնեն ու-սանողներուն ընդունակութիւնները նը-կարչութեան, քանդակի, կիրառական արուեստի եւ այլ մարզերու մէջ։ Ցուցա-հանդէսը այցելած են Հայաստանի կու - սակցական եւ պետական ղեկավար դէմքերը։

×

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԼԱԼԱՅԵԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԴՈՆԻ ՌՈՍՏՈՎԻ ՄԷՋ

Դոնի Ռոստովի Սպայի Տունը բացուած է նկարիչ Յարութիւն Լալայեանի անհա-տական ցուցահանդէսը, ուր ներկայաց-ւած են Բ․ Աշխարհամարտի տարիներուն նուիրուած գործեր։ Նկարիչը զինուորա-կան ծառայութիւնը ըրած է 18 տարեկա-նին եւ պատերազմի որոշ դաշտերուն է, գրաղած է նկարչութեամբ։

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԱՒԱԶԱԿԱՊԵՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՇԵՐ

Ես շատ էի հետաքրքրւում, թէ ի՞նչ յանցանքի համար աքսորուած էր նա։ Բայց նա իր մասին ոչինչ չէր խօսում եւ միշտ տխրութիւնը պատում էր նրա դէմքն, երբ խօսքը վերաբերում էր իր անձին։ Ինձ ասեցին, թէ նա եղել է մի նշանաւոր աւազակապետ։ Հէնց որ այդ իմացայ, սկզբում իմ մէջ ծագեց սաստիկ հակակրութիւն դէպի այդ մարդը։ Աւազակը իր գործունէութեամբ շատ չէ զանազանւում խաչագողներից։ Իսկ խաչագողներին ես ատում էի։ Բայց իմ համակրութիւնը հետզհետէ անհետացաւ, երբ աւելի մօտ ծանօթացայ նրա հետ։

Աւազակապետը բնիկ պարսկաստանցի էր Ատրպատականի կողմերից։ Հայրենակցութիւնը առաջին բարեկամական կապը եղաւ իմ եւ նրա մէջ։ Բայց երբ իմացայ, որ նա ազգով հայ էր, բոլորովին կապուեցայ նրա հետ։

Մի գիշեր, երբ երկար թախանձեցի նրան, յօժարուեցաւ հաղորդել ինձ իւր կեանքի պատմութիւնը։ Նա սկսեց այսպէս․

«Ինձ կոչում են Ջայլաղ․ դա իմ իսկական անունը չէ․ դա իմ մականունն է, որ նշանակում է դահիճ։ Այդ մականունը ստացայ ես ոչ թէ նրա համար, որ դահճի պաշտօն եմ կատարել, այլ նրա համար, որ շատ արիւն եմ թափել, բայց ոչ անմեղ արիւն․․․։ Իմ հայրը Ղարադաղ գաւառի հայ Մելիքի տնտեսն էր։ Մելիքը չափազանց հաւատարմութիւն ունէր դէպի նաեւ համարեա իւր տնտեսութեան բոլոր գործերը յանձնել էր նրան։ Մելիքը միշտ պարսից խաների հետ կեանք վարելով, ընդունել էր նրանց շատ սովորութիւնները։ Նրա ընտանեկան կեանքը, բարքը, վարքը, կատարեալ պարսկական էր, պակաս էր հարեմը միայն, պակաս էին սեւամորթ ստրուկներ եւ ներքինի ծառաներ, որ նրա տունը մահմեդական ընտանիքի ճիշդ կերպարանքը ստանար։

Շատ անգամ պատահում էր, որ հայրս մի որեւիցէ բան էր գնում Մելիքի տան համար, եւ տալիս էր ինձ տանել այնտեղ։ Ես աւելի ուրախութեամբ էի կատարում հօրս պատուէրը, երբ մի բան պէտք էր տանել Մելիքի կանանոցը։ Ամէն անգամ, այնտեղ մտնելու ժամանակ, Մելիքի աղջիկները, աղախինները շըրջապատում էին ինձ, «ի՞նչ ես բերել» հարցնում էին, եւ ամէն կողմից վերա - պըրծնելով, սկսում էին խլխլել իմ տարած փարչաները։ Իսկ երբ իմ տարած բաները աղջիկներին չէին պատկանում․ նրանք հանաքներ էին անում ծիծաղում էին իմ վրայ, ջիղրացնում էին ինձ, իսկ ես ամօթից քրտնած, կարմրած, հեռանում էի նրանից։ Ես թէեւ արդէն հասակ առած պատանի էի, բայց ինձանից չէին քաշւում, ինձ վրայ նայում էին որպէս տան տղայի վրայ։

Մելիքը, մահմեդականների սովորութեանը հետեւանքով ունէր մի քանի կիներ։ Նրա առաջին կինը մեռած էր որից մնացել էր մի աղջիկ միայն, որին կոչում էին Սանամ։ Խորթ մայրերը, որպէս սովորաբար լինում է, վատ էին վարւում Սանամի հետ եւ շատ բաներում խտրութիւն էին դնում նրա եւ իրանց զաւակների մէջ։ Սանամը զրկուած էր մայրական սէրից, զրկուած էր առհասարակ ընտանեկան քաղցրութիւնից։ Ես շատ անգամ հանդիպում էի նրան արտասուքը աչքերում, բայց նա ինձ ոչինչ չէր ասում, նա վաղուց սովորել էր իւր վշտերը թաքցնել իւր սրտում։ Հայրը զբաղուած լինելով իւր գործերով, նրա վրայ ուշադրութիւն չէր դարձնում։ Պատահում էր, երբ աղջիկների հագուստի համար զանազան թանկագին իրեր էի տանում ես, երբ Սանամը բաժին չէր ըստանում, նա խիստ լռութեամբ հեռանում էր, առանձնանում էր մի տեղ, եւ անմխիթար էր լինում խորին տխրութեան։

Այսպիսի դէպքեր, որ պատահում էին ոչ սակաւ անգամ, վիրաւորում էին Սանամի սիրտը, նա վշտանում էր, ոչ թէ այն պատճառով, որ նա զրկւում էր այն զուարճութիւններից, որ վայելում էին նրա միւս քոյրերը, ո՛չ, - Սանամը այդ մասին շատ հպարտ էր, - այլ նա վիրաւորւում էր գլխաւորապէս նրա համար, որ խտրութիւն էին դնում նրա եւ միւսների մէջ եւ անդադար յիշեցնում էին, թէ «դու անբախտ ես, որովհետեւ մայր չունես»։

(Շար․ 147)

Տիկին Անդրանիկ Հաքիմեան, Տէր եւ Տիկին Մարք Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կզավիէ Հաքիմեան եւ զաւակները, Ֆրանք Հաքիմեան,

Տէր եւ Տիկին Ռիկօ Բէօնեւէ,

Տէր եւ Տիկին Ժաք Գաբրիէլեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Հաքիմեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Փիէր Հաքիմեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան եւ զաւակները,

Այրի Տիկին Ռուբէն Մազազաճեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Թուրնիէօ եւ զաւակները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՀԱՔԻՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 22-ին, 54 տարեկանին, իր բնակարանը՝
44, av. du Panorama, Bourg La Reine

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յուլիս 25, ժամը 10·30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, 4 Կոմիտաս փողոց, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ - Քոմինալ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանեկան համայն պարագաներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Համասփիւռ Փափազեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր նահատակ հօր՝ Մանուէլ Ֆերմանեանի, մօր՝ Նուարդ Ֆերմանեանի, զաւկին՝ Անահիտի, թոռան՝ Միքայէլի, ամուսնոյն՝ Յարութիւն Փափազեանի եւ նորոգ հանգուցեալ եղբօր՝ Շաւարշ Ֆերմանեանի յիշատակին:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդներու առիթով Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Գրասենեակն ու Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը փակ կը մնան ամբողջ Օգոստոս ամիսը:

×

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Հինգշաբթի, Օգոստոս 1-էն մինչեւ Սեպտեմբեր 2, Երկուշաբթի:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄՆՈՅ

ԼԻՈՆ. - Տէր եւ Տիկին Զարեհ Փէհլիվանեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Փէհլիվանեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Աճէմեան, Այրի Տիկին Գարմէն Էվրէնեան (Ֆլորիտա), Տէր եւ Տիկին Փօլ Պէզազ (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Վահան Ալեքսանեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մագսուտ Ալթունեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Շէպիկօղլու (Պոլիս) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԼԻՍԻ ԳԱՐԱՑԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ստեփանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 19-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յուլիս 24, ժամը 15-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պռոնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք ընդառաջեցին իր կոչին, ի նպաստ լիբանահայ կարօտեալ հայ մանուկներու ճամբու ծախքին:

Ստորեւ, ուղղակի ստացած գումարներուն ցանկը. -

Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Ծիլիպեան 30·000 ֆրանք, Պ. Գաբրիէլեան (Ամերիկա) 3100 տոլար, Պ. Մեսրոպեան (Նէօյի) 3000 Ֆ., Պ. Պէրպէրեան (Նէօյի) 3000 Ֆ., Սէն - Թ'էթիէնի եւ Սէն - Շամոնի Հ. Յ. Դ. (հաւաքուած դաշտահանդէսին) 2400 Ֆ., Պ. Սմսարեան 1000 Ֆ., Պ. Պաշըրպէնիերդեան 1000 Ֆ., Տիկին Մարի Գորդիկեան 500 Ֆ., Պ. Տորունեան 500 Ֆ., Տիկին Արսինէ Պառաւեան 500 Ֆ., քլէօպ Ժիմ (Ալֆորվիլ) 1000 Ֆ., Քէշիշեան 500 Ֆ., Գույումճեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թ. Արխեան 500 Ֆ., Մինաս Ճապուրեան 500 Ֆ., Տիկին Ժաքլին Քէհայեան 150 Ֆ., Տիկին Արշակուհի Գաւիթեան 500 Ֆ., Յարութիւն Պալիողեան 300 Ֆ., Գույումճեան (Ալֆորվիլ) 300 Ֆ., Րաֆֆի թըէթէօր 500 Ֆ., Տիկին Սիւզան Չըքըրեան 500 Ֆ., Քիւրաճեան 500 Ֆ., Տէր - Յակոբեան 500 Ֆ.:

(Շար.)

×

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած ի նպաստ Կայանին նորոգութեան. - Ռմն-է 10·000 Ֆ. եւ Պ. Ճօլաքեանէ 100 Ֆ.: Ստացած է նաեւ 500 Ֆ. Տիկին Արսինէ Պառաւեանէ փոխան ծաղկեպսակի երէցկին Տէր - Պարսամեանի մահուան առթիւ ի նպաստ լիբանահայ մանուկներու ճամբորդութեան ծախքերուն:

×

Իսիի Կապոյտ Խաչը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Տիկին Էլիզ Շահինեանէ 500 Ֆ. իր զոյգ թոռներուն ամուսնութեան ուրախ առթիւ լիբանահայ երախաներու ճամբու ծախքին ի նպաստ: Նոյն նպատակին՝ Այրի Տիկին Սիրանոյշ Գարակէօզեանէ 200 Ֆ.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ. - Այրի Տիկին Վարդանոյշ Արզումանեան եւ զաւակները՝ Յարութիւն, Սեպուհ եւ Սմբատ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄՈՎՍԷՍ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Յուլիս 28, Կիրակի առաւօտ, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

Այս տխուր առիթով սգակիրները հետեւեալ նուիրատուութիւնները ըրած են.- Վիէնի Կապոյտ Խաչին 200, Վիէնի Կապոյտ Խաչի դպրոցին 200, Հ. Բ. Ը. Մ.ի դպրոցին 270, Լիոնի Կարմիր Խաչին 200, Տէսինի Ռատիօ - Աւմենիին 200 եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման 200 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԳՐԱԽԱՆՈՒԹԸ
ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ

Եկեղեցւոյս գրախանութը ստացած է Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի 10-րդ հատորը: Կան նաեւ 4-րդ, 9-րդ հատորները, ինչպէս նաեւ մանկական հանրագիտարանի Ա. հատորը: Ստանալու համար դիմել՝
Eglise Arménienne
339, ave. du Prado — 13008 Marseille
Tél. : (91) 77 - 84 - 70

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ-Ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատրաստէ՝

«ՀԱՅ ԳԻՐՔԻ»

ցուցադրութիւն մը, 1985, Հոկտեմբերին համար, որ տեղի պիտի ունենայ՝
Palais de la Bourse «Musée de la Marine»
La Canebière, Marseille

CENTRE DE VACANCES
de la
CROIX ROUGE
ARMÉNIENNE

Le Centre de Vacances sera ouvert pour nos compatriotes de tous âges
AUX MOIS D'AOUT ET
DE SEPTEMBRE

Se rendre sur place par ses propres moyens.

Itineraire :
— par le rail : Par Turbotrain - Gare Saint Lazare - Bayeux.
— Par la route : Autoroute de l'OUEST Direction ROUEN, sortie CHAUFFOUR EVREUX, LISIEUX, sortie CAEN Direction CHERBOURG - BAYEUX, PORT-en-BESSIN, SAINTE-HONORINE-des-PERTES (Les Divettes).
à côté du Camping de la Hague

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, բացառաբար Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

— L'UNION CULTURELLE DES ARMENIENS DE FRANCE —
vous propose plusieurs voyages en

Arménie
TRANSTOURS

— 25, rue d'Argenteuil - 75001 PARIS — Tél: 261-58-28 —

LIC. 132

PARIS

DU 07 SEPT. AU 21 SEPT.
15 jours
dont 4 à Kiev et 11 à Erevan

07 Septembre Paris/Kiev
08 Septembre Kiev
09 Septembre Kiev/Erevan
09 au 20 Septembre Erevan
20 Septembre Erevan/Kiev
21 Septembre Kiev/Paris

6500 F.

DU 5 OCT. AU 20 OCT.
16 jours dont 14 à Erevan

05 Octobre Paris/Moscou
06 Octobre Moscou/Erevan
07 au 19 Octobre Erevan
19 Octobre Erevan/Moscou
20 Octobre Moscou/Paris

6000 F.

MARSEILLE

DU 17 AOUT AU 30 AOUT
14 jours dont 12 à Erevan

17 Août Marseille/Moscou
18 Août Moscou/Erevan
18 au 29 Août Erevan
29 Août Erevan/Moscou
30 Août Moscou/Marseille

7100 F.

DU 07 SEPT. AU 20 SEPT.
14 jours dont 12 à Erevan

07 Sept. Marseille/Moscou
08 Sept. Moscou/Erevan
09 au 19 Sept. Erevan
19 Sept. Erevan/Moscou
20 Sept. Moscou/Marseille

7100 F.

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Զ. Ալեքսանեանի
11, rue du Bassin - 13012 Marseille — Tél:(91) 93-04-90 ou (42) 83-31-55

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 25
JEUDI 25 JUILLET 1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.014
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 16.014

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԱՒ - ԱՓՐԻԿԷԻ մէջ կացութիւնը միշտ շատ ծանր է եւ ոստիկանութիւնը ԱԻ հոգի ձերբակալած է, մինչ Թութու (Նոպէլի մրցանակ) կոչ ըրաւ սեւամորթերուն որ դադրին սպաննելէ այն սեւամորթները, որոնք կառավարութեան հետ գործակցող կը նկատուին: Ամէն կողմէ, ծանրօրէն կը դատապարտուի ցեղային խտրականութեան այս ախոյեան վարչաձեւը, բայց գործնական գետնի վրայ, հետեւանք չկայ: Որքան ալ խիղճերը հանգստացնելու համար, արեւմտեան պետութիւնները ձաղկեն ինչ որ կը կատարուի, չեն կրնար «անտեսել» թէ ամէն մէկուն (մանաւա՛նդ Ֆրանսայի) կարեւոր ընկերակիցն է, առեւտրական փոխանակութեանց համար:

ՆՈՒՎԷԼ - ՔԱԼԵՏՈՆԻԻ անկախութիւն - ընկերութիւն օրինագիծը բաւական ընդդիմութեան բախեցաւ Ծերակոյտին մէջ, ուր ընդդիմութիւնը մեծամասնութիւն է: Մինչ Փիզանի «անխուսափելի» կը նըկատէ անկախութիւնը, տեղական իշխանութեան նախագահը՝ Ուքուէյ ոչ միայն վտանգաւոր կը նկատէ զայն, այլեւ՝ քաղաքացիական պատերազմի առաջնորդող:

«ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ» կապակցութեամբ, Շառլ Թիյոն իր դերը բացատրելով լրագրողներուն առջեւ, իր կարգին համայնավար կուսակցութիւնը ամբաստանեց: Ծանօթ է, որ Յուլիս 2-ին, հեռատեսիլի Բ. կայանի յայտագրին ընթացքին, երբ Ամուրու հարց տուաւ թէ ինչո՞ւ համայնավար կուսակցութեան հըրատարակած գիրքերուն մէջ, հանուած է Մանուշեանի նամակին ծանօթ հատուածը (ուր կ՚ըսէ թէ չի ներեր անոր՝ որ զինք ծախեց իր մորթը փրկելու համար), Լէտրըման, յանուն իր կուսակցութեան կը ճշդէր, որ այդ հրատարակութեանց պատասխանատուն Թիյոնն էր: Հիմա, ուրեմն, Թիյոնն է որ կը ըսէ թէ 1944-էն ետք, նման պատասխանատուութիւն չունէր ու կը չեչտէ. - «Երբ Մանուշեան, գիտակցելով թէ վտանգուած է, դիմեց որ փրկուի, իրեն ըսուեցաւ՝ «զինուորը զոհուելու համար եղած է»: Այս պատճառով է, որ համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութիւնը կը վախնայ պատմութենէն»:

ԽՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԵՐՆԷՇԸՆԸԼ իր տարեկան տեղեկագրին մէջ, կը ծանրանայ երկին չարչարանքներու մեթոտներուն վրայ, զորս կը շարունակեն կիրարկել Թուրքերը խոստովանութիւններ կորզելու համար: Կը յիշուին զանազան պարագաներ, ինչպէս երիտասարդ ուսուցչուհի՝ Սեւճի Լէյլճի, որ այսօր հրաշքով ազատ արձակուած, կ՚ապրի Թուրքիայէն հեռու, ամէն տեսակ չարչարանքներու ենթարկուելէ ետք (ելեկտրական հոսանք՝ գլխուն, ծեծ եւայլն, եւայլն):

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ինչպէս ամէն ամառ, զգալի յաւելումներ կրեցին եւ պիտի կրեն: Յուլիս մէկէն թերթերու սակերն են, որոնք մօտ 20% յաւելումի ենթարկուեցան Ֆրանսայի եւ արտասահմանի համար: Օգոստոս մէկէն նամակներու դրոշմաթուղթերը 2 Ֆր. 10-էն 2,20-ի կ՚անցնի սովորական առաքումներու եւ 1 Ֆր. 70-էն 1,80 ոչ - ըստիպողական նամակներուն համար (ի դէպ, երբեմն՝ «ոչ - ստիպողականը» աւելի շուտ կը հասնի...):

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ արձակուրդի օր մը անցուցած է Զուիցերիա, որ բոլորովին գաղտնի պէտք է մնար, եթէ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 16 - 18)

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿՈՂՄԷ

Միացեալ - Նահանգներէն լրագրողներու պատուիրակութիւն մը այցելած է Հայաստան եւ ընդունուած նախագահ Բաբկէն Սարգիսովի կողմէ, որ հիւրերուն խօսած է Հայաստանի արձանագրած նըւաճումներուն մասին գիտական, տընտեսական եւ ընկերային մարզերէ ներս:

×

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻԿ ՎԱՀԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Պոլոնիա (Իտալիա) տեղի ունեցած ազատ ոճի ըմբշամարտի Եւրոպայի պատանեկան ախոյեանութեան մրցումներուն՝ Խորհ. Միութեան խումբին մաս կազմող Վահան Աճէմեան, 52 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ ախոյեան հանդիսացած է: Երեւանցի 17-ամեայ ըմբշամարտիկը վեց անգամ հանդէս եկած է եւ պարտութեան մատնած բոլոր մրցակիցները:

×

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ՅԱՑՏԱԳԻՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը հաղորդում մը սփռած է Վահրամ Փափազեանի նըւիրուած: Ցուցադրուած է այն փաստանըկարը, զոր պատրաստած է «Երեւան» արուեստանոցը: Ներկայացուած է Փափազեանը բեմին վրայ, շարժանկարի մէջ, հանդիպումները թատերական արուեստի մեծ դէմքերու հետ՝ կ. Պոլսէն Փարիզ, Մոսկուայէն Վենետիկ ու Հռոմ:

ումանք ճանչցած Հըլվէյին Ֆրանսայի Նախագահը եւ անմիջապէս հաղորդած Ռատիօ - Սիւիս Ռոմանտի: Ռոլան Տիւմայի հետ է, որ Միթերան գացած է Զուիցերիոյ Արտաքին նախարարին բնակարանը, Նէօշաթելի լիճի ափին, ուր ճաշած են, նախքան պտոյտ մը ընելը լիճին վրայ:

ԻՍՐԱՅԷԼ հարիւր չիի գերի եւս ազատ արձակեց: Միւս կողմէ, Քնէսէթին (Խորհրդարան) օրինագիծ մը յանձնուած է, իբրեւ յաւելուած յօդուած 1948-ի հակահաբեկչական օրէնքին, եւ որու համաձայն (եթէ քուէարկուի) «Իսրայէլի ոեւէ քաղաքացի կամ բնակիչ, որ գիտակցօրէն եւ առանց իշխանութեանց արտօնութեան չփման մէջ կը մտնէ Իսրայէլի մէջ կամ արտասահման, ահաբեկչական կազմակերպութեան մը անդամներէն մէկուն հետ, մինչեւ 3 տարի բանտարկութեան կրնայ դատապարտուիլ կամ տուգանքի»: Պարզ է, որ ահաբեկչական կազմակերպութիւնը ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ՝ ՊԱԿ-ը: Այդ պատճառով ալ, մօտ յիսուն Ֆրանսացի մտաւորականներ (Լօրան Շվարց, Վիտալ - Նաքէ, Քէսլէր եւայլն) բողոքագիր մը ներկայացուցած են վարչապետ Փէրէզի:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ՌԵԿԸՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՎՇՏԱՑՆԷ

ԿԱՄ՝ «ԽԼԻՐԴԱՒՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԵԾ ՄԽԱԼԸ» ...
ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՈՐԱԳՐԷ «ՀԻՒՐՐԻՅԷԹ»

———×———

Յուլիս 23-ի «Հիւրրիյէթ»ն է, որ կ՚արձագանգէ հետեւեալ լուրին, ձաղկելով Ռեկընի մե՜ծ սխալը, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Ճորճ Տէօքմէճեանի նշանակումը որպէս անդամ ցեղասպանութեան խորհուրդին: Միւս հայ անդամն է՝ Սէթ Մոմճեան:

×

ԽԼԻՐԴԱՒՈՐ ՌԵԿԸՆԻ ՄԵԾ ՍԽԱԼԸ

———

ՀԻՒԱՆԴ ՆԱԽԱԳԱՀԸ
«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ԵՐԱԶՈՂՆԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ
ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏ՝
ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԸ
«ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ
ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ»Ի
ԱՆԴԱՄ ՆՇԱՆԱԿԵՑ

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱ. - ԱՄՆ-ու Նախագահ Ռեկըն, անմիջապէս որ հիւանդանոցէն ելաւ, Քալիֆորնիոյ ծագումով հայ նահանգապետը՝ Տէօքմէճեանը «Ամերիկայի ցեղասպանութեան խորհուրդ»ի անդամ նշանակեց: Նախկին նախագահ Գարթըրի կողմէ «Ցեղասպանութեան Թանգարան» մը հիմնելու պաշտօն տրուած այս խորհուրդին մէջ, այսպէսով Հայերու թիւը յաւելում ունեցաւ: Տէօքմէճեանի նշանակումով, շատ հաւանական է, որ հոն հայկական ցեղասպանութիւն առընչուած ցնդումներու պատկանող բաժին մըն ալ հիմնուի:

Քալիֆորնիոյ Ներկայացուցչական ժողովը եւ Ծերակոյտը Լոս - Անճըլըսի մէջ այս «Ցեղասպանութեան Թանգարան»ը հիմնելու համար յատկացուցած են 5 միլիոն տոլար: Բացի այս, հաւանական է նաեւ որ Տէօքմէճեան նոյն մարզին մէջ աշխատանք տանի եւ յաջողի Ուաշինկթընի մէջ հաստատուելիք «Ցեղասպանութեան Թանգարան»ին մէջ ալ հայկական բաժին մը ստեղծել:

Ռեկընի հիւանդանոցէն ելլելէն անմիջապէս վերջ կատարած այս նշանակումը կը նկատուի «Տէօքմէճեանի սիրտը առնելու» արարք մը, ի գին Թուրքերը վըշտացնելու:

———

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԵՒ ՈՒՐԲԱԹ ՕՐՈՒԱՆ ՆԱՄԱԶԸ ...

Թուրք մամուլի համաձայն, Միացեալ - Նահանգներու Անգարայի դեսպանը դըժուար օրեր կ՚անցընէ, վերջերս: Ահա թէ ի՛նչ պատահեր է, անցեալ Ուրբաթ, (Յուլիս 19):

×

Մինչ թերթերը կը գրէին թէ պաղութիւն մը յառաջ եկած է Անգարայի ամերիկեան դեսպան Րապըրթ Շթրաուս Հափիի եւ նախկին նախագահներէն Գարթըրի միջեւ, հիմա ալ նոր անակնկալ մը եկաւ հանդիսար խանգարել դեսպանին անհաճոյ դէպքի մը պատճառաւ:

Երկու երկիրներու միջեւ կրթական փոխանակումներու համար տեսակցութիւն մը ունենալու նպատակաւ դեսպանը դիմեց Կրթական Գործավար Վէհպի Տին - չէրլէրի, որ սակայն երեւուն երկվայրկեան միայն կրցաւ յատկացնել անոր, նըկատելով որ Թէչվիքիյէի մզկիթը Ուրբաթի նամազին ստիպուած էր հասնիլ:

Հանդիպումը տեղի պիտի ունենար Նշանթաշ՝ Ըշըք Լիսէի մէջ, ուր ներկայ էին նաեւ մեծ թիւով կրթական գործիչներ եւ պիտի քննարկուէր Ֆուլպրայթի կրթաթոշակներէն Թուրք ուսանողներ նպաստաւորելու հարցը, երբ հազիւ կէս վայրկեան անցած Նախարարը թողուց ժողովասրահը եւ մեկնեցաւ մօտակայ մզկիթը երթալու համար:

ՖՈՒԹՊՈԼ

1986-Ի ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

———

1 / 16 ԱՒԱՐՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՕԳՈՍՏՈՍ 14-ԻՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՄՐՑԱԿԻՑՆ Է «ՄԵՏԱԼՈՒՐԳ»

Օգոստոս 14-ին կը սկսին 1986-ի խորհրդային բաժակի 1 / 16 աւարտական խաղերը: Յունիս 24-ին արդէն սկսած էին 1/64 աւարտականները, որոնց կը մասնակցէին Խորհ. Միութեան Ա. եւ Բ. դասակարգի խումբերը: Ծանօթ է, որ Հայաստանէն մասնակցող երկու խումբերը՝ Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ«ը եւ Աբովեանի «Կոտայք»ը, առաջին իսկ հրջանէն պարտուելով դուրս մնացին պայքարէն: Յուլիս 5-ին տեղի ունեցան 1/32 աւարտականները եւ պարզուեցան այն 14 խումբերը, որոնք բարձրագոյն լիկայի 18 խումբերուն հետ պիտի մասնակցին խորհրդային բաժակի 1/16 աւարտականներուն:

Այդ 14 խումբերն են. - Դաուգավա, Մետալուրգ Զ., Կուբան, Կոլոս Ն., Նիվա Վ., Դինամօ Պ., ԲՄԱ Խ., Ռոտոր, Զվեզդա, Լոկոմոտիւ Մ., Պամիր, ԲԿՄԱ, Պախտակոր եւ Մետալուրգ Լ.:

Օգոստոս 14-ին «Արարատ»ի մրցակիցը պիտի ըլլայ Լիպեցկի (Դաշնակցային Ռուսիա) «Մետալուրգ»ը:

×

Միւս կողմէ, խորհրդային 48-րդ ախոյենութեան մասնակցող Ա. դասակարգի 22 խումբերը՝ բաժնուելէ ետք Ա. եւ Բ. ենթախումբերու, առաջին մրցաշրջանի աւարտին իրենց ձեռք ձգած արդիւնքներով պարզած են 12 զօրաւորներու պատկերը, որոնք պիտի շարունակեն պայքարը եւ այս 12 խումբերէն 2 առաջինները գալ տարի կը կազմեն անցքի ենթախումբ մը՝ այս տարուան ախոյենութեան մըրցաշարքին 15-րդ եւ 16-րդ հանդիսացող բարձրագոյն լիկայի խումբերուն հետ եւ այս չորսէն երկու յաղթականները կը փոխադրուին բարձրագոյն լիկա:

Արդ, 12 զօրաւորներու դասաւորման մէջ Աբովեանի «Կոտայք»ը կը գրաւէ 8րդ տեղը՝ 10 յաղթանակ, 2 հաւասարութիւն եւ 8 պարտութիւն: Նշանակած է 28 կոլ եւ ստացած՝ 24: «Կոտայք»ի կոլերու հեղինակներն են. - Եդ. Վերանեան 8 կոլ, Ա. Մովսեսեան՝ 6, Անդրանիկ Խաչատրեան, Ա. Բալաբէկեան, Ռ. Վարդազարեան՝ 2-ական, Ռոբեր Գալստեան, Լ. Եարըլըկեան, Ա. Փարսադանեան, Ս. Պօղոսեան, Ա. Սարգսեան, Վ. Սուքիասեան, Վ. Ղուկասեան եւ Ս. Պետրոսեան մէկական:

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

———

Չորեքշաբթի առտու, Անգարայի մէջ, մահափորձ մը կատարուած է Յորդանանի դեսպանատան Ա. քարտուղարին դէմ, որ տեղն ու տեղը մեռած է:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ՏՊԱԳԻՐ ԳՐՔԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հրատարակուած գրական - գեղարուեստական գրականութիւնը, քանակի տեսակէտէ, գրեթէ հաւասարապէս կը բաժնուի հայ եւ օտար հեղինակներու միջեւ: Օտար հեղինակներէն թարգմանաբար ներկայացուած են՝ Մ. Կորքի, Ալ. Տիւմա, Ֆր. Վէրֆէլ, Ժորժ Սանտ, Ժիւլ Վէրն, Մ. Զեւաքօ, Մոլիէր, Էլին Փէլին, Ալէքօ Քոնսթանթինով, Սթեֆան Լ. Քոսթով եւայլն: Հանրային - ընկերային թարգմանական գրականութեան մէջ առկայ են Քաուցքիի, Վ. Լիպնեհթի եւ ուրիշներու անունները: Օտար հեղինակրու զուգընթաց հրատարակուած են եւ հայ որոշ դասականներու գործեր՝ ինչպէս Րաֆֆիի, Յակոբ Պարոնեանի, Երուանդ Օտեանի եւ այլոց, նաեւ պուլկարահայ գրողներու եւ մտաւորականներու գործերը: Պէտք է սակայն խոստովանիլ, թէ պուլկարահայ գաղութը իր ծոցէն երեւան չբերաւ հայ գրականութեան անդաստանին համար եզակի ներկայացուցիչ, հակառակատոր չեն պակսիր անձեր, որոնք գրողի եւ բանաստեղծի համեստ համբաւ շահեցան այս ասպնջական հողի վրայ, իսկ յետոյ Խորհրդային Հայաստանի մէջ՝ Հրանդ Հրահան (իսկական մականունով Նազարէթեան) ու Օննիկ Զարմունի (իսկական մականունով Փանիկեան):

Հրանդ Հրահան, նախքան հայրենիք ներգաղթը (1946) պուլկարահայ մեր հասարակութեան ներկայացած է իր հետեւեալ ստեղծագործութիւններով՝ «Խղճի խայթեր», «Համբուրէ զիս» (կատակերգութիւն), «Երբ սրտերը կը խօսին» (ընկերային դրամա), ներկայացուած Փլովտիւի մեր ինքնագործ թատերախումբի կողմէ, «Հերոսի մը նամականին» եւայլն: Որպէս արձակագիր պուլկարահայ միջավայրի մէջ ստեղծագործած է նաեւ Օննիկ Մխիթարեան, որ տուած է իր պատմուածքներու շարքը՝ «Վարդան Մամիկոնեան», «Նահանջ», «Առօրեայ», «Սիրոյ մը վէպը» եւայլն, ինչպէս նաեւ «Վանի հերոսամարտը» պատմա - յուշագրական երկը: Փլովտիւաբնակ Գէորգ Գեպարքումի (Պալըգճեան) իր կենդանութեան օրօք տպագրուած տեսած է «Թօշնելէն վերջ», «Փողոցը» եւ այլ արձակ գործերը: Վիպական արձակի մէջ պուլկարահայ պայմաններու տակ բեղնաւոր եղած է Արմէն Շիտանեան, ուսուցիչ երբեմնի Վառնայի ազգային վարժարանին, որու գրչին կը պատկանի վէպերու շարք մը. «Դիւապարտը», «Պատերազմը», «Աւազակապետը», «Թափառական Հայը» եւ այլ արձակ գործեր: Ան փորձած է իր գրիչը եւ թատերական գործեր գրելով. «Արաքօ», «Վանի հայդուկներ», «Անդրանիկ»՝ պատմական թեմաներով, ինչպէս իր վէպերու մեծամասնութիւնը: Բոլորը լոյս տեսած 1897 - 1929 թուականներու շրջանին: Մահացած թշուառութեան մէջ, այսօր քիչեր կը յիշեն Արմէն Շիտանեանի անունը, իսկ իր ստեղծագործութիւնը գրեթէ անծանօթ է մեր նոր սերունդին:

Պատմական ու պատմա - կենսագրական բնոյթի գրքերէն, որոնք հրատարակուած են Պուլկարիա, արժէ յիշել Գէորգ Մեսրոպի «Հայկարան»ը, «Կրօնի գիրք»ը, Հայոց պատմութեան դասագրքերու շարքը Տիգրան Մարտիրոսեանի աշխատանքները՝ «Խաչատուր Աբովեան», «Իրայէլ Օրի», «Ցովսէփ Էմին», «Հայրենագիտութիւն» (Դասագիրք), «Ցուշարձան Նոյեմբերեան Հայաստանին»:

Բանաստեղծական արուեստին նուիրեալ Պուլկարահայերու շարքի մէջ անցեալէն յիշենք Միհրան Զգօնեանը (Վառնայէն), որ 1899-էն մինչեւ 1933 թուականը իր ոտանաւորները ամփոփած է հետեւեալ գրքերուն մէջ. «Հովասուն», «Թոթովմունք», «Արտասուաթոր», «Ալիքներ», «Աշնան ծաղիկներ» եւայլն, որոնք սակայն անհետք մնացած են գրականութեան մէջ:

Բանաստեղծական ժանրին մէջ ճանաչում գտած է Օննիկ Փանիկեան (Զարմունի), որուն բանաստեղծութիւնները տպագրուած են «Ծաղիկ կը փնտռեմ», «Գորշ երկնքի տակ», «Երգ յաւերժական», «Ածու», «Առանձնութիւն» եւ այլ ժողովածուներու մէջ, բոլորը հրատարակուած Սոֆիա, 1928 - 1940 ժամանակաշրջանին:

Պուլկարահայ տպագրութեան արգասիք են նաեւ կարգ մը տարեգիրքեր, որ հաւաքական ջանքերով երեւան բերուած են եւ իրենց բազմապիսի բովանդակութեամբ եւ յատկապէս պուլկարահայ գաղթօճախին պատկանող պատմական նիւթերով, հարուստ նիւթ մը կը ներկայացնեն: Այստեղ նշենք «Մասիս» տարեգիրք Ա. եւ Բ. տարի 1934, 1935, «Վիթօշ - Արարատ» (1935, Սոֆիա), «Հայրենի տարեցոյց» (1938, Փլովտիւ) եւայլն:

Այս տարատեսակ գրականութեան հրատարակութիւնները կ՚իրականացուին մեծ մասամբ պուլկարահայ տպագիր գրքի սկզբնաւորութենէն տարիներ վերջ, պուլկարահայ գաղութի ստուարացումով եւ տպագրական գործի ծաւալումով: Սկզբնական շրջանին Վառնա կը դառնայ միջավայր աշխոյժ տպագրական գործունէութեան, ուր ապաստան գտած հայ մտաւորականներ ու տպագրիչներ, փրկուած արիւնռուշտ Ապտիւլ Համիտի ջարդերէն, եղբայրական պուլկար հողի վրայ զարկ կուտան հայ գրքի ու մամուլի հրատարակման գործին եւ արդիւնաւէտ շրջան մը կը դրսեւորուի այս քաղաքին մէջ 1897 - 1910 թուականներուն, քանի մը տպարաններու մէջ, որոնց կարգին «Արեւելեան» եւ «Բընչօ Նիքոլով»: Հոն կը տպուին 68 վերնագրով գիրքեր, իսկ պէտք չէ մոռնալ եւ տարբեր տեւողութեամբ հրատարակուող մամուլը՝ «Իրաւունք», «Հայելի», «Շարժում» եւայլն:

Պալքանեան ու Ա. համաշխարհային պատերազմներէն ետք, երբ Սոֆիա որպէս մայրաքաղաք կը զարգանայ բազմակողմանի, ան կը դառնայ նաեւ պուլկարահայ տպագրութեան կեդրոն: Այս ասպարէզին մէջ անոր մրցորդ կը հանդիսանայ նաեւ Փլովտիւ: Ուսէ քաղաքը աւելի նուազ չափով կը ներկայանայ տպագիր պուլկարահայ գիրքերով՝ 20 վերնագիր, իսկ նուազագոյն ծաւալով Շումէն՝ 5 գիրք, որ իր առարկայական պատճառները ունի:

Ցիշատակելով պուլկարահայ տպագիր գրքի առաջին երկու հրատարակութիւններու հարիւրամեակը, փափաքեցանք տալ նաեւ չափազանց համառօտակի պատկերը պուլկարահայ տպագրական արտադրանքին եւ հեղինակներուն:

Շատեր՝ որոնք ծառայեցին հայկական Գիր ու Բանին այս հիւրընկալ երկրին մէջ անցնող տարիներու ընթացքին, առանց վերյիշումի անցան, սակայն անոնք տակաւին չեն մոռցուած եւ միայն թերթի յօդուածի նեղ շրջագիծը կ՚արգիլէ մանրամասն անդրադառնալ բոլորին:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

«ԵՐԵՒԱՆ»

ՎԻՐԱԲՈՒԺՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՓԱՌԷ

Իրաքի մէջ Զաղրոս լեռներուն վրայ հնախոյզներ նախամարդու մը կմախքը գտած են որուն աջ թեւին վրայ կան վիրահատումի հետքեր: Անկասկած մինչեւ այսօր յայտնաբերուած ամէնէն հին վիրաբուժական գործողութեան փաստն է այս:

Մասնագիտութիւններու եւ «ծրագրը - ւած» կենցաղի մեր շրջանին դժուար է մեզի համար երեւակայել թէ մեր հեռաւոր նախահայրերը դարմանուելու համար կը խմբուէին կախարդի մը շուրջ որ միաժամանակ իրենց ցեղապետն էր նաեւ, բժիշկը, դեղագործը եւ վիրաբոյժը:

Ճիշդ է որ այս կախարդները բուժելէ աւելի կը ծանրանային գերբնական ուժերու վրայ որոնք կը պատճառէին հիւանդութիւնները: Սակայն յաճախ անոնք բնութիւնը դիտելու մեծ կարողութիւն ցուցաբերած են: Անոնք կը ճանչնային խոտեր, որոնք ցաւերը կը մեղմացնէին կամ վէրքերը կը սպիացնէին: Ըլլալով որսորդ կամ հովիւ, անոնք վարժ էին ստնաւոր կենդանիներ անդամահատելու ու այս ճամբով վաղ շրջաններէ ծանօթ նաեւ ոսկորներու եւ յօդաւորումներու:

Նախնական վիրահատութեան մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէն գանկի գործողութիւնները: Երկրագունտին զանազան շրջաններէն գտնուած են գանկեր քարի շրջանէն, որոնց քունքի ոսկորներուն վրայ ծակ մը բացուած է: Անոնք արդեօք բացուած են ա՞խտ մը բուժելու, թէ գանկէն դուրս հանելու համար չար ոգիներ որոնք պատճառ կը նկատուէին գլխացաւի, յիմարութեան նոպաներու կամ ջղաձգութիւններու:

Մանուվրիէ, 1895-ին գերեզմաններէ գտած է նախապատմական շրջանի պատկանող գանկեր, որոնք կը կրէին ոսկրոտ կանոնաւոր սպիներ, T գիրին ձեւով: Անոնք հետեւանքն ըլլալու էին տաղելու գործողութեան մը, կիրարկուած այրող անհատի մը որ ընդհանրապէս իգական սեռին կը պատկանէր:

Մատներու անդամահատումն ալ նախապատմական շրջանին կը թուի թէ շատ ի պատուի էր: Սպանիոյ եւ Ֆրանսայի հարաւ - արեւմտեան շրջաններուն մէջ գտնուած նկարներ ցոյց կուտան անձեր որոնք մատնոսկրեր չունին: Հոս ալ հարց կը տրուի թէ ինչ էր այս անդամահատութեան պատճառը: Ու ամէն բան մտածել կուտայ թէ եթէ ոմանք արգիլինք էին արկածի մը, մեծ մասը հետեւանք էր կրօնական կամ բարոյական ըմբռնումներու: Կը բաւէ նկատի ունենալ թէ ինչ չափով այս աւանդութիւնը կ՚ապրի մեր շրջանին եւս: Նոր Զէլանտայի կարգ մը շրջաններուն մէջ ընիկներ որպէս սուգի նշան կարել կուտան իրենց մէկ մատը, Թօնկա եւ Վիթի կղզիներու տեղացիները իրենց ճկոյթի փոքր ոսկորը կը զոհեն ցեղապետի մը կամ գլխաւորի մը առողջութեան սիրոյն, եւ վերջապէս կարգ մը ցեղախումբերու մէջ սովորութիւն է այրի կնոջ մը մէկ մատը կտրել, որպէսզի ան կրկին ամուսնանայ ... կերպով մը անոր կուսութիւնը վերադարձնելու փորձ մը:

Քրիստոսէ երկու հազար տարի առաջ Համուրապի Բաբելոնի կայսրութեան հիմնադիրը խրատէ կը զանազանէ կրօնաւոր - բժիշկները՝ - որոնք պատասխանատու էին Աստուծոյ առջեւ, եւ վիրահատները, որոնք աշխարհականներ էին միայն ու պատասխանատու՝ Պետութեան առջեւ:

Վիմագիր, 252 յօդուածէ բաղկացած իր պատժական օրէնքով - որ կը գտնուի ներկայիս Լուվրի Թանգարանը - ան կը ճշդէ այս «բժիշկներուն» պատասխանատուութեան բաժինը, պարտէժները, վարձատրութիւնը, անփութութեան կամ ... անքախտութեան պարագային: Հոս կ՚ըսուի. «եթէ բժիշկ մը անապարգինձէ հերիւնով մը բուժէ մէկու մը վէրքը, եթէ հերիւնով բանայ հիւանդի մը աչքին փարպոյրը եւ զայն առողջացնէ տասը արծաթ սիկղ պիտի ստանայ...: Եթէ բժիշկ մը ազատ անձի մը վէրքը ուզէ բուժել անապարգինձէ հերիւնով մը եւ մահացնէ զայն, եթէ աչքի փարպոյրը ուզէ բուժել հերիւնով մը եւ աչքը կուրցնէ, իր ձեռքերը պիտի կտրուին»: Նման պայմաններուն տակ, կարելի է հարց տալ թէ արդեօք բժշկութեան ասպարէզին հետեւողներ բազմաթի՞ւ էին: Հաստատական պէտք է ըլլայ այս հարցումին պատասխանը, քանի որ վիրաբուժական մարզին մէջ յառաջդիմութիւններ կ՚արձանագրուին յատկապէս Եգիպտոսի մէջ, ուր կը գտնուէին առաջին մասնագէտները, ըստ Հերոդոտոսի: Հռչակաւոր յոյն պատմարանը կը շեշտէ թէ իւրաքանչիւր բժիշկ կը զբաղէր մարմնին որոշ մէկ մասով միայն, աչք, որովայն կամ ակռաներ: Ան կ՚աւելցնէ նաեւ թէ Եգիպտացիները արտակարգ կարեւորութիւն կ՚ընծայէին համաստեղութիւններու, որովհետեւ կը հաւատային թէ աստղերը մեծ ազդեցութիւն ունին մարդկային կեանքին վրայ: Փարաւոններու բազմաթիւ դերդաստաններու շրջաններէն մնացած նկարներ, քանդակներ եւ յատկապէս քանի մը պապիրոսներ առիթ կուտան կարծիք մը կազմելու Եգիպտացիներու վիրաբուժական ծանօթութիւններուն մասին:

Այս բոլորը կը նպաստեն Յոյներուն, աւելի եւս զարգացնելու վիրաբուժութիւնը: Թէեւ բժշկութիւնը, ինչպէս վիրաբուժութիւնը դեռ աւելորդապաշտութեան հետքերը կը պահեն: Բժիշկները ոչ կը բուժեն, ոչ ալ կը վիրահատեն առանց խորհրդակցելու զուշակին հետ ու առանց զոհերով աստուածներուն դիմելու: Հոմերոսի կարգ մը քերթուածները ապացոյց են ատոնց: Ոդիսականի ԺԹ. երգին մէջ Ոդիսեւս սրունքէն կը վիրաւորուի կինճի մը կողմէ: Իր օգնականները «գիտունի մը նման կը կապեն վէրքը, աստուածանման, անմերձենալի Ոդիսեւսին, յետոյ մոգական աղօթքով մը կը կասեցնեն սեւ արիւնը»:

Յոյն բժիշկ մըն է որ աւելորդապաշտութենէն ու ի յառաջագունէ կարծիքներէ կը ձերբազատէ բժշկութիւնը. Հիպոկրատ կը կոչուի ան: Ծնած է Ք. Ա. 460-ի ժամանակները. հեղինակն է բաւոր հատորի մը ուր վիրաբուժութիւնը համեմատաբար համեստ տեղ մը կը գրաւէ: Սակայն Հիպոկրատ հոն տրամաբանող միտք մը կը ցուցաբերէ, ինչ որ իրապէս նորութիւն է:

Այսուհանդերձ Հիպոկրատի վիրաբուժութիւնը կը մնայ գրեթէ արտաքին միջամտութիւններու միայն վերապահուած, ու իր յաջորդները դարձեալ կ՚իյնան վարդապետական փիլիսոփայութեան մէջ:

Հերթը կուգայ Աղէքսանդրիոյ, ուր վիրաբոյժներ յաճախակի դիահատումներու շնորհիւ կը զարգացնեն մարդակազմութեան իրենց գիտելիքը ու վիրահատութեան թէքնիքը: Ցետոյ Աղէքսանդրիոյ գիտութիւնը կ՚անցնի Հռոմ: Հոն՝ Գալենոս որ սուսերամարտիկներու բժիշկը եղած է շրջան մը, վէրքերու դարմանումը կը բարւոքէ ու ցոյց կուտայ թէ շնչերակները արիւն կը պարունակեն: Հռոմէացի այլ բժիշկ մը Անդիլոս մեծ յանդգնութեամբ աչքի գործողութիւններ կը կատարէ:

Սակայն աւաղ, իրմէ ետք քրիստոնեայ Արեւմուտքը մօտ հազար տարի կը թաղուի կախարդական - կրօնական կիրարկումներու գիրկը: Միջին դարուն պատիժ. հիւանդութեան գաղափարը կը վերայայտնուի, ինչ որ կը սանձէ գիտական ամէն խոյանք, մինչ միւս կողմէ դիահատումի գրեթէ անկարելիութիւնը - որ պղծում մը կը նկատուի արգելք կը հանդիսանայ մարդկային մարմնին մասին գիտելիքներու զարգացումին: 1163-ին եկեղեցական ժողով մը կը յայտարարէ. «Եկեղեցին կը խորշի արիւնէն». ինչ որ համարժէք կը դառնայ դատապարտումի մը, բժշկութեան, եւ յատկապէս վիրաբուժութեան: Այնուհետեւ սակաւաթիւ միջամտութիւններ տեղի կ՚ունենան, զորս կը պարտադրեն յարատեւ պատերազմները, ու գործը կը մնայ «սափրիչ - վիրաբոյժներու»: Իրենց բուն պարտականութիւնը սափրել ու ածիլել է, սակայն ի պահանջեալ հարկին կը մաքրեն թարախոտ վէրքեր, դանակի, դաշոյնի վէրքեր կը բուժեն, բեկումներ կը դարմանեն եւայլն.: Եւ մինչ բժիշկները սեւ երկար զգեստ մը եւ քառակուսի գլխարկ մը կ՚ունենային, այս վերջինները պէտք էր գոհանային կարճ զգեստով մը: Ոմանք կը հակազդեն այս կարգադրութեան, կը մերժեն սափրել ու ածիլել: Ու այս վէճը կը շարունակուի աւելի քան չորս դար:

Մինչ այդ, կը կիրարկուին դարմանումի ձեւեր, որոնք այսօր վիրաբուժական գործողութենէ մը աւելի կը թուին չարչարանքը երկարելու միջոցներ ըլլալ:

Նոյնիսկ Ֆրանսուա Ա.ի իշխանութեան օրով սափրիչ - վիրաբոյժները կը հականեխէին վէրքերը թանթրունի եռացած իւղով. յետոյ կը տաղէին բարբարոսաբար շիկացած երկաթով որ իրենց ծանօթ միակ միջոցն էր ուժգին արիւնահոսութիւն մը կեցնելու: Դարմանումի այս միջոցները վիրաւորներուն անհանդուրժելի ցաւեր կը պատճառէին. խեղճերը կ՚ոռնային երբ եռացած իւղը կը թափանցէր վէրքէն ներս եւ իրենց աղաղակները կը շարունակուէին մինչեւ որ ուշաթափում մը գար զիրենք լռեցնելու: Արիւնալի պատերազմէ մը ետք Ամպրուազ Փառէ կը տեսնէ թէ հատած է թանթրունի իւղի իր պաշեստը. ճարահատ վէրքերը կը հականեխէ այլ բաղադրութեամբ մը: «Այդ գիշեր չկրցայ քնանալ, կը գրէ ան: Այն մտածումը թէ յաջորդ առաւօտ կրնայի մեռած կամ թունաւորուած գտնել վիրաւորները, զիս կը սպաննէր: Առտուն շատ կանուխ ելայ ուրեմն ու գացի զիրենք տեսնելու. եւ հակառակ բոլոր վախերուս բոլորն ալ շատ լաւ վիճակի մէջ գտայ, իրենց վէրքերը ոչ բորբոքած, ոչ ուռած էին: Մինչդեռ անոնք որոնք դարմանած էի՝ եռացած իւղով, ջերմ ունէին, հազար տեսակ ցաւերով կը տառապէին, վէրքերը ուռած ու բորբոքած էին: Անկէ ետք որոշեցի այլեւս երբեք չկիրարկել նման միջոցներ»: Ու ան կը յարգէ իր որոշումը:

Անկէ ետք Փառէ կը հնարէ նաեւ կիսաբոլորակ ասեղ մը անդամահատումներու ընթացքին երակներէ արիւնահոսութիւնը արգիլելու համար: Այսպէսով ան միջոցը գտած կ՚ըլլայ վիրահատելու նաեւ առողջ հիւսուածքներ, քանի որ փորձառութեամբ գիտէ թէ փտախտը կը ծաւալի, անհրաժեշտ դարձնելով այլ միջամտութիւններ եւս:

Շիկացած երկաթին եւ եռացած իւղին գործածութենէ դադրիլը, շնչերակներու արիւնահոսութեան արգելքի միջոցին յայտնաբերումը, առողջ մսին վիրահատումը. ահա՛ այն ազդակները որոնք ծնունդ կուտան իրական վիրաբուժութեան շնորհիւ հնարագէտ Փառէի հանճարին:

Թ. Ա. Բ.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑԷՔ»

—×—

Գ.

Այն բեռնակիրը, որ տանս փոխադրութեան ընթացքին ակներեւ զարմանքով մը անդրադարձած էր գիրքերով լեցուն տուփերուն ծանրութեան, հաւանաբար աւելի ալ շատ պիտի զարմանար, եթէ տեսնէր թէ տուփերը լեցնող գիրքերը միայն այնքան ծանր չէին, նաեւ որքան շատ էին։ Բացարձակապէս գաղափար չունիմ թէ քանի՞ գիրք ունիմ զանազան տեղեր գտնուած գրադարաններու ու պահարաններու, նոյնիսկ տակաւին չբացուած տուփերու խորհէր որ աշխարհի բոլոր գիրքերու մէջ։ Միայն գիտեմ որ այնքան շատ են, որ յաճախ կը տեսնեմ գիրքեր, զոր առաջին անգամ տեսնելու տպաւորութիւնը կ'ունենամ։ Եթէ, ուրեմն, բեռնակիրը քովս գտնուէր այն պահուն երբ ես այդ տուփերը կը պարպէի մի առ մի, շատ պիտի զարմանար եւ անտարակոյս պիտի խորհէր որ աշխարհի բոլոր գիտութիւնները ներկայ են այդ գիրքերուն մէջ։

Ես միշտ այդ բեռնակիրը կը յիշեմ, ամէն անգամ որ աշխատասիրութեան կամ յօդուածագրութեան մը ընթացքին տեղեկութիւն մը ստուգելու պահանջը կը զգամ եւ այդ տեղեկութիւնը չեմ կրնար գտնել այդքան շատ գիրքերէն մէկուն կամ միւսին մէջ։ Այդքան շատ օգնական գիրք, այդքան շատ գիրք՝ նուիրուած գիտութեան, գրականութեան, փիլիսոփայութեան, մանկավարժութեան, հոգեբանութեան և այդ գիտութիւններուն պատմութեանց, այդքան շատ համայնագիտարան եւ, հակառակ գիրքերու այդ առատութեան, յաճախ կ'անճրկիմ երբ բան մը կը փնտռեմ։ Ինչ որ կը փնտռեմ, կայ, կամ գոհացուցիչ չէ, քիչ է, յագեցնող, սպառող չէ։ Ատոր համար արդէն անմիջապէս կը զգամ որ անկատար է ամէն գրադարան, պէտք ունինք եւ տակաւին պէտք պիտի ունենանք անհատնումօրէն բարձր թիւով նոր գիրքերու։

×

Անտարակոյս միմոսութիւն է կարծել որ գրադարանի մը մէջ հազար, երկու հազար, երեք հազար հատոր հաւաքելով հաւաքած կ'ըլլաս բաւականաչափ ծանօթութիւն եւ տուեալ բոլոր այն բաներուն մասին զոր մարդը մտածած, գրած ու ստեղծագործած է դարերէ ի վեր։ Այդպիսի գրադարանի մը մէջ շատ անգամ ամէն ինչ կայ, բայց քու փնտռածդ, սորվիլ կամ ստուգել ուզածդ։ Այդ անպայման բան մը սորվիլ կամ ստուգելու համար չէ որ մարդ պէտք է ունենայ գրադարան մը։ Մարդ գրադարան մը պէտք է ունենայ կարդալու հաճոյքը վայելելու համար։ Գիրքը հաճելի է այն ատեն միայն երբ զայն սորվելու համար չէ որ կը կարդանք։ Կը կարդանք դեղեցիկ դպրութեան, գեղեցիկ վիպասանութեան, գեղեցիկ մտածումի հետ հաղորդուելու համար։ Կը յուզուինք, խորհրդածելու կը մղուինք, կը ներշնչուինք, հարուստ ապրումներով կը լեցուինք։ Գիրքը հորիզոններ կը բանայ մեր առջեւ, ուրիշ մարդոց հետ կը հաղորդէ, ուրիշներու ապրումներէն պատառիկներ կը բերէ մեզի։ Կը կարդանք գիրքը ու երբեմն անոր միջոցով կը լսենք ձայնն ու խորհուրդը մարդոց, որոնք հեռացած են այլեւս այս աշխարհէն։ Կը կարդանք գիրքը ու կը դառնանք ձայնագիր այն մեքենան, որ սկաւառակի մը, ձայներիզի մը վրայէն ձայներ կլանելով կը կոչէ ու զանոնք պահ մը կը հնչեցնէ սենեակին կամ անջրպետին մէջ։ Կը կարդանք գիրքը ու պտըտած կ'ըլլանք թանգարանի մը մէջ, ուր ո՛չ թէ արձաններ կամ նկարչական պաստառներ քարացած են, այլ ապրումներ, զգացումներ ու մտածումներ։ Գիրքը ամէնէն պարզ ու աժան արկղն է, որուն մէջ կը պահուի անմահութիւն մը, կը բաւէ որ պահ մը բանաս կափարիչը ու նայիս անոր մէջ։ Ան մեր ունեցած գանձերուն ամէնէն դիմացկունն եւ մնայունն է, մեր ժառանգորդները յարգեն ու սիրեն զայն կամ ոչ, որովհետեւ նոյնիսկ եթէ օր մը փողոց նետուի ան անգիտութեամբ կամ տգիտութեամբ, անպայման մէկը պիտի վերցնէ զայն ու պիտի տանի իր տունը...։

×

Գիրք կարդանք։ Ու գիրք սիրենք։

Կան արդարեւ մարդիկ, որոնք հացի նման սուրբ կը պահեն գիրքը։ Ինչպէս որ գետնէն կը վերցնեն հացի փշրանքը ու զայն համբուրելով ապահով տեղ մը կը դնեն, այդպէս ալ կը գուրգուրան գիրքի մը վրայ, համբուրելով կը վերցնեն անոր գետին ինկած, պատռած, մաշած, դեղնած մէկ էջը։ Կան մարդիկ, որոնք իրենց գիրքին այնքան տէրն են որքան տէրն են իրենց կնոջ․ կը նախանձին զայն օտար նայուածքներէ, չեն հանդուրժեր զայն ուրիշի մը փոխ տալու գաղափարին, կը դողան զայն կորսնցնելու, գողցնելու սարսափով։

×

Այո, հեռաւոր օր մը, այսինքն քանի մը հարիւր տարի վերջ մեր տուները պիտի լեցուի՞ն գիրքերով։ Եւ կամ գիրքը բոլորովին վերցա՞ծ պիտի ըլլայ աշխարհէն, գիրքին տեղ ձայներիզի քասէթնե՞ր պիտի ունենան մարդիկ գրադարաններու մէջ, ձայներիզներու շնորհիւ մարդիկ օր մը ոչ միայն պիտի կարդան հեղինակի մը տողերը, այլ պիտի տեսնեն նաեւ հեղինա՞կը, տողերը պիտի լսեն նոյնինքն հեղինակին բերնէ՞ն։ Չենք գիտեր։

Այսօր մենք մե՛ր դարաշրջանը կ'ապրինք եւ մեր դարուն՝ ոմանց համար գիրքը սուրբ է տակաւին եւ այդպէս պէտք է ըլլայ։ Հացի մը նման համբուրենք զայն եւ դնենք մեր գլխուն վրայ։

Բ. Հ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մէջ, Յուլիս 2-5, տեղի ունեցած է խորհրդաժողով մը, քաղաքին հիմնադրութեան 2300-ամեակին եւ Անաթոլիա քոլէժի հիմնադրութեան 100-ամեակին առթիւ։ Յուլիս 4-ի առաւօտեան նիստին արծարծուած են զուտ հայկական բնոյթ ունեցող երկու նիւթեր՝ «Հայերը Փոքր Ասիոյ մէջ․ վերջին փուլը 1878 - 1923» եւ «Յունական քաղաքականութիւնը հայկական հարցին հանդէպ 1878 - 1923»։ Առաջին նիւթը ներկայացուցած է փրոֆ․ Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, տալով Հայկական Հարցի պատմականը, ուրուագծելով հայ ժողովուրդի պատմութեան կարեւոր հանգրուանները եւ ծանրանալով Թուրքիոյ կողմէ պատմութիւնը խեղաթիւրելու փորձերուն վրայ։ Երկրորդ նիւթը ներկայացուցած է փրոֆ․ Իոաննիս Խասիոթիս հիմնուելով Յունաստանի Արտաքին նախարարութեան փաստաթուղթերուն վրայ։

×

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Յուլիս 7-ին, իր մահկանացուն կնքած է Առաքել Կիւրքճեան։ Ծնած էր 1895-ին՝ Կեսարիա․ նախակրթութիւնը ստացած է Ս․ Կարապետ վանքի դպրոցին մէջ։ Կանուխէն նետուած ազատագրական պայքարին մէջ, ճաշակած էր նաեւ Եղեռնի դառնութիւնները։ 1918-ի Զինադադարին դեկավարած է Կեսարիոյ շրջանի որբահաւաքի գործը։ 1920-ին Հաճնոյ հերոսամարտին, կուռուողներուն զինամթերքով օժանդակած ըլլալուն համար դատապարտուած է յեղափոխական ատեանի կողմէ, բայց յաջողած է իր կեանքը փրկել, շնորհիւ իր հօր ունեցած ծանօթութեանց։ 1922-ի Փոքր Ասիոյ աղէտէն հազարաւոր այլ գաղթականներու հետ ապաստանած է Յունաստան եւ կարեւոր դեր ունեցած գաղութի կազմակերպման մարզէն ներս, ստանձնելով պատասխանատու պաշտօններ ազգային եւ կուսակցական կեանքի մէջ։ Եղած է տնօրէն Լիբագմայի ազգային վարժարանի եւ ուսուցիչ Գոքինիոյ Զաւարեան վարժարանի։

×

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Համազգայինի կազմակերպութեամբ, Յունիս 29-ին, Հայ Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած Յովհաննէս Շիրազի։ Բացումը կատարած է Վարչութեան ատենապետը՝ Յովակիմ Մանուկեան։ Գեղարուեստական բաժնին մեկնաբանուած են Շիրազէն բանաստեղծութիւններ։ Բանախօսած է Ժիրայր Ղարիպեան ներկայացնելով Յովհաննէս Շիրազի վաստակը։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սոֆիա տեղի ունեցած ճարտարապետներու համաշխարհային 3-րդ ցուցահանդէսի մեծ մրցանակը շնորհուած է Հայաստանէն ճարտարապետներու խումբի մը։ Հայ ճարտարապետներու ներկայացուցած աշխատանքը քաղաքային բնակելի թաղամասի նախագիծ մըն է, թեք լանջերու կառուցապատման բնկլզրունքով։

×

ԱՐՏԱՇԷՍ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ ԲՈԳԴԱՆՈՎԿԱՅԻ ՄԷՋ

Բոգդանովկայի մշակոյթի տան ժողովրդական թատրոնը ներկայացուցած է Արտաշէս Բաբայեանի «Տոսկանա, Տոսկանա» թատերախաղը։ Հանդիսականներու ջերմ գնահատանքին արժանացած են դերասաններ Սարիբէկ Ղարսալեան, Աշոտ Ստամբոլցեան, Սեւան Ղարսալեան, Հայկ Պետրոսեան, Վիոլետա Շահվերդեան եւ Մարգարիտ Վարդանեան։

×

ՊՈՒՇԿԻՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՍԿՈՎԻ ՄԷՋ

Պսկովի (Դաշնակցային Ռուսիա) դրամատիկ թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է Պուշկինի նուիրուած հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են գրողներ, պատուիրակութիւններ եւ արտասահմանէն հիւրեր։ Պուշկինի գործերուն եւ խորհրդային գրականութեան վրայ անոր ունեցած ազդեցութեան մասին խօսած են Երեւանէն, Մինսկէն, Վիլնիւսէն, Կիեւէն, Ֆրունզէէն, Դուշանբէէն եւ այլ վայրերէ եկած գրողներ ու բանաստեղծներ։ Երեկոյթ մըն ալ տեղի ունեցած է Միութիւններու Տան դահլիճին մէջ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Հայագիտական - բանասիրական - գրական հանդէս

Թիւ 3 - 4, 1984

Հրատարակութիւն Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան։

Ս. Ղազար, Վենետիկ։

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԱԻԱԶԱԿԱՊԵՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՇԵՐ

«Այդ հանգամանքները ծնեցրին իմ մէջ մի ջերմ կարեկցութիւն դէպի դժբախտ աղջկայ վիճակը։

Անցան տարիներ, Սանամը արդէն հասունացած օրիորդ էր դարձել, իսկ ես նորահաս երիտասարդ էի։ Այդ հասակում մարդիկ ամէն բան հասկանում են։

Մի անգամ, երբ մօտենում էր Զատկի տօնը, Մելիքի աղջիկները կարել էին տալիս իրանց համար նոր հագուստներ։ Սանամի համար նոյնպէս ձեւել էին արւել, բայց նա ամենեւին չէր շտապում, որ շուտով կարուեն եւ Զատկուայ համար պատրաստ լինեն։ Ես հարցրի պատճառը, նա պատասխանեց․

- Ի՞նչ կ'անեմ կարմիր շալիկը, երբ սիրտս միշտ սեւ ու սեւ է հագած...։

Նա այլեւս չխօսեց եւ հեռացաւ։

Ես նկատեցի, որ Սանամը այժմ չէր տանջւում այն ցաւերով, որ երեխայութեան ժամանակ շատ անգամ արտասուք էին թորեցնում նրա աչքերից, - այժմ նրա տանջանքը բոլորովին հոգեկան էր...։

Սանամը մի առանձին մտերմութիւն չունէր դէպի ինձ․ նա նայում էր ինձ վրայ, որպէս իւր հօր տանը մեծացած սպասաւորի վրայ։ Որքան էլ ճնշուած լինէր նրա դրութիւնը, այսուամենայնիւ, նա Մելիքի աղջիկն էր, իսկ ես՝ - նրա հօր մօտ ծառայողի որդին։ Ես շատ էի աշխատում շօշափել նրա սրտի խորքերը, բայց նա այնքան ծածկամիտ էր, որ երբեք իւր սիրտը չէր բաց անում որ իւր բոլոր շրջապատողներից աւելի համակրութիւն ունէր դէպի նա, եւ որին պատահած ժամանակ կարող էր հաւատալ եւ ասել նրան մի քանի խօսքեր։

Մի անգամ գտայ նրան սարսափելի խռովութեան մէջ․ կարծես թէ, սպանորւած լինէր յուսահատութիւնից։ Նա դարձաւ դէպի ինձ այդ խօսքերով․

- Աղաչում եմ քեզ, գնիր ինձ համար մի կտոր աֆիոն դա կը լինի իմ առաջին եւ վերջին խնդիրը քեզանից։

Իսկոյն հասկացայ նրա միտքը։

- Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահել, հարցրի ես ոչ սակաւ զարհուրելով։

Նա ուշադրութիւն չդարձրեց իմ հարցերի վրայ, եւ կրկնեց, իւր խնդիրը աւելի հրամայական ձայնով․

- Քո գիտնալու բան չէ ... գնա՛ գնի՛ր, ինչ որ ասում եմ քեզ ... հէնց այսօր, հէնց այս րոպէից ... գնա՛, մի ուշացի՛ր...։

Ես դուրս եկայ Սանամի սենեակից, նրան այն յոյսի մէջ թողնելով, թէ կը կատարեմ նրա խնդիրքը։ Բակումը ինձ հանդիպեց Մելիքի վաղեմի ծիապանը, մի ծերունի, որ ծառայում էր այդ տան մէջ նրա հօր ժամանակներից։ Ծերունին չլսելով, որ ես կանչեցի նրան, շարունակեց իւր դանդաղ քայլերը եւ մտաւ ախոռատունը։ Ես հետեւեցի նրան, պատմեցի, թէ ինչ դրութեան մէջ գտայ Սանամին։

- Ամէն բան տակնուվրայ եղաւ ... ասաց նա, ինքն իրան խօսելով, - «էլ ի՞նչ մնաց ... ամէն բան կորաւ ... մնացել էր մեր սուրբ հաւատը, այն էլ կորաւ...։

- Ի՞նչ է պատահել, հարցրի ես, ոչինչ չհասկնալով նրա մթին խօսքերից։

- Ի՞նչ է պատահել ... կրկնեց նա գլուխը շարժելով, բայց այդ միջոցին ուղեգոյն նժոյգներից մէկը, տեսնելով իւր ծերունի խնամատարին, սկսեց ուրախութեամբ խրխնջալ եւ առջեւի սմբակները յատակին զարկել։ Նա դարձաւ դէպի նժոյգը, ասելով․ - «Սարի, խելօք կաց»։ Սարին փոքր ինչ հանդարտացաւ եւ նա կրկին դիմեց ինձ դարձեալ նժոյգի վրայ խօսելով․

- Հինգ տարուց աւել է, որ աշխատում եմ այդ անզգամին խելքի բերել, բայց դա հէնց էն գիժն է ու էն գիժը։

Ծերունի Թունին սաստիկ սիրում էր իւր ձիաների մէջ կարգ պահպանել, եւ մանաւանդ ներել չէր կարող, երբ նրանք մի այլ մարդու ներկայութեամբ, չէին հետեւում համեստութեան կանոնների։ Նա պատրաստւում էր աւելի երկար բացատրութիւններ տալ իւր կարգապահութեան մասին, բայց իմ համբերութիւնը հատաւ, ես կրկին հարցրի․

- Դու այն ասա՛, ի՞նչ է պատահել։

(Շար․ 148)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունել:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ,* 5-րդ *եւ 4-րդ դասարանները:*

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մոնֆէրմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռոմէնվիլ, Կանեըի, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: *Հեռաձայն.-* 381 - 01 - 72 :

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները 1985 - 1986 *տարեշրջանին համար: Հայեցի եւ լաւագոյն կրթութեան մը համար, դիմեցէք. -*

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Հեռաձայն. - 534 - 68 - 28

Կ'ընդունուին միայն ուսումի յարմարութիւն ունեցող բարեկիրթ պատանիներ մինչեւ 13 *տարեկան:*

Տարեթոշակի դիւրութիւններ, ուսումի մէջ յառաջադէմ թեկնածուներու:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը իր բոլոր ընկերուհիներով, ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Սոնա Լուսարեւեանի իր ամուսնոյն՝ Հայկ Լուսարեւեանի *մահուան առթիւ: Նաեւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Արզումանեան ընտանիքին* Մովսէս Արզումանեանի *մահուան առթիւ:*

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք ընդառաջեցին իր կոչին, ի նպաստ լիբանանահայ կարօտեալ հայ մանուկներու ճամբու ծախքին:

Տիկին Սոնա Ադաշեան, Տիկին Ալիս Գալայճեան, Տիկին Վասիլիքի Գույումճեան, Տիկին Արմինէ Մահվալեան, Տիկին Լիսի Նեոիլեան 200-*ական Ֆ., Տիկին Գլ. Գույումճեան* 300, *Ոմն, Տիկին Թարոյեան* 250-*ական Ֆ., Տիկին Վ. Մինասեան* 300, *Տորունեան* 250, *Պ. Թուլումեան, Սերժ Քէնտէրեան, Ժան Այանեան, Եղիազարեան* 200-*ական Ֆ.:*

(Շար. 2)

×

Օ. Սարգիսեան 100 *Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչին, լիբանանահայ տղոց ճամբու ծախքին համար (ստանալ «Յառաջ»էն):*

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Կապոյտ Խաչի Պուրվառ Օտտոյի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Կարապետ Մարտիրոսեանի *մահուան առթիւ՝ Այրի Տիկին Մարինոս Մարտիրոսեան եւ զաւակները* 250 *Ֆ., Պ. Հմայեակ Կիւրեան* 50 *Ֆ.,* Գէորգ Գէորգեանի *հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գէորգեան* 100, *Տէր եւ Տիկին Պաղտասար Պաղտասարեան* 100, *Պ. Յարութիւն Տէրոյեան* 50 *Ֆ.,* Արարատ Արթինեանի *մահուան* 5-*րդ տարելիցին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան* 100 *Ֆ., Այրի Տիկին Շուշան Մինասեան իր զաւկին հոգեհանգստեան առթիւ՝* 100, *Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան* 100 *Ֆ.:*

×

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է դպրոցին համար. - Հեղնար Բալօյեանի *մահուան քառասունքին առթիւ Տիկին Ա. Մազաքեանէ* 100 *Ֆ., Տիկին Եսթեր Ժօրժէնէ իր ամուսնոյն ապաքինման առթիւ* 100 *Ֆ.:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԳՐԱԽԱՆՈՒԹԸ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԷՆ

Եկեղեցւոյս գրախանութը ստացած է Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի 10-*րդ հատորը: Կան նաեւ* 4-*րդ,* 9-*րդ հատորները, ինչպէս նաեւ մանկական հանրագիտարանի Ա. հատորը: Ստանալու համար դիմել՝*
Eglise Arménienne
339, ave. du Prado — 13008 Marseille
Tél. : (91) 77 - 84 - 70

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ-Ի

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-*ին:*

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Լսաեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-*ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր* 6-*ին:*

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, *Շաբաթ գիշեր:*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳ. Ն. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, բացառաբար Սեպտեմբեր 22, *Կիրակի օր:*

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-*ին՝* Էնթէրքօնթինանթալ *պանդոկի սրահին մէջ:*

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատրաստէ՝

«ՀԱՅ ԳԻՐՔԻ»

ցուցադրութիւն մը, 1985, *Հոկտեմբերին համար, որ տեղի պիտի ունենայ՝*
Palais de la Bourse «Musée de la Marine»
La Canebière, Marseille

ՍԵՒԱՆ — SEVAN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

RESTAURANT
SPECIALITES ARMENIENNES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AMBIANCE ARMENIENNE

avec le chanteur et organiste **PIERRE**

ET

BEDIK

à partir de 23h

MUSIQUE et DANSES ORIENTALES

Dans une ambiance de Mille et Une Nuits

CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE

OUVERT TOUT LE MOIS D'AOÛT

1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՍՑԷԹՈՒՂԹ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
26
VENDREDI
26 JUILLET
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

LE NUMERO : 3,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.015
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 16.015

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ
ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ Կ'ԱՌՆԷ ՓՐԷԹՈՐԻԱՅԻ ԴԷՄ

ԽՈՐՔԻՆ ՄԷՋ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱԿԱՆ ԿԸ ՄՆԱՆ

—×—

Երեք միջոցներ ձեռք առնուեցան ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, Հարաւ-Ափրիկէի դէմ, վերջին դէպքերու հետեւանք: Փրէթորիայի կառավարութեան վարած ցեղային խտրականութեան - ափըրթհէյտ - քաղաքականութիւնը նոր չէ եւ մինչեւ պաշտպան վիճակի հռչակումը եւ ծաւալուն ձերբակալութիւնները, արեւմտեան Պետութիւնները կը գոհանային դատապարտելով, բայց ոչ մէկ միջոց ձեռք կ'առնէին: Ինչպէս յիշած էինք երէկ, պէտք չէ անտեսել թէ Հարաւ-Ափրիկէն շրջանի ամէնէն հարուստ երկիրն է, քանի որ միայն ոսկիի դետնին վրայ, աշխարհի արտադրութեան կէսը կ'ապահովէ, դեռ ունի՝ ադամանդ, հանքածուխ, խռանիոմ եւն, եւն: Ամէնէն հին բնակիչները Պոշիմաններն են (ԺԱ. դար) ապա եկած են Պանթուները (ԺԵ. դար): 1602-ին հոն կը հաստատուէր արեւելեան-Հնդկաստաններու հոլանտական ընկերութիւնը, 1652-ին Հոլանտացիք (Պուէր, որ հոլանտերէն գիւղացի կը նշանակէ) Քափը կը հիմնեն, 1685-ին հոն կը սկսին խուժել ֆրանսացի հիւկընոները: 1814-ին երկիրը անգլիական տիրապետութեան տակ կ'անցնի, բայց, յետագային երբ Պուէրներով բնակուած շրջանները՝ Թրանսվալ եւ Օրանժ, որ 1852-54-ին անկախ հանրապետութիւն հռչակուած էին, կը կռուին (1877-78), Պուէրները կ'ապստամբին եւ ինքնավարութիւն ձեռք կը ձգեն: 1884-ին է որ ոսկիի հանքերը կը գտնուին եւ Անգլիացիք կ'ուզեն կապ մը հաստատել «Քափէն Գահիրէ», բայց իրենց շահերը կը բախին Պուէրներու շահերուն: 1899-1902, շատ բուռն պատերազմ մըն է, որ կը մղուի եւ վերջ կը գտնէ անգլիական յաղթանակով: 1961-ին հռչակուեցաւ Հարաւ-Ափրիկէի անկախ հանրապետութիւնը: Ափըրթհէյտի առաջին օրէնքները հրապարակ ելած են 1913-ին եւ անկէ ետք, երթալով զարգացած: Օրէնքը կը ձգտի սպիտակամորթ փոքրամասնութեան տիրապետութիւնը պահպանել Պանթուստաններու ստեղծումով, այսինքն՝ ստեղծել փոքր Պետութիւններ ցեղային համախմբումներով:

Ուրեմն, Ֆրանսա, արեւմտեան առաջին Պետութիւնն եղաւ, որ երեք միջոցներ ձեռք առաւ Փրէթորիայի դէմ: Գործնական դետնի վրայ, պէտք է ընդունիլ սակայն թէ դեսպանին ետ կանչուելէն զատ, միւս երկու միջոցները զուտ խորհրդանշական բնոյթ ունին: Դրամագլուխի որեւէ նոր ներդրում արգիլուած է եւ Ֆրանսա կը հրաւիրէ Ապահովութեան Խորհուրդը որ դատապարտող բանաձեւ մը քուէարկէ (նիստ կը գումարուէր Չորեքշաբթի օր): Իրականին մէջ, նոր նախաձեռնութիւններ առնող չկար, ի տես երկրին կացութեան եւ մնացեալն ալ պիտի չարունակուի, քանի որ ոչ մէկ արգելք կայ ընթացիկ առեւտուրին վրայ եւ փոխանակութիւնները կը շարունակուին բնականոն ձեւով: Ֆրանսա, անցեալ տարի 1,6 միլիառի բաց ունէր Հարաւ-Ափրիկէի նկատմամբ, որմէ ածուխ, ոսկի, խռանիոմ կը գնէ: Ասկէ զատ, Փրէթորիա վճարելու կարող սակաւաթիւ երկիրներէն մէկն է եւ դրամատուներու գործունէութիւնը պիտի չդադրի, Ֆրանսա արդէն 21 միլիառ ֆրանք փոխ տուած է:

Գալով նախագահ Պոթայի, յայտարարեց թէ Ֆրանսա իրեն չվերաբերող գործերով կը զբաղի եւ շատ բնական է, որ երկիր մը պաշտպան վիճակ հռչակէ իր երկրին մէջ, երբ այս վերջինը խռովութեանց մէջ է եւ համայնավար խլրտումները կը վտանգեն անդորրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱ, «Մոնտ»ի մէջ, երկար յօդուածով մը, «Համաձայնութեան տրամաբանութեան» վրայ կը ծանրանայ, ինչ կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան: Ասիկա ալ մաս կը կազմէ «Համակեցութեան» ծրագրին: «Իւմանիթէ» խստօրէն կը ճաղկէր Հինգշաբթի առտու, օրէ օր աջ դիմագիծ առնող քաղաքականութիւն մը:

ԹԻՋԸՐՈՅԻ (Իտալիա) ամբարտակին սեփականատէրերէն մէկը՝ Ճուլիօ Ռոթա ձերբակալուեցաւ «կամովին աղէտ եւ կամովին բազմաթիւ մարդասպանութիւններ» կատարած ըլլալու մեղադրանքով: Իր եղբօրը հետ, որ ներկայիս հիւանդանոցն է, կը վարէր 1981-էն ի վեր ֆլիւոռինի հանքը, որու համար կ'օգտագործէր մերձաւոր երկու արուեստական աւազաններ, ամբարտակին ետին:

ԿՈՒԱՏԸԼՈՒՓԻ մէջ իշխանութեանց եւ անկախապաշտներու միջեւ բաւական ծանր բախումներ տեղի ունեցան, առջի օր: Պատրուակը կուատըլուփցի Ժորժ Ֆէզանսի բանտարկութիւնն է եւ կամաւոր ծոմը, որ կը շարունակուի ամիս մըն է (Ֆռէնի բանտն է): Ամբաստանեալը 3 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, որովհետեւ տապարով մը վիրաւորած էր սպիտակամորթ ուսուցիչ մը, որ ոտքի հարուած մը տուած էր սեւամորթ մանուկի մը: Շատ յանկարծակի ձեւով է, որ «անկախապաշտ» բնոյթ կ'առնէ հարցը:

ԵՈԶԿԱԹԻ ՄՕՏ կառքի ծանր արկածի մը հետեւանքով 10 հոգի մեռած են, որոնց 6-ը՝ Պարսիկներ էին, 26 հոգի ալ վիրաւորուած են: Հաւանական մըն է, որ գլխաւորաբար Պարսիկներ կը փոխադրէր դէպի Պոլիս եւ բախումը պատահած է, երբ բեռնատար կառք մը փորձած է անցնիլ, մինչ երկու կառքերն ալ շատ արագ կ'երթային:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ՍՈՒՂ ԵԱՐԼԻՆԿԸ (մէկ տարեկան ձի) ծախուեցաւ առջի օր 13,1 միլիոն տոլարի, Քինլանտի վաճառքին (Լեքսինկթըն, Ամերիկա): Այս մրցանիշը կատրողը Նիժինսկիին (Եւրոպայի մէջ, տարուան ձին) որդին է եւ խորթ եղբայրը Սիթըլ Սլիուի (Միացեալ-Նահանգներու մէջ՝ տարուան ձին): Նոյն այս վաճառքին, 13 ուրիշ եարլինկներ ծախուած են, որոնց մէջ Նիժինսկիի մէկ ուրիշ «զաւակը» 7 միլիոն տոլար արժած է:

ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԸ

—×—

Վստահ ենք ընթերցողները գոհունակութեամբ պիտի կարդան Գալիֆորնիոյ կառավարիչ Ճորճ Տէօքմէճեանի նոր յաջողութեան լուրը: Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներու Նախագահ Ռոնըլտ Ռեկըն զայն անդամ նշանակած է Ամերիկայի Ողջակիզումի Խորհուրդին, նկատելով որ Նիւ-Եորք նահանգի կառավարիչ Մարիօ Գուօմօ հրաժարած էր:

Այս ձեւով ներկայիս երկու Հայեր՝ կառավարիչ Տէօքմէճեան եւ Սէթ Մոմճեան կ'անդամակցին Ողջակիզումի Խորհուրդին՝ որ մօտ հինգ տարի առաջ ստեղծուած էր ամերիկեան կառավարութեան կողմէ, Ուաշինկթընի մէջ կամ մերձակայքը կառուցանելու Հրէական Ողջակիզումին նուիրուած Թանգարան-յուշարձան մը: Նախագահ Գարթըրի որոշումով, Խորհուրդին մէջ առնուեցաւ նաեւ հայ ներկայացուցիչ մը՝ յանձին Պ. Մոմճեանի, եւ որոշուեցաւ որ կառուցանելի Թանգարանին մէջ տեղ յատկացուի նաեւ Հայկական Ցեղասպանութեան:

Ողջակիզումի Խորհուրդը իր նիստերէն մէկուն ընթացքին պաշտօնապէս խափանեց Նախագահ Գարթըրի որոշումը, եւ այժմ երկրորդ հայ անդամ մը եւս կուգայ իր տեղը գրաւել հոն:

Ի՞նչ կը սպասենք մենք Ողջակիզումի Խորհուրդէն ու կառուցանելի Թանգարանէն:

Ըստ մեզի, Ողջակիզումի Խորհուրդը ամպիոն մըն է, ուրկէ լաւագոյն եւ ամէնէն ազդու կերպով կրնանք մեր Դատին եւ մեր դէմ կատարուած անարդարութեան քարոզչութիւնը կատարել: Նմանապէս, Թանգարանին մէջ մեզի յատկացուելիք բաժինը պէտք է գործածուի ամէնէն նպատակաւոր ձեւով՝ այցելուներու անմիջական ուշադրութիւնը գրաւելու եւ մանաւանդ ուսուցանելու:

Որովհետեւ վերջին տարուան ընթացքին ականատես եղանք այն համատարած ալիքութեան որ կը տիրէ տեղացի ժողովուրդին, պետական պաշտօնակատարներուն եւ ընտրուած քաղաքագէտներուն մօտ՝ մեր Դատին բայց մանաւորաբար Հայկական Ցեղասպանութեան մասին: Կը նշանակէ թէ մեր ամբողջ աշխատանքին մէջ մենք անտեսած ենք հիմնական պայման մը - մեր Դատին եւ Մեծ Եղեռնին հանգամանօրէն ներկայացումը նախ անոնց՝ որոնք իրենց պաշտօնով դեր մը ունին կատարելիք, եւ ապա ամերիկացի ժողովուրդին՝ որուն հետ կ'ապրինք եւ որմէ, ի վերջոյ, պիտի յուսանք նպաստաւոր վերաբերում եւ դիրքորոշում:

Այս պատճառաւ է մանաւանդ որ ուրախ ենք կառավարիչ Ճորճ Տէօքմէճեանի նշանակումով:

Այդ նշանակումը նախ ցոյց կուտայ թէ հայ քաղաքագէտը ի՛նչ յարգանք ու համարում կը վայելէ Ամերիկայի Նախագահին ու անոր խորհրդականներուն մօտ: Այդ համակրանքը կառավարիչը վաստըկած է իր բարձր արժանիքներով, անհատականութեամբ եւ իր բոլոր ծրագիրներուն, որոշումներուն եւ արարքներուն ետին կեցող ամուր բարոյականութեամբ:

Միւս կողմէ, այդ նշանակումը մեզի համար յատկանշական եւ յուսադրիչ է: Որովհետեւ կառավարիչ Տէօքմէճեան նախ Հայ է, եւ մանաւանդ՝ խոր հաւատացող մը Հայկական Դատին ու անոր արդար եւ խաղաղ միջոցներով լուծման: Կառավարիչի պաշտօնին ընտրուելէն ետք մանաւանդ, ան բազմիցս եւ հրապարակաւ արտայայտուած է Հայկական Ցեղասպանութեան շուրջ, խօսած Հայկական ակնկալութիւններուն եւ պահանջներուն մասին, եւ նոյնիսկ գրաւոր դիմած Նախագահ Ռեկընի՝ անոր ոչ-հայանըպաստ դիրքը քննադատելով: Հետեւաբար ան յարմարագոյն անձն է Ամերիկայի քաղաքական բարձրագոյն շրջանակներուն մէջ մեր Դատը ամէնէն ազդու կերպով հետապնդելու Պ. Սէթ Մոմճեանի հետ, որուն փորձառութիւնը եւ ամերիկեան Պետական շրջանակներու մօտ ունեցած սերտ յարաբերութիւնները ծանօթ են:

×

Վստահ ենք որ Թուրք կառավարութիւնը իր վարչապետին, նախարարներուն եւ Ուաշինկթընի դեսպանին միջոցաւ խստօրէն պիտի հակազդէ այս նշանակումին:

Անոնք որոնք միջոցը ունին հետեւելու թրքական մամուլին, գրեթէ ամէն շաբաթ յօդուած մը կամ լրատուութիւն մը կը գտնեն կառավարիչ Տէօքմէճեանը քննադատող, վատաբանող եւ սպառնալիքներով ժխտական մթնոլորտ ստեղծող: Անոնք կը ճգնին ցոյց տալ թէ կառավարիչը Թուրքիոյ նկատմամբ թշնամական վերաբերմունք ունի եւ թէ անոր նպատակն է ... թրքական հողերը կորզել եւ Խորհրդային Միութեան միացնել:

Ուրեմն պիտի չզարմանանք եթէ Թուրք քարոզչութիւնը անմիջապէս գործի անցնի եւ սկսի ցեխարձակումի եւ բարոյական ճնշումի արշաւի:

Նոյն ոգիով պէտք է քննենք նաեւ այն դժուարութիւնները որոնք կը յարուցուին Հայկական Ցեղասպանութեան բանաձեւին դէմ՝ Գոնկրէսին մէջ: Այդ դժուարութիւնները արդիւնքն են թրքական ճնշումի:

Ճիշդ է որ Յունիս 4-ին այդ բանաձեւը չվաւերացուեցաւ՝ որովհետեւ երկու-երրորդ մեծամասնութիւն մը չշահեցաւ:

Սակայն իրականութիւնը այն է որ 190-ի դէմ 233 քուէ ստացաւ այդ բանաձեւը, հակառակ այն իրողութեան որ Թուրք կառավարութիւնը յստակ կերպով սպառնացած էր թէ պարզ մեծամասնութիւն մը իսկ - այսինքն՝ 200 քուէ - թշնամական արարք պիտի նկատուէր...: Գոնկրէսը «թշնամական» այդ արարքը գործեց, եւ ապահովաբար նոյնը կրկնէ մօտ օրէն՝ երբ բանաձեւը կրկին օրակարգի նիւթ դառնայ:

Եթէ մինչեւ հոս հասանք, կը նշանակէ թէ ճիշդ ճամբու մէջ ենք, կը բաւէ որ մեր հաւատքը չտկարանայ եւ մեր հաստատամտութիւնը չբեկի:

Առիթները շատ են յուսալքուելու եւ ամէն աշխատանքէ հեռանալու:

Եւ սակայն պայքարները իրենց վերիվայրումները ունին, լաւ եւ գէշ օրերը, յաջող եւ անյաջող պահերը, յաղթանակներն ու պարտութիւնները:

Տակաւին շաբաթ մը առաջ, բարեմիտ Գոնկրէսմէն մը Հայու մը գրկած իր նամակին մէջ կը գրէր թէ նկատի ունենալով Թուրքիոյ այսպէս կոչուած կարեւորութիւնը Ամերիկայի համար՝ ինք ընտրած էր բանաձեւին հակառակ քուէարկել՝ հակառակ որ նախապէս իր համամտութիւնը յայտնած էր: Եւ կ'աւելցնէր. ««Հետեւաբար խորհեցայ որ բանաձեւին դէմ քուէարկելը փոքր գին մըն էր՝ ապահովելու համար հաւասարակշռութեան պահպանումը շրջանին մէջ»:

Այդ տեսակ գիներ բազմաթիւ առիթներով վճարուած են, մի՛շտ մեր հաշւոյն եւ մի՛շտ ի վնաս մեզի ու մեր Դատին:

Սակայն ինչո՞ւ յուսալքուիլ. ա՛յս է կեանքը՝ իր դիրութիւններով եւ դժուարութիւններով: Ցարատեւ պայքարողն է որ կը յաջողի:

Ա՛յս ձեւով դիմաւորենք կառավարիչ Տէօքմէճեանի նոր յաջողութիւնը, որ մե՛ր ալ յաջողութիւնն է:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՊԱՅՔԱՐ»Ի

Յուլիս 20

CHARLES A. FRAZEE
CATHOLICS & SULTANS.
THE CHURCH AND THE OTTOMAN EMPIRE

(1453 - 1923) (*)

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տոքթէօր)

Անցեալ տարի Անգլիոյ կարեւորագոյն հրատարակչատուներէն Cambridge University Press-ի կողմէ լոյս տեսաւ Գալիֆորնիոյ Պետական Համալսարանի դասախօսներէն պատմաբան Շարլ Ֆրէզի վերոյիշեալ խորագրով խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւնը (388 էջ)։

Գրքին խորագիրը արդէն բաւարար է եւ բացատրութեան չի կարօտիր ենթադրելու համար թէ որքան հետաքրքրական եւ այժմէական է նիւթը, նաեւ մեզի՝ Հայերուս։ Ան կ'ընդգրկէ Օսմանեան տիրապետութեան մօտ հինգ դարերու շրջանը։ Ֆրէզի բնականաբար, ինչպէս խորագիրը կը յայտնէ, Օսմանեան կայսրութեան եւ կաթողիկէ եկեղեցիին մասին կատարած է իր ուսումնասիրութիւնը, բայց նոյն ժամանակաշրջանին Հայաստանեայց Եկեղեցիին յարաբերութիւնները, որոշ հարցեր Հռոմի հետ եւս կը քննուին։

Փրոֆէսէօր Ֆրէզիի այս գիրքը պիտի ներկայացնենք «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, որ պատմական շատ հարուստ տեղեկութիւններով լեցուն է։ Օսմանեան կայսրութեան իւրաքանչիւր կաթողիկէ համայնքի դիրքը հոն մի առ մի, եւ շրջան առ շրջան, քննարկութեան ենթարկուած է։

Սուլթան Մէհմէտ Բ. 1453, Մայիս 29-ին, երկարատեւ պաշարումէ մը յետոյ Պոլիսը գրաւելով Բիւզանդական կայսրութեան գոյութեան վերջ տուաւ։ Այսուհետեւ, Արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդները կը դադրին «քաղաքական» որեւէ հանգամանք ունենալէ եւ այսուհետեւ անոնք իրենց ազգութիւնը եւ կրօնքը պիտի պահեն Սուլթաններու անոնց եկեղեցիներու տնօրինած նոր կանոնագրութիւններուն համաձայն։ Այդ ժամանակներուն, Օսմանեան կայսրութեան քրիստոնեայ հպատակները մեծամասնութեամբ Յոյն Օրթոտոքս եկեղեցիին պատկանող Յոյներ էին, յետոյ կուգան Հայեր, իսկ Պոլսոյ մէջ Կաթոլիկ Ճէնովացիները եւ Վենետիկցիները որ քանի մը եկեղեցի ունէին կը հաշուէին հազիւ քանի մը հազար հոգի։

Պոլսոյ գրաւումը, դիտել կուտայ պատմաբան Ֆրէզի, Եւրոպայի Կաթոլիկներու եւ Օսմանեան Թուրքերու միջեւ նոր հակամարտութիւններու մեկնակէտ եղաւ որ տեսակ մը Խաչակիրներու ու Մահմետականներու դարաւոր պայքարին շարունակութիւնն է։ Բայց բնականաբար պէտք չէ մոռնալ որ եթէ Խաչակիրները Մահմետականներուն դէմ պատերազմի արշաւանքները կազմակերպեցին Միջին - Դարուն Ս. Քաղաքը «անհաւատներուն» ձեռքէն ազատագրելու համար, Օսմանեան կայսրութեան արշաւանքները - որքան որ պատմութեան տեղեակ ենք - ուրիշ նպատակ չունէին, եթէ ոչ նորանոր երկիրներ նուաճել ու անոնց հարստութիւնները կողոպտել։ Եւ այս տեւեց մինչեւ որ Սուլթաններու քմահաճոյքով կառավարուող հսկայ կայսրութիւնը որ նուաճումներու, կողոպուտի եւ արեան վրայ արագօրէն կառուցուած էր նոյն արագութեամբ քայքայեցաւ եւ Ա. Համաշխարհային պատերազմէն յետոյ ալ կործանեցաւ, նախքան բնաջնջելը Արեւմտահայաստանը։ Սուլթանները ոչ թէ Արեւմտեան քաղաքակրթութեան ոչինչ բերին, այլ պատճառ եղան որ Արեւելեան - Եւրոպա չկարենայ Արեւմտեան - Եւրոպայի յառաջդիմութիւններէն առենին օգտուիլ։

×

Փրոֆէսէօր Ֆրէզի չորս գլուխներու մէջ ամփոփած է իր ուսումնասիրութիւնը։ Ա. գլուխին մէջ ան պատմական եղելութիւններու հետ միասին կը վերլուծէ Սուլթան Մէհմէտ Բ.ի Վատիկանի հետ յարաբերութիւնները եւ իր տրամադրութիւնները Օսմանահպատակ քրիստոնեայ ժողովուրդներու հանդէպ։ Ինչպէս ան դիտել կուտայ, Բիւզանդիոնի անկումէն յետոյ ամէն ոք համոզուած էր որ Սուլթանը Օրթոտոքս եկեղեցին պիտի ջնջէր, բայց հակառակը պատահեցաւ։ Ոչ թէ Սուլթան Մէհմէտ Բ. զայն չջնջեց, այլ Օրթոտոքս եկեղեցիին մայր Աթոռը ամուր հիմերու վրայ զետեղեց ու իր հովանաւորութեան տակ առաւ։

Եթէ Սուլթանը Օրթոտոքս եկեղեցին պաշտպանեց ոչ թէ որովհետեւ «մարդասիրական» եւ «արդարասիրութեան» ըմբռնումներու հանդէպ յարգանք ունէր, ինչպէս այսօր կարգ մը թուրք պատմաբաններ կամ օտար հեղինակներ կը գրեն, այլ որովհետեւ օրթոտոքս եկեղեցին հովանաւորելով եւ պաշտպանելով նոյնինքն մայրաքաղաք Պոլսոյ մէջ, ան հաշուեց Վատիկանի դէմ բովանդակ օրթոտոքս կրօնքին պատկանող ժողովուրդներու երախտագիտութիւնը եւ վստահութիւնը շահիլ։ Նրբամիտ եւ հեռատես քաղաքագէտ՝ Սուլթան Մէհմէտ Բ., Կաթոլիկ Եւրոպայի դէմ Օրթոտոքս Արեւելքը զօրացնելով քրիստոնեայ աշխարհը պառակտել փորձեց եւ մասամբ ալ յաջողեցաւ։

Պատմաբան Ֆրէզի Ա. գլուխին մէջ Պոլսոյ գրաւումէն յետոյ Օսմանեան կայսրութեան Վենետիկի եւ Պապականութեան հետ ունեցած յարաբերութիւններուն եւ պատերազմներուն մասին համառօտ բայց հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ որոնք տեւեցին մինչեւ Սուլթան Մէհմէտ Բ.ի մահը (Մայիս 1481)։ Ֆրանսուա Ա.ի Փետրուար 1525-ին Հապսպուրկ գահին տիրական Շարլ Ե.ի դէմ կրած պարտութիւնը Օսմանեան կայսրութեան քրիստոնեայ Արեւմուտքի հետ դիւանագիտական կապերուն անտարակոյս նոր էջ մը բացաւ։ Արդարեւ, Ֆրանսուա Ա. առաջին քրիստոնեայ թագաւորը եղաւ որ գաղտնօրէն յարաբերութեան անցնելով մահմետական Սուլթանին հետ անոր հզօր ուժին շնորհիւ ջանաց իր ազատութիւնը վերագտնել եւ անոր հետ դաշինք կնքեց։ Այս նախաձեռնութիւնը Ֆրանքօ-թուրք «սիրալիր» յարաբերութիւններու մեկնակէտը եղաւ որ մի քանի տարուան կարճ ընդհատումէ մը յետոյ (1) շարունակուեցաւ մինչեւ Ա. Համաշխարհային պատերազմը։

Սուլթան Սիւլէյման որ Պալքաններու մէջ հողային կցումներու ծրագիրներ կը մշակէր, չէր կրնար մերժել Ֆրանսուա Ա.ի երկարած ձեռքը։ Երկու տէրութեան ալ հասարակաց թշնամի Հապսպուրկեան գահն էր։ Հետեւաբար երկու տէրութիւնները միացան գլխաւոր հակառակորդին դէմ։ Սակայն Վատիկան չէր կրնար ձեռնածալ մնալ «անհաւատ» Սուլթանին սպառնալիքներուն հանդէպ։ Պապերը, մին միւսին ետեւէն, ի զուր պայքար մղեցին Թուրքերը Միջերկրականէն դուրս վտարելու համար։

Ֆրէզիի գրքին մէջ կ'արժէ տեսնել եւ անկարելի է չհիանալ (°) այն սխրագործութիւններուն զորս Օսմանեան բանակները կատարեցին իրենց նուաճած երկիրներուն մէջ։ Արեւելեան Եւրոպայի գրաւուած երկիրներու եկեղեցիներն ու վանքերը, պալատներն ու գեղեցիկ շէնքերը մի առ մի կողոպտուեցան եւ թալլուեցան նախայարձակին կողմէ (տե՛ս էջեր 35-45)։ Միայն Պոսնիայի մէջ, 1515-ին սուրի տակ խողխողուած կամ օրթոտոքս եկեղեցիին յարելու ստիպուած, կաթողիկէներուն թիւը 150.000-ի կը հասնէր։

Արեւելեան Փոքր Ասիա անմասն չմնաց այս ասպատակութիւններէն։ Երբ, 1515ին Սուլթան Սէլիմ Ա. Ենիչէրիներու օգնութեամբ, իր եղբայրներուն եւ անոնց տղոց գլուխները կոխկռտելով Օսմանեան գահը բարձրացաւ իր առաջին նախաձեռնութիւնը եղաւ Շիի աղանդին պատկանող մահմետական Պարսկաստանը Արեւելեան - Անատոլուէն վտարել։ 1517-ին Շահ Իսմայիլի դէմ մեծ յաղթանակ մը տանելով Սէլիմ Ա. յաջողեցաւ նոյնիսկ ժամանակաւորապէս Պարսկաստանի մայրաքաղաք Դաւրէժն ալ գրաւել։ Օսմանեան բանակներու Արեւելեան - Անատոլուի մէջ ներկայութիւնը դիտել կուտայ փրոֆէսէօր Ֆրէզի «գլխաւորաբար ազդեց Հայերուն եւ Յոյներուն» (տե՛ս էջ 46)։

Թէեւ Ֆրէզի եւս կը գրէ թէ Պոլսոյ պատրիարքարանը հիմնուած է 1461-ին, Սուլթան Մէհմէտ Բ.ի կողմէ, բայց այս ճիշդ չէ։ Սուլթան Սէլիմ Ա. երբ Չալտըրանի (Արեւելեան Փոքր Ասիա) մէջ Շահ Իսմայիլի բանակները պարտութեան մատնեց հա՛յ եկեղեցիին իսկական դերին եւ հանգամանքին գիտակից եղաւ, մինչ այդ նշանակուած եկեղեցականները «ազգապետ»ի (միլլէթ պաշը) հանգամանք ունէին։ Ինչպէս ծանօթ է անոնց առաջինը Պրուսայի եպիսկոպոս Յովակիմն էր որ 1461-ին Սուլթան Մէհմէտ Բ.ի կողմէ նշանակուած էր։ Օսմանեան կայսրութեան օրէնքները Գուրանէն ներշնչուած էին։ Հետեւաբար աստուածապետական օրէնքներու համաձայն, եկեղեցական բարձրաստիճան տիտղոս մը տալով «ազգապետ»ին, Սուլթան Սէլիմ Ա. ուզած էր իրեն հպատակ Հայերը եւս սիրաշահիլ։ Եւ քանի որ պատրիարքարանը Պոլիս պիտի գտնուէր, կը նշանակէր թէ ուղղակի Բ. Դրան հակակշռին ենթակայ պիտի ըլլար։

Օսմանեան կայսրութեան դէպի Արեւելք թափանցումը - թէեւ Արեւելքէն եկած Փոքր Ասիա հաստատուած էին Թուրքերը - կը սկսի գլխաւորաբար ԺԶ. դարու սկիզբին։ Բայց միմիայն Յոյներն ու Հայերը չեղան որ տուժեցին Թուրք-պարսիկ կռիւներէն։ Առաջին հերթին վնասուեցան նաեւ հիւսիսային Սուրիայի քրիստոնեայ ժողովուրդները՝ Ասորիները, Քաղդէացիները, յոյն օրթոտոքս եկեղեցիին պատկանող Մելքիթները, յետագային ալ արաբ Մարոնիթները։ Իւրաքանչիւր ազգ կամ ժողովուրդ համախմբուած իր եկեղեցիին շուրջը եւ կրօնապետին հովանիին ներքեւ, քով քովի, բայց առանց իրարու մէջ ձուլուելու աւելի քան չորս դար ապրեցաւ, մինչեւ Օսմանեան կայսրութեան անկումը (1918)։

Մահմետական լուծը շատ անգամ այնքան ճնշիչ եղաւ որ քրիստոնեայ ազգերու կրօնապետները, ի մէջ այլոց նաեւ Էջմիածնի Հայրապետը, յաճախ փորձեն քրիստոնեայ Եւրոպայի օգնութիւնը ձեռք ձգել, աղերսելով Հռոմի Ս. Աթոռի միջոցաւ։ Բայց Արեւմտեան - Եւրոպայի քրիստոնեայ տէրութիւնները իրենց ինքնուրոյն հակամարտութիւնները ունէին եւ ժամանակ չունէին ոչ Պալքաններու եւ ոչ ալ Արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդներուն ճակատագրով զբաղելու ու անոնց «սիրոյն» համար պատերազմելու, դեռ զօրաւոր Օսմանեան կայսրութեան դէմ։

Ինչպէս կը տեսնուի, Սուլթաններու հպատակ քրիստոնեայ ժողովուրդներու ընդհանուր դրութիւնը այնքան ալ վարդագոյն երեւոյթ մը չէր պարզեր, ինչպէս այսօր յաճախ կը ջանան ցոյց տալ թուրք հեղինակներ կամ կարգ մը իրենց համակիր օտար պատմաբաններ։

(1) Նափոլէոնի Եգիպտոսը յանկարծակիօրէն գրաւելուն պատճառաւ Օսմանեան կայսրութիւնը պատերազմ հռչակեց Ֆրանսայի դէմ եւ քանի մը տարի այս «բարեկամական» կապերը խզուեցան։

(*) Cambridge University Press, 1983, £ 30.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԻՒՆԻԽ. - («Յառաջ»). - Ներկայիս աշխարհի մէջ 16 միլիոն սկաուտներ կան կազմակերպուած եւ գործունեայ, իր վարիչ մարմինը սկաուտական համաշխարհային կոմիտէն է, որ կ'ընտրուի վեց տարուան շրջանի մը համար. սկաուտական շարժման մաս կազմող 80 երկիրներու պատուիրակներուն կողմէ, մասամբ երկու տարին անգամ մը այս համաժողովին ամէն ազգ 6 պատուիրակներ կը ղրկէ, հաւասար ձայնով։

1983-ի համաժողովը գումարուեցաւ Միացեալ - Նահանգներու Տիթրոյթ քաղաքին մէջ, ներկայ 30-րդ հաւաքոյթը Միացեալ - Նահանգներէն ետք, հարաւային Գերմանիա տեղի կ'ունենայ, Պաւարիոյ մայրաքաղաքին՝ Միւնիխի մէջ։

80 ազգեր կը մասնակցին, 450 պատուիրակներով եւ 350 անպաշտօն «դիտ»երով։ Այս համաժողովը միեւնոյն ժամանակ առիթ կուտայ որ բոլոր միութեանց պետերը իրարու հանդիպին եւ մէկ շաբթուան մէջ, բազմաթիւ հարցեր կը լուծուին եղբայրական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։

Առաջին համաժողովը գումարուած է Փարիզի մէջ, 1922-ին եւ անկէ ի վեր, 29 ժողովներ եղած են, այս տարուան համաժողովը 30-րդն է, մինչեւ 1937 Պէյտըն Փաուըլ, սկաուտական շարժման հիմնադիրը ներկայ կ'ըլլար եւ կը նախագահէր. ապա քաշուած էր Քէնիա 1938-էն մինչեւ իր մահը 1941-ին։

Հայ Արիներու Միութիւնը իր հիմնադրութենէն ի վեր, 1929-էն, մասնակցած է 26 համաժողովներու. երկու անգամ միայն բացակայ եղած է, 1965-ին՝ Մեքսիքօ եւ 1959-ին՝ Փիլիպպեան, պարզապէս նիւթական եւ կամ թուականի դժուարութեան պատճառաւ։ Իսկ 1922 - 1926 դեռ կազմուած չէր եւ իր միջազգային գործունէութիւնը 1929-էն կը սկսի Անգլիոյ Պըրքընհէտ քաղաքի ճեմպորիով եւ համաժողովով։

Այս տարի, ուրեմն, կը մասնակցի 30րդ համաժողովին, պատուիրակները 56 տարիներէ ի վեր դարձած թիւով փոքր, բայց կազմակերպուած են կարեւոր ու օգտակար միջազգային գործունէութեամբ ճանչցուած եւ սիրուած միութիւն մը, որ կը ներկայացնէ հայ սկաուտութիւնը եւ յիշել կուտայ միշտ հայ ազգին գոյութիւնը։

×

Ուրեմն, Յուլիս 14-էն սկսեալ հաւաքուած ենք, Գերմանիոյ ամենահին եւ պատմական, կենսունակ եւ զուարթ քաղաքին մէջ։ Համաշխարհային Բ. պատերազմին հետքերը անհետացած են։ Շատ մը միջնադարեան շէնքեր եւ յիշատակարաններ ոտքի են եւ քաղաքը գեղեցիկ է թէ պատմական եւ թէ արդիական բնոյթով։ Համաժողովը շատ լաւ կազմակերպուած է. առաջին անգամն է, որ աշխարհի հինգ ցամաքամասերէն այնքան պատուիրակներ եկած են, նկատելի է, այս անգամ ալ Ասիոյ եւ Հարաւային - Ամերիկայի պատուիրակներու մեծ թիւը։ Հայերը հին եւ պատմական պատուիրակութիւն մը կը նկատուին, հակառակ պատուիրակութեան մաս կազմող շատ երիտասարդ պատգամաւորներու ներկայութեան։

Համաժողովը նուիրուած է մասամբ «Երիտասարդներու միջազգային տարի»ին։ Քաղաքական եւ պետական շատ մը դէմքեր ներկայ են իբր հիւր։ Այս տարուան ծրագիրն է մասնակցող պատուիրակութեանց տալ նոր տեսք մը, ամէն օր աւելի փոխուող ներկայ աշխարհի վրայ եւ նոյն ատեն սկաուտական շարժումը, ինչպէս պիտի կրնայ կիրարկել իր կրթական ձեռնարկները, պատասխանատու պետերու եւ սկաուտական կազմակերպութեանց ներդաշնակ ղեկավարութիւնը, պէտք է գտնել նոր միջոցներ եւ նոր ճամբաներ յաջող եւ ժամանակին յարմար գործունէութեամբ պահել սկաուտական ոգին ներկայ ժամանակներուն, երբ հսկայական փոփոխութիւնները կը յաջորդեն իրարու։

×

Յուլիս 15-ին կատարուեցաւ բացումը 30-րդ համաժողովին, Հանրապետութեան նախագահ տոքթ. Ռիխարտ Վէյցզէքերի կուռ ճառով, որուն յաջորդեցին Պաւարիոյ կառավարութեան վարչապետ տոքթ. Ֆրանց Շթրաուս եւ Միւնիխի քաղաքապետը։ Ապա տեղի ունեցաւ պաշտօնական ընդունելութիւն՝ բոլոր ազգերու պատուիրակներու ի պատիւ։

Երեք օր տեղի ունեցան պտոյտներ եւ հաւաքոյթներ, սկաուտական աշխատանքներու եւ արուեստներու ցուցահանդէսներ։

Յուլիս 17-ին կատարուեցան միջազգային կոմիտէի անդամներու մէկ երրորդին ընտրութիւնները։ Ընտրուեցան Միացեալ - Նահանգներու ներկայացուցիչը, Լիբանանի թեկնածուն, շուէտացի սկաուտ պետը, Գերմանիոյ թեկնածուն եւ քանատացի սկաուտ պետը։

Համաժողովի յայտագրի կարեւոր մէկ մասը յատկացուած էր Անգլիոյ նախկին վարչապետ Էտուըրտ Հիթի մասնակցութեան, որուն ուղերձը իսկական նկարագրութիւնն էր ներկայ աշխարհի, իր

փոփոխութիւններով, թշուառութիւններով եւ մանաւանդ միլիոններու հասնող ժողովուրդի մը սովի մէջ տանջուող ու մեռնող երախաներուն եւ պատանիներուն: Այս չէշտեց սկաուտական շարժման կարեւորութիւնը եւ դերը. շարժում մը՝ որ ունի 16 միլիոն անդամ 80 երկիրներու մէջ: Խուլըրտ Հիթ, որ տարիներ մասնակցած է սկաուտական շարժումի գործունէութեան եւ հմուտ մասնագէտ է քաղաքական կեանքին՝ Անգլիա եւ այլուր, իր բերած առաջարկներով խանդավառեց ժողովականները:

×

Հաճոյքը ունեցանք նաեւ ընդունելու եւ հիւրասիրելու Անգլիոյ սկաուտական միութեան նախկին պետ Սըր Կլատսթոնը, մեծ Կլատսթոնի ժառանգորդը, որ իր պաշտօնավարութեան ժամանակ հետաքրքրուած ու նպաստած էր հայ արիներու միութեան յաջող գործունէութեան՝ միւս ազգերու կողքին:

Այս տարուան համաժողովը կը շարունակէ պահել սկաուտական շարժումի յառաջդիմութեան եւ ներդաշնակ գործունէութեան ոգին: Հայկական պատուիրակութիւնը կը ջանայ պահել իր ունեցած դիրքը միշտ բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ: Իր մասնակցութիւնը կարեւոր է, յուսադրիչ եւ արժանավայել:

Գերմանական սկաուտական միութիւնը յաջողած է կազմակերպել այս ժողովը Պավարիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ամբողջովին կործանած 1939 - 1945-ի պատերազմին, որուն աւերակներուն վրայ կանաչ բլուրներ բարձրացած են հիմա եւ 40 տարի ետք ուրախ եւ համեմատաբար լաւ պայմաններու մէջ ապրող հին ժողովուրդ մը կը մասնակցի երիտասարդներու նուիրուած տարուան:

Սկաուտական շարժումը՝ իր երիտասարդ ոգիով եւ գործունէութեամբ, 16 միլիոն անդամներով, վաղուան յոյսերէն մին է այսօրուան մտահոգիչ աշխարհին, խաղաղութեան եւ բարելաւութեան համար:

Այս տարուան համաժողովը նոր պատասխանատուութիւններ սահմանեց եւ մեր՝ Գերմանիա, միջնադարեան պատմական ցեղի մը ներկայ մայրաքաղաքին մէջ, 80 ազգերու ներկայացուցիչներուն հետ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի
TELEXի թիւն է
HARATCH 280 868 F

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏՕՆԻՆ

—×—

Սկիւտարի Մուրատատու Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 14-ին, տօնուած է Վարդավառը եւ նշուած Շնորհք Պատրիարքի կուսակրօն քահանայ ձեռնադրութեան յիսնամեակը: Պատարագած եւ քարոզած է Շնորհք Պատրիարք՝ ի մէջ այլոց նշելով. «Վարդավառը տօնն է նաեւ Հայուն հինին ու նորին հանդիպման, ինչպէս նաեւ միասնականութեան, քանի որ դարերէ ի վեր, աւանդականօրէն, երբ անհամար ուխտաւորներ կուգային իրենց հեռաւոր բնադաւառներէն Մշոյ Մուրատատու Ս. Կարապետ վանքը, Սեւնիքէն, Գուգարքէն, Բարձր Հայքէն եւ բազմաթիւ այլ շրջաններէ՝ հաւաքուելու եւ նշելու օրուան տօնը, կ'ոգեկոչէին նաեւ իրենց պապերուն հին հաւատքը»: Ապա Շնորհք Պատրիարք աւելցուցած է, թէ «մշեցի պանդուխտներուն կողմէ կառուցուած է նաեւ այս հսկայ եւ գեղեցիկ աղօթատեղին, ուր ուխտի կուգային անոնք ալ ոգեկոչելով երանութեամբ իրենց ծննդավայրը՝ որպէս հոգեկան կապ բնադաւառի»:

Յաւարտ պատարագի տրուած է ճաշ մը: Սեղանը վարած է Արման Մարաշլըեան: Խօսք առնելով Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան՝ ըսած է. «Այսօր Պատրիարք Հօր կուսակրօն քահանայ ձեռնադրութեան 50-րդ տարեդարձն է: 1935-ին է, որ Թորգոմ Պատրիարքի ձեռամբ, Ս. Յակոբայ աւագ սեղանին առջեւ աբեղայ ձեռնադրուեցաւ մեր սիրելի Պատրիարք Հայրը: Աւանդութեան մը համաձայն, Ս. Յակոբ առաքեալ Վարդավառին աթոռ բարձրացած է եւ այդ պատճառաւ՝ Երուսաղէմի մէջ, հոգեւորականները Վարդավառին է որ կը ձեռնադրուէին: Մենք փառք կուտանք, որ 37 տարիներէ ի վեր մեր այս աթոռը կը կառավարուի երկու ընտրեալ հոգեւորականներու կողմէ: Ժողովուրդիս համար երջանկաբեր, մեր եկեղեցւոյ համար ալ օրհնաբեր եղան նախկին Պատրիարք՝ Խաչատուրեան սրբազանի ու այժմու Պատրիարքին 25 տարիներու դժուար առաքելութիւնները: Ամէն մարդ գիտէ, բայց մենք՝ մօտիկ եղողներս, աւելի լաւ գիտենք թէ որքան արի է մեր Պատրիարք Հայրը, որքան անվըհատ: Իր քաջութիւնը կը բխի իր հաւատքէն, ան իր գրիչն ու իր հոգին կը նուիրէ իր ժողովուրդին»:

Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք խօսք առնելով Ռոպէր Հատտէճեան՝ ի մէջ այլոց ըսած է.- «Մուրատատու Ս. Կարապետը միայն Սկիւտարցիներուն չի պատկանիր, ան մեր բոլոր գանձերուն նման մեր ժողովուրդին սեփականութիւնն է, ատոր համար է որ այսօր քաղաքին բոլոր թաղերէն փութացած ենք հոս ու մէկտեղուած ենք այս պարտէզին մէջ: Ասիկա կը շեշտէ մեր միասնութիւնը, որ օրուան պատգամն է արդէն եւ որ վերջերս գգալի կերպով չեշտուիլ սկսած է մեր համայնական ապրումներուն մէջ: Թաղերը այլեւս մէկուսի ու առանձին թաղեր չեն եւ հաստատուած է միասնութեան ամուր կամուրջը»:

Փակման իր խօսքին մէջ Շնորհք Պատրիարք նշած է. «Պէտք ուզէինք լուռ անցնիլ մեր տարեդարձին վրայէն, որովհետեւ Աւետարանական առումով բոլորս ալ անպիտան ծառաներ ենք, ինչ որ կ'ընենք, արդէն մեր պարտականութիւնն է: Բայց ազնիւ հոգիներ մտածեր են յիշատակել մեր տարեդարձը, բարեմաղթութիւններ ընել: Մենք պէտք ունինք այդ բարեմաղթութիւններուն: Եթէ 72 տարեկան հասակի մէջ տակաւին առողջ ենք, ատիկա կը պարտինք Աստուծոյ շնորհներուն, որոնք մեզի տրուեցան մեր աղօթքներուն շնորհիւ: Տակաւին պէտք ունիմ ուրեմն ձեր աղօթքներուն ու մաղթանքներուն, ոչ թէ երկար ապրելու համար, այլ՝ երկար ծառայելու»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻԱԿԱՐԱ ՖՈԼԶԻ «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Յուլիս 10 - 15, գումարուած է Հ. Օ. Մ.ի Հիւսիսային - Ամերիկայի 65-րդ Պատգամաւորական Ժողովը, մասնակցութեամբ՝ 25 մասնաճիւղերէ 48 պատգամաւորուհիներու: Խօսք առնելով Կեդր. Վարչութեան ատենապետուհի Շաքէ Մինասեան անդրադարձած է Հ. Օ. Մ.ի 75-ամեակին առթիւ համահայկական դրամարշաւի կարեւորութեան: Քննուած են օրակարգի հարցերը եւ տրուած համապատասխան որոշումներ: Յուլիս 13-ին տեղի ունեցած է ճաշ մը: Բացումը կատարած է Արփի Տէմիրճեան - Տէյվիս: Բանախօսած է Անդրանիկ Արթինեան (Թորոնթոյէն):

×

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕՅԻ մէջ, Յուլիս 6 - 9, տեղի ունեցած է «Երիտասարդութեան Շաբաթ» մը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արմենիա Երիտասարդաց Միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուէնոս - Այրէսի Վարչութեան, նուիրուած՝ «Կոմիտաս» ատիօժամի յիսնամեակին: Զորս օր տեղի ունեցած են մարզական խաղեր, ընկերային եւ մշակութային ձեռնարկներ:

Յուլիս 6-ին տեղի ունեցած է պարահանդէս մը, որու ընթացքին նշուած է «Կոմիտաս» ռատիօժամի 50-ամեակը:

Յուլիս 7-ին, բոլոր մարզիկները եւ Հ.Օ.Մ.ի արծուիկները ներկայ եղած են Ս. Ներսէս Շնորհալի եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագին: Յաւարտ արարողութեանց, Ապրիլեան Յուշարձանին ծաղկեպսակ մը դրուած է եւ հայ մարզիկներ վառելով ողիմպիական ջահը, զայն վազելով հասցուցած են «Վռամեան» ակումբ՝ անցնելով մայրաքաղաքի պողոտաներէն: Կէսօրուան ժողովրդային ճաշէն ետք, շարունակուած են մարզական խաղերը, իսկ իրիկունը տեղի ունեցած է խարոյկահանդէս մը:

Յուլիս 8-ին, պատուիրակութիւնները շրջապտոյտ մը կատարած են ծովեզերեայ շրջանները: Իրիկունը՝ ակումբին մէջ, ցուցադրուած է «Հայկական Հարցը» ժապաւէնը:

Յուլիս 9-ի առաւօտեան, Անկախութեան հրապարակին վրայ՝ զոր. Արթիկասի յուշարձանին առջեւ ծաղկեպսակ մը դրուած է: Խօսք առած է Սարգիս Փանոսեան եւ պանծացուցած Արժանթինի ազգային տօնը եւ Մայիս 28-ը:

×

ԵԳԻՊՏՈՍԻ «Արեւ» օրաթերթը այս տարի կը թեւակոխէ իր հրատարակութեան 70-րդ տարեդարձը: Այս առթիւ, Յունիս 10-ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, կազմակերպութեամբ Հայ Ազգային Հիմնադրամի, նշելու համար թերթին յոբելեանը: Բանախօսած է Երուանդ Ազատեան:

×

ՓԵՆՍԻԼՎԱՆԻՈՅ համալսարանի «Անընպըրկ» սրահին մէջ, Յունիս 23-ին, նշուած է «Քնար» երգչախումբի 25-ամեակը, տարեկան համերգով մը: Յայտագիրը բաղկացած է 18 խմբերգներէ, մեներգներէ: Դաշնակով ընկերացած է Սեդա Գարագաշեան: Երգչախումբին ղեկավարն է Արփէն Սայեան: Յայտագրի աւարտին Անուշաւան վրդ. Դանիէլեան կարդացած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կոնդակը՝ երգչախումբի 25-ամեակին առթիւ:

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Քազինօ տիւ Լիպան»ի մէջ, Յունիս 28 - 30, երեք երեկոյթներ տուած է Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան երգի ու պարի համոյթը: Մեկնաբանուած են ազգագրական, ժողովրդական, ռազմաշունչ երգեր ու պարեր: Երգչախումբին ղեկավարն է Սարգիս Շաթրեան, իսկ պարուսոյցը՝ Վարդան Թոփալճիքեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Յուլիս 3 - 16, տեղի ունեցած է նկարչական ցուցահանդէս մը, որուն մասնակցած են տասը նկարիչներ, այդ կարգին՝ Մարիա Քրիսթինա Պագլայեան: Հայ արուեստագէտուհին ցուցադրութեան դրած է իր «Պընակ եւ խաղողներ», «Ծաղիկներ», «Պըտուղներով սակառ» եւ «Պարտէզիս ծաղիկները» գործերը:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԱԻԱԶԱԿԱՊԵՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՇԵՐ

- Էլ ի՞նչ լինի ... ամէն բան փճացաւ ... ամէն բան ծուռն է գնում»...: Նըժոյգը դարձեալ ընդհատեց նրա խօսքը: - «Սարի, սատանայի ծնունդ, քեզ են ասում, խելօք կաց»:

Նա մոռանալով իմ հարցմունքը, մօտեցաւ Սարիին սկսեց հայրաբար փայփայել նրա գեղեցիկ բաշը, եւ նորից խըրատներ կարդալ: Նժոյգը լսեց նրա խըրատները, հանդստացաւ, իսկ ծերունին եկաւ, կրկին նստեց իմ մօտ:

- Անցա՜ն, գնացին հին ժամանակները ... խօսեց նա, խորին կերպով հոգւոց հանելով. - «լինում էր, շատ անգամ հանգուցեալ Մելիքը մտնում էր այստեղ. ձիաները մէկը միւսի կողքին շարուած էին յիսունի չափ, շաղ, սիրուն, կ'ասես թէ, ամէն մէկը մի ռաշխ լինէր: Հանգուցեալի սիրտը փառաւորւում էր, ձեռքով զարկում էր իմ քամակին, «շա՛տ ապրես, ասում էր, Թունի, ձիաները լաւ ես պահել» ... ու այն րոպէում հանում էր իւր հագիցը կաբան, ինձ խալաթ էր տալիս: Բայց հիմա ... ոչ այն Մելիքը կայ, եւ ոչ այն ձիաները...: Բոլորը պզտիկ Մելիքը ընծայեց պարսիկ խաներին...: Բայց առա՞ջ ... պարսիկ խաներն էին մեզ ձիաներ փէշքաշ անում, որ հանգուցեալ Մելիքը նրանց հոգին չհանէր ... տերեւի նման դողդողում էին, երբ նրա շուաքն էին տեսնում...:

Մելիքների տան վաղեմի փառքի յիշատակը եւ նրա թուլանալը ներկայ Մելիքի օրերում այն աստիճան ցաւերով լցրած էին բարեսիրտ ծերունու սիրտը, որ նա, կարծես, բոլորովին չէր նկատում իմ ներկայութիւնը, եւ ի սպառ մոռացաւ այն հարցը, որով ես մի քանի անգամ դիմեցի նրան: Նրա դարձեալ հարցրի.

- Ես այդ բոլորը գիտեմ, դու այն ասա՛, ի՞նչ է պատահել Սանամի հետ:

Նա դարձեալ ինձ համբերութիւնից հանեց իւր երկարաբանութեամբ:

- Խե՜ղճ աղջիկ, երանի՜ թէ, բնաւ ծընւած չլինէիր ... երանի՜ քո մօրը, որ շուտ մեռաւ եւ աչքերով չտեսաւ այդ նախատինքը...: Բայց ալեւոր Թունին մեղաւոր էր, նա մնաց, չմեռաւ եւ չտեսած բաներ տեսաւ...: Մի այդպիսի բան կարո՞ղ էր պատահել հանգուցեալ Մելիքի օրերում: Նրա ժամանակում Աստուծոյ բարութիւնով լցուած էր մեր երկիրը. գայլն ու գառը միասին էին ապրում. մարդիկ խաղաղութեամբ ցանում էին, հնձում էին, ուտում էին, ուրախանում էին: Բայց հիմա՞, - հիմա մարդ ոչ իւր ապրանքի տէրն է. ամէն բան փճացաւ. ոչ կարգ կայ, ոչ կանոն. ամէն մարդ իւր սրտի ուզածն է անում: Իսկ մեր Մելիքը իւր քէֆերից չէ արթնանում: Բայց այդ վերջինը. նրա այդ վերջին արարմունքը. ա՜խ, Աստուած, այդ ի՞նչ բան է:

- Ի՞նչ արարմունք, գոչեցի ես բարկութեամբ, - դէ ասա՛, ի՞նչ ես սիրտս տրտմեցնում:

- Ի՞նչ արարմունք, դու դեռ չե՞ս լսել, հարցրեց նա զարմանալով:

- Ես ոչինչ չեմ լսել:

- Մեր Մելիքը (ա՜խ, Տէր Աստուած, նրան մէջքից խելք տուր) հա՛, մեր Մելիքը ամէն բան ոտքի տակ տուեց, ամէն բան տակնուվրայ արեց...: Խաները նրա հօրից տերեւի նման դողում էին դրանը, երբ գալիս էին նրա սալամին, ժամերով կանգնում էին դրանը, մինչեւ հրաման չէին ստանում, չէին համարձակւում ներս մտնել: Բայց թուլասիրտ որդին հիմա խաների ոտքերն է լիզում, խոնարհըւում է նրանց առջեւ: Այդ բաւական չէ, իւր հարազատ աղջիկը նրանց կնութեան է տալիս, մի լոյս հոգի է կորցընում:

- Սանամի՞ն է տալիս, հարցրի ես սարսափով.

- Սանամին, ապա ո՞ւմը, պատասխանեց նա, իւր մարած աչքերից արտասուքը սրբելով:

Ես հասկացայ դժբախտ աղջկայ խըռովութեան պատճառը եւ խկոյն դուրս եկայ ախոռատնից: Արեւը արդէն մայր մտնելու մօտ էր: Ես սպասում էի, մինչեւ բոլորովին մթնի, որ յարմար ժամանակ գտնեմ Սանամի հետ տեսնուելու:

(Շար. 149)

Այրի Տիկին Հերմինէ Ամիրխանեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Նիքոթեան,
Օր. Բլէր Ամիրխանեան,
Այրի Տիկին Զապէլ Փէշտըմալճեան,
Պ. Սիմոն Փէշտըմալճեան,
Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Փէշտըմալճեան,
Տէր - Սարգիսեան ընտանիքը (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Փափազեան եւ աղջիկը՝ Մոնիք, Բարսեղեան ընտանիք (Պուլկարիա) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, տալոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Փէշտըմալճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 20-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Յուլիս 29, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պիյանքուրի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊՈԽԱ - ՔՈԼՈՄՊ. - Պ. Գալուստ Մանուկեան 200 Ֆ.:

ՓԱՐԻԶ. - Ա. Արմաղանեան 50 Ֆ.:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Արժանթինի Հայկական միջմիութենական խորհուրդի պատուիրակութիւնը մամուլի ասուլիսի կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ մամուլի ներկայացուցիչները եւ բոլոր հետաքրքրուողները, Երկուշաբթի, Յուլիս 29, ժամը՝ 19-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝

11, square Alboni, Paris 16e
métro : Passy

տեղեկութիւններ տալու համար ՄԱԿ-ի ենթայանձնախումբին մօտ եւ Հայկական ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման կապակցութեամբ իր տարած աշխատանքներուն մասին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Է.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԳՐԱԽԱՆՈՒԹԸ
ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ

Եկեղեցւոյս գրախանութը ստացած է Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի 10-րդ հատորը: Կան նաեւ 4-րդ, 9-րդ հատորները, ինչպէս նաեւ մանկական հանրագիտարանի Ա. հատորը: Ստանալու համար դիմել՝

Eglise Arménienne
339, ave. du Prado — 13008 Marseille
Tél. : (91) 77 - 84 - 70

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ-Ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԻԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՏԷՍԻՆ.- Պ. Մինաս Պարտագճեան իր առողջական վիճակին բարելաւման առթիւ հետեւեալ նուէրները բրած է տեղւոյն Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ միջոցաւ. - 500 Ֆ. Պատանեկան Միութեան, 500 Ֆ. Կապ. Խաչի մասնաճիւղին, 500 Ֆ. հայ բանտարկեալներուն, 500 Ֆ. Տէսինի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Տէր - Պետրոսեանի, իրենց եղբօր՝ Մամբրէ Տէր - Պետրոսեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Նելլի Սեդա Թիւտարեանի եւ Անդրանիկ Հաքիմեանի մահերուն առթիւ, Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 1700 Ֆ. Տէր եւ Տիկին տոքթ. Սերժ Սիմոնեանէ:

ԱՐԶԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք ընդառաջեցին իր կոչին, ի նպաստ լիբանահայ կարօտեալ հայ մանուկներու ճամբու ծախքին:

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղ՝ 3000, Տիկին Մավեան 1000 Ֆ., Սէլթէկեան, Քէնտէրեան 300-ական Ֆ., Լէոն Յովհաննէսեան, Փառօ 250-ական Ֆ., Զօպոյեան, Պէնիլեան, Այտապիրեան, Ս. Պառաւեան, Օհանեան, Մուրատեան, Մակարեան, Արշալոյս Թադէոսեան 200ական ֆրանք, Միհրան 150, Տիգրան եւ Յարութիւն, Տիկին Էսկնճէ, Սէմէրճեան, Ոմն, Տիկին Ա. Մինասեան, Գույումճեան, Ձերչեան, Փափազեան, Տիկին Մ. Նալպանտեան, Յ. Մամասուհիէ, Եախպարտաշեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սերոբեան, Տիգրանեան, Տիկին Ժիւլիէթ Զպուքճեան, Տիկին Ձերչեան, Տիկին Մատօ Իշխանեան, Տիկին Լիւսի Զըքըրեան, Տիկին Թադւորեան, Տիկին Սիրարփի Փափազեան, Տիկին Աստղիկ Մութաֆեան, Տիկին Պետիկեան, Տիկին Իսկուհի Ճունկուտայեան, Տիկին Ազատ Դաւիթեան, Տիկին Անահիտ Արուլուքեան Պ. Հ. Պաղտասարեան 100-ական ֆրանք:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է.- Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր - Պետրոսեանէ եւ Օր. Լալա Տէր - Պետրոսեանէ 200 Ֆ. իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր՝ Մամբրէ Տէր - Պետրոսեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS

du 18 août au 31 août	6 890 F
du 06 septembre au 19 septembre	6 770 F
du 20 septembre au 03 octobre	6 710 F
du 04 octobre au 18 octobre	5 760 F
du 27 décembre au 07 janvier 86	5 390 F

Départ MARSEILLE/MARSEILLE

du 10 août au 23 août
du 17 août au 06 septembre
du 07 septembre au 20 septembre
du 14 septembre au 27 septembre
du 05 octobre au 18 octobre
du 02 novembre au 15 novembre
du 23 novembre au 06 décembre
du 28 décembre au 10 janvier 86

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

CIRCUITS

du 06 juillet au 19 juillet :
Moscou - Erévan - Tbilissi - Sotchi - Moscou.

du 10 août au 23 août :
Moscou - Erévan - Tbilissi - Leningrad.

Nos prix comprennent :

— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE — Intourist — AEROFLOT

ԲԱԶԱՌԻԿ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊԻ ՎԵՐԱԾՆԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բ. ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ 40ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հոկտեմբեր 3-ին

ԱՅԺՄԷՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻԼ՝

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ Ս. (91) 87 · 15 · 73
ՄԻՍԻՐԵԱՆ Հ. (91) 44 · 69 · 72
ՖՈԹՕ ԵՆՕ (91) 62 · 44 · 97

ԿՐԸՆՈՊԼԸ
ՄԱՐԱՆՃԵԱՆ Կ. (76) 54 · 49 · 38 (ժամը 12 - 14 եւ 19·30էն յետոյ):

LIC. A 1037

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
27-28

SAMEDI-DIMANCHE
27-28 JUILLET
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.016 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 16.016

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԽՈՄԷՅՆԻԻ ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

—×—

Ահաբեկչական ջոկատ մը հիմնուեր է, 1984 Մայիս 26-ին, Թեհրանի մէջ, որուն գործունէութիւնը նախատեսուած է նախ դրացի երկիրներու (Սաուտի Արաբիա, Քուէյթ, արաբական իշխանապետութիւններ, Պահրէյն, Յորդանան) բայց նաեւ Ֆրանսայի մէջ, որ արեւմտեան միակ երկիրն է: Ժողովը, որ տեղի ունեցած է 1984, Մայիս 26-ին Այաթոլա Խամնէիի նախագահութեան ներքեւ, համախմբած է սպայակոյտի պետեր եւ պատասխանատու անձնաւորութիւններ: Իր բացման ճառին մէջ, Խամնէի յայտնած է թէ առանձնաշնորհն ունեցած է ընդունելու «դերյարգելի - առաջնորդին» կողմէ, որ բնաւ գոհ չէ կացութենէն, որովհետեւ մերձաւոր երկիրներու ղեկավարները բոլորն ալ խամաճիկներ եւ օտարներու ծառաներ են: Ծանօթ չեն Գուրանին եւ կ'անգիտանան մարգարէին աւանդութիւնները: Խոմէյնի շեշտած է նաեւ՝ «մեծ պատասխանատուութիւն մը ունինք մարգարէին Գուրանին եւ իսլամի նկատմամբ: Պարտականութիւնն ունինք Իսլամը հաստատելու ամբողջ աշխարհի մէջ, այդ նպատակաւ շատ արիւն տուինք եւ պատրաստ ենք դեռ տալու, որպէսզի Ալլահի օգնութեամբ, Իսլամը յաղթական ըլլայ»: Գօտեպնդուած այս հրահանգներով, Խամնէի ճշդած է ժողովականներուն նախատեսուած ծրագիրը: Միջոցները պէտք է գտնուին զինուորականներու կողմէ, ահաբեկչութեան թեկնածուները պէտք է որոշ զարգացում ունենան (նուազագոյն՝ պաշոյի մակարդակ), 30 տարեկանէն վար ըլլան, նախընտրաբար ամուրի եւ անշուշտ՝ «պատրաստ նահատակութեան»:

Նիստը ութ ժամ տեւած է, «խիստ գաղտնի» ըլլալով հանդերձ, վարչակարգի ընդդիմադիր՝ «Իրանի ազատագրութեան ճակատ»ի անդամներ կրցած են արտասահման ղրկել: «Լիպերասիոն»ն է, որ ատենագրութիւնը կը հրատարակէր Ուրբաթ, Յուլիս 26-ի իր թիւին մէջ:

Ծրագրին գործադրութեան համար, դիմում եղած է նաեւ Արտաքին նախարարութեան, որպէսզի գործակցի եւ դիւանագէտներու պիտակին տակ արտասահման ղրկուին ահաբեկիչները: Յեղափոխութեան այս «արտածումին» մէջ, շրջանի երկիրներէն զատ, արեւմտեան կողմն աշխարհի, ընտրուած «բախտաւոր» երկիրն է՝ Ֆրանսա...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ շատ նպաստաւոր դիրքի մէջ չգտաւ ինքզինքը, Ապահովութեան Խորհուրդի նիստին, որ գումարուեցաւ Հինգշաբթի իրիկուն, իր իսկ առաջարկով: Նախ՝ Մեծն - Բրիտանիա եւ Միացեալ - Նահանգները սկիզբէն դէմ արտայայտուեցան ֆրանսական բանաձեւին, որ պատժական տնտեսական միջոցներու դիմելու առաջարկ մըն է, այն առարկութեամբ թէ կրնայ վնասել ոչ թէ՝ նպաստել: Դեռ ծանր բախում մըն ալ տեղի ունեցած է Ֆրանսայի եւ Հարաւ - Ափրիկէի ներկայացուցիչներուն միջեւ ու ժողովը քանի մը ժամով յետաձգուած է, նրբանցքներուն մէջ մաքերու փոխանակութիւն ունենալու համար: Տեղւոյն վրայ ձերբակալութիւնները շարունակուած են: Ուրբաթ առտու 800-ի հասած էր անոնց թիւը: Հարաւ - Ափրիկէի ներկայացուցիչը զարմացած է որ Ֆրանսա կը բողոքէ պաշարման վիճակի հաստատման դէմ, երբ ինքը նոյն ըրած է Նուվէլ - Գալետոնիի մէջ:

ՈՒԸՆՕ, խնայողութեան համար, որոշեց այլեւս չստանձնել հեծանիւի մասնակցութիւնները:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, գործազրկութիւնը 30%-ի հասած է:

ԿՈՒԱՏԸԼՈՒՓԻ մէջ, կացութիւնը շատ ծանր է: Փուէնթ - Ա. - Փիթրի մօտ ֆրանսացի ոստիկանի մը կնոջ դիակը գտնուած է, մինչ ապահովութեան ուժերը արտասովոր ձեռնառումներով եւ զէնքով կը փորձեն կարգ ու կանոն հաստատել, նոյնիսկ ապահովութեան ուժերու մէկ թաղին վրայ անկախապաշտներ կրակ բացած են եւ թաղը վնասուած է: Անկախապաշտներն ու իրենց կողմնակիցները ազատ արձակումը կը պահանջեն Ժորժ Ֆէզանսի:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ զինուորական դատախազը 106 մահավճիռ պահանջած է քիւրտ «անջատողականներու» դատավարութեան վերջաւորութեան: Դատուողներու թիւը 469-ին է եւ ամբաստանութիւնն այն է, թէ ահաբեկչական բազմաթիւ արարքներ եւ սպանութիւններ կատարած են:

«ԿՐՆԱ՞ՆՔ ԿԱՆԽԱՐԳԻԼԵԼ Գ. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ»

—×—

Վերոյիշեալ նիւթին շուրջ, ժողով մը տեղի կ'ունենար Վիէննայի Այուբսփերկ պալատին մէջ, Յուլիս 26 - 28-ին, մասնակցութեամբ գլխաւորաբար թուաբանագէտներու, բնագէտներու, նոպելեան մրցանակաւորներու: Իր մասնակցութիւնը բերելու հրաւիրուած էր նաեւ Նիւ - Եորքի համալսարանի ընկերաբանութեան փրոֆէսէօր՝ Վահագն Տատրեան, որ կը ներկայացնէր հետեւեալ նիւթը՝ «Ցեղասպանութեան կանխատեսումը եւ կանխարգելումը, միջազգային խորհրդակցութեանց մէջ»:

Եւրոպացիներէ եւ Ամերիկացիներէ զատ, կը մասնակցէր նաեւ խորհրդային պատուիրակութիւն մը: Զեկուցումները, որոնք միաժամանակ կը փոխանցուէին գերմաներէն, ֆրանսերէն, անգլերէն, ռուսերէն եւ սպաներէն, պիտի հրատարակուին առանձին հատորով մը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 19 22)

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐ Գ. ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ ԵՒ Յ. ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Քոլորատօ Սփրինկս (Միացեալ - Նահանգներ) տեղի ունեցած դասական ոճի ըմբշամարտի աշխարհի ախոյենութեան մրցումներուն երկու Հայեր առաջին հանդիսացած են: Այսպէս, Խորհ. Միութեան երիտասարդական խումբին մաս կազմող երեւանցի Գէորգ Միրզախանեան (48 քիլօ) եւ լենինականցի Յարութիւն Ռուբէնեան (57 քիլօ) եօթնական յաղթանակ տանելով նուաճած են աշխարհի ախոյեանի տիտղոսը: Միւս կողմէ, լենինականցի Ռուբիկ Գրիգորեան, 68 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ երրորդ հանդիսացած է:

×

ԱԶԱՏ ԳԵՏԻ ՄՕՏ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ ԵՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

Ազատ գետի ակունքներուն մօտ, նեղ կիրճի մէջ, յայտնաբերուած են երկու խումբ ժայռափոր եկեղեցիներ, որոնք ծանօթ էին միայն անտառապահներուն: Անոնցմէ մին, որ գմբէթին հետ միասին 10 մեթր բարձրութեամբ բացուած է անմատչելի ժայռի մէջ, կը պատկանի Է. դարուն: Կ'ենթադրուի, որ ան առաջին նման կառոյցն է Խորհ. Հայաստանի տարածքին: Նոյն վայրը բացուած է միջին դարերուն տեղւոյն բնակիչներուն համար որպէս ապաստան ծառայած քարանձաւամբութիւնը: Օտար նուաճողներու յարձակումները դիմագրաւելու նպատակով մարդիկ յաճախ դիմած են ժայռերու օգնութեան եւ անոնց հաստ զրահին տակ կերտած ապահով թաքստարաններ: Բարձր վարպետութեան արդիւնք են մէկական ժայռաբեկորի մէջ տարբեր մակարդակներու վրայ փորուած փոքր պազիլիք կառուցուածքները, գաղտնի մուտքով իրարու մէջ բացուող եկեղեցիները: Այդ յուշարձանները, կարելի է ըսել, եղան այն փորձը, որուն վրայ յետագային ստեղծուեցան հռչակաւոր Գեղարդավանքի ժայռափոր կառուցուածքները:

×

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Այս օրերուն ստեղծագործական եռուն աշխատանքի նուիրուած են Հայաստանի երաժիշտ - երգահանները, որոնցմէ մէկ քանիին հետ հանդիպումներ ունեցած է «Արմէնփրէս»ի թղթակիցը, ներկայացնելու համար հայ արուեստագէտներու նոր գործերը:

Այսպէս, երաժիշտ Ստեփան Լուսիկեան, ջութակի քոնչերթոյի մը վրայ աշխատելով հանդերձ, մտադրած է գրել «Պաղտասար Աղբար» օփէրէթը: Միւս կողմէ, երաժիշտը երգերու նոր շարք կը յօրինէ մանուկներու համար Եդուարդ Միլիտոնեանի «Հայաստան» խորագիրը կրող բանաստեղծութիւններու հիման վրայ: Ծանօթ է, որ անցեալ տարի Մոսկուայի մէջ հնչեցին Ստեփան Լուսիկեանի այն երգերը, զորս ան գրած էր Վահան Թէքէեանի քերթուածներու հիման վրայ: Այս տարի Ստեփան Լուսիկեան գրած է պատանի հանդիսատեսի թատրոնի երկու նոր բեմադրութիւններու՝ «Իսկ արշալոյսներն այստեղ խաղաղ էին» եւ «Սեւ սարի ետեւում պահ է մտել դեւը» թատերախաղերու երաժշտութիւնը: Ան ծրագրած է նաեւ երգեր յօրինել Մեծարենցի ու Վարուժանի բանաստեղծութիւններով եւ զանոնք միացնելով Թէքէեանի բառերով յօրինուած երգերուն՝ լոյս ընծայելով առանձին գիրքով:

Կոմիտաս երաժշտանոցի ժողովրդական նուագարաններու ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Խաչատուր Աւետիսեան, որ ներկայիս կը գտնուի խորհրդային երաժիշտներու միութեան Դիլիջանի ստեղծագործական տունը, աւարտած է իր նոր գործը, որ կը կոչուի «Տաղ սիրոյ եւ պանդխտութեան»: Երգչախումբի, նուագախումբի եւ մեներգիչներու համար գրուած այս քանթաթը հեղինակը յօրինած է Լիւդվիգ Դուրեանի բանաստեղծութիւններու հիման վրայ: «Տարբեր տարիների իմ լաւագոյն երգերը այստեղ եմ գրել» ըսած է Խաչատուր Աւետիսեան, ակնարկելով Դիլիջանի երաժիշտներու կեդրոնին: Հեղինակը իր լաւագոյն երգերու կարգին կը յիշատակէ «Ծաղկած բալենին», «Գարնանային»ը, «Կապոյտ թռչունը» եւայլն: Խաչատուր Աւետիսեան վերջին շրջանին գրած է ժողովրդական գործիքներու նուագախումբի համար երեք սիւիթներ, որոնք պարգեւատրուած են վկայագրերով:

Գեղունի Չթչեան գրած է «Դաշնակի եւ ալթի Սոնաթ» մը՝ «Կոմիտաս» քառեակի անդամներէն Յակոբ Պապեանի համար: Նոյն ատեն երաժիշտը կը կատարէ վերջին ուղղումները այն երգերուն, զորս այս տարի առանձին հատորով մը կը հրատարակէ «Սովետական Գրող» հրատարակչականը: Հաւաքածոն կը պարունակէ 26 երգեր: Գեղունի Չթչեան ծրագրած է քանի մը գործեր գրել ժողովրդական նուագարաններու համոյթին համար՝ սրբինգի, ուդի եւ սանթուրի մենանուագներով:

Մարտին Վարդազարեան կը գրէ 2-րդ քառեակ մը, «Կոմիտաս» քառեակի համար, ոգեւորուած՝ խումբին կողմէ իր առաջին քառեակի մեկնաբանութեան վերած յաջողութենէն: Երաժիշտը դիտել տուած է, թէ իր տրամադրութեան տակ կը գտնուի Վարդգէս Պետրոսեանի «Մենաւոր ընկուզենին» երկի բեմանկարը (հեղինակ՝ Ա. Աղաբաբով), զոր շարժանկարի պիտի վերածէ Ֆրունզէ Դովլաթեան: Մարտին Վարդազարեան պիտի գրէ երաժշտութիւնը: Այդ մարզէն ներս ան ունի հարուստ փորձառութիւն մը. արդէն գրած է աւելի քան 30 գեղարուեստական, փաստագրական եւ հեռատեսիլի ժապաւէններու երաժշտութիւնը: Անցեալ տարի ան Խորհ. Միութեան Մշակոյթի Նախարարութեան եւ Դաշնակցային Ռուսիոյ Մշակոյթի Նախարարութեան պատուոյ գիրին արժանացաւ Պերճ Զէյթունցեանի «Աստուածների կանչը» թատերախաղի երաժշտութեան համար: Մտադրած է մէկ գործողութեամբ երկու բեմապարեր գրել, որոնցմէ մին նուիրուած է Մարտիրոս Սարեանի:

Երիտասարդ երաժիշտ Վարդան Աճէմեան դասական երկերու թեմաներով կը գրէ համանուագ մը սենեկային նուագախումբի համար, որուն ղեկավարն է Զաւէն Վարդանեան: Նուագախումբը ասկէ առաջ մեկնաբանած է Վարդան Աճէմեանի «Բալլադ զինուորի մասին» գործը, որ գրուած է Գուրգէն Մահարիի բառերու հիման վրայ: Բացի սենեկային նուագախումբի համար գրած գործերէ Վարդազարեան կը յօրինէ քանի մը երգեր ճազի նուագախումբի եւ մեներգիչներու համար: Մտադրած է նաեւ օփերա մը գրել Յակոբ Պարոնեանի գործերէն մէկուն հիման վրայ:

CHARLES A. FRAZEE
CATHOLICS & SULTANS.
THE CHURCH AND THE OTTOMAN EMPIRE

(1453 - 1923) (*)

Գրեց՝ Ա· ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատմ· Գիտ· Տոքթէօր)

(Բ· եւ վերջ)

Հայոց մէջ կաթողիկէ եկեղեցիին լայն իմաստով յարումը կը սկսի Միջին - դարուն, Մոնկոլներու դէպի Փոքր Ասիա արշաւանքի ժամանակներուն: Առաջինի եւ զարգացած դոմինիկեան կրօնաւոր մը, Բարթողիմէոս Եպիսկոպոս, պարսկական Ատրպատականի եւ Նախիջեւանի մէջ մեծ գործունէութիւն ցոյց տուաւ: Նախիջեւանի մէջ հայկական վանքի մը մէջ հիւրընկալութիւն գտնող, Բարթողիմէոս եպիսկոպոս իր տիպար վարմունքով եւ մտային բարձր պաշարով հմայեց եւ սիրաշահեցաւ նախ վանականները եւ ապա ժողովուրդին կարեւոր մէկ մասը, որոնք դաւանափոխ եղան: 1344 թուականին, կաթողիկէներու թիւը արդէն շուրջ 15·000 անդամ կը հաշուէր: Այս համայնքը Վատիկանի առջեւ ներկայացուցչական հանգամանքով մը օժտելու համար, կը գրէ Ֆրէզի, Բարթողիմէոս Եպիսկոպոս Նախիջեւանի կաթոլիկներու արքեպիսկոպոս ընտրուեցաւ: Բայց Թուրք - պարսիկ անվերջանալի պատերազմները մեծապէս հարուածեցին այս ինքնարաւ ժողովուրդը: Երբ Շահ Աբբաս հրամայեց, 1603ին, որ Ջուղայի եւ Նախիջեւանի Հայերը բռնի Սպահան գաղթեն, Նախիջեւանի վանքերուն թիւը 19-էն 12-ի, իսկ կաթողիկէ համայնքին թիւն ալ 19·000 հոգիի իջաւ որոնց ստուար թիւը Հայեր էին: Այս կը նշանակէ թէ լատին կրօնականներու մեղւաջան գործունէութիւնը որքան արդասաւոր եղած էր բնիկ քրիստոնեայ ժողովուրդներուն մօտ:

Յիսուսեանները եւս Օսմանեան տէրութեան քրիստոնեայ հպատակներով մօտէն հետաքրքրուած են: Ֆրէզի կ'ընդգծէ թէ անոնց գործունէութիւնը կը սկսի ԺԷ· դարու երկրորդ կիսուն: Առաջին հերթին, Յիսուսեան կրօնականները Էրզրումի, Բաղէշի, Սպահանի, Երեւանի եւ Նոր - Ջուղայի մէջ նոր կեդրոններ հիմնեցին: Այդ թուականներուն (1662) է որ Էջմիածինէն պատուիրակութիւն մը - որուն կ'անդամակցէր նաեւ Իսրայէլ Օրի - գլխաւորութեամբ նոյնինքն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Յակոբ Դ·ի, Յաւիտենական քաղաք Ս· Պաւլին այցելելու համար Պոլիս եկաւ: Յակոբ Կաթողիկոս ներկայացաւ Պոլսոյ Պապական ներկայացուցիչ Կասփարինի եպիսկոպոսի եւ ապա Յիսուսեան Միաբանութեան մեծաւոր Ֆրանսուա Ժիլլի հետ: Բայց Յակոբ Կաթողիկոսի առաքելութիւնը կիսատ մնաց երբ ծերունազարդ հայրապետը Պոլսոյ մէջ վախճանեցաւ:

Գիտենք թէ Իսրայէլ Օրի առանձին շարունակեց իր առաքելութիւնը եւ աւելի քան քառասուն տարիներ Հռոմէն, Վենետիկէն մինչեւ Ս· Պետերբուրգ Մեծն Պետրոսի մօտ, քրիստոնեայ Եւրոպայի բոլոր արքունիքներուն դռները բախեց, իրենց ուշադրութիւնը Հայաստանի վրայ հրաւիրելու ու զայն օտար լուծէ փրկելու համար:

Պէտք չէ մոռնալ սակայն թէ, հակառակ Սուլթաններու կողմէ տրուած «առանձնաշնորհումներուն» լատին կրօնաւորներու Արեւելքի մէջ գործունէութիւնը միշտ ալ հեշտ չեղաւ: Շատ անգամ Սուլթան մը արտօնութիւն մը կուտար, իր յաջորդը զայն կը ջնջէր: Պոլսոյ հայ պատրիարք մը համակիր կ'ըլլար լատին միսիոնարի մը գործունէութեան եւ դիւրութիւններ կ'ընծայէր, իր յաջորդը նախանձախնդիր Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցիին հեղինակութեան եւ փառքին կառավարութեան միջոցաւ կը ջանար արգելքներ ստեղծել: Զոր - օրինակ, 1640-ին լատին կրօնականներու անտարակոյս ամէնէն կարողներէն մին Քլէման Կալանօ՝ հմուտ հայերէնի եւ վրացերէնի, Կիրակոս Պատրիարքի համակրանքը շահելով պատրիարքարանի հովանաւորութեան տակ գտնուող վարժարանի մը ուսուցիչ կարգուած էր: Բայց երբ Կիրակոս Պատրիարք վախճանեցաւ, իր յաջորդը՝ Խաչատուր Պատրիարք, ջերմ հաւատարիմ Էջմիածնի Ս· Աթոռին, պաշտօնանկ ըրաւ լատին կրօնաւորը եւ իբր վնասակար տարր Բ· Դրան թելադրեց որ զայն պատժեն: Բ· Դուռը որ պատրիարքներու հետ միշտ կը ջանար լաւ յարաբերութիւններ ունենալ բանտարկեց լատին կրօնաւորը (տե՛ս էջ՝ 129):

Եթէ փրոֆէսէօր Ֆրէզի ԺԷ· դարը լատին միսիոնարներու Արեւելքի գործունէութեան ոսկեդարը կը համարի, սեղմ բայց համոզիչ փաստերու վրայ հիմնուելով, կ'ապացուցանէ նաեւ թէ ի՛նչ - ի՛նչ պարագաներու պատճառաւ ԺԸ· դարու վերջերը նոր եւ աննախատեսելի դժուարութիւններու պատճառաւ Վատիկանի գործունէութիւնը, դէթ ժամանակաւորապէս, դադրեցաւ: Զոր - օրինակ, նախ Յիսուսեաններու միաբանութեան դէմ Վատիկանի ազդեցութեամբ բազմաթիւ երկիրներու մէջ հալածանք սկսաւ: Օսմանեան կայսրութեան մէջ, բնականաբար, եւս անոր հետեւանքները աչքառու եղան: Յետոյ անոր յաջորդեց ֆրանսական յեղափոխութիւնը որուն արձագանգները նուազ անկարեւոր չեղան Պոլսոյ ֆրանսական եւ լատին գաղութին մէջ: Մինչ գաղութին անդամներուն մէկ մասը համակիր երեւցաւ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած հանրապետական վարչաձեւին, պահպանողական դասակարգն ու լատին կրօնաւորները հակառակեցան խստօրէն երբ տեղեակ եղան Փարիզի մէջ տեղի ունեցող արիւնահեղութիւններուն: Այս պատճառաւ ալ լատին կրօնաւորները դէթ առժամաբար ֆրանսական դեսպանատան հովանաւորութենէն զրկուեցան:

Հայ կաթողիկէ եկեղեցիին համար կարեւոր թուական մը եղաւ երբ Աբրահամ Արծիւեան Արքեպիսկոպոս յաջողեցաւ 1742 Նոյեմբեր 26-ին, ի ներկայութեան բազմաթիւ կարտինալներու եւ շարք մը աքսորեալ հայ կաթողիկէ եկեղեցականներու, Վատիկանի մէջ, պատկառելի արարողութիւնով մը Ս· Պապէն հայ կաթողիկէ եկեղեցիին «Պատրիարք» ընտրուեցաւ: Ասիկա առաջին կենսական քայլը եղաւ հայ կաթողիկէներու Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիէն անջատման:

Ֆրէզի կ'անդրադառնայ, մի առ մի, Օսմանեան կայսրութեան իւրաքանչիւր քրիստոնեայ դաւանանքի պատկանող ժողովուրդներու եւ համայնքներու (Հայ, Յոյն, Ասորի, Մարոնի, Պալքաններու կաթոլիկ ժողովուրդներու, մէլքիթ՝ օրթոտոքս կամ կաթոլիկ, ղպտեայի), Վատիկանի եւ Օսմանեան կառավարութեան հետ ունեցած կրօնական կամ վարչական յարաբերութիւններուն մասին: Մենք թէեւ յատկապէս ծանրացանք հայ կաթողիկէներու վրայ:

Կը թուի թէ հեղինակին անծանօթ մնացած է Օսմանեան կայսրութեան մէջ «Կաթոլիկ միլլէթ»ի (Կաթողիկէ ազգութեան) պաշտօնական ճանաչման իսկական դրդապատճառները (2): Ֆրէզի սուլթանական այդ առանձնաշնորհումը կը վերագրէ Ադրիանուպոլսոյ դաշնագրին պայմաններուն որ թոյլատրեց կաթոլիկներուն իբր առանձին «ազգութիւն» մը կոչուիլ: Մենք ունինք, դեռ նուազ ծանօթ բայց լուրջ աղբիւրներ, ըստ որոնց, Բ· Դուռը անցեալէն (մանաւանդ Յունաստանի ապստամբումէն) դասեր քաղած էր: Ռուսաստան Էջմիածինը իր հովանաւորութեան տակ առած էր, եւ անոր միջոցաւ հայ ազգային եկեղեցիին և ժողովուրդին վրայ իր ազդեցութիւնը կրնար բանեցնել: Հետեւաբար, Սուլթան Մահմուտ Բ· «Կաթոլիկ միլլէթի» ըլլալով տարբեր դաւանանքի համայնք մը ստեղծելով խորհեցաւ որ հայ ժողովուրդի մէկ մասը տարբեր եւ Ռուսաստանի հակառակորդ երկրի մը (Ֆրանսայի) հովատարութիւնը պիտի փնտռէր: Նոյն հեռանկարով է որ տարիներ յետոյ «Փրոթէսթան միլլէթի» անունով արեւմտական նոր «ազգութիւն» մըն ալ պիտի ճանչցուի որուն պաշտպան պիտի կանգնէր Մեծն - Բրիտանիան:

Օսմանեան կայսերական բոլոր վիճակագրութիւններուն մէջ, երբ բոլոր մահմետականները (Թուրք, քիւրտ, պարսիկ, չէրքէզ, լազ, արաբ կամ ալպանացի) նոյն իսլամ պիտակին տակ կ'արձանագրուին, Հայերը (Գրիգորեան, Լուսաւորչական), կաթոլիկ կամ բողոքական անջատաբար տարբեր - տարբեր, իբր ինքնուրոյն ծագում ունեցող ժողովուրդ կը ներկայացուին: Այս ճարպիկութիւնը պարզ է թէ վիճակագրութիւններու մէջ իւրաքանչիւր քրիստոնեայ ազգի կամ ժողովուրդի թիւը նուազեցնելու համար կատարուած է, երբ նահանգներու մէջ մեծամասնութեան եւ փոքրամասնութեան խնդիրները 1878 (Պերլինի վեհաժողով)էն յետոյ խնդրոյ առարկայ ըլլալ սկսաւ:

Ֆրէզի չէ մոռցած նաեւ յիշելու թէ 1894 - 1896-ի համիտեան ջարդերուն ժամանակ թէեւ հայ կաթոլիկները պիտի խնայուէին, բայց քիւրտ կամ Օսմանեան զինուորները որոնց վստահուած էր հայ քրիստոնեաները ջարդելու փափուկ առաքելութիւնը կարող չէին Հայերը իրենց դաւանանքի մէջ զատորոշելու, այս պատճառաւ հայ կաթոլիկներն ալ - ինչպէս հայ բողոքականները - զերծ չմնացին հայ ժողովուրդին հանդէպ գործադրուած ոճիրէն: Շատեր, կ'ըսէ Ֆրէզի, ապաստանեցան ֆրանսական հիւպատոսարաններ կամ լատին կրօնաւորներու վանքերը որոնք զանոնք օրերով, շաբաթներով պահեցին (տե՛ս էջ՝ 270), նոյնիսկ երբեմն իրենց կեանքը վտանգի ենթարկելով:

Փրոֆէսէօր Ֆրէզի անդրադառնալով Ա· Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին Հայոց դէմ կատարուած կանխամտածուած ոճիրներուն, կը գրէ «բազմաթիւ ամիսներ առաջ երբ Օսմանեան կայսրութիւնը պատերազմին մըտաւ, երիտթուրքերու կառավարութիւնը երեւութապէս որոշած էր Օսմանեան կայսրութեան բովանդակ հայ ժողովուրդը բնաջնջել: Նախ որոշուեցաւ հայ կաթոլիկները խնայել: Բայց Թուրք կամ քիւրտ ոստիկանութիւնը տարբերութիւն չդրաւ այս երկու դաւանանքի մէջ (հայ ազգային եկեղեցւոյ հօտին և կաթողիկէ համայնքին անդամներուն միջեւ): Այսպէս, Անգարայի 16·000 հայ կաթողիկէները տեղահանութեան առաջին հրամանով ազատ կացուցած էին: Սակայն 1915 Օգոստոսի վերջը բոլոր հայ կաթոլիկ այրերը ձերբակալուած էին, եւ պատրաստ ոչնչացուելու: Միմիայն Աւստրիոյ Պոլսոյ դեսպանին (3) միջամտութեան շնորհիւ անոնք ստոյգ մահէ փրկուելով, նախ Գոնիա ապա Ատանա աքսորուեցան»:

Ամէն պարագայի մէջ կ'եզրակացնէ ան, յետ - պատերազմին Անգարայի բարեկեցիկ հայ կաթողիկէ համայնքէն գրեթէ ոչինչ մնացած էր…

Փրոֆէսէօր Ֆրէզի Գալիֆորնիայի իր կարգ մը պաշտօնակիցներուն նման չի խեղաթիւրեր պատմութիւնը եւ անհերքելիօրէն կ'եզրակացնէ թէ «պատերազմին վերջը 1·500·000-է աւելի Հայեր մահացած էին դարուս այս առաջին ցեղասպանութեան պատճառաւ»: Ամենածանր տուրքը ազգային եկեղեցիին անդամները տուած էին, իսկ հայ կաթողիկէ եկեղեցին գրեթէ ամբողջութեամբ կործանած էր: Ատանայի, Անգարայի, Արթվինի, Պրուսայի, Կեսարիայի, Մարաշի եւ Տրապիզոնի եպիսկոպոսները սպաննուած էին, 130 վարդապետներ, 47 մայրապետներ, եւ աւելի քան՝ 100·000 հոգի կորսուած էր: Իսկ 40·000 կաթոլիկներ ապաստան գտած էին Սուրիա եւ Լիբանանի մէջ: Միմիայն Պոլսոյ համայնքը զերծ մնացած էր սպանդէն (տե՛ս էջ՝ 273):

Բնականաբար Հայերը չեղան միակ զոհերը, կազմակերպուած այս սպանդին որ անողոքօրէն գործադրուեցաւ Երիտթուրքերու ղեկավարներու հրահանգով: Քաղդէացի կաթոլիկները որոնք Ա· ընդհանուր պատերազմէն առաջ 100·000 հոգիէ աւելի կը հաշուէին, յետ պատերազմին հազիւ 40·000 հոգի մնացած էր: Անոնք եւս Արեւելեան եկեղեցիին մէկ թեւը ըլլալու պատճառաւ զոհուած էին: Թուրքիան հարկ էր որ ունենար միմիայն մահմետական բնակիչներ: Քրիստոնեայ բնակիչները բնաջնջելով եւ կամ իսլամացնելով Արեւելեան հարցը հաշուեյարդարի ենթարկուած էր:

Ինչպէս քանիցս անդրադարձանք, մենք մասնաւորաբար համառօտ կերպով ջանացինք ներկայացնել այս գրքին Հայոց վերաբերեալ մասերը, բայց առանց վարանելու կրնանք զայն յանձնարարել բոլոր անոնց որոնք կ'ուզեն գիտնալ, ծանօթանալ թէ քրիստոնեայ համայնքները Օսմանեան կայսրութեան առաջին ժամանակներէն մինչեւ իրենց հիմնական կործանումը (1915-էն 1920) ինչպիսի հանգրուաններէ անցան, հեղինակը շատ լաւ ոճով, եւ մանաւանդ առանց զգացումներէ տարուելու, անաչառ ու անկողմնակալ կերպով յաջողած է ընթերցողին ուշադրութեան յանձնել, զանազան կաթոլիկ համայնքներու, կաթոլիկ աշխարհին եւ Օսմանեան Սուլթաններու հետ մօտ հինգ դարեր տեւող յարաբերութիւնները:

Լաւ անուանացանկ մը կ'ամբողջացնէ այս ուսումնասիրութիւնը թէեւ հաստատեցինք թէ չենք գտներ ինչու քանի մը անուններ մոռացութեան ենթարկուած են, ինչպէս Իսրայէլ Օրի, Քլէման Կալանօ եւայլն:

(2) Այս նիւթը առանձին ուսումնասիրութեան մը առարկայ պիտի ընենք ապագային:

(3) Կոմս Փալլավիչինիի կ'ակնարկէ:

ԾՆՆԴԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲԱՎԱՐ ԵՐԳԱՀԱՆ ԿԱՐՕ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Կարօ Յովհաննէսի Զաքարեան ծնած է 1895-ին՝ Վան: Մէկ տարեկանին կը կորսնցնէ իր հայրը, որ զոհ կ'երթայ թըրքական վայրագութիւններուն: Ընտանիքը երկար թափառումներէ ետք հանգրուան կը գտնէ Թիֆլիս: 1904-ին Կարօ Զաքարեան կ'ընդունուի Ներսիսեան դպրոցը: Երաժշտութեան իր առաջին ուսուցիչն էր Գրիգոր Սինի: 1908ին զայն կը փոխադրէ տաղանդաւոր ջութակահար Դաւիթ Դաւթեան, որու օգնութեամբ Կարօ Զաքարեան կ'ընդունուի Թիֆլիսի երաժշտական դպրոցը եւ նոյն ատեն կը սորվի ջութակ նուագել:

1910-ին Ներսիսեան դպրոցի երգի ու երաժշտութեան ուսուցումը եւ երգչախումբի ղեկավարութիւնը կը յանձնուի Սպիրիդոն Մելիքեանի: Կարօ Զաքարեան իր ուսուցչի՝ Սպիրիդոն Մելիքեանի օգնականն էր եւ անոր բացակայութեան ժամանակ ինք կը ղեկավարէր երգչախումբը: Կարճ ժամանակ ետք, ան կը յաջողի հիմնել իր երգչախումբը:

1914-ին Կարօ Զաքարեան նոյն ատեն կ'աւարտէ Ներսիսեան վարժարանը եւ երաժշտական դպրոցի տեսական բաժինը ու կը նշանակուի Սուխումի հայկական վարժարանի երգի ու երաժշտութեան ուսուցիչ: Հոս կը հիմնէ մանկական երգչախումբ մը:

Մէկ տարուան ընթացքին երգչախումբը կը պատրաստէ Կոմիտասի, Կարա - Մուրզայի եւ Սպիրիդոն Մելիքեանի գործերէ բաղկացած յայտագիր մը եւ հանդէս կուտայ անդրանիկ համերգով: Այնուհետեւ Կարօ Զաքարեան կը պաշտօնավարէ Աշխաբադի հայկական դպրոցին մէջ, կը կազմակերպէ եկեղեցւոյ քառաձայն երգչախումբը եւ կը դասաւանդէ աղջկանց ռուսական վարժարանին մէջ:

1918-ին Կարօ Զաքարեան կը մեկնի Պետերբուրգ: Տարի մը ետք վերադառնալով Թիֆլիս կ'ընդունուի երաժշտանոցի ստեղծագործական բաժինը, աշակերտելով անուանի երաժիշտներ Փալիաշվիլիի, Արակիշվիլիի, Չերեպնինի և Հարտմանի:

Իր ուսանողութեան տարիներուն Կարօ Զաքարեան գործօն մասնակցութիւն կը բերէ երաժշտական - հանրային կեանքին: 1919-ին կը ղեկավարէ Թիֆլիսի Քամոյեան եկեղեցւոյ երգչախումբը, որ կազմուած էր արհեստավարժ երգիչ - երգչուհիներով: Խումբին մաս կը կազմէին Հայկանոյշ Դանիէլեան, Բեգլար Ամիրջանեան, Արմենակ Տէր - Աբրահամեան, Գէորգ Էլբակեան եւ ուրիշներ:

Երգչախումբի գործունէութեան մնայուն աջակցութիւն ցոյց կուտար Գէորգ Եպիսկ· Չէօրէքճեան (յետագային՝ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց), որու անմիջական աջակցութեամբ երգէոն կը բերուի, իսկ որոշ ժամանակ ետք կը կազմակերպուի նաեւ սէնֆոնիք նուագախումբ մը, որուն տուած նուագահանդէսներու յայտագիրներուն մաս կը կազմեն Օրլանտօ - Լասսոյէն, Փալէսթրինայէն, Պախէն, Հէնտըլէն եւ Մոցարթէն գործեր:

Խորհրդային կարգերու հաստատումէն ետք Կարօ Զաքարեան տարիներ աշխատելով դպրոցներու մէջ մեծ դեր կը խաղայ պատանիներու գեղագիտական դաստիարակութեան մարզէն ներս:

«Հայաստան» երգչախումբը, Կարօ Զաքարեանի ղեկավարութեամբ, 1922-ին մասնակցելով համավրաստանեան խմբերգային մրցումին՝ կ'արժանանայ Բ· մրցանակի: Դատական կազմը, որուն մէջ էին Փալիաշվիլի եւ Արակիշվիլի, բարձր կը գնահատէ հայկական երգչախումբի գեղարուեստական մակարդակը:

Նոյն տարուան Դեկտեմբերին Կարօ Զաքարեան հրաւէր կը ստանայ Հայաստանի

լուսաւորութեան ժողովրդական կոմի-սար Ասքանազ Մռաւեանէ՝ պաշտօնավա-րելու Երեւանի պետական երաժշտանո-ցին մէջ, իբրեւ խմբերգային դասարանի ղեկավար եւ տեսական նիւթերու դասա-խօս:

Երաժշտանոցի 80 հոգիէ բաղկացած երգչախումբը կը յանձնուի Կարօ Զաքար-եանի: Տարի մը ետք տեղի կ'ունենայ երգչախումբին հրապարակային համեր-գը, որուն յայտագիրը բաղկացած էր Սպիրիդոն Մելիքեանի, Տուխտենկոյի, Ռոմերի եւ խմբավարին գործերէ: Ջերմ-օրէն շնորհաւորելով իր աշակերտին յա-ջող ելոյթը, Սպիրիդոն Մելիքեան անոր մէջ կը տեսնէ հայկական խմբերգային արուեստը շարունակողը: Այդ երգչա-խումբը քանի մը անգամ կը մեկնի Մոս-կուա, կը մասնակցի Խորհ. Միութեան ժողովրդական արուեստի մրցումին, ուր վրայ կ'առնէ Կոմիտասէն, Սպ. Մե-լիքեանէն եւ Կ. Զաքարեանէն գործեր: Խումբը կը մասնակցի նաեւ անդրկով-կասեան երաժշտական արուեստի մրցու-մին:

Կարօ Զաքարեան փոքր տարիքէն սի-րած է հարազատ ու պարզ հայկական ժո-ղովրդական երգը, սէր՝ որ արտայայտը-ւած է ինքնուրոյն թէ ժողովրդական եր-գերու մշակումներուն մէջ: «Ծախով - ծախով», «Ես պուճուր», «Արի, եար ջան», «Լուսնակը ցոլաց, գնաց» եւ այլ երգերու մշակումներուն մէջ երաժիշտը հաւատարիմ մնացած է մայր մեղեդիին, ժողովրդական երգի տրամադրութեան ու ելեւէջներուն՝ նոյն ատեն երգին հա-ղորդելով յուզականութիւն ու ջերմ շունչ:

Նշանակալից է Կարօ Զաքարեանի ծա-ռայութիւնը խմբերգային երաժշտու-թեան տարածման գործին մէջ: Գրեթէ կէս դարու խմբավարական գործունէու-թեան ընթացքին ան մեկնաբանած է եր-գահաններու բազմաթիւ գործեր:

Կարօ Զաքարեանի խմբավարական ար-ուեստը մասնաւորաբար բեղնաւոր եղած է 1937-էն, երբ Երեւանի ձայնասփիւռի խորհուրդի կողքին հիմնուած է երգչա-խումբ մը, որուն գեղարուեստական ղե-կավարութիւնը յանձնուած է իրեն: Ամ-բողջովին նուիրուելով այդ գործին, իր ստեղծագործական եւ խմբավարական կա-րողութիւնները ի սպաս կը դնէ երգչա-խումբի գեղարուեստական եւ արհեստա-վարժ մակարդակը բարձրացնելու գոր-ծին: Այս շրջանին է, որ Կարօ Զաքար-եան կը գրէ իր լաւագոյն խմբերգները, որոնց մեծ մասը այսօր իր արժանի տեղը կը գրաւէ հայկական ձայնասփիւռի ձայ-նադարանին մէջ:

Կարօ Զաքարեան խմբավարական - մեկնաբանական եւ ստեղծագործական աշխատանքին հետ ունէր նաեւ մանկա - վարժական գործունէութիւն՝ դասաւան-դելով խմբավարութիւն պետական երա-ժշտանոցին մէջ: Իր աշակերտներէն շա-տեր կը շարունակեն խմբերգային ար-ուեստի աւանդութիւնները:

Կարօ Զաքարեան մեռած է 1967 Մայիս 11-ին, Երեւան:

Ա. ՇԵԿՈՒՆՑ

ՔՄԱՀԱԾ ՋԻՐՔ ՄԸ՝ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

———×———

Առողջ յիշողութեան մը հիմնական ազ-դակն է ամէն բանէ առաջ առողջապահա-կան կանոնները յարգող ապրելակերպ մը: Յոգնութիւն, մտատանջութիւն, ան-քնութիւն կամ խռոված քուն անկանոն սննդառութիւն, ոգելից ըմպելիները, ծխախոտը, սուրճի չափազանց գործա-ծութիւն, յիշողութեան ամենամեծ թըշ-նամիներն են: Կայ այլ վտանգ մը եւս, քնաբեր դեղերու մէկ մասը բանաւոր յի-շողութեան վրայ նուազեցնող ազդեցու-թիւն մը կը գործէ:

Արդեօք կա՞ն սննդանիւթեր որոնք կը բարելաւեն յիշողութիւնը. Ֆալսիոմը, կ'ըսէ գիտութիւնը, մտային աշխատանք կատարող մարդուն լաւագոյն բարեկամն է: Կաթնեղէններն ու պանիրները կը դիւ-րացնեն դէպի յուշերու երկիրը կատար-ուած ճամբորդութիւնները: Օգնական եր-կու այլ սննդանիւթեր են՝ փոսֆորը եւ մակնէզիոմը: Անոնք կը գտնուին ձու-կին, հաւկիթին, նուշին, ընկոյզին, կա-ղինին, ցորենին, շոքոլային մէջ:

Սակայն պահեցողութիւններու ամէն-օրեայ ճաշացուցակներ գրեթէ բոլոր այս սննդեղէնները կ'արգիլեն մարդուս: Ինչ որ կրնայ երբեմն բացատրութիւն մը բե-րել այն երեւոյթին, ուր նիհարնալու շատ խիստ պահեցողութենէ մը ետք դէմ յան-դիման կը գտնուինք յիշողութեան տկա-րացումի մը:

Եղի մխը, ներքին գործարաններ, դա-րեջուրի թթխմորը լաւ ազդեցութիւն ու-նին յիշողութեան վրայ: Նպաստաւոր դեր կը խաղայ նաեւ թթուածինը: Դժուար չէ անդրադառնալ թէ ծուխով ծանրացած, փակ վայր մը գտնուելէ ետք մարդ կ'ու-նենայ բոլորովին խառնակ յիշողութիւն մը, ուրկէ կը ծնի իր մէջ բաց պատուհա-նի մը առջեւ շնչելու անհրաժեշտութիւ-նը:

Ներկան, կ'ըսենք թէ կը կազմուի ե-րէկուան փշուրներով: Ծաղախը այդ բոլորին, որ կառոյցը կը բռնէ, յիշողու-թիւնն է:

Յիշողութիւնը այն գործողութիւնն է որու շնորհիւ տեղեկութիւնները կը կու-տակուին, յետագային վերստին յայտ-նուելու համար յիշատակներու ձեւով:

Ըստ փրոֆ. Ռափէնի որ ուղեղային ծի-րումի կանխարգիլման հետազօտութեան հիմնարկի պրպտողներէն է Փարիզ, յի-շողութեան գործողութիւնը տեղի կ'ու-նենայ երեք հանգրուանով. գաղափարի մը կամ պատկերի մը ընկալումը, «ար-ձանագրութիւնը»: Կարճատեւ յիշողու-թիւնը, երբ օրինակի համար կը փնտը-ռէք հեռաձայնի թիւ մը. քանի մը վայր-կեան ետքն ալ կրնանք զայն յիշել, սա-կայն շատ շուտով կը սրբուի: Երկարա-տեւ յիշողութիւնը, ուր պատկերները խորապէս կը դրոշմուին մտքին մէջ:

Կան յիշողութեան զանազան ձեւեր. տեսողական, լսողական, շարժումներու, հոտումի, համի...: Կայ նաեւ յիշողու-թեան տեսակ մը եւս, որուն մասին գիտա-կան մարդիկ չեն խօսիր. «սրտի յիշողու-թիւն»ն է ան. Թուականներ, բառեր, ե-րաժշտական նօթեր, բոյրեր... որոնք երբեք ներկայ չեն, որովհետեւ զգացա-կան աշխարհի մը կը պատկանին: Այդ բոլորը զորս Պալզաք որակած է «սրտին դրամագլուխը»:

Տեղին սննդառութիւն, թթուածին, բա-ւարար քուն, ուրեմն առողջ յիշողութեան մը նպաստող ազդակներ են. սակայն կան յաւելեալ կանոններ եւս:

Անօգուտ է ժամեր անցընել միտք պա-հել ջանալով բաներ, զորս չէք հասկը-ցած: Խառնակութիւնը յիշողութեան թշնամի է, որքան որ յստակ ու պարզ է բնագիր մը, այնքան դիւրին է միտք պա-հել զայն. ծանուցումներու սլոկաններ այսպէս է որ ազդեցիկ կը դառնան: Աւե-լի դիւրին միտք կը պահուի բան մը ո-րուն ուշադրութեամբ կը հետեւինք: Ու-սուցիչներ շատ յաճախ կ'ըսեն թէ դասա-րանին մէջ ուշադիր աշակերտ մը արդէն սորված է դասին կէսը: Յիշողութեան մէջ դեր ունի նաեւ կրկնութիւնը, թէեւ ճիշդ է որ քանի մը տարիէ ի վեր դպրոց-ներու մէջ թեր ու դէմ կարծիքներ կը յայտնուին «գոց սորվելու» սովորութեան մասին, եւ ճիշդ է որ դժուար է ընդհ. զարգացում կամ մշակոյթ կոչել բաներ, զորս գոց սորված ենք դպրոցական դրա-սեղաններու վրայ, ինչպէս՝ ոտանաւոր-ներ, թուականներ, տեսութիւններ, սա-կայն ամէն պարագայի մէջ կրկնութիւնը որոշ դեր մը ունի յիշողութեան մէջ. յատկապէս որոշ միջոցներով կատարուած կրկնութիւնները:

Ըսենք տակաւին թէ միտք պահելու լաւագոյն ժամանակն է առաւօտը, երբ ուղեղը «թարմ» է. սակայն նախընտրե-լի է իրիկունը կրկին կարդալ, քնանալէ առաջ թոյլ տալով որ ուղեղը քունի ըն-թացքին կատարէ «անգիտակից աշխա-տանքը»: Կան փորձեր որոնք ցոյց տուած են քունի ընթացքին սորվելու կարելիու-թիւնը: Յատուկ գործիք մը կրկնութիւն-ներով ուղեղին կ'ուղղէ սորվելիք նիւթը: Կարգ մը դերասաններ, որոնք բաւարար ժամանակ չունին, կամ ուսանողներ քըն-նութեան շրջաններու, կը դիմեն այս մի-ջոցին, որ սակայն կրնայ միայն բացառիկ միջոց մը նկատուիլ, ուղեղին պատճա-ռած յոգնութեան պատճառով:

Թ. Ա. Թ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ - ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ՅԱԿՈԲ ՆՈՐՈՒՆԻԻ ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Խորհ. Միութեան Գրողներու Միու-թեան անդամ, բանաստեղծ եւ թատերա-գիր Յակոբ Նորունի (Նորաշխարհեան), 59 տարեկանին: Յ. Նորունի Հայաստանի մէջ ապրած է ընդամէնը տասը տարի, նուիրուելով գրական աշխատանքի: Բա-նաստեղծութիւններու առաջին հաւա-քածոն, որ լոյս տեսած է Երեւան, կը կոչուի «Վերադրում», ուր տեղ գտած են իր անտիպ ու նախապէս հրատարակուած կարգ մը բանաստեղծութիւններ: Նախքան Հայաստան հաստատուիլը Յակոբ Նորու-նի հրատարակած է կարգ մը գիրքեր՝ «Դողդոջ կայծեր», «Սահմանադրուխ», «Իշխանը», «Երջանկութեան ճամբան», «Ինչ չուտ վախեցար», «Նամակ ամերի-կահայ բարեկամին», «Հրաչեայ Քոչարի «Սպիտակ գիրք»ը: 1956 - 1965 խմբագր-րած է Պէյրութի «Արարատ» գրական հանդէսը: Հայաստանի մէջ հրատարա - կած է նաեւ պատմուածքներու հաւաքա-ծոյ մը՝ «Մեղքի արահետէն»:

×

ԱՐՏԵՄ ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆ

Խորհ. Միութեան Թղթատարի նախա - րարութիւնը հրապարակ հանած է թղթա-տարական պահարան մը Արտեմ Միկոյ-եանի դիմանկարով, անոր ծննդեան 80-ամեակին առթիւ: Խորհրդային օդանա - ւաշինութեան ծանօթ դէմքերէն Արտեմ Միկոյեան ծնած է 1905-ին՝ Ալավերդի շրջանի Սանահին գիւղը, ուր միջնակարգ կրթութիւնը ստանալէ ետք մտած է Մոս-կուայի «Ժուկովսկի» ռազմա - օդային ակադեմիան: 1940-ին դարձած է օդանա-ւաշինութեան գլխաւոր ճարտարագէտ: Ինք ստեղծած է Միկ - 3 օդանաւը, Բ. Աշխարհամարտին:

×

ԼԷՕՅԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Լէոյի (Առաքել Բաբախան-եան, 1860 - 1932) «Հայոց պատմութիւն» աշխատութեան Ա. հատորը, որուն յա-ռաջաբանը կը վերջանայ հետեւեալ տո-ղերով. «Մաղթում եմ ինձ համար մի կամ երկու տարուայ կեանք, որպէսզի կա-րողանամ վերջացնել իմ հարազատ ժողո-վրդի մարտիրոսագրութեան վշտահար մատեանը: Նրա մէջ միայն մահ ու հա-լածանք չէ: Նրա մէջ հալածանքներից հա-լածանք, կոտորածներից՝ կոտորած, կեն-սուրախ եւ կենսունակ ժպիտներ էլ են թրթռում՝ մեր գրականութիւնը, մեր հանրային շարժումները, մեր ոգեւորում-ները»: Հատորը լոյս տեսած է փրոֆ. Ջոն Կիրակոսեանի խմբագրութեամբ:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԱԻԱԶԱԿԱՊԵՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՇԵՐ

Բայց մինչեւ մեր տեսնուելը, հարկա-ւոր է ձեզ տեղեկացնել որ այն ժամանակ Ղարաբաղի գաւառում կային Հայոց եր-կու նշանաւոր Մելիքներ. մէկը մեր Մե-լիքն էր, իսկ միւսը, նոյնպէս հին տոհ-մից, աւելի զօրաւոր էր քան թէ մերը: Ղարաբաղի Հայերի իշխանութիւնը բա-ժանուած էր այդ երկուսի մէջ: Երկուսն էլ անմիաբան, հակառակ միմեանց, միշտ աշխատում էին ստորացնել միմեանց, վնասել միմեանց եւ այդ պատճառով ներ-քին երկպառակութիւնը երկրից անպա-կաս էր լինում: Պարսիկ խաները, օգուտ քաղելով դրանց թշնամութիւնից, աւելի բորբոքում էին կռիւը: Եւ այդ, ի հարկէ, աւելի ձեռնտու էր նրանց, երբ Հայոց գլխաւորները չէին կարող միանալ, որ ընդհանուր ուժերով պատերազմէին երկ-րի արտաքին թշնամու դէմ:

Վերջին ժամանակներում մեր Մելիքը մտածում է բոլորովին ոչնչացնել իւր հա-կառակորդին, եւ այդ նպատակին հաս - նելու համար, աշխատում է դէպի ինքը գրաւել Քուրդաշտի խանին, խոստանա - լով, որպէս բարեկամութեան առհաւատչ-եայ, դեղեցիկ Սանամին նրան կնութեան տալ:

Մի այնպիսի մարդ, որպէս մեր Մելիքն էր, պատրաստ էր իւր փառասի - րութեան համար զոհել ամէն ինչ: Նա նայում էր եւ աղջկայ վրայ, որպէս իւր նժոյգներից մէկի վրայ, որ շատ անգամ ընծայում էր այս եւ այն խանին, նրանց բարեկամութիւնը գրաւելու համար:

Պարզ, մաքուր, անարատ մնացած ժո-ղովրդի կրօնական զգացմունքը վիրա - ւորւում էր, տեսնելով որ իւր Մելիքը մահմեդական սովորութիւններին է հե-տեւում, բայց նրա խուլ բողոքը լսելի չէր լինում:

Դուք մի փոքր տեղեկութիւն ստացաք մեր երկրի այն ժամանակուայ դրութեան մասին, շարունակեմ աւազակապետը, հիմա դառնանք դէպի օրիորդ Սանամը:

Ախոռատան բակից մի փոքրիկ դուռ տանում էր դէպի պարտէզը, որ կպած էր Մելիքի ամրոցին: Սանամը սովորու - թիւն ունէր երեկոյեան պահուն պարտէ-զում պտըտելու: Ես մտայ այնտեղ, յու-սալով թէ կը գտնեմ նրան: Երկար ան-հանգիստ կերպով թափառում էի, բայց ոչ ոքից չտեսայ: Արեւը մտաւ, մութը սկսեց հետզհետէ թանձրանալ: Ես մտայ ամրոցը այն դռնով որ ուղղակի տանում էր դէպի Սանամի սենեակը: Նախասեն - եակում ճրագ չկար: Մօտեցայ նրա կա-ցարանի դռանը, ներսից լսւում էր մի այսպիսի սոսկալի խօսակցութիւն.

- Լուռ կաց, անզգամ ... ի՞նչպէս ես համարձակւում. քեզ մորթել կը տամ ... ի՛նչ որ ասում եմ, պէտք է հնազանդը-ւես:

Այդ նրա հօր ձայնն էր:

- Հողե՛մ քո սարսաղ գլուխը, էլ ի՞նչ ես ուզում. կը գնաս խանի տանը, խա - նում կը դառնաս, միշտ զառ ու զումաշ կը հագնես:

Այդ նրա խորթ մօր ձայնն էր:

- Թէ որ սպաննէք, թէ որ կտրատէք ինձ, էլի այն կ'ասեմ՝ - պարսկի կին չեմ դառնայ, հոգիս չեմ կորցնի:

Այդ Սանամի պատասխանն էր:

Ես յետ քաշուեցայ, մի անկիւնում կըծ-կուեցայ, երբ լսեցի Մելիքի քայլերի ձայնը: Նա իւր կնոջ հետ դուրս եկաւ, անցաւ իմ մօտից, բայց մութի մէջ չկա-րողացաւ նկատել ինձ: Ես լսեցի հետեւ-եալ խօսակցութիւնը.

- Ա՛յ մարդ, ասաց կինը, - դու ի՞նչու ես մտիկ անում այն քածի ասածներին, ինչ որ ուզում է, թող անէ, դու խանին խօսք ես տուել, խօ չե՞ս կարող խօսքիցդ յետ կանգնել:

- Ես նրա լաց ու սուգին մտիկ չեմ տայ, պատասխանեց Մելիքը, - ես տղամարդ եմ, իմ թքածը չեմ լիզի:

Սանամի վիճակը արդէն վճռուած էր: Այր եւ կին համաձայն էին: Դժբախտ օրիորդի ընդդիմութիւնը կը մնար ա-պարդիւն, եթէ մէկը նրան օգնութեան չհասնէր:

Մինչ ես այն մտածութեան մէջ էի, թէ ի՞նչ ելք պէտք է գտնել, նախասեն-եակում մտաւ օրիորդի դայեակը, ճրա-գը ի ձեռին: Պառաւը տեսնելով ինձ, կանգնեց.

- Ախար այդ լաւ բան չէ ասաց նա ցա-ւալի ձայնով, - ախար այդ ընդդէմ է մեր Տէր Աստծուն. ո՞վ է տեսել մի այդպիսի բան. ա՛խ, այդ ի՞նչ են ուզում անել, սուրբ սուրբ Աստուածածին...: Քանի՛ տարիներ կուրծքիս վրայ պահել, մեծա-ցրել եմ նրան. իմ աչքի լոյսի պէս պա-հել եմ. հիմա ուզում եմ տալ անօրէ - նին. ուզում են հոգին, հաւատը կորցը-նել:

(Տար. 150)

Տիկին Անահիտ Զամչիքեան (ծնեալ՝ Միւհէնտիսեան)
Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ռօ եւ զաւակները՝ Ալեքսանտր եւ Էլիզապէթ
Տիկին Այտա Ալեսեան զաւակներն ու թոռները,
Պ. Արթիւր Միւհէնտիսեան (Քանատա) սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, քեռայրին՝

ԺԻՐԱՅՐ ԶԱՄՉԻՔԵԱՆԻ
(Պոլսեցի, - ոսկերիչ)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 24-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Յուլիս 31, ժամը 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ - Լաշէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Mme. CAMCIK
104, Bd. Alsace Lorraine
94170 Le Perreux

M. et Mme. RAUX
7, Ave. Victor Hugo — 93220 Gagny

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Անահիտ Զամչիքի, Տէր եւ Տիկին Ռոյի եւ Տիկին Այտա Ալեսեանի ու զաւակներուն:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Արժանթինի Հայկական միջմիութենական խորհուրդի պատուիրակութիւնը մամուլի ասուլիսի կը հրաւիրէ Ֆրանսահայ մամուլի ներկայացուցիչները եւ բոլոր հետաքրքրուողները, Երկուշաբթի, Յուլիս 29, ժամը՝ 19-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի գրասենեակը՝

11, square Alboni, Paris 16e
métro : Passy

տեղեկութիւններ տալու համար ՄԱԿ-ի ենթայանձնախումբին մօտ եւ Հայկական ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման կապակցութեամբ իր տարած աշխատանքներուն մասին:

«ՅԱՌԱՋ»ի
Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Թ ա ղ ղ ա r - ի

Ուխտագնացութիւնը

Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէօսէեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Թոնի Տամառիօ եւ Պ. Սահակ Քէօսէեան ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Տիկին Շաքէ Թաշճեանէ 200 Ֆ. Դպրոցին, իր ամուսնոյն՝ Հայկունի Թաշճեանի մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ:

×

Փօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Գաբրիէլ Զիֆթէյեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկի Պ. Պ. Յովհաննէս Զիֆթէյեան, Հայկ Զիֆթէյեան, Տիկին Քէօմեարճեան եւ Տէրտէրեան ընտանիք 200-ական Ֆ., Պ. Մարք Դաւիթեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կարապետեան 100-ական Ֆ., Տիկին Թագուհի Փափազեանի (ծնեալ՝ Օսթանեան) մահուան առթիւ. - Փափազեան եւ Դարբինեան ընտանիքներ 3000 Ֆ., տոքթ. Դարբինեան 1000 Ֆ., Աթթոյեան ընտանիք 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գասպարեան եւ Պ. Զաքարեան 400-ական Ֆ., Խաչեր Փափազեան ընտանիք 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մուսայելեան եւ Տէրտէրեան ընտանիք 300 Ֆ., Աստուրեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան, Քէնտիրեան ընտանիք, Պ. Մեսրոպ Գասպարեան եւ Տէր եւ Տիկին Մարաշլեան 100-ական Ֆ., Մկրեան ընտանիք 50 Ֆ.:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶ

Յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդներու առիթով Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Գրասենեակն ու Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը փակ կը մնան ամբողջ Օգոստոս ամիսը:

×

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Զուիցերական Իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Հինգշաբթի, Օգոստոս 1-էն մինչեւ Սեպտեմբեր 2, Երկուշաբթի:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄՆՈՅ

NICE
GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

organisée par
les ASSOCIATIONS ARMENIENNES de NICE - COTE D'AZUR

DIMANCHE 4 AOUT, à partir de 10 H

au Centre de Loisirs de SCLOS de CONTES

Animée par l'Orchestre SARDARABAT

BAR — BUFFET — BROCHETTES — JEUX

ՍԵՒԱՆ — SEVAN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

RESTAURANT
SPECIALITES ORIENTALES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
AMBIANCE ARMENIENNE
avec le chanteur et organiste **PIERRE**
ET
BEDIK
à partir du 1er août
Frank ROUSSEL
chanteur international
après 23 heures
MUSIQUE et DANSES ORIENTALES
Dans une ambiance de Mille et Une Nuits

CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE

OUVERT TOUT LE MOIS D'AOÛT

1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

OPTIMA Tours
ARMENIE
-- 1985 --

— Du 17 au 31 Aout 6.780 F
— Du 31 Aout au 14 Septembre 6.780 F
— Du 14 au 28 Septembre 6.780 F
(tous ces voyages avec aller et retour par KIEV).
— Du 17 au 31 Aout 7.050 F
(2 nuits à MOSCOU dont une à aller et une au retour).

VOYAGE SPECIAL
Sous la conduite de Réverand Père A. KESSEGIAN
du 17 au 31 Août à 6. 780 Frs.
KIEV / EREVAN / TBILISSI / KIEV

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Խասեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
30

MARDI
30 JUILLET
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.017
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 16.017

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ դեսպանատունը «բացայայտ կերպով չինծու» որակեց «Լիպերասիոն»ի հրատարակած «Խիստ գաղտնի» ատենագրութիւնը, ժողովի մը, ուր վճռուած էր ահաբեկչական ջոկատներ հիմնել (արձագանգած էինք, մեր նախորդ թիւով): Թերթը սակայն կը վերահաստատէ որ յանձնողները հաստատած են անոր վաւերականութիւնը:

ՆԱՅՐՈՊԻԻ մէջ գումարուած կանանց համաժողովը, կազմակերպուած ՄԱԿ-ի կողմէ, վերջ գտաւ Շաբաթ օր: Սկսած էր Յուլիս 15-ին ընդհ. չփոթ մթնոլորտի մը մէջ եւ այդպէս ալ վերջ գտած է, հաստատելով գլխաւորաբար խոր տարակարծութիւններ Միացեալ - Նահանգներու եւ ոչ - ուղեկից երկիրներու միջեւ (ափրըթհէյտ, պաղեստինցի կիներու ճակատագիր եւայլն): Այսուհանդերձ, վերջ համար, Միացեալ - Ազգերու տասնամեակի» փակման նիստին 161 երկիրներու պատուիրակները համաձայնութեան մը յանգած են, 372 պարբերութիւններէ բաղկացած բնագրի մը շուրջ, որ կը սահմանէ 2000 թուականի գործունէութեանց ռազմավարութիւնները»: Ոչնչինկթըն թէեւ սպառնացած էր քաշուիլ ժողովէն, եթէ «սիոնականութիւն» բառը տեղ գտնէ փաստաթուղթին մէջ (ամերիկեան պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Ռեկընի աղջիկը): Ափրըթհէյտի հարցն ալ քուէարկութեան դրուած է, բայց կարելի չէ եղած բանաձեւ մը շարադրել, որ բոլորին գործին գայ եւ ի վերջոյ, ներկայացուածը քուէարկուած է 121 ձայնով, մէկ դէմ (Ամերիկա) եւ 13 ձեռնպահութիւն, որոնց կարգին՝ Ֆրանսա: Նաեւ Քենիայի մայրաքաղաքին մէջ, Յուլիս 10-էն գումարուած է կնոջական ոչ - պաշտօնական համագումար մը «Ֆորոմ 85» անուան տակ եւ որու կրնային մասնակցիլ ոչ պետական կազմակերպութիւններ: Այս մէկուն, Պէյրութէն մասնակցած են երեք հայ կիներ՝ Ալին Գափագեան, Մանուշակ Պօյաճեան եւ Թենի Սիմոնեան:

ՄԻՇԷԼ ՕՏԻԱՌ «Լռեց»: Այս բառախաղով է, գլխաւորաբար, որ մամուլը ոգեկոչեց Ֆրանսայի ամէնէն սրամիտ երկխօսագիրներէն մահը: Արդարեւ իւմուրի վարպետ Օտիառ աւելի քան 100 ֆիլմերու զրոյցները գրած է, ի շարս որոնց Ալոտ Մալաքեանի (Անրի Վերնէօյլ) կարգ մը ֆիլմերուն, ինչպէս՝ Լօն սէնժան խվեռ, Մելոտի ան սու - սոլ, 100 հազար տոլար արեւում, եւայլն, եւայլն: Սխալ չէ գրել, ինչպէս կ'ընէ օրաթերթերէն մէկը թէ «Հնարած է» Կապէնը: Ինք ալ ֆիլմերու հեղինակ եղած է, շատ երկար խորագիրներով: Ինքզինքը կը սահմանէր որպէս աջի անիշխանական մը: 65 տարեկան էր եւ զոհ գնաց խլիրդի:

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ մէջ, պետական հարուած մը կատարուեցաւ, զինուորականներու կողմէ եւ ան որ Ամին Տատան տապալած էր, չունչը Քենիա առած է: Երկու օր սակայն, նոր տէրերը թալանի տուած են ամբողջ քաղաքներ: «Ափրիկէի մարգարիտը» ինչպէս Չրչիլ մկրտած էր Ուկանտան, անգլիական նախկին գաղթավայր մըն է, անկախ 1962-էն ի վեր: Առաջին նախագահն ալ Օպոթէն էր, որ վար առնուած էր 1971-ին Ամին Տատայի կողմէ, ապա Տատան վար կ'առնուէր Օպոթէի կողմէ եւ կը շարունակուի...:

ԿՈՒԱՏԸԼՈՒՓԻ մէջ, շաբաթավերջը հանդարտ էր, քանի բոլորն ալ կը սպասէին Երկուշաբթի օրուան տրուելիք որոշումին, ինչ կը վերաբերի Ֆէզանի ազատ արձակման: Պարզ է, որ այլեւս ամբաստանութեան ատեանը չէր կրնար բոլորովին անկախ վճիռ մը տալ, ուզէր կամ չուզէր փողոցին եւ ցոյցերուն ճնշումին տակ էր: Հաւանական կը նկատուէր, որ պայմանաւոր ազատութիւն մը շնորհուի:

ՓԵՐՈՒ հարաւային Ամերիկայի պատմութեան ամէնէն երիտասարդ նախագահն ունի, կիրակիէն ի վեր: Լիմայի մէջ ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին, մթնոլորտը շատ լարուած ըլլալով: Ալան Կառսիա, 36 տարեկան է եւ ընտրուեցաւ բատ ժողովրդավար սկզբունքներու: Մայրաքաղաքը պաշարման վիճակի մէջ գտնուող քաղաքի մը տպաւորութիւն ունէր, կ'ըսեն թղթակիցները, ուր 50 հազար ոստիկան եւ զինուորական կը շրջէին: Իրաւունք ալ ունէին, կ'աւելցնեն, քանի որ 48 ժամ առաջ ոստիկանութիւնը ձերբակալած էր ուսանող մը, որ 50 փամփուշտ կը կրէր եւ նպատակ ունէր կառք մը օդը հանել:

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ «Թերթօնը», կը շարունակուի: «Մոնտ» Շաբաթ իրիկուն կ'արձագանգէր Անրի Ամուրուի մէկ ճշդումին, որովհետեւ կը գտնէր թէ անիրաւօրէն խնդրոյ առարկայ եղած էր Թիյոնի կողմէ: Այս վերջինն ալ նոր յայտարարութիւն մը ըրած է, ուր կ'ըսէ «Մանուշեան հարցը, աւելի ճիշդ՝ հարցը անոնց որոնք կը վախնան Մանուշեան հարցէն, որոնք կը պարունակէ որոնց անկարելի է հանդուրժել պատմութեան համար եւ անոնք որոնք կորսնցուցած են պարկեշտութիւնը, ամէն բան ընելու պատրաստ են»: Թիյոն կ'ուզէ որ հարցապնդումի համայնավար կուսակցութիւնը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ բացուեցաւ երիտասարդութեան փառատօնը Կորպաչովի կողմէ: Պիտի տեւէ մինչեւ Օգոստոս 3, մասնակցութեամբ 150 երկիրներու պատուիրակութեանց, Լենին հսկայ մարզարանին մէջ: Այս միջոցին Մառշէ ալ Մոսկուա գացած է:

«ՅՈՐՁԱՓ, ԻՆԾԻ ՉԷ ՑԱՂԹԱԾ, Գասպարով թող լսէ» կ'ըսէ Գարբով, երկար հարցազրոյցի մը ընթացքին, զոր տուած է «Լիպերասիոն»ի: Թերթին աշխատակիցը բաւական փորձած է «նեղը դնել» աշխարհի ախոյեանը, որ սակայն կը յաջողի միշտ մէջէն ելլել: Բացայայտ է որ կ'ուզէ վրէժ մը լուծել Գասպարովէն:

«LIBERATION»

PAPIERS D'ARMÉNIE A PARIS

Երկուշաբթի, Յուլիս 29-ի «Լիպերասիոն»ի մէջ, Վերոնիք Պրոքար յօդուած մը ստորագրած է վերոյիշեալ խորագրով, ուր կ'անդրադառնայ վաթսունամեայ «Յառաջ»ին եւ վերջերս լոյս տեսնող «Կամք»ին:

Յօդուածագիրը գնահատանքով կ'արտայայտուի «Յառաջ»ի մասին, զոր «Հրատարակչական հրաշք» մը կ'որակէ, շեշտելով թերթին սերտ կապը գաղութին հետ, վեց տասնամեակներէ ի վեր: Կարճ հատուածներ կուտայ տնօրէնուհիին հետ իր կատարած հարցազրոյցէն, յիշելով թէ «Յառաջ» փարոս մը եւ փահան մը եղած է այս գաղութին համար: «Յառաջ»ի աշխատանոցին մէկ նկարն ալ կ'ընկերանայ յօդուածին, զոր կուտանք մեր յաջորդ թիւով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 23 / 25)

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ ՀԱՂՊԱՏԻ ՎԱՆՔԻ ԿԱՄԱՐՆԵՐՈՒՆ ՏԱԿ

Հաղպատի վանքի կամարներուն տակ տեղի ունեցած է «Կոմիտասեան մեղեդիներ» աւանդական երգահանդէսը, մասնակցութեամբ Հայաստանի ծանօթ արուեստագէտներու: Հանդէս եկած է Ալավերդիի լեռնամետալագործութեան ձեռնարկութեան մշակոյթի պալատի «Հայկենք» քառաձայն երգչախումբը: Կիրովականի «Մ. Թաւրիզեան» երաժշտական ուսումնարանի ուսուցչուհի Այտա Յարութիւնեան մեկնաբանած է «Զինար ես», «Քէլէ, քէլէ», «Գարուն ա» երգերը: Արտասանուած են Չարենցէն քերթուածներ: Համդիսութիւնը վերջ գտած է Լուսինէ Զաքարեանի մեներգներով:

×

ՕՏԱՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Հայաստանի վարչապետը Ֆ. Սարգսեան ընդունեցաւ «Բժիշկները՝ յանուն ընկերային պատասխանատուութեան» ամերիկեան կազմակերպութեան պատուիրակութիւնը: Տեսակցութեան ընթացքին ան նշեց որ հայ ժողովուրդը հետամուտ է խաղաղասիրական քաղաքականութեան մը, որ նպատակ ունի աշխարհի սպառազինումին դադարեցումը: Պատուիրակութեան ղեկավար փրոֆ. Ս. Ալեքսանտր ըսաւ որ երկու մեծ Պետութիւններու ԱՄՆ-ի եւ Խորհ. Միութեան միջեւ լարուած կացութիւն մը կրնայ վտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ մարդկութեան համար, ու այս ուղղութեամբ առաջին դրական քայլը կ'առնուի Ռեկըն - Կորպաչով յառաջիկայ հանդիպումին ընթացքին: Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարը է. Գաբրիէլեան հիւրերուն տեղեկութիւններ հաղորդեց բժշկական գիտական հիմնարկներու գործունէութեան, աշխատաւորներու առողջութեան պահպանման մասին: Ան ըսաւ. «ես կողմնակից եմ միայն մէկ պատերազմի՝ հիւանդութիւններու դէմ մղուող պատերազմին»:

Էջմիածնի մէջ հիւրերը ընդունեցան Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կողմէ որ իր կարգին յայտնեց թէ հայ եկեղեցին գործնականօրէն մասնակից է խաղաղութեան համար, միջուկային պատերազմի կանխարգիլման համար մղուած պայքարին:

×

ԴՐԱՄԱՏԻԿ ԹԱՏՐՈՆԻ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐԸ ԿԱՄՕ ԱՅՑԵԼԱԾ ԵՆ

Երեւանի Դրամատիկ Թատրոնի դերասանները այցելած են Կամօ: Տեղի ունեցած հաւաքոյթի մը ընթացքին Ռուբէն Սանոյեան խօսած է հայկական թատերական արուեստի զարգացման մասին: Դերասանները հատուածներ ներկայացուցած են զանազան թատերախաղերէ:

×

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

«Արժանավայել դիմաւորել երիտասարդութեան եւ ուսանողներու համաշխարհային 11-րդ փառատօնը». այս նշանաբանը ունէր Երեւանի Խ. Աբովեան մանկավարժական հիմնարկին մէջ կազմակերպուած երեկոն: Ի պատիւ փառատօնին հոս հանդէս եկան նաեւ գեղարուեստական սիրող խումբեր, ինչպէս՝ ազգագրական «Նորք» համոյթը, ժողովրդական պարի խումբը եւ այլ խումբեր:

Հիմնարկին միջազգային ակումբը որ սերտ կապեր ունի տարբեր ակումբներու հետ նոյն վայրը ընդունած է Մոսկուայի, Լենինկրատի, Վիլնիւսի եւ այլ քաղաքներու պատուիրակները:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԵԶԻ ԻՆՁ, ԻՄԱՄ, ՍԵՌԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ, ՊԻՏԻ ԸՍԷՐ ԻՄԱՍՏՈՒՆԸ...

ԱԼԻ ՐԻԶԱ ՏԷՄԻՐՃԱՆ ԿՐՆԱՅ ԵՕԹԸ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻԼ

Ալի Ռիզա Տէմիրճան, մահմետական կրօնաւոր, ինը զաւկի տէր. փորձանքի տակ դրած է իր գլուխը, որովհետեւ գիրք մը գրեր է: Բայց ի՛նչ գիրք: Ալլահի այս ծառան, որ սեռագէտ է, հեղինակն է հատորի մը՝ «Սեռային կեանքը ըստ Իսլամի», երկրին պէսթ - սելլըրը...: Հինգշաբթի օր է, որ Պոլսոյ ապահովութեան ատեանին առջեւ բացուած է իմամին դատավարութիւնը եւ դատախազը եօթնուկէս տարի բանտարկութիւն պահանջած է, այն ամբաստանութեամբ, որ այդ հատորը՝ «Անուանարկում եւ նախատինք է իսլամի եւ Մոհամէտ մարգարէին» հանդէպ, ապա նաեւ՝ դէմ է աշխարհականութեան սկզբունքներուն և քաղաքչութիւն է բազմակնութեան ի նըպաստ:

Իմամին գիրքը երկու հատորէ կը բաղկանայ եւ տեսակ մը խառնուրդ է սեռային թեքնիքի իբրեւ առաջնորդ եւ ազգաբարութիւն հետեւելու իսլամական բարոյականին կանոններուն: Եւ ուրեմն նախատական կը նկատուի զոյգ տեսակէտներով՝ նախ կը խախտէ աւանդութիւնը երկրի մը, որ շատ դանդաղ է հետեւելու համար միջազգային ազատամըտութեան դէպի սեռը յետոյ չփոթ կը ստեղծէ իշխանութեանց մօտ, որոնք կը ջանան պաշտպանել արդիական Թուրքիոյ զարաւոր հիմերը: Թուրքիոյ կրօնական իշխանութեանց տեսչութեան համաձայն՝ «Ամէնէն ծանր հարուածն է, որ կարելի էր տալ մահմետական կրօնքին»: Գիրքը լոյս տեսեր է Մարտին եւ անմիջապէս տասը հազար օրինակ սպառած է, առեւտրական աննախընթաց յաջողութիւն մը արձանագրելով: «Կիւնայտըն» թերթի կողմէ յաջորդական հատուածներու հրատարակութիւնն է, որ արագացուցած է դատական հետապնդումները: Կառավարութիւնը առաջարկած է իմամին, որ իր աշխատանքը Պոլսէն դուրս գիւղի մը մէջ շարունակէ, բայց մերժած է: Թուրքերը պայթակղած են որ սեռ եւ կրօնք իրարու կը խառնուին, մինչ կրօնքը՝ սուրբ է եւ սեռը՝ անհատական գործ մը: Իմամը նկարագրելու համար իսլամական սեռային կեանքը, օրինակները առած է Մոհամէտի կեանքէն իսկ: Հատորը բազում մանրամասնութիւններ կուտայ Մոհամէտի ամուսնական կեանքին մասին, իր ինը կիներով:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՋՈՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Գրեց՝ ՏՈՔԹ. ՎԱՀԱԳՆ Ն. ՏԱՏՐԵԱՆ

Ա.

Հայոց ցեղասպանութիւնը իր գիտական պրպտումներու առանցքը ըրած հեղինակ մըն ալ հրաժեշտ տուաւ այս աշխարհին: Հազիւ 56 տարիներ բոլորած, ան զոհ գնաց հիւանդութեան մը, որուն մահուան ճիրաններէն չկրցաւ ձերբազատիլ, քանի որ իր սիրտն էր որ թիրախը եղած էր այդ հիւանդութեան. սիրտ մը որ այնքան հարազատօրէն կը բաբախէր՝ հայ ազգի եղերական ճակատագրի արհաւիրքով կլանուած. սիրտ մը որ այնքան դառնութիւն կուտակած էր իր մէջ ի տես իր այդ բաժնուած աշխարհի անազորոյն կեցուածքին:

Իր ամէն մէկ հատորին մէջ, ամէն մէկ յօդուածագրութեան մէջ կ'արտացոլայ այդ մորմոքը եւ այդ դառնութիւնը որոնք զուգակցելով վերածուած էին ցասումի մը՝ ընդդէմ Թուրք Պետութեան եւ այդ Պետութեան հովանաւորած պատմաբաններուն, որոնք կը շարունակեն ժխտել եւ ուրանալ Մեծ Ոճիրը. հոգեկան այս պայմաններու մէջ գիտական լուրջ գործ արտադրել կը նշանակէ ջղային դրութեան գերազանց պրկում եւ կեդրոնացեալ մտասեւեռում:

Մորմոք, դառնութիւն եւ ցասում իրենց դերը ունին եւ պէտք է ունենան ուսումնասիրութիւն մը խթանելու մէջ, բայց պրպտող միտք մը պէտք է ձերբազատի անոնց զգացական կապանքներէն, երբ կը մխրճուի պրպտումի ենթահողին մէջ. Ցեղասպանութեան նման տարկայի մը ուսումնասիրութիւնը հայ պրպտողի մը համար եղաւ եւ կը մնայ ճնշիչ լուծ մը՝ այս տեսակէտով: Վերջերս անգլիական պարբերաթերթի մը մէջ հեղինակ մը իր զարմանքը եւ հիասթափութիւնը կը յայտնէր որ ոչ Սփիւռքի եւ ոչ ալ Հայաստանի հայ պատմաբանները կրցին նուաճել իմացական այն բարձր ոլորտը ուրկէ պէտք է փորձել ցեղասպանութեան փշոտ վերլուծումը. ան կը դանգատէր որ զգացական մօտեցում եւ թրքատեաց մըտասեւեռում տիրական ազդակներ են հայ հեղինակներու գործերուն մէջ, թելադրելով որ անկողմնակալութիւն կիրարկուի՝ զուգորդելով հայկական եւ թրքական տեսադաշտերը: Այս թելադրութիւնը անտես կ'առնէ սակայն կարեւոր նախադրեալ մը, այն է, Եղեռնի ճանաչումը իբրեւ պետական ոճիր նոյնինքն այդ ոճիրին ծննդավայրը եղող երկրին ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Այս նախադրեալին հետ կապուած են տարկայական մօտեցումի բարդ եւ կնճռոտ հարցերը, որոնք կը շօշափեն ոճիրի դրդապատճառները հասկնալու, տարողութիւնը չափելու, մեքենայականութիւնը ստուգելու եւ օժանդակ ազդակները սահմանելու խնդիրները: Իր տեսական տարածին մէջ ցեղասպանութիւնը կարելի է վերլուծել, իբրեւ պետականօրէն կազմակերպուած փորձ մը՝ ազգամիջեան վէճ մը բնաջնջումի ուղիով լուծելու: Այս պարագային ան իբրեւ պատմական - ընկերաբանական նիւթ կը տարանջատուի իր ոճրային բնագաւառէն եւ կը քննարկուի իբրեւ ազգամիջեան կնճիռներու արմատականօրէն լուծումի բանաձեւ մը: Հայոց պարագային այս ուղին տակաւ կը մնայ խափանուած. արդարեւ, ցեղասպանութեան յարատեւ ուրացումը հիմնական խոչընդոտ մըն է նման քննարկումի համար. պրպտողը հարկադրուած կը զգայ իր իմացական ուժերը վատնելու վիճաբանական գետնի վրայ՝ ընդդիմախօսելով, սուտեր մերկացնելով եւ նոյնիսկ մեղադրական խարանումներ ընելով այդ ուրացումի ջահակիրներուն դէմ:

Հայ հեղինակ մը որ արդէն համակուած է ոճիրին առթած ներքին սուր տառապանքովը, ալ աւելի կ'ենթարկուի հոգեկան այն ծանր լուծին, որ տարկայութեան պահանջքը կ'ենթադրէ:

Առանց ճանչցած ըլլալու Կիրակոսեանը, բայց դատելով իր գործերուն մէջ արտայայտուած ընդվզումի ոգիէն եւ ոճէն, շատ հաւանական կարելի է նկատել որ ան ներքնապէս քայքայուեցաւ այդ լուծին հիւծիչ բեռան տակ: Հայ մտաւորականներու անդաստանին մէջ պակաս չէ թիւը հեղինակներու որոնք նոյնպէս տառապեցան եւ հոգեմաշ եղան իրենց ներքին պոռթկումներու հեւքով: Անպատիժ մնացած Մեծ Ոճիրը ոչ միայն բաւեղծեց համատարած յուսալքութիւն եւ դառնութիւն, այլեւ կեանքի տուայտանք՝ ուր նիւթական անձկութիւն եւ յաճախ ալ չքաւորութիւն միշտ իրենց գլուխը ցցեցին:

Բայց բոլորովին տարբեր էր Կիրակոսեանի պարագան. արդարեւ ան կը մարմնացնէր երեք բացառիկ հանգամանքներ, որոնք դժուար թէ միւսներուն ուրիշներու պարագային, արդէն 21 տարեկանին անդամ էր Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան. 37 տարեկանին՝ անդամ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնին: Այդ երկու հանգրուաններու ընդգրկած ժամանակամիջոցին մէջ՝ աւարտելով Երեւանի համալսարանը, եւ Գիտութեան Ակադեմիի Արեւելագիտութեան ճիւղը՝ Արեւմտեան ուսումնասիրութեան՝ Ասպիրանթուրայի ատենադրութեամբ՝ ան վարեց նախ Երեւանի Կեդրոնի քարոզչական բաժինը, ապա Հայաստանի Ձայնասփիւռի եւ Հեռատեսիլի Վարչութիւնը, եւ վերջապէս նոյն Կեդրոնի Գիտական եւ Բարձրագոյն Ուսումի բաժինը. իսկ 1975-էն ի վեր կը պաշտօնավարէր Հայաստանի իբրեւ Արտաքին նախարար:

Կուսակցական, նախարար եւ ակադեմական՝ դիրքերու երրեակ մը, ուր իրարու խառը համեմատող եւ նոյնիսկ հակոտնեայ պայմաններ սկզբունքով զիրար պիտի հրմշտէին, ստեղծելով յարատեւ լարուածութիւն: Արտասահմանի մէջ դժուար թէ կարելի ըլլայ հասկնալ թէ Կիրակոսեան ի՞նչպէս փորձեց չափուիլ այդ լարուածութեան հետ, թէ ինչպէս կրցաւ մշակել այդ լարուածութիւնը եւ օգտուիլ անկէ: Իր վերջին երկու տարիներու ընթացքին ստորագրած յօդուածներուն մէջ ան յատկապէս նիզակ կ'արձակէր ներկայի Թուրք վարիչներուն, խմբագիրներուն եւ յատկապէս համալսարանական դասախօսներու փաղանգին դէմ, որոնք Մեծ Ոճիրի ուրացումի մակարդակը դրին նենգափոխութեան նոր մակարդակի մը վրայ. անիկա պարզ կուսազանութիւն մը չէր, ոչ ալ կոյր մոլեռանդութիւն մը, այլ տռհասական ծառացում մը սուտի եւ կեղծիքի դէմ, որոնք կը վայելէին պետական հովանաւորութիւն. բիւրաւոր հայ նահատակներու ողջակիզման խորարմատ թախիծը գրգռուելով եւ այլափոխուելով իր մէջ դարձած էր մարտական կիրք. եթէ ուշադրութեամբ քննուի, այդ կիրքին մէջ իբրեւ տիրապետող ոգի նշմարելի կ'ըլլայ ոչ միայն անկուն հայկականութիւն մը, այլեւ նոյնիսկ այդ հայկականութիւնը գերազանցող տիպար մարդկայնականութիւն մը, որ կ'ընդվզի եւ կը բողոքէ ի տես ցեղասպանութեան նման ոճիրի մը ահաւոր եւ ամբարտաւան ուրացման:

ԽՄ ԱՆԿԻՒՆԷՍ

«ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ» ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ, ՍԻ. ԱՅ. ԷՅ.Ը ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այս յօդուածին նպատակն է ցոյց տալ թէ, «Ազատութիւն» ձայնասփիւռը Միացեալ - Նահանգներու կառավարութեան եւ Սի - Այ - էյ-ի կողմէ գործածուած է եւ կը գործածուի որպէս հակա - սովետական պրոպագանտայի միջոց եւ թէ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռը կրնայ վնասակար ըլլալ հայ ժողովուրդի շահերուն:

×

ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ ԵՒ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Ամերիկեան պրոպագանտայի գլխաւոր երեք ձայնասփռումի կայաններ կան - «Ամերիկայի Ձայն»ը, «Ազատ Եւրոպայի Ռատիօ»ն եւ «Ռատիօ Ազատութիւն»ը: Այս երեք ձայնասփիւռներուն պատմութիւնը եւ նպատակները տարբեր են:

«Ամերիկայի Ձայն»ը Միացեալ - Նահանգներու կառավարութեան պաշտօնական ձայնասփիւռն է: Ան կը հաղորդէ գլխաւորապէս Ամերիկայի հետ կապ ունեցող լուրեր, Ամերիկայի կառավարութեան ակնոցով դիտուած: «Ամերիկայի Ձայն»ը կը հաղորդուի աշխարհի չորս կողմը տարբեր լեզուներով, ինչպէս՝ անգլերէն, ռուսերէն, արաբերէն, ուզպեկերէն, հայերէն, վիեթնամերէն, արաբերէն, սպաներէն, եւայլն:

«Ամերիկայի Ձայն»ը արդիւնքն էր երկրորդ աշխարհամարտին, մինչ «Ազատ Եւրոպա» եւ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռները արդիւնք էին Ամերիկայի եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող պաղ պատերազմին:

«Ազատ Եւրոպա»ն ուղղուած է արեւելեան Եւրոպայի համայնավար երկիրներուն, ինչպէս՝ Լեհաստան, Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա, եւայլն: Ձայնասփիւռը կը հաղորդէ լուրեր որոնք կապ ունին այս երկիրներուն հետ: Մինչ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռը ուղղուած է Խորհրդային Միութեան եւ կը հաղորդէ լուրեր որոնք կապ ունին Խորհրդային Միութեան հետ: Հաղորդումները տեղի կ'ունենան խորհրդային երկիրներու լեզուներով, որոնց կարգին՝ նաեւ հայերէնով:

«Ազատ Եւրոպա» եւ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռներուն գլխաւոր նպատակն է ցոյց տալ արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն եւ Խորհրդային Միութեան լաւ կողմերը, Միացեալ - Նահանգներու լաւ կողմերը եւ ցոյց տալ թէ Միացեալ - Նահանգները Խորհրդային Միութենէն շատ աւելի նախընտրելի են:

Միացեալ - Նահանգները այս ձայնասփիւռները կը գործածեն որպէսզի ներքնապէս տկարացնեն Ամերիկայի թշնամիները, այսինքն Արեւելեան - Եւրոպայի երկիրները եւ Խորհրդային Միութիւնը: Այս ձայնասփիւռներուն գոյութեան իմաստը հակահամայնավար պրոպագանտ ընելն է:

Սկզբնական շրջանին, ձայնասփռումները այնպիսի ձեւով կազմակերպուած էին, որ կարծես թէ անկախ են ամերիկեան կառավարութենէն: Ձայնասփիւռներուն հիմնադիրները մտածած էին որ աւելի լաւ է, եթէ անոնք երեւութապէս ըլլան անկախ՝ ամերիկեան կառավարութենէն, եւ գաղտնօրէն դրամ ստանան Սի - Այ - էյ-էն, քան թէ բացայայտօրէն յայտարարուին ամերիկեան կառավարութեան ձայնասփիւռներ եւ ուղղակի կառավարութենէն նպաստաւորուին: Ձայնասփիւռներուն անկախ ըլլալու առաւելութիւնը այն է, որ երբ Խորհրդային Միութիւնը բողոքէ ձայնասփիւռներուն ըրած հակա - սովետական պրոպագանտային դէմ, Միացեալ - Նահանգները կրնան պատասխանել թէ Ամերիկայի կառավարութիւնը բան մը չի կրնար ընել, քանի որ ձայնասփիւռները կը պատկանին ոչ - կառավարական ընկերութեան մը (տե՛ս Մայքըլսըն, էջ՝ 132):

Սակայն, ժամանակի ընթացքին, ձայնասփիւռները կը կորսնցնեն իրենց երեւութական անկախութիւնը եւ ուղղակի ենթակայ կը դառնան ամերիկեան կառավարութեան: Այսօր, ձայնասփիւռները անմիջականօրէն ֆինանսաւորուած են եւ ղեկավարուած Պի - Այ - Պի-ի կողմէ (Պոռտ փոռ Ինթէրնէշընըլ Պռոտքասթինկ), որուն անդամները նշանակուած են Միացեալ - Նահանգներու նախագահին կողմէ:

Ձայնասփիւռները ստեղծուած են Սի - Այ - էյ-ի կողմէ (տե՛ս Նիւ-Եորք Թայմզ, 1985 Յունուար 17): «Ազատ Եւրոպայի» առաջին նախագահը, 1949-ին եղած է այդ տարուան Սի - Այ - էյ-ի փոխ նախագահ՝ Ալէն Տալըս: Յետագային, (1953-էն 1961) Տալըս Սի - Այ - էյ-ի նախագահը եղաւ: Սի - Այ - էյ-ը ամբողջ 20 տարիներ գաղտնօրէն եղած է ձայնասփիւռներուն գլխաւոր դրամ հայթայթողը: Նոյնի՛սկ, Ամերիկայի Գոնկրէսը լուր չէ ունեցած Սի - Այ - էյ-ի տուած դրամներէն. (տե՛ս Հէյլ, էջ՝ 40):

Սի - Այ - էյ-ի եւ ձայնասփիւռներուն միջեւ գոյութիւն ունեցող սերտ կապերը գաղտնի պահուած են մինչեւ 1967:

1967 Փետրուար 14 - 15-ին Նիւ - Եորք Թայմզ ցոյց կուտայ որ Սի - Այ - էյ գաղտնօրէն դրամ կուտայ ձայնասփիւռներուն: Փետրուար 26-ին, Ուաշինկթըն Փոսթ նոյն ձեւի յօդուած մը կը հրատարակէ:

Այս յօդուածներուն ստեղծած աղմուկին պատճառով, Նախագահ Ճոնսընի թելադրութեամբ ընդհանուր դատախազ օրավար Գաթզընպաք կը քննէ Սի - Այ - էյ-ի գործունէութիւնները եւ Մարտ 9-ին տեղեկագիր մը կը ներկայացնէ նախագահին: Այս տեղեկագրին պատճառով, «Ազատութիւն» եւ «Ազատ Եւրոպա» ձայնասփիւռներուն ստացած դրամները Սի - Այ - էյ-էն՝ կրնային դադրիլ: Սակայն, Սի - Այ - էյ-ի նախագահ Հելմսի ջանքերով, Սի - Այ - էյ. կը շարունակէ դրամ տալ ձայնասփիւռներուն (տե՛ս Մայքըլսըն, էջ՝ 125):

1971 Յունուար 25-ին, Նիւ - Ճըրզիէն ծերակուտական Գլիֆըրտ Քէյս, Ծերակոյտին առջեւ ցոյց կուտայ թէ ինչպէս Սի - Այ - էյ. «Ազատութիւն» եւ «Ազատ Եւրոպա» ձայնասփիւռներուն դրամ կուտայ: Ծերակուտական Քէյս կը պահանջէ որ ձայնասփիւռներուն տրուելիք դրամը Սի - Այ - էյ-ի կողմէ գաղտնօրէն չտրուի, այլ՝ կառավարութեան կողմէ եւ բոլորին գիտակցութեամբ:

Ծերակուտական Ֆուլպրայթ աւելի առաջ երթալով կը պահանջէ որ ձայնասփիւռները բոլորովին դադրին գործելէ: Փետրուար 1972-ին, ծերակուտական Ֆուլպրայթ, վրդոված Սի - Այ - էյ-ի ամբողջ քսան տարիներու նման գաղտնի գործունէութենէն, զայն կը քննադատէ հետեւեալ բառերով. «Խաբէութիւնը եւ կեղծիքը պատած է Ամերիկայի ժողովուրդը: «Ազատ Եւրոպա» եւ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռները օրինակներ են կեղծիքի եւ խաբէութեան, օրինակներ են խարդախութեան եւ նենգութեան: Ձայնասփիւռները ժամանակավրէպ են այլեւս: Պէտք է որ գիտակցինք թէ ձայնասփիւռները իրենց պէտք եղած օգտակարութիւնը ըրած եւ վերջացած են: Այլեւս իրենց ժամանակը անցած է: Պարո՛ն նախագահ, այս ձայնասփիւռները պէտք է որ թաղենք պատերազմէն մնացած մասունքներու կողքին» (տե՛ս Մայքըլսըն, էջ՝ 136):

Սակայն, Գոնկրէսը կ'որոշէ չդադրեցնել ձայնասփիւռներուն գործունէութիւնները եւ 1972-ի տարեշրջանին համար 36 միլիոն տոլար կը յատկացնէ ձայնասփիւռներուն, 1973-ի տարեշրջանին համար՝ 38.5 միլիոն տոլար, իսկ 1974-ի համար՝ 50 միլիոն: Այս շրջանին եւս կը ստեղծուի Պի - Այ - Պի-ն (տե՛ս Փրեզիտենշըլ Րիփորթ, էջ՝ 42):

Այսպէսով, ձայնասփիւռներուն համար կը սկսի նոր շրջան մը: «Ազատութիւն» ձայնասփիւռին սկսած օրէն մինչեւ 1972, Սի - Այ - էյ-ն է, որ գաղտնօրէն բոլոր ծախքերը վճարած էր: Իսկ 1972-էն սկսեալ ամերիկեան կառավարութիւնն է որ բացէ ի բաց ձայնասփիւռներուն ծախքերը կը սկսի հոգալ: 1976-ին, «Ազատ Եւրոպա» եւ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռները կը միանան, 1982-ին, ծերակուտական Գլէյպորն Փէլի առաջարկը կը

վաւերացուի եւ Նախագահ Ռեկըն զայն կը ստորագրէ։ Ըստ Փէլ «Ամենամըն-թին, միայն Ամերիկայի Նախագահին կողմէ նշանակուած, Պի - Այ - Պի-ի անդամները մաս պիտի կազմեն «Ազատ Եւրոպա»յի եւ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռներու վարչութեան։ Ամերիկայի նախագահին կողմէ նշանակուած այս անձերը պիտի ըլլան պատասխանատուները ձայնասփիւռներուն եւ պիտի տան բոլոր կարեւոր որոշումները։ Այսպէսով, 1982-ին, «Ազատ Եւրոպա» եւ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռները կը կորսնցնեն իրենց վերջին երեւութական անկախութիւնը եւ կը դառնան պաշտօնապէս ամերիկեան կառավարութեան ձայնասփիւռները։ Այս պատճառով, երբ «Ազատ Եւրոպայի Ռատիօ»ն 1985 Յունուար 5-ին կը հաղորդէ լեհ ժողովուրդին, թէ այսօրուան Լեհաստանը կը նմանի նացի Գերմանիոյ, իսկ զօրավար Եարուզելսքին՝ Հիթլերին, լեհ կառավարութիւնը բողոք կը ներկայացնէ ամերիկեան կառավարութեան եւ Ամերիկայի կառավարութիւնը ստիպուած 1985 Յունուար 16-ին պաշտօնապէս կը յայտարարէ Լեհաստանի կառավարութեան թէ կը ցաւի «Ազատ Եւրոպայի Ռատիօ»ի կողմէ ձայնասփռուած նախատական յայտարարութիւններուն համար։ (Տե՛ս Նիւ - Եորք Թայմզ, 1985, Յունուար 17)։

Սի - Այ - Էյ-ի եւ ձայնասփիւռներուն կարգ մը գործունէութիւնները զիրար կ'ամբողջացնեն, հետեւաբար, բնական է որ կարգ մը պաշտօնեաներ որոնք կ'աշխատին ձայնասփիւռներուն համար, ըլլան նաեւ Սի - Այ - Էյ-ի գործակալներ։ Սակայն, Սի - Այ - Էյ-ի գործունէութիւնը բացարձակ գաղտնի ըլլալով, պարզ ժողովուրդը որեւէ միջոց չունի գիտնալու համար թէ ձայնասփիւռներուն որ պաշտօնեան Սի - Այ - Էյ-ի գործակալ է, եւ որ մէկը՝ ոչ։

Հակառակ անոր որ Սի - Այ - Էյ-ը կը խուսափի բացէ ի բաց աշխատիլ ձայնասփիւռներուն հետ, Մինիխի ամերիկեան դեսպանատան մէջ աշխատող Սի - Այ - Էյ-ի պատասխանատուներէն մէկը անուղղակի կերպով կապ կը պահէ ձայնասփիւռներուն հետ։ (Տե՛ս Մայքըլ - ըմն, էջ՝ 159)։

×

«Ազատութիւն» ձայնասփիւռը կը հաղորդէ այն դէպքերը կամ ձախողութիւնները որոնք համայնավար երկիրներուն մէջ կը պատահին, իսկ այն լաւ դէպքերը կամ յաջողութիւնները, որոնք համայնավար երկիրներուն մէջ տեղի կ'ունենան՝ ձայնասփիւռը չի հաղորդեր։ Ատանք, «Ազատութիւն» ձայնասփիւռի այս միակողմանի կեցուածքը կը պաշտպանեն ըսելով թէ ձայնասփիւռը մտահոգուած է որ Խորհրդային Միութեան մէջ մամուլի եւ խօսքի ազատութիւնը սահմանափակուած է։ Հետեւաբար, «Ազատութիւն» ձայնասփիւռը Սովետական Միութեան ժողովուրդներուն ազատութիւնը կը պաշտպանէ եւ կը հաղորդէ բոլոր ա՛յն լուրերը, զորս համայնավարները չեն հաղորդեր։

Այս պատճառաբանութիւնները անընդունելի են։ Եթէ ձայնասփիւռը եւ ամերիկեան կառավարութիւնը իսկապէս մըտահոգուած են ժողովուրդներու իրաւունքներու պաշտպանութեամբ, ինչո՞ւ Ամերիկայի կառավարութիւնը չի ստեղծեր «Ազատութեան» ձայնասփիւռներ, Ամերիկայի բարեկամ Չիլիի, Ֆիլիփփինի եւ Թուրքիոյ համար, ուր մամուլի եւ խօսքի ազատութիւնը կորսուած է։

Իրողութիւնը այն է, որ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռը, Միացեալ - Նահանգներու կառավարութիւնը եւ Սի - Այ - Էյ-ը չեն մտահոգուած որ Խորհրդային Միութեան ժողովուրդներուն իրաւունքները խլուած են։ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռին եւ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութեան գլխաւոր մտահոգութիւնն է ցոյց տալ համայնավար երկիրներու ժողովուրդին որ համայնավարութիւնը դէշ գաղափարաբանութիւն է, եւ թէ՝ Խորհրդային Միութիւնը ձախողած է։ Այս պատճառով ալ ձայնասփիւռը ցոյց կուտայ միայն Խորհրդային Միութեան յոռի կողմերը։

×

ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

«Ազատութիւն» ձայնասփիւռին հաղորդումները կրնան վնասակար ըլլալ հայ ժողովուրդին եւ ծանր հարուած հասցընել Հայ Դատին, քանի որ ձայնասփիւռին հաղորդումները պատճառ կրնան դառնալ որ աւելի մեծ թիւով Հայեր ձգեն մեր հայրենիքը՝ Հայաստանը եւ գաղթեն Ամերիկաները։ Երբ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռը շարունակական կերպով ցոյց կուտայ թէ Խորհրդային Միութիւնը, մէջը ըլլալով խորհրդային Հայաստանը ոչ - նախանձելի եւ ձախողած Պետութիւն մըն է, երբ ձայնասփիւռը շարունակական կերպով կը կրկնէ, թէ համայնավարութիւնը վնասակար է, մինչ անուղղակի կը հասկցնէ թէ Միացեալ - Նահանգները ամէնէն լաւ երկիրն են ապրելու համար, բնականօրէն կարգ մը Հայեր, ազդուելով «Ազատութիւն» ձայնասփիւռին պրոպագանտէն կրնան մտածել Հայաստանը ձգել եւ գաղթել Ամերիկա։

Եթէ հայ ժողովուրդին հաւաքուիլը Հայաստանի մէջ օգտակար է հայութեան եւ եթէ Հայաստանին պարպուիլը հայ ժողովուրդէն ծանր հարուած է Հայ Դատին, այդ պարագային «Ազատութիւն» ձայնասփիւռը կրնայ ծանր վնաս հասցընել հայութեան։

Կրնայ պատահիլ որ ձայնասփիւռի հայկական բաժնին մէջ հայ աշխատողները իրենց գործունէութեամբ կարենան փոքր չափով մեղմացնել ձայնասփիւռին հասցուցած վնասը հայ ժողովուրդին։ Սակայն, խորքին մէջ, կացութենէն շատ բան չեն կրնար փոխել։ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռին հայ աշխատաւորներէն մէկը խոստացած է որ եթէ Խորհրդային Միութիւնը նուազագոյն բարեացակամութիւնը ցոյց տայ հայութեան հանդէպ եւ թոյլ տայ որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը այցելէ Ղարաբաղ եւ պատարագ մատուցէ Գորիսի մէջ, պիտի լռէ եւ այլեւս Խորհրդային Միութիւնը պիտի չքննադատէ, այլ ընդհակառակն պիտի գովէ։ Արդեօք ի՞նչ պիտի փոխուի կացութենէն եթէ այս հայ պաշտօնեան դադրի Խորհրդային Միութիւնը քննադատելէ։ Խորքին մէջ ոչինչ պիտի փոխուի։ Պարզապէս, «ձայնասփիւռը» ուրիշ անձ մը պիտի վարձէ որպէսզի շարունակէ քննադատել եւ պախարակել Խորհրդային Միութիւնը։ Պէտք չէ մոռնալ թէ ձայնասփիւռին համար աշխատողները, ձայնասփիւռին տէրերը չեն։ Անոնք պարզապէս վարձուած են ձայնասփիւռին կողմէ եւ կը վճարուին Ամերիկայի շահերը պաշտպանելու համար։ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռին տէրը Միացեալ - Նահանգներու կառավարութիւնն է։ Եւ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութեան հոգը չէ թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Գորիսի մէջ պատարագած է թէ ոչ։ Այնպէս որ նոյնիսկ եթէ այսօր Խորհրդային Միութիւնը ամբողջ Ղարաբաղը, Ախալքալաքը եւ Նախիջեւանը յանձնէ Հայաստանին, տակաւին «Ազատութիւն» ձայնասփիւռը պիտի շարունակէ քննադատել Խորհրդային Միութիւնը, անտեսելով հաղորդումներուն ազդեցութիւնը հայութեան վրայ։

Այս նիւթին առնչութեամբ, շատ օգտակար կ'ըլլայ եթէ գիտականօրէն ուսումնասիրուի «Ազատութիւն» ձայնասփիւռին ազդեցութիւնը խորհրդային Հայաստանի ժողովուրդին վրայ։

ԱՐԱ ԽԱՆՃԵԱՆ

«Հայրենիք»

×

ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ

1.- Սիկ Մայքըլսըն* «America's Other Voice», Նիւ Եորք, Փրէկըր, Սի. Պի. Էս, 1983։

2.- Ճիւլիան Հէյլ. «Radio Power», Թեմբըլ Իւնիվըրսըթի Փրես, Ֆիլատելֆիա, 1975։

3.- Report of the Presidential Study Commission on International Broadcasting. (Միլթըն Ս. Այզընհաուըր, ատենապետ). «The Right to know» Եու. Էս. Կավըրմընթ Փրինթինկ Օֆիս, Ուաշինկթըն, 1973։

* Սիկ Մայքըլսըն 1976-էն 1978 եղած է «Ազատ Եւրոպա»յի եւ «Ազատութիւն» ձայնասփիւռներուն նախագահը։ Այս պատճառով, Մայքըլսըն լաւատեղեակ է ձայնասփիւռներուն ներքին պայքարներուն։

ԴԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Յուլիս 11ին, իր մահկանացուն կնքած է Հ.Օ.Մ.ի վեթերան անդամուհիներէն Իսկուհի Էմպէքեան։ Ծնած էր Էսկիշեհիր եւ Բ. Աշխարհամարտէն ետք հաստատուած Արժանթին։ Տարիներ եղած է ատենապետուհին Հարաւային Ամերիկայի Հ.Օ.Մ.ի Շրջ. Վարչութեան. մաս կազմած է նաեւ Խըրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան Տիկնանց Յանձնախումբին։ Թաղումը կատարուած է Յուլիս 12-ին. Դամբանական մը խօսած է Տիկին Ատրինէ Գազանճեան։

×

ՖԼՈՐԷՍԻ (Պուէնոս - Այրէս) Արծրունի ազգային վարժարանի սրահին մէջ, Յուլիս 12-ին, տեղի ունեցած է երիտասարդական հաւաքոյթ մը, որու ընթացքին Հ. Յ. Դ. Արմենիա Երիտասարդաց Միութեան «Սեւակ Ծաղիկեան» մասնաճիւղի անդամներ խօսք առնելով անդրադարձած են հակահայ այն նախաձեռնութիւններուն, որոնց կը դիմէ Թուրքիա։ Ցուցադրուած է «Անպատիժ Ցեղասպանութիւնը» շարժանկարը։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» շէնքի Հ. Օ. Մ.ի գրասենեակին մէջ, Յուլիս 5-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Ի՞նչ է Հայ Դատը» նիւթին շուրջ։ Բացումը կատարած է Սօսէ Հաճեան։ Դասախօսը՝ Ռուբէն Մոզեան, ներկայացուցած է Հայաստանի երեքհազարամեայ պատմութիւնը, Թրքական տիրապետութեան շրջանին հայ ժողովուրդին կրած հալածանքը, հայ քաղաքական կուսակցութեանց կազմութիւնն ու գործունէութիւնը, 1918-ին յաջորդող դէպքերը, Սեւրի դաշնագիրը եւ Հայաստանի խորհրդայնացումը։

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ «Կալերիա տէլ Արթէ» սրահին մէջ, Յունիս 28էն Յուլիս 18, տեղի ունեցած է նկարիչ Էտուարտօ Սեդրակեանի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 20 գործեր։

LIVRES REÇUS

VIE ET CULTE DE ST. GREGOIRE
Evêque de Grande Arménie
RICHARD DUCHAMBLO
2ème partie : *LES APOTRES ARMENIENS EN OCCIDENT*
ST. GREGOIRE DE PITHIVIERS
par : TAKVOR TAKVORAN

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԱՒԱԶԱԿԱՊԵՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՇԵՐ

Պառաւը նկատեց, որ ես համբերութիւն չունեմ նրան լսելու, հարցրեց.
- Ո՞ւր ես գնում։
- Սանամի մօտ։
Նա էլ էր ցանկանում մտնել օրիորդի մօտ, բայց երբ տեսաւ, որ ես այնտեղ եմ գնում, չկամեցաւ խանգարել մեր տեսութիւնը, յետ դարձաւ ասելով.
- Գնա՛, մի ուշացիր, նա քեզանից խօսք կը լսէ, աստ՛, թող ականջ չդնէ հօրն ու մօր խօսքին, աստ՛, թող չկորցնէ լոյս հաւատն ու հոգին։

Ես, հակառակ իմ սպասածին, գտայ Սանամին բաւական խաղաղ դրութեան մէջ։ Բոցավառուած աչքերի կրակը, որ տեսել էի այն օր առաւօտեան, կարծես թէ հագել էր, միայն գունաթափ դէմքի վրայ երեւում էին խորին յուսահատութեան նշաններ։

- Բերեցի՞ր, հարցրեց նա անհամբերութեամբ։

- Ի՞նչը հարցրի ես։

- Այն, որ դու պահանջեցիր, այլեւս պէտք չի լինի, պատասխանեցի ես։

Նա երեսը շուռ տուեց ասելով.

- Լաւ, հեռացի՛ր, էլ չեմ ուզում...։

Ես անշարժ մնացի։ Նա շարունակեց.

- Ի՞նչ մարդիկ ... չեն օգնում գոնէ մեռնել ինձ...։

Նա կրկին նայեց ինձ վրայ, եւ տեսնելով, որ դեռ կանգնած եմ, ասաց փոքր ինչ հրամայական ձայնով.

Խնդրում եմ ինձ մենակ թողնել։

Ինձ յայտնի էր օրիորդի հաստատամըտութիւնը. ես չհեռացայ. ես գիտէի, թէեւ ես աֆիոն չգնեցի նրա համար, բայց իմ հեռանալուց յետոյ նա մի այլ միջոցով անձնասպանութիւն կը գործէր։ Ես մօտեցայ, ասելով.

- Թէեւ աֆիոն չգնեցի, բայց բերել եմ ձեզ համար մի այլ դարման...։

- Ի՞նչ դարման, հարցրեց նա հանդըստանալով։

- Ես ձեզ պէտք է ազատեմ...։

- Շնորհակալ եմ ... պատասխանեց նա արհամարհական եղանակով. - դու ինձ կ'ազատէիր, եթէ կը բերէիր իմ խնդրածը...։

- Ես ցանկանում եմ, որ դուք կենդանի մնաք եւ միեւնոյն ժամանակ ազատուած լինէք։

- Դա անկարելի բան է ... ես ճանաչում եմ իմ հօրն ու մօրը...։

- Կարելի է, եթէ դուք կ'ընդունէք իմ առաջարկութիւնը...։

- Ի՞նչ էք ուզում ասել։

- Փախչենք, հեռանանք այստեղից, եթէ ոչ, առաւօտեան ձեզ բռնութեամբ խանի ամրոցը կ'ուղարկեն։ Ամէն ինչ պատրաստուած է ձեզ ճանապարհ դնելու համար։ - Փախչենք, քանի որ դեռ ժամանակը կորած չէ։ Հէնց այս գիշեր ես կը տանեմ ձեզ մի ապահով տեղ, ուր ոչ ոք չէ կարող գտնել ձեզ։

«Մի քանի վայրկեան մտածելուց յետոյ պատասխանեց նա.

- Ոչ։ Թող ես մեռնեմ այդ աւելի լաւ է»...։

«Նա վախենում էր հասարակաց կարծիքից, յիմար ամբոխի դատապարտութիւնից։ Մարդիկ կը ծաղրէին նրան, ասելով, թէ փախաւ իւր հօր սպասաւորի հետ։ Ես չոքեցի նրա առջեւ. աղաչելով.

- Սանամ, այս տան մէջ ես եղել եմ ձեր ամենահաւատարիմ սպասաւորը, նոյնպէս եւ կը մնամ այսուհետեւ։ Մենք համարեա թէ միասին ենք մեծացրել եւ ձեզ պէտք է յայտնի լինի, թէ ո՛ր աստիճան յարգում եմ ձեզ։ Ապաւինեցէք ձեր ծառայի օգնութեան վրայ, որ յանձն է առել ամէն ինչ ձեր կեանքը եւ պատիւը պաշտպանելու համար։

Երկար ես բաց չէի թողնում նրա ձեռքը, մինչեւ պատասխան չստանամ, երկար իմ արտասուքով լի աչքերը յառած էին դէպի նրա գունաթափ դէմքը։ Նա տարուբերւում էր սարսափելի անվճռականութեան մէջ։ Նա այնքան կամքի զօրութիւն չունէր, որ մաքառէր ընդունուած նախապաշարմունքների դէմ։ Ես սկսեցի աւելի եւ աւելի թախանձել նրան, մինչեւ լսեցի նրա բերանից այդ ուրախալի խօսքը.

- Համաձայն եմ...։

Ես կանգնեցի, ասելով.

- Գնում եմ պատրաստելու, ինչ որ պէտք է մեզ ճանապարհի համար։ Դուք պարտէզում կը սպասէք ինձ։

(Շար. 151)

Պ. Ալեքսանդր Օհանեան, զաւակներն ու թոռները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻԷԹ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 19-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ, Երկուշաբթի Յուլիս 29, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Շաթուի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Ա. Օհանեանի եւ զաւակներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՇԱԻԻԼ. - Պ. Շմաւոն Պալեան 100 Ֆ.:
ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վ. Ճառայեան 100 Ֆ.:
ՌՈՖԸՊՐԻՒՆ.- Պ. Ծատուրեան 100 Ֆ.:
ՓԱՐԻԶ. - Հ. Հանտալեան 50 Ֆ.:

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ստացած է Արսէն Տէր - Զաքարեանէ 1000 Ֆ. Տան բացման 9-րդ տարեդարձին առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՓԱԿ Է
ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

«ՅԱՌԱՋ»Ի Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Ինթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Խասեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին:

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատրաստէ՝

«ՀԱՅ ԳԻՐՔԻ»

ցուցադրութիւն մը, 1985, Հոկտեմբերին համար, որ տեղի պիտի ունենայ՝
Palais de la Bourse «Musée de la Marine»
La Canebière. Marseille

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր)՝ եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. -

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. - Արսէն Տէր - Զաքարեան 300, Հրայր Սրապեան 100 Ժան Մակարեան 100, Արտաշէս Համբարձումեան 100, Տիկին Մառլէն Լօքսիւզեան 500, Սիրարփի Խաչիկեան 500, Աննա Սուքուքեան 50, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գարաճեան 300, Տէր եւ Տիկին Մարիքեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պարտագճեան 100, Տիկին Փերուզ Տէր - Մարգարեան 50, Տիկին Սրբուհի Ալթունեան 1000, Տիկին Յարութիւնեան 60, Տիկին Շահում 100, Պ. Շարլ Տէօքմէճեան 100, Վահան Գէորգեան 50, Մակարեան 200, Աւետիքեան ընտանիք 100, Տիկին Ծընտիքեան 200, Այրի Տիկին Նուրիճա Աւետիսեան 200, Տէր եւ Տիկին Հէրվէ Էքիզեան 250, Գրիգոր Ճուլֆաեան 150, Տէր եւ Տիկին Արզումեան 60, Մանուկեան 50, Կարապետ Մէհլէմճեան 100, Տիկին Տակոեան 100 Ֆ.:

(Շար.)

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.- Տիկին Լ. Աղապէկեան, Հայկ Աղապէկեանի մահուան 6-րդ տարելիցին առթիւ 1000 Ֆ., Օր. Միշլին Ասլանեան 500, Տիկին Շաքէ Շահապեան 500, Պ. Սուքիաս Պալիկեան 500, Տէր եւ Տիկին Պաքալօղլու 2000 Ֆ., Պարոններ Ֆ. եւ Ի. Թիւթիւնճեան 5000 Ֆ., Պ. Վահէ Սիւթճեան (Վահէքափոռ) 5000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Պզտիկեան Էլմաստ Իշխանեանի մահուան առթիւ 500 Ֆ., Պ. Արթիւր Ալեքսանեան 3000 Ֆ., Մի Ոմն՝ (Կրընոպլէն) Պարոյր Միսաքեանի յիշատակին 500 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մօնֆէրմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռօմէնվիլ, Կանըրի, Փարիզ 20-րդ:

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը:

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17: Հեռաձայն.- 381 - 01 - 72:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	" 60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	" 60 Ֆր.
et PARAGES D'EXIL	" 75 Ֆր.

ARMEN LUBIN
LES LOGIS PROVISOIRES
Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»
Թղթատարի ծախք՝ 9 Ֆր. 50

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ
ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ
- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»
Գին 80 Ֆր. Թղթատարի Ծախքով 88Ֆր. 50
ԴԻՄԵԼ .-
ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS
կամ՝
«ՅԱՌԱՋ»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՌՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Թ ա լ լ ա r - ի

Ուխտագնացութիւնը

Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ.Ի

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 31
MERCREDI 31 JUILLET 1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.018 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 16.018

«LIBERATION»

PAPIERS D'ARMÉNIE A PARIS

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Յուլիս 29-ին, Երկուշաբթի, «Լիպերասիոն» կ'անդրադառնար «Յառաջ»ի վաթսունամեայ դերին: Գրութեան կ'ընկերանար նկար մը (փաթրիք Արբինեան, «Լիպերասիոն»ի լուսանկարիչ) որ կը ներկայացնէր «Յառաջ»ի տնօրէնուհին եւ տպարանին անձնակազմը: Ստորեւ գրութիւնը.-

×

Mythe vivant, Arpik Missakian est une femme légendaire dont la communauté arménienne de France dit qu'elle a, pour elle, «*tout sacrifié, sa vie, son mariage, sa maternité*». La contrepartie de ce dévouement obstiné, c'est la réussite d'une folle entreprise : Arpik Missakian dirige, rédige et imprime quasiment seule le premier quotidien arménien en Europe.

Haratch fêtera cette année en grande pompe le soixantième anniversaire de la publication quotidienne de ses quatre pages; petit miracle de l'édition, témoin institutionalisé d'une communauté qui tient à conserver son intégrité culturelle.

«*C'est mon père, Schavarch, qui a fondé le journal le* 1er *août* 1925 *après avoir quitté Istanbul pour Paris en* 1924» raconte Arpik Missakian dans son local exigu de la rue d'Hauteville à Paris, où s'entassent deux linotypes et une rotative. «*A l'origine* Haratch («*En avant*») *ne sortait que trois fois par semaine puis, en* 1927 *il devint quotidien. Parce que ce journal est né avec la communauté arménienne de France, il a tissé avec elle des liens affectifs très étroits.* 1925, *c'était le début de l'immigration, le temps où les Arméniens étaient mal traités. Ne sachant pas un mot de français, ils débarquaient en France avec comme seule référence des contrats de travail*».

«UN PHARE ET UN BOUCLIER»

«*Haratch*» était pour ces hommes et femmes plongés dans un monde inconnu, survivants du premier génocide du siècle, la mémoire gorgée du souvenir des atrocités perpétrées par les forces turques, «*un phare et un bouclier*».

«*Ces deux fonctions, le journal les remplit toujours*» ajoute Arpik Missakian, encore étonnée du succès du quotidien. «*Quand il a été fondé*, précise-t-elle, *mon père a cru que cela ne durerait que cinq ans. Il pensait que l'assimilation serait tellement rapide qu'un tel quotidien n'aurait plus aucune utilité*».

Pourtant, *Haratch* survécut à la deuxième guerre mondiale - il cesse la parution le 9 juin 1940 et reparaît en avril 1945 - et à la mort de son fondateur, emporté le 26 janvier 1957 par une hémorragie cérébrale : «*Rien n'avait été prévu pour succéder à mon père*, poursuit Arpik Missakian. *Les premières années, j'ai été aidée par ses collaborateurs. J'avais* 27 *ans. Puis j'ai continué à m'en occuper provisoirement et le provisoire dure encore*».

Aujourd'hui *Haratch* vivote doucement. Juste de quoi faire vivre cinq salariés, deux linos, un typoconducteur et deux rédacteurs à mi-temps. Dans les deux pièces de la rue d'Hauteville, les journées défilent, identiques aux précédentes, selon un rite calculé pour sortir à l'heure les 3000 exemplaires de ce quotidien vendu principalement par abonnement, et lu par 20000 personnes installées en France, en Europe, en Arabie Saoudite et même au Soudan.

Le matin, Arpik Missakian rédige des articles sur l'actualité française et internationale, relit ceux de ses rédacteurs qui ont épluché la presse turque, celle de la diaspora, ou d'Arménie soviétique et surveille l'impression. L'après-midi elle se consacre à la comptabilité, à l'administration et la publicité, ressource non négligeable pour ce quotidien politiquement indépendant (même si son fondateur fut une des figures du parti Dachnag socialiste) qui est la propriété des Missakian, n'est débiteur de personne et ne craint pas la concurrence.

Véronique BROCARD

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՅՈՒԼԻՍ - 23 / 25)

ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Լրացաւ ծանօթ գիտնական, լենինեան մրցանակի դափնեկիր, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի փոխ - նախագահ Անդրանիկ Իոսիֆեանի ութսուն տարին: Ան Խորհ. Միութեան ելեկտրաթեքնիքական գիտութեան եւ արդիւնաբերութեան կազմակերպիչներէն է:

Տակաւին 1931-ին սկսած է զբաղիլ նոր մեքենաներու եւ սարքաւորումներու նախագծման հարցերու մշակումով ու ըստեղծած է երկրին առաջին գծային շարժիչը: Իր ղեկավարութեամբ ու մասնակցութեամբ կատարուած գիտական աշխատանքներուն արդիւնքները օգտագործըւած են երկրին տնտեսական զանազան ճիւղերուն եւ գիտական հիմնարկութիւններու մէջ:

Գերմանացի ու չեխ մասնագէտներու հետ ան ստեղծած է ընդհանուր կիրառման ելեկտրաշարժիչներու միասնական շարք մը: Ան նկատելի մասնակցութիւն բերած է տիեզերական ծրագրին. Հայաստանի տիեզերական ելեկտրաթեքնիքի եւ էլէկտրոնիկի գիտական խորհուրդի նախագահն է, եւ հիմնադիրը՝ ելեկտրամեքենիկի համամիութենական գիտահետազօտական հիմնարկին, զոր վարած է ամբողջ 33 տարի:

Հայրենիքին մատուցած իր ծառայութիւններուն համար Ա. Իոսիֆեանի տըրուած է «սոցիալիստական աշխատանքի հերոս»ի կոչում: Պարգեւատրուած է նաեւ Լենինի չորս շքանշանով, շատ մեդալներով:

×

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Լենինականի հիւսուածեղէնի բանուորներուն զաւակները արձակուրդի շրջան մը անցուցին «Կռունկ» ճամբարին մէջ որ կը գտնուի Կիրովականի տեսարժան վայրերէն մէկը՝ Վանաձոր:

Տղոց տրամադրուած էին յարմարաւէտ ննջասենեակներ, խաղահրապարակներ, կազմակերպուած էին պտոյտներ դէպի քաղաքին տեսարժան շրջանները, մարզական խաղեր, շարժանկարի ցուցադրութիւն: Անոնք ճամբորդեցին դէպի Ստեփանաւան, այցելեցին Ս. Շահում-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՒԱՏԸԼՈՒՓԻ մէջ, մթնոլորտը բոլորովին հանդարտեցաւ, երբ ինչպէս կը սպասուէր, Պաս - Թէռի վերաքննել ատեանը ազատ արձակման վճիռ տուաւ Ժորժ Ֆէզանի համար, այսինքն յետաձըգեց պատիժին գործադրութիւնը: Կասկած չկայ որ դատաւորները իրենց որոշումը տուին անկախապաշտներու ցոյցերու եւ սպառնալիքներու ճնշումին տակ, մինչ դատախազը կը բացատրէր թէ՝ «Պատեհ է Ժորժ Ֆէզանը չվերածել տեսակ մը խորհրդանիշի, Կուատըլուփի օրէ օր վատթարացող կացութեան մէջ»: Ծանօթ է որ Ֆէզան դատապարտուած էր վիրաւորած ըլլալուն համար սպիտակամորթ ուսուցիչ մը, որ սեւ աշակերտի մը հարուած մը տուած էր: Բանտարկըւած օրէն ի վեր, Ֆէզան կամաւոր ծոմ բռնած էր եւ 27 քիլօ կորսնցուցած: Ներկայիս դատական հսկողութեան տակ կը մնայ եւ չի կրնար իր ապրած նահանգէն (Սէն - Սէն - Տընի) դուրս ելլել: Կուատըլուփի մէջ, բոլոր պատնէշները վար առնուեցան:

ՆՈՒՎԷԼ - ԳԱԼԵՏՈՆԻԻ մէջ միջադէպեր պատահեցան եւ մթնոլորտը շատ լարուած է: Ոստիկանները կը ջանային գտնել երիտասարդ Մելանեզցի մը որ, ենթադրեալ մարդասպանն է Գալտոշի մը, բայց տեղացիք դէմ կեցան, լախտերով եւ բիրերով: Ապահովութեան ուժերը արտասուաբեր ձեռնառումբեր նետած են, կարենալ հետապնդումները շարունակելու համար, բայց չեն յաջողած:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ որոշած է մինչեւ 1986 Յունուար 1, դադրեցնել հիւլէական բոլոր փորձերը եւ հրաւիրած է Միացեալ - Նահանգները, որ նոյնն ընեն, բայց Ուաշինկթըն մերժած է: Ամերիկա ալ հրաւիրած է Խորհ. Միութիւնը, որ դիտեր ղրկէ, Նեվատա, իր կատարելիք յաջորդ փորձին, այս անգամ ալ՝ Մոսկուա մերժած է:

ՀԵԼՍԻՆՔԻԻ մէջ, Երեքշաբթի օր, կը հաւաքուէին 35 երկիրներու Արտաքին Նախարարները, որոնք տասը տարի առաջ, ստորագրած են ֆինլանտական մայրաքաղաքին անունը կրող համաձայնագիրները: Առաջին միջազգային հաւաքոյթն է, որու կը մասնակցի խորհրդային նոր նախարարը՝ Շըվարդնաձէ եւ այս առթիւ, ուրեմն, յայտնի պիտի ըլլայ խորհրդային դիւանագիտութեան նոր «ոճը»: Անկէ անդին, ժողովականները հաշուեկշիռ մը պիտի ընեն, որ չի կըրնար բացասական չըլլալ, քանի համաձայնագրին ծանօթ վերջաբանը, մեռեալ տառ կը մնայ շատ մը երկիրներու համար, ի շարս որոնց՝ Խորհ. Միութիւն: Այդ վերջաբանը կը նախատեսէր ի մէջ այլոց. - 1) Ազգերու դերիշխան հաւասարութիւն եւ իւրաքանչիւրին համար՝ քաղաքական եւ ընկերային իր վարչակարգը ընտրելու իրաւունք: 2) Որեւէ սպառնալիքի ընդդէմ կամ՝ ուժի գործածութիւն: 3) Սահմանները՝ անբռնաբարելի են: 4) Քաղաքական անկախութեան եւ հողային ամբողջականութեան յարգանք եւ հրաժարում զինուորական որեւէ միջամտութենէ: 5) Տարակարծութեանց կարգադրութիւն խաղաղ միջոցներով: 6) Չմիջամտել ներքին հարցերու: 7) Մարդկային իրաւանց եւ հիմնական ազատութեանց յարգում: 8) Իւրաքանչիւր երկրի համար իր քաղաքական կառոյցը որոշելու իրաւունք: 9) Պետութեանց միջեւ համագործակցութեան զարգացում, որպէսզի յառաջդիմէ հասկացողութիւնը, փոխադարձ վստահութիւնը եւ ապահովութիւնը: 10) Ստորագրեալները այս սկզբունքներէն կը ներշնչուին աշխարհի միւս ազգերու հետ, իրենց յարաբերութեանց մէջ: Աղուո՜ր, աղուո՜ր խօսքեր, հանդիսաւոր խոստումներ, տասը տարի անցեր է: Աֆղանիստանէն՝ Հարաւային - Ամերիկա, Թուրքիայէն՝ Հարաւի - Ափրիկէ եւ դեռ Եթովպիա, ուր մանուկներ անօթի կը մեռնին, ընդհանուր պատկերը շա՜տ «փայլուն» է եւ մարդիկ կրնան, կրկին ժողովի նստիլ, լաւ մը ուտել - խմել եւ թուղթ մը եւս ստորագրել...:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ ալ, Ճումպլաթ եւ Պէրրի թուղթ մը ստորագրած են՝ «վարչակարգը վերաքննելու համար»: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Պէրրի յայտնած է որ «Ազգ. միասնականութեան ճակատը - ՖԻԽՆ - պիտի համախմբէ այն ուժերը, որոնք կը հաւատան արաբական Լիբանանի մը, զինակից քոյր Սուրիոյ, որոնք կը մերժեն մէկ կամ երկու յարանուանութեանց տիրապետութիւնը միւսներուն վրայ: Պարտաւորութեան մէջ ենք վերակազմակերպելու Լիբանանը եւ վերաքննելու իր վարչակարգը հիմնուած յարանուանականութեան վրայ, մանաւանդ կառավարութեան ձախողութենէն ետք, քանի չկրցաւ, ցարդ, իրագործել իր ծրագիրը»:

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ Պետութեան նոր ղեկավար նշանակուած է զօր. Թիթօ Օքէլօ, մինչ զինուորները շարունակած են թալանի տալ մայրաքաղաքը եւ հաշուեյարդարներ տեղի ունեցած են երկու ցեղախումբերուն՝ Աչոլիի եւ Լանկիի միջեւ: Մեռեալներ ալ կան:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ հակարաբ ատելութեան բուռն ցոյցեր տեղի ունեցած են աջլի օր, երբ կը կատարուէր երեք երիտասարդ Պաղեստինցիներու կողմէ սպաննուած երկու իսրայելացի դասատուներէն մէկուն յուղարկաւորութիւնը: «Մա՛հ Արաբներուն», «մա՛հ ահաբեկիչներուն» կը պոռային երիտասարդներ, զորս ոստիկանութիւնը դժուար կը զսպէր, մինչ օրակարգի նիւթ է մահապատիժի վերահաստատումը ահաբեկիչներուն համար:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, անգամ մը եւս ահաբեկչական արարք մը կատարուեցաւ: Փոխ - ծովակալ՝ Ֆաուսթօ Էսքիվաս Լաթրաստա, Պաշտպանութեան Նախարարութեան քաղաքական բաժնի ընդհ. տնօրէնը սպաննուեցաւ սպանական մայրաքաղաքին կեդրոնը, Երկուշաբթի առտու: Հակառակ զգուշութեան հրահանգներու, ապահովութեան, ոչ ալ պաշտպանութեան միջոց կը վայելէր եւ ամէն օր նոյն ժամուն, նոյն ուղեգիծով իր գրասենեակը կ'երթար, ինչ որ կը դիւրացնէր մահափորձը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ երիտասարդութեան «Հակաշխարհակալ» փառատօնին, Պետութեան նոր ղեկավարը՝ Գրոմիկօ դատապարտած է «յետադիմական ուժերը, որ կ'ուզեն ժողովուրդներուն պարտադրել իրենց տիքթաթը»: Փառատօնին նախօրեակին, Մոսկուայէն հեռացուած են մէկ միլիոն բնակիչ (աշակերտ, ուսանող, երիտասարդ բանուոր) եւ քննութիւններ ալ կատարուած են հաստատելու համար որ օդափոխութեան կայաններ մեկնած են: Միւս կողմէ Մոսկուայի մուտքը արգիլուած է գաւառէն եկողներուն եւ օտար զբօսաշրջիկներուն: Հակառակ այս բոլորին, եօթը հոգի վիրաւորուած է, մէկը՝ ծանրօրէն, ռոք նուագահանդէսի մը ընթացքին զոր կու տար եուկոսլաւ խումբ մը: Յիսուն հազար հոգի ներկայ էին եւ քաղաքապօրքը չէ յաջողած զսպել ամբոխը, որ քանիցս կ'ընդհատէր նուագահանդէսը եւ անկարգութեանց կը դիմէր: Ի վերջոյ նուագահանդէսը «կարճ կապած» են: Փառատօնին նշանաբանն է. - «Հակաշխարհակալ համակամութիւն, խաղաղութիւն, բարեկամութիւն»:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃՈՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Գրեց՝ ՏՈՔԹ. ՎԱՀԱԳՆ Ն. ՏԱՏՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Շատ յատկանշական է որ 19րդ եւ 20րդ դարերու Հայոց Գողգոթաներուն մէջ վճռական դեր խաղացած երկու գլխաւոր դիւանագէտներ շրջադարձարար նոյնպէս զոհ գացին ջարդերու առթած հոգեկան խռովքներուն. Պոլսոյ Ֆրանսացի դեսպան Գամպօն՝ Հայոց այս խոհուն բայց իր կառավարութեան կողմէ կաշկանդուած բարեկամը որ այնքան ջանաց այդ կառավարութիւնը ուշքի բերել թումբ կանգնել տալու համար Համիտի ջարդարար քաղաքականութեան դէմ, իր յուշերուն մէջ վկայութիւնը կուտայ ատոնցմէ մէկուն անփառունակ վախճանին. 1896 Հոկտեմբեր 1-ի իր անպաշտօն եւ անձնական մէկ նամակին մէջ, յղուած Ֆրանսայի Արտաքին նախարար Հանօթոյի, Գամպօն կ՚ակնարկէ խօսակցութեան մը որ ունեցած էր ռուս դեսպան Նելիտօֆի հետ. այս վերջինը բառ առ բառ հետեւեալը յայտնած է. «Իշխան Լօպանոֆը առաջինն զոհն է վերջերս տեղի ունեցած ջարդերուն. երբ Օգոստոսին կը բաժնուէի իրմէ Պետերբուրգի մէջ, աշխատեցայ ցնցել զինքը. կը խորհէի թէ ամէն ինչ պիտի դատուորուի եւ թէ հարկ չկայ յուզուելու. իրեն պատասխանեցի որ ոչ մէկ բան պիտի դասաւորուի, որ ինքը արիւնահեղութեանց մէջ պատասխանատուութեան իր բաժինը պիտի ունենար ... քանի մը օր յետոյ Վիէննա եկած էր ուր իր կայքը պիտի երկարաձըգէր Ցարին մեկնումէն յետոյ. բայց երբ Օգոստոս 26 եւ 27-ի ջարդերու լուրը առաւ (Պանք Օթօմանի գրաւման օրերուն) անձկութեան պահեր ապրեցաւ եւ անմիջապէս մեկնեցաւ կայսերական կառախումբով. վստահ եմ որ անդրադարձած էր իր սխալին տարողութեանը, եւ որ իր խղճի խայթը պատճառ եղաւ այն ճգնաժամին որ զինքը տարաւ դէպի մահ» (Քօռեսփոնտանս. 1870 - 1924, Ա. հատոր, 1940, էջ՝ 415). Գամպօն սաոր կ՚աւելցնէ այն լուրը որ աւելի յետոյ ան այս տեղեկութիւնը պիտի հաղորդէ պաշտօնական հեռագրով մը:

Երկրորդ պարագան կը վերաբերի գերման դեսպան Վանկէնհայմի որ 1915 Հոկտեմբեր 25-ի առաւօտեան ուղեղի կաթուածի մը հետեւանքով մեռաւ: Այս դեսպանը ոչ միայն մերժած էր որեւէ ձեւով միջամտել սպանդի կազմակերպութեան դէմ, այլեւ Հայերը ձաղկած էր իբրեւ վնասակար տարր գործածելով վէրմինե բառը, ըստ ամերիկեան դեսպան Մորկընթաուի: Այս վերջինը իր յուշերուն մէջ կը նկարագրէ իր վերջին հանդիպումը գերման դեսպանին հետ, որ քանիցս կտրուկ կերպով կը մերժէ ընդառաջել իր դիմումներուն. մէկ դեսպանին կոչը՝ միւս դեսպանին որպէսզի Թուրքերը «թողուն որ ծեր մարդիկ, կիներ եւ անօգնական երախաներ ապրին», պատասխանը կ՚ըլլայ: «Ներկայ պայմաններու մէջ չեմ ուզեր միջամտել Թուրքիոյ ներքին գործերուն»: Համոզուած որ անօգուտ է այլեւս խօսիլ այդ նիւթի մասին Մորկընթաու կը վերջացնէ տեսակցութիւնը իր դեսպանատան մէջ. բայց երբ Վանկէնհայմ ոտքի կ՚ելլէ մեկնելու, հառաչ մը արձակելով կը կքի եւ միւս դեսպանը հազիւ կրնայ իր անկումին առաջքը առնել. հազիւ երկու օր անցած, սակայն աւելի զօրաւոր նոր տագնապ մը զինքը կը տապալէ վերջնականօրէն: Անշուշտ որ գերման դեսպանը ունէր բազմաթիւ ուրիշ մտահոգութիւններ ինչպէս Աւստրիացի դեսպան Բալլավիչինի իր 1915 Հոկտեմբեր 29-ի «Ցոյժ գաղտնի» տեղեկագրութեան մէջ չեշտած էր, մատնանշելով սակայն «յուզումները» որոնք դեսպանին պատասխանատուութեան փորձաքարը կը հանդիսանային (Բօլիթիշէս Արխիւ 12 - 209, թիւ 91): Մորկընթաու վեր կը հանէ այն պարագան որ Վանկէնհայմը շարունակ կը ստանար ջարդի ահաւոր մանրամասնութիւններ գերման միսիոնարներէ եւ որ իր ճգնաժամը զուգադիպեցաւ իր դեսպանատան մէջ ունեցած տեսակցութեան ուր ան «բացարձակապէս կը մերժէր որեւէ ազդեցութիւն կիրարկել խափաններու համար ազգի մը կոտորածը» (Ամպասատոր Մորկընթաուս Սթօրի, 1918, էջեր՝ 370 - 373):

Այս եղերական պատահարները ո՛չ մըխիթարութիւն, ո՛չ ալ արդարութեան հատուցումի դոյզն փոհացում մը կրնան տալ սգաւոր հայ ժողովուրդին. Նախախընամական անօրէնութեան հաւատացողներ փորձուին պնդել թէ ասոնք Աստուածային պատիժի նմոյշներ կամ ապացոյց են. եթէ այդպէս ըլլար անհամար թիւով դահիճներ, իթթիհատական պարագլուխներ, նման տագնապներով պատուհասուած պիտի ըլլային. բացի հատուկտոր քանի մը ստորադաս պաշտօնեաներէ, որոնց մասին ալ միայն պատմուածքային խողովակով տեղեկութիւն ունինք, այդպիսի մահեր ո՛չ ստուգուած ո՛չ ալ արձանագրուած են:

Սա ինքնին արդէն բացատրական մըն է այն անգութ եւ վայրագ մոլուցքին որով գործադրուեցաւ ցեղասպանութիւնը. դահիճներու համասեռ տիպարներ՝ զուրկ խղճի եւ զղջումի ամենադոյզն նշմարէ մը. միւս կողմէ իրականութիւն է որ, դիտուած մահմետական տեսանկիւնէ եւ ակնոցով, հոս խղճահարութեան տեղ կայ ընդհակառակը գոհունակութիւնը գերագոյն Աստուածային վարձատրութեան մը (սէվապ). այդ ակնոցով, զոհերը պարզապէս դաւաճան անհաւատներ են, որոնք գտան իրենց արժանի պատիժը. միւս կողմէ նկատելի է որ Իթթիհատական պարագլուխները ոչ միայն մահմետականութեամբ տոգորուած չէին այլ այդ կրօնքի տիրակալ դերը՝ քաղաքական եւ ընկերային կեանքի մէջ կը համարէին օսմանեան դրութեան յետամնացութեան որոշադրիչներէն մին:

Բռնութեան աւանդութիւններով չախուած ազգ մը ատակ չէ ինքնաբերաբար խղճահարելու որքան ատեն որ իր բռնութիւնները անպատիժ եւ բռնանալու հզօրանքը անխոցելի կը մնան: 19-րդ եւ 20-րդ դարերու ընթացքին Հայերու դէմ իրագործուած բոլոր ջարդերն ալ զարմանալի յաջողութիւններով պըսակուեցան. ջարդարարները ոչ միայն փոխադարձ զոհեր չունեցան այլեւ զերծ մնացին որեւէ պատիժէ եւ հատուցումէ. սա արտակարգ նշանակութիւն ունեցող պատմական իրողութիւն մըն է, որ միայն յոխորտանք կրնայ ներշնչել դահիճներու՝ խղճահարութիւնը վերածելով տեսակ մը անիմաստ պերճանքի:

Գերմանացիներու այնքան փառաբանուած զղջումը եւ մեծածաւալ հատուցումները կարելի չէ բացատրել միայն իրենց քաղաքակրթական մակարդակով. ատոնք ազդու կերպով դրդուած էին այն հակահարուածներէն զորս ստացան պատերազմի միջոցին եւ որոնց միջոցաւ չարաչար պարտուեցան. 1918 - 1919-ի շըրջանին ջախջախուած Թուրքերը նմանապէս ինչեր զիջելու պատրաստ չէին: Բայց ի տարբերութիւն 1945 - 1946-ի, 1919-էն յետոյ Դաշնակիցները սկսան պառակտուիլ եւ աւելի յետոյ գաղտագողի մրցակցիլ իրարու դէմ, միանգամայն դարպասելով Անատոլուի մէջ թափ առնող դիմադրական շարժումին. ընկըրկած եւ նուաստացած ազգ մը շուտով կրցաւ առիթը օգտագործել եւ թօթափելով պարտեալի վիճակը եւ հոգեվիճակը կրցաւ գրեթէ իր կամքը պարտադրել մեծ պատերազմը շահող դաշնակիցներուն. ալ ուր մնացին զղջումի եւ հատուցումի տրամադրութիւնները:

Պատմութեան դասերը միանգամայն մարդկային հոգեբանութեան դասեր են այն չափով որ պայմաններու կրկնութեամբ առհասարակ պատմական վարքագիծեր կը կրկնուին: Իր բազմահատոր պատմական աշխատասիրութեան մէջ ռումանացի ականաւոր հեղինակ Եորկա շատ ուշագրաւ դէպք մը կ՚արձանագրէ: 1878 Մարտ 3-ին, այն է Սան Ստէֆանոյի դաշինքի կնքուած օրը, երբ Թրքական բանակը թէ՛ Արեւելքի մէջ եւ թէ՛ Պալքաններու մէջ խորտակուած՝ դէմ յանդիման կը կենար պարտութեան հետեւանքներուն հետ, Ապտիւլ Համիտ թախանձագին դիմում մը ըրաւ Ցար Աղեքսանտրին. ըստ Եորկա-ի, օգտուելով այն հանգամանքէն որ այդ օրը Ցարի գահակալութեան տարեդարձն էր, Համիտ «Ցարին դիմեց՝ կոչ ընելով անոր մարդկային զգացումներուն» որ խնայէ իր գահին եւ կայսրութեան. (Կէշիքթէ Տէս Օսմանիշէն Ռայխէս, հատոր 5, Բ. մաս, 1913, էջ՝ 579):

Նոյն այդ Համիտը սակայն յաջորդ ամիսներուն հետզհետէ դարձաւ անզիջող եւ ամբարտաւան երբ նկատեց որ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ աջակցութեամբ Անգլիա դիրք բռնեց Ռուսիոյ դէմ, ջըլատելով իր զինուորական յաղթանակի արգասիքը:

Երկու Թուականներ, երկու ջախջախիչ զինուորական պարտութիւններ Թուրքիոյ կողմէ, զուգորդուած երկու յետ-պատերազմեան մրցակցութիւններու խափանարարութեան հետ՝ Եւրոպայի կողմէ. արդիւնք՝ վերականգնումը պարտեալին որուն նախկին քծնանքը կը փոխարինուի անզիջողութեամբ եւ ամբարտաւանութեամբ:

Արդի պատմութեան մէջ հայ ազգի ողբերգութեան ազդակներէն մին մեծ ոճիրներու վաղորդայնին յարատեւող եւ կրկնուող Թրքական այս տեսակ մը անձեռնմխելիութիւնն է. դահիճներ եւ անոնց պաշտպանները պիտի շարունակեն անգոսնել զոհերը, եւ արհամարհանքով դիմադրաւեն արդարութեան անունով այլոց կողմէ իրենց եղած դիմումները:

Իրերու այս մայլ կացութեան մէջ խրախուսիչ էր տեսնել հայ նախարարի մը հետեւողական կերպով նեցուկ կանգնիլը հայ դատին գլխաւոր մէկ կռուաններին, եւ զգալ որ այնքան ալ որբ չէ այդ դատին ամուր կերպով կառչած պանդուխտ հայութիւնը:

Տարապայման աստղ մը չիջեցաւ հայրենիքի երկնակամարին վրայ. յարգանք իր նուիրական յիշատակին:

ՆՇՈՒՄՆԵՐ

Հայ Երգը արտասահմանի մէջ

Նախ երգենք անգլերէն երգ մը:

«Նստած եմ ... եա, եա, եա ... կը սպասեմ ... լա, լա, լա ... եա, եա, եա, լա, լա, լա»:

Մենք ալ կը սպասենք որ վերջապէս բան մը ըսէ. չկայ ... այլ՝ թմբուկներու պայթում, կիթառներու կոտրտում, թաւալգլոր տապլտկում, ոռնոց, աղմուկ, բառա՛չ մը որ, կովերու ախորժակը կը գրգռէ եւ ... հիացո՛ւմ:

- Ի՞նչ երգ է:
- Այնի՞նչն է:

Հիմա երգենք հայերէն երգ մը.

«Դուն գնա ... եա, եա, եա ... ես կուլամ ... լա, լա, լա ... ես եկայ ... եա, եա, եա ... դուն չկաս ... լա, լա, լա, եա, եա, եա ... լա, լա, լա, եա, եա, եա»...:

Եւ այս եղաւ երգ:

Ժողովուրդ մը որ ունեցած է աշխարհի լաւագոյն պատարագը, ծնած է Կոմիտաս ու Խաչատրեան, այսօր հաճոյք կ՚առնէ այսպիսի անհամ, անճաշակ, անլսելի, անհասկնալի, մէյխանէներու վայել երգերէ ու ... երգիչներէ: Այո, երգիչներէ՝ որոնք, չահագործելով առիթը, անգլիական, արաբական, յունական, սպանական եւ այլ երաժշտութիւններու թեթեւ, փողոցային մասը իբրեւ հայ երգ կը ներկայացնեն մեր ժողովուրդին...:

Ու տակաւին կան միութիւններ, դըպրոցներ (մեղա՛յ քեզ Մեսրոպ) երեկոյթներ կը կազմակերպեն այս անականջ երգիչներուն համար, որպէսզի օգնի սեղաններուն վրայ հարբած վիճակի մէջ լսած երգերդ անգամ մըն ալ փողկապո՛վ, վերացած, հոգեզմա՛յլ, լո՛ւրջ վիճակի մէջ լսես ու ... զգուիս:

Երգիչը ճաշակի դաստիարակն է. նուրբ, ազնուական զգացումներու կերտիչը:

Երաժշտութիւնը մարդ էակի զգացումներուն արտայայտութեան գագաթնակէտն է: Օրինակ, առանց երաժշտութեան, դժուար թէ կարողանայինք զանազանել անբան անասուններէն:

Երգը՝ ուրախութեան, ողբի, յաղթանակի, պարտութեան, սիրոյ, ատելութեան լաւագոյն եւ դիւրին թարգմանութիւնն է:

Եղբօր մասին երգ մը կայ, երեւանեան. ամէն անգամ լսելուս կը յուզուիմ ու կը ջանամ չլալ:

Երբեմն հոսկէ ու հոնկէ կը լսես, թէ մեր երաժշտութիւնը տխուր է: Շատ կը սխալին այդպէս կարծողները: Վկայ՝ «Էրեբունի» եւ «Սարդարապատ» երգերը, վկայ Աշոտ Սաթեանի «Արարատեան դաշտի երգերը», վկայ՝ «Սպարտակ» պալէթը: Մեր երաժշտութիւնը ուրախ է եւ աշխոյժ, այլապէս չէինք կրնար ապրիլ այդ բարձրաւանդակին վրայ, որ ամբողջութեամբ մերն էր օր մը...: Մենք եւ մեր պատմութիւնը տխրեցուցած են զայն ճիշդ այն օրուընէ սկսեալ երբ «մէկ երեսին զարնողին միւսը դարձուցած» ենք, փոխանակ բռունցքով մը, կամ, ինչու չէ, կիցով մը պատասխանելու:

Յամենայնդէպս, ուր որ հայկական երաժշտութենէն հաճոյք չառներ, կը նշմարէ թէ բան մը կորսնցուցած է իր հայութենէն...: Մեր լուսափառ ապագային սիրոյն, ուր որ կ՚ուզէ օտար ըլլալ, թող երթայ, նաւ առնելու ոչ մէկ տրամադրութիւն ունինք: 4000 տարի գոյատեւեցինք իբրեւ հայ, ի՛ն հպարտութեամբ, եւ մտադրած ենք 40.000-րդ-ամեակն ալ տօնել իբրեւ հայ, հակառակ Թուրքերու եւ Տրմպիկոններու կամքին: Եղա՞ւ. Պա՞րզ է: Շնորհակալութիւն:

Գիտէ՞ք թէ Եւրոպայի մէջ Խորհրդային Հայաստանը կը կոչեն Միջին-Արեւելքի Իտալիան: Ամերիկացիները չեն գիտեր, որովհետեւ նախ ընդհանուր զարգացման մէջ շատ տկար են եւ յետոյ՝ Հրեաները թոյլ չեն տար որ լաւ բաներու մասին լսեն...:

Ուրեմն, հայ երաժշտութիւնը հայերէն երգող երգիչին միջոցով պարտաւոր է կրթել Հայը:

Բայց իրականութիւնը ճիշդ հակառակն է. մեր երգիչները փոքէրի, ռոլէքի եւ պլէֆ - ճէֆի սեղաններուն վրայ կուտակուած պարտքերը վճարելու համար կ՚ընեն այն ամէնը որ ալքոհոլը կը պահանջէ, կ՚երգեն Երեւանէն նոր հասած ամէն երգ, հոգ չէ թէ ձայնին կ՚երթա՞յ թէ ոչ, մինչդեռ միջազգային համբաւի տիրացած Գոհար Գասպարեանը հազիւ թէ նոյն յաջողութեամբ կարողանար երգել հանգուցեալ Լուսիկ Քոչեանի կատարած երգերը, եւ հակառակն ալ ճիշդ է:

Կայ տակաւին երգահան - երգիչը, որ կը յօրինէ երգեր՝ առանց նոյնիսկ նօթային օրէնքները գիտնալու եւ համապատասխան ուսում ունենալու: Բոլոր անոնք որոնք կ՚ուզեն օտար երգեր թարգմանել հայերէնի, ինչպէս Գրիգոր Տէկիրմէնճեանի «Երաժշտութեան ձայն»ը, ազատ են եւ շատ շնորհակալ ենք իրենց աշխատանքին համար: Բայց հոսկէ ու հոնկէ մեղեդիներ գողնալով այս ժողովուրդին ճաշակը խաթարել ... ո՛չ, պիտի խափանենք այդպիսիները:

Անցած ըլլան այն ժամանակները, երբ միաչքանին կոյրերու մէջ թագաւոր էր:

Ճիշդ է, կար ժամանակ որ այս երգերն ու երգիչներն ալ չկային. շնորհակալ ենք այն ժամանակուան իրենց կատարած գործերուն համար: Սակայն ճիշդ է նաեւ որ չենք կրնար նոյն ձեւով լճացած վիճակի մէջ մնալ: Քսան տարի առաջ լաւ էր, այսօր՝ ո՛չ, չի բաւեր:

1985-ի Յունուար 6-ին Լիբանանեան պատկերասփիւռէն երգչախումբ մը հայկական երաժշտութիւնը ներկայացուց. այդքան ցած մակարդակի կատարողութիւն թերեւս Թուրքերն ալ չունին: Տակաւի՞ն կա՞ն Հայեր, որ կը կարծեն թէ Զեքիճեանի խումբը ռուսերէն կ՚երգէ: Արուեստ ցոյց տուէք, հպարտացուցէ՛ք:

Միութիւններ, աթոռներու վրայ բազմած աղաներ, տարեկան պարահանդէս մը, օրացոյց մը տպելու համար ստեղծուած յանձնախումբեր, ժողովներ, հանդիպումներ, խօսքե՛ր ... Ցոյց տուէք միութիւն մը, որ իր անձնական նուագախումբը ունի, թէկուզ էստրատային: Ի՞նչ կ՚ընեն սունկի պէս բուսնող ռատիոկայանները, որոնք զբաղած են յայտարարութիւններով ու հինցած թուականներով: Դասական երաժշտութիւն մը կը լսես, երբ մե՛ծ մէկը մահանայ: Ներելի չէ:

Զարգանալու, նրբանալու, մեծնալու, հասկնալու, զգալու, խոկալու, ինքնավստահ ըլլալու, ջիղերդ հանդարտեցնելու ամէնէն դիւրին եւ աժան ձեւը դասական երաժշտութիւն ունկնդրելն է:

Մեր երիտասարդութիւնը այսօր [illegible]մարական Մայքըլ Ճեքսընէն շատ աւելի հաճոյք կ՚առնէ քան Հայկական երաժշտութենէն՝ որովհետեւ զինք դաստիարակող չկայ...: Մինչդեռ երկրագունդի մէկ ծայրէն միւսը, օրական 24 ժամ, Արամ Խաչատրեան կը լսուի եւ կ՚ըմբոշխնուի, բացի Թուրքիայէն, քանի որ ... «էշն ի՞նչ գիտէ, նուշն ի՞նչ է»:

ԱՐՄԷՆ

«Զարթօնք», - Պէյրութ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ա.

Ճանչցած եմ քանի մը մարդիկ, որոնք յուղարկաւորութեան արարողութիւն դըրկէ չեն փախչեր: Որքան ալ տարօրինակ թուի, եւ անհասկնալի, կան այդպիսի մարդիկ: Անոնք, ննջեցեալը ճանչնան կամ չճանչնան, անունը լսած ըլլան կամ ոչ, ներկայ կը գտնուին յուղարկաւորութեան եւ թերեւս ալ ջերմեռանդօրէն կ'աղօթեն ննջեցեալին հոգիին փրկութեան ու խաղաղութեան համար: Անոնց մէջ կան անտարակոյս պարզապէս հետաքըրքրութեան համար գացողներ. իրենց նըպատակն է տեսնել թէ որքա՞ն լեցուն է եկեղեցին, որո՞նք եկած են այդ յուղարկաւորութեան, ո՞ր քահանաները կամ վարդապետը պիտի կատարէ արարողութիւնը, ի՞նչ վիճակ պիտի ունենան ննջեցեալին ամենամօտիկ պարագաները, շատ պիտի լա՞ն, շատ պիտի տառապի՞ն, եւ դեռ այսպիսի բազմաթիւ հարցումներու պատասխան մը պիտի գտնեն այդ յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուելով: Բայց կը հաւատամ որ յուղարկաւորութեան սիրահարներու մէջ մեծամասնութիւն կը կազմեն այն միւսները, որոնք եկեղեցի կ'երթան լոկ մարդասիրական եւ միսթիք մտահոգութիւններով: Թերեւս կը հաւատան որ անծանօթի մը հոգւոյն աղօթելով կը նպաստեն բարի նպատակի մը, բարենիշ ալ կը ստանան յաչս մարդկութեան եւ Աստուծոյ:

Տեղ մը կարդացած էի որ կան նաեւ գերեզմանատուներու սիրահարներ: Թերեւս թիւով այնքան շատ չեն, բայց անպայման կան այդպիսի տիպարներ: Անոնք շատ կը սիրեն յաճախակի կերպով ժամ գալ գերեզմանատան մը մէջ, վեր, վար, աջ, ձախ, առանց խտիր դնելու ծանօթի - անծանօթի դամբարաններուն միջեւ: Ամայի գերեզմանատան մէջ կանգ կ'առնեն այս կամ այն դամբարանին առջեւ, կը կարդան անունները, ծննդեան ու մահուան թուականները, կը հետեւին ընտանեկան արձանագրութիւններու կարգին, ու խորհուրդներու մէջ կը թաղուին այդ բոլորը դիտելով: Կը կարծեմ որ հասկնալի ու միսթիք բան մը կայ այդ խոկումներուն մէջ: Երբ ամայի օրով մարդ կուգայ գերեզմանատան մը մէջ, ու մի առ մի կ'անցնի լռութեան ու խաղաղութեան լքուած դամբարաններուն առջեւէն, պարբերաբար կանգնելով մէկուն կամ միւսին առջեւ, կրնայ կարծել որ բարիք մը կը գործէ ծանօթ - անծանօթ մարդոց, որոնք մեր աշխարհին մաս չեն կազմեր այլեւս: Ո՜վ գիտէ անոնց մէջ քանիներ կան, որոնք այցելու չունին երկար ժամանակէ ի վեր: Ո՜վ գիտէ քանիներ կան, որոնց անուններն անգամ այլեւս ոչինչ կը նշանակեն մեր ժամանակակիցներուն համար: Եւ սակայն ով գիտէ քանիներ կան անոնց միջեւ, որոնց դամբարաններուն առջեւ տասնեակ մը տարի առաջ բազմութիւններ խունկ կը ծխէին աղօթքով ու ոգեկոչման մրմունջներով: Կը նայիս քով քովի շարուած դամբարաններու, որոնց տակ թաղուած են իրարմէ անտեղեակ մարդիկ, զիրար չճանչցած մարդիկ, երբեմն ալ նոյն արիւնէն եկած, իրարու կեանք տուած մարդիկ, կամ կը նայիս դամբարաններու որոնց տակ քով - քովի պառկած են մարդիկ որոնք թշնամիներ եղած էին իրարու, կռուած էին մէկզմէկու հետ, կամ ընդհակառակը՝ մարդիկ՝ որոնք կեանքի կամ գաղափարի նոյն ճակատներուն վրայ քալած էին ձեռք- ձեռքի, այո՛, կը նայիս ու կը զգաս որ ազնիւ ու բարի զգացումներ կը բարձրանան հոգւոյդ խորը հանդէպ անոնց, որոնք հիմա աւարտած են ամէն բան եւ թաղուած են պարտադիր խաղաղութեան մը մէջ:

×

Քանի մը անգամ պատահած է, որ յուղարկաւորութենէ մը վերջ յամենամ եկեղեցիին մէջ եւ սպասեմ որ ամէն մարդ մեկնի: Եկեղեցին բերնէ բերան լեցնող ժողովուրդը որքան շուտ կը պարպէ այդ եկեղեցին: Այն ատեն յանկարծ լռութիւն մը կը տիրէ կամարներուն տակ: Ոչինչ, ոչինչ կը մնայ այդտեղ քեզի յիշեցնելու, որ քիչ առաջ դագաղ մը դրուած էր կեդրոնը եւ ողբերգութիւն մը կ'ապրուէր անոր շուրջ: Ոչինչ կը մնայ քեզի յիշեցնելու այն տխուր գնացքը, որով քանի մը վայրկեան առաջ չորս մեռելակիրներ յամր քայլերով դուրս տարած էին իրենց ուսէն կախուած դագաղ մը:

Կ'արժէ մտածել, որ ամէն յուղարկաւորութեան աւարտին, կը դիտենք դագաղին մեկնիլը, առանց տեսած ըլլալու անոր եկեղեցի բերուիլը: Որո՞նք բերին զայն հոն, յարգանքով բերի՞ն զայն, գուրգուրանքով տեղաւորեցի՞ն, բերելու ատեն քիչ մը գոնէ զգածուեցա՞ն, այնպէս ինչպէս պիտի պատահի, երբ նոյն դագաղը դուրս պիտի տարուի:

Բայց յուղարկաւորութեան ամէն արարողութիւն, ծնունդի ու մահուան խորհուրդին մէկ կրկնութիւնն է, որովհետեւ մի առ մի կը տեսնենք մեկնումը բարեկամներու, որոնց աշխարհ գալը չենք տեսած...:

Ռ. Հ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻ ՔԱՐԻ
ՅՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
Հեղինակ՝ Արտակ Արք.:
Թեհրան, 1985

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ԼԱՒ ՔԱԼԵԼԸ

Հանրածանօթ ամերիկացի սրտի մասնագէտ տոքթ. Փօլ Տըտլի Ուայթ կը գըրէր քալելու մասին. «Ամենն դիւրին մարզանքը, ամեն քսակի մատչելի, եւ գրեթէ ամեն ատեն դիւրաւ իրականացընելի, եւ մինչեւ իսկ յառաջացած տարիքին»:

Իսկոյն ըսենք, թէ դանդաղ, թափառող քալուածքը փոխանակ օգտակար ըլլալու, շուտով կը յոգնեցնէ ենթակաները:

Հին ասացուածք մը կ'ըսէ. «Երկու բըժիշկ ունիմ՝ ձախ ոտքս եւ աջ ոտքս»:

Տոքթ. Ուայթ կ'աւելցնէ. «Ուժ քիլոմեթր լաւ քալուածք մը շատ աւելի ազդու է առողջ չափահաս մարդու մը մարմնական զանազան դժուարութեանց յաղթահարելու համար, քան աշխարհի բոլոր դեղերն ու հոգեկան մօտեցումները»:

ՔԱԼԵԼԸ Կ'ԱՐԱԳԱՑՆԷ ԱՐԵԱՆ ՇՐՋԱԳԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն օր կանոնաւորաբար եւ լաւ քալուածքով քալելու բարիքներէն ամէնէն կարեւորը այն է, որ այդ պարզ ու դիւրամատչելի մարզանքը կ'աւելցնէ թթուածինի սպառումը, սրտի գործունէութեան աշխատանքը եւ կ'արագացնէ արեան շրջագայութիւնը:

Քալելու պատճառով շարժման մէջ մտած մկանները կը գործեն տեսակ մը օգնական փոմփի մը նման, եւ կը նըպաստեն արեան դէպի սիրտը մղումին: Եւ որովհետեւ սրունքներու մկանները ամէնէն կարեւոր, ամէնէն մեծ եւ ամէնէն ուժեղ մկաններն են, իրենց աշխատանքին արդիւնքն ալ մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ:

Միւս կողմէ, մեր մարմնի արեան շըրջագայութիւնը կատարող խողովակներուն մեծամասնութիւնը մանր մազերակներն են, որոնց երկարութիւնը մօտաւորապէս 95.000 քիլոմեթր է, եթէ եւ տեւ - եւեւի շարելու ըլլանք բոլոր մազերակները:

Մասնագէտները հաստատած են, թէ մազերակները ընդհանրապէս գրեթէ գոց վիճակի մէջ կ'ըլլան, եթէ մկանները հանգիստի մէջ են. եւ յիսուն անգամ աւելի բաց մազերակներ կան, երբ մկանները շարժման մէջ են:

Ինչ որ կը նշանակէ, թէ օրական դէթ ժամ մը կանոնաւոր արագութեամբ քալելը մեծապէս կ'աւելցնէ արեան շրջագայութիւնը մարմնի բոլոր մասերուն մէջ:

ՔԱԼԵԼԸ ԿԸ ՊԱՑԾԱՌԱՑՆԷ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ԿԸ ՆՊԱՍՏԷ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄԻՆ

Հինգերորդ դարուն, Յոյները այն կարծիքին էին, որ քալելը մեծապէս կը նըպաստէ իրենց պայծառամտութեան. տըրամաբանութեան հարցերն ու փիլիսոփայական խնդիրները աւելի դիւրաւ կը լուծուէին քալելու ընթացքին քննուելով: Ատկէ, անշուշտ, ճեմարանները, այսինքն բարձրագոյն այն վարժարանները, ուր դասատու եւ ուսանողներ, հարցերը միատեղ կը քննէին՝ ճեմելով:

Տոքթ. Ուայթ կ'աւելցնէ. - «Անշուշտ հաւանաբար անդրադարձած էին, թէ քալելը կ'աւելցնէ նաեւ ուղեղի արեան շրջագայութիւնը, ուստի կը նպաստէ մտքերու յստակացումին, աւելի մեծ քանակութեամբ թթուածին բերելով ուղեղի բջիջներուն»:

Եւ վերջապէս, փորձով տեսնուած է, թէ լաւ քալուածքը մեծապէս կը նպաստէ տրամադրութիւնները փոխելու, պայծառացնելու մթագնած երկինք մը: Փորձեցէք դուք ալ, եթէ կ'ուզէք, բարեկամի մը հետ վիճաբանութենէ մը ետք, կամ ընտանեկան կռիւէ մը ետք, փոխանակ տունը մնալով արիւն ծամելու եւ յաւելեալ լարումի տեղի տալու, դուրս ելէք տունէն, առանց ջղայնութեան, առանց դուռը զարնելու ձեր ետեւէն, ընդհակառակն՝ բացատրելով ձեր նպատակը, եւ կէս ժամի չափ քալեցէք բաւարար արագ քայլուածքով մը, եւ պիտի տեսնէք թէ շուտով պիտի հանդարտին ձեր ջիղերը եւ պիտի վերադառնէք աւելի խաղաղ տրամադրութիւններ:

Ըստ տոքթէօր Ուայթի, իրիկունները երկար ու լաւ քալելը լաւագոյն քնաբերն է. աւելի լաւ, քան խմիչքը կամ քնաբեր դեղահատերը:

ՔԱԼԵԼԸ ԿԸ ՎԵՐԱՑՆԷ ՅՈԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգամ մը որ ամէն օր կանոնաւոր քալելը սովորութիւն դառնայ, շուտով ըզգալի կը դառնան անոր բարիքները: Լաւ քալողները կ'անդրադառնան մէջքի ցաւերուն, մինչեւ անգամ յառաջացած տարիքին, որովհետեւ մէջքի մկանները տեւաբար գործօն ու պրկուած վիճակի մէջ ըլլալով, լաւ կը պահպանեն ողնասիւնը եւ յոգնութեան ու ցաւի առիթ չեն տար:

Քալելը կը մաքրէ մարմինը, կը դործածէ պահեստներ, թոյլ չի տար յոգնեցնող նիւթերու ամբարուիլը մկաններուն մէջ:

Կարելի չէ պնդել անշուշտ, որովհետեւ փաստելը դժուար է, սակայն կը թուի թէ ամէն օր կանոնաւոր քալելը կ'երկարաձգէ կեանքի տեւողութիւնը, մարմինը առողջ պահելով:

Երբ վարժութիւնը ձեռք կը բերէք քալելու, եւ ամէն օր, կանոնաւորաբար, առնուազն մէկ ժամ քալելու, կը սկսիք ըզգալ թէ աշխարհի մասին ձեր ունեցած տեսողութիւնը անգամ փոխուած է. կը սկսիք աշխարհին նայիլ լաւ մաքրուած ապակեպատուհաններու մէջէն, ու պայծառ կը տեսնէք զայն՝ փոխանակ մշուշոտ ու մթին տեսնելու:

ՈՒԻԼԻԸՄ ԿԻՊՊՈՆ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԱԽԱՉԱԿԱՊԵՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՇԵՐ

Իմ ուրախութեանը չափ չկար: Օրիորդի սենեակից դուրս գալը եւ ծերունի Թունիի մօտ մտնելը մի քանի րոպէի գործ եղաւ: Ջիապանը դեռ քնած չէր: Ես գտայ նրան խորին տխրութեան մէջ, երեւի, նա էլ Սանամի վրայ էր մտածում: Բոլորովին վստահ լինելով ծերունու բարեսրտութեան վրայ, յայտնեցի նրան իմ դիտաւորութիւնը: Նրա խորշոմած դէմքի վրայ երեւաց ուրախութեան նման մի բան, եւ ինձ գրկելով, ասաց.

- Օրհնեա՜լ լինիս, Աստուած զօրացնէ քեզ: Եթէ չլինէր Թունին վաթսուն տարեկան, նա ինքը կ'անէր այդ բանը, նա չէր թող տայ, որ մեր Լուսաւորիչ հօր զաւը գայլերին տային: Բայց Թունիի մէջ այժմ առաջուայ ուժը չէ մնացել: Կար ժամանակ, որ ալեւոր Թունին էլ մի տղամարդ էր, տասն, քսան պարսկին մարդ չէր ասի: Գնա՜ց էն ժամանակը: Բայց դու դեռ ջահիլ ես. քեզանում արիւնը դեռ եփ է գալիս. դու կարող ես շատ բան անել:

Ես ընդհատեցի նրան ասելով.

- Դէ՛, շուտ, Թունի ապէր, երկար խօսելու ժամանակ չէ. պէտք է թամբել ձիաներից երկուսը:

- Հա՛, պէտք է թամբել, ի հարկէ. պէտք է թամբել, երկու ամենալաւը մեր ձիաներից. Թող առաւօտեան Մելիքը ջարդել տայ Թունիի ալեւոր գլուխը, այդ ոչինչ միայն թէ նա ազատուած լինի: Թող ազատուի իմ հրեշտակը, նա իւր հանգուցեալ մօր կտորն է, նրա նման բարի է: Աստուած հանգիստ, արքայութիւն պարգեւէ նրան: Հանգուցեալի պէս կնիկ չկար մեր երկրում, այնպիսի լաւ սիրտ ունէր, որ ճանճին էլ չէր նեղացընի: Շատ անգամ մտնում էր նա աղքատ Թունիի խրճիթը, եւ երբ նրա երեխաներից մէկին մերկ էր տեսնում, հագցընում էր, երբ մէկին հիւանդ էր տեսնում, օգնում էր: Ոչ մի օր դարդակ ձեռքով նա իմ շեմքի վրայ ոտք չէր կոխում, ամէն անգամ մի բան կը բերէր իմ երեխաների համար, կ'ասէր. «Թունի, դու կին չունես, ես պէտք է պահպանեմ նըրանց...»: Այդ բոլորը ալեւոր Թունին չի մոռանայ, թէկուզ մեռնի, թէկուզ նրա գերեզմանի վրայ խոտեր բուսնեն, դարձեալ չի մոռանայ:

Մինչեւ ծերունին կը վերջացնէր իւր հին յիշողութիւնները, ես ձիաներից երկուսը թամբեցի: Յետոյ նշանակեցի մի տեղ, խնդրելով նրան, որ ձիաները տանէ այնտեղ եւ սպասէ մեզ: Իսկ ես վազեցի դէպի մեր տունը, որ զէնքեր առնեմ: Գիշերը խիստ մութն էր: Մարդիկ քընած էին: Փողոցներում ոչ ոք չէր երեւում:

Վերադառնալով մեր տնից, մտայ պարտէզը, ուղիղ դիմեցի դէպի այն կողմը, ուր պատուիրել էի օրիորդին սպասել ինձ: Ես գտայ նրան իւր ծառայի հագուստով: Հազիւ կարելի էր ճանաչել նրան, եթէ չասէր նա «այդ ես եմ»:

«Մելիքի ամրոցի մէջ տիրում էր խորին լռութիւն: Լուսամուտներից ոչ մի ճրագ չէր երեւում: Բոլորովին աննկատելի կերպով դուրս եկանք պարտէզից, եւ սկսեցինք դիմել դէպի այն կողմը, ուր Թունին իւր ձիաներով սպասում էր մեզ: Օրիորդը շնորհակալութեամբ համբուրեց ծերունու աջը եւ առեց նրա օրհնութիւնը: Ես օգնեցի նրան նստել ձին: Մենք հեռացանք:

Ամէն ինչ խաղաղ հանդստութեան մէջ էր: Ոչ մի շնչաւոր արարած չէր երեւում: Ես յետ նայեցի, ծերունին դեռ անշարժ կանգնած էր իւր տեղում, եւ որպէս մարմնացած բարեսրտութիւն, ձեռքերը բարձրացել էր դէպի երկինք, մեզ համար յաջողութիւն էր բարեմաղթում...»:

×

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Աւազակապետի պատմութիւնը այնքան գրաւել էր իմ ուշադրութիւնը որ ամենեւին չէի նկատել թէ գիշերը աննկատելի կերպով անցել էր: Երբ արեգակի առաջին շառաւիղները ներս ցոլացին մեր արգելանոցի նեղ լուսամուտներից, այդ ժամանակ դռները բացուեցան եւ պահապանների կոպիտ ձայնը ընդհատեց հետաքրքիր պատմութիւնը: Մեզ խումբով դուրս քշեցին դէպի հանքերը աշխատելու:

(Շար. 152)

(Շար. Ա էջէն)

եան տուն - թանգարանը եւ Դսեղ գիւղի այն վայրերը որոնք կապ ունին Յ. Թումանեանի կեանքին ու գործունէութեան հետ :

×

ԵՐԵՒԱՆԻ «ՆԱՅԻՐԻՏ» ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԳԱՑԱԾ

Երեւանի «Նայիրիտ» ձեռնարկութեան պարախումբը երկու շաբթուան համար գացած է Լեհաստան, ուր, Կոնին քաղաքին մէջ, մասնակցած է արուեստի փառատօնի մը : Մասնաւոր գնահատանքի արժանացած են «Սուրերու պար»ը, «Բերդ պար»ը եւ «Հովիւներու պար»ը : Խումբը հանդէս եկած է զանազան քաղաքներու մէջ :

×

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Վ. Տէրեանի ծննդավայրին՝ Վրաստանի Գանձա գիւղին մէջ Յուլիս 21-ին տեղի ունեցաւ բանաստեղծութեան օրը, նուիրուած բանաստեղծին հարիւրամեակին : Հանդիսութիւններուն ներկայ գտնուեցան Հայաստանէն ու Վրաստանէն բազմաթիւ քաղաքական դէմքեր, գրողներու պատուիրակութիւններ : Ներկաները դիտեցին Տէրեան տուն - թանգարանի նոր ցուցահանդէսը որ կը պատկերացնէր բանաստեղծին մանկութեան եւ ուսումնական տարիները, ստեղծագործական ուղին : Գիւղին մօտակայ սարալանջը վերածուած էր հսկայական ամփիթատրոնի մը, ուր հաւաքուած էին տասնեակ հազարաւոր մարդիկ : Նախ խօսք առաւ Վրաստանի կոմկուսի կեդրոնի Ա. քարտուղար Ջ. Պատիաշվիլին : Ան յիշեց Տէրեանի «ինչպէս անհատն է մենութեան մէջ քարանում ու մեռնում, այնպէս էլ ազգը» խօսքը ու շեշտեց. «Ազգերու զարգացումն ու առաջդիմութիւնը պայմանաւորուած են փոխադարձ յարաբերութիւններով» :

Ելոյթ ունեցան նաեւ Հայաստանի փոխ - վարչապետ Ռ. Արզումանեան եւ խորհրդային ծանօթ գրողներ :

×

ԱՊԱԳԱՅԻ ՔԱՂԱՔԸ

Չարենցաւանցի հազարէ աւելի բնտանիներ տարուան սկիզբէն ի վեր նոր բնակարան ունեցած են : Այդ «երիտասարդական» քաղաքին մէջ ներկայ հնգամեակի ընթացքին բնակարաններու շինութիւնը բազմապատկուած է :

«Շինարարութեան արընթաց թափը պայմանաւորուած է նախ քաղաքին արդիւնաբերական զարգացումով» կ'ըսէ քաղաքապետ՝ Վ. Աւետիսեան : Այս տարիներուն Չարենցաւանի ձեռնարկութիւններու արտադրանքի ամենամեայ ծաւալը աճած է երկու ու կէս անգամ : Միայն «Ինքնաբեռնիչ» գործարանը որ Եւրոպայի մեծագոյնն է բեռնամբարձ մեքենայ շինողներու կարգին, եթէ լրիւ գործածուի տարեկան 130 միլիոն ռուբլիի ապրանք կ'արտադրէ : Քաղաքը հետզհետէ կ'օժտուի նաեւ առեւտրական կեդրոններով, երաժշտական ու մարզական դպրոցներով, շարժանկարի, թատրոնի սրահներով :

Ե. Չարենցի անունը կրող այս քաղաքը կը ներկայացնէ արդի քաղաքաշինութեան լաւագոյն նուաճումները. երկրաշարժներու դէմ տոկուն բարձրայարկ տուներէ կազմուած թաղամասերը ճարտարապետական ինքնատիպ խմբաւորումներ են. մեծ ուշադրութիւն ցոյց կը տրուի օդին մաքրութեան եւ կանանչապատման :

×

Ի ՊԱՏԻՒ ԲՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ

Երեւանի համալսարանի բնագէտներէն խումբ մը արժանացած է բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան նախարարութեան եւ ուսումնական հիմնարկներու արհմիութեան կեդրոնական կոմիտէին պատուոյ գրերուն : Այս պարգեւը տրուած է իրենց ասպարէզին մէջ կատարած այն հետազօտութիւններուն համար, որոնք անմիջականօրէն առնչըւած են արտադրութեան հետ, կը նպաստեն գիտահետազօտական ուսումնասիրութեան արդիւնաւէտութեան :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Միհրան Նագաշեանի եւ զաւակներուն, նոյնպէս Գուլումեան ընտանիքին եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր, մեծ - մօր եւ ազգականին՝ Տիկին Հայկանոյշ Նագաշեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. -

Իբրեւ խղճագին. - Տիկին Գէորգեան 50 Ֆ., Տիկին Նուարդ Մելքոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Միսաք Շտտեան 100 Ֆ., Յակոբ Յովսէփեան (Պանտոլ) 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մաշոյեան 100, Օր. Ազնաւուրեան 50, Նուպար Քիւթալեան 100, Տիկին Սէմէրճեան 30, Արտաւազդ Խաչիկեան 50, Տիկին Աճէմեան 100, Մի Ոմն 200 Ֆ., Տիկին Մարի 100, Տիկին Աորինէ Գաբրիէլեան 200, Տէր եւ Տիկին Կրիկորեան 100, Տիկին Սիրարփի Գարապեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժորժ եւ Անահիտ Աբիկեան 100, Տիկին Բերուզ Տէր - Մարգարեան 50, Տիկին Ահարոնեան 100, Պ. Գարեգին Խրիմեան 100, Յարութիւնեան 100 Ֆ. :

Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբին. - Սիփէրմարշէ Պահատուրեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գարաճեան 200 Ֆ. :

×

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Տիկին Այանեանէ 100 Ֆ. թոռնիկին քննութեան յաջողելուն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ալիքեանէ 200 Ֆ. իրենց թոռնիկներու Սիլվիի եւ Իզապէլ Գապագճեանի քննութիւններու յաջողութեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեանէ 200 Ֆ. Տիկին Սիմոնեանի ապաքինման առթիւ :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի - նախընտրաբար - հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը :

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է, անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (բնթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆ.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 25 Ֆ. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ :

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1985 - 1986 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են : Վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի 6-րդ, 5-րդ եւ 4-րդ դասարանները :

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններու մէջ. -

Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Կուսէնվիլ, Օլնէ սու Պուա, Սեվրան, Լիվրի - Կարկան, Մօնֆէրմէյ, Վիլփէնթ, Տրանսի, Ռօմէնվիլ, Կանըրի, Փարիզ 20-րդ :

Վարժարանը կը պահէ գիշերօթիկ բաժինը :

Դիմել տնօրէնութեան. - 1, Պուլվարտ տիւ Նոռ, 93340 լը Ռէնսի, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը՝ 17 : Հեռաձայն. - 381 - 01 - 72 :

Radio ASK

98.5 mHz F. M.

BOITE POSTALE No 425
75424 PARIS CEDEX 09
Tél. : 878 - 22 - 00

La Radio Arménienne de Paris et de sa région

LUNDI au VENDREDI
de 08h00 à 15h30
SAMEDI et DIMANCHE
de 10h00 à 16h00

3 nuits par semaine :

du DIMANCHE au LUNDI
du LUNDI au MARDI
du MARDI au MERCREDI
de 01h00 à 06h00

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան ճաշը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 6-ին, Կիրակի, ցերեկ :

«ՅԱՌԱՋ»ի Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին :
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՍԵՒԱՆ **SEVAN**

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

RESTAURANT
SPECIALITES ORIENTALES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
AMBIANCE ARMENIENNE
avec le chanteur et organiste **PIERRE**
ET
BEDIK
à partir du 1er août
Frank ROUSSEL
chanteur international
après 23 heures
MUSIQUE et DANSES ORIENTALES
Dans une ambiance de Mille et Une Nuits
CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE
OUVERT TOUT LE MOIS D'AOÛT
1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Թ ա լ լ ա ր-ի

Ուխտագնացութիւնը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին :

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ-Ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné